

NOTICES
OF
SANSKRIT MSS.
SECOND SERIES

BY
MAHĀMAHOPĀDHYĀYA HARAPRASĀDA ÇĀSTRĪ, M.A.,
Honorary Joint Philological Secretary, Asiatic Society of Bengal,

PUBLISHED

UNDER ORDERS OF THE GOVERNMENT OF
सत्यमेव जयते
BENGAL

VOLUME I.

CALCUTT.
BAPTIST MISSION
1900.

सत्यमेव जयते

PREFACE.

The present volume contains descriptions of 422 MSS. taken during the years 1891-92, from East Bengal, the district of Bankura, the city of Benares, and from the immediate neighbourhood of my residence at Naihati in the 24 Parganas. The MSS. are mostly written in Bengali character and the authors of most of them are Bengalis, Brāhmins and Vaidyas, by caste. Vedic works are absolutely rare unless one calls ritualistic works such as, No. 46, Kāṇvaçākhi-grāddhaprayoga and, No. 253, Brahmasaṃskāramañjarī as vedic works. Original Smṛti works are not to be found in this volume, but there are plenty of modern compilations, commentaries, dissertations, and monographs not only on Smṛti, but, on Tantra, and Medicine also. As these compilations, &c., are extremely useful in giving an idea of modern Hindu thought and experience on these subjects, I have tried to give their contents in full, in order to enable Orientalists, both in Europe and India, to judge of their merits, without looking into the MSS. themselves. It would be extremely interesting to know the locality in which the authors lived and the circumstances under which they wrote, but with the exception of a very few cases the curiosity of the learned world must for the present remain unsatisfied. It would not be out of place to mention here that a study of the genealogies of the Brahmins and Vaidyas—a taste for which is just dawning—may lead to many important discoveries about the authorship of most of the Sanskrit works written in Bengal.

Besides the works noticed above, the present volume contains a large number of dissertations on particular points of Vāya philosophy, the sole occupation of the scholars in Bengal, with any tendency towards meta-

physical speculation. Of other Schools of Hindu philosophy we have but very few works and these not of much worth. •

How the Brahmanic mind moved in narrow grooves for the last five or six hundred years may be gathered from the fact that in this volume alone there are five commentaries, newly discovered, on the *Amarakoṣa* (Nos. 6-10), four on the *Anandalahari* (Nos. 26-29), twelve on the *Devīmāhātmya* (Nos. 175-186); almost all of them by Bengalis.

Bengal is perhaps the only province in which the various Grammatical Schools may be said to be still flourishing. The second revival of the School of Pāṇini under the leadership of Mahārāṣṭra Brāhmins like Bhaṭṭojī Dikṣita and Nāgojī Bhaṭṭa have expelled the various other schools from other provinces of India and compelled them, so to say, to take refuge in Bengal where the Marhatta influence was the least felt. For these reasons, I impressed on my travelling puṇḍits the importance of the search and discovery of the MSS. of works of the various grammatical schools, and their work in this direction is satisfactory as the following analysis will show.

Kātantra School.—As this is perhaps the first time that the MSS. in East Bengal have been thoroughly examined, we have, as expected, a very large number of works on the Kātantra School of Saṃskṛit grammar. The word Kātantra means an abridgment;— a hand book in which the niceties of Pāṇini have been discarded for the benefit of beginners. It is most probably of Buddhistic origin, as it was largely used in Buddhistic countries. One thing is sure it was a popular as opposed to a scholarly work. But gradually commentaries, appendices, notes, annotations, and various sorts of dissertations grew around it and made it a School by itself. Some of these dissertations were by Buddhist and others by Hindu authors. The Buddhistic Kātantra works have been pushed aside in Hindu countries, but some of their special merit, still survive. One of * bodha, No. 380, commences with an in-

who destroyed the army of Māra, who conquered the bondage of transmigration and who ascended Nirvāṇa. It is said that Durga Siṃha, the great commentator of Kātantra Sūtras, was himself a Buddhist, nay, some even go so far as to identify him with the great Buddhist lexicographer Amara Siṃha, but this is disproved by the fact that he commences his Uṇādivṛtti, No. 34, with an invocation of Īva which can not be twisted to yield a Buddhistic meaning. The title Uṇādivṛtti requires some explanation. From the early dawn of grammatical speculation in India, some thought that every word had a derivation from roots, others differed from them in holding that there was a large number of words that could not be so derived. Pāṇini himself held the latter opinion, and so he never wrote anything on suffixes like Uṇ, as opposed to ordinary verbal suffixes, known as Kṛt. The work on Uṇādi in Pāṇini's School is by a different author, namely, Ākaṭāyana. Following Pāṇini's example the authors of the Kātantra Sūtras did not write anything on the Uṇādis. The Sūtras on this subject and the vṛtti on them have been supplied by others. The vṛtti is by Durga Siṃha. Probably he wrote the Sūtras too. It would not be out of place to mention here that though Durga Siṃha, the author of the vṛtti and of the Uṇādi, was not a Buddhist there was another Durga Siṃha, the author of the ṭīkā who was certainly a Buddhist. His invocation speaks of his faith. Numbers 41-43 are dissertations on various parts of Kātantra by Rāmacandra, the son of Harihara, belonging to the family of Kāñji whose later residence was the village Uttaracāiva and whose ancient residence was Īvapuratapāka. He appears to have been a Maithila Brāhman who invariably mentions the names two residential villages one ancient, another recent, in giving a description of his family. These three works treat of Sandhi, Kāraka and the appendices, the first is an examination of Trilocana Dāsa's work entitled Pañji on Sandhi, the second and third are expositions of the commentary by Gopīnātha Tarkācāryya, on the appendix.

Aṣṭamaṅgalā, No. 17, by Rāmakiṣora Cakravartī is a commentary on the eighth section of Durga Siṃha's vṛtti on the chapter of conjugation.

Akhyātatikā, No. 19, and Akhyātapañjikāvyaḥ by Narahari, No. 20, are works of this School on conjugations, No. 20 being a commentary on the Pañjī by Trilocana Dāsa.

Kātantrakaumudī by Gaṅgeṣa Ṣarmā, No. 47, attempts to justify various ungrammatical expressions in classical Saṃskṛit literature according to the rules of Kātantra grammar. He seems to have been very proud, for he says that neither Candragomī, nor Durga Siṃha, nor even Kātyāyana, knew so much as he did, he had looked into all the Ṣāstras and he was an authority in determining difficult points in Kātantra. His invocation is mysterious, after saluting Ṣiva he invokes a Dvijanmā, a brāhmaṇa, whose fame is known in the Vedas, who is a source of salvation, and who is the author of lost tantras. Kātantracandrikā by Rāmadāsa Cakravartī, No. 48, is a commentary on a portion of the supplement of Kātantra. The author acknowledges his obligations to Gopīnāth specially. The same Gopīnāth had a most appreciative commentator in Ṣaṅkara Ṣarmā who, in Kātantra-pariṣiṣṭa-prabodha-prakāṣikā, No. 49, compares grammar to sugarcane and logic to the machine which extracts the juice from it and recommends his readers to drink plentifully the juice extracted from grammar by logic. Vidyāsāgara is a revered commentator of the Kātantra School. His work the Kātantrapradīpa, No. 50, describes him as the son of Mahāmahopādhyāya Ṣṛikānta Paṇḍita and gives his proper name as Puṇḍarikākṣa Bhaṭṭācāryya. Kātantravṛtti, No. 51, is attributed to Vararuci. It is a Vṛtti commentary on the whole of the Kātantra Sūtras. The Vṛtti seems to have undergone a revision in the hand of Yaṣomāna, but there is a suspicious look about it; the invocation is identical with that of Durga Siṃha, though a comparison shows that this is an entirely different work. Number 52 is a commentary on the Vṛtti by Harirāma. The vṛtti on which this is a commentary is most likely Durga

Siṃha's work. The present codex ends with the chapter on Sandhi. Number 53 is an additional supplement. Ćrīpati Dutta's supplement is well known, but Trilocana thought it was incomplete and so he wrote an additional supplement. The author belonged to the Vaidya caste and was the son of Mādhava Dās; their title was Kavindra another form of Kavirāja, a title by which learned Vaidyas are still addressed. Ćrīpati did not say anything about Dhātu and Taddhita, Trilocana supplements that defect and adds some Sūtras on Samāsa.

Kāraḥaratna, No. 57, is by a Durga Siṃha, who quotes the Kavirāja; he seems to have been a different person from his great namesake, the author of the Vṛtti. Dhātughoṣā, No. 195, by Rāmākānta is an enumeration of roots according to the Kātantra School of grammar. Dhātunālā, No. 198, is also an enumeration of roots by Saṣṭhidāsaviṇāda, son of Jaya Kṛṣṇa Tarkavāgiṇa, belonging to the Vaidika section of Bengali Brāhmins. He wrote at Gopālapura close to the Ganges near the Mahānadi (sic) Mahānandā. A third work on the same subject is No. 199 by Danaukācāryya. Paribhāṣāvivaraṇam, No. 220, is a commentary on the exposition of technical terms, and technical rules by Durga Siṃha which comes as the next work, No. 221. Number 224 is a commentary on Ćrīpati's supplement by Gopīnātha Tarkācāryya, a son of Acāryyasīṃha Paṇupati. Number 247 goes by the author's name, Bilveṇvara, with the title Tarkācāryya. It is a work on the conjugation of verbs. Manoramā, No. 270, is a vṛtti on roots by Rāmānātha Ćarmā, the son of Vedagarbha Tarkācāryya belonging to the Rāyī family among the Rādhīya Brahmins. The Brahmins of this family had been for a long time regarded so low that any matrimonial connection with them would reduce a Kūlīn or noble Brahman to their rank. Probably the author wrote at a time when the family prestige was not so lowered. Rājādivṛtti, No. 312, is a commentary on Sūtras containing groups of words such as Rāja, &c., which are susceptible of the same grammatical changes. Number 321 is a commentary on the

Atmanepada chapter, called in Kātantra, Rucādi, by Madhusūdana. Number 333 is on the meanings of grammatical terminations by Ramākānta Cakravartī. Number 353 Çabdaçāstravivṛti by Raghunandana Çiromui is a work of the Kātantra School dealing with the meanings of affixes on verbal roots. At the outset he is confronted with the question why Çarvavarmā did not write the Sūtras on affixes and why Vararuci wrote them. No. 355 is a work on declensions by Ramānātha Cakravartī. Siddhāntaratnāṅkura by Çivarāma, No. 407, is a commentary on Çrīpati's supplement.

Samkṣiptasāra.—Next to Kalāpa the grammar which has the widest circulation in Bengal is the Saṁkṣiptasāra. It was composed by Kramadiçvara who has the high sounding epithet Vādīndracakracūḍāmaṇi, the crest jewel of the circle of great disputants, always preceding his name. His grammar is written on a new plan differing altogether from that of Pāṇini and others. His aphorisms were explained by Goyīcandra, but the most celebrated writer of this school is Jumara Nandī whose work is regarded as an authority. In the present volume we have got a book on Sanskrit roots, by that celebrated writer, named Dhātumālā, No. 196. Dhātumālā by Maheça, No. 197, and Dhātusaṁgraha, No. 200, also appear to be books of the same school. Saṁkṣiptasāra-kaumudī, No. 390, by Abhirāma Vidyālaṅkāra belonging to the Banerji family resident at Gayaghāṭa, and Saṁkṣiptasāra-ṭīkā, No. 391, by Çrī Nyāyapañcānana, the son of Vidyāvinoda belong to this school. Rūpaprakāça, No. 324, is a work on conjugations by Kullūka Bhaṭṭa. He is not, however, identical with the commentator of Manu, because that great commentator was a resident of Nandanavāsi in North Bengal and subsequently settled at Benares, but the present author was a resident of Viçāla. He followed the etymological work entitled Dhātūpradīpa. Jñāpakāvali, No. 130, by Haragovinda is an exposition of the chapter on declensions. Kāraḥapādaṭīkā, No. 56, by Sarvavidyālaṅkāra who belonged to

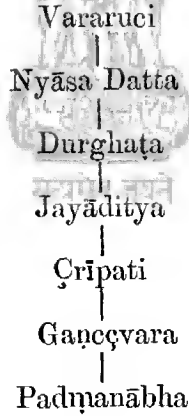
the Gayaghaṭa Banerjis is a work on Sanskrit syntax according to this school.

Supadma School.—The Supadma grammar is current in Central Bengal, that is, in Jessore, Khulna and the 24-Parganas. The author is Padmanābha Datta who traces his ancestry from Vararuci one of the nine gems in the Court of Vikramāditya and the contemporary of Kālidāsa. The Maithila Brahmans consider this very Vararuci to be the founder of their most influential family. They consequently claim Padmanābha as their own. In the work entitled *Prṣodarāvṛtti*, No. 228, Padmanābha gives the date of the composition in the following chronogram :—

Çāke Çailanavāditye caitre māsi raboḥ sthitau.

Dvijena Padmanābhena bhāṣā sūtramidaṃkṛtam.

This means 1297 of the Çaka era that is 1375 A.D. Padmanābha thus traces his genealogy from Vararuci.

This genealogy seems to be very defective.

Rāmanātha Siddhānta in his commentary, No. 223, on the *Paribhāṣāvṛtti* by Padmanābha, says that Padmanābha was an inhabitant of Bhoragrāma in Mithilā, that his father was Dāmodara Datta. Padma

Gopālacarita; 7 a commentary on Anandalaharī; 8 on Māgha; 9 on another work; 10 a work on Prosody; 11 a work on Veda and Smṛti named Acāracandrikā; 12 a lexicon named Bhūriprayoga.

Kāraḥaśya, No. 58, by Rupaṛāma Nyāyapañcānana is a work on Syntax, according to this school.

Mugdhabodha School.—Mugdhabodha was composed by Vopadeva, a friend of Hemādri, by the middle of the thirteenth century in the Marhatta country then ruled by the Yādavas of Devagiri, and had a wide currency for some centuries in various parts of India. With the rise of the Mahratta power in the seventeenth century and the revival of Pāṇini, Mugdhabodha was pushed into a corner of Bengal, that is in the neighbourhood of Nadiyā where it is still assiduously studied. Its extensive currency in the fifteenth and sixteenth centuries is evidenced by the fact that Bhaṭṭojī Dīkṣita in his Manoramā has taken great pains in refuting the opinions of the author of Mugdhabodha. Three works of this school are noticed in this volume; a commentary by Kārtikēya Siddhānta, No. 288; a supplement by Nandakīṣor, No. 289; and Paribhāṣāvṛtti, No. 222, by Rāmaçandra Vidyābhūṣaṇa composed in Çaka 1610 that is 1688 A.D.

Sārasvata School.—The Sārasvata grammar was written by Anubhūtiśvatrūpācāryya and it has extensive currency in Orissa and Tipperah. Sārasvata-pradīpa, No. 404, by Vidyābhūṣaṇa, is a commentary on this grammar.

Pāṇini School.—There is only one doubtful work in this volume of this school. It is Sāranirṇaya, No. 403, by Ramākānta Çakravartī, son of Madhusūdana Tarkavāgiça. It explains a very large number of Sūtras of Pāṇini with a view to supplement the knowledge obtainable by a study of the works of the Kātantra School.

Kalāpasāra, No. 44, is an unsuccessful attempt at the

— Pāṇinikūṣaṇa

command of Rājā Gopīmohana by combining the Sūtras of Mugdhabodha, Sārasvata and Kalāpa.

This would be the proper place to treat of two works on spelling; one, Nakāravāda, No. 135, by Puruṣottama Deva and the other, Varnaprakāṣa, No. 328, by Kaṇṇapūra, the minister of Amaramāṇikya, Rājā of Tipperah, at the request of Rājya-dhara, the Rājā's son.

Smṛti.—There are no original Smṛti works in this volume. The modern compilations described in it are mostly written by Bengalis from eleventh century downwards. These compilations may be broadly divided as ancient and modern, Raghunandana's huge work in twenty eight parts being the land-mark of the two. It is therefore necessary to fix the date of this great writer. Tradition makes him a contemporary of Caitanya, who died in 1533. The evidence of the genealogies tends to the same direction, but he quotes Haribhaktivilāsa by Gopāla Bhaṭṭa, a disciple of Caitanya, who survived that great reformer by many decades, and it is said that the Haribhaktivilāsa was completed in 1562. Raghunandana's activity therefore may be said to range over the second and third quarters of the sixteenth century. Works written before him and quoted by him will be termed ancient, and those written after him, modern. These modern works are not of much worth. They are mostly either commentaries on various parts of Raghunandana's works, or, handbooks based on these parts. But the ancient works before Raghunandan are of great value. Dānasāgara, No. 165, by Vallālasena, the famous king of Bengal, has been described by others, but the MS. belonging to Bābu Nagendranātha Vasu seems to be more complete and written in a more ancient hand; therefore I have taken pains to have it described again. From the preamble and the epilogue of this long work running over eleven thousand couplets, on the subject of making gifts, we learn that Vallāla was the son of Vijaya Sena, the brother of Hemanta Sena, that by his own merit he made himself the lord of Gauḍa; that though he crushed in the battle-field the king of Gauḍa

who belonged to an invincible ancient family, Ballāla spared him in mercy ; that his spiritual guide was Aniruddha a man of deep scholarship and irreproachable character and a resident of the Vārendra country. This Imperial compilation is perhaps the forerunner of the huge work entitled *Dānakhaṇḍa* by Hemādri. As the balance of evidence tends to prove the starting point of the Lakṣmaṇa era to be also the starting point of the Sena dynasty, we can safely place this work in the second quarter of the twelfth century.

According to the settlement of the Brahmanic hierarchy made by Vallāla Sena, the family which hailed from Sāhūḍi were degraded to a very low position, but the great ancient law-giver of Bengal, Mahāmahopādhyāya Çūlapāṇi was proud to call himself a Sāhūḍiyāna, hence he may be said to have belonged to a period anterior to Vallāla Sena, that is the eleventh century. Çūlapāṇi's quotations are authoritative, his language lucid and his arguments forcible. His *Prāyaścittaviveka*, in spite of Raghunandana's work on the same subject, still holds its own and is regarded as authoritative. In the present volume are noticed four works by Çūlapāṇi, namely, *Ekādaśiviveka*, No. 37, *Tithiviveka*, No. 152, *Vāsantiviveka*, No. 331, and *Vratakālaviveka*, No. 347. Nos. 152 and 347 describe him as Sāhūḍiyāna Mahāmahopādhyāya Çūlapāṇi, while the other two mention him as simply Çūlapāṇi.

Bhavadeva Bhaṭṭa shares with Guṇaviṣṇu the honor of settling the vedic rituals of the Brahmans professing the Sāmaveda in Bengal. He was a Raḍhiya Brāhmaṇa whose original progenitors settled at the village Siddhala from which the family derived its name. An inscription by him has been discovered in Orissa with a date belonging to the eleventh century. In this volume have been described two works by him, namely, *Prāyaścittaprakaraṇam*, No. 240, where he has been described as hailing from the village of Vālayaḍabhi, and with *Blujāṅga* as his other name; and *Sambandhaviveka*, No. 399, which mentions him simply by name.

Rāmārcana Candrikā, No. 318, by Anandavana, the disciple

Rājā Raghudeva who is given the proud title of Gauḍa-mahā-mahendra and whose capital was sanctified by the holy Ganges; whose father was Vāsudeva, the brother of Vāṇeṣvara apparently the founder of the family.

Gopāla Bhaṭṭa was an inhabitant of Seringam in southern India, who became an ardent admirer of Caitanya; who in his tour round India visited that city of temples in the year 1509. Gopāla Bhaṭṭa renounced the world and embraced the doctrine of Caitanya. He was ordered to live in Vṛndāvana and to settle the rituals of Caitanya's followers, and he wrote the Haribhakti-vilāsa. Another of his work Satkriyāsāra-dīpikā, No. 395, quotes from Aniruddha, Bhīma Bhaṭṭa, Govindānanda, Nārāyaṇa Bhaṭṭa and Bhavadeva Bhaṭṭa for the purpose of the preservation of the purity of Vaiṣṇava religion. He was very unwilling to give his name as author, but he could not help it, because the elders of his sect demanded that his name should be associated with the work.

Ṣṛāddhadīpikā, No. 374, is by Mahāmahopādhyāya Śrī Bhīma belonging to the Kañji Gāñi amongst the Rādhīya Brahmanas of Bengal. The MS. looks very old.

There are six works in this volume attributed to Raghunandana of which two Svarga-sādhana, No. 419, and Dolajātrā-pramāṇatattva, No. 187, do not speak of Raghunandana as the son of Harihar and belonging to the Banerji family, and are undoubtedly by a different author of the same name. The invocation in these works does not end with the classical words "Vakti Śrī Raghunandanah." The Tirthatattva, No. 153, and Grahayāgaprayogatattva, No. 108, contain all the signs of their being written by the great Raghunandana, though they are not to be found in the list of the orthodox twenty eight.

Of the commentaries on Raghunandana noticed in this work Prāyaścitta-tattva-tīkā, No. 239, by Rādhā-mohana Gosvāmī deserves a special notice, as the author is said to have been a friend of Colebrooke. He was an inhabitant of Čāntipura and a descendant of Advaita, the great associate of Caitanya. His scholarship was vast, as it

of Mukundavana may be called a *Tāntrika* work, as, it begins with a dissertation on the relations between the disciple and his preceptor, and, as, it is divided into *paṭalas*; but as Raghunandana quotes it, it has been placed amongst the *smṛti* works. It is a sectarian work of great value, and the sect to which it is a standard hand-book is still to be found in Bengal.

Çrikara and his son Çrīnātha belong to a period anterior to Raghunandana. The father has not written much, but the son is the author of a long series of *smṛti* works ending with the compound word *Tattvārṇava*. Raghunandana was at great pains in refuting many of his theories. In the present volume is noticed a commentary on the *Çrāddhaviveka*, No. 376, by *Çūlapāṇi*, which may be said to be a joint work of the father and the son, because though the work is given to the world in the name of the son, yet the author says that he is simply putting down what he has heard from his father.

There are in this volume three works ending with the word *Kaumudī*, namely, *Dāna-kaumudī*, No. 163; *Çuddhi-kaumudī*, No. 367; and *Çrāddhakriyāprayoga-kaumudī*, No. 373, all of which belong to a series entitled *Kriyā-kaumudī* by Govindānanda Kavikaṇṭhācāryya, the son of Gaṇapati Bhaṭṭa, at whose command the series was written. There is another work, however, entitled *Mantrapuraṣcaranṇa*, No. 271, attributed to Govinda Kavikaṇṭhācāryya who appears to have been a very different person from the author of the *Kriyā-kaumudī*.

Çrāddhapradīpa, No. 375, by Pradyumna Çarmā hailing from Sylhet is a MS. copied in the *Çaka* year 1448 that is 1526 A.D. The book was written with a view to supersede a larger and more difficult work entitled *Çrāddhaprakāṣa* current in that part of the country. Pradyumna was the son of *Çrīdhara Çarmā*, who had jurisdiction over *Hākāiddi* (jurisdiction perhaps as a judge or as a *Dharma Çāstrī*, who decided cases against Hindu religion, Hindu rituals and Hindu customs).

Çūdrālmikācār, No. 371, by Jādavendra Çarmā is a work on the daily duties of a *Çudra* composed under the order of

embraced Nyāya, Smṛti, Vyākaraṇa, Chandaḥ, Sāhitya and Vaiṣṇava literature. It is said that Colebrooke often went to Čāntipura to have matters relating to Sanskrit scholarship discussed with him.

Numbers 150 and 238 are commentaries on Raghunandana by Kācināth Tarkālaṅkāra, who has also written an abstract on atonements, No. 237. Another commentary on of Raghunandana's works is No. 368, by Gurnprasāda Nyāyabhūṣaṇa.

Of the Smṛti works subsequent to Raghunandana, the most important is Vivādārṇavasetu, No. 335, by eleven Pundits from various parts of Bengal, under orders of Warren Hastings when he was Governor of Bengal, and not yet Governor-General. It took a year to compile the work, and the compilation is one of the most valuable that ever appeared on Vyavahāra, or the law of law courts in India. As there was no Sanskrit scholar to translate it into English, it was rapidly translated into Persian, and from Persian into English by Mr. Hallied. The translation was published in England under the title of a Code of Gentoo Law. The names of the Pundits are :—

1. Vāṇeçvara Vidyālaṅkāra.
2. Kṛpārāma Tarkasiddhānta.
3. Ramagopāla Nyāyālaṅkāra.
4. Kṛṣṇajīvana Nyāyālaṅkāra.
5. Vireçvara Pañcānana.
6. Kṛṣṇacandra Sārvaabhauma.
7. Gaurīkānta Tarkasiddhānta.
8. Kālīçaykara Vidyāvāgiça.
9. Çyāmasundara Nyāyasiddhānta.
10. Kṛṣṇakiçora Tarkālaṅkāra.
11. Sītārām Bhet.

They consulted Caṇḍeçvara, Viçveçvara, Viçvarūpā, Vijñāneçvara, Halāyudha, Çrī Kṛṣṇa, Vācaspati, Jīmūta-vāhana, Çrīkara, Çūlapāṇi, Govinda, Lakshmīdhara, Raghunandana, Çrīnātha and Bhaṭṭa.

It would not be out of place to mention here of the other two works on Hindu Law, compiled under the auspices

of the East India Company during the early years of their rule in Bengal. One was the *Vivādabhangārṇava* by the great Jagannātha Tarkapañcānana, helped by his pupils, Rādhākānta, Guruprasāda, Rāmamohana, Rāmanidhi, Ghaṇaṣyāma and Gaṅgādhara, to whom he acknowledges his obligations. This was a huge work embracing all the different topics on Hindu Law, two of which have been translated in 1797 by Colebrooke in four volumes, and formed the basis of Hindu Law of Inheritance and Contract as administered in British Courts of Justice in Bengal. The entire work in Sanskrit is to be found in the library of the Judges of the High Court. The other work related to the Maithila School of Hindu Law, compiled by Suberu Miṣra and never translated.

Smṛtisarvvasva, No. 417, by Nārāyaṇa Banerji, of Kṛṣṇanagar, near Khānākul in the district of Hughli, known as Banerji Thākur, is a hand-book of *Smṛti* for the use of the family in strict accordance with the Code of Raghunandana. Nārāyaṇa also wrote a number of works in verse or *Kārikās* on the same subject. He belonged to the early part of the eighteenth century, and his descendants were till lately much respected for their scholarship.

Raghunandana's work ending with the word *Tattva* embraced as a rule the duties of householders, Brahmans and others, but he was absolutely silent about those who renounced the world and became mendicants, so a necessity was felt about two hundred years ago for a work on the duties of *Bhikṣus*. And a work was written by *Çrikanṭha Tīrtha*, the disciple of *Paramahamsaparivrājakācāryya Çri Mahādeva Tīrtha*. This *Çrikanṭha* before he renounced the world was named *Kālicaraya*, and was the descendant of *Kāmadeva Pundit*, who held the highest place among the *Rādhiya Kulīna* Brahmans of Bengal. The work is *Bhikṣutattva*, No. 263. The Codex Architypus of this work and another small work by the same author belongs to my family collection, copies from which are to be found in various libraries, both in Europe and India.

Of the other works on *Smṛti*, No. 242, by Kṛṣṇadeva

Sinārtavāgiṇa, No. 243, by Yādavendra Vidyābūhuṣaṇa, and No. 241 by Mohanacandra Vidyāvācaspati relate to the atonement of sins. The last author has a work, No. 366, on purification, in the form of Kārikās. He was a Banerji. Numbers 160 to 162 by Harinātha Miṣra, Ananta Bhaṭṭa and Vardhamāna, respectively, are on adoption. Numbers 166 to 168 by Mohanacandra, Acyuta Cakravartī and Raghurāna Ćiromaṇi, respectively, are on inheritance. Numbers 15 and 16 by Ćyāmasundara and Caturbhuja are on aṇauca or impurity owing to births and deaths in the family.

Numbers 415 and 416 by Rāmabhadra and Narottama, respectively, are short abstracts of Smṛti in general. Kāṇi-tattvapraṇākāṇikā, No. 65, by Raghunāthendra Ćivayogi deals with the sanctity of various holy spots in the city of Benares, and quotes various Purāṇas, Upaniṣads and Tantras as his authority. Rāmaratna Banerji of Cātrā, near Serampur, retired in his old age to Benares. He was one of the companions of Ćyāmācaraṇa Banerji, a retired zemindar, who took delight in talking about the sanctity of Kāṇi. To please him, Rāmaratna collected together a large number of facts about Kāṇi, which was put into Sanskrit by one Kālacandra. This work is entitled Kāṇibhāṣyāmṛta, No. 66. This is a very modern work, and it extends to eight thousand five hundred Ćlokas. Number 38 is a treatise on the process of making the gift of a cow. Number 88 treats of the religious ceremonies to be performed at Gayā. It is by Raghunātha Bhaṭṭa, the son of Mādhava. Number 107 treats of the propitiation of the planetary deities. For the deliverance of the soul of the deceased, a bull is branded at his Ćrāddha with a certain mark and allowed to roam at large. This is known as the Brahmini bull, which is held sacred in almost all Hindu cities. In the case of the death of a woman leaving her husband and children behind her, the gift of a cow marked with sandal-paste is regarded as conferring great merit on the deceased, and the branding of the bull is discarded. Numbers 110 and 111 by Vācaspati Miṣra and Ratnanātha Bhaṭṭācāryya

respectively, treat of the process of making such a gift. Number 172 gives the process of purifying any reservoir of water defiled by a corpse or a carcass. Number 277 treats of the process of lighting lamps on the new moon in the month of October.

Darṣana.—Of the six schools of Hindu Philosophy, Bengal developed the Nyāya system under the auspices of Vāsudeva Sārvabhauma and his distinguished student Raghunātha Ćiromapi in the sixteenth century of the Christian era, and Navadvīpa School has since then held the most prominent place for the study of this system of philosophy. Before the advent of Vāsudeva, the Bengalis studied very little of philosophy, and that little was confined to the handbooks of Mīmāṃsā. Sāṃkhya and Vedānta was little studied and Pātañjala less. Vaiṣeṣika was considered as identical with or supplementary to the Nyāya system. Indeed, what goes by the name of Navadvīp School of Nyāya is simply a happy amalgam of the two systems, Nyāya and Vaiṣeṣika.

In the present volume we have several works by Mathurānātha Tarkavāgiṇa, a distinguished pupil of Raghunātha, who had the rare gift of really elucidating the text he commented upon without burdening his work with theories and dogmas of his own. He commented upon not only the whole of the Tattvācintāmaṇi and Dīdhiti, but also on several ancient works. Number 18 deals with the relation of words in a sentence. A collection of words cannot by itself give any meaning unless all the elements for the completion of the sense are present. If any element is not present, there is an Akāṅkṣā for it, that is a want is felt. In the present treatise Mathurānātha deals with the Akāṅkṣā. In No. 21 he attempts to give the meanings of the verbal terminations and their relation with other terms in the sentence. In No. 25 he deals with the question of the mind which is regarded as an atom and an internal organ of sense coming in contact with the Atmā, which is regarded as infinite. In No. 356 he deals with the evanescent character of articulate sound. The Mīmāṃsā School thought that

articulate sound was eternal. It only manifests itself at certain times. The Nyāya School held the opposite theory that articulate sound is produced and destroyed. In No. 857 is refuted the theory that *Ābda* or authority is no testimony. The Vaiṣeṣikas thought that the testimonies were two, perception and inference, while the Naiyāyikas thought that analogy and authority were as good testimonies as the other two, and Mathurānātha held the latter view. All these five treatises are but parts of one great work, namely, Mathurānātha's commentary on the *Tattvacintāmaṇi*.

In the seventeenth century the Navadvīpa School was represented by two men—Jagadīṣa Tarkālāṅkāra, a Pāṇḍitya Vaidika Brāhmaṇa and Gadādhara Bhaṭṭācāryya, a Vārendra Brāhmaṇa. The latter never completed his studies and got no title. He is therefore known simply as Bhaṭṭācāryya. On the death of his professor he thought there was nobody at Navadvīpa who could teach him, and so he never completed his studies. But he wanted to be a professor himself. No student, however, would come to a man who never completed his studies and got no title, and he began to teach the flower trees of his garden on a public road. His teaching gradually attracted the attention of students, who in a short time deserted other professors and flocked round him. Thus he became a great professor and wrote a complete commentary on the *Dīdhiti* of Raghunātha. A portion of this work is represented in No. 229.

Jagadīṣa was an elder contemporary of Gadādhara. He wrote a very large number of treatises, mostly commentaries, but there were some original works of great merit. None, however, of greater merit than *Nyāyādarṣa*, No. 213, which deals with the most abstruse doctrines of the Navadvīpa School, such as the doctrine of causality and its three different aspects. The material cause and the efficient cause are well known, but the Naiyāyikas believe in another thing, the *Asamavāyikāraṇa*, that is, the attributes of the material cause producing similar attributes in the material effect. The

great Jagadīṣa of Navadvīpa is, however, to be distinguished from another Jagadīṣa known as Jagadīṣa Pañcānana, the commentator of the *Bhagavatgītā*, No. 257, of *Anandalahari*, No. 29, and of *Mahimnastava*, No. 281.

Sabdaçaktiprakāçikātippanī, No. 352, is a commentary on one of Jagadīṣa's most important and widely-known original works on the application of Logic to Grammar by Kṛṣṇakānta Vidyāvāgiṣa, the son of Kālicaraṇa Nyāyālaṅkāra of Navadvīpa, who flourished during the latter end of the last century, and wrote commentaries on Nyāya, Smṛti with equal facility, and composed a few poems of merit.

A commentary, No. 230, on the first chapter of *Dīdhitī*, was written by Kṛṣṇadāsa Sārvabhauma, who does not seem to have been an inhabitant of Navadvīpa, though belonging to the Navadvīpa School. A MS. of this work, dated Çaka 1576, has been examined at Bhātpādā.

Kaṇāda was a contemporary and a fellow-student of Raghunātha Çiromaṇi, the founder of the Navadvīpa School. They were both students of Vāsudeva Sārvabhauma, who for the first time taught Nyāya Philosophy at Nadiyā, at the commencement of the fifteenth century. Vāsudeva was a student of Mithilā, but was not very loyal to his alma-mater. Kaṇāda was one of the first batch of his students. Kaṇāda went to Mithilā to complete his education, but came back, impressed with the idea that if a scholar of superior merit goes to Mithilā, he can rise superior to the Pundits of that country. Acting under this impression, he induced Raghunātha, belonging to the next batch of his Professor's pupils, to visit Mithilā. Raghunātha defeated the best of the Maithila Pundits in argument and renounced the allegiance of Mithilā and started a new school. It was not known if Kaṇāda wrote any work on Nyāya. Number 14 of the present volume is a work by him. It deals with the various terms of syllogism.

Indian philosophers are unanimous in making the mind a sixth organ of sense and an internal one as opposed to the

external organs. Well, asks someone, in that case why should inference be regarded as a different testimony from perception. Should it not rather be regarded as a perception by the internal organ, *i.e.*, mind. Number 4, an anonymous work, tries to refute this argument and to establish the position of inference as a separate testimony.

These are the works belonging to the Navadvīpa School. But there are many representatives of the older school of thought. Tarkapradīpa, No. 141, by Rāmahari, attempts to establish the sixteen categories of Gaṇtama. Guṇaparakāṣa, No. 93, by Vardhamāna, the son of the great Gaṇgeṣa, is a commentary on Udayana's great work entitled Guṇakiraṇāvali, dealing with attributes that inhere in the substance but are not essential to it. Number 94 is a commentary on the second remove on the same work by Udayana. Tarkasaṅgrahacandrikā, No. 143, appears to be an anonymous commentary on Tarkasaṅgraha, but it traverses the whole field covered by the amalgamated Nyāya-Vaiśeṣika School. Padārthasaṅgraha, No. 217, by Bijayīndra Bhikṣu, though belonging to the amalgamated school, seems to differ from it to a very great extent. It believes in ten categories instead of seven, the additional three being Viśiṣṭāmsī, Śakti and Sādrṣya, *i.e.*, the particular, power, and similarity.

Tarkabhāṣābhāvārthadīpikā, No. 142, by Gaurikānta Bhaṭṭācāryya, is a commentary on a work entitled Tarkabhāṣā by Keṣava Miśra, dealing with the technical terms of the amalgamated School of Philosophy. Muktiavicāra, No. 287, seems to be a distant echo of Jagadīṣa Tarkālaṅkāra's well known work, the Muktiavāda. Ratnakoṣavicāra, No. 305, by Ratneśvar Nyāyālaṅkāra attempts to establish a peculiar theory that under certain circumstances an inference in the form of a doubt is possible, and so inference may not always be positive knowledge. Lāghavajñānaṃ, No. 326, is an anonymous work on a most abstruse and difficult point on the chapter of inference in the modern School of Nyāya Philosophy. Number 336 also deals with a very abstruse point.

Vyutpatti-vicāra, No. 346, is an application of logic to grammar. Çabdaratna, No. 351, by Rāmaçaraṇa, is a much easier work on the same subject. Sāpekṣavāda, No. 402, is a very short treatise on a most important subject, relating to the analysis of compound words. No words should be compounded together which demands another word beyond the compound to complete the sense. Siddhāntadīpa, No. 405, is an application of logic to grammar.

Mīmāṃsā.—There are only three works of *Mīmāṃsā* in this volume. The first is *Jñānādvayarahasya*, No. 128; 2nd, *Dharmadīpikā*, No. 192; and 3rd, *Svaparakāçarahasya*, No. 418. Number 2 was written by Candraçekhara Vācaspati, a Vārendra Brāhmaṇa who settled at Navadvīpa in the beginning of the eighteenth century and wrote many works on *Smṛti*. His grandfather was well versed in all the six systems of philosophy. His *Dharmadīpikā* is a short treatise on the application of *Mīmāṃsā* doctrines in the elucidation of *Smṛti* texts. Number 3 is an anonymous work for the purpose of establishing the theory that knowledge is self-evident; and for refuting other theories on the subject, namely, knowledge is supersensual and that it is evident only by a subsequent perception that I know this, &c.

Vedānta.—Kāçirāma Vidyāvācaspati of Vākudā, a Paçcātya Vaidika Brāhmaṇa who flourished about the beginning of the eighteenth century, and whose great great grandsons are still living, is well known to the Pundits of Bengal, simply as the earliest commentator on the twenty-eight works of Raghunandana. That he wrote treatises on the *Vedānta* system of philosophy is very little known. In this volume, however, we find two works by him on *Vedānta*: one, No. 24, is a commentary on the *Vedānta* treatise entitled *Atmaprākāça*; the other, No. 393, is a commentary on a work entitled *Saṃkhyāprakāça*. In No. 24 the author says that he obtained from Gopāla Siṃha, the king of Mallabhūma, now in Bankurah district, four betels and sandal paste in the presence of a large assembly of Brahmans; that his father was

Nyāyālayākāra, who was the crest jewel of the Pundits of Bengal; that he wrote a commentary on a work by Budhavara *i.e.*, the author of the text, Nandarāma. The other commentary is also on Nandarāma Tarkavāgīṣa's work. It relates to the knowledge of spiritual truth, and is not confined to Vedānta system alone. Both these works are stamped with Kācīrāma's peculiar signature, namely :—

Ṣṛī Ṣṛijāne dayādhāne carapābjatale tava.

Ṣṛī Kācīrāmakṛtinā kṛtīreṣā samarpitā.

Avadhūtānubhava, No. 13, is attributed to Aṣṭāvakra, one of the great sages of ancient India. Though a short work, it is divided into twenty-one prakaraṇas and six saṃgrahas. It relates to the attainment of indifference to the world and to emancipation from bondage. Vādamālā, No. 329, by Jayatīrtha, is an exposition of the theories of Mādhvācāryya. Vādi-bhūṣaṇa, No. 330, by Puruṣottama, refutes the theory that bondage is unreal, and thereby attempts to establish the authority of the Vedas. This also belongs to the same school of thought. The author bows to Pūrṇaprajña Yogī. The only work on Yoga in this volume is Yogakalpalatikā, No. 299, by Rāmagati Sena, belonging to the Vaidya caste, and resident of East Bengal. His descendants are still living, to the sixth remove. The author quotes from various tantras and traverses the whole field of the Yoga praxis from the very first dawn of spiritual knowledge to the attainment of liberation in life through the various Proceṣsas of Yoga postures, restraining breath, &c., &c.

Jyotiṣa.—Of the Jyotiṣa works Nos. 82, 83, 120 and 121 relate to the casting of Horoscopes: Nos. 233, 234 and 235 deal with fortune-telling by means of questions; Nos. 80 attributed to Nikāṣā, the mother of Rāvaṇa, and 81 to the Kerala method of fortune-telling by questions. Lauhityavarasena belonging to the Vaidya caste and to East Bengal is a voluminous writer in this department of Jyotiṣa. He is the writer

of Nos. 120 and 235 and the commentator of No. 234. *Aykanirṇaya* No. 2 by an author, who modestly hides his name and says he is the son of *Vidyācandra*, is, though short, a useful work, because it gives the value of figures in words. *Adbhutadarpaṇa*, or mirror of omens, No. 3, by *Mādhava Ṣarmā* the son of *Raghunātha*, belonging to the family of *Budhavāṇa* and the elder brother of *Mahāmahopādhyāya Govinda*, deals with celestial, terrestrial, and atmospheric omens and the method of propitiating planetary deities. He quotes very old authorities such as *Vṛddha Garga*, *Mayūracitraka* and others. *Kālotṭara*, No. 63, deals with untimely death and other mishaps by observing the signs of the Zodiac and the asterisms. Nos. 132, 133, 134, 169, 338 and 394 are works which deal with astrology in general. No. 144 represents the Arabic system of astrology in Sanskrit. It deals with *Varṣaphala* or the consequence of the influence of the various Members of Zodiac on a man's fortune during a year. *Bhāsvati* is a well known work on astrology by *Ṣatānanda*. No. 262 is a commentary on that work by *Kuvera*, who hails from *Kāñjivīlva* a Bengali *Brāhmaṇa* of *Rāḍiya* distribution. *Viṣṇusiddhānta-grantha*, No. 338, is perhaps one of the old *Siddhāntas* or works on astronomical science. The interlocutors are *Viṣṇu* and *Lakṣmī*. The sun is the great progenitor of the world. He is *Brahmā*, he is *Viṣṇu*, he is *Ṣiva*, and above all, he is *Brahma*. *Viṣṇu* taught this science to *Lakṣmī* when 1555200017064000 years of *Brahmā* had already passed. What the duration of a year of *Brahmā* is, is well known to orientalists. The *Ṣaka* king who has given his name to an era current in India will flourish says *Viṣṇu* after 1955883179 years from the creation of the earth. The work declares that in the matter of propitiating planets, the *Grahavipras* are supreme. These are *Ṣākadvīpī* Brahmins who hold a very low position in Hindu Society. They are to be treated as Brahmins only when they hold the calendar in their hands. Brahmins should not even be seen on occasions of *Grahayajñas*. Almost all these works are by Bengali authors either *Brāhmaṇa* or *Vaidya*.

Vaidyakas.—The Vaidyaka (medical) works are mostly by learned men belonging to the Vaidya caste, generally hailing from East Bengal. Ayurvedasārāvali, No. 31, by Dhanvantari Kara, a Vaidya by caste, appears to be a modern compilation. The MS. though incomplete runs through nearly nine thousand verses. It deals with the preparation of medicines and with the symptoms of diseases. Cikitsāratna, No. 113, by Jagannātha Datta, a Vaidya by caste, and Cikitsāsāradīpikā, No. 114, by Harānanda Dāsa are works of the same class. The writer of the latter work says “the original works on medicine were short, Jagannātha Datta wrote rather a large work. Kavicandra made it larger. His work is Sāradīpikā, I have expanded it into an ocean.” No. 122 is a short work on digestion, or rather on certain combinations of eatable things that are easily digested. The combination of cocoanut and rice; that of thickened milk and jack fruit; that of ghee and lemon juice are easily digested. Dravyagūṇasaṅgrahatīkā, No. 189, by Ćiva Dāsa Sena, a Vaidya by caste, who belonged to the thirteenth century, is a commentary on Dravyagūṇasaṅgraha, i.e., medicinal properties of herbs written by Cakrapāṇi Datta, who flourished about 1060 A.D. There was a medical man named Lāusena at the Court of the Rājā of Ćekharabhūma. He defeated Vāṇīvilāsa Kavisārvvabhauma. His son was Kākuts-
tha Sena and grandson Lakṣmīdhara Sena, great grandson, Taruṇa, and great great grandson, Ananta. Ananta obtained from the Muhammadan sovereign of Gauḍa great marks of distinction. Ćiva Dāsa was Ananta’s son. Nāḍīprakāṣa, No. 201, is a work on feeling the pulse attributed to Kaṇāda. Kaṇāda in the preamble says Ayurveda is the fifth Veda which was known to none but Ćiva. From him Brahmā learnt it, from Brahmā Indra, from Indra Kaṇāda himself. Madhu-
matī, No. 266, by Nṛsiṅha Kavirāja, belongs to the same class as No. 31, Yogāvali, No. 302, appears to be a Tāntrika work on medicine, as it is in the form of a dialogue between Ćiva and Durgā. It deals with Yoga or mixing up of various medicinal substances. Rasaratnākara, No. 308, is an ancient

work on Chemistry by Nityanātha, one of the Nāthas or mendicants supposed to have been possessed of superhuman power who played so important a part when Buddhism was fast degenerating into a man worship. There is a small temple dedicated to Nityanātha at the Svayambhū kṣetra in Nepāl. Rasasāra, No. 309, by Govindācāryya is a very recent work on the same subject. Rugviniçcaya-tikā, No. 320, by Rāma Kriṣṇa Bhaṭṭa is a commentary on Mādhava Kara's Nidāna. Vaidyavallabhā, No. 342, by Çrikānta Dāsa, a Vaidya by caste, though short, is a very interesting work, as it gives directions for keeping up good health and other useful information for the benefit of those who cannot read the Çāstras extensively, who are poor or who are otherwise unable to protect themselves from diseases.

Tantras.—Any system of worship other than that sanctioned by the Vedas goes under the general name of Tantra or Agama. The great object of the Tāntrika works is the saving of the soul of women and Çūdras who have no access to the Vedas. The word Tantra, if I am permitted to hazard a conjecture, means shortening, abbreviation, *i.e.*, reducing in something like algebraical forms, Mantras or formulæ that would otherwise run to scores of syllables. The question of the origin of Tantras will be discussed elsewhere.

The Tāntrika works may broadly be divided into original works and compilations. The authorship of original works is attributed as a rule to Çiva who at the earnest solicitation of his dearly beloved wife, Pārvatī reveals to her in small dozes the mysteries of various occult worships. Sometimes the interlocutors are not Çiva and Pārvatī but some Bhairava, terrible attendant of Çiva, and his wife. The language is Sanskrit, always ungrammatical, sometimes outrageously so. The subject varies from the attainment of Salvation to the meanest fetish worship. Sometimes the directions of worship are plain, open, fervent, and beautifully impressive, at other times they are filthy, obscene, obscure, dark and mysterious. The distant object is always emancipation of the soul from

the bondage of the world, but the nearer object is often of a less spiritual character. The Śaṭkarma or the six great objects are Māraṇa, killing ; Akarṣaṇa, attracting ; Vaçikaraṇa, subjugation or bringing under complete control ; Vidveṣaṇa, generating malicious feeling ; Uccātana, uprooting ; Stambhana, stupefying.

The Yoga system developed by Patañjali and his school, has undergone a mysterious modification in the hands of the Tāntrikas. They have given it a grim and terrible aspect scarcely contemplated by the originator of the Yoga system. In imitation of the Vedic sacrifices in the Vedic system of worship, the Tāntrikas have their Homa and their system of worship, and there is nothing under the sky which is not resorted to for the purposes of attaining their mysterious ends. Curing of diseases, attainment of longevity, good health, &c., are objects for which Tantras are often resorted to. Consequently we have Tāntrika works on medicine and Tāntrika directions for the preservation of health, which differ materially from the current Hindu science of medicine.

It is generally considered to be the third system of religion and worship, the Paurāṇika being the second. But the Tāntrika works specially the more ancient of them, place themselves in juxtaposition with the Vedic system alone and but rarely mention the Paurāṇika system, and if the Paurāṇika system is carefully analysed, it would seem to be purely Vedic in its ancient and almost purely Tāntrika in its modern form, though throughout the Purāṇas there runs a vein of Vedic culture.

The Tāntrika compilations in India are generally by Brāhmins, who have drawn their materials from the original Tantras and systematized them often mixing them up with a small modicum of Vedic culture derived from Smṛtis and Purāṇas. It is not yet possible to say when these compilations began to be written, and which is the most ancient of them, but it would not be out of place to throw out a conjecture, that the most ancient compilation on the Bengal side, at

least, is not much older than the Mahomedan conquest. We have got a large number of these compilations in the present volume. One of the most recent and at the same time most extensive of them, enumerates 160 works from which it had drawn his materials, including original Tantras and compilations. In this list there are only three works which may be regarded as outside the Tantras, namely, *Nisiphatapanyā*, *Matsyasūktā*, and *Viṣṇudharmottara*, though the position of the last is rather doubtful. This work is entitled *Āgmatatvatavilāsa*, No. 22, by Raghunātha Tarkavāgya, an inhabitant of Napādi perhaps in East Bengal. The author must have flourished some time after Kṛṣṇānanda Āgama-vāgya of Nadia from whose work he quotes and whose descendants are still living. The work extends to more than thirteen thousand śloka.

Kaṇḍāvalinirṇaya, No. 85, by Jñānānanda Parāma-hansa deals mostly with obscene and terrible rites. The Cakra or circle in which votaries male and female drink together and indulge in all sorts of excesses, is prescribed as one of the most meritorious things for a Kaulika, i.e., one who follows the family of Kālī or Vāmācāryas or the left-handed worshippers. Some of these practise their meditations sitting on dead bodies, at midnight, others on the cremation ground, some on the heads of five animals. Jñānānanda though he is called a Parāmahansa, gives detailed directions for these terrible and obscene rites.

Tattvaparakāśa, No. 137, by Jñānānanda Brahmacārya is also another work on Vāmācārya or left-handed worship. The present codex however contains only one part out of twelve of this work said to be in existence. The work was composed in the 1730 year of the Śaka era at Jinārdi on the western bank of the Brahmaputra. *Tantrādīpakā*, No. 138, a work in nearly 20,000 ślokas is by Cōpala Pañcānana, the grandson of Kṛṣṇānanda Āgama-vāgya and the son of Harinātha. It treats fully of the right-handed and very shortly of the left-handed form of worship.

Kālisarvvasva-samputā, No. 60, by Çrī Kṛṣṇa Vidyā-lankāra, the son of Nyāya-vagīṣa Bhaṭṭācāryya is a Tāntrika compilation, running to 4,000 ślokaś. The authorities consulted are mostly original Tantras nearly a score and half of which have been mentioned by name in the preamble. The subjects treated of are identical with those in No. 22.

There is a hymn to Kālī in which are given one thousand of her epithets all beginning with the letter "KA." It is one of the most solemn and awe-inspiring hymns ever heard in India. The hymn has many commentaries but the most popular one in Bengal is by Pūrṇānanda who flourished in East Bengal during the last half of the sixteenth century. There is another commentary on the same noticed in No. 62. The name of the Commentator is not given. The hymn is attributed to Mahākāla, a ferocious form of Çiva, who is also called here the Adinātha, the first of the Nāthas, human beings with superhuman powers, belief in whom because very common about six centuries before the present time. This belief gave rise to Lamaism in the North and the System of Gurus or Tāntrika Spiritual Guides in Bengal. This Mahākāla is to be differentiated from the Mahākāla of Ujjayinī who was a form of Çiva not at all ferocious so far as can be gathered from the works of Kalidāśa and others. This is rather the Mahākāla of Nepāl feared by Hindus and Buddhists alike. The two epithets of the hymn commonly met with are Medhā-sāmrājya and Sundarī Çaktidāna or oVaradāna. The meanings are obscure. The first means perhaps "having an Empire over memory" because the solemn hymn once heard can scarcely be forgotten and the second means perhaps "the giver of power over the beautiful," that which leads the mind to the beautiful or to beatitude.

Kuladīpikā, No. 71, appears to be a compilation throughout in verse; it has no interlocutors like the original Tantras; the author says that he has consulted many works on Kulaçāstra. Now-a-days the word *kula* with its derivatives

Kaula and others have come to mean, in the month of a Tāntrika one who revels in the five *M*'s namely, *Madya* (wine), *Māmsa* (meat), *Matsya* (fish,) *Mudrā* (delicious food), *Maithuna* (sexual intercourse.) But when this book was compiled *kula* does not seem to have acquired this degraded meaning.

In every Pūjā there is a "dhyāna" or meditation. The votary attempts to realise in his mind some form of the deity worshipped. That form is given in the formula called "dhyāna-mantra." No. 159 contains a commentary on the dhyāna formula of the *Dakṣiṇakālīkā*, the goddess who is propitious. The formula consists of 9 verses. But in these a complete and vivid picture of the goddess is given.

Kramadīpikā is a well-known Tāntrika work on the worship of Kṛṣṇa or Viṣṇu written in long verses in flowing poetic style. No. 86 is a commentary on that work by an anonymous author.

Numbers 96 and 97 are commentaries by Anantarāma and Raghunātha Nyāyālaṅkāra respectively on *Gurupādukā Stotra*, or a hymn addressed to the foot-prints of the spiritual guide. The word *pādukā* means the shoe, but in Tantras it means foot-prints which are often worshipped under the names of *Carana*, *Pādapadma* and so on. These prints are as a rule carved on hard stones and placed in conspicuous positions. The foot-print of Viṣṇu forms the great object of worship at Gayā. The Hymn is in five *Indravajrā* verses with solemn and awful accents.

Govinda-kalpa-latā by Samīrācāryya, No. 100, is a Tāntrika compilation on the worship of Viṣṇu. It uses all the paraphernalia of the Çakti worship, but, still the author is a bigoted sectarian and asks his readers never to take the work or read it at a place where Çakti is worshipped and Çakti worshippers live.

Japa-rahasya, No. 119, gives directions for counting the beads (*i.e.*), repeating the name of the divinity worshipped.

Pūṛṇānanda was a great Tāntrika compiler of the sixteenth

century. He was a Vārendra Brāhmaṇa born in the district of Rajshahi, left an orphan at a tender age. Brahmānanda, a great Tāntrika writer of his time, brought him up and initiated him in the mysteries of Tantra. The place where he obtained siddhi or success is still known as siddhinagara. Purnānanda became the guru or spiritual guide to a number of influential Brahmans in the North and East Bengal and his descendants are still to be found in many places, working as spiritual guides. Kātiḥar in Maimensing appears to be the great stronghold of his descendants. Tattva-cintāmaṇi his great work runs through several thousands of ślokaś. The influence which he and his Guru still exercises over the Brahmans of Bengal is very great. He was devoted to the left-handed worship.

Tantrapradīpa is a compilation by Jagannātha Cakravartī belonging to the Kāñjī gāṇī of the Rāḍhīya Brahmans of Bengal. His work is over 4,000 ślokaś in extent and gives general rules for worship.

Tantraratanā, No. 140, is by Anandānandanātha the son of Sahajānandanātha on the left-handed form of worship. What the Brahmans call the right-handed worship is not much to be found among the Buddhists. The Brahmans say that the Virācāra or the left-handed worship is not confined to Brahmans alone as the others are, even the Atheists (*i.e.*, Buddhists) can be votaries under this system. I have elsewhere shown that the Nāthas are the remnants of the Buddhists in Bengal. They are called Yogīs but are as a caste considered out of the pale of the four castes, *i.e.*, Hindu Society. They live by weaving, but there were and still are men among them learned in Sanskrit. I believe the present author is one of them.

Tārārahasya, No. 148, by Brahmānanda, the spiritual guide of Purnānanda and the disciple of Tripurānanda deals with the worship of Tārā. She is repeatedly represented to be identical with, or, better to express the idea, she is never to be differentiated from Ekajāṭā, Kālīkā, and Nīla Sarasvatī.

There are five regions one above the other all called Çūnyas or void. Tārā's abode is in the fourth Çūnya and Kālikā's in the fifth Çūnya. On the forehead of Tārā is Akṣobhya. Virocana, Māmaka Pāṇḍara are Āvaraṇa devatās or divine guards. Mahāpratisarā is a goddess who is often mentioned in this work. The worship it enjoined should be conducted in strict accordance with the customs of Mahācīna or China Proper. Fasts, &c., are not congenial to the goddess Tārā. All prohibited meat might be used in the worship of this goddess. These facts confirm the idea that Tārā was a Buddhist Tantrika diety grafted into the Hindu system. Brahmānanda was not, however, the first to graft, as he quotes a number of Hindu works on Tārā.

Tariṇyaṣṭaka, No. 149, is a hymn to Durgā in her name Tāriṇī written by one Rāmajaya in Tūṇaka Metre.

Tripurāsārasamuccaya by Bhaṭṭa Nāga, No. 157, is written in long and flowing verses, the grandeur of language concealing many things that are obscene and unspeakable. It gives the processes of bringing Kings, ministers, handsome women, and even goddesses under the power of the worshipper.

Number 158 is a short Hymn to Kālī in her right-handed form to be used by the *Vīras*, i.e., by those who are not under any moral restraint in the fervency of their devotion.

The next work No. 159 is a commentary on another Hymn to the same form of Kālī to be used by the Paçus, i.e., those worshippers who keep themselves within the restraints of social and moral obligations. This Hymn is said to emanate from Mahākāla this time not represented as Adinātha as in the other Hymn, already noticed. The present Hymn contains 22 verses in Çikhariṇī Metre and is very sonorous and charming to hear.

Cintāmaṇi tantra, No. 115, appears to be one of the shortest as well as the simplest of the original Tantras treating of mysteries of Mantras, their vivification or blooming up in vigorous life and of the posture of the fingers resembling

the female organ. The last is called *Yoni Mudrā*. This is again treated as a deity and amulets sacred to this deity are worn. The work seems to treat of some of most elementary Tāntrika conceptions such as Kuṇḍalinī, Maṇipura, &c. The former means the coils of a vein in the midst of which the soul is said to reside and the latter the jewelled room in which it lies.

Caitanya-kalpa (from the Brahmayāmala), No. 116, is a most recent work written with the view of proving Caitanya, the great Vaiṣṇava reformer of the sixteenth century, to be an incarnation of Viṣṇu. It is said to be a part of Brahmayāmala, one of the six yāmala Tantras, treating of obligatory mysterious nocturnal ceremonies productive of great merit to the worshippers.

We have got only one chapter of the Jyāna-tantra, namely, the tenth in the codex examined as No. 124. The chapter treats of the qualification of the Preceptor, the manner of initiation, and cognate topics. The last śloka is significant. It says that mendicants alone should adopt the system of left-handed worship with five M's., namely, *Matsya* (fish), *Māmsa* (meat), *Madya* (spirits), *Mudrā* (delicious food), and *Maithuna* (sexual intercourse) while the householders are to adopt the right-handed system without any one of these. The chapter is called a *pariccheda*, and not a *paṭala* and the interlocutors are Īiva and Nārada and not Īiva and his consort.

Codex No. 125 contains only the sixth chapter of the Jyānabhairavī-tantra which treats of the worship of Trijaṭā, which has, says the speaker Mahādeva, already been described in the work entitled Brahmacintāmaṇi.

Jyāna-mārjaṇī-tantra, No. 126, is a short but very curious work as it adopts the Vedantist line of thought as opposed to the Sāṃkhya line which the majority of Tāntrika works accepts. Though professing to be an original Tantra and keeping up all the forms of one, it differs from the rest in having a Maṅgalācaraṇa or invocation, of the Supreme

Brahma. The subject matter treated of are more of a Paurāṇika than Tāntrika character, such as creation, destruction, the indestructibility of the knowledge of Brahma, and so on. It ends with an impressive description of the last moment of the world, namely, all void, all Çūnya, the fulfilment of the Vedānt ideal. The work would be completely a Vedānt treatise but for the representation of the great world in the person of the worshippers, the Macro cosm in the Micro cosm.

Jñānārṇava, No. 129, is an original Tantra of some length and it is full of Tāntrika technicalities. The consonants which cannot be pronounced alone are Çiva while the vowels and the dots which are pronounced without the aid of others and which help in their pronunciation are Çakti. The whole alphabet, the combination of Çiva and Çakti, is the supreme Brahma. The letters of the alphabet, therefore, are Mātṛkāḥ or mothers. They lead to Brahma who is manifested in sound or rather in articulate sound but who is beyond the reach of sound. The deities represented in this work are Tripurā and Bālā, and details are given of their worship and attempts have been made to co-ordinate the various details of their worship to the Vedic forms of worship. For instance, to every Vedic Mantra there is a ṛṣi, a devatā, and a chandaḥ, so the Tāntrika Mantras though one or two syllables only have been made to have all these three.

Tārātantra, No. 146, contains only 180 ślokas, but its historical importance cannot be overrated. It is professedly Veda-vāhya or outside the Vedas, *i.e.*, non-Hindu; but it should be heard and studied from a Preceptor. Pārsvatī, who is aware of Buddha and Vaçiṣṭha being great Bhairavas of the left-handed worship, is anxious to know by means of what Mantras did they attain the position of Bhairavas which is fully equal to that of Çiva. Çiva says the *Mantra* is Tārā. Buddha who is another form of Viṣṇu was initiated in the Mantra of Ugratārā and attained the position of a creator and an immortal. Vaçiṣṭha by following him became a fixed

star. It is well-known that Tārā is simply a Çakti of Buddha or she is a manifestation of Prajñā which again is nothing else but Dharma, one of the Buddhist triad. So this is an adaptation of a Buddhist Tāntrika worship in Hinduism. A latter and more developed form of Tārā worship is to be found in Tārārahasya (see *supra*). Tārātantra which is old enough refers to Cīna-tantra and Kālī-tantra. Vaçiṣṭha brought the knowledge of Tārā from Cīna, directly from the mouth of Buddha. He could not find Buddha in India and even in Tibet. So the adaptation of Tārā in Hinduism must be referred to a period when Buddhism was supposed to have been lost in India. This would be in the early centuries of the Muhammadan Conquest. The lower limit is the sixteenth century in which Brahmanānda wrote his Tārā-rahasya.

After hearing much about the various forms of worship Pārvvati had her doubts and the codex No 206 is called Nirut-tara-tantra, because, by hearing it all her doubts were removed and she could not give any answer. So it appears to be one of the latest and it often refers to Mahācīna krama, *i.e.*, the Chinese method of worship with the five M's. It gives a clue to the derivation of the work *Kaula* as applied to the votaries of the left-handed worship. The word *Kula* applies to the Family of Kālī. There are two such families of the Goddesses, Kālī-kula and Çrikula. Both are worshipped with the five M's. Exhaustive details are given of this worship. The worshipper of these families are called Kaulas or Kūlinas. Though the forms of worship are dark and indelicate in the extreme, yet it speaks of Çiva and Çakti being Saguṇa and Nirguṇa, *i.e.*, with form and without form, phenomenal and transcendental. The light is without form and the world is with form. The stars represent the Nirguṇa and the rest of matter, Saguṇa. This reminds one of the Rūpa heavens and Arūpa heavens of the later Buddhists. The Arūpa heavens are without form. There are many doubtful and abstruse points explained in the work. The explanations may not always satisfy critical minds, yet

it is a relief to find some sort of explanation given in matters which are kept intentionally secret and given the appearance of a mystery.

Nirvāṇa-tantra, No. 208, is to be carefully differentiated from the Mahānirvāṇa-tantra, the great work which enjoys a popularity next perhaps to the Bhagavadgītā. This work is more methodical than the works previously noticed. It treats of Nirvāṇa as the highest aim of Tāntrikas. It gives the details of the macro cosm and places Nirvāṇa which is attainable by the worshippers of Mahā-Kālī alone in the highest heaven the *Satyaloka*. It praises the Avadhūta, namely, the brāhmaṇa votary of the left-handed worship who renounces the world, as the only being who attains Nirvāṇa. The description of *satyaloka*, of the *avadhūta* and of many other things in this work are very impressive. The antiquity of this work cannot go very far as it speaks of Rādhā as the consort of Viṣṇu in the Vaiṣṇava heaven, *i.e.*, the sixth or *Bhuvan-loka*. The conception of Rādhā is as old as the present recension of the *Brahma-vaivartapurāṇa* which cannot be placed earlier than the eleventh century.

The Phet-kāriṇī-tantra, No. 244, differs materially from the work of the same name published in Calcutta. It is doubtful whether the printed work should be termed an original Tāntrika work at all, as on the face of it, it bears the stamp of a compilation. It has an invocation, it enumerates the works consulted, it quotes from previous works and so on. The codex under notice, however, is an original Tantra devoted to the glorification of Dakṣiṇā Kālīkā in her various forms. The interlocutors are Śiva and Pārvatī.

Numbers 248, 249 and 250 are said to be larger recensions of the works of the same name, but in certain cases the Bṛhat recension and the ordinary recension are so widely different that they cannot be said to be the same work. This is evidenced by the *Rudrayāmala* and *Bṛhadrudrayāmala*, by *Yonitantra* and *Bṛhadyoṇi* all of them noticed in this volume. *Bṛhad-gautamīya*, No. 248, begins like a *Purāṇa*, the interlocu-

tors are R̥ṣis, the scene is laid on the peaks of the Sumeru. It is a Vaiṣṇava work devoted to the worship of Gopāla, i.e., that particular form of Kṛṣṇa in which he tended kine at Vṛndāvana. It would be hard to describe the Yoni and Bṛhad-yoni Tantras, even in a scientific work like this. The Bṛhat treats of the Bṛhat-yoni of Durgā while the smaller work considers that of every woman to be an object of worship. The Rudrayāmala is a large work which attempts to explain Tāntrika technicalities. The larger recension, however, is a work of a very different character. The interlocutors are Nārada and Kṛṣṇa and the work partakes the character of both a Purāṇa and a Tantra. It opens with the birth of Pañcānana the youngest of Gods and the son of all the Gods. Born in the Himalayas he became the lord of new born children and so his worship soon spread all round. He is represented by a number of stones under huge trees. He does not much like images. At the present moment he strikes more terror in the hearts of Bengali mothers than even cholera and small-pox, for he plays all his pranks within the first year of a child's life. The present codex contains only the first part of the work, the story of Pañcānana's birth.

Mahāmokṣa-tantra, No. 278, is a large work thoroughly brahmanic in character and tolerably free from disagreeable rites which disfigure other Tantras. Mahāmokṣa means the highest form of salvation, the Nirvāṇa. This work treats of Mahāmokṣa as opposed to other forms of salvation such as Sālokya, residing in the same region with the Supreme Spirit, Sārūpya, having the same form with him and, Sāyujya, to be united with him. Keeping Mahāmokṣa as the great object in view the work treats of the cosmogony, the various regions one above the other, the bibliography of the Tāntrika literature, and various other topics. This work also treats the universe as the macro cosm and the human body which is simply a miniature of the universe as micro cosm, the terms used are exact translation of the Greek terms, viz., Bṛhat Brahmāṇḍa and Kṣudra Brahmāṇḍa.

It has hymns to all the eighteen forms of Çakti, giving one hundred names in each hymn, each name having the initial letter of the deity concerned.

Mahīṣamardīnī-tantra, No. 282, treats of the consecration of temples to Kālī. Mahodḍīça-tantra, No. 283, in Sanskrit and Hindi treats of propitiatory ceremonies as well as ceremonies for the purpose of destroying, entrapping, stupifying armies, attracting females, and so on. All these, however are to be done not so much with Mantras as with drugs and herbs.

Māṭṛkābheda-tantra, No. 284, refers to the following Tantras, namely, Çīna-tantra, Kālī-tantra, Yoni-tantra, Vīra-tantra and Todala-tantra. It cannot be very old. It prescribes mystic processes for making gold, silver, &c., praises wine as even superior to the Ganges water in sanctity, asserts that drinking wine is no sin for an initiated Brāhmaṇa, and ascribes various degrees of merit in worshipping the phallic emblem of Çiva made of various metals. Mercury is the semen of Çiva; it is greatly praised and a process half chemical and half mystic is given for burning it into ashes.

Māyā-tantra, No. 285, is a short work treating of subjects peculiar to the *Tāntrika* literature. It gives some directions for reciting Caṇḍī. Meru-tantra, No. 294, is a most recent work on the left-handed form of worship and treats of the *Mantras* or formulæ of worship of various deities. In page 252 of the MS. there is a curious passage in which Ingrejā, *i.e.*, Englishmen and Landrajā *i.e.*, born in London are mentioned as Cakra-varttinaḥ, *i.e.*, holding Imperial sway and the destroyers of Hindu religion. They will acquire great power by means of Mantras in Phairiṅga-bhāsā, *i.e.*, English language. The passage is not only curious but very obscure.

Yogāvalī, No. 303, begins with an exposition of the *Tāntrika* ideas on the Science of Midwifery and ends with a process of concentration of mind by stopping respiration.

Vīrabhadra-tantra, No. 339, begins with questions and

answers which are beautifully vague, and treats of the mystic processes of destruction, attraction and so on.

Çakti-tantra, No. 348, treats of the worship of Çakti in all her terrific forms and terrific associations. She is to be worshipped on cremation grounds, deserted houses, sitting either on the head or on the chest of a corpse, with five M's and with hemp. The codex under notice is defective. It has lost the first 7 Pāṭalas.

Çāvara-tantra, No. 359, in Sanskrit and Hindi enumerates the twelve Kāpālikas, namely, Adinātha, Anādi, Kāla, Atikāla, Karāla, Vikarāla, Mahā-Kāla, Kāla-bhairava-nātha, Vaṭuka, Bhutanātha, Vīranātha and Çrikarṇṭha. Their disciples are also twelve in number, *i.e.*, Nāgārjuna, Jada-Bharata, Hariṣ-candra, Satyanātha, Mīnanātha, Gorakṣa, Caṇṇa, Avaghaṭa, Vairāgya, Kanthādhārī, Dhalandharī and Malayārjuna. These are founders of sects among the Çāvaras or Kāpālikas. The work then goes on with the enumeration of various terrific Mantras and deals with ghosts, demons, witches, serpents, and so on; also of various mystic Mantras for destruction, attraction, stupifaction and so on.

The last work under this head, Sammohana-tantra, No. 400, is a dialogue between Akṣobhya and Tārā. Akṣobhya is one of the five Dhyānī Buddhas and Tārā is the general name of the Çaktis of the five Dhyānī Buddhas. These have been accepted as forms of Çiva and Durgā in the Hindu Tantras. The work enumerates the different Tantras current in different countries and the twenty head quarters of the Çaiva sects with the language and character they use.

Miscellaneous:—Under this head there are Purāṇas, Kṛṣas, Poems, Anthologies, and Vaiṣṇava works. Of these the most important is a poem entitled Pavana Dūta by Dhoyī Kavi, No. 225. It is written in imitation of Kālidāsa's celebrated work, the Meghadūta or the Cloud Messenger. The heroine in this case is Kuvalayavatī, the daughter of the Prince of Gandharvas, or celestial Musicians, who lived in the Malaya Mountains in Southern India. She saw Lakṣmaṇa Sena who

with an army, led a conquering expedition to her part of the country. She fell in love. He knew nothing of it. He returned to his capital and she became anxious to send a messenger to Lakṣmaṇa Sena. It was the beginning of the spring season and she found the Southern breeze blowing to the North. Her fancy took this to be her fit messenger and she entrusted him with her amorous message. In imitation of Kālidāsa the poet describes the route to be taken. There are geographical blunders in the description of the route, but the description is full of vivid images and glowing scenes. Bengal is described as a garden. The Brahmaṇa beauties were fond of ornaments made of palm-leaves. The Banks of the Hugly are described from the parting of the three rivers at Trivenī to Bijayapura, the capital of the Sena family. The favourite pastime of the ladies of the capital, which had beautiful orchards, was NĀGAR DOLĀ, a machine which revolves vertically and takes the riders up and down. The poet says that the celestial damsels, the Apsarasah, were very proud of their personal charms and so Madana, the god of beauty, in order to curb their pride wanted to take the Bengali damsels up in heaven and so the Nāgar Dolā was simply a device to accustom them to a journey upwards.

The poet lived at the Court of Lakṣmaṇa Sena who honoured him greatly and gave him many elephants and a chawry with a golden handle. The genealogies point him out to be a Rāḍhiya Brāhmaṇa of Pālādhi Gāñi and Kāçyapa, Gotra. There were five poets in Lakṣmaṇa's Court, of these, the works of Jayadeva, Govarddhana, and Umāpati are known. Dhoyī's work was not known. Pavana Dūta is, therefore, a discovery of some importance.

The Dūta Kāvya, *i.e.*, poems written in imitation of Kālidāsa's Megha Dūta seem to have flourished greatly in Bengal. The Padāṅka Dūta by Kṛṣṇa Çurmā, Uddhava Dūta by Rūpa Gosvāmī, Haṃsa Dūta by the same author, Pavana Dūta, just mentioned, are poems of considerable merit. The Kīra Dūta or Parrot messenger by Rāmagopāl, No. 67,

is a message from Rādhā to Kṛṣṇa. The work is dedicated to a Rājā of Bengal who subjugated many Rājās and whose fame spread all over the earth. From the meagre information given it is difficult to fix the date of the poet and his patron. But I may here hazard a conjecture that Rāmagopāl was one of the compilers of the Vivādārṇavasetu described above and his patron was Rājā Kṛṣṇacandra of Navadvīpa.

Vṛindāvana Kāvya by Mālāṅkarāja, probably, a king of Kaçmīra, is a short poem in praise of Kṛṣṇa in double-entendre. It is accompanied by an anonymous commentary. The MS. belonged to Kāçīrāma Vācaspati.

Kautuka-Ratnākara is a drama by the priest of Lakṣmaṇa Māṇikya who had the sounding title of Kavi-tārkika. Lakṣmaṇa Māṇikya flourished about the time of the Mogul conquest of Bengal at Bhulua in the District of Noākhālī. He was one of the Bārobhūñās or twelve chiefs who had almost independent powers. The king brought a number of Maithilā brāhmaṇas in the Rāj and his *purohita* was one of these.

Sūryya-çataka by Mayūra-Kavi is well-known as the commentaries of Kavyaprakāça, the celebrated Rhetorical work by Mammātha, adduce this poem as an instance of *Ciçtarakṣaaye*, i.e., of getting over misfortune by means of writing poems. Mayūra Kavi was a leper. He was cured of his infernal malady by writing this hymn of one hundred verses. The present codex is accompanied with a commentary by Jagannātha Çarmā who gives some interesting particulars of the poets' life. From him we come to learn that Mayūra lived at Benares, that he was an antagonist of the mendicants, that he had a large number of pupils, that he defeated all his contemporaries in arguments, that he suddenly caught leprosy, that he went to the Temple of the Sun-god, that he could not stand even with the help of his friends before the narrow entrance of the Temple, and that he sat behind the Temple and successfully prayed for deliverance from the disease.

Rāmālīlāmṛta, No. 317, by Kṛṣṇamohana is a curious work full of CITRA KĀVYA or Accrostics. He seems to have been a

voluminous writer, who wrote poems in praise of almost all the gods of the Hindu Pantheon, who made a Tāntrika compilation, namely, Āgamacandrikā in which mystic formulæ have been explained, the mode of worship settled, and Pura-çaraṇa inunciated. His Ānandasindhu explains the causes of diseases by the merit and demerit of work done in previous existences. He wrote a Dhyānāvalī the formulæ of meditation of various Hindu deities. He wrote another work in which Prakṛta, Sanskrit, and Persian words were freely mixed up.

Rādhācarita, No. 313, by Rāmacandra of Viṣṇupura written at the command of Vīrasimha, the local Rājā about three centuries ago, is a poem of considerable merit.

Harikelikalāvati. No. 421, by Kavikeçarī, is a poem on the early adventures of Kṛṣṇa ending with the fall of Kamsa. It is written throughout in totāka metre, the number of verses is 120. The writers language and versification are unexceptionable.

There are about a dozen of works belonging to Vaiṣṇava sect founded by Caitanya in the sixteenth century ; of these the commentary to Ujjvala Nilamaṇi by the author of the work, Rūpa Gosvāmī had not yet been described (see No. 33). Sanātana, Rūpa and Ballabha were three brothers whose father settled at Candradvīpa to be away from the sight of the Muhammadans. The first two brothers, however rose high in the service of Alauddin Husain Shah (1494 to, 521 A.D.) Sultān of Bengal. They embraced Chaitanya's religion and settled at Vṛndāvana where they wrote many Sanskrit works and are regarded two of the six Gosāiṇis.

Kīrtana Cintāmaṇi, No. 68, has a curious Colophon. See page 64.

Bhaktijayārṇava, No. 254, by Raghunandana Banerji extols the merits of Kṛṣṇa worship. Bhaktiprakāça by Raghunandana, a Vaidya by caste, and Kṛṣṇabhaktiprakāça, No. 77, are works of the same nature.

NAIHATI,
Nov. 20, 1900. }

HARAPRASAD SHĀSTRĪ.

NOTICES OF SANSKRIT MSS. 1892.

No. 1. अगस्त्यसंहिता । Substance, country-made paper, 8×4 inches, Folia, 232. Lines, 3 on a page. Extent, 7,958 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Serpur, Mayamansing, Babu Harendra Candra Caudhuri. Appearance, not very old. Verse. Correct.

Beginning. श्रीरामो जयति ।

अगस्त्यो नाम देवर्षिः सत्तमो गोतमोतटे ।
कदाचिदण्डकारणे सुतीक्ष्णस्याश्रमं ययौ ॥
प्रत्युज्जगाम तं भक्त्या गन्धपुष्पाक्षतोदकैः ।
पादार्घ्याद्यर्चनाक्षत्रे तस्मै ब्रह्मविदे मुनिः ॥
सुतीक्ष्णस्ते प्रणम्याह सुखासीनं तपोनिधिम् । इत्यादि ॥

End. खण्डितलात् शेषो नास्ति ।

विषयः । ताम्रसप्रकृतौनां सुतप्रपायः । ईश्वरस्य साकारत्वे प्रमाणप्रदर्शनम् । तपसां माहात्म्यकथनम् । श्रीरामाराधनादिनिरूपणम् । तुलसीमाहात्म्यवर्णनम् । नारदोक्तपूजाविधान-
निरूपणम् । न्यासादिनिरूपणम् । तपस्तृष्टास्तिक्येश्वराभ्यां लज्जादानमतितपोव्रतादीनां प्रत्येकं
लक्षणनिरूपणम् । श्रीरामप्रतिमाविधानादिनिरूपणम् । श्रीरामगोपालादिप्रतिष्ठाधारतिथि-
समयादिनिरूपणम् । श्रीराममन्त्रपूजापुरश्चरणादिनिरूपणम् । श्रीरामस्तोत्रकवचादिकथनम् ।

No. 2. अङ्कनिर्णयः । By विद्याचन्द्रात्मजः । Substance, country-made paper, 16×3 inches. Folia, 2. Lines, 5 on a page. Extent, 35 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Aṇḍijyā, Mayamansing, Babu Ananda Kiṣora Rāya. Appearance, new. Verse. Correct.

Beginning. ॐ तत्सत् ।

प्रणम्य श्रीरामचन्द्रं शङ्खचक्रगदाधरम् ।
विद्याचन्द्रात्मजेनैष क्रियतेऽङ्कान्निर्णयः ॥
खमधं व्योमसाकाशं विद्यद्गगनग्रन्थकम् । इत्यादि ॥

End. पञ्चाश्विषाण्यग्निसत्पञ्चविंशत्यस्तथा ।

Colophon. इति श्रीविद्याचन्द्रात्मजविरचितः अङ्कनिर्णयः समाप्तः ॥॥

विषयः । संख्याबोधकमाङ्केतिकशब्दानां पर्यायबन्धः ।

No. 3. अद्भुतदर्पणः । By माधवशर्मा । Substance, palm-leaf 18×1½ inches. Folia, 189. Lines, 4 on a page. Extent, 4,252 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1683. Place of deposit, Viṣṇupur, District Bāṅkuḍā, Paṇḍita Rāma-ballabha Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ कृष्णाय नमः ।

संयाने हरिणाहूते कुतुकिना नीवीं करेण क्षथां
 धत्वा सुग्नितवासबाहुलतया चावेष्टा वक्षःस्थलीं ।
 किञ्चित्कुलितमध्यवङ्गुलतरं पश्चाद् व्रजन्त्याः शनै-
 रादोलायितचक्षुषोऽम्बुभिर्भुवः काकूक्तयः पान्नु वः ॥
 कन्यादातरि संप्रयोक्तारि तयोरन्योन्यवैद्याविधे-
 र्नक्षे देवपुरोधसा मुखविधौ देव्याः ससुदीक्षिते ।
 अन्नः कन्दलितस्युद्धं दिविषदासभ्यर्णमित्याकुलं
 प्रेम्णा पक्वविताः पुनन्तु शिवयोर्वैद्यावल्लीङ्गा दृशः ॥
 दैतेष्वेष्वसिक्कयः स्मररिपोः शृङ्गारपुष्पखजा
 भक्तानां सुरधेनवे दिविषदासु तंभरत्नविषः ।
 यज्ञप्राञ्चधियां फलप्रतिभुवोऽनङ्गस्य जीवातवी
 विद्वान् धनवधमर्षणा क्वच इवादेयाः(?) कटाक्षोर्ध्वयः ॥
 स्रनुना रघुनाथस्य बुधबाणकुलोद्भवेः ।
 श्रीकृष्णाराधनव्ययसतिनाथानुजन्मना ॥
 महामहोपाध्यायस्य गोविन्दस्यायजन्मना ।
 क्रियते माधवेनासौ संलिष्याद्भुतदर्पणः ॥
 अप्रामाण्यस्य शङ्कापि नेह कार्या सुधीजनैः ।
 यथा सागरमालोक्य बहून् ग्रन्थान् विलिख्यते ॥
 दिव्यानां लिखनं पूर्वमिह सम्यक् वितन्यते ।
 नाभसानां ततः पश्चात् भौसानान्तु ततःपरं ॥
 किञ्चित् पौष्टिकमप्यत्र समासेनाभिधास्यते ।
 शान्तिके ग्रन्थपूजादिपद्धतिः प्रथमं कृता ॥
 मयूरचित्रलिखितं नवग्रन्थसमायितं ।
 किञ्चिद्भुतमालिख्य स्वर्ग्यादीनां ततः क्रमात् ॥
 अथाद्भुतनिरूपणम् ॥ दृढगर्गः ॥

अभूतपूर्वं प्रत्यग्रं जायते वा ततोऽन्यथा ।
 तदद्भुतमिति प्रोक्तं नैमित्तिकं स्यान्नैमित्तिकं ॥
 बार्हस्पत्ये ॥ अभूतपूर्वं यज्ञोक्तस्य पूर्वं भवति पूर्वं च यदन्यथा भवति
 तदद्भुतमिति नैमित्तिकमनैमित्तिकञ्च । केतूपादादिना नैमित्तिकेन यज्ञ-
 वत्यद्भुतं तन्नैमित्तिकं । तच्च शुभाशुभसूचकं । इत्यादि ॥

End.

पक्षाद्विपाकः सूर्यस्य पाकः सोमस्य मासिकः ।
 मासद्वये स्मृतो राक्षोर्विपाको नात्र संशयः ॥
 अथ चेदयं कुर्यात् पटसु मासेषु पच्यते ।
 त्रिभिर्मसि विपाकस्तु नियतं धूमकेतवे ॥
 संवत्सरविपाको तु ज्ञेयो सूर्यवृक्षस्यती ।
 षाण्मासिकस्त्वोशनसः सौरियस्त्वथ पञ्चभिः ॥
 त्रिभिर्मसिस्तु भौमस्य उक्तापाकस्त्रिमासिकः ।
 अष्टभिर्भूमिकम्पस्तु निर्गतः पच्यते त्रिभिः ॥
 छततैलवसावर्षैः सद्यः फलमुदाहृतम् ॥
 इतः परं वज्रं च तत्तत् प्रकरण एव लिखितमस्ति । अतः पुनः संचिध्यते ।
 यदाह्वेते न पच्यन्ते यथाकालं प्रचोदिताः ।
 तदा द्विगुणकालेन फलं धियाच्छुभाशुभम् ॥
 मयूरचित्रे यदि स्यात् संशयो देवात् पटसु मासेषु पच्यते ।
 इति सूर्यादिविषयम् । तत्रैव
 यदा ह्वेते न पच्यन्ते यथा शास्त्रमुदाहृताः ।
 तदा द्विगुणिते काले द्विगुणं स्याच्छुभाशुभम् ॥
 श्रवणादीनां पाको
 भूतार्णवाग्निब्रह्माश्विनसुदक्षिणाः ।
 भूतशतपञ्चवसवो
 द्वाविंशद्वेति तारकाभाणम् ॥
 यथासङ्ख्यं माससङ्ख्या पाकसमया बोध्याः । इति पाकसमयः ॥
 दिव्यान्तरीक्षभौमाद्भुतविम्बः
 सागरादतिसङ्क्षिप्तः वस्तुतस्त्वतिविस्तरः ।
 आतनोतु सतां सोदं सम्पूर्णोऽद्भुतदर्पणः ।
 अन्यथा यदि कुत्रापि संशोध्यं तत् सुषोजनेः ॥

Colophon. इति बुधबाणकुलोद्भूतमहासदुपाध्यायश्रीरघुनन्दनात्मजश्रीमाधवशर्माविर-
चितोऽद्भुतदर्पणः सम्पूर्णः । शकाब्दा १६८९ ॥

विषयः । अद्भुतनिरूपणम् । अद्भुतविचारादिनिरूपणम् । सामान्यशान्तिनिरूपणम् ।
अद्भुतपाकस्थानादिनिरूपणम् । आदित्याद्यद्भुतनिरूपणम् । आत्ममरणचिह्नादिनिरूपणम् ।
वर्णफलादिनिरूपणम् । द्विष्टय्यादिफलपाककालादिनिरूपणम् । संक्रान्त्यद्भुतादिनिरूपणम् ।
चन्द्राद्भुतचन्द्रप्रदक्षिणलक्षणादिनिरूपणम् । कुजाद्भुतबुधाद्भुतादिनिरूपणम् । ग्रहण-
चिह्नादिनिरूपणम् । मासविशेषे ग्रहणफलादिनिरूपणम् । आग्नेयादिमण्डलग्रहणफलादिनि-
रूपणम् । उदयास्तग्रहणफलादिनिरूपणम् । राशिवर्णफलादिनिरूपणम् ॥ ग्रहणकालकर्तव्यम् ।
केतुदयपूर्वनिमित्तादिफलम् । धूमकेतुलक्षणादिनिरूपणम् । अगस्त्याद्भुतादिनिरूपणम् ।
ग्रहयुद्धादिनिरूपणम् । रथादीनाम्पराजयफलादिनिरूपणम् । ग्रहाणां नक्षत्रचारमार्गचार-
फलादिनिरूपणम् । कृतिकादीनां फलपाककालादिनिरूपणम् । देशानां कूर्मचक्रविभागादि-
निरूपणम् । दिनरात्रौ सारकादर्शनादर्शनफलम् । तारागच्छत्रपरिवेशफलादिनिरूपणम् ।
रश्मिदण्डाद्भुतादिनिरूपणम् । विद्युदादिलक्षणम् । उल्कावज्राद्भुतादिनिरूपणम् । देश-
विशेषे शुभाशुभफलादिनिरूपणम् । वारुणाग्नेयसंयोगफलादिनिरूपणम् । नानाविधुत्पातादि-
निरूपणम् । भूकम्पफलादिनिरूपणम् । सकलाद्भुतशान्तिः । गृहदाहादिशान्तिः । देवताद्यद्भु-
तादिनिरूपणम् । मानुषाद्भुतादिनिरूपणम् । अद्भुतशान्तिनित्यादिनिरूपणम् । हस्ताद्भु-
तादिनिरूपणम् । अविज्ञाताद्भुतशान्तिनिरूपणम् । पाकसमयादिनिरूपणश्चेति ।

No. 4. अनुमितिमानसत्वविचारः । Substance, country-made paper, 17½ × 3 inches. Folia, 9. Lines, 7 on a page. Extent, 378 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhánuká, Post Office Pálung, District Faridpur, Paṇḍita Rajaníkánta Tarkaratna. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । लिङ्गपरामर्शानन्तरं विलक्षणानुमित्यात्मकप्रमित्युदयात्
तत्कारणतया तस्य विलक्षणप्रमितेरेवामिहत्वात् कुतो लिङ्गज्ञानस्य प्रमाणा-
न्तरता न च ... .. सन्निकर्षं विना तद्गोचरप्रत्यक्षासम्भवात्
अनुमित्यात्मकप्रमित्यन्तरस्वीकार आवश्यक इति वाच्यं परामर्शघटितानु-
मितिसामग्रीकाले साध्यादिमासकज्ञानसन्निकर्षस्यावश्यकत्वात् । न चेतरेत्या-
पकीभूताभावप्रतियोगिष्ठविबोत्वतौ ष्ठिवीत्याकारकाप्रसिद्धसाध्यकपरा-
मर्शदर्शनायां इतरभेदादिरूप ... .. तादृश-
परामर्शात् प्रमित्यन्तरस्वीकार आवश्यक इति वाच्यं तादृशपरामर्शदर्शनायां

इतरभेदादिविषयकज्ञाना ... .. तत्राभावत्वादिसामर्थ्यधर्मा-
ज्ञानावश्यकत्वात् सामान्यलक्षणासन्निकर्षादेव इतरभेदादिगोचर ... ..
सम्भवादिति चेत् न । इत्यादि ।

End.

अथैवं साध्यविशेषकानुमितिर्विलीनेति चेत् विलीयतां कियन्पचयः । एवञ्च
लाघवविरक्षात् अनुमितित्वस्य प्रत्यक्षत्वव्याप्यत्वे साध्यकविरहः बाधाभावा-
दिति कार्यतावच्छेदकतया सिद्धेऽनुमितिसाधारणपरोक्षलाघ्याज्जातिविशे-
षेण प्रत्यक्षत्वस्य सङ्कररूपबाधकञ्च । साङ्कर्यञ्च परस्परव्यभिचारिणोः प्रत्यक्ष-
त्वपरोक्षत्वयोरनुमितौ भवावेशात् अनुमितिपरिशिष्टानुमितिसामग्रीप्रति-
बध्द्यतावच्छेदकतया सिद्धेनानुमित्यन्यज्ञानवृत्तिज्जातिविशेषेण सङ्करप्रसङ्गात्
परोक्षत्वजातिरेवाप्रासाणिकीति चेत् तर्हि अनुमित्यन्यज्ञानवृत्तिज्जात्या
सङ्करप्रसङ्गेनैवानुमितित्वस्यैव प्रत्यक्षत्वव्याप्यत्वानुपपत्तिस्तथाहि तादृशजातिः
शब्दबोधभ्रमरणादौ तत्र न प्रत्यक्षत्वं तच्चानुमितौ । भवन्मते न तत्र तादृश-
जातिश्चाक्षुषादौ च द्वयोः भवावेश इति । तस्मादनुमितित्वस्य प्रत्यक्षत्ववि-
रुद्धत्वं निष्प्रत्यूहमेवेति सिद्धमनुमानस्य पृथक् प्रमाणत्वमिति ॥

Colophon.

समाप्तोऽयमनुमितिमानसत्वविचारः ।

विषयः । प्रत्यक्षादि चतुर्विधमेव प्रमाणं न्यायसम्मतं तच्चानुमानं न प्रमाणं मानसप्रत्यक्षे
तदन्तर्भावः सम्भवतीत्यादिविचारः ।

No. 5. अन्यथाख्यातिरहस्यम् । Substance, country-made paper, 17 × 3
inches. Folia, 21. Lines, 6 on a page. Extent, 693 ślokaś. Character,
Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhánuká, Post Office Pálang,
District Faridpur, Paṇḍita Kālī-kiṅkara Vidyábhūṣaṇa. Appearance,
new. Prose. Generally correct.

Beginning.

प्रमालक्षणीपोद्घातसङ्गत्या अन्यथाख्यात्यादिविचारमवतारयति नन्विति ।
सर्वज्ञानानां तत्प्रकारकसर्वज्ञानानां याथावर्थात् तत्त्वविशेष्यकत्वावच्छिन्न
तत्प्रकारत्वात् विशेषणव्याप्येति तत्त्वविशेष्यकत्वावच्छिन्नत्वविशेषणव्यावर्त-
नीयेत्यर्थः विशेषणवैयर्थ्यमिति तत्तद्विशेष्यकत्वावच्छिन्नत्वविशेषणवैयर्थ्यमि-
त्यर्थः ननु तदभाववन्मात्रे तत्प्रकारकज्ञानस्यैव तत्तद्विशेष्यकत्वावच्छिन्न-
प्रकारकत्वविरक्षाद् व्यावर्तनीयत्वमित्यत आह अन्यथाख्याताविति । ख्याती
ज्ञाने अन्यथासाधकप्रमाणाभावादित्यर्थः अन्यथात्वं तदभाववद्विशेष्य-
साध्यतया सिद्धसाधनासम्भवाच्च ॥ इत्यादि ॥

End. नन्वेवं विसम्वादिप्रवृत्तिस्थलीयेदं रजतमित्यादिज्ञाने कथमयथार्थत्वव्यप-
देशतेत्यत आह व्यवहारमात्रस्येति । भेदाद्यद्वयत्वेष्वपि स्वरूपतोऽष्टचैत-
भेदकप्रमाजान्यत्वेऽपि स्वरूपतोऽष्टचैतभेदेति असत्त्वेनाज्ञातत्वलाभार्थं स्वरूप-
कथनं । तस्य व्यवहारस्यातएव विसम्वादिप्रवृत्तिजनकत्वस्यायथार्थत्वव्यपदेश-
नियामकत्वादेन उभयं जलमित्यत्र जले परम्परारसम्बन्धेन उष्णलप्रकार-
कज्ञानमित्यर्थः तस्य विसम्वादिप्रवृत्त्यजनकत्वादिति भावः तदुद्योग्यत्वात्
विसम्वादिस्वरूपयोग्यत्वात् ॥

Colophon. इत्यन्यथाख्यातिपूर्वपक्षरक्षस्यम् ॥

विषयः । “स्वप्नसङ्ग उपोद्घातः हेतुतावसरस्तथा ।

निर्व्वाहकैककार्यार्थं षोडश सङ्गतिरिष्यते” इति नैयायिकसम्प्रदायाः सङ्गतिस्तत्रोपोद्घात-
रूपायाः सङ्गत्याः प्रसालक्षणे वृत्तिस्वरूपैवान्यथाख्यातिरत्र हि तस्या एव विचारः ।

**No. 6. अमरकोषटीका, अभिधानप्रकाशिका । By रघुनन्दनन्याय-
प्रगल्भः.** Substance, country-made paper, 12×2½ inches. Folia, 218.
Lines, 5 on a page. Extent, 4,360 ślokaś. Character, Bengali. Date, ?
Place of deposit, Serpur, Mayamausing Paṇḍita Candra-kānta Tarkā-
laṅkāra. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ॥

प्रणम्य शङ्करं रामं पदविद्याविशारदम् ।

प्रगल्भस्तनुते सम्यग्भिधानप्रकाशिकां ॥

हे धीरा भवद्भिः सेव्यतामित्यर्थः । इत्यादि ॥

End. परलिङ्गलक्षणं प्रवर्त्तते तथा च मनुष्यादयः

इतिलिङ्गादिसंग्रहः ।

Colophon. इति रघुनन्दनन्यायप्रगल्भविरचिताभिधानप्रकाशिका समाप्ता ।

विषयः । अमरकोषस्य व्याख्या अत्र च शब्दानां व्युत्पत्तिरपि ग्रन्थज्ञता दर्शिता ।

No 7. अमरकोषटीका । by रत्नेश्वरचक्रवर्ती. Substance, palm-leaf,
8×1½ inches. Folia, 240. Lines, 5 on a page. Extent, 7,375 ślokaś.
Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Pañcasār Vikrampur,
Dhākā, Paṇḍita Mahendra-nāth Kāvya-tīrtha. Appearance, old. Prose
Incorrect.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय नमः ।

भवानीचरणाम्भोजं नत्वा गुरुपदं ततः ।

टीकाममरकोषस्य वक्ति रत्नेश्वरः सुधीः ॥

पण्डितैर्ज्ञायते सर्व्वं तदर्थं न च मे श्रमः ।

नानातन्त्रं समालोक्य बालकार्यं समोद्यमः ॥

तत्र ग्रन्थारम्भे शिष्टाचारपरिप्राप्तयाशेषविघ्नविनाशयाभिमतदेवतानम-
स्कारकीर्त्तनेन परोपदेशेन च पुण्यमर्ज्जयन् ग्रन्थकृदाच्च यथेति । अगं
पर्व्वतं आधत्ते इति अगाधो विष्णुः चे धीराः स विष्णुः सेवतां । अथैस्तु
धीरा इत्यत्र च इति प्रक्षिप्य व्याख्यायते । यस्य अगाधस्य विष्णोर्लोकपा-
लनादथो गुणा अनघा निष्पापा निर्मला इति यावत् । ज्ञानं ददातीति
ज्ञानदा सरस्वती तथा विशिष्टस्य । यद्वा ज्ञानदा सरस्वती तथा सच्चिता
ईश्वरीज्ञानदे तथा विशिष्टस्य वा । सिन्धुरपि तथा विष्णोः सागरशायित्वात्
तत्पद्मोत्पत्तिरिति । किम्भूतस्य सिन्धोः सद्यस्य अनवगाच्छत्वात् । इत्यादि ।

End.

वरस्य जामातुर्थे स्निग्धास्तनूच्चा वयस्यास्ते जन्मा उच्यन्ते । जनीं यधूं
बहन्तीति यत् । ईकारलोपी जनस्य । नित्यं बह्वचनानामिति वर्द्धमानः ।

अन्यो नवबधूजातिप्रियभृत्यहितेषु च । इति विश्वदर्शनात् ।

नवोद्वाजातिभृत्येषु वत्सलेषु वरस्य च ।

जनके जननीये च जन्यं निर्व्वाद्ययुयोरिति सुभूतम् ॥

Colophon.

इत्यमरसिंहटीकायां ब्रह्मवर्गस्य विवरणं समाप्तं ।

विषयः । अमरकृतनामलिङ्गानुशासनस्य ब्रह्मवर्गानां व्याख्यानम् ।

No. 8. अमरकोषटीका, ज्ञानदीपिका । By श्रीपतिचक्रवर्त्ती. Sub-
stance, country-made paper, 17×6 $\frac{3}{4}$ inches. Folia, 80. Lines, 10 on a
page. Extent, 6,000 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of
deposit, Gábtali, Post Office Vaidyer bázár, Parganá Sonárgá, Dháká, Āri
Mahánanda Cakravartí. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो दुर्गायै ।

अमरकृतविघ्नेशान् प्रणम्य श्रीपतिर्द्विजः ।

तनोत्यमरकोषस्य टीकां ज्ञानप्रदीपिकां ॥

सद्भिर्गद्यपि भूयांस उपायाः परिकल्पिताः ।

तथापि सारमाहृत्य बालकार्ये परिश्रमः ॥

अथारम्भे निखिलविघ्नविघातार्थमिष्टदेवतागुणसङ्कीर्तनयाजेन परहितोप-
 शेन च ग्रन्थकारः पुण्यमुत्पादयन्नाह यस्येत्यादि चे अनघाः धीराः स गुरुः
 सेव्यतां भवद्भिरिति शेषः । आशिपि कर्मणि पक्षमी । न विद्यतेऽर्घं पापं
 वेषां तेऽनघाः निष्पापाः धर्मेण पापमपनुदतीति श्रुतेः सुकृतिन इति
 यावत् सुकृतिन एव गुरुं सेवितुं प्रभवन्ति न एव सम्बोध्यन्ते । धियं प्रज्ञां
 राति ददाति “अतो मन् कनिष् वनिष विचः” इति विच् । धीराः
 धीरोज्जानप्रदो गुरुरित्यागमः । प्रयोजनमनुद्दिश्य न भन्दोऽपि प्रवर्तते इति
 गुरुसेवायाः फलमाह त्रिधे चान्द्रताय चेति अमृताय मोक्षाय तादर्थ्यं
 चतुर्थी भक्तिभक्तिप्राप्तिर्गुरुसेवातो भवति । मनु गुरुसेवातः श्रीः कथं प्राप्यते
 इत्याशङ्क्याह यस्येति अस्य गुरोरौ लक्ष्मीरस्ति गुणाय सन्ति लक्ष्मीवाचकस्य
 ईशब्दस्य अस्म्येत्यकारपरि यत्वे यस्येति रूपं । गुणा यथा सत्यं शौचं दया
 क्षान्तिर्यागः सन्तोष आर्ज्यं । शमी दमसपः साम्यं नितिचोपरतिः श्रुतं ।
 ज्ञानं विरक्तिरैश्वर्यं तेजाः × × वलं स्मृतिः । स्वातन्त्र्यं कौशलं कान्तिर्धैर्यं
 मार्दवमेव च । इत्यादयो गुणाः । अस्य किम्बतस्य ज्ञानदयासिन्धोः ज्ञायतेऽनेन
 करणे ल्युट् ज्ञानं शास्त्रं । निष्कारणपरदुःखप्रहाणेच्छा दया शास्त्रसम्पन्नात्
 दयापूर्णत्वाच्च तयोः सिन्धोरिव तस्य स ज्ञानवानपि किमर्थं दास्यति अतो
 दयालुत्वमुक्तं दयालोरसमर्थस्य दुःखाद्यैव दयालुतेत्यतो ज्ञानवच्चमुक्तं ।
 पुनः कीदृशस्य अगाधस्य न विद्यते गाधलस्यशोऽस्य परैरनभिगतान्त-
 सत्त्वस्येति यावत् । इत्यादि

End.

पट्टिका आख्यास्य पट्टिकाण्यः रत्नलोभे तु पट्टिका इति वाच्यति ।
 पटति जर्जतातपलितधुरतालाद्येति ककारात् क्तः पट्टोऽस्यास्तीतीन् पट्टी-
 नान्तः पुमानिति स्वामिजातरु... ईदन्नेयमिति केपीति मर्धस्वं पट्टीति स्त्रि-
 यामीदन्ता चेति साङ्गाः पट्टी ललाटभूषणं पट्टी लालाप्रसादन इति चान्ते
 विश्वः । पट्टिलालाप्रसादन इति दर्शनादिदन्तोऽपि । लालां प्रसादयति
 नन्द्यादिर्युः लाला प्रसाद्यतेऽनेन करणे युडिति चतुर्भुजः । लालाप्रसादनः ।
 चत्वारि पाटियाने इति ष्यातस्य रत्नलोभस्य । नुदस्त्विति नुदतिनापु-
 पधलक्षणत्वात् कः नुद्यते यडर्थे कः इति स्वामी बाहुल्यादीर्घः धातुरेव
 दीर्घवानित्यस्येणूदः । पूष दृढो पूषति नाम्नापधत् कः पूषो दीर्घादिभू-
 र्धणवान् यूपोपयुक्तकाष्ठत्वादयूपथ पाठ इति स्वामी । क्रसुक उक्तः ।
 ब्रह्मणि वैदिके कर्मणि साधुः ब्रह्मण्यः ब्रह्मण्यो गूदे साधो स्याद्ब्रह्मण्यश्च
 शनैश्चरः इति विश्वः । ब्रह्मजातीयत्वादब्रह्मदारु । तूलनिष्कर्षे नाम्नापधत्

कः तूलं पुंलिङ्गस्य पिठौ तूलः स्त्रीवच्च ब्रह्मदारुणीति रुद्रः । षट् अश्वत्था-
कारस्य ब्रह्मदारुवृक्षस्य । नीयेति नीयतेऽसौ न इत्यादि ।

Colophon. खण्डितशेषत्वादयत् समाप्तिस्त्वचकवाक्यं नास्ति ।

विषयः । अमरकोषाभिधानव्याख्यानम् । एतच्चात्र विश्वरूपप्रभृतिकोषमसं वाचयति स्वाभि-
प्रमुखग्रन्थकृतञ्च । अस्ति च वनौषधिवर्गीयकतिपयस्रोकावधिव्याख्यानम् ।

No. 9. अमरकोषटीका (त्रिकाण्डचिन्तामणिनाम्नी) By रघुनाथचक्रवर्ती.
Substance, country-made paper, $17\frac{1}{2} \times 3\frac{1}{2}$ inches. Folia, 176. Lines, 9 on
a page. Extent, 9,118 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1625.
Place of deposit, Purāpārā Sonāraṅga Post office District Dhākā, Paṇḍita
Jagadbandhu Tarkavāgiṇa. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । गन्धारमे निखिलविघ्नविघातायाभिमतदेवतासङ्कीर्तनेन
धर्ममुत्पादयन् शैववैष्णवबौद्धान् प्रवर्त्तयितुं शिष्यशिक्षार्थे चादौ निबध्नाति
यस्येति । हे धीर । सः अः विष्णुः सेवतां । अकारो वासुदेवः
स्यादाकारस्य पितामह इत्येकाक्षरकोपः । यद्वा हे धीरः स भिन्नुर्विष्णुः
सेवतां । सिन्धुः समुद्रेऽनन्ते च सिन्धुर्नद्यां मद्धानसे इति धरणिः । यस्य
सिन्धोर्गुणा जगदवनदुष्टनिवारणादयोऽनघा अपापाः । अनघोऽपापहृद्य-
शोरिति धरणिः । कौटशस्य ज्ञानदयासिन्धोः ज्ञानं वस्तुत्प्लावबोधः निष्-
पथिपरदुःखप्रहरणेऽप्य दया ताभ्यां तयोर्वा सिन्धुरिव सिन्धुः । अतस्तस्य
सेवैवोचितेति भावः । यद्वा ज्ञानं ददातीति ज्ञानदा सरस्वती तथा
सद्दिता ईर्लक्ष्मीज्ञानदेः मध्यपदलोपी समासः तथा विशिष्टस्य लक्ष्मीसरस्व-
तीयुतस्येत्यर्थः । “लक्ष्मीरीकार उच्यते” इत्येकाक्षरकोपः । अगाधस्य अन-
वगाह्यमहिम्नः । कौटशोऽत्ययः न विद्यते ज्ञयो विनाशो यस्य नित्यत्वात् ।
सेवाफलमाह “त्रिये” इति । त्रिये त्रिवर्गसम्पत्तौ तथा च व्याङ्गिः, लक्ष्मी-
सरस्वतीविवर्गसम्पत्तिविभूतिशोभास्त्रपकरणवेशरचनागुणेष्वपि श्रीः प्रथि-
तेति । अस्मताय मोक्षयेत्यर्थः । अस्मत्तं यज्ञशेषे स्यात् पीयूषे सलिले दृते
अथाचिते च मोक्षे च ना धन्वन्तरिदेवयोरिति विश्वः । अतस्तस्य सेवया
सकलपुरुषार्थसिद्धिरिति । यद्वा हे धीरः स बुद्धः सेवतां । इद्वानुक्तोऽपि
बुद्धो विशेषणं स्पष्टं प्रतीयते इति प्रसादनामायमलङ्कारः । तदुक्तं
कण्ठाभरणेन “यत्र प्रार्थ्यमर्थस्य प्रसादः सोऽभिधीयते” इति यथा अय-
मुदयति ... ..
... .. बौद्धविद्वेषिणो प्रथमये कथितो

बुद्धोपादानमदत्तैव श्लेषेण श्लोक उक्तः । दानं दा ज्ञानस्य दा ज्ञानदा
तस्या ईर्लक्ष्यीः सम्पत् तया ज्ञानदानसम्पत्तिहेतुभूतया सिन्धुरिव सिन्धुः
हेतुरूपकनामायमलङ्कारः यथा शास्त्रीर्येण समुद्रोऽसीत्यादि ॥

End.

पङ्क्तिर्यादि । सङ्ख्यावाचकानां प्रकारनकारानानां कतिशब्दस्य च संज्ञा ।
तथाच पङ्क्ताः षट् कति चेति परस्त्वं । ते त्रिषु समानलिङ्गकृतविशेष-
रहिता इत्यर्थः । तथा युष्मदस्मद्व्ययश्च त्रिषु सममित्यर्थः । तथा षट्
पञ्च कति वा स्त्रियः पुरुषाः कुलानि च । त्वमहं वा स्त्री पुमान् कुलञ्च
इत्यादि । ... ..
एवमन्यदण्ड्यं । नूतनतां परिहरति शेषमिति । इह ग्रन्थगौरवभयाद्वा
लिङ्गं नाम च नोक्तं । तच्छिष्टानां पूर्वाचार्याणां प्रयोगादवगन्तव्यं ।
लिङ्गस्य लोकाश्रयत्वादिति । यथा लज्जापर्यायत्वेन व्रीडाशब्दस्य स्त्रीत्व एव
प्राप्ते तु ... .. व्रीडादसुं देवमुदीक्ष्य मन्ये
विन्यस्तदेहः स्वयमेव काम इत्यादि प्रयोगाच्च पुंस्त्वमित्यादिकण्ड्यं ॥

मतं गुरुणां प्रविचार्य यत्नादालोक्य तन्त्राणि च कोविदानां ।

सतां मुदे श्रीरघुनाथशर्मा त्रिकाण्डचिन्तामणिमाततान ॥

Colophon.

इति सामन्तसारयामनिवासिश्रीरघुनाथचक्रवर्तिकृतत्रिकाण्डचिन्तामणाव-
सरकोपटिप्पत्यां नामलिङ्गादिसंयत्तवर्गविवरणं समाप्तम् ॥

नत्वा शिवं सुमतिविदनुलागते बाणद्वयारिखगमिते शकेऽरण्ये ।

पुंस्तिं गुरोः भू लिखतिचाक्रमः कृते श्रीमानिसामहनि हि नीलकण्ठकः ॥

विषयः । अमरसिंहकृतामरकोषस्य व्याख्यानम् । काण्डवयेन व्यवच्छिद्य व्याख्यानानास्य
त्रिकाण्डचिन्तामणिपरित नाम । लिखितस्य कविनानेन प्रत्येककाण्डशेषे एकैकः श्लोकस्तत्र
स्वर्गपातालवर्गान्तके प्रथमकाण्डशेषे ।

सामन्तसारनिलयो रघुनाथशर्मा स्वर्गादिकाण्डविवृतिं रचयाम्यभूव ।

नालोक्य सम्यग्निहं ये प्रथयन्त्यवज्ञां तेभ्यो नमोऽस्तु मम तान् प्रति नैष रोषः ॥

भूमि-पुर-वनौषधि-सिंहादि-वृ-ब्रह्म-क्षत्रिय-वैश्य शूद्रवर्गान्तके द्वितीयकाण्डशेषे

सामन्तसारवासेन रघुनाथेन शर्मणा ।

भूकाण्डविवृतिः सम्यगुपदिष्टा सतां मुदे ॥

प्राणि-विशेषानिघ्न सङ्कोर्ण-लिङ्गादिसंयत्तवर्गान्तके तृतीयकाण्डशेषे

मतं गुरुणामित्यादि ।

केचिदस्य ग्रन्थकारस्यैव परिचयं ददति यथा अस्ति दक्षिणविक्रमपुरासूत्रे इदिल्लपुरा-

भ्यन्तरे सामन्तसाराख्यो यामखच (समाजद्वार)समदाराख्यः श्यासलवर्मणाभौताः वैदिकत्रेणैय-
कुलौनब्राह्मणा निवसन्ति । तद्वंश एव समजनि रघुनाथनामायममरकोषटीकाकृदिति ॥

No. 10. अमरकोषटीका (पदमञ्जरीनाम्नी). By लोकनाथः । Substance, country-made paper, 20 × 2½ inches. Folia, 127. Lines, 10-11 on a page. Extent, 8,557 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dháká, Vikrampura, Vajrayoginí, Paṇḍita Dvārakánáth Tarkabhūṣaṇa. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

यशोदागुरुवचोऽजकनकाचलचारिणम् ।

अपूर्वजलदं वन्दे नन्देनाङ्गे निवेशितम् ॥

धन्यस्तद्विभवाशाय कृतमिष्टदेवतासवमादौ निबध्नाति । यस्येति । हे धीराः स भगवान् सेव्यतां आराध्यतां । धैर्यशालिन एव तमुपासितु मीशते । अत्र चित्रपदं धीरा इति । यस्य निर्गुणत्वेन विश्वनिर्माणस्थिति निधनलीलारमिकतया स्वीकृता गुणाः सत्त्वरजस्तमांसि अदीपाः । तस्य तेरलितलात् मैत्रीमर्यादादयोऽणिमादयो वा गुणाः । इत्यादि ॥

End.

इच्च विस्तरभयार्थं लिङ्गं नाम च नोक्तं । तच्छ्रुतानां पूर्वार्थादीनां प्रयोगादवधेयमिति शिवम् ।

लिङ्गादिसङ्गच्छवर्गः ।

विरुद्धनानाविधनक्तृत्वं फणौन्द्रविस्तरितगूढभावं ।

निधाय कर्णे पदमञ्जरीमिमान्तरन्तु शब्दाभ्युधिमप्रसादम् ॥

Colophon.

इति श्रीलोकनाथशर्मनिर्मितविकाण्डविवरणं समाप्तम् ॥

विषयः । अमरकृतनामलिङ्गानुशासनस्य व्याख्यानम् ॥

No. 11. अमरकृतटीका (कामदाख्या) By रविचन्द्रः । Substance, country-made paper, 16 × 3 inches. Folia, 25. Lines, 9 on a page. Extent, 1,125 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1746. Place of deposit, Viṣṇupura, Kádákuli, District Bākurá, Paṇḍita Rāmaprasanna Bhattacháryya. Appearance, fresh. Prose. Incorrect.

Beginning. नमः श्रीकृष्णाय ॥ विद्या वितरति सुक्तिं सुक्तिमविद्यायां सुजिह्वायाम् ।

या च रमाचरशक्तिः सा नः शिवं सदा दिशतु ॥

तदुभयरसपरिपाटीपरिहरणवाटीमिमां रम्यां ।

कुरुते ऽमरशतकटीकां ज्ञानाञ्जनः कलाधारः ॥
 योऽसौ भाग्यवता विभक्तवर्णितज्ञानाश्रयानन्द-
 यो वात्स्यायनकामतन्त्रविलसत्केलिक्रियाकौशलः ।
 याचष्टेऽत्र रसद्वयं कविकुलालङ्कारचूडामणिः
 शैलश्रीरविचन्द्र एष पिशुना मात्सर्यमुत्सृज्यतां ॥
 यदि स्यात् परमानन्दे कामानन्दे च वासना ।
 तदा संसेव्यतां धीराष्टीकेयं कारुदा सदा ॥
 क्व चातिकर्कशः शान्तः क्व चातिललितः शुचिः ।
 एकत्र वाक्त्रे व्याख्यातुसावहो कौशलं कवेः ॥

निर्व्विघ्नं प्रारिषितशतककामो ग्रन्थकृदिष्टदेवतां कीर्तयन्नाह । ह्येति ।
 अन्विकायाः पार्वत्याः कटाक्षोऽपाङ्गदर्शनं त्वां पातु रक्षतु अत्र सम्बो-
 धनपदेऽप्यनुक्ते युक्तच्छन्दनापेक्ष्यते ॥ इत्यादि ।

End.

हे सुमेधे मायि मानिनि अङ्गारिणि सुखायं मिथ्याज्ञानं मुञ्च । कथमित्याह
 रामो जगदीश्वरः सुखं चुम्बति सर्व्वथा रामरामेति स्मरामि एकेनादितो-
 येन अतएव दर्शनैरिति (?) मिथ्याज्ञानं मुञ्च इति समेराधन (?) पदानि
 सुगमानि एतेनैतदुक्तं भवति । नानाविधानाभावात् धर्म्मन् निरूप्य
 रामस्य स्मरणमेव सर्व्वगिरिमिति सूचितम् ॥

Colophon.

इत्यमरशतकटीका समाप्ता ॥ रामचन्द्रदेवशर्म्मेणा लिखितमिदं । शकाब्दा
 १७३६ ॥

विषयः । अमरशतकस्य व्याख्यानम् ॥

No. 12. अलङ्कारवादार्थः । Substance, country-made paper, 18×3 inches. Folia, 40. Lines, 6 on a page. Extent, 1,290 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Bākurā Viṣṇupur, Rūparām Bhaṭṭācāryya. Appearance, new. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ रामचन्द्राय नमः । दर्पणकारस्य । ग्रन्थारम्भे इत्यस्य कृद्विहित इति
 आधात् आरभ्यग्रन्थ इत्यर्थः । निरूपकत्वमेव आधारत्वं तथाच आरभ्य-
 ग्रन्थनिरूपकनिर्व्विघ्नेन प्रारिषितपरिसमाप्तिकामो वाङ्मयाधिकृततया वाग्-
 देवतायाः साम्मुख्यं आराधनेन स्वार्थसाधनानुकूलत्वमाधत्ते करोति । तथाच
 आरभ्यग्रन्थनिरूपकसरस्वत्याराधनेन स्वार्थसाधनानुकूलकृतिमान् ग्रन्थक-
 रित्यन्वयधीः ॥ इत्यादि ।

End.

पूर्वाद्धे दीर्घसमासेनैव बोधनाद्बोधः । सुकर्णरिन्द्राजित(?)कुन्तलोत्सक्तपो-
ललीनालकमण्डिताननामित्यष्टमे । नन्वत्र पदान्तराधीन आरुढबोधे किमर्थं
कर्णपदप्रयोगः कथम्वा मार्कण्डेयपुराणे क्षीरोदस्यामलं चारमजरे च तथाश्वरे
चुड़ामणिं तथा दियं कुण्डले कटकानि च इत्यत्र आरुढबोधः ॥ उ ॥
सुधीभिर्भावं । केचित्तु दानादावारुढबोधप्रयोजनाभावात् मार्कण्डेयपुराणे
न दोष इति वाच्यम् । न च समस्ताखलिषु चेत्यादिदर्शनात् आरुढप्रकरण-
त्वात् समीचीनम् ॥ * ॥

Colophon.

इत्यलङ्कारवादार्थः समाप्तः ॥ * ॥ श्रीरामचन्द्राय नमः ॥

विषयः । साहित्यदर्पणाख्यलङ्कारप्रत्यस्यालङ्काराध्यायस्य विचारः ॥

No. 13. अवधूतानुभवः । Substance, country-made paper, 14×4 inches. Folia, 14. Lines, 7 on a page. Extent, 343 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Hālisahar Khāsvāṭī, Mahādeva Bhaṭṭācāryya. Appearance, new. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः परमात्मने । जनक उवाच ।

कथं ज्ञानमवाप्नोति कथं मुक्तिं भविष्यति ।

वैराग्यञ्च कथं प्राप्तं तत्तत्त्वं ब्रूहि मे प्रभो ॥

अष्टावक्र उवाच ।

मुक्तिमिच्छसि चेत् तात विषयान् विषवत् त्यज ।

चमार्जवदयातीतसत्यं पीयूषवद्भज ॥ इत्यादि ।

End.

अष्टकं चात्मविश्रान्तौ जीवन्मुक्तश्चतुर्दश ।

षट्संख्याक्रमविज्ञाने ग्रन्थैकात्मभक्तः परम् ॥

विंशत्येकमितैः खण्डैः स्तौकैरात्माग्निमध्यस्थं अवधूतानुभूतैस्तु श्लोकसंख्याः

क्रमा असी । (?) संग्रहश्लोकमादाय संख्येयं मतिमन् सदा ॥

इति श्रीमदष्टावक्रप्रकरणं संग्रहषट्कं एकविंशतिप्रकरणं समाप्तम् ॥

Colophon.

इत्यवधूतानुभवः समाप्तः ॥ ॥

विषयः । ज्ञानमुक्तिवैराग्यादिनिरूपणम् ॥

No. 14. अवयवटिप्पणी । By कणादतर्कवागीशः. Substance, country-made paper, 16×3 inches. Folia, 21. Lines, 8 on a page. Extent, 735 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Bākurā Viṣṇupura, Paṇḍita Raghurāma Tarkaratna. Appearance, new. Prose. Generally correct.

Beginning. श्रीहरिः शरणम् । परार्थानुमानप्रयोजकत्वेन स्मृतस्य न्यायादेरुपेक्षानर्हं तथा प्रसङ्गसङ्गत्या तन्निरूपयितुमाह तच्चेति । परार्थं परप्रतिपिपादयिषाप्रयोच्यं परो ऽत्र विप्रतिपन्नः न तु मीमांसकमात्रं । तेनाग्नेन परप्रतिपिपादयिषयोदीरितेऽपि न्यायत्वमित्यवधेयं । न्यायसाध्यमिति न्यायजन्यज्ञानप्रयोज्यमित्यर्थः । अवयवान् विभजते प्रतिज्ञेति यद्यप्यवयवसामान्यं निरूप्यैव तद्विभागो युक्तस्तथापि इत्यादि प्रतिज्ञादिपञ्चावयवोपेतस्यैवान्वलक्ष्यत्वं ।

End. ननु कण्ठकोद्धारवाक्ये वाक्यत्वसत्त्वान्न न्यायत्वं स्यादतः कण्ठकेति तथाच तेनापि न्यायत्वपर्याप्ताधिकरणत्वस्य तद्यतिरिक्तेण सत्त्वान्न तस्य न्यायघटकत्वमिति भावः । अत्र प्रतिज्ञापक्षे हेतूदाहरणमात्रको न्याय इति मीमांसकाः । उदाहरणोपनयमात्रमिति बौद्धाः । प्रतिज्ञामात्रमिति नैयायिकैकदेशिनः । असमाधकतानुमाने प्रतिज्ञाहेतुमात्रमिति केचित् । तदेवोपनयसहितमित्याचार्याः ॥ ०

Colophon. इति कणादतर्कवागीशभट्टाचार्यकृततावयवटिप्पणी सम्पूर्णा ॥ * ॥

विषयः । अनुमानखण्डान्तर्गतावयवव्याख्या ।

No. 15. अशौचदीपिका । By श्यामसुन्दरः. Substance, country-made paper, 10×2½ inches. Folia, 17. Lines, 5 on a page. Extent, 300 slokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Serpur, Mayamansing Paudita Candra kanta Tarkalajukara. Appearance, old Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । अथ श्रीश्यामसुन्दरभट्टाचार्यकृतशौचदीपिका लिख्यते ।

अथ गर्भश्रावशौचसंक्षेपः ।—

ये स्त्रीर गर्भश्राव इत्येतां प्रथम मासेते एक दिन द्वितीय मासे २ द्द्वै दिन तृतीय मासे ३ दिन दिन । इत्यादि ।

End. भिन्न गोत्रपोषापुत्रेण जनक जननी एवं जनक मपि ७ मरणे अर्शोच नहि मपि ७ पोषापुत्र इहेले परम्पर मपि ७ महित जनक मरणे सम्पूर्णशौच इत्येति ॥ * ॥

विषयः । गर्भश्रावजननमरणशौचनिरूपणम् ।

No. 16. अशौचप्रकाशः By चतुर्भुजः . Substance, country-made paper, 14 × 2½ inches. Folia, 17. Lines, 6 on a page. Extent, 325 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāñḥālpārā, Rāmātārāṇa Thākur. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । यत्नाद्वाववनादिकं परिचिती कृत्येषु कृती
भट्टाचार्य चतुर्भुजोऽच्युतपदद्वन्द्वारविन्दं सुदम् ।
वन्दित्वा ससुमानसस्य सुहृदोऽशौचप्रकाशं करो-
त्यनुपामकुलोद्भवो भवजन्मोद्भूतोद्भववाच्यचितं ॥ (?)
अग्निहोत्रादिविहितब्राह्मणादिचतुर्यणेषु जननमरणे चैव यथाक्रमं ज्ञातीनां
दशाहं पञ्चदशाहं मासमेकमशौचम् ॥ इत्यादि ।

End. खण्डितत्वात् शेषो नास्ति ॥

विषयः । जननमरणाद्यशौचनिरूपणं । दाह्यादिनिरूपणम् । सचमरणादिनिरूपणञ्च ॥

No. 17. अष्टमङ्गला । By रामकिशोरचक्रवर्ती. Substance, country-made paper, 16 × 3 inches. Folia, 18. Lines, 10 on a page. Extent, 540 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Ćāktā, District Dhākā Paṇḍita Trilocana Tarkālaṅkāra. Appearance, new. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।
शिवं रामकिशोरेण प्रणम्यार्थः प्रकाशते ।

आख्याताष्टमपादीयदौर्गन्धर्त्यथामिति ॥

पदान्ते । पदान्ते वर्त्तमानानामिति । नन्वनाशब्दोऽवयववचनः । तथाच
पदान्तानामवयवा एव ध्रुवः । तत्कथं ते पदान्ते वर्त्तन्ते इति । सत्यमन्-
शब्दोऽयं धर्मवृत्तिस्तेन पदान्तत्वे वर्त्तमानानां ध्रुवमित्यर्थः । तथाच
आदिमध्यानशब्दा धर्मिणि धर्मे च वर्त्तन्ते इति मतमिति गोपीनाथः ।
इत्यादि ।

End. प्रतिषेधस्तु स्थानिवद्भावादेव न पदान्त इत्यादिना परिभाषायाश्चानित्यत्वं
मन्त्रमिति वेनाभ्यासे प्रतिषेधार्थं न वक्तव्यमिति ॥

Colophon. इति श्रीरामकिशोरचक्रवर्त्तिकृतायामष्टमङ्गलाटीकायामित्येवावच्छिन्नत्वेना-
ष्टमः पादः समाप्तः ।

विषयः । कातन्त्राख्याताष्टमपादीयदौर्गन्धर्त्यप्रकटनम् ।

No. 18. आकाङ्क्षापूर्वपक्षरहस्यम् । By मथुरानाथः. Substance, country-made paper, $17 \times 3\frac{1}{2}$ inches. Folia, 7. Lines, 8 on a page. Extent, 294 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhánuká, Pálang Post office, District Faridpur, Paṇḍita Rajaní kánta Tarkaratna. Appearance old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । प्रसङ्गादाकाङ्क्षां निरूपयितुं शक्नोति अथ केयमिति आकाङ्क्षादिकं सङ्कारोति यदुक्तं तत्राकाङ्क्षा केत्यर्थः अविनाभाव इति । भावः सत्त्वं तदभाव इत्यर्थः तथाच तत्पदार्थे तत्पदार्थाभाव-वहृत्तिलाभावस्तत्पदार्थे तत्पदार्थाकाङ्क्षेति भावः । अस्ति चायं घट इत्यादौ इदम्पदार्थे घटपदार्थाभाववहृत्तिलाभावः इति इदम्पदार्थे घट-पदार्थाकाङ्क्षा । वृत्तिलं तादात्म्यसम्बन्धेन बोध्यं अन्यथा चेन्न पचति रथो गच्छति इत्यादौ चेन्नपदार्थस्य पचति पदार्थाकाङ्क्षता न स्यात् चेन्नादौ ... .. पदार्थाभाववहृत्तिलाभावाभावात् । इत्यादि ।

End. अजनितेत्यादेरुक्तप्रयोजनं दूषयति वयाणमिति राजपुत्रपुरुषाणामित्यर्थः । तुल्यवत् एकदा प्रथमं अजनितान्वयबोधदशायां यतः तात्पर्यधीविरहितः अथेऽपि अनितान्वयबोधदशायासपि पुरुषेण ... .. व्यर्थमिति नोक्तप्रयोजकमित्यर्थः यथाश्रुतं सङ्गच्छते घटमानवेत्यादौ धारावाहिकशब्दबोधधारणायाजनितान्वयबोधकत्वं ... .. स्वावश्यक-तया वैयर्थ्याभावात् । ... .. नवास्तु धारावाहिकप्रत्यक्षस्यैव धारावाहिकशब्दबोधस्याभ्युपगमात् वैयर्थ्य-मिति भावः अत एव सिद्धान्तलक्षणे अजनितान्वयबोधेऽतिव्याप्तिवारणाय विशेषणं कण्ठतो ग्रन्थकृता नोक्तमित्याहुः ।

Colophon. इत्याकाङ्क्षापूर्वपक्षरहस्यम् ॥

विषयः । शब्दबोधे शब्दज्ञानं यदि निरपेक्षकारणं भवति तदा घटः कर्मत्वमानयनं कृतिरिति शब्दात् घटकर्मताकबोधं कथं न जायते अतः आकाङ्क्षाज्ञानस्य शब्दज्ञानसङ्-कारित्वमवश्यमेव वाच्यमित्यादिविचारः ॥

No. 19. आख्यातटीका । Substance, country-made paper, $12 \times 2\frac{1}{2}$ inches. Folia, 72. Lines, 7 on a page. Extent, 2,520 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Serpur, Mayamansing Paṇḍita Candra kánta Tarkálanjkára. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. श्रीमत्परमात्मने नमः ॥ अथ परस्मै । इह यद्यपि प्रज्ञानमर्थमज्ञा-
धिकारेष्वथ शब्दो वर्तते तथापि आनन्तर्यार्थ एव गृह्यते ।

ननु भीमपूर्वज इति साधस्य स्वस्तिमिति । केचित्तु (अर्चयमाना)
भीमादि ( ) संप्रयुक्ता इत्येवार्थो विवक्षित इत्याहुः ॥ * ॥ इत्यादि ।

Colophon. इति तृतीयपादः समाप्तः ॥

विषयः । कलापोक्तधातुरूपादिनिरूपणम् ।

No. 20. आख्यातपञ्जिकाव्याख्या । By नरहरिः । Substance, coun-
try-made paper, 17 x 4 inches. Folia, 83. Lines, 7 on a page. Extent,
1,162 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Vidyākūṭa.
District Tippera, Paṇḍita Çaraccandra Vidyālaykār. Appearance, old.
Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

नला गौरीपदद्वन्द्वं श्रीमन्नरहरिः सुधीः ।

आख्यातपञ्जिकाव्याख्यां तनोति आन्तिश्रामये ॥

टी

अथ । ननु अथेत्यादि दृष्टिप्रत्ययः कथं संगच्छते तथाहि । इत्यादि ।

End.

पुरादेशेत्यत्र प्रपञ्चितमिति ।

अण्डितशेषत्वात् समाप्तिसूचकं वाक्यं नास्ति ।

विषयः । कातन्त्रव्याकरणस्य विलोचनदासकृतपञ्जिकाया व्याख्यानम् ।

No. 21. आख्यातवादटिप्पणी By मथुरानाथतर्कवागीशः. Substance,
country-made paper, 16 x 3 inches. Folia, 32. Lines, 8 on a page.
Extent, 2,304 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit,
Vajrayoginī, District Dháká, Paṇḍita Çaçibhūṣaṇa Sṃpitiratna. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. ॐ शिवो जयति ।

कुक्षिताधरपुटेन पूरयन् वंशिकां प्रचलदद्भुलिपंक्तिः ।

मोक्षयन्नखिलवामलोचमाः पातु कोऽपि नवनीरदक्षयिः ॥

श्रीमता मथुरानाथतर्कवागीशधीमता ।

आख्यातशक्तिवादस्य क्रियते विवृतिः शुभा ॥

आख्यातशब्दं निरूपयति आख्यातस्येति । आख्यानं यत्नत्वावच्छिन्नशक्य-
ताकमित्यर्थः । तेन वक्ष्यमाणहेतुर्न वैयधिकरणम् । आख्यातत्वस्य

सङ्केतविशेषसम्बन्धेनाख्यातपदवत्त्वं न तु जातिः । इत्यादिना साङ्ग-
ध्यात् मानाभावात् । शक्यतावच्छेदकम् न तत् किन्तु प्रत्येकं इत्यादिक-
मेव । अन्यथा आख्यातप्रकारेणानन्दशयां कलापव्याकरणानभिज्ञानां
इत्यादिनाज्ञानात् शाब्दबोधभावस्य शक्तिधमजन्यत्वप्रसङ्गात् । इत्यादि ।

End.

कर्माख्यातस्य फलमेवार्थः । तादृशेति । वर्तमानत्वादिविशिष्टेत्यर्थः ।
अनुभवस्वारसिकत्वेन विशेषणीयः । तेन क्लृप्तया तच्चानुभव इति निरस्तं ।
इदमुपलक्षणं । यत्तत्त्वमपेक्ष्यायत्वाद्देर्गुणत्वादित्यपि द्रष्टव्यमिति संक्षेपः ॥

Colophon.

इति श्रीमधुरानाथतर्कवागीशविरचिताख्यातवादटिप्पणौ समाप्ता ।

विषयः । आख्यातशक्तिवादाख्यग्रन्थस्य विवृतिः ।

No. 22. आगमतत्त्वविज्ञानः By रघुनाथतर्कवागीशः Substance,
country-made paper, 19 x 4 inches. Folia, 427 (the first page is wanting).
Lines, 8 on a page. Extent, 13,237 ślokas. Character, Bengali. Date, ?
Place of deposit Mājparā, District Dhāka, Babu Rāsavihārī Rāya. Ap-
pearance, fresh. Prose and verse. Correct.

Beginning.

ॐ गुह्यो नमः ।

ॐ नमः श्रीमते तस्मै गुह्यदेवाय योगिने ।

अधोषासारसंसारसारथ शिवरूपिणे ॥

स्वगुरोश्चरणसरोजं मयमेव नयते

शिरसि सरसिजे स्मरन्मुक्तः श्रीमान् ।

आगमतत्त्वविज्ञानं

रचयति रघुनाथतर्कवागीशः ॥

तत्र व्यतिक्रमनिबन्धमुबोऽपराधा

ये तान् क्षमध्वमखिलान् भम देवतानि ।

यद्युद्विगडमिदं संविद्धितं ममास्ते

तत्तद्विशोधयत धीरतमा नमो यः ॥

क्षतन्त्रतन्त्रं फेत्कारीतन्त्रमुत्तरतन्त्रकम् ।

नीलतन्त्रं वीरतन्त्रं कुमारीतन्त्रमुष्णलम् ॥

कालीनारायणीतन्त्रे तारिणीतन्त्रमुत्तमम् ।

कलातन्त्रञ्च समयातन्त्रं भैरवतन्त्रकम् ॥

भैरवोन्निपुरातन्त्रे वामकेश्वरतन्त्रकम् ।

कुकुटेश्वरतन्त्रश्च मातृकातन्त्रमेव च ॥
 सनत्कुमारतन्त्रश्च विशुद्धेश्वरतन्त्रकम् ।
 समोदमाख्यतन्त्रश्च गौतमीयश्च तन्त्रकम् ॥
 बृहद्गौतमीयतन्त्रं भूतभैरवतन्त्रकम् ।
 चासुण्डापिङ्गले तन्त्रे वाराहीतन्त्रकं तथा ॥
 सुण्डमालाख्यतन्त्रश्च योगिनौतन्त्रसुत्तमम् ।
 मालिनौविजयं तन्त्रं तन्त्रं स्वच्छन्दभैरवम् ॥
 भक्तानन्तं शक्तितन्त्रं तन्त्रं चिन्तामणिं परम् ।
 जन्मभैरवं तन्त्रं वैलोक्यसारतन्त्रकम् ॥
 विश्वसाराङ्ग्यं तन्त्रं तथा तन्त्राष्टनाभिधम् ।
 महाफेत्कारीतन्त्रश्च वायवीयश्च तोडलम् ॥
 मालिनौलिखितातन्त्रे विशक्तितन्त्रकं तथा ।
 राजराजेश्वरीतन्त्रं महासौहृदरोत्तरम् ॥
 गवाक्षतन्त्रं गान्धर्वं तन्त्रं वैलोक्यमोचनम् ।
 हंसमहिम्नं हंसपरमेश्वरतन्त्रकम् ॥
 कामधेन्वाख्यतन्त्रश्च तन्त्रं वर्षविलासकम् ।
 मायातन्त्रं तन्त्रराजं कुलिकातन्त्रसुत्तमम् ॥
 विज्ञानलतिकां लिङ्गागमं कालोत्तरं तथा ।
 ईशानसंहितां तद्वत् श्रीविनायकसंहिताम् ॥
 अगस्त्यसंहितां पुण्यां नन्दिकेश्वरसंहिताम् ।
 वशिष्ठसंहितां दक्षसंहितां मनुसंहिताम् ॥
 ब्रह्मणः संहितां दिव्यां सनत्कुमारसंहिताम् ।
 कुलानन्दसंहिताश्च वैशम्पायनसंहिताम् ॥
 ऋषिसंहितापनीयश्च दक्षिणामूर्तिसंहिताम् ।
 ब्रह्मयामलकश्चादियामलं रुद्रयामलम् ॥
 बृहद्दुयामलकं सिद्धयामलं कल्पसूत्रकम् ।
 मत्स्यसूक्तं कल्पसूक्तं कामराजं शिवागमम् ॥
 उड्डीशश्च कुलीड्डीशसुड्डीशवीरभद्रकम् ।
 भूतढामरकं तद्वत् ढामरं यक्षढामरम् ॥
 कालिकाकुलसर्पस्त्रं कुलसर्पस्त्रमेव च ।
 कुलचूडामणिं दिव्यं कुलसारं कुलाणवम् ॥

कुलप्रकाशं वासिष्ठं सिद्धसारस्ततं तथा ।
 योगिनीहृदयं कालीहृदयं मातृकार्णवम् ॥
 योगिनीजालकुलकं तथा लक्ष्मीकुलार्णवम् ।
 मारार्णवं चन्द्रपीठं भेषचन्द्रं चतुःशतीम् ॥
 तत्त्वबोधं मन्त्रोपध्वं स्रष्टुमसारसङ्गहम् ।
 मारप्रदीपं सङ्केतचन्द्रोदयमतिस्फुटम् ॥
 षट्चिंशत्तत्त्वकं लक्षनिर्णयं चिपुरार्णवम् ।
 विष्णुधर्म्मोत्तरं मन्त्रदर्पणं वैष्णवाढ्यतम् ॥
 मानसोक्तासकं पूजाप्रदीपं भक्तिमञ्जरीम् ।
 भुवनेश्वरीपारिजातं प्रयोगसारमुत्तमम् ॥
 कामरत्नं क्रियासारं तथैवागमदीपिकाम् ।
 बृहच्छ्रीक्रमसंग्रहं तथा श्रीक्रमसंग्रहम् ॥
 नवरत्नेश्वरं सीमसुजगत्त्रिलोकसंग्रहम् ।
 सिद्धान्तशेखरं ग्रन्थं तं गणेशविमर्षिणीम् ॥
 मन्त्रमुक्तावलीं तत्त्वकौमुदीं तन्त्रकौमुदीम् ।
 मन्त्रतन्त्रप्रकाशाख्यं श्रीरामार्चनचन्द्रिकाम् ॥
 शारदातिलकं ज्ञानार्णवं सारसमुद्भवम् ।
 कल्पद्रुमं ज्ञानमालां पुरश्चरणचन्द्रिकाम् ॥
 आगमोत्तरकं तत्त्वसागरं सारसङ्गहम् ।
 देवप्रकाशिनीं तन्त्रार्णवञ्च क्रमदीपिकाम् ॥
 तारारत्नस्यं श्यामाया रत्नस्यं तन्त्ररत्नकम् ।
 तन्त्रप्रदीपं ताराया विलासं विश्वमाह्वकाम् ॥
 प्रपञ्चसारं तं तन्त्रसारं रत्नावलीं तथा ।
 एवं षट्पञ्चरशतं ग्रन्थानां स्फुटमागमे ॥
 कल्पान् कुमारीकल्पादीन् श्रुतीस्रोतनिषद्गणम् ।
 ज्योतिःस्मृतिपुराणानि पाणिनीयादिकौशलम् ॥
 गुरुपदेशशुक्तिभ्यां विनिष्कृत्यावलोक्य च ।
 गुरुणाञ्च मतं ज्ञात्वा साधकानां मतं तथा ॥
 गुरुं नत्वा गुरुं नत्वा गुरुं नत्वा यथाविधि ।
 संक्षिप्तः सर्वतन्त्राणां सारमात्राय निर्मितः ॥
 श्रीमंस्तत्त्वविलासोऽयं वरीवर्गं गृहे गृहे ।

दृष्टिक्रमोऽत्र दीक्षाया लक्षणं दक्षिणाविधिः ॥

दीक्षाया नित्यकाम्यत्वे दीक्षार्थो योगरूढितः । इत्यादि ।

End.

एतेन शिवप्रणीततया आगमशास्त्रस्य निःसन्देहफलकत्वेन सर्वदर्शनापे-
क्षया समुत्कर्षः ॥

— — — — — ।
शिवप्रणीतेऽत्र दुरुद्धशास्त्रे गुरूपदेशाभिज्ञबुद्धितोऽपि ।

मया समाकृत्य यदत्र बद्धं तस्मिन् सुधीरा मुदमावहन्तु ॥

अस्मिन्नस्मृतिर्मिते ग्रन्थरत्ने यत्नेना + नैपुणं सम्प्रणीयम् । (?)

भूयस्तत्र धानिसम्मानशान्तेरन्तः सन्तः सन्तु सन्तोषवन्तः ॥

Colophon.

इति नपाङ्गीयश्रीरघुनाथतर्कवागीशभट्टाचार्यविरचिते आगमतत्त्वविल्लासे
पञ्चमः परिच्छेदः । ॐ तत् सत् ।

विषयः । अथ प्रमाणतया उक्तिखितानां तन्त्रादीनां नामकथनम् । अथ गुरूपदेशादिवि-
धिः । मन्त्रविचारविधिः । दीक्षाविधिः । तत्र कालाशुक्तादिरूपणम् । अङ्गभेदकथनम् ।
शुद्धमन्त्रविचारः । मन्त्रस्य दशसंस्कारविधिः । अक्षरनिर्णयः । मन्त्राभिधानकथनम् । लक्ष्मी-
बीजाभिधानकथनम् । स्त्रीबीजाभिधानकथनम् । वर्णाभिधानकथनम् । वर्गाभिधानकथनम् ।
बीजनिर्णयव्यवस्था । दृष्टिप्रकरणम् । प्रलयवर्णनम् । बीजार्थाभिधानम् । नाडीनिरू-
पणम् । शरीरस्थवायुनिरूपणम् । दीक्षापदार्थनिरूपणम् । अथ गुरुलक्षणकथनम् । स्वप्न-
लब्धमन्त्रनिरूपणम् । दिव्यलक्षणादिकथनम् । स्त्रीशुद्धयोर्दीक्षायां मन्त्रव्यवस्था । पञ्चाङ्गशुद्ध-
दीक्षानिरूपणम् । देवपथ्यकथनम् । राशिचक्रमन्त्रचक्रादिव्यवस्था । अरिभक्त्यागव्यवस्था ।
महाविद्यानिर्णयः । मन्त्रोपासनाविवेकः । उपासनाफलकथनम् । मन्त्रदशसंस्कारप्रकरणम् ।
माहकामन्त्रक्रमकथनम् । दीक्षाप्रयोगकथनम् । मन्त्रचैतन्यप्रकरणम् । दीक्षान्तरप्रयोगकथनम् ।
संक्षेपदीक्षाप्रकरणम् । सर्वतोभद्रमण्डलविधिः । गुह्यग्रन्थयोः कृत्यनिरूपणम् । अथ कर-
मालानिरूपणम् । मालाभेदक्रमः । मालासूत्रनियमादिकथनम् । मालाधारणे अङ्गुलिनियम-
कथनम् । मालासंस्कारादिकथनम् । विशेषतोऽब्राह्ममालाविधिः । महाशङ्कामालासंस्कारादि-
कथनम् । कपालपात्रशुद्धिनिरूपणम् । अथ यन्त्रसंस्कारविधिः । त्रिलोहीशुद्धाक्रमकथनम् ।
बलिदानक्रमकथनम् । तत्र स्वभावबधिरदानव्यवस्थादिः । पूजास्थाननिरूपणम् । अश्वौचादौ
वर्णावर्णव्यवस्था । क्षताशौचव्यवस्थादिः । क्षौरादिकर्म्मविशेषव्यवस्था । देवताभेदेन धाम-
दक्षिणाचारव्यवस्थादिः । अथ प्राप्तःकृत्यनिर्णयः । तत्र कालनिर्णयः । स्नानविधिः ।
सन्ध्याविधिः । तत्र सन्ध्याविधिविवेचनम् । विष्णादिदेवतागायत्रीकथनम् । शक्त्यादिदेवता-
गायत्रीकथनम् । गायत्रीध्यानप्रकरणम् । अथ वस्त्रादिपरिधानविधिकथनम् । त्रिपुण्ड्रव्यवस्था ।
पादप्रक्षालनविधिः । कुशविधिः । आचमनविधिः । पुनराचमनविधिः । अथ आसनादि-

विधिः । सलिले आसननियमः । पूजादौ मुखनियमः । भूतशुद्धिनियमः । मातृकान्या-
 सादिविधिः । प्राणायामविधिः । अर्घ्यादिस्थापनविधिः । प्राणप्रतिष्ठाविधिः । अष्टादशोप-
 चारनियमः । षोडशोपचारनियमः । दशोपचारनियमः । पञ्चोपचारनियमः । ब्रह्मादि-
 निवेदनकालविवेचनम् । आसननियमः । पाद्यादिपाचक्रमकथनम् । धूपनियमः । दीपप्रमाण-
 कथनम् । नैवेद्यनियमः । उपचारपरिभाषा । पूजाकाले गन्धादिद्रव्यदाननियमः । प्रदक्षिण-
 विधिः । नमस्कारविधिः । अथ शुद्धादिक्रमकथनम् । वाद्यनियमादिः । अथ योगाङ्गासनादि-
 विधिः । यन्त्रधारणविधिः । यन्त्रलेखनद्रव्यनियमः । संचोपनः सर्वदेवनित्यपूजाविधिः ।
 पञ्चायतनीयपूजाविधिः । नैमित्तिकपूजाविधिः । काम्यहोमद्रव्यनिर्णयः । अथ तर्पणविधिः ।
 अथ मारणविधिः । आकर्षणविधिः । वशीकरणविधिः । विद्वेषणविधिः । उच्चाटनविधिः ।
 क्षमनविधिः । अभिचारविधिः । षट्कर्मलक्षणकथनम् । अथ भूतोदयविधिकथनम् । भूत-
 मण्डलविधिकथनम् । अपनिरूपणम् । कुक्षुकादिक्रमकथनम् । अथ दशमहाविद्यामन्त्रादि-
 कथनम् । जिह्वादिशोधनविधिः । योनिमुद्रादिमन्त्रार्थनिरूपणम् । मन्त्रचैतन्यनिरूपणम् ।
 भूतलिपिविधिः । युगभेदेन अपादिनियमकथनम् । पुरश्चरणविधिः । कूर्मचक्रनिरूपणम् ।
 ग्रहपुरश्चरणविधिः । पुरश्चरणप्रयोगकथनम् । रक्षस्यपुरश्चरणविधिः । वीरसाधनविधिः ।
 चितादिसाधनविधिः । श्वसाधनविधिः । योगिनीसाधनविधिः । मनोहरायोगिनीसाधन-
 विधिः । कनकावतीयोगिनीसाधनविधिः । कामेश्वरीयोगिनीसाधनविधिः । रतिमुन्दरी-
 योगिनीसाधनविधिः । पद्मिण्यादियोगिनीसाधनविधिः । योगिन्याकर्षणमुद्राक्रमकथनम् । शङ्कटा-
 किन्नरीसाधनविधिः । यक्षकन्यासाधनविधिः । पिशाचादिसाधनविधिः । योगिन्यादिसाधन-
 कालनिरूपणम् । दृष्टिसिद्धिनिरूपणम् । मन्त्रसिद्धिलक्षणदिनिरूपणम् । मन्त्रदोषादोषकथनम् ।
 मन्त्रदोषशान्तिविधिकथनम् । बालकमन्त्रसंस्कारविधिः । शिवावलिविधिः । अथ आचारनिरू-
 पणम् । तत्र कुलाकुलवारादिकथनम् । पीठस्थानादिनियमः । स्वयम्भूकुसुमादिविवेचनम् ।
 तत्तत्कुसुमरक्षणविधिः । यन्त्रनियमादिकथनम् । भावरक्षस्यकथनम् । अन्तर्यागकथनम् ।
 अथ कुमारीपूजादिविधिः । अथ दूतीयागविधिः । कुलपूजाक्रमः । तत्र मदिरादिशोधन-
 विधिः । शक्तिशोधनविधिः । वीरपुरश्चरणविधिः । तत्र पानाधिकारिनिरूपणम् । मांसादि-
 व्यवस्था । अथ वामाचारानुकरूपकथनम् । यन्त्रपाचादिनिर्णयः । चक्रपादोदकमाहात्म्यादि-
 कथनम् । यन्त्रादिनाशप्रायश्चित्तकथनम् । तत्तत्पूजाधारनिरूपणम् । लिङ्गद्रव्यादिपूजानिवेध-
 कथनम् । पङ्कशुद्धिनिरूपणम् । कुण्डनिरूपणम् । स्यण्डिलविधिकथनम् । होमविधिकथनम् ।
 तत्र सुकुसुवादिलक्षणकथनम् । होमद्रव्यनिरूपणम् । वज्रिह्वापनादिविधिः । संचोपादिहोम-
 प्रयोगकथनम् । अग्नेर्नामकरणादिविधिः । अथ शान्तिविधिः । अथ शान्ताभिषेकविधिः ।
 अथ गणेशपूजाविधिः । सूर्यपूजादिविधिः । मार्गण्डभैरवपूजाविधिः । इन्द्रादिपूजाविधिः ।
 विष्णुपूजाविधिः । तत्र श्रीरामपूजाविधिः । श्रीकृष्णपूजाविधिः । तत्र रत्नाभिषेकविधिः ।

बालगोपालपूजाविधिः । वासुदेवपूजाविधिः । दधिवामनपूजाविधिः । वराहपूजाविधिः ।
 शिवपूजाविधिः । हरगौरीपूजाविधिः । सत्युन्नयपूजाविधिः । अर्धनारीश्वरपूजाविधिः ।
 नीलकण्ठपूजाविधिः । चण्डेश्वरपूजाविधिः । चण्डाग्रशूलपाणिपूजाविधिः । सङ्क्षोषपूजा-
 विधिः । अथ आचारनिरूपणम् । आचारस्तवकथनम् । अम्बकपूजाविधिः । सप्तसङ्कीर्णनी-
 विद्याकथनम् । चैवपालपूजाविधिः । यदुकपूजाविधिः । लक्ष्मीपूजाविधिः । महालक्ष्मी-
 पूजाविधिः । धनदापूजाविधिः । वसुधैवकुतूषपूजाविधिः । सुवनेश्वरीपूजाविधिः । अन्नपूर्णा-
 पूजाविधिः । विपुटापूजाविधिः । त्वरितापूजाविधिः । नित्यापूजाविधिः । यज्ञप्रसारिणी-
 पूजाविधिः । शूलिनीपूजाविधिः । दुर्गापूजाविधिः । जयदुर्गापूजाविधिः । महिषमर्दिनी-
 पूजाविधिः । कालीपूजाविधिः । तच्च नाममन्त्रभेदकथनम् । गुहाकालीपूजाक्रमकथनम् ।
 भद्रकालीपूजाक्रमकथनम् । महाकालीपूजाक्रमकथनम् । श्मशानकालीपूजाक्रमकथनम् । तारा-
 पूजाक्रमकथनम् । अष्टतारामन्त्रभेदकथनम् । अथ प्रचण्डचण्डिकापूजाक्रमकथनम् । द्विभस्मा-
 पूजाविधिः । भैरवीपूजाक्रमकथनम् । विपुरमुन्दरीपूजाक्रमकथनम् । श्रीविद्यापूजाक्रमकथ-
 नम् । शङ्कटादिपूजाक्रमकथनम् । वगलापूजाक्रमकथनम् । मातङ्गीपूजाक्रमकथनम् । उच्छिष्ट-
 चाण्डालिनीपूजाक्रमकथनम् । धूमावतीपूजाक्रमकथनम् । कर्णपिशाचीपूजाक्रमकथनम् । अथ
 कात्यायनीपूजाक्रमकथनम् । अथ गवदुसन्त्रादिकथनम् । गवदुस्तवकथनम् । विषहरागिमन्त्र-
 कथनम् । अथ च्छन्मस्तकम् । अथ आर्द्रपट्टीविधिः । गणेशस्तवः । हरिद्रागणेशस्तवः । सूर्य-
 कवचम् । सूर्यस्तवः । श्रीरामस्तवः । रामकवचम् । श्रीलक्ष्मस्तवः । गोपालस्तवः । श्रीलक्ष्म-
 कवचम् । यथिन्दकवचम् । विष्णुनामाष्टकस्तवम् । नारायणोपनिषत् । अपामार्जनस्तवम् ।
 विष्णुस्तवः । सरस्वतीस्तवम् । प्रचण्डचण्डिकास्तवम् । वगलामुखीस्तवम् । अन्नपूर्णस्तवम् ।
 भुवनेश्वरीस्तवः । विपुटास्तवः । दुर्गाशतनामस्तवम् । श्रीविद्यास्तवम् । किङ्किमादिस्तवम् ।
 लक्ष्मीस्तवम् । तारास्तवम् । घोडाकवचम् । महिषमर्दिनीस्तवम् । भैरवीस्तवः । शिवस्तवम् ।
 यदुकस्तवम् । मुद्रानिरूपणम् । विशेषतो योगलक्षणादिकथनम् । षट्चक्रनिरूपणम् । इति शम् ।

No. 23. आचारसारतन्त्रम्, वा समयाचारतन्त्रम् । Substance, country-
 made paper, 19×5 inches. Folia, 6. Lines, 10 on a page. Extent,
 202 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Mājparā
 Vikrampur, District Dhākā, Babu Rāsavihārī Rāya. Appearance, fresh.
 Mostly verse. Incorrect.

Beginning. ॐ नमो जगन्नाथे ।

नमामि कालिकां देवीं भक्तानां भक्तवत्सलाम् ।

बाह्य + + + + + शोधनश्च कृतं मुदा ॥

अथ सन्निहोकारविधिः । श्रीदेव्युवाच ।
 देवदेव महादेव रद्र कारणिक प्रभो ।
 कुलाचारस्य साक्षात्मां वद मे कथणानिधे ॥
 कुलाचारान्महादेव महामीलः प्रजायते ।
 तत्कथं गोपितं देव मम प्राणेश्वर प्रभो ॥
 योगिनां किं सदा सेयं किमाचारो महेश्वर ।
 ममसाक्ष्यस्वरूपं किं समाधिफलप्रदम् ॥
 श्रीशिव उवाच ।

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि रक्षस्यमतिगोपनम् ।
 अकथ्यं ते तु चार्क्ष्णि देवासुरमरेष्वपि ॥
 कथयामि तव प्रीत्या गुह्याद् गुह्यतरं मयम् ।
 श्रुत्वा त्वयापि गोप्यं यत्नेन पशुसङ्कटे ॥
 समिदा चासवसेव कालकूटश्च धूसरम् ।
 निम्बपवमन्दिफेनं तरिता तारिता तथा ॥
 समिदा अष्टसिद्धीनां कारणं परमं पदम् ।
 बैलोक्यविजयाज्ज्ञानभेदं बैलोक्यदुर्लभम् ॥ इत्यादि ।

End.

इत्यनर्थजनं कृत्वा सान्नातृवक्ष्यमयी भवेत् ।
 सप्तजन्मार्जितं पापं तत्क्षणादेव नश्यति ॥
 योनिस्थभगलिङ्गास्य गृहीत्वा पाने संस्थाप्य मूलमन्त्रमष्टोत्तरशतं जप्त्वा
 मूलेनेदं भगलिङ्गास्यतमसुक्यै नमः । ततः क्रोडे शक्तिं कृत्वा जपेत् ।

Colophon.

इति यजनविधिः ॥

विषयः । कौलिकानामाचारनिरूपणम् । तत्रादौ समिदास्त्रीकारविधिकथनम् । तच्छो-
 धनमन्त्रादिकथनम् । दुग्धादिसंयुक्तसमिदापाने फलविशेषकथनम् । निकट्वादिचूर्णमिश्रितघृत-
 भर्जितविजयापानफलमाहात्म्यकथनम् । पद्मसत्त्वविधिकथनम् । मन्त्रादिशोधनविधिकथनम् ।
 सुराध्यानादिकथनम् । स्वयम्भूकुसुमशोधनविधिः । पूजाविधिकथनपूर्वकं गुरुस्तीचकथनम् ।
 पात्रसंख्यानिरूपणम् । पूजाकालं विना पाननिषेधकथनम् । पात्रवन्दनादिविधिः । चक्रे
 वर्जनीयकथनम् । शक्तिं विना पाननिषेधकथनम् । पात्रपरिमाणादिकथनम् । कौलिकलक्षण-
 कथनम् । शक्तिशोधनविधिः । रक्षस्मपुरस्करणविधिश्च । इति ।

No. 24. व्यात्मप्रकाशव्याख्या । By काशीरामवाचस्पतिः. Substance, country-made paper, 14×3 inches. Folia, 25. Lines, 9 on a page. Extent, 900 ślokaś. Character, Bengali. Date, Śaka 1770. Place of deposit, Viṣṇupur, District Bāṅkura, Paṇḍita Raghurāma Tarkaratna. Appearance, fresh. Prose. Generally correct.

Beginning. श्रीहरिः शरणम् ॥

नीलोत्पलदलश्यामं राधिकालिललालसम् ।

ममामि शिरसा श्रीमद्भन्दनन्दनमदयम् ॥

भट्टाचार्यश्रीरीधार्यन्यायालङ्कारस्तनुना ।

व्यात्मप्रकाशक्याख्या काशीरामेण तन्यते ॥

सत्यज्ञानानन्दात्मकमद्वितीयं ब्रह्मैव शुद्धसत्त्वप्रधानमायोपाधिकं ईश्वर-
भावं मलिनसत्त्वप्रधानाविद्योपाधिकं जीवभावश्च जगाम । तथाहि
मायाभासेन जीवेशौ करोति माया चाविद्या च स्वयमेव भवतीति युतिः ।

End.

पितेत्यादि तथाचोक्तम् । पिताहमस्य जगतो माता धाता पितामहः
स्वस्य पूष्य गुरुं गौरीयान् । ब्रह्मेति परमात्मेति भगवानिति शब्दयुते ।
सनातनस्त्वं पुरुषो मतो मे इत्यादि । हृद्यमिति । एतत् हृद्यं प्रियं प्रकथितं
यत् एतज्ज्ञात्वा सङ्कटात् संसारात् दुःखाद्वा मुच्येत इत्यर्थः । तथाचोक्तं
य व्याप्तानं विजानीयादयमस्मीति पुरुषः । किमिच्छन् कस्य कामाय
संसारमनुसंसेदित्यादि दुःखेनात्यन्तं विमुक्तश्चरतीत्यादि च । किमिच्छन्नि-
त्यनेन स्वेच्छया कस्य कामाय इत्यनेन च परकीयेच्छया संसारानुसरणं
परिहृतमिति भावः ॥ इत्यास्तां विलरः ॥

ताम्बूलानां चतुष्कं मृदुशिशिरतरं चन्दनञ्च द्विजानां
धीराणामग्रतो यो नरपतितिलकात् श्रीलगोपालसिंहात् ।

लेभे मल्लवनीशान् बुधवररश्मितग्रन्थदौकां महार्थां

भट्टाचार्यार्यमूर्द्धामलमणिसुकुटस्थात्मजः स यतानीत् ।

श्रीश्रीजाने दयाधाने चरणोज्ज्वले तव ।

श्रीकाशीरामकृतिना कृतिरेषा समर्पिता ॥

Colophon. इत्यात्मप्रकाशक्याख्या समाप्ता ॥०

लिखिता श्रीरामरामेण शकाब्दा १७७० ।

विषयः । व्यात्मप्रकाशकनामकवेदान्तग्रन्थस्य व्याख्यानम् ।

No. 25. **आत्ममनोयोगविचारः** By **मथुरानाथः**. Substance, country-made paper, 18×3 inches. Folia, 2. Lines, 9 on a page. Extent, 82 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Brāmhapa-maṇḍali, Paṇḍita Rāma-nārāyaṇa Bhaṭṭācārya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो क्षेमगिरिकन्यायै । आत्मात्ममनोयोगशरीरत्वङ्मनोयोगाः ज्ञान-
सामान्यहेतवः । तत्रात्मा समवायिकारणम् । आत्ममनोयोगश्चासमवायि-
कारणम् । इत्यादि ।

End. मयापि संयोगसम्बन्धेनैवात्मत्वेन प्रतिबन्धकत्वकल्पनया उक्तगौरवानवका-
शदित्युलं पक्षवितेन ॥

Colophon. इत्यात्ममनोयोगविचारः ॥

विषयः । आत्मना सह समसो योग एव ज्ञानमुत्पद्यते नान्यथेत्यादीनां विचारः ।

No. 26. **आनन्दलक्षरीटीका** By **गोपीरमणतर्कपञ्चाननः** । Substance, country-made paper, 14×3 inches. Folia, 29. Lines, 6 on a page. Extent, 661 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Ābhaḍghyā, Dhākā, Paṇḍita Kālī-candra Vidyālaṅkāra. Appearance, old. Prose. Incorrect.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।
यत् पादपद्मयुगलं विधिविष्णुभगैः
सेव्यं सदा पुष्टिपाणिभिरुत्तमाङ्गैः ।
सृष्टिस्थितिप्रलयकारण + + प्रयत्ने-
सस्मिन् मनः प्रविश चाखिलकार्यहेतुम् ॥

श्रीमदानन्दलक्षरीटीका सा प्रवितन्यते ।

मन्त्रादिपक्षो यत्रास्ते गोपीरमणशर्मणा ॥

शिव इत्यादि । हे शिवे त्वां स्तोतुं प्रणन्तु वा कथमकृतपुण्यः प्रभवति ।
चर्यादिभिरप्याराधां कथमित्याह शिव ईश्वरः शक्त्या युक्तो यदि भवति
तदा प्रभवितुं शक्तो नैवं देवदेवोऽपि शिवः सन्दिगुमपि न कुशलः ॥
इत्यादि ।

End. तेन दीप्तं प्रकाशितं मङ्गीरेण शोभितं चरणं यस्यास्तथा । इति ।

यत्पुण्यं धन्यनिर्माणाकौशलेनार्जितं मया ।

तेनापितेन पदयोः प्रीयतां परमेश्वरी ॥

Colophon. इति महामहोपाध्यायश्रीगोपीरमणतर्कपञ्चाननभट्टाचार्यकृतानन्दलहरी-
टीका समाप्ता ।

विषयः । शङ्कराचार्यकृतानन्दलहरीनामकदेवीस्तोत्रस्य व्याख्यानम् ।

No. 27. आनन्दलहरीटीका, समूला । By जगन्नाथचक्रवर्ती. Substance, country-made paper, $14\frac{1}{2} \times 3$ inches. Folia, 51. Lines, 5 on a page. Extent, 1,131 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Prāṇimaṇḍal, Post office Mājparā, Tháná Crínagar, District Dháká, Bábu Kṛṣṇa-kumār Caṭṭopādhyáya. Appearance, new. Prose and verse. Generally correct.

Beginning. शिवः परमात्मस्वरूपः शक्त्या प्रकृत्या युक्तो भवति यदि तदा प्रभवितुं
जगदुत्पादने प्रभुर्भवितुं शक्तो भवति । तदुक्तं वामकेश्वरतन्त्रे ।

परोऽहं शक्तिरहितः शक्तः कर्तुं न किञ्चन ।

शक्तस्तु परमेशानि शक्त्या युक्तो भवे यदि ॥

न चेदिति । शक्त्या युक्तो न चेदेवः शिवः स्पन्दितुं किञ्चिच्चालयितुमपि न
कुशलः न समर्थः । जगदुत्पादने वा का कथा । अतः कारणात् हरिहरविरि-

ञ्चादिभिरप्याराध्यां त्वां स्तुतुं प्रणनुं वा कथमकृतपुण्यो जनः प्रभवति ।

अकृतपुण्यानामदीक्षितानामधिकारिता नास्तीति भावः । तदुक्तं यामले ।

अग्रं विद्यासमं तेषां जलं सूक्ष्मसं यतः । इदानीमनेन मन्त्रोऽपि केनचि-

द्वाख्यायते । यथा शिवः हकारः शक्तिः सकारो विसर्गविन्दुरप्यत्र बोध्यः

तेन युक्तो यदि भवति तदा प्रभवितुं सर्वमन्त्राणामाद्यो भवितुं शक्तः एवं

न चेत् अन्तुसारविसर्गयोर्भिलनं न चेत् तदा स्पन्दितुमपि न कुशलः तदुक्तं

गोरक्षसंहितायां ।

सङ्कोचपरमा शक्तिर्विकाशपरमः शिवः ।

सङ्कोचश्च विकाशश्च इदमेवाक्षरद्वयम् ॥

यद्वा शिवः ककारादिक्षकारान्तवर्णः शक्तिः षोडशक्षराः तया युक्तो यदि

भवति तदा प्रभवितुं वेदादिविद्यादिरूपेण शब्दार्थदृष्टिं स्पष्टीकर्तुं शक्तो

भवति एवं न चेत् स्पन्दितुमपि अक्षारविषयीभवितुमपि न कुशलः ।

इत्यादि ।

End. हिममहोदधरस्य हिमालयस्य कन्यकात्वेनाख्या संज्ञा यस्य तादृशं पार्वती-

संज्ञकं इदं श्रुतिर्भजामीत्यर्थात् कौटुशं मञ्जीरेण शोभमानं चरणं यच्च

बलिभिः शोभमानं मध्यं यच्च चारुणाभिरामौ मनोज्ञौ कुचौ यच्च चन्द्र-
हानि पद्मानीवायतानि दीर्घाण्यक्षीणि यच्च लीलाविलासविशिष्टा
अलकाशूर्णकुन्तला यच्च ज्ञानस्य प्रदीपं प्रकाशकं ईश्वरः शिव एव दीपक्षेत्रे
दीपं प्रकाशितं कल्पितमिति यावत् । या मनसोऽगम्यस्य ज्योतीरूपस्य पर-
ब्रह्मणः पार्वतीसंज्ञात्वेन साकारतया प्रकाशः शिवेन ध्यानार्थं कल्पितः ।
तथाच निर्गुणस्याशरीरिणः साधकानां चित्तार्थाय ब्रह्मणो रूपकल्पनेति ॥

Colophon.

इति श्रीसामभक्तसारनिलयजगन्नाथचक्रवर्तिनृतानन्दलक्ष्मीटीका समाप्ता ॥

विषयः । शङ्कराचार्यकृतानन्दलक्ष्मी व्याख्यानम् । अत्र च ग्रन्थकारेण प्रसङ्गात् वामके-
श्वर-वीर-सिद्धेश्वरतन्त्र-वशिष्टसंहिता-गोरक्षसंहिता-कालिकापुराण ग्रन्थ-
मालिका यामल-शारदादिभ्यः प्रामाणिक्येभ्यः समुद्भूतानि कतिचित्
प्रमाणवचनानि ।

No. 28. आनन्दलक्ष्मीटीका, तत्त्वदीपिका । By गङ्गाहरिशर्मा. Sub-
stance, country-made paper, 14 x 2 inches. Folia, 38. Lines, 8 on a page.
Extent, 1,216 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit,
Dhākā, Vikramapura, Vajrayoginī, Paṇḍita Dvārakā-nātha Tarkabhūṣhaṇa.
Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

नत्वा गुहं गणपतिं देवीं त्रिपुरसुन्दरीम् ।

तन्त्राण्ययं समालोक्य ज्ञात्वा गुह्यतः ततः ॥

युक्त्वा च स्वयमारोप्य श्रीगङ्गाहरिधीमता ।

आनन्दलक्ष्मी-तत्त्वदीपिका क्रियते सुदा ॥

इह खलु शक्तिखण्डनं विकृत्यतः श्रीशङ्कराचार्यस्य सर्वज्ञोन्द्रियाणि विस्तृ-
णितान्यासन् पुनरपि कारणवारीनिधेर्जगदम्बिकायाः कृपया दत्ततर्पण-
नेकलब्धसंभावः सर्वं शक्त्यधीनसेवेति निश्चित्य तां स्तौति शिव इति । अत्र
युष्मच्छब्दीयद्वितीयान्तपद्यान्तपदयोरादौ सम्बोधनान्तपदं विना स्थिते-
रभावात् सम्बोधनान्तपदमाक्षिप्यते । हे शिवे इति । इत्यादि ।

End.

ईश्वरदीपदीपं ईश्वर एव दीपः प्रकाशकः तेन दीपं प्रकाशितं शिवं विना
लम्बाह्वया न कोऽपि जानातीत्यर्थः ॥

एवं ज्ञता मया धीर दीपिकैव प्रकाशिका ।

इदं सम्यग् यथान्यायमध्यापय यथास्तुतम् ॥

Colophon. इति श्रीगङ्गाहरिविरचिता तत्त्वदीपिका समाप्ता ।

विषयः । शङ्कराचार्यकृतानन्दलहरीनामकदेवीस्तोत्रस्य व्याख्यानम् ।

No. 29. आनन्दलहरीरहस्यप्रकाशः By जगदीशपञ्चाननः । Substance, country-made paper, 20×4 inches. Folia, 41. Lines, 6 on a page. Extent, 1,845 ślokas. Character, Bengali. Date, Śaka 1570. Place of deposit, Naihati, Paṇḍita Haraprasāda Cāstrī. Appearance, old. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । शङ्करचरणसरोजं श्रीजगदीशद्विजा नमः ।

शङ्करकविवरस्तुतौ सरसरहस्यं प्रकाशयति ॥

श्रीशङ्कराचार्यः शक्तिप्राधान्यं व्यस्थापयन् श्रीलविपुरमुन्दरीस्तवमारभते
शिवः शक्त्येत्यादिना ।

End. चरणमारभ्यैव देवशरीरं वर्णनीयमित्यालङ्कारिकाः स्त्रीलारूपा अलङ्कारस्य
तन्वीनामकं ईश्वरदीपदीप्तं ईश्वररूपो यो दीपः स एव दीपः प्रकाशो
यस्याः ईश्वरोऽपि तथा प्रकाशते इति वाक्यार्थ इति शिवम् ॥

Colophon. इति श्रीजगदीशपञ्चाननभट्टाचार्यविरचित आनन्दलहरीरहस्यप्रकाशः
सम्पूर्णः ॥

प्रथमस्तु शकाब्दे १५७० तारिख १९ चैत्र ॥ श्रीगोपालशर्माणः स्वाक्षर-
मिदं । हरये नमः ।

विषयः । शङ्कराचार्यकृतानन्दलहरीनामकदेवीस्तोत्रस्य टीका ।

No. 30. आनन्दवृन्दावनचम्पूः By कविकर्णपूरः । Substance, country-made paper, 10½×7½ inches. Folia, 371. Lines, 10 on a page. Extent, 10,202 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Tippera, Mahārāja's Library. Appearance, new. Verse. Generally correct.

Beginning. वन्दे हृष्यपदारविन्दयुगलं यस्मिन् कुरङ्गीदृशां

वञ्जोजप्रणयौकृते विलसति स्निग्धोऽङ्गरागः स्तनः ।

काष्ठीरं तल्लशीणिमोपरितनं कसूरिकानौलिमा

श्रीलण्डं नखचन्द्रकान्तिलहरी निर्याजमातन्वते ॥ इत्यादि ।

End. स्थितो वृन्दारणे सततमपि ताभिर्नधुपुरीं

गतस्यासीं तद्वद्विरहजमप्यारचितवान् ।

अतोऽतर्क्यैश्चर्यै गुह्यमहिमनि श्रीभगवति

ब्रजेश्वर्याः स्तुतौ न किमपि विचित्रं विलसति ॥

चैतन्यलक्षणकवणोदितवाग्बिभूति

साम्बावजीवनधनस्य जनस्य पुत्रः ।

श्रीनाथपादकमलभूतिशुद्धबुद्धि

सम्पूणिमां रचितवान् कविकर्णपूरः ॥

Colophon. इत्यानन्दहन्दावने कैशोरलीलालताविस्तारे दोस्तोक्तवो नाम द्वाविंशतिः
स्तवकः । समाप्तसायमानन्दहन्दावनाभिधो ग्रन्थः ।

विषयः । हन्दावनादिवर्णनं श्रीकृष्णस्य बाव्यलीलावर्णनं, श्रीकृष्णस्य कैशोरलीलादि-
वर्णनञ्च ।

No. 31. आयुर्वेदसारबली By धन्वन्तरिकरः । Substance, country-
made paper, 16×3 inches. Folia, 619. Lines, 4 on a page. Extent,
8,975 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kelomál
Tamluk, Babu Sárada-prasanna Ghōṣa. Appearance, fresh. Verse.
Generally correct.

Beginning. नमः शिवाय । गुरोत्तरणपङ्कजं हृदि निधाय ब्रह्माञ्जलि-

र्जमासि गणनायकं तदनु देवचण्डद्विषं ।

सुरारिचरणाम्बुजं वरदभट्टभूतिं शिवं

श्रिवापदसरोरुधं दुरितहारि भक्त्या नतः ॥

अयुर्वेदविलासिभिर्विरचितानादाय वैशेषिकै-

र्बङ्गर्थान् बङ्गशास्त्रतो वरधिया शालाणि सङ्गिः पुरा ।

तान्यालोक्ष्य निबध्यते परचितोपादानकौतूहलैः

श्रीधन्वन्तरिणा करेण भिषजायुर्वेदसारबली ॥

स्नेहौषधादिपरिणामविनिर्णयाद्या

पौष्पादिकालकृतलक्षणलक्षणैथं ।

शरीरपथ्यसनिदाननिदानबन्ध-

सारबली भट्टलमञ्जुलवाद्यसिद्धा ॥

नाडीज्ञानं समावेश्य रोगसाधनकारणं ।

ततोऽन्यलक्षणं दृष्ट्वा चिकित्सासाधरेत् भिषक् ॥

End. देवदायकपायस्य पिवेन्मूत्रेण मानवः ।

निश्चायमादते चापि स्नेहप्रन्यक्तमो हितः ॥

कुलस्योषणपिन्याकपिष्टेऽप्योपनाशनम् ।

भोजनं कटु तीक्ष्णौष्णं श्लेष्मट्टिमुपाचरेत् ॥

Colophon. अतःपरं खण्डितत्वात् समाप्तिवाक्यं नोपलभ्यते ।

विषयः । शरीरोत्पत्तिनिरूपणम् । नाडीव्यवस्थादिनिरूपणम् । सप्तधातुक्रमनिरूपणम् ।
 अरगजकेशरिनिरूपणम् । कफज्वरादिलक्षणम् । पाटोलादिपाचननिरूपणम् । मन्दाज्वराकुशा-
 दिनिरूपणम् । वातश्लेष्मलक्षणादिनिरूपणम् । मेघनादरसादिनिरूपणम् । द्वादशाङ्ग-पाचना-
 दिनिरूपणम् । राजचण्डेश्वररसादिनिरूपणम् । सन्निपातचिकित्सादिः । जीर्णज्वरलक्षणादिः ।
 विषमज्वरान्तकलौहादिनिरूपणम् । असाध्यलक्षणादिकथनम् । पथ्यापथ्यादिनिरूपणम् । मुष्टि-
 योगादिनिरूपणम् । मुनिकण्टकचाङ्गेरौघृतादिनिरूपणम् । विष्टम्बलक्षणादिनिरूपणम् । विस्त्र-
 च्छिदर्पचाररसादिनिरूपणम् । लौहाश्वतादिनिरूपणम् । पुनर्नवादिनैलनिरूपणम् । वासाहृ-
 द्वासाष्टतादिनिरूपणम् । चन्द्राश्वतरसादिनिरूपणम् । कनकसुन्दररसादिनिरूपणम् । चन्द्रशेखर-
 रसादिनिरूपणम् । विदोषच्छर्दिश्लक्षणादिकथनम् । दृष्यारोगचिकित्सादिः । अजीर्णपानविधमा-
 दिमदात्ययचिकित्सादिनिरूपणम् । दशमूलकस्थाणष्टतादिनिरूपणम् । महोदशचिकित्सादिनिरू-
 पणम् । कुम्भाण्डघृतादिनिरूपणम् । बृहच्छागलायघृतादिनिरूपणम् । त्रयोदशाङ्गगुग्गुलादि-
 निरूपणम् । बृहद्विशुतैलादिनिरूपणम् । मन्दासुगन्धिलक्ष्मीविलासतैलादिनिरूपणम् । वाता-
 मयचिकित्सादिनिरूपणम् । वातरक्तचिकित्सादिनिरूपणम् । अश्वत्थार्णवतैलादिनिरूपणम् ।
 नागबलतैलादिनिरूपणम् । महद्गुग्गुचीतैलादिनिरूपणम् । उरुक्ष्माचिकित्सानिरूपणम् ।
 आमवातचिकित्सादिनिरूपणम् । शुलरोगचिकित्सादिनिरूपणम् । उदावर्तनचिकित्सादिनि-
 र्णयः । रक्तोद्भवगुल्मचिकित्सादिनिरूपणम् । अश्वगन्धाष्टतादिनिरूपणम् । श्लेष्मोदरसलक्षण-
 चिकित्साविधिः । बृहद्रोहीतकघृतादिनिरूपणम् । वातिकशोथलक्षणादिः । शुष्कमूलाश्व-
 तैलादिनिरूपणम् । द्वात्रिंशद्विधचिकित्सादिश्चेति ।

No. 32. उज्ज्वलनीलमणिः, सटीका । By जीवगोखामौ. Substance, coun-
 try-made paper, 16 × 8 inches. Folia, 152. Lines, 20 on a page. Extent,
 6,080 ślokaś. Character, Nāgara. Date, ? Place of deposit, Benares
 city, Khāṭispurā Paṇḍita Priyanātha Tattvaratna. Appearance, new.
 Generally correct.

Beginning. श्रौतशाय नमः ॥ ब्रह्माह्वरसप्तः श्रीलेनोद्दीपयन् सदानन्दं ।

निजरूपोत्सवदायी सनातनात्मा प्रसुर्जयति ॥

मुख्यरसेषु सुपुण्यः संक्षेपेणोदितो रक्षस्यत्वात् ।

प्रथमेव भक्तिरधराट् सविस्तरेणोच्यते मधुरः ॥

टीकाया श्रीराधागोविन्ददेवो जयतां । खिद्यन् दृगनाचपलाञ्चलवीजितोऽपि
 क्षुभ्यन् सकान्तिनगरान्तरवासितोऽपि ।
 लब्धयन् मुक्तः स्मितसुधापरिपायितोऽपि
 श्रीराधया प्रणमयन् प्रमदं हरिर्नः ॥

End. अयं उज्जलनीलमणिगद्गमसद्वाघोषसागरप्रभव भजत नवमकरकुण्डल-
 परिसरमेवौचितिं देव ।

Colophon. इति श्रीसम्भोगभेदः सम्पूर्णोऽयं उज्जलनीलमणिर्ग्रन्थः ।

विषयः । अलङ्कारग्रन्थोऽयं । अत्र च भगवद्भक्तिविषयकमेवोदाहरणं प्रदर्शितं ।

No. 33. उज्जलनीलमणिविवृतिः, By बल्लभः. Substance, country-made paper, 12×4½ inches. Folia, 24. Lines, 8 on a page. Extent, 432 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāñthālpurā, via Naihati, Rāmatāraṇa Thākura. Appearance, old. Prose. Incorrect.

Beginning. श्रीराधाकृष्णौ जयतां ॥ सनातनसमो यस्य ज्ञायान् श्रीमान् सनातनः ।
 श्रीबल्लभोऽनुजः सोऽयं श्रीरूपो जीवसद्गतिः ॥
 श्रीभक्तिरसास्तसिन्धोर्जातिं प्रवाह इव लोके ।
 उज्जलनीलमणौ मम लोचनरोचन्यसौ विवृतिः ॥
 तथाहि स एव रसास्तसिन्धुप्रकाशकः । पूर्वं पूर्वस्मादप्यपूर्वमुज्जलाख्यं
 रसं किञ्चिदेव विवृत्य हतहात्यतां मन्यमानः सम्प्रति पिबत भागवतं रस-
 मिति न्यायेन यद्भव्यञ्जकयोरभेदं यद्भयमुज्जलनीलमणिनामानं ग्रन्थं
 विधाय तं रसमतीव विवृणुन् श्रीमद्विजदैवतमपि श्रीमन्तं निजगुरुमपि
 तन्त्रेण स्तुवन् प्रार्थयते । नाम्नाकृष्टेति । तत्र निजदैवतपक्षे नाम्ना नाम-
 मात्रेणाकृष्टाक्षतदवनारावतारिभक्तिरसिका येन सः । तथा श्रीलेन
 सुखभावेन सदा नित्यमेव श्रीसद्गन्धनामानं स्वपितरसुदीपयन् उद्दीप्तभावं
 कुर्वन् तथा निजेन रूपेण सौन्दर्येण सर्वेभ्य एव उत्सवदायी तथा सना-
 तनो नित्यः आत्मा श्रीविग्रहो यस्य सः । प्रादुर्भावमात्रेण लब्धजन्मादि-
 व्यवहार इति भावः । इत्यादि ।

End. खण्डितत्वात् शेषो नास्ति ।

विषयः । उज्जलनीलमणिनामकालङ्कारग्रन्थस्य टीका ।

No. 34. उणादिवृत्तिः By दुर्गसिंहः Substance, country-made paper, 15 × 2 inches. Folia, 31. Lines, 5 on a page. Extent, 562 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dháká, Váddánagar, Post Office Pilkháná, Paṇḍita Kailása-candra Tarkaratna. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमः शिवाय ।

नमस्तुत्य शिवं भूरिशब्दसन्तानकारणम् ।
उणादयो विधास्यन्ते बाल्युत्पत्तिहेतवे ॥
कृ-वा-पा-जि-मि खदि-साध-शु-दू-सनि जनि-चरिभ्य उण् ॥
एभ्य उण् परो भवति । डु कृञकरणे करोतीति कारः शिष्यौ । वा गति-
गन्धयोः वायुः समीरणः । इत्यादि ।

End. अमोभोऽन्तश्च । अस्मादस्तुन् परो भवति । भयान्तमभः सलिलं । आशुः ।
अस्मादस्तुन् परो भवति । उरादेशश्च । उरो वलः ॥

Colophon. इति दौर्गसिंहा द्विती उणादौ चतुर्थः पादः समाप्तः ।

विषयः । कातन्त्रानुक्तानामुणादिप्रत्ययानां विधानकथनं । प्रयोगादिश्च ।

No. 35. उत्तरतन्त्रम् । Substance, country-made paper, 18 × 4½ inches. Folia, 22. Lines, 7 on a page. Extent, 500 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Vádari Mayamansinha, Ráma-karala Bhaṭṭ-ácáryya. Appearance, fresh. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । ॐ नमः परमदेवतायै ॥ देवुवाच ।

वल्लःस्थलसमासीना देवी पप्रच्छ शङ्करम् ।
भगवन् साधकानाञ्च कथयस्व क्रियाविधिम् ॥
व्रतानि सर्वतन्त्राणि यामलादीनि वै प्रभो ।
कुत्रापि न श्रुता नाथ क्रियाया विधिमुत्तमम् ॥

End. यज्ञीयकाष्टसम्भूते स्तम्भे वापि सुन्दरि ।
पातयेच्छोणितं देवि बीजमन्त्रैर्निवेदेत् ॥
बलिप्रकार उद्दिष्टो वाराहीसंहिताक्रमात् ।
एतन्ने कथितं देवि बलिदानं सुशोभनम् ।
तव स्नेहान्महादेवि किमन्यत् कथयामि ते ॥

Colophon. इत्युत्तरतन्त्रे देवीश्वरसम्वादे बलिदानप्रसङ्गे षोडशः पटलः ॥

विषयः । प्रयोगविध्यादिनिरूपणम् । शक्तनिन्दादिदोषकथनम् । महाविद्यादीनां पूजनादिनिरूपणम् । भगलिङ्गमाहात्म्यकथनम् । स्नानादिकर्मनिरूपणम् । गृहस्थाचारादिनिरूपणम् । कर्मकालादिनिरूपणम् । प्रश्नोत्तरपदानिरूपणम् । भावनिरूपणम् । पुरस्चरणादिनिरूपणम् । बलिदानादिनिरूपणम् ।

No. 36. उद्धवसन्देशकाव्यम्, By रूपगोस्वामी । Substance, country-made paper, 12×4 inches. Folia, 12. Lines, 11 on a page. Extent, 395 ślokas, Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Viṣṇupura, District Bīkura, Paṇḍita Candranārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, fresh. Verse. Generally correct.

Beginning. श्रीश्रीराधाकृष्णः ॥

सान्नीभूतेनैवविटपिनां पुष्पितानां वितानै
स्त्वेकैवत्तां दधति मथुरापत्तने दत्तनजः ।
कृष्णः क्रीडाभवनवड्भौमुग्धिं विद्योतमानो
दध्यौ सद्यस्तरसद्दयो गोकुलारण्यमैत्रोम् ॥

End.

गोपेन्द्रस्य ब्रजमुवि सखे केवलं यावया ते
नाथः सिध्दोन्मम वज्रसतः किन्तु वाटं तवैव ।
प्रमोक्षासं परिकलयता गोपसीमन्निनीनां
स्मर्त्तव्या मे सपदि भवता भारतौसारतेयं ॥
गोष्ठक्रीडोत्तमसमसो न थलीकानुरागात्
कुर्व्वाणस्य प्रथितमथुरामण्डले ताण्डवानि ।
भूयो रूपाश्रयपदसरोजन्मनः स्वामिनोऽयं
तस्योद्गारं वद्धतु हृदयानन्दपूरं पुरन्ध्रः ॥

Colophon. इति श्रीसद्रूपगोस्वामिना विरचितं उद्धवसन्देशं नाम काव्यं समाप्तं ॥

विषयः । गोकुलविरहविधुरेण कृष्णेण दौत्यकर्मकरणाय गोकुले प्रेरितस्योद्धवस्य गोपिकानां समीपे कृष्णोक्तसन्देशकथनम् ।

No. 37. एकादशीविवेकः, By शृलपाणिः । Substance, country-made paper, 13×3 inches. Folia, 3. Lines, 6 on a page. Extent, 76 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk., 1763. Place of deposit, Brāmhāṇa Maṇḍali via Bārāsāt, Paṇḍita Rāmanārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

- Beginning.** ॐ कृष्णाय नमः । अथैकादशीविवेकः ।
 नोपोष्या द्वादशीविद्धा सदैवैकादशी नरैः ।
 तामुपोष्य नरो जज्ञात् पुण्यं वर्षसमुद्भवम् ॥
- End.** त्रये पूर्वा तु कर्त्तव्या दृष्टौ कार्या तिथिः परा ।
 षण्मुहूर्त्तापि सन्त्यग्या या तिथिः क्षयगामिनी ॥
 त्रिमुहूर्त्तापि कर्त्तव्या या तिथिः वृद्धिगामिनी ॥ ० ॥
- Colophon.** इति शूलपाणिविरचित एकादशीविवेकः समाप्तः ॥ शके अग्निरसाम्बुधि
 शून्यमाने । १७६३ ॥
- विषयः ।** एकादशीव्यवस्थादिकथनम् ।

- No. 38. कपिलादानम् ।** Substance, country-made paper, 13×1½, inches. Folia, 2. Lines, 3 on a page. Extent, 14 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Vidyākūṭa, District Tripurā, Bābū Kedāranātha Bhaṭṭācāryya. Appearance, fresh. Prose and verse. Generally correct.
- Beginning.** ॐ नमो गणेशाय । अथ कपिलादानम् । कपिलां धेनुं प्राङ्मुखीमव-
 स्थाप्य पठेत् ॐ या लक्ष्मीः सर्वभूतानामित्यादि ।
- End.** इमां साक्षादनां कपिलां धेनुं विष्णुदेवताकां अमुकगोत्रायामुक्तदेवश-
 र्म्माणे ब्राह्मणाय तुभ्यमहं सम्प्रददे । परार्थं चेत् ददानीति विशेषः ।
- Colophon.** इति धेनूत्सर्गः समाप्तः ।
- विषयः ।** धेनूत्सर्गविधानकथनम् ।

- No. 39. कर्पूरादिस्त्वटीका, By नन्द रामः ।** Substance, country-made paper, 13½×3 inches. Folia, 7. Lines, 7 on a page. Extent, 201 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk., 1766. Place of deposit, Hāḍiyā, Post Vaidyerbāzār, District Dhākā, Paṇḍita Rāmanārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, new. Prose. Generally correct.
- Beginning.** ॐ नमः परमदेवतायै ।
 ख्याता कर्पूरादिभूता विषमा कालिकास्तुतिः ।
 श्रीनन्दरामसुकृती तस्या नि ... .. इतीति ॥
 तत्र प्रथमं कालीबीजोद्धारमाह कर्पूरमिति अमुस्वारानां नाम तत् कीदृशं

मध्यमान्तरपररहितं मध्यमौ च अकारोकारौ अन्यस्य अकारः ते च ते
 खराद्येति पञ्च रश्च परौ ततः ते च परौ च ताभ्यां रक्षितं तेन क्रं पुनः
 सेन्दु इन्दुना नादेन सक्षितं वामाक्षियुक्तं ईकारसक्षितं एतेन कालौबीज-
 मात्रोद्धारः सर्वसम्मतः एतद्वीजस्य ..... अन्यत् सुगमं । ननु खरापेक्षया
 खरस्यादिमध्यान्तता न व्यञ्जनापेक्षया तथात्वे मध्यमः खरः अकारः अन्य-
 खरस्तु रेफाद्विहरिकारः अन्यो राक्षित्ये कथमकारान्तस्य ककारस्य परवर्णने
 युक्तता सम्भवति व्यञ्जनवर्णस्यैव परयुक्तत्वात् इत्याह मध्यमान्येति एतन्म-
 ध्ये च तद्रहितं तेन मध्यपदेनाद्यवर्णद्वयं हित्वा यावत् खरपरित्यागः । मान्य
 इति विन्दुरूपी मकारः । तदन्ते इति तेषां सुखकुहारादाच्च एव गद्य-
 पद्यानि च उल्लसन्ति वाङ्मात्राण्येव गद्यपद्यमयानि भूत्वा निःसरन्ति ननु
 देवी वाग् देवतानामेव इत्याह सर्वसिद्धिं गतानां सर्व्या अपिमाद्या अष्टौ
 सिद्धयो यस्य स सर्वसिद्धिर्भेदशक्तं प्राप्तानां । इत्यादि ॥

End.

हे मातर्वशी जितेन्द्रियः सन् हविष्यभोजनरतः लक्षं सन्तं दिवा प्रजपति
 कीदृशः युष्मच्चरणयुगलध्याननिपुणः भवच्चरणार्पितमानसः क्षितितले सुर-
 चरसमानः स्यात् । पुनः प्रकारमाह परं नक्तमिति नक्तं अष्टमीचतुर्द-
 श्यादिशुभरात्रौ नप्तो दिग्गजरः निधुवनविनोदेन शृङ्गारावेशेन मनुं लक्षं
 जपन् ... .. चरसमानः ॥ हे मातरिदं तव स्त्रीवं मनुसमुद्धारणजनुं
 मनूनां समुद्धारणस्य जनुर्जन्म यत्र तत् पुनः स्वरूपाख्यं स्वरूपाख्यानसिद्धं
 न तु लदगुणोत्कर्षेण साक्षात् गुणोत्कर्षाभावादेव स्वरूपाख्यं स्वरूपा ...
 ... .. घटयन्नाह पदाम्बुजयुगलपूजाविधिगुतं नान्यदधिकमिदं स्त्रीवं
 निशर्द्धं वा पूजासमयमथवा यस्तु पठति तस्य प्रलापि मिथ्या ... ..
 ... .. काव्यामृतधारा प्रभवति प्रकर्षेण निःसरति ॥ सम्प्रति स्रवपा-
 ठस्य फलमाह कुरङ्गाचीष्टन्दमिति । दिव्याङ्गनाष्टन्दं तत्साधकं अनुगच्छति
 प्रेमतरेलं तत्र प्रेक्षा तरलं अक्षलं उत्कण्ठायमानं वा ... .. तस्य चौपी-
 पतेः कुवेरप्रतिनिधि ... .. यद्वा स कुवेरप्रतिनिधिर्भवति ।
 तत्केलिकलया केलीनां षोडशभागेकभागेन रिपुः कारागारं कलयति
 ज्ञापयति स भक्त इह चिरं जीवन् आप्रलये विहरन् तदन्ते जनुं प्रति
 पुनजन्मग्रहं प्रति मुक्तः वर्जितः प्रभवति प्रसुर्भवति ॥

Colophon.

इति श्रीमहाकालविरचित कर्पूरादिसौत्रस्य टीका समाप्ता ॥ श्रीगुरुः ।
 श्रीहरिः । श्रीनाथः ।

चयङ्गते प्रभाकरे क्षपाकराक्षिमे परा-

भिघातिवारवाङ्गिते शकादिपाधिष्वे गते ।

गुरोर्दिने शिवेऽलिखदुभवत्यदाम्बुजे श्रिया-

भिलापदे सुजुर्दिजो विनत्य कृष्णचन्द्रकः ॥ १०६६ । १ । ६१ ॥

विषयः । कर्पूरादि-कालिकास्तवस्य व्याख्यानम् ॥

No. 40. कर्मोपदेशः, By शिवरामतर्कपञ्चाननः । Substance, country-made paper, 11×2 inches. Folia, 37. Lines, 6-8 on a page. Extent, 87½ ślokas. Character, Bengali. Date, Sk., 1728. Place of deposit, Vivandigrāma, District Dhākā, Bhaṭṭācāryya's House. Appearance, old. Prose and verse. Incorrect.

Beginning.

श्रीगणेशाय नमः ।

प्रणम्य सूर्यं जगदेकनाथम्

ज्योतिर्बिदामिष्टफलं ददानम् ।

संचेपतः श्रीशिवरामशर्मो

कर्मोपदेशं तनुते निबन्धम् ॥

सद्बिद्या विगतोद्यमा भगवती स्त्रीणप्रभा भारती

भूपालाः खलु नीचकर्मरसिकाः कालो वलीयान् कलिः ।

इत्याशङ्क्य गुणार्जने विमनसः पाण्डित्यविद्वेषिणो

ये बाला अपि ते भवन्तु कृत्तिनस्त्रिपां कृते भूकृतिः ॥

नास्ति व्याकरणादरो न च पुनः सत्कायबन्धे रसो

नालङ्कारकुतूहलं श्रुतिकथा प्रलीणभावं गता ।

तर्कादावपि नैव सा रसिकता पौराणिकी सत्कथा

नो कीर्त्तयति कलौ समादरकरी विद्या भवेज्ज्यौतिषी ॥

विफलान्यन्यशास्त्राणि विवादस्तेषु केवलम् ।

सफलं ज्योतिषं शास्त्रं चन्द्राकौ यत्र साक्षिणौ ॥

शास्त्रप्रशंसा ।

सुहृन्ततिथिनक्षत्रस्तवधायनानि च । इत्यादि ।

End.

तृतीयवेलायाम् ।

धौराङ्गं वज्रधनं कलङ्गं सुधोरम्

शत्रोः कथां प्रवल्गवारणवन्ध + + ।

नानाप्रकारपिशितं गुरुदर्शनञ्च
 काको भयं कथयतीह किमत्र चित्रम् ॥
 चतुर्थवेलायाम् ।
 श्वेत्तर्भयं किमपि कार्यमतीव कष्टम्
 निर्धार्त्यमाणगमनं विविधाञ्च वार्ताम् ।
 यानं स्वगेहगमनं द्रविणं तथैव
 भाग्यं वरं दिशति वायस + + + + ॥

Colophon. इति शिवरासतर्कपञ्चाननभट्टाचार्यविरचिते कर्म्मोपदेशे चतुर्थोऽध्यायः ॥
 सभाश्लोऽयं ग्रन्थः । शकाब्दाः १९२८ ।

विषयः । ज्योतिषशास्त्रप्रशंसाकथनम् । दैवज्ञप्रशंसाकथनम् । राशिस्वरूपनियमादिकथ-
 नम् । राशिवाचकनामकथनम् । मेघादीनां वर्णकथनम् । राशीनां द्विपदादिकथनम् । राशीनां
 ग्राम्यारण्यादिविभागकथनम् । तेषां विप्रादिमंज्राकथनम् । अभिजिह्मिह्रणम् । नक्षत्रनिरूप-
 णम् । नक्षत्रदेवतानिरूपणम् । नक्षत्रचक्रस्य ध्रुवादिवर्णकथनम् । नक्षत्राणां देवनरराक्षसादिग-
 णकथनम् । नित्ययोगकथनम् । विष्कम्भादियोगसंज्ञाकथनम् । करणविवरणम् । तिथिनिरूपणम् ।
 कालवेलाकथनम् । वारवेलाकथनम् । यामाह्वाधिपकथनम् । दण्डाधिपकथनम् । योगिन्युदय-
 कथनम् । नवग्रहाणां नामान्तरकथनम् । ग्रहाणां वर्णकथनम् । वेदाधिपकथनम् । दिक्पति-
 ग्रहकथनम् । दिग्बलिग्रहकथनम् । ग्रहाणां स्थानवल्लकथनम् । ग्रहाणां नैसर्गिकभोगकथनम् ।
 ग्रहाणां नैसर्गिकमित्राभिव्रकथनम् । समग्रहकथनम् । पापग्रहकथनम् । शुभग्रहकथनम् । ग्रहा-
 णां दृष्टिकथनम् । ग्रहाणां केन्द्रकथनम् । त्रिकोणसंज्ञाकथनम् । उपचयादिहोराकथनम् ।
 तन्वादिद्वादशस्थानकथनम् । नाडीनक्षत्रनिरूपणम् । नक्षत्राश्चतस्रयोगकथनम् । सिद्धियोगकथ-
 नम् । दिनदशाकथनम् । मासदशाकथनम् । पापयोगकथनम् । अस्मत्तात्तयोगकथनम् । अस्मत्ता-
 त्तयोगकथनम् । उत्पाटादियोगकथनम् । करकचादियोगकथनम् । चन्द्रशुद्धिनिरूपणम् । अध-
 मदिननिरूपणम् । अक्षरप्रशंसाकथनम् । संक्रान्तिनिरूपणम् । रविसंक्रमणगणनविधिकथनम् । अय-
 नांशजसंक्रान्तिनिरूपणम् । समराविन्दिवकालकथनम् । दिवसमानकथनम् । रात्रिमानकथनम् ।
 अङ्गुलिमानेन दिवाराविदण्डज्ञानोपायकथनम् । पुण्यनामादिना दण्डज्ञानोपायकथनम् । लग्ना-
 नकथनम् । ज्ञेयकथनम् । होराकथनम् । नवांशद्वादशांशत्रिंशांशकथनम् । रविशुद्धिकथनम् ।
 चन्द्रशुद्धिकथनम् । चन्द्रस्य वर्णादिकथनम् । चन्द्रशुद्धिविवेचनम् । ताराशुद्धिकथनम् । येषां
 ग्रहाणां शुद्धिकथनम् । अष्टवर्गप्रशंसाकथनम् । ग्रहाणां वैगुण्ये औषधादिधारणविधिकथनम् ।
 तारावैगुण्यदोषोपशमनविधिकथनम् । नाडीनक्षत्रशान्तिकथनम् । ग्रहणदर्शनफलकथनम् । यो-
 गकरणदोषोपशमनविधिकथनम् । संक्रान्तिसंज्ञादिनिरूपणम् । महाविषुवादिफलकथनम् । उत्त

रायणचक्रकथनम् । दक्षिणायनचक्रकथनम् । अनिष्टसंक्रान्तिफलकथनम् । नाडीनक्षत्रे पापय-
ज्ञसंक्रमणफलकथनम् । भौमचक्रकथनम् । गुरुचक्रकथनम् । शनिचक्रकथनम् । राहुचक्रकथनम् ।
जन्मतिथिविधिकथनम् । मन्त्रविशेषे रोगोत्पत्तिफलकथनम् । मरणयोगकथनम् । विवाह-
कथनम् । द्विरागमनकथनम् । गर्भाधानकथनम् । पुंसवनकथनम् । पञ्चास्तकथनम् । सीम-
न्तोन्नयनकथनम् । नामकरणकथनम् । निष्क्रामणकथनम् । अन्नप्राशनकथनम् । चूडाकरण-
कथनम् । सामान्यतः चौरविधिकथनम् । कर्णवेधकथनम् । विद्यारम्भकथनम् । उपनयनकथनम् ।
समावर्तनकथनम् । अग्निस्थापनकथनम् । सत्र्यास्यज्ञकथनम् । धनुर्विद्यारम्भकथनम् । रात्र्या-
भिषेककथनम् । रत्नादिधारणकथनम् । खड्गादिधारणकथनम् । नवशस्याद्युपयोगकथनम् ।
नवयानाद्यारोहणकथनम् । राजदर्शनकथनम् । सेवाचक्रकथनम् । देवताघटनकथनम् । देव-
विग्रहनिर्माणकथनम् । सामान्यतः देवप्रतिष्ठाकथनम् । नौकागटनकथनम् । नौकाचालनक-
थनम् । परीक्षाकथनम् । औषधकरणादिकथनम् । आरोग्यज्ञानकथनम् । वास्तुभूमिनिरूपणम् ।
नागश्मनकथनम् । गृहचारम्भकथनम् । गृहप्रवेशकथनम् । जलाशयविधिकथनम् । हस्तप्रवाह-
कथनम् । बौजवपनकथनम् । गोचारणकथनम् । धान्यादिच्छेदनकथनम् । नवार्घकथनम् ।
धान्यादिद्विदानकथनम् । क्रयविक्रयादिषु मन्त्रादिकथनम् । यात्राविधिकथनम् । कलियुगा-
दिसंख्याकथनम् । राजादिफलकथनम् । मेघाधिपादिकथनम् । आढकपरिमाणदिकथनम् ।
भूमिकम्पज्ञानकथनम् । तत्र समयविशेषे फलभेदकथनम् । काकचरित्रकथनम् । इति ।

No. 41. कलापतत्त्वबोधिनी (प्रथमखण्डः), By रामचन्द्रः । Substance, country-made paper, 18×1½ inches. Folio, 79. Lines, 4 on a page. Extent, 1,382 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Pūḍāpāḍā, District Dhākā, Paṇḍita Jagadbandhu Tarkavāgīṣa. Appearance, old. Prose. Incorrect.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

श्रीनाथचरणाम्भोजं नत्वा भूयो दिनन्दिनम् ।

क्रियते रामचन्द्रेण कलापतत्त्वबोधिनी ॥

तत्रादौ समाप्तिकाभो मङ्गलमाचरेदिति प्राचीनमतं । समाप्तिप्रतिबन्धकी-
भूतविघ्नध्वंसकाभो मङ्गलमाचरेदिति नवीनमतं । समाप्तिस्तु शास्त्रस्य चरम-
वर्णोत्पत्तिरूपा कण्ठतात्परादिकरणैरेव जायते । तत्र विलोचनः प्राचीनानु-
यायी यद्वक्ष्यति धर्माभावपक्षस्य शास्त्रान्तरप्रसिद्धेरिति तत्र शिष्यशिक्षार्थं
नमस्कारो धर्मजनकोऽपि शिष्टक्रियमाणत्वादित्यनुमानमूलशिष्टाचारपरि-
प्राप्तेऽप्येवतानमस्कारप्रवृत्तेः सम्यन्त्रप्रयोजनज्ञानाधीनत्वात् सम्यन्त्रप्रयोजन-

द्यादौ निवध्नाति प्रणम्येति । सर्व्वं मद्भादेवं ग्रन्थादौ प्रणम्य दुर्गभिर्द्वोक्त-
कातन्त्रदृष्टिदुर्गपदानि अक्षं विष्टणोमि इति भविष्यत्सामीप्ये वर्त्तमानता
विधिरिष्यामीत्यर्थः ॥ इत्यादि ।

End. तस्माद्गङ्गानयनसमवर्णखरे निषेधापत्तिवारणार्थमिति कविराजनात्यर्थम् ।
पूर्व्वस्वरिक्तं दृष्ट्वा यदत्र लिखितं मया ।
कविराजविरुद्धं तद्विचार्य्यं सुमनीषिभिः ॥

Colophon. इति शिवपुरतपाकीय उत्तरचादवग्रामनिवासिकाञ्जीकुलसमुद्भवचरिचरा-
त्मजश्रीरामचन्द्रशर्मकृतयां कलापतत्त्वबोधिण्यां सम्बो द्वितीयः पादः समाप्तः ।

विषयः । कातन्त्रसम्बिष्टस्त्रिलोचनकृतपञ्चिकाया व्याख्यानम् ।

No. 42. कलापतत्त्वबोधिनी, (द्वितीयखण्डः) By रामचन्द्रः । Substance,
country-made paper, 18 x 1½ inches. Folia, 81. Lines, 5 on a page.
Extent, 3,000 glokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit,
Paṭṭapāṭā, Dhākā, Paṇḍita Jagadbandhu Tarkavāgīṣa. Appearance, old.
Proso. Incorrect.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।
मला गुरुपदाम्भोजं श्रीरामचन्द्रशर्मणा ।
कलापतत्त्वबोधिण्यां कारकार्यो निबध्यते ॥
तत्र क्रियानिमित्तं कारकमिति लोकोपचारादेव कारकव्यवहारः । परि-
शेषसूत्रे कृतेऽपि सम्बन्धे परम्परया क्रियानिमित्ततासत्त्वे अतिथ्याप्रिवार-
णाय लोकोपचाराश्रयणस्यावश्यकत्वात् । तच्च पदविधं जातिद्रव्यगुणक्रिया-
स्वरूपभेदात् । तद्यथा, वृक्षः, कुण्डः, शूक्तः, पाकः, देवदत्तः । पुनश्च षोढा
अपादानादिभेदात् । इत्यादि ।

End. न प्राकाम्ये । धातुयोगे उपसर्गप्राप्तौ निषेधः स्यात् । कथमित्याह इहेति
अनुमतिविषयो धात्वर्थसूद्योतकोऽपि पुनरिहेति । अपिना क्रियायाम-
नुक्तमपि ॥

Colophon. इति शिवपुरतपाकीय उत्तरचादवग्रामनिवासि काञ्जीकुलसमुद्भवचरिचरा-
त्मजश्रीरामचन्द्रशर्मकृतौ कलापतत्त्वबोधिण्यां कारकव्याख्या सम्पूर्णा ।

विषयः । कातन्त्रकारकप्रकरणेयपरिशिष्टस्य गोपीनाथतर्काचार्यकृतया व्याख्याया व्या-
ख्यानम् ।

No. 43. कलापतत्त्वबोधिनी (द्वितीयखण्डः) By रामचन्द्रः । Substance, country-made paper, 18 × 1½ inches. Folia, 125. Lines, 6 on a page. Extent, 4,125 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Parāpādā, Dhākā, Paṇḍita Jagadbandhu Tarkavāgiṇa. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

प्रणम्य श्रीनाथपादारविन्द-

मञ्जानसम्प्लोचतमोभिदापहम् ।

कलापशेषस्य च तत्त्वबोधिनीं

कुर्वे हन्ती श्रीद्विजराजचन्द्रः ॥

उपायाः सन्ति यद्यत्र गोपीनाथादिनिर्मिताः ।

विबुद्धिबोधनार्थाय तथाप्येष समाद्यमः ॥

तत्रादौ शिष्टाचारतयानुमानतः समाप्तिकामो मङ्गलमाचरेदिति प्राचीनाः ।

तद्वति नवीनाः । तथाहि समाप्तियस्य चरमवर्णोत्पत्तिः । सा च स्थाने

वायुसंयोगादेव उत्पद्यते । तत्कथं समाप्तौ मङ्गलस्य कारणता । अतः समा-

प्तिप्रतिबन्धकौभूतविद्वद्ध्वंसकामो मङ्गलमाचरेदिति नवीनमतं । विद्वन्नाथे

समाप्तिस्तु वायुसंयोगादेव जायते इति मतमवलम्ब्य उत्पद्यते । इह खलु

सकलविद्वज्जनगणकुञ्जरसन्ततिपरिप्राप्तिखिलविद्वद्वन्दोत्सारणकारणप्रारम्भ-

कर्मापकारकचरित्रमस्कारपुरःसरं प्रवृत्तेः सम्बन्धप्रयोजनाङ्गनया च सम्ब-

न्धप्रयोजनाभिधानपुरःसरं ग्रन्थसारभरणः शिष्टप्रतिपादनीयस्योक्तमादौ

निबध्नाति संसारति ॥

End.

तस्मादेवमकृत्वा संयोगस्य लोप इति विदधाति । तदधिकारार्थेऽयमित्याह

अधिकर्तव्यमिति । अतएवावयवसम्बन्धे षष्ठी वक्ष्यमाणैरन्वयार्थः । अन्ये तु

संयोगो लाप्य इत्यभेदाकरणादधिकारोऽर्थः वक्ष्यमाणैरन्वयार्थमवयवसम्बन्धे

षष्ठीत्याहुः ॥

Colophon.

इति शिवपुरतपाकीय-उत्तरचादवग्रामनियामि-काञ्चीरकुलसमुद्भव-हरिश्च

रादाज श्रीरामचन्द्रशर्मकृतायां कलापतत्त्वबोधिनीं परिशिष्टं समाप्तं ॥

विषयः । गोपीनाथतर्काचार्यकृतकातन्त्रपरिशिष्टाख्याया व्याख्यानम् ॥

No. 44. कलापसारः By रामकुमारन्यायभूषणः । Substance, Foolscap paper, 6½ × 8 inches. Folia, 101. Lines, 12 on a page. Extent, 6 A. S. B.

1,212 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Ārīnāgarā,
Dhākā, Babu Kālīnātha Basu. Appearance, new. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

सृष्टिं धत्ते विभुं यो हि ब्रह्मयाकार..... ।

नमस्तस्मै ममाभीष्टदायिनेऽभीष्टसिद्धये ॥

शिवं प्रणम्य मन्याये बालकज्ञानहेतवे ।

वक्ष्ये कलापसाराख्यं न्यायभूषणसंज्ञकः ॥

अकारादि चकारान्ता वर्णमात्रा प्रकीर्तिता ।

तत्कादौ वतुर्देश सराः । अ आ इ ई उ ऊ ऋ ॠ ऌ ॡ ए ऐ ओ औ ।

दश ... .. । अ आ इ ई उ ऊ ऋ ॠ ऌ ॡ सजातीयौ... ..

सवर्णौ । अ आ इ ई इत्यादि । अ इ उ ऋ ॠ ... .. ।

इदादिसराः ... .. ॥ इ ई उ ऊ ऋ ॠ ऌ ॡ ए ऐ ओ औ । ए ऐ

औ औ सन्ध्याचर । कादिभान्तं व्यञ्जनं । पञ्चशः पञ्चवर्णाः । कादिभान्तं ।

वर्गप्रथमद्वितीयश्रवसां अधोषाः । क ख ग घ इत्यादि । अधोषान्ये घोषाः ।

ग घ ङ इत्यादि । ङ ज ण न मा अनुनासिकाः । य र ल वा अनुस्वराः ।

श ष स ज्ञाः शिष्टः । विभक्त्यान्तं पदं । ते यजन्ते । इति संज्ञापादः । समानः

सवर्णो दीर्घः । दण्डाद्यं सागता दधौर्दं मधूपमं पितृणं । अवर्णं द्ववर्णेन

ए । तवेहा सेयं । अवर्णं अवर्णेन औ । तवोचनं गङ्गोदकं । अवर्णं ऋ

वर्णेन अर् । तवर्काय । ऋण-प्र-वसन-वत्यतर-कम्बल दश-पर्वमानाष्टये

... .. ॥ ऋणार्णं इत्यादि । ऋते तृतीयोपमासेऽरो दीर्घः । शीतेन ऋतः

शीतार्तः । इत्यादि ॥

End.

अभ्यर्णः सामौघे समर्णः न्यर्णः न्यर्णश्च वष्टः ऋषितः ऋष्टः ऋषितः पूर्णः

पूरितश्च दूर्णः त्वरितश्च आस्त्रान्तं आस्त्रान्तितं दान्तः दमितः श्रान्तः शमितः

पूर्णः पूरितः दस्तः दासितः स्पष्टः स्पाशितः वृष्टः वादितः ज्ञप्तः ज्ञपितः ।

एते निपाताश्च । उक्ता कृतप्रत्यया अन्यतोऽन्यथापि भवन्ति । वारि चरतीति

वार्जो चंसः गिरीं गेते इति गिरिशः एतौ निपातौ ॥ इति कृतप्रकरणम् ॥

Colophon.

ध्यालेष्टदेवतां स श्रीरामपूज्यः कुमारकः

याकरणं शुभबोध-सारस्वत-कलापकं ॥

दृष्ट्वा कलापसाराख्यं कुरुते चाशुबोधकम् ।

यात्रियां ... .. श्रीसुगोपीमोहनभूषतेः ॥

आदेशान् पाचरग्रामनिवासी वन्द्यवंशजः ।

सुधीर-श्रीरामगति-वाचस्पति-सुतो नतः ।
 घन्येऽस्मिन् नाधिकारोऽस्ति न गुणादिविचारणं ।
 सूत्रसन्देहभङ्गश्च प्रयोगेणैव जायते ।
 सन्धेर्विकल्पना सूत्रे विभक्त्यैव श्लुक् कश्चित् ।
 अनेकलेखवचनं सूत्रस्यानित्यता क्वचित् ।
 प्रयोगैरनुमातव्या अमी दोषनिवृत्तये ।
 निपातनादन्यसिद्धिरिति शास्त्रस्य निर्णयः ।
 कृताञ्जलिखण्डं याचे विबुधा वः कृपाभयाः ।
 मत्कृतं घन्यसन्दर्भं शोधितव्यं मद्दुर्गुणैः ।

विषयः । सुम्बोधसारस्वतकल्पादिव्याकरणेभ्यः सारमाहृत्य सङ्कलितं कल्पापसाराख्यं
 संक्षिप्तं व्याकरणम् । सन्ति चात्र संज्ञा-सन्धि-सुबन्त-कारक-समास-तद्धित-गणसूत्र-धातु-कृदन्त-
 प्रकरणाणि यथाक्रमं सन्निवेशितानि ।

No. 45. कविरत्नाकरः । Substance, country-made paper, 12×4 inches. Folia, 5. Lines, 12 on a page. Extent, 135 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Brāhmaṇamaṇḍalīgrām, Rāma-nārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । साधवोसाधवो वाचि साधवोसाधवो हृदि ।

अरन्ति साधवः सर्वं सर्वकार्येषु साधवम् ।

End. य एव तातः स एव पुत्रो य एव योगः स एव बोधः ।

यदेव चेत् सदेव कर्म य एव लोकः स एव धर्मः ॥ • ॥

Colophon. इति समाप्तोऽयं ग्रन्थः ।

विषयः । नीत्युपदेशसूत्रककतिपयश्लोकाः ।

No. 46. काण्वशाखिश्राद्धप्रयोगः । Substance, country-made paper. 13×2½ inches. Folia, 21. Lines, 5 on a page. Extent, 252 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Rājpur, Post Office Sonārpur, Rājendranārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । अथान्येष्टिपद्धतिः । गतप्राणं ज्ञात्वा पुत्रादिं ज्ञात्वा ...

कृत्वा स्थापयेत् । ततो गतप्राणं स्थापयित्वा वाससा सर्वशरीरमाश्वास-
 कीर्षकुशायां भूमौ दक्षिणशिरसं स्थापयेत् ।

End ततः पिण्डं गोऽजविप्रेभ्यो दद्यात् । जले वा क्षिपेत् । तत आद्येत्यादि असु-
कगोत्रस्य असुकदेवशर्मणः कृतैतदाद्यैकोदित्याहकर्माच्चिदमस्तु अस्ति-
प्रतिवचनं । ततो वैद्यदेववलिकर्मणो कुर्यात् ॥

Colophon. इति यजुर्वेदिकाण्यशाखिनामाद्यैकोदित्याहप्रयोगः समाप्तः ॥

विषयः । काण्यशाखिनामन्येष्टपद्धतिः । तथा काण्यशाखिनामाद्यैकोदित्याहप्रयोगः ।

No. 47. कातन्त्रकौमुदी, By गङ्गेशशर्मा । Substance, country-
made paper, 13½ x 3 inches. Folia, 7. Lines, 4 on a page. Extent,
85 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kṛṣṇa-
pura, Post Office Vaidyerbāzār, District Dhākā, Pauḍita Kālikṛṣṇa
Vidyāvinoda. Appearance, new. Prose and verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

शिवं प्रणम्य सर्व्वं भव्वं ज्ञानप्रदायकम् ।

कातन्त्रकौमुदीं शृणुता गङ्गेशशर्मणा ॥

अयति पुनरहःसु लघुतन्त्रकौमुदीचतुः

श्रुतिपरिगणकीर्तिः कश्चन श्रीद्विजम्भा ।

प्रथितसुचतुरास्यो ... ..

यच्चाहतिः सर्व्ववर्ण्णा ... .. ॥

न चन्द्रगोप्ती न च दुर्गसिंहः कात्यायन ... .. न वेद ।

यथाहमाश्लोकितसर्व्वशास्त्रः कातन्त्रतन्त्रार्थविनिश्चयाद्यः ॥

शर्व्वकृतस्त्वानुसन्देहे विपरीतपदस्य सिद्धिर्ज्ञातया । सिद्धौ वर्णसमाग्राय
इत्यत्र सिद्धप्रवृत्त्यात् षड्भ्यामिति संख्यावाचकशब्दस्य बाहुल्यार्थोऽपि द्वि-
वचनं ।

हत्वा च बङ्गलं युद्धं प्रविश्य शिविरं पुनः ।

कुरवोऽप्यहितं सन्तं सभायाहक्रिरे मिथः ॥

अस्यार्थः कुरवो बङ्गलं युद्धं हत्वा पुनः शिविरं प्रविश्य मिथो निर्जने
सभायां आत्महितं सन्तं चक्रिरे । “उमकारयोर्मध्ये” इत्यत्र मध्यप्रवृत्त्यात्
आकारयोरपि मध्ये विसर्गस्योकारः । ... ..

पुनोऽत्र सङ्गलं मन्ये पुनर्भागीरथीतटे ।

न पुनर्मङ्गलं मन्ये रामचन्द्रगृहे कश्चित् ॥

रप्रकृतिरनामिपरोषीत्यत्र अपि पक्षणात् पुनोऽवेति पदे रेफं बाधित्वा
विसर्गस्योकारः । इत्यादि ॥

End.

वारिमध्ये स्थितं पद्मं कल्पयेत् केन हेतुना ।

हेतुनेत्यत्र “षष्ठी हेतुप्रयोगे” इति पद्येऽयं प्राप्नोति । सत्यमुत्तरत्र नित्य-
ग्रहणादनित्यमपि प्रकरणेऽस्मिन्निति तृतीया ।

अष्टम्याश्च गुरोर्हेन्ति शिष्यं हन्ति चतुर्दशी । इत्यत्रापि ।

सत्यानुरक्ता नरकस्य जिह्वावः गुणैर्दृषाः शार्ङ्गिणमन्वयायिषुः ॥

दृषाः ... गुणैः शार्ङ्गिणं कृष्यं अनुगतवन्तः, दृषाः किम्भूताः नरकस्य
जिह्वावः “न निष्ठादिषु” इत्यत्र नमोऽनित्यत्वात् नरकस्येति षष्ठी ॥

Colophon.

इति गङ्गेशशर्माकृता कातन्त्रकौसुदी समाप्ता ॥

विषयः । ग्रन्थेऽस्मिन् तत्रभवता गङ्गेशशर्मा “सैष दाशरथी रामः सैष राजा
युधिष्ठिर” इत्याद्यसंस्कृतपदानां कातन्त्रकौसुदीकृत्य उद्घटनपदविशेषयतिश्रमनिर्देशादिभिः
समाधानानि कृतानि ॥

No. 48. कातन्त्रचन्द्रिका, वा कातन्त्रपरिशिष्टचन्द्रिका By रामदास-
चक्रवर्ती । Substance, country-made paper, 18×1½ inches. Folia, 97
Lines, 11 on a page. Extent, 5,643 ślokaś. Character, Bengali. Date,
? Place of deposit, Pañcasāragrāma, District Dhākā, Paṇḍita
Mahendranatha Kāvya-tīrtha. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

नानाटीकां समालोक्य गोपीनाथचक्रवर्त्या ।

निर्मिता यत्नतः पुस्तौ सम्प्रदोभिः सुगृह्यताम् ॥

अपादानं । अथ वक्ष्यमाणं सम्प्रदानमपादानसंज्ञं भवति इति कथं न
शक्यते वक्तुं । इत्याह संज्ञान्तरमिति । युक्तिः पुनरियम् ॥ अपादानस्या-
न्तरं सम्प्रदानमित्यकरण + संज्ञान्तरमिति मर्यादायामवयवीभावः ॥
इत्यादि ।

End.

सुखदुःखं सुखदुःखे अद्रव्यानां विरोधिनाह इति समाहारः । इतरैतरश्च
टीकाकृता दर्शितः । अन्यत्र विनियमा एषामभिधानव्यवस्था । भाष्येऽप्या-
कृतिगणोऽयमित्युक्तं ।

दुर्गटीकां समालोक्य कुलचन्द्रादिसंयच्छान् ।

रक्षितन्यासकाराणां जयादित्यस्य संगतिम् ॥

जिनेन्द्रव्रजदासानां सागरस्य च संपद्धान् ।
 आदाय धीमतः सम्यक् श्रीरामदासशर्माणा ।
 कातन्त्रपरिशिष्टस्य निबन्धोऽयं कृतो मया ॥
 ज्ञातुं सुखेन ये धीराः कातन्त्रार्थविनिश्चयम् ।
 तेषां पात्रं मत्प्रणीतद्विष्णुषीयाच्चरस्थिता(?) ॥

Colophon. इति श्रीरामदासचक्रवर्तिनो कातन्त्रपरिशिष्टचन्द्रिकायां समासप्रकरणं समाप्तम् ॥

विषयः । कातन्त्रपरिशिष्टीयकारकसमासप्रकरणयोर्याख्यानम् ॥

No. 49. कातन्त्रपरिशिष्टप्रबोधप्रकाशिका, By शङ्करशर्मा Substance, country-made paper, 20 x 5 inches. Folia, 24. Lines, 10 on a page. Extent, 1,395 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Sâhâvâzpur, District Tripurâ, Paṇḍita Kâlinâtha Tarkaratna. Appearance, new. Prose. Generally Correct.

Beginning. ॐ नमो गणपतये ।
 प्रणम्य मातापितरौ श्रिया शङ्करशर्मेणा ।
 गोपीनाथस्य कियती वाक्प्रणालीः प्रकाशते ॥
 अस्मिन् गतवति गुह्यतरणी प्रत्यर्थोपदेशभागुना सञ्चिते ।
 अकलङ्कप्रबोधचन्द्रिकेयं शमयतु तमः कालापचाराणाम् ॥
 कैचिदिच्छुसमं ज्ञातं शास्त्रं व्याकरणादिकम् ।
 तर्कं यन्त्रसमं ज्ञेयं तैरवश्यं रसार्थिभिः ॥
 यथा यन्त्रं विनेकूणां न रसः प्रच्युतो भवेत् ।
 तथा तर्कं विनाप्येषां नार्थः सुधिगतो भवेत् ॥
 प्रत्यारम्भे विघ्नविनाशाय कृतमिष्टदेवतानामोच्चारणरूपमङ्गलमादौ शिष्य-
 शिष्यार्थमाचक्षेपः शिष्यावबोधाय प्रतिजानीते यो ज्ञात इति । इत्यादि ।

End. (खण्डितम्) ।

विषयः । गोपीनाथकृतकातन्त्रपरिशिष्टटीकायाः शङ्करकृतयाख्यानम् ।

No. 50. कातन्त्रप्रदीपः By विद्यासागरः । Substance, country-made paper, 12×3 inches. Folia, 115. Lines, 6 on a page. Extent, 2,253 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Mayaman-siūha Serpur, Paṇḍita Candrakānta Tarkālaykār. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो नारायणाय ।

विकसतु नक्षकुसुमाली
मम हृदि हरिपादपारिजातस्य ।
राजभयादिव विधुना
कायशुतो विनिर्मितो विद्यति ॥
गमयति दितिस्तुतिमिरं
तिमिरकिशरोद्भवः कोऽपि ।
कलयति यत्र कलशो
मधुकरमिथुनाङ्गिते कमले ॥
भातुः स्वं रूपमिति न्यायादाश्च भूप्रभृतय इति ॥ इत्यादि ।

End. सामान्यातिदेशे विशेषस्यातिदेश इति त्रीपतिनोक्तं । आत्मस्य च विशेष-
भाभावान् । स्यादावित्युक्तत्वादित्याहुः ॥

Colophon. इति महामहोपाध्यायश्रीकान्तपण्डितकृतविद्यासागरभट्टाचार्यपुण्डरीकाक्ष-
छते कातन्त्रप्रदीपे चतुर्थस्य तृतीयपादः समाप्तः ॥

विषयः । कातन्त्राकरणस्य व्याख्यानम् ।

No. 51. कातन्त्रवृत्तिः By वररश्चिः । Substance, Palm leaf, 13×3 inches. Folia, 85. Lines, 9 on a page. Extent, 2,151 ślokaś. Character, Bengali. Date, S. K. 1553 ? Place of deposit, District Farid-
pura, Post Office Pālang, Village Dhānukā, Paṇḍita Jagadbāndhu Vidyābhūṣaṇa. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

देवदेवं प्रणम्यादौ सर्वशं सर्वदर्शिनम् ।
कातन्त्रस्य प्रवक्ष्यामि व्याख्यानं सार्वभौमिकम् ॥
कुमारमाराध्य मन्त्रेश्वरात्मजम्
कलापतन्त्राख्यानदिशकार यः ।

अनेकशास्त्रप्रतिबद्धबुद्धये

नमोऽस्तु तस्मै भुवि सर्व्ववर्ष्मणे ॥

येन व्याकरणार्णवं ... .. लोपागमोष्माकुलं

धातुपाद-समास नक्रकुटिलं सर्व्वव ... .. मन्त्रम् ।

आलोच्य जगतो हिताय लघुतः श्रीसर्व्ववर्ष्मा कविः

सिद्धो वर्ण इतीह सूत्रमकरोत् ज्ञानाय तस्मै नमः ॥

अल्पाक्षरमसन्दिग्धं सारवद्गूढनिर्णयम् ।

निर्दोषं चेतुमत्.....सूत्रमित्युच्यते बुधैः ॥

संज्ञा च परिभाषा च विधिनिर्णय एव च ।

प्रतिषेधोऽधिकारश्च षड्विधं सूत्रलक्षणम् ॥

संज्ञानिमित्तं कर्त्तारं परिमाणं प्रयोजनम् ।

प्रागुक्ता सर्व्वतन्त्राणां पश्चादुक्तानुवर्णयेत् ॥

इदं पुनर्विधिसूत्रं । सिद्धो वर्णसमाम्नायः सिद्धः खलु वर्णानां समाम्नायो

वेदितव्यः के पुनस्तो वर्णा अक्षराणि तेषां समाम्नायः ... .. सूत्र-

सिद्धवचनमन्यथानुपदेशार्थं अक्षरसमाम्नायस्य सर्व्वविशिष्टविदिता ... ..

अक्षरानुत्तरेचिरकालं ..... । सिद्धो वर्णसमाम्नायवचनं सुवादिसंज्ञावि-

धानार्थं कः पुनरुच्यो वर्णसमाम्नाय ... .. सिद्धकल्पादकारादि

हकारपर्यन्तं इत्यादि ॥

मन्त्रमेव जपते

End.

न च्योः पदाद्योर्द्विरागमः । यकार यकारयोः पदाद्योः समीपस्वरस्य वृद्धिर्न

भवति तयोद्यादौ वृद्धिरागमो भवति स न तद्धिते परतः । व्याकरणं वेत्ति

अथौते वा वैयाकरणः ... ..

... .. द्वारादौमाञ्चेति वक्तव्यं द्वारे नियुक्तः दौवारिकः द्वारपालस्येदं

दौवारपालं ... ..

स्वर्जगमनमाह सौवर्जगमनिकः शून इदं शौवनं ... ..

स्वागतेन चरति स्वागतिकः सुद्वारेण चरति सुद्वारिकः व्यङ्गस्यापत्यं व्याङ्गिः

अवहारेण चरति व्यावहारिकः एवमादयोऽन्ये च द्रष्टव्याः ॥

Colophon.

इति वररुचिह्रितायां ... सच ... कायां यशोमानशोधितायां हत्तो चतु-

ष्टयप्रकरणं समाप्तम् ॥ नान्नि चतुष्टये षष्ठः पादः समाप्तः । यथादृष्ट्यादि

नमो भगवते वासुदेवाय ॐ नमो गोपालाय ।

विषयः । ग्रन्थेऽस्मिन् सर्ववर्माचार्यस्य कृतौ कातन्त्रव्याकरणे वररविशंयोजितायां हस्तौ नलि-करक-समास-तद्धितप्रकरणात्मकस्य चतुष्टयस्य दत्तिरसि ॥

No. 52. कातन्त्रवृत्तिचन्द्रिका By **हरिरामः** । Substance, country-made paper, 13×3 inches. Folia, 47. Lines, 6 on a page. Extent, 1,022 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Yaçodala, Mayaman-sinha, Kálicandra Bhaṭṭācāryya. Appearance now. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

विश्वनाथपदद्वन्द्वं नला गुरुपदं मया ।

भण्यते हरिरामेण व्याख्यासारं समासतः ॥

ग्रन्थारम्भे शिष्टाचारपरिपालनार्थं निखिलविघ्नविघातार्थं च शिवनमस्कारं निबध्नाति देवदेवमित्यादि ।

End.

अस्मन्मते संयुक्तातीत्यनामकस्थानिकस्योच्चारणं प्रति भेदो नास्ति इत्यतो योगविभागेन वक्तव्यः ।

Colophon. इति कातन्त्रवृत्तिचन्द्रिकायां सन्धौ पद्यमः पादः समाप्तः ॥

विषयः । कातन्त्रवृत्तेर्याख्यानम् । अत्र च सन्धिपादपर्यन्तमस्ति ।

No. 53. कातन्त्रोत्तरपरिशिष्टं, By **त्रिलोचनदासः** । Substance, country-made paper, 13½×5 inches. Folia, 178 (without 1st to 28th). Lines, 6 on a page. Extent, 2025 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Vāsál, Post Office Rasuniá, District Dháká Paṇḍita Abhaya caraṇa Vidyaratna. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. (खण्डित) हेमन्ताद्वा तलूक् च । अस्माच्छेषेऽण् स्यात् तलूक् च वा । हेमन्तं हेमन्तं पक्षे हेमन्तिकं ॥ प्राट्ष एण्यः । अस्या एण्यः स्यात् प्राट्षेण्यो मेघः । प्राट्षेण्यं पयोवाहमिति रघुः ॥ सायं चिरं प्राक्ते प्रगेऽप्यथेभ्यस्तनट् । सायादेः सूचनिपातनान्..... एभ्यः कालेभ्यः शेषे तनट् स्यात् । सायन्तनं । सायन्तनीं तिथिप्रण्यः पङ्कजानां दिवातनीमिति भट्टिः । चिरन्तनं प्राक्ते-तनं प्रगेतनं अथवादिवातनं इदं नक्तन्तनं । पौष्यमेतदिवातनमिति भट्टिः । पूर्वोक्तापराह्णाभ्यां वा । आभ्यां शेषे तनट् स्याद्वा । पूर्वोक्तेतनं पौष्याह्णं अपराह्णेतनं आपराह्णिकं । चिरपक्षपरारिभ्यस्तुः । एभ्यः शेषे ह्यो वा

स्यात् । चिरत्नं चिरन्तनं परत्नं । तल्लुक् चेति कश्चित् । परतनं परा-
रित्वं । केचित्परयोर्विभाषां नेच्छन्ति । पुरो नः । पुराशब्दाच्छेषे न स्याद्वा ।
पुराणः पुरातनः । उक्तं फलात् । पूर्णाः शेषविधयः । इत्यादि ॥

End.

सौ पदान्ते वा दधौ रेफः । छलान्यां सौ पदान्ते दधौर्वा रेफः स्यात् ।
अभिनस्त्वं अरणस्त्वं अभिनत्त्वं अरणत्त्वं अनामास्त्वं अनानात्त्वं । सस्य तः ।
छलान्यां सौ पदान्ते धातोः सस्य तो वा स्यात् । अचकात्त्वं अचकास्त्वं ।
अथवरलकारेभ्यः सेङ्गाशीरस्यतनीपरोच्चासु धो ङः । एभ्य एषु धो ङो वा
स्यात् । यक्षीषीध्वं यक्षीषीध्वं । दिदीयिध्वे दिदीयिध्वे । अलविध्वं अल-
विध्वं । सेङ्गिति किं तीक्ष्णीध्वं । भूतपूर्वनाम्यन्तययणात् नित्यं । मर्जो
मार्जिरगुणेश्वरे । अस्मिन् मर्जो मार्जिः स्याद्वा । परिमार्जन्ति परिमार्जन्ति ।
दे ढलोपो न षतः । अस्मिन् न षतौ दीर्घः स्यात् । एह एहः लङ् लङ् ॥

यः क्रूरबुद्धिरिह बलिं सदा दसेद्वा
यो वान्यथा लिखति भिन्नमुदाहरेद्वा ।
आचार्यपाणिनिमुनिप्रभयेषु तस्य
भाले पतेत् सपदि ज्ञान कठोरशायः ॥

Colophon.

इति सद्देशमाधवदासकवौन्द्रतनयश्रीनिलोचनदासकवौन्द्रविरचितायां का-
तन्त्रवृत्तावुत्तरपरिशिष्टे समाप्तम् ॥

विषयः । श्रीपतिदत्तेन कृतं कातन्त्रव्याकरणस्य परिशिष्टसम्पूर्णमित्यस्मिन्नुत्तरपरिशिष्टे
समाप्त-तद्धित-धातुप्रकरणानि सम्पूर्णाणि विलोचनदासेन विटनानि ।

No. 54. कामाख्यातन्त्रं, By शिवः । Substance country-made paper,
14 x 4 inches. Folia, 36. Lines, 6 on a page. Extent, 480 ślokaś.
Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Mājṣāḍā District
Dhākā, Bābū Rāsa viḥārī Rāya. Appearance, tolerable. Verse. In-
correct.

Begininng. ॐ नमः परदेवतायै ।

श्रीदेव्याय ।

भगवन् सर्वधर्मज्ञ सर्वविद्याप्रिय प्रभो ।

सर्वदानन्दहृदय सर्वशमप्रकाशक ॥

स्तनानि सर्वतन्त्राणि साधनानि च स्मरिषः ।

विद्यास्ताः सकला देव सफलानि प्रसादतः ॥

सारात्सारतमं तन्त्रं किं जानासि वद प्रभो ।

अतीवेदं रहस्यानां तेनाहं श्रवणोद्यता ॥

श्रीशङ्कर उवाच ।

प्रष्टुं देवि सुदा भद्रे मदीयप्राणवक्त्रभे ।

योनिरूपा महाविद्या कामाख्या वरवर्णिनि ॥

वरदानन्ददा नित्या महाविभववर्दिनी ।

सर्वेषां जननी सापि सर्वेषां तारिणी मता ॥

रमणी चैव सर्वेषां स्थूलसूक्ष्मतमा शुभा ।

तस्यास्तन्त्रं प्रवक्ष्यामि सावधानावधारय ॥

विद्यास्तु सकला देव्या ये ये सिध्यन्ति साधकाः ।

यत्र कुवापि केनापि कामाख्या फलदायिनी ॥

कामाख्याविमुखा लोका निन्दिता भुवमवये ।

विना कामाग्रिकां कापि न दात्री सिद्धिसम्पदाम् ॥ इत्यादि

End.

कामाख्याख्यमहापूजा त्रिषु लोकेषु दुर्लभा ।

सत्यं सत्यं महादेवि सत्यमेतद्ब्रवीमि ते ॥

भैरवेण पुरा प्रोक्ता कामाख्या पु + + स्थिता ।

पीतपुष्पेण होमेन राज्यं भवति निश्चितम् ॥

रक्तप्रसूनहोमेन वश्येदखिलं जगत् ।

सद्यः प्रलयमायाति सद्यः खेचरतां व्रजेत् ॥

Colophon.

इति श्रीकामाख्यातन्त्रे हरपार्वतीसंवादे पञ्चदशः पटलः समाप्तः ॥

विषयः । कामाख्याया उपासनेनैव सारूप्यरूपभोक्तृप्राप्तिः । तस्या मन्त्रोद्गारादिविधिः । तन्त्रान्तमाहात्म्यादिः । तस्याः पूजाक्रमः । तस्यै जवादिकुसुमदानमाहात्म्यादिकथनम् । पञ्च-
तत्त्वविधिः । स्वयम्भूकुसुमादिविधिः । शक्तिं विना कलौ चक्रानुष्ठानदोषकथनम् । योनि-
पूजादिविधिः । लतासाधनादिविधिः । गुरुतत्त्वादिकथनम् । दिश्वीरपशुभावनिरूपणम्
तेषामाचारादिकथनञ्च । कालिकादिसन्तदीक्षितानां वीराचारस्यावश्यकत्वकथनम् । अथ
शत्रुविनाशप्रकारकथनम् । पूर्णाभिषेकविधिः । अभिषेकाधिकारिनिरूपणम् । अथ मुक्ति-
तत्त्वनिरूपणम् । तत्र सालोक्य-सारूप्य-सायुज्य निर्व्याणरूपचतुर्विधमुक्तिविवरणम् । अथ
सिद्धमन्त्रसाधनविधिः । कामाख्यारहस्य पूजनविधिः । कामाख्यातीर्थमाहात्म्यादिकीर्तनम् ।
कालीदुर्गेश्वरभेदनिरूपणम् । तयोः ध्यानादीनां तुल्यत्वकथनञ्च ॥ इति शम् ।

No. 55. कारकचक्रतत्त्वम् । Substance, country-made paper, 17×2½ inches. Folia, 8. Lines, 7 on a page. Extent, 343 ślokas. Character, Bengali. Date ? Place of deposit, Viṣṇupura, Kādākuli, District Bānkurā, Rāmāprasanna Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमोगणेशाय ।

प्रथम्य कमलाकान्तं वागीशं वाक्पतिं गुरुम् ।

कारकचक्रस्य तत्वं तन्यते येन केनचित् ॥

क्रिया नित्येत्यादि षष्ट्याः कार्यत्वमर्थः । तथाच क्रियावृत्तिकार्यतानिरूपित कारणताश्रयत्वं । देवदत्तस्तण्डुलं पचनीत्यादौ स्वरूपितस्याश्रयत्वसम्बन्धेन तण्डुलनिष्ठक्रियावृत्तिः । (इत्यादि)

End. खण्डितत्वाच्छेषो नास्ति ।

विषयः । कारकचक्रस्य व्याख्यानम् ।

No. 56. कारकपादटीका, By सर्वविद्यालङ्कारः । Substance, country-made paper, 12×3 inches. Folia, 82. Lines, 10 on a page. Extent, 3,382 ślokas. Character, Bengali. Date ? Place of deposit, Telivine Post Gadvetā Paṇḍita Candranātha Cūḍāmaṇi. Appearance, tolerable. Prose. Generally. Correct.

Beginning. श्रीरामः । विद्विततद्वितापि नाम्नः कर्त्तादिसंज्ञाविधानपूर्वकं प्रथमादिवि-
भक्तिविधानार्थं तद्वितपादानन्तरं कारकपादमारभमाणः कारकेषु मुख्यत्वात्
कर्त्तुर्लक्षणं प्रथममभिदधाति । क्रियाप्रकृतिप्रत्ययविभागपरिकल्पनया शब्द-
साधुत्वप्रतिपादकशास्त्रस्य व्याकरणत्वे कथं संज्ञास्त्रचस्य व्याकरणत्वं ॥ कर्त्तादि-
संज्ञाविधानेन सुप्रत्ययान्तस्य प्रकृतिप्रत्ययविभागोऽव क्रियते इत्यदोषः ।

End. षष्ठी । एतत् प्रयोगप्राचुर्यादुक्तं अर्थान्तरेऽपि सूत्रे विभक्तिदर्शनात् पाठे
वार्त्तिकदेशे वार्त्तिकानोपचारः । षष्ठान्पाठस्तु सम्यगेव भावकर्म्मणोरिति ।
एवञ्च एतौ क्वचित् भावकर्म्मणोरात्मनेपदमिति पाठो लिपिकरप्रमादादेव ।
भावकर्म्मणोरिति पाणिनिस्त्रुवे आत्मने इत्यस्याभावात् अनुदात्तङित आत्मने
पदमित्यादि ॥

Colophon. इति गयहृत्कुलोद्भवसर्वविद्यालङ्कारभट्टाचार्यविरचितायां पञ्चमकारक-
पादः समाप्तः ॥

विषयः । कान्तन्याकरणस्य कारकपादस्य व्याख्यानम् ॥

No. 57. कारकरत्नं, By दुर्गसिंहः। Substance, country-made paper, 19×6½ inches. Folia, 7. Lines, 10 on a page. Extent, 350 çlokas. Character, Bengali. Date ? Place of deposit, Alágán Mayamansinha Govindadása Kṛtiratna. Appearance, new. Prose. Correct.

Beginning. नमो गणेशाय । वर्जशब्दोऽयमत्यन्ताभाववचनं ततो धातुविभक्त्यन्ताभाव-
वदर्थवज्जिह्वमिति कविराजः ।

End. शताय परिकृतस्याच नदर्थेनैव सिद्ध्यति असतीति क्रियायोगे (शतेन)
काल उच्यते ।

Colophon. इति दुर्गसिंहविरचितं कारकरत्नं सम्पूर्णम् ॥
विषयः । षट्कारकाणां विचारः ।

No. 58. कारकरहस्यं, By रूपरामन्यायपञ्चाननः। Substance, country-made paper, 17×3 inches. Folia, 14. Lines, 8 on a page. Extent, 616 çlokas. Character, Bengali. Date, S.K. 1709 ? Place of deposit, Brámaḥaṇa maṇḍalí Rámanáráyaṇa Bhaṭṭáçáryya. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । ॐ नमः सरस्वत्यै ।
छण्यं प्रणम्य संसारदृष्टिस्थित्यन्तकारकम् ।
छतं श्रीरूपरामेण रहस्यं कारकस्य हि ॥
पैथञ्च पदमासाद्य भक्तियुक्तेन चेतसा ।
शिश्नुनामवधानार्थं सुपद्मस्थानुसारतः ॥
अथ कारकनिर्णयः । तथाहि ।
कर्त्ता कर्म च करणं सम्प्रदानमतः परम् ।
अपादानस्याधिकरणं कारकाः षट् प्रकीर्तिताः ॥
एतेन षट्कारकनिरूपकेण क्रमनिरूपणं सिद्धम् ।

End. अचोच्यते द्विविकवादिमते उक्ते कारकेऽयतिरिक्तं प्रातिपदिकार्थस्य कल्पित-
त्वात् । अतएव पञ्चकवादी यत् स्वीकरोति तदेतदभिप्रायेण अनुक्ते तु
कैरपि न स्वीकृतः । अतएव सत्तामात्रे अयतिरिक्तप्रातिपदिकार्थमात्रनिमित्तं
वाचका भवन्तीति व्याख्यानं सङ्गच्छते ।

तथाचोक्तं यस्मिन् वाच्ये विधीयन्ते त्यादि तथादि तदितः ॥

समाप्तिं वा भवेद्यच्च स उक्तः प्रथमा ततः । त्यादिस्त्रिङ् तव्यादिः क्तु ।

शेषा विभक्तिस्तु तत्तद्व्याकरणेऽनुसन्धेया ॥

Colophon.

इति श्रीरूपरामन्यायपञ्चाननभट्टाचार्यविरचितं कारकरद्वयं समाप्तम् ॥ ० ॥

नवस्त्राभिविधुप्रमिताब्दतमे शुचिपञ्चवासरष्टतिरवौ ।

शिवराम इदं बलिखित् पठितुं प्रणिपत्य रथंगतवासनकम् ॥

विषयः । विचारमुखेन कारकादिनिर्णयः ।

No. 59. कालीध्यानटीका । Substance, country-made paper, 18 × 5 inches. Folia, 3. Lines, 9 on a page. Extent, 101 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Varasikurā Mayamansinha Ananda-mohana Cakravartī. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमः काल्यै । करालवदनां घोरां इत्यादि । दक्षिणां कालिकां ध्यायेत् साधकोत्तमः इत्यन्वयः ।

End. पुनः स्मरेमीषत् विकशितमाननसरोरुचमाननपद्मं यस्या स्नां ध्यानं सरो-रुचमिवेति लुप्तोपमा । ॥ ० ॥

विषयः । करालवदनामित्यादिकस्य तत्त्वोक्तस्य कालीध्यानस्य व्याख्यानम् ।

No. 60. कालीसर्वस्वसम्पुटः, By श्रीकृष्णविद्यालङ्कारः । Substance, country-made paper, 19 × 5 inches. Folia, 134 (without one leaf). Lines, 8 on a page. Extent, 4,256 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Mājparā District Dhākā, Bābu Rāsa Bihāri Rāya. Appearance, new. Prose and verse. Incorrect.

Beginning. ॐ नमः कालिकायै ।

यामाद्यां परात्परतरां शम्भोः सदा मोदिनीं

ब्रह्माद्यैस्त्रिदशैः सदाश्रितपदां सिद्धैः सदा सेवितां ।

प्राप्य ज्ञान + + + चक्रमच्च + तां विश्वरूपात्मिकां

बन्दे दक्षिणकालिकां भवभयान्निसारकारां शिवां ॥

नमामि कालीं कलिकल्पपद्मां

ब्रह्मादिभिः सेवितपादपद्मां ।

भक्तप्रसादप्रतिपादयित्रीं

देवे सदानन्दविधानदात्रीं ॥

गणेशं ज्ञेयपालञ्च योगिनीं वटुकं तथा ।
 श्रीगुरुञ्च पुनर्नत्वा ज्ञानमोक्षप्रदायकम् ॥
 न्यायवागीशपुत्रेण श्रीश्रीकृष्णेन धीमता ।
 क्रियते विदुषां प्रीत्यै कालीसर्वस्वसम्पुटः ॥
 गृहीध्वमालोक्ष्य विहाय मत्तुरं
 बुधाः सदेदं परिहारकञ्च ।
 प्रत्यं सदाभोदविधानदत्तं
 भूयोऽपि याचे करसम्पुटेन ॥

अथ च ।

कालीतन्त्रं वीरतन्त्रं भैरवं तन्त्रसंज्ञकम् ।
 भैरवी च महातन्त्रं तन्त्रञ्च वीरभद्रकम् ॥
 वामकेश्वरमहातन्त्रं तन्त्रं समयसंज्ञकम् ।
 फेत्कारीं योगिनीञ्चैव मत्स्यसूक्तञ्च यामलम् ॥
 डामरं भूतसंज्ञञ्च सिद्धसारस्तनं तथा ।
 योगिनीहृदयञ्चैव कालिकाहृदयं तथा ॥
 कालिकाकुलसर्वस्वं कुमारीतन्त्रमुत्तमम् ।
 कुलावलिमहातन्त्रं चासुण्डातन्त्रमुत्तमम् ॥
 सुण्डमालामहातन्त्रं नीलतन्त्रं तथैव च ।
 कुलसारं विश्वसारं स्वतन्त्रं शारदां तथा ॥
 ज्ञानार्णवञ्च भूतेशं कुजिकातन्त्रमुत्तमम् ।
 कालीकल्पमहातन्त्रं तथा भावचूडामणिम् ॥
 वैष्णवोक्तञ्च यत् तन्त्रं यदन्यच्छक्तितन्त्रकम् ।
 कालिकोपनिषत् सूक्तं गुरुवाक्यप्रमाणतः ॥
 एतान् निश्चित्य यत्नेन उच्यते ग्रन्थसंग्रहः ॥
 तत्रादौ प्रसङ्गादागमप्रशंसामाह रुद्रयामले ।
 आगमोक्तविधानेन कलौ देवान् यजेत् सुधीः ।
 न हि देवाः प्रसीदन्ति कलौ चान्यविधानतः ॥ इत्यादि ।

End.

अथ निषेधमाह यामले ।

गुरुश्रव्यासनं यानं पादुकोपान्तपीठकम् ।
 खानोदकं तथा बायां लङ्गयेन्न कदाचन ॥

आसने शयने वापि न तिष्ठेदप्रतो गुरौ ।
 अनुज्ञां प्राप्य तिष्ठेच्च नैवं शपं समान्नुयात् ॥
 वामे वा दक्षिणे वापि तिष्ठत्यत्र न चान्यतः ।
 अनुज्ञां गृहीत्वा गच्छेत् न च स्नेहामयं तथा (?) ॥

Colophon. इति न्यायवागीशभट्टाचार्यात्मज श्रीश्रीकृष्णविद्यालङ्कारविरचितः काली-
 सर्वस्वसम्पुटो ग्रन्थः समाप्तः ॥

विषयः । अथ दीक्षाप्रसङ्गकथनम् । अष्टविधकालीभेदकथनम् । तत्र कालिकाशब्द-
 निर्वचनम् । तन्मन्त्रोद्धारः । प्रातःकृत्यविधिः । गुरुस्तोत्रादिः । कुलवचनसंस्कारादिकथनम् ।
 शौचादिविधिः । स्नानविधिः । सन्याविधिः । स्त्र्योपस्थानविधिः । पूजाविधिः । जप-
 पूजनयोस्तुल्यत्वकथनम् । पञ्चशुद्धिकथनम् । आचमने मुद्रानियमः । कुलचन्दनविधिः ।
 आसनविधिः । प्राणायामविधिः । भूतशुद्धिविधिः । प्राणप्रतिष्ठाविधिः । ऋष्यादिन्यासविधिः ।
 अङ्गन्यासकरन्यासयोः विधिः । मालकान्यासविधिः । वर्णन्यासविधिः । श्रीकण्ठन्यासविधिः ।
 तत्तन्यासविधिः । वीजन्यासविधिः । गुह्यपीठन्यासविधिः । शिवशक्तिन्यासविधिः । भव-
 पीठन्यासकथनम् । अन्तर्यामिनिविधिः । बहिर्यामिनिविधिः । तत्र अर्घ्यादिविधिः । ध्यानादिप्रयोगः ।
 प्राणायामादिविधिः । महाकालपूजाविधिः । आवरणपूजाविधिः । पादोदकमाहात्म्यकथनम् ।
 महाविद्यापूजनादौ स्तुतकादेरप्रतिबन्धकताकथनम् । रश्मिहृन्पूजाविधिः । कालाष्टकस्तोत्र ।
 कर्पूरादिस्तोत्र । दक्षिणकालिकास्तोत्र । हरपरशुरामस्तोत्र । ब्रह्मगाथाकथनम् । कालिको-
 पनिषत् । कालिकाया जगन्मङ्गलकवचम् । कालिकायाः सर्वार्थसारकवचम् । कालीकवच-
 कथनम् । कालीकुङ्कुमाकवचकथनम् । वैलोक्यमङ्गलकवचकथनम् । सर्वार्थसाधनकवचम् ।
 अष्टशक्तिसूक्तः । वैलोक्यमोहनकवचम् । कालीसहस्रनामस्तवः । महाशङ्खादिमालाविधिः ।
 मालासंस्कारविधिः । रुद्राक्षमालादिशोधनविधिः । मन्त्रसंस्कारादिविधिः । मन्त्रसिद्धिलक्षणम् ।
 कुङ्कुमादिज्ञानीपायकथनम् । शिवावलिविधिः । जागादिबलिविधिः । पुरस्करणविधिः ।
 वीरपुरस्करणविधिः । नित्यहोमविधिः । विशेषहोमपद्धतिः । होमद्रव्यपरिभाषादिकथनम् ।
 कामनाभेदेन होमद्रव्यविशेषविधिः । कूर्मचक्रविधिः । ग्रहणपुरस्करणप्रयोगः । स्त्र्योदयपुरस्-
 रणप्रयोगः । शरत्कालीनपुरस्करणप्रयोगः । रजस्यपुरस्करणप्रयोगः । मन्त्रसिद्धिप्रमाणकथनम् ।
 भूतलिपिविधिः । विलोचनीमुद्रालक्षणादिकथनम् । कुलाचारमाहात्म्यादिकथनम् । कुमारीऽ
 पूजाविधिः । द्वितीयागनिरूपणम् । योनिपूजादिविधिः । पञ्चमकारविधिः । विजयाकल्पः
 कथनम् । मांसशोधनविधिः । मत्स्यशोधनविधिः । मुद्राशोधनविधिः । मैथुनशोधनविधिः ।
 शक्त्यङ्गेषु पीठनिरूपणम् । स्वयम्भूकुसुमादिशोधनविधिः । शोणितशुद्धिकथनम् । स्वयम्भू-
 कुसुमादेरनुकल्पकथनम् । वीरसाधनविधिः । तत्र शवलक्षणादिकथनम् । विविधेन प्रकारेण

श्वसाधनविधिः । योगिनां नित्यकृत्यकथनम् । अथ षट्कर्माकथनम् । तत्र उच्चाटनविधिः ।
विद्वेषणविधिः । स्तम्भनविधिः । अदर्शनक्रमकथनम् । आकर्षणविधिः । वशीकरणविधिः ।
गुरुचरणचिन्तनप्रकारकथनञ्च ॥

No. 61. कालीसहस्रनामस्तुतिरत्नटीका, By पूर्णानन्दः । Substance, country-made paper, $18 \times 4\frac{1}{2}$ inches. Folia, 40. Lines, 6 on a page. Extent, 990 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Serpur Mayamansiñha, Mahámahopádhyaíya Candrakánta Tarkálaykára. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमः काल्यै ॥

प्रणम्य कालीचरणारविम्बं ब्रह्मादिभिर्ध्येयमनन्तपुण्यं ।

सहस्रनामस्तुतिरत्नटीकां तनोति तस्यादत्तलोकचित्तः ॥

कैलासशिखरे देवी शङ्करं पप्रच्छ कैलासे किम्भूते रम्ये नानारत्नविभूषिते
नानावृक्षलताकीर्णे व्याप्ते नानापद्मिनिर्वैद्युते चतुर्मण्डपसंयुक्ते चतुर्मण्डलेति
क्वचित् पाठः ।

End.

यद्वा पाठयेत् पठेच्चैति द्विवचं वक्तव्यं न चरेत् अवन्यं दिवसं कुर्यात्
इत्यर्थः ।

इति गदितमशेषं कालिकावर्णरूपं

प्रपठति यदि भक्त्या सर्वसिद्धीश्वरः स्यात् ।

अभिनवसुखकामः सर्वविद्याभिरामो

भवति सकलसिद्धिः सर्ववीरा सन्निधिः ॥

सर्ववीरा सर्वश्रेष्ठा सर्वाधिका वा सन्निधिर्भवेदिति ॥ ० ॥

इति संचेपतः प्रोक्तं किमन्यत् श्रोतुमिच्छति ।

Colophon.

इति पूर्णानन्दपरमहंसविरचिता सुन्दरीवरदानाष्टमेधासाध्यायनामकाली-
सहस्रनामस्तुतिरत्नटीका समाप्ता ।

विषयः । कालीसहस्रनामस्तुतिरत्नाष्टस्य कालीसोत्रस्य व्याख्यानम् ।

No. 62. कालीसहस्रनामस्तोत्रटीका । Substance, country-made paper, 10×5 inches. Folia, 48. Lines, 8 on a page. Extent, 608 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1744. Place of deposit, Kánthálpára, post office Naiháti, Paṇḍita Rámatáraṇa Thákura. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

- Beginning.** ॐ नमः परमदेवतार्थे । अथ कालीसहस्रनामटीका ।
 कालीं कल्याणकर्त्रीं करकलितकरां लक्ष्म्यर्चिं कृशाङ्गीं ।
 (.....) अथ परमकारुणिकः परमशिवो गुह्यातिगुह्यतरां परविद्यां
 कलिकलुषहरां श्रीमदक्षिकालिकां श्रीविद्याप्रस्तावतः सहस्रनाम्नां टीकां
 प्रकाशयति कैलास इत्यादिना ॥
- End.** महाकालसंहिता कालीकालसम्वादे सुन्दरीक्रियाविशेषणमिति व्याख्याय
 नथा पठन्ति तदि भाव्यमिति ।
- Colophon.** इति श्रीमदादिनाथमहाकालोक्तमहाकालसंहितायां कालीकालसम्वादे
 सुन्दरीशक्तिदानाष्टकालिकारूपककाराष्टकसहस्रनामस्तोत्रटीका समाप्ता ॥
 शकाब्दा १०४४ ॥

विषयः । महाकालसंहितान्तर्गतकालीसहस्रनामस्तोत्रस्य व्याख्यानम् ।

No. 63. कालोत्तरम् । Substance, country-made paper, 11×2 inches.
 Folia, 9. Lines, 4 on a page. Extent, 81 ślokas. Character, Bengali.
 Date, ? Place of deposit, Usthi Mayamansiñha Kālicandra Nyáyā-
 laṅkāra. Appearance, old. Verse. Correct.

- Beginning.** ॐ नमो गर्भेश्वराय ।
 कालोत्तरं प्रवक्ष्यामि राशिभ्रात्रित्यु केवलम् ।
 येन विज्ञानमन्त्रेण सर्वज्ञत्वमवाप्नुयात् ॥
 स्वभावो लक्षणश्चैव अपस्त्युस्तथैव च ।
 कालस्त्युश्च सर्वेषां कालोत्तरः प्रकाशकः ॥
 भावचिह्नापस्त्युश्च महास्त्युस्तथैव च ।
 राशिक्रमेण विज्ञेया यत्र कालोत्तरो हि यः ॥

- End.** परे चाग्र्याण्ये साधि नवम्यां सितपक्षके ।
 गुरोऽङ्गिरा वेददण्डे शुद्धलोगेण नश्यति ॥

Colophon. इति कालोत्तरं समाप्तम् ॥

विषयः । राशिनक्षत्रादियोगक्रमेण कालमरणादिनिरूपणम् ॥

No. 64. काव्यप्रकाशविस्तारिका, By परमानन्दचक्रवर्ती । Substance, country-made paper, 12×3 inches. Folia, 43. Lines, 7 on a page. Extent, 1429 ślokās. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naihāti, Paṇḍita Haraprasāda Čāstrī. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. (अस्य ग्रन्थस्याद्यपवचयं नास्ति तेन प्रारम्भवाक्याभावात् अष्टादशपञ्चस्थित
द्वितीयोक्तासस्य प्रारम्भवाक्यं लिख्यते)
यज्जनादृत्तिनिरूपणोद्देश्यत्वशब्दात्मकविभागपरं द्वितीयोक्तासं यावत् तत्-
क्रमेणेत्यादि प्रथमं शब्दस्य ततोऽन्यस्येत्याद्यर्थः क्रमश्च ।

End. (अस्य शेषांशखण्डितत्वात् अनचत्वारिंशत्पञ्चस्थितद्वितीयोक्तासस्य समाप्तिवाक्यं
लिख्यते)
इति सप्तकारिणोद्भूतशक्तिसत्त्वेन तादृशशब्दस्यैवान्वयव्यतिरेकान्वयविधानात्
अतएव शब्दमूलत्वपददेश इति भावः ॥

Colophon. इति श्रीपरमानन्दचक्रवर्त्तिकृतौ काव्यप्रकाशविस्तारिकायां द्वितीयोक्तासः ॥
विषयः । काव्यप्रकाशनामकालङ्कारग्रन्थस्य व्याख्या ।

No. 65. काशीतत्वप्रकाशिका, By रघुनाथेन्द्रशिवयोगी । Substance, country-made paper, 14×4 inches. Folia, 41. Lines, 6 on a page. Extent, 645 ślokās. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Črīnagara, District Dhákā, Babu Rajanikānta Guha. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणपतये । मत्स्यपुराणे ।
यथा नारायणः श्रेष्ठो देवानां पुरुषोत्तमः ।
यथेश्वराणां गिरिशः स्थानानामेतदुत्तमम् ॥
वायुपुराणे ।
मत्स्यः पुरुषो नास्ति तत्समा नास्ति चाङ्गना ।
अविमुक्तसमं क्षेत्रं न भूतं न भविष्यति ॥
ब्रह्मपुराणे । मार्कण्डेय उवाच ।
एकमेव जगद्भाष्य दृष्ट्वैयं तत्प्रसादतः ।
लोकानाञ्च चित्तार्थाय नामाभारप्रशान्तये ॥

शैवभागवतानाञ्च वेदार्थप्रतिषेधकम् ।
 अस्मिन् क्षेत्रवरे पुण्ये निर्मले पुण्यक्षमे ॥
 शिवस्थायतनं देव करोमीति परं मद्यत् ।
 प्रतिष्ठेयं यथा तत्र तव स्थाने च शङ्करम् ॥
 ततो ज्ञास्वन्मि लोकेऽस्मिन् एकमूर्त्तिं चरौचरौ ।
 प्रत्युवाच जगन्नाथः स पुनस्तं मद्यासुनिम् ॥
 यदेतत् परमं देवं कारणं भुवनेश्वरम् ।
 लिङ्गभाराधनार्थाय यस्य ते मतिरौदृशी ॥
 भम इष्टेन विप्रेन्द्र कुरु शीघ्रं शिवालयम् ।
 तत्प्रसादात् शिवलोके तिष्ठसे त्वं तथाचयम् ॥
 शिवे संस्थापिते विप्रः समस्तस्थापनं भवेत् ।
 नावयोरन्तरं किञ्चिदेकभावी द्विधाहृतौ ॥
 यो रुद्रः स स्वयं विष्णुर्यो विष्णुः स भृशेश्वरः ।
 उभयोरन्तरं नास्ति पवनकाशयोरिव ॥
 मोहितो नाभिजानाति स एव गरुडध्वजः ।
 वृषध्वजः स एवेति त्रिपुरद्वक्षितविक्रमः ॥

End.

पराशरोपपुराणे ।
 अत्रैवोत्क्रममाणस्य जन्तुमात्रस्य केवलम् ।
 वेदवेदान्तसारस्य प्रणवाख्यस्य पार्श्वेति ॥
 ब्रह्मणस्त्वर्थभूतोऽहं संसारद्रावकश्चिरात् ।
 हृषया मामकं रूपं परिपूर्णं परास्मृतम् ॥
 आनन्दं सत्यचिद्रूपं तावकं तमसः परम् ।
 स्वयं भूतं निराधारं दास्यामि ..... ॥
 अत्रैव मरणं सम्यक् यस्य सिध्यति देहिनिः ।
 विज्ञानसाधनं तेन सर्व्वं पूर्व्वममुष्ठितम् ॥
 सेवया ... विनश्यन्ति पापानि सकलानि तु :
 सेवयास्य समं नास्ति प्रायश्चित्तं न संशयः ॥
 तस्मात् सर्व्वं परित्यज्य क्षेत्रभेदेत् समाश्रयेत् ।
 त्वया मया च देवेशि सेवितश्च मङ्गर्षिभिः ॥
 क्षेत्रस्थैवास्य साक्षात्सं मया वक्तुं न शक्यते ।

जावालोपनिषत् साक्षात् स्वयं जानाति वा न वा ॥

ग्रन्थसंख्या पुराणानि सादरं तस्य पार्थ्व्यति ।

वदन्ति लोकरक्षार्थं महास्थानस्य भैरवम् ॥

Colophon. इति शिवयोगिरघुनाथेन्द्रविरचिता काशीतत्त्वप्रकाशिका समाप्ता ॥

विषयः । मत्स्यपुराण-वायुपुराण-ब्रह्मपुराण-पराशरोपपुराण-कूर्मपुराण-कालीपुराण-पद्म-पुराण-स्कन्दपुराण-महाभारतीयवनपर्व-हरिवंश-दशज्जावालश्रुति-लघुजावाल-श्वेताश्वतरोपनि-षन्नेसतन्त्र-काशीखण्डप्रवृत्तिभ्यः प्रामाणिकग्रन्थेभ्यः काशीक्षेत्रस्य माहात्म्यसूचकानां वचनानां संग्रहः प्रसङ्गतस्वाद्य कपर्दीश्वर-धर्मेश्वर-केदारेश्वर-कृत्तिवासिेश्वर-क्षीरेश्वर-वीरेश्वर-दुर्गा-मणिक-र्णिकादीनां माहात्म्यकौर्त्तनञ्च ॥

No. 66. काशीभाष्यामृतं, By रामरत्नवन्द्योपाध्यायः । Substance, country-made paper, 12×5 inches. Folia, 355. Lines, 8 on a page. Extent, 8520 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Yaçodala Mayamansīha, Paṇḍita Harinātha Tarkabhūṣaṇa. Appearance, tolerable. Verse. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय । ॐ नमः काश्या ।

काशीविश्वेशनारायणगणपसुखान् सर्वदेवान् प्रणम्य

नत्वा गोस्वामिनं श्रीगुरुमतिविलयैः श्रीधरानन्दसंज्ञं ।

काशी ब्रह्मैव साक्षादिति हृदयमुखं तत्सदाज्ञानसारात्

काशीभाष्यामृतं संविरचयति मुदा रामरत्नाख्यवन्द्यः ॥

चातराधामवास्यादौ काशीवासी ततः परम् ।

श्रीरामरत्नवन्द्यः स कालचन्द्रद्विजार्थदः ॥

श्रीश्यामाचरणाख्यवन्द्यनृपतेः काश्यां सभा सत्प्रभा

तस्यां काशीकथा सदा समुचिता नत् काशीभाष्यामृतं ।

व्यक्तीकृत्य तदाज्ञया प्रसुदितः श्रीरामरत्नो द्विजो

वाक्यानां रचनाकृदत्र च मुदा श्रीकालचन्द्रो द्विजः ॥

विश्वेशं माधवं दुष्टिं दण्डपाणिञ्च भैरवं ।

वन्दे काशीं गुह्यं गङ्गां भवानीं मणिकर्णिकाम् ॥

इति उक्तपद्धत्या । श्रुतिस्मृतिपुराणेतिहासप्रसिद्धा काशीसुक्तिरनुत्तमा इति ।

End. सुक्तिजेनाणि सर्वाणि यत् संसेव्योदितं फलम्
 पञ्चराचात्तदचास्तु निषेय मणिकर्णिकाम् ॥
 प्रयागस्नानपुण्येन यत् पुण्यं स्याच्छिवप्रदम् ।
 काशीदर्शनमात्रेण तत् पुण्यं श्रद्धयास्त्विव ॥
 यत् पुण्यमश्वमेधेन यत् पुण्यं राजसूयतः ।
 काश्यां तत् पुण्यमाप्नोति निरावश्यनादुद्यमी ॥
 तुलापुरुषदानेन यत् पुण्यं सम्यगाप्यते ।
 काशीदर्शनमात्रेण तत् पुण्यं श्रद्धयास्त्विव ॥
 इति विष्णोर्वचः श्रुत्वा देवदेवो जगत्पतिः ।
 जवाच च प्रसन्नात्मा तथास्तु मधुसूदन ॥

Colophon. इति काशीभाष्याख्येष्टाशीतितमः परिच्छेदः :

विषयः। काशीभाष्यकरणप्रयोजनकथनम् । ज्ञानाद्यभिमानभङ्गनावश्यकत्वकथनम् । भव-
 ज्वरादिनिरूपणम् । दिवोदासीश्चाटनवर्णनम् । वारणावतमाहात्म्यादिकथनम् । हिमालयपार्श्व-
 स्थितसौम्यकाशीमाहात्म्यम् । पार्श्वत्या एकाग्रवनगमनादिवर्णनम् । हरिश्चराभेदनिरूपणम् ।
 पद्मपुराणोक्तकाशीमाहात्म्यादिकथनम् । सर्वसम्मतकाशीसुक्तिनिरूपणम् । युगधर्मनिरूपणम् ।
 व्यासभिज्ञावारणादिकथनम् । काशीसर्वोत्तमत्वादिकथनम् । काशीप्रादुर्भावादिकथनम् ।
 कपालमोचनतीर्थमाहात्म्यादिकथनम् । ब्रह्महत्यादिपापनिष्कृतिनिरूपणम् । ज्ञानोपदेशादि-
 निरूपणम् । काश्याश्रयणनिरूपणम् । निर्व्याणपरोक्षादिनिरूपणम् । काशीकृतपापप्रायश्चित्ता-
 दिनिरूपणम् । निपुष्टोर्ध्वपुष्ट्रधारणादिनिरूपणम् । शिवापराधभङ्गनादिप्रकारकथनम् । गङ्गा-
 माहात्म्यादिनिरूपणम् । ब्राह्मणमाहात्म्यादिकथनम् । शिवप्रसादमाहात्म्यादिकथनम् । शिव-
 पूजाविधादिः । काश्याश्रितसर्वतीर्थनिरूपणम् । तारकोपदेशकथनम् । काशीकृतपापयात-
 नादिवारणप्रकारनिरूपणम् । शिवविष्णुवैषम्यभावभङ्गनादिकथनमेति विस्तरः ॥

No. 67. कौरदुतं, By रामगोपालः । Substance, country-made paper, 14×3 inches. Folia, 12. Lines, 6 on a page. Extent, 238 ślokaś, Character, Bengali. Date, S. K. 1778 Place of deposit, Dhánuká, Post office Pálanga, District Faridpura Paṇḍita Jagadbandhu Vidyábhūṣaṇa. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः श्रीकृष्णाय ।

विद्युद्गौरोज्ज्वलनिवसनं शोणपादारविन्दं
 वर्चोत्तमं नवजलधरश्यामममोखञ्चलं ।

कूजदंशीविलसदधरं सुन्दरं खेरवक्रं
 पूर्णानन्दं किमपि ललितं ज्योतिरालोकयामि ॥
 हृन्दारण्ये खगमगकुलाङ्गादृश्ये तटान्ते
 भास्वत्युज्ज्वलं दधितविरहोत्तापसन्तापितानां ।
 गोपस्त्रीणां ..... दृशां मण्डले दुःखिनीनां
 चाक्षेत्युषैः ..... नर्मभिन् सर्वदासीत् ॥
 मध्ये तासामपि च शुशुभे तत्रकार्त्तखराङ्गी
 सुशोणीनां कमलजदलस्यलसत् कर्णिकेव ।
 दीना स्त्रीणां सज्जलनयना नीरसा..... कण्ठी
 मृत्युं नैर्द्धरिदृक्दहनीभापतज्ञा तदा किं ॥
 काचिद्गोपी विनयवचनैः सान्त्वयित्वा मृगाक्षीं
 भर्तृवर्त्तागमनसुखं जीवनं शानुमेने ।
 इत्यं चिन्ताकुलितहृदया पक्षिणं कीरमाराम्
 प्रीत्यापश्यत् सुरचिकमनोहारिणं विम्वचसुं ॥
 प्रत्यूचे तं सुमधुरगिरा प्रीणयित्वा वराङ्गी
 कीरास्माकं लमतिवृक्षलो दीत्यकर्मण्युतास्मिन् ।
 वन्यस्त्रीणां विविधवचनं लक्ष्मणोद्भूतहृद्यं
 श्रोत्येत्येव प्रसुदितमना माधवो यादवाग्रः ॥ इत्यादि ॥

End

काचं कोवा मम तु दधितो नैव किञ्चित् स्मरामि
 ह्येकः कोऽपि स्फुरति हृदये श्यामलाङ्गोऽग्निरूपः ।
 कस्माद्धेतोर्दहति स च मां निर्दयः किं करोमी-
 त्युक्त्वा भूसौ न्यपतदिव सा संवृतास्यन्दनाक्षी ॥
 लक्ष्मणायावेदयितुमपि तां दुर्दृशां तत् प्रियाया
 व्यत्यौत्कण्ठ्यात् भटिति मधुरां नागराय प्रियाय ।
 हृन्दारण्याद्व्यथितहृदयो व्यस्तरूपः प्रतस्थे
 कीरो धीरः सुसदुपकृतौ दीत्यकर्मैकदहः ॥
 राधादेवीविरहसञ्चितोपेन्द्रलोलारहस्यं
 ... नेदं कृतमपि मया कीरदूताव्काव्यम् ।
 ... .. प्रभवकविना रामगोपालकेन
 प्रेमास्मानोऽम्बतमिव सदा सक्त आस्वादयन् ॥

दोर्दपेण वशीकृताः क्षितिभुजो यस्येह वक्तावनौ
 यस्याशेषगुणप्रदीपयशसा प्रष्ठादितं क्षातलम् ।
 वर्त्तन्ते परिपत्सु यस्य कवयः श्रीकालिदासोपमाः
 काव्यं कोरवचोच्चरं वितनुते तस्यैकसभ्यो मुधः ॥ समाप्तोऽयं ग्रन्थः ।
 शाक्ते वस्त्रधिशैलक्षितिपरिगणिते मार्गेशीर्षे कुञ्जाङ्गे
 तारिण्याः पादपद्मं स्मरन्स्मरन् हृदि ध्यायमानं मुनीन्द्रैः ।
 नत्वा कौराष्ट्रदूतं सुमधुरवधः स्त्रीयपाठार्थमेतत्
 बालेखीदुरामनाथो वटुरिह च गुरोः संस्मरन् श्रियुताङ्गि' ॥
 श्रीदुर्गाचरणे सदा भवतु मे भक्तिः पदाब्जं गता ॥

Colophon.

विषय । कौरमुखेन मथुरागतं श्रीकृष्णं प्रति श्रीराधायाः सन्देशप्रेरणम् ॥

No. 68. कौर्त्तनचिन्तामणिः, By रघुनाथभट्टः । Substance, country-mado paper, 8×5 inches. Folia, 8. Lines, 11 on a page. Extent, 176 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Agartalá Vṛddhanagara Paṇḍita Mineçvara Sārbabhauma. Appearance, tolerable. Verso. Generally correct.

Beginning.

श्रीगौरविभुर्जयति ।
 अथ कौर्त्तनचिन्तामणिलक्षणम् ।
 श्रीवाल्मीकपुराणे यथा ।
 श्रीमद्भूपगोस्वामिपदारविन्दचिन्तया ।
 गौतमचिन्तामणिं येन्यः श्रीरघुनाथेन निर्मितः ॥
 चरितं यथा ।

निमन्त्रणाभिवासादिभावकानाञ्च गायकाः ।
 मान्दपरिधिरागाणां यत् यत् कौर्त्तनलक्षणम् ॥ इत्यादि ।

End.

सर्व्वत्र स्मरणमेव(?) गौराङ्गः सद्व्यो भवेत् ।
 पार्श्वदं तथारूपेण प्रमिजन्मसु सङ्गमम्(?) ॥

Colophon.

इति श्रीरामाद्भुतिपुराणे भरद्वाजं प्रति श्रीवाल्मीकमुन्युक्तं तदुद्धृतः संप्रधः
 श्रीरघुनाथभट्टगोस्वामिरचितः कौर्त्तनचिन्तामणिग्रन्थमिति एकशालपञ्चवोक्तः
 सम्पूर्णम् ॥ (?)

विषयः । कौर्त्तनस्य लक्षणादिकथनम् ॥

No. 69. कुमारिकाखण्डः स्कन्दपुराणीयः । Substance, country-made paper, 12×4½ inches. Folia, 182. Lines, 10 on a page. Extent, 7,025 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1724. Place of deposit, Calcutta. Ćyāmapukur Viśvakōṣa Office. Bābu Nagendra Nātha Basu. Appearance, new. Verse. Generally correct.

Beginning.

त्रौगणेशाय नमः । मुनय ऊचुः ।
 दक्षिणाण्वतीरेषु यानि तीर्थानि पञ्च च ।
 तानि ब्रूहि विशालाक्ष वर्णयन्थि तानि च ॥
 सर्वतीर्थफलं येषु नारदाद्या वदन्ति च ।
 तेषां चरितमाज्ञातां श्रोतुमिच्छामहे वयम् ॥
 उग्रयवा उवाच ।
 शृणुध्वमद्भुतं पुण्यं तत्कथां कुमारनाथस्य महाप्रभावम् ।
 द्वैपायनो यन्मम चाह पूर्वं दशमिन्महोद्गमचर्चितान् ।
 कुमारगीता गाथाश्च श्रूयतां मुनिसत्तमाः ।
 या सर्वदेवैर्मुनिभिश्च पूजिता ॥
 साध्वचारस्तन्मतीर्थं यो निषेवेत मानवः ।
 नियतं तस्य वासः स्यान्मम लोके यथा मम ॥

End.

इति वो वर्णितः पुण्यो महीसागरसम्भवः ।
 शृणुन् संकीर्तयन्नेन सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥
 य इदं श्रावयेद्दिद्वान् महीमहात्मासम्भवम् ।
 सर्वपापविनिर्मुक्तो रत्नलोकमवाप्नुयात् ॥
 गुप्तक्षेत्रस्य सकलं माज्ञातां श्रावयेद्यदि ।
 सर्वैश्वर्यमवाप्नोति ब्रह्मक्षत्र्या व्यपोहति ॥
 श्रुत्वेवमखिलं खण्डं ब्राह्मणाय निवेदयेत् ।
 यथाशक्त्वा सुवर्णं च गां भूमिं प्रयतः श्रुचिः ॥
 सन्नुष्टे ब्राह्मणे तुष्टो महेशो जायते भुवम् ।

Colophon.

इति श्रीस्कन्दपुराणे कुमारिकाखण्डे गुप्तक्षेत्रमाज्ञातां । स्तुत ऊर्ध्वं कपिला-
 खानोपाख्यानं यस्याथमाद्यश्लोकः । शौनक उवाच ।
 स्तुत माज्ञातामनुलं गुप्तक्षेत्रस्य स्तुतितं ।
 स्थानस्य कापिलस्यापि माज्ञातां वक्तुमर्हसि ॥
 श्रुमस्तु ॥ श्रीसंवत् १८५६ ॥ शकाब्दा १७९४ ॥

विषयः । पञ्चतीर्थादिनिरूपणम् । दामप्रसंशादिकथनम् । युनांशादिनिरूपणम् । मारु-
 ग्रन्थानप्रतिष्ठादिः । मञ्जीप्रादुर्भावादिकथनम् । कुमारेणमाहात्म्यादिवर्णनम् । नारकविजयादि-
 वर्णनम् । पञ्चस्त्रिंशोपाख्यानादिः । भूयस्यव्यादिनिरूपणम् । वर्केश्वरमाहात्म्यादिकथनम् ।
 महाकाशप्रादुर्भावकथनम् । युग्यव्यादिकथनम् । महाकाशमाहात्म्यादिकथनम् । भवादित्य-
 माहात्म्यादिकथनम् । दिव्यवर्णनादिकथनम् । जयादित्यमाहात्म्यादिकथनम् । महाविद्या-
 साधनादिकथनम् । वर्धरीकोपाख्यानादिश्च ।

No. 70. कुलचूडामणिः । Substance, country-made paper, $12 \times 2\frac{1}{2}$ inches.
 Folia, 28. Lines, 6 on a page. Extent, 504 ślokaś. Character, Bengali.
 Date ? Place of deposit, Hālisahar Khāsvāṭi Mahādeva Bhattā-
 chāryya. Appearance, old. Verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय । भैरव उवाच ।
 चमस्त्रिंशो विपुरा देवि चमस्त्रिंशो न काशिका ।
 बागौश्वरी तथाचमस्त्रिंशो तथा नदत् कुलाकुला ॥
 मातङ्गिनी तथा पूर्णा विमला च सुनायिका ।
 विपुरैकजटा दुर्गा यास्या कुलसुन्दरी ॥
 वैष्णवं गणपतयश्च महासीरसनं तथा ।
 शैवं शङ्करजामश्च तत्किञ्चित् भूतसम्भवम् ॥
 चतुःषष्टिश्च तन्त्राणि साहका मुत्तमानि च ।
 महासाया (सम्भवश्च) योगिनीयामलसम्भवम् (?) ॥
 (तदसंख्यरकन्वाम) भैरवाष्टकमेव च ।
 (वज्रेरुपाष्टकं ज्ञानं) आमलाष्टकमेव च ॥ (?)
 तन्त्रज्ञानं वास्तुकिश्च महासम्प्लोचनं तथा ।
 महाशङ्खं महादेवं वातुर्ल वातुलोद्भवं ॥
 चण्डणेशं सोऽहनेशं विशुद्धेश्वरमेव च ।
 एवमेतानि तन्त्राणि तथान्यदपि कोटिशः ॥
 श्रुत्वा देवि न कुंवापि यानान्दासि भैरवि ।
 तत् कथं वद सुश्रोणि मयि तत्पादवर्जिनि ॥
 देव्युवाच ।
 शृणु देव परमन्त्र परमार्थविशारद ।
 योगिनीसुक्तकाण्डस्य उपायं कथ्यते मया ॥

End.

भूतशुद्धिं प्राणायामश्च बीजं वङ्कं विधाय विलम्बने रतमन्त्रं विलिख्य
चदशोद्भवां युवतीं समानीय तस्या योनीं भगमालां सम्पूज्य तत्र यन्त्रं
संस्थाप्य ध्यायेत् ।

चलज्जलेन्दुसंकाशां तदधारवर्षिणाम् ।

चिन्तयेत् योषितां योनीं लोभयेत् परमेष्ठरीम् ॥

इति ध्यात्वा गन्धादिभिरभ्यर्च्य पुनः शक्त्यै दद्यात् ।

किं पुनर्मानसं देवि वैलोक्यमपि मोक्षयेत् ।

प्रकारान्तरमाह । भूतशुद्धिं प्राणायामश्च विधाय युवतीमखके यन्त्रं
संस्थाप्य ध्यायेत् ।

रक्तवस्त्रां स्त्रियं ध्यात्वा त्वदीयमहसा ततः ।

तस्या मुहूर्त्तं क्षरेद्विद्यां खवत्पीयूषवर्षिणीम् ॥

विषयः । गुह्यनिरूपणम् । आनादिनिरूपणम् । कुलदेवतापूजादिनिरूपणम् । कुलाङ्ग-
नादिनिरूपणम् । यन्त्रादिलोकमोपायकथनम् । कुलाचारादिनिरूपणम् । समयाचाररहस्यादि-
निरूपणम् । मद्यपानादिविधिः । वेतालादिसिद्धिप्रकारः । कुलाचारसङ्केतनिरूपणम् । प्रथो-
मादिषेति ।

No. 71. कुलदीपिका । Substance, country-made paper, 15 × 7 inches.
Folia, 47. Lines, 10 on a page. Extent, 940 ślokaś. Character,
Nāgara. Date ? Place of deposit, Kāçidhāma Vindhyaçvarī-
prasāda Dube. Appearance, new. Verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय । अथ कुलप्रदीपिका लिख्यते । ॐ पराधराये नमः ।

अस्मिन् प्रथमां देवीं आदिमुक्तिं सनातनीम् ।

चिन्तयौ परमानन्दां विज्ञानज्ञानरूपिणीम् ॥

विलोक्य कुलशास्त्रं सम्प्रदायत्रयं मम ।

कौलिकानां चितार्थाय क्रियते कुलदीपिका ॥

अथ खड्गिन्ने मन्त्रिसङ्गमे शिव उवाच ।

रहस्यातिरहस्यं कथ्यते शृणु साम्प्रतम् ॥

आदिनारायणः साक्षात् परं शम्भुः स एव हि ।

End.

आधारविद्याषट्कं पुनरभिहितं क्रमात् ।

सूक्तविद्या परा चैव रहस्ययोगिनी तथा ॥

शास्त्रवीतु दृष्टक्रेषा समयापरबोधिनौ ।
 कुलपञ्चाक्षरी पञ्चदशाभ्यां सुतरामिका (?) ॥
 कौलविद्या तथा प्रोक्ता गुह्यक्रमविमर्षिणी ।
 समानाख्यादिसङ्केता विदानुरागपूर्विका ॥
 वाग्वादिनी ततः पश्चात् प्रोक्तानुसरणाङ्करी ।
 धोइशी मूर्तिविद्या च विमूर्तिः पुरमुन्दरी ॥
 सप्तविंशतितत्त्वानां मीनकेतुकलात्मिका ।
 अध्वरमिदं दिव्यं षड्प्यसहितं क्रमात् ॥
 जडं श्रीपादुका पूष्यं चरणानां क्रमादुत ।

Colophon. इति श्रीकुलदीपिका समाप्ता ।

विषयः । दशमहाविद्यामन्त्रानुष्ठानादिनिर्णयः ।

No. 72. कुलपञ्जिका, By महेशः । Substance, country-made paper, 19×5 inches. Folia, 533. Lines, 11 on a page. Extent, 27,797 ślokas. Character, Bengali. Date ? Place of deposit, Kolágrám, District Dháká, Śrī Hariçandra Ghataka. Appearance, new. Generally Prose. Incorrect.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । अथ कुलपञ्जिका लिख्यते ।
 बालकानां हितार्थाय निर्दोषकुलपञ्जिका ।
 क्रियते श्रीमहेशेन कुलीनस्योपकारिका ॥
 षट्त्रिंशद्वन्द्वमालोक्य निर्दोषस्तत्र वक्ष्यते ।
 निर्दोष इति पदमिति वृन्दभग्नविषयकः ॥
 वृन्दशब्देनाव मुनिवक्ष्यते ।
 फुलिया खड्गद्वयैव बलवोऽथ रवीकरः ।
 आचारङ्गस्तथा ख्यातः सुराद्वयमेव च ॥
 बाणोऽथ शंखरश्मिन्द्रः श्रीविद्याधरकस्तथा ।
 रादे बभूव समाख्याता निर्दोषकुलपूथकाः ॥

इत्यादि । यूथं वृन्दं भेल इति पर्यायः । तन्मेललावच्छिन्नस्य यूथं निर्दोषरूपम् । तत्तद्
 यूथादि प्रकरणभेदेन कथ्यते । इत्यादि ।

End. राजवक्त्रभस्य कन्या वं कीर्तिनारायण प्रं तत्पुत्रराममोहनकुलभूषणः अथ

कन्या विं मुं रामसन्तोष प्रं वं धर्मनारायण प्रं तत्सुत रामगतिविष्णुभूषणः
अस्य चे मुं रामसन्तोषः प्रं तत्सुताः निमर्षाद् गोकुल वंशिवदनाः ।

Colophon. (अन्तःपरं न लिखितं ।)

विषयः । वज्जीयराष्ट्रीयकुलीनानां वंशावलीकीर्तनम् । तेषामार्तिचोभ्यादिकीर्तनम् ।

No. 73. कुलसंहिता वा नवरत्नादि कुलसंहिता । Substance, country-made paper, 12×3 inches. Folia, 30. Lines, 8 on a page. Extent, 768 çlokas. Character, Bengali. Date ? Place of deposit, District Dháká, Vikramapura Májpádá Bábu Rásavihári Ráya. Appearance, old. Verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमः परदेवतायै ।

कालीतन्त्रं समालोक्य यामलं भूतडामरम् ।

कुलिकातन्त्रराजश्च खेचरीसाधनं तथा ॥

कालीतन्त्रं वीजतन्त्रं विविधं परया मुदा ।

कथ्यतेऽतिप्रयत्नेन साधकानां हिताय च ॥

मन्दरस्थं मन्त्रादेवं भगवन्तं मन्त्रेश्वरम् ।

पप्रच्छ भक्तिसंयुक्ता प्रेमविह्वलमानसा ॥

वचःस्थलसमासीना विपरीतरतातुरा ।

श्री पार्वत्युवाच ।

केनोपायेन देवेश द्रुतं सिद्धिर्भवेद्गृणाम् ।

तन्मे वद दयासिन्धो भक्तानुग्रहकारक ॥

कौल्लाचारं विशेषेण श्वादिसाधनं तथा ।

वदस्व गिरिजानाथ यदि स्नेहोऽस्ति मत्प्रति ॥

इति देव्या वचः श्रुत्वा भगवान् शङ्करोऽब्रवीत् ।

स्त्रीसभावोऽतिदुष्पार्यो योगिनामपि सुप्रते ॥

लल्लवारसहस्राणि वारितानि मया प्रिये ।

तथापि तव चापस्थं वारितुं नैवमीश्वरः ॥

तवस्नेहेन भक्त्या च प्रेम्णा च गिरिसम्भवे ।

दासोऽहमिति ते लल्लवश्यं वारितुनिर्धनम् ॥

वदामि जगतां मातः शृणु सावधिता प्रिये । इत्यादि ।

End. सुखं मोक्षश्चैव मन्त्रैर्व्यप्रदायकम् ।
 नवरात्रं भिदं देवि गोपनीयं त्वया प्रिये ॥
 यथा जारो जनन्याश्च यथान्यस्य च सङ्गमः ।
 यथा जारो गोपनीयो भर्तारि प्राणवक्त्रभे ॥
 तथेदं गोपनीयश्च न प्रकाश्यं त्वया पुनः ॥

Colophon. इति मन्त्रारचये शिवपार्ष्णीसंवादे नवरात्रादिकुलसंविता समाप्ता ॥

विषयः । तत्र कौलधर्मनिरूपणम् । अथ साधकसंख्यादिकथनम् । साधिकासंख्यादि-
 कथनम् । कौलानां पूजाक्रमविधानम् । तत्फलदिकथनम् । पञ्चतन्त्रनिरूपणम् । मन्त्रादि-
 शोधनविधिः । यज्ञिद्वन्द्वविधिः । पाचपञ्चरादिविधिः । अपविधिः । तर्पणविधिः । कष्टो
 वीरभावस्य प्राप्तिरूपकथनम् । साधनविधिः । तत्तद्देशादिनिरूपणम् । कौलानां कर्तव्याकर्तव्य-
 विधानम् । कौलगुरुसंख्यादिकथनम् । कौलाचाराधिकारनिरूपणम् । गुरुप्रशंसादिकथनम् ।
 कौलरक्षकथनम् ।

No. 74. कुलसाम्भवो । Substance, country-made paper, 18×4½ inches.
 Folia, 6. Lines, 7 on a page. Extent, 283 śloka. Character, Bengali.
 Date ? Place of deposit, Hālisahar Khāsavāṭī Mahādeva Bhaṭṭā-
 chāryya. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ श्रीगुरवे नमः ॥
 नमामि शक्तपुत्रं परं ब्रह्म च सर्वदा ।
 शब्दस्पर्शरूपरसगन्धाकारविवर्जितम् ॥
 साधकानां चिह्नानां एतद्देव तद्वत् ।
 दृष्टिपावनसंचारं तत्कृते हृत्तीयात्मकम् ॥ (?)
 प्रथमं सर्वलोकानां सर्वराज्यसुखप्रदं ।
 प्राचीनावस्थामयं शिवाकारममयम् ॥
 कौलासंश्रितराशीनं देवदेवं जगद्गुरुम् ।
 श्रुत्यस्मिन् उमा देवी ब्रूहि ज्ञानं मन्त्रेश्वर ॥

End. अनुपमं निराकारं निशब्दः शब्द उच्यते ।
 अक्षरं निर्मलश्चैव शून्यस्यापि निरञ्जनम् ॥
 वेदान्तसारसम्बलं उमाये शिवभाषितम् ।
 सिद्धिदं सर्वयोगिनां नात्र कार्यो विचारणा ॥

Colophon. इति योगशास्त्रे उग्रमन्त्रेश्वरसम्वादे कुलसाधनौ समाप्ता ।

विषयः । आध्यात्मिकज्ञानसुद्रातीर्थोद्दिनिरूपणम् ।

No. 75. कृष्णकर्णामृतटीका (सारङ्गरङ्गदा) By कृष्णदासः । Substance, country-made paper, 12×5 inches. Folia, 36. Lines, 11 on a page. Extent, 1,188 ślokas. Character, Bengali. Date ? Place of deposit. Vāñkurá Kuncekol Bábu Yogindranátha Sīñha Deva. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. श्रीश्रीकृष्णाय नमः ।

यद्भावभावितधियोऽथ वाचां सुद्राभि दुर्गमतमासुनिपुङ्गवानां । (?)
 रासोत्सुकं मदनमोहनमभ्युतं तं राधासमेधितरसोद्धसितं नमोऽस्मि ॥
 कृपासुधासरिद् यस्य विश्वमाश्रावयन्त्यपि ।
 निचलैव सदा भाति तं श्रीचैतन्यमाश्रये ॥
 यमनी कृष्णमाधुर्यकलिसौन्दर्यसम्पदम् ।
 कैश्चिन्न भावका सम्यग् द्वेया लीलाशुकस्य गौः ॥
 मन्दोऽपि कश्चित् श्रीरूपपदार्थोजसधून्मदः ।
 कृष्णकर्णामृतवाक्छां विष्टपोति यथामति ॥

End. अलुषे पथि मेऽन्मस्य सत्सत्तुपदगतैर्मुक्तः ।

सकृपायष्टिदानेन सक्तः सम्बलम्बनम् ॥

Colophon. श्रीरूपचरणाक्षानि कृष्णदासेन निर्णिता ।

कृष्णकर्णामृतसौषा टीका सारङ्गरङ्गदा ॥

विषयः । कृष्णकर्णामृतनामकस्य भक्तिग्रन्थस्य व्याख्यानम् ।

No. 76. कृष्णनामार्थप्रकाशः । Substance, country-made paper, 12×4½ inches. Folia, 16. Lines, 9 on a page. Extent, 468 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Viṣṇupura Kṛṣṇaganja Čaṣibhú-ṣaṇa Gosvámí. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning. नमः श्रीकृष्णनाम्ने ।

श्रीचैतन्यमुखोद्गीर्णां चरुलब्धेति वर्णकाः ।

मन्त्रयन्तो जगत् प्रेम्नि विजयन्तां तदाङ्गयाः ॥

कृष्णचैतन्यमद्वैतं जित्यानन्दं सभक्तकम् ।

नत्वा तनोमि तत्प्रीत्यै तन्नामार्थप्रकाशकम् ॥
 युगेषु धर्मपादानां नियमक्षेपे साधनम् ।
 कलौ तु हरिनामैव केवलं गतिरित्यपि ॥
 नामिनाम्नोरभिन्नत्वं तस्मादाधिक्यमित्यपि ।
 नाम्नां साधनरूपत्वं सर्वसाधनगौरवम् ॥
 देशकालादिपात्राणां नियमाभाव इत्यपि ।
 ब्रह्मजन्मसु गोविन्दसेवालभ्यत्वमेव च ॥
 सर्वार्थसाधनविधिर्निन्दकानाञ्च दूषणम् ।
 कृतार्थत्वं तत्पराणां व्यतिरेकेण गर्हणम् ॥

End.

सच्चिदानाम्नां पुण्यानां विराट्स्था तु यत् फलम् ।
 एकादृश्या तु कृष्णस्य नामैकं तत् प्रयच्छति ॥
 पद्मपुराणे ॥

नारकं रामनाम स्थात् कृष्णनाम च पावकम् ।
 नारकाज्जायते युक्तिः प्रेम भक्तिश्च पावकात् ॥
 युगलनाममाहात्म्यम् । भविष्योत्तरे नारदं प्रति भगवद्भजनम् ॥
 मन्नामलक्षजापेन यत्फलं लभते नरः ।
 तत्फलं समवाप्नोति राधाकृष्णेति कीर्तनात् ॥
 कृष्णेति द्वाचरं नाम राधया सह यो वदेत् ।
 आकृत इव तस्याहं वसामि हृदि नारद ॥ * ॥

Colophon.

रति कृष्णनामार्थप्रकाशः समाप्तः ॥ * ॥ श्रीराधाकृष्णाय नमः ॥

विषयः । युगेषु धर्मपादनियमसुगसाधनादिनिरूपणमुखेन हरिनाममाहात्म्यादिनिरूपणम् ॥

No. 77. कृष्णभक्तिप्रकाशः । Substance, country-made paper, 17 × 3½ inches. Folia, 33. Lines, 9 on a page. Extent, 1,225 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1696. Place of deposit, Viṣṇupura District Bāṅkurā. Babu Rāmavallabha Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

श्रीकृष्णाय नमः ।

श्रीकृष्णचरणभोजं प्रणम्य परया सुदा ।
 नानापुराणवाक्येन तस्य भक्तिः प्रकाशयते ॥

अज्ञानतिमिरध्वंसी परमाद्यैप्रकाशकः ।

लक्ष्मभक्तिप्रकाशोऽस्तु प्रमोदाय सती सदा ॥

अथ प्रारिञ्चितमन्यपरिसमाप्तिकारणं श्रीलक्ष्मणनमस्कारं मङ्गलमाचरति
श्रीभागवतपद्येन ।

नौमीयतेऽत्र वपुषे तदिदं वराय

गुह्यावतंसपरिपिच्छलसन्मुखाय ।

वन्यसजे कवलवेचविशालवेषु-

लक्ष्मत्रिये ऋदुपदे पद्मपाङ्गजाय ॥

तथैव मन्यप्रतिपाद्यं श्रीलक्ष्मणभजनरूपं मङ्गलमाचरति । श्रीविष्णुयामल-
संज्ञितावचनेन द्वाभ्यां ।

इह षष्ठे सकलपुरुषार्थसमर्थयमानानां तदुपायमनुसरतां श्रीभगवद्भक्तिमेव
परमोपायत्वेन स्तनः पुरुषार्थत्वेन श्रीभागवते परमरक्षकं श्रीवेदव्यास उप-
निवबन्ध । अन्यनिरूपणकु भक्तिनिरूपणोपकरणमेवेत्याशयेन तत्प्रस्तोतानां
तदर्थप्रतिपादकानां नानापुराणीकस्तोत्रानां संप्रदेशास्त्रिंशं श्रीलक्ष्मणभक्ति-
प्रकाशके ग्रन्थे प्रथममुद्देशक्रमः । तत्र प्रथमकाण्डे श्रीलक्ष्मणभक्तिप्रशंसा ।
तदभक्तनिन्दा । श्रीलक्ष्मणभजनम् । सर्वकालिकनैयत्यं । अधिकारिनियमा-
भावः । भक्तिकारणम् । एतानि प्रकरणानि । द्वितीयकाण्डे निष्काम-
भक्तेर्गौरीयस्त्वम् । भक्तलक्षणं फलञ्च । गुरुपादाश्रयाद्यङ्गनिरूपणम् ।
कर्माद्यङ्गनिरूपणम् । साधनभक्तिनिरूपणं तत्राधिकारिनिरूपणञ्च । माना-
विधभक्त्यादिषु प्राधान्यकथनम् । अवर्णनरूपणम् । कौत्सनिरू-
पणम् । नामापराधाः । तदन्ते तत्त्वमापणम् । स्मरणनिरूपणम् ।
पादसेवानिरूपणम् । तत्रैवाचननिरूपणम् । तत्रैव सेवापराधाः । तदन्ते
तत्त्वमापणम् । वन्दननिरूपणम् । दास्यनिरूपणम् । तत्रैव दासभेदाः ।
सङ्घनिरूपणम् । तत्रैव सखिभेदाः । आत्मनिवेदननिरूपणमित्यादि । अष्टो-
द्देशक्रमे एकैकशः प्रकरणभारभमाणी भक्तिप्रवृत्तार्थं श्रीभगवद्भक्तप्रशंसासाह ।
श्रीभागवते भगवद्दासा एव सर्वतः कृतार्था इत्याह ।

मन्नामश्रुतिसात्रेण पुमान् भवति निर्मलः ।

तस्य तीर्थपदः किम्वा दासानामवशिष्यते ॥

पुमानिति सामान्यपदेन सर्वोपकारणम् ॥ इत्यादि ।

अर्थो हि द्विधा शब्दस्य पण्डितैरुपपद्यते ।

देह्यच्च तत्पदं कैश्चिद्देशः कश्चिन्मत्त्वभाक् ॥

End.

तत्र देही । यथा यासुनाचार्यसोवे ।
 वपुरादयोऽपि केऽपि गुणदोषान् यथाविधि ।
 तदर्थं तव पादपद्मयोरसाद्यैव(?) मया समर्चितः ॥
 देहो यथा जातिविवेके ।
 चिन्तां कुर्यात् नरगणैर्विक्रौतस्य यथा पशोः ।
 तथापि चरौ देहं विरचेदङ्गरक्षणात्(?) ॥
 भक्तिरसाञ्जतसिन्धौ ।
 दुष्करत्वेन विरले द्वे सख्यात्मनिवेदने ।
 केषाञ्चिदेव धीराणां लभेन साधनार्थताम् ।
 इति भक्तिरसाञ्जतसिन्धौ ।
 शान्तो...प्रवलया भक्तमर्यादयान्विता ।
 वैधी भक्तिरियं केचिन् मर्यादासाग्रे ष्यते ॥

Colophon. इति श्रीकृष्णभक्तिप्रकाशे द्वितीयकाण्डे साधनभक्तिर्नाम पञ्चमप्रकरणं
 सम्पूर्णम् ॥ अरेक्यम् ॥
 रसाङ्गपङ्क्तिन्दुमितशके आलेखि कृतिना श्रीहरिरामेण ॥

विषयः । प्रथमकाण्डे—

कृष्णभक्तिप्रशंसा । कृष्णभजनं तदभक्ताणां निन्दा च । सार्वकालिकनैयत्यकथनं अधि-
 कारिनियमाभावात् । भक्तिकारणनिरूपणम् ।

द्वितीयकाण्डे—

निष्कामभक्तेशरीयस्त्वकथनम् । भक्तिलक्षणफलादिः । गुरुपादाश्रयाद्यङ्गनिरूपणम् । कर्मा-
 द्यङ्गनिरूपणम् । साधनभक्तिनिरूपणम् । साधनभक्त्यधिकारिनिरूपणम् । नानाविधभक्त्यादिषु
 तस्याः प्राधान्यकथनम् । श्रवणकीर्तनादिः । नामापराधादनिरूपणम् । स्मरणपादसेवा-
 र्जनादनिरूपणम् । सेवापराधवन्दनदास्यादनिरूपणम् । दासभेदादिकथनम् । सख्यसखि-
 भेदादनिरूपणम् । आत्मनिवेदनादिष्वेति विस्तरः ।

No. 78. कृष्णयामलतन्त्रम् । Substance, palm-leaf, 18 × 2½ inches.
 Folia, 73. Lines, 5 on a page. Extent, 1,460 ślokaś. Character,
 Bengali. Date, ? Place of deposit, Usthi, Mayamausiñha. Paṇḍita
 Navakiçora Bhaṭṭācārya. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning. नमः श्रीकृष्णाय ।

सदाशिव-महाविष्णु-विर्यु-ब्रह्म-शिवादयः ।

यस्यैवांशकलास्तस्मै नमः कृष्णाय चेतवे ॥

इत्थेवं द्वादश नमस्काराः । ॐ नमो देव्यै सरस्वत्यै दश नमस्काराः ।

एकदा मुनिभिः साङ्गं व्यासः सत्यवतीमुतः ।

पिचासने वसन् श्रीमान् श्रीमद्वदरिकाश्रमे ॥ इत्यादि ।

End.

नवकमलदलार्चं तत्र .....

निजचरणसरोजानन्दमत्तं प्रशान्तं ।

सरसमधुरभावा लेशनाशाय दीना

निजपतिमतिदीनं प्राञ्च दीनानुरक्ता ॥

Colophon.

इति कृष्णयामलमहातन्त्रे सुषुकुन्ददर्शने नारदसम्भाषणम् ॥ * ॥ समाप्त-
स्थायं ग्रन्थः ॥

विषयः । व्यासनारदप्रश्नः । शम्भुब्रह्मप्रश्नः । कृष्णरुद्रस्य शिवब्रह्मप्रश्नः । आराध्येश्वरनिर्णये
ब्रह्मविष्णुप्रश्नः । आराध्येश्वरनिर्णये विष्णुमहाविष्णुप्रश्नः । इन्द्रावनारोक्षणनिरूपणम् । विद्या-
धरादिप्रत्यागमनम् । विद्याधरीं प्रति कृष्णस्य शापः । विद्याधरेण सद्य नारदनिर्वाणम् ।
कृष्णकिङ्करोत्पत्तिः । मदाक्षसोपाख्यानादिः । ऋतुध्वजपिण्डपुरप्रवेशः । कालयवनभस्मादि-
कथनम् ।

No. 79. केदारखण्डः (खान्दपुराणीयः) । Substance, country-made
paper, 16 × 4½ inches. Folia, 118. Lines, 9 on a page. Extent, 4,115
çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Calcutta, Çyāma-
pukur, Viçvakoṣa Office. Bābu Nagendranātha Vasu. Appearance, fresh.
Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः शिवाय ।

यस्याञ्जया जगत्स्रष्टा विरिद्धिः पालको हरिः ।

संघर्ता कालस्रष्टा नमस्तस्मै पिनाकिने ॥

तीर्थानामुत्तमं तीर्थं क्षेत्राणां क्षेत्रमुत्तमम् ।

तत्रैव नैमिषारण्ये शौनकाद्यास्तपोधनाः ॥

दीर्घसत्रं प्रकुर्वन्ति सत्रिणां स्वमतेन च ।

तेषां सन्दर्शनौत्सुक्यादागतो हि महातपाः ॥

व्यासशिष्यो महाप्रज्ञो लोमशो नाम नामतः ।

तत्रागतं ते ददृशुर्मनयो दीर्घसत्रिणः ॥

उत्तम्यु र्युगपत् सर्वे सार्धवृक्षाः समुत्सुकाः ।

दलार्धपाद्यमसकृत् मुनयो वीतकल्मषाः ।

तं पप्रच्छुर्मुखाभागाः शिवधर्मं सुविस्तरम् ॥

मुनय ऊचुः ।

कथयस्व महाप्रज्ञ देवदेवस्य प्रल्लिनः ।

महिमानं महाभाग ध्यानार्चनसमन्वितम् ॥ इत्यादि ।

End.

अपचोऽपि वरिष्ठाः स्युः प्रसादात् पुष्करस्य च ।

तस्मात् सर्वप्रयत्नेन पूजनीयो हि शङ्करः ॥

बहूनां जन्मनामन्ते शिवे भक्तिः प्रजायते ।

ज्ञानिनां कृतबुद्धीनां जन्मजन्मनि शङ्करः ॥

किं मया बहूनां कृतेन स सेव्यो हि सदा श्वभिः ।

पूजनीयः सदा देवो बन्दनीयः सदा शिवः ॥

अबैबोदाचरन्तीममिति चासं पुरातनम् ।

किरातेन हतं यच्च व्रतं परममद्भुतम् ॥

येनेव भावितं विश्वं जगदेतच्छराचरम् ॥

Colophon.

इति स्कन्दपुराणे केदारखण्डे शिवशक्ते श्वेतोपाख्यानं द्वाविंशत्तमोऽध्यायः ।

समाप्तोऽयं ग्रन्थः ॥

सत्यमेव जयते

विषयः । प्रथमाध्याये शिवनाममाहात्म्यादिकथनम् । १ । २ । ४ । ५ अध्याये दक्ष-
यज्ञादिवर्णनम् । ६ । ७ अध्याये लिङ्गमाहात्म्यादिकथनम् । ८ अध्याये शिवार्चनमाहात्म्यादि-
कथनम् । शिवस्य लिङ्गरूपत्वे कारणनिरूपणम् । ९ अध्याये चत्वारश्चलप्रसङ्गकथनम् । १० अध्याये
शिवस्य जगत्कर्तृत्वादिकथनम् । ११ अध्याये गणाधिपपूजादिनिरूपणम् । १२ अध्याये धन्वन्तर्यु-
त्पत्त्यादिकथनम् । १३ अध्याये देवासुरयुद्धादिवर्णनम् । १४ अध्याये शक्रविजयादिवर्णनम् ।
१५ अध्याये कर्मप्रशंसादिः । कर्मफलान्निरूपणम् । १६ अध्याये दधीचेरुपाख्यानम् ।
१७ अध्याये ह्वासुरवधादिकथनम् । १८ । १९ अध्याये बभ्रुपाख्यानादिः । २० अध्याये
पार्वत्युत्पत्त्यादिवर्णनम् । २१ अध्याये पार्वत्यास्तपस उद्योगादिवर्णनम् । २२ अध्याये पार्वत्याः
शिवसेवादिवर्णनम् । २३ । २४ । २५ अध्याये शम्भोर्विवाहादिवर्णनम् । २६ । २७ । २८ ।
२९ अध्याये तारकयुद्धादिवर्णनम् । ३० अध्याये तारकासुरवधादिवर्णनञ्चेति ॥

No. 80. केरलशास्त्रोक्तसूत्रम्, (सटीकम्) । Substance, country-made paper, 6×4 inches. Folia, 40. Lines, 7 on a page. Extent, 245 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naihāṭi, Paṇḍita Candrakānta Tarkaratna. Appearance, tolerable. Prose and Verse. Incorrect.

Beginning.

श्रीदुर्गा ॥

सिद्धान्तमोपनिषदं शुद्धान्तं परमेष्ठिनः ।
शोणाधरं मङ्गः किञ्चित् वीणाधरमुपास्यते ॥
फलानि नक्षत्रदशाप्रकरणे विदृश्यते ।
वयं पाराशरीं चोरामनुकृत्य ययामति ॥

अस्य टीका,—

सिद्धान्ते किञ्चित् मङ्गः स्वरूपं तेजः सरस्वतीति यावत् तस्यापि विशिष्ट-
त्वात् उपास्यते भज्याः । इत्यादि ॥

End.

धर्मकर्मधिनेतारवन्द्योन्माद्यसंस्थितौ ।
राजयोगाविति प्रोक्तं विख्यातो विजयी भवेत् ॥ (?)
प्रतिलग्नान् समावीक्ष्य पूर्वोद्दिष्टान् विबोधतः ।
तत्तदुपपन्नरूपाणि क्रमेणैव विदृश्यते ॥

Colophon.

इति निकषाराक्षसोक्तकेरलशास्त्रोक्तसूत्रं समाप्तम् ॥

श्रीदुर्गा । अस्य टीका,—

यथासमाप्तिक्रमेण शेषादीनां फलानि मन्वादिस्तोत्रैश्चक्रे प्रतिलग्नान्
समावीक्ष्य इत्यादि । इति केरलशास्त्रोक्तसूत्रव्याख्या समाप्ता ॥

विषयः । पाराशरीमतानुसारेण नक्षत्रदशाफलनिरूपणसुखेन राजयोगादिनिरूपणम् ॥

No. 81. केरलिः । Substance, country-made paper, 16×1 inches. Folia, 40. Lines, 4 on a page. Extent, 526 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1732. Place of deposit, Pañcasār, District Dháká, Paṇḍita Mahendracandra Kāvyaśīrtha. Appearance, tolerable. Prose and Verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमः श्रीसूर्याय ।

ज्ञानदीपकमादाय वर्त्तीकृत्य चलाक्षरैः ।

स्वरक्षेपेन संयुक्तिं वह्निज्ञानोत्तराधरैः ॥

अ ए क च ट त प य शा वर्गाः । उक्ताः शुभाशुभाक्षराः । एभिश्च
जगत् सर्वं ज्ञातुमक्षरैरेति । अ ए क च ट त प य शाः प्रथमवर्गाः ।
आ ऐ ख ङ ठ ड फ र षा द्वितीयवर्गाः । इ औ ग ज ङ द व ख साः
तृतीयवर्गाः । ई औ घ भ ङ थ भ व ज्ञास्तुर्थवर्गाः । एभि रेवं + +
क्षरैर्वर्गस्थापनं । इदानीं स्वरभेदा भाष्यन्ते । इत्यादि ।

End.

प्रथमेन द्वितीयन्तु द्वितीयेन तृतीयकम् ।

उभये पक्षे सङ्ग्राह्यमथवा तृतीयमक्षरम् ॥

एते केरलिना बुद्धा चानिविशारदः (?) ॥

Colophon.

इति श्रीशारदादिज्ञानागमकेरलिः समाप्ता । शकाब्दाः १७२९ ।

विषयः । प्रश्नकर्तुः प्रश्नाक्षरविशेषपर्यालोचनेन तत्तत्प्रश्नोत्तरकथनप्रकारः ॥

No. 82. कोष्ठोन्निर्णयः, By गोपालन्यायपद्माननः । Substance, country-made paper, 16 × 3½ inches. Folia, 113. Lines, 5 on a page. Extent, 1,712 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1792. Place of deposit, Aṣṭujiyá, Mayamansiñha, Bábu Anandakiṇora Ráya. Appearance, fresh. Verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमः श्रीसूर्याय नमः ।

श्रीकृष्णचरणशोभनकरन्दमधुव्रतः ।

न्यायपद्माननो विद्वान् कुरुते कोष्ठोन्निर्णयम् ॥

आदित्यादिपक्षाः सर्वे नक्षत्राणि च राशयः ।

दीर्घमायुः प्रकुर्वन्तु यस्यैवं जन्मपत्रिका ॥ इत्यादि ।

End.

शु रा ह मासः ४ । ९० दिन ऋषप्रसादमतुलं स्त्रीलाभं रोषभूषणम् ।

Colophon.

इति श्रीगोपालन्यायपद्माननविरचितायां(?) कोष्ठोन्निर्णयो नाम अष्टमो-
ऽध्यायः । शक १७२९ ॥

विषयः । कोष्ठोत्तरदर्शनासुपायनिरूपणम् ।

No. 83. कोडीसारावली, By रामगोविन्दः . Substance, country-made paper, 14×2 inches. Folia, 65. Lines, 8 on a page. Extent, 1,744 ślokaś. Character, Bongali. Date ? Place of deposit, Čáktá, via-Kerāṇigañja, District Dháká, Pandita Trilocana Tarká-kāra. Appearance, old. Prose and verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

गुह्यं ज्ञानदातारं देवीं स्वेष्टां तथैव च ।
 नवपद्मानुगां बाणीं नमामि शिरसा मुनि ॥
 सुरान् नमस्कृत्य विलोक्य शास्त्रं
 ज्योतिः सदा कोविदरञ्जनीया ।
 श्रीरामगोविन्दद्विजेन कोडी-
 सारावली चाद्य वितन्यते वै ॥
 न सन्धं वर्णबोधाय पाठार्थं बालकस्य च ।
 ज्योतिःशास्त्रोद्धतः सारः संक्षेपेण भयोच्यते ॥
 आदौ लग्ननिर्णयः ।
 रामोऽगवेदै (१ । ४७ ।) अलक्षितु मिवै- (४ । १७)
 बाणी रसैः (५ । ६) पञ्चसगरैश्च (५ । ४०) ।
 बाणः कुवेदै (५ । ४१) विषयोऽङ्गयुग्मैः
 (५ । १८ ।) क्रमोत्क्रमोपेतुलादिमानम् ॥
 लग्नं दण्डपलं द्विभ्रं तत्संख्यं क्रमतः पलम् ।
 विपलञ्च रवेर्भोग्यमेवं कल्पनमस्तमे ॥
 चतुस्त्रिंशदशीतिश्च शतस्यैव पुनः शतम् ।
 अशीतिश्च चतुस्त्रिंशत् त्रुटिं वृद्धिं समादिशेत् ॥
 आषणादौ दिवाहानिर्माघादौ वर्ज्यते दिवा ।
 इति गृहादिनिर्णयः ॥ इत्यादि ।

End.

हानिर्दुःखं सच्चक्षुशो धनमाश्रय जायते ।
 भरणं घातपादादि तद्दिने जायते भुवम् ॥
 तस्मिन् दिने च यो रोगो जायते पुत्रपथ्य च ।
 असाध्यः स भवेद्भोगो मृत्युलोकादिदायकः ॥

Colophon.

इति कोडीसारावल्यामुदितादिदशानयनं समाप्तम् ॥

विषयः । अथ प्रथमं लग्ननिर्णयः । गृहादिनिरूपणम् । स्त्रीजनसंख्याकथनम् । दीप-
स्थितिनिरूपणम् । मेषादीनां वर्षकथनम् । यामार्जकथनम् । दण्डाधिपकथनम् । राशि-
देवतास्वरूपकथनम् । राशिनैः सौम्यादिविवेकः । मेषादीनां विशेषसंज्ञाः । पञ्चाणामुच्च-
नीचत्वकथनम् । मूलनिकोणकथनम् । जलदहनमिवद्रेक्षाणकथनम् । सौम्यद्रेक्षाणकथनम् ।
शेषाधिपतिकथनम् । चोराकथनम् । नवांशादिनिरूपणम् । पताक्याद्यरिष्टकथनम् । जाति-
कारिष्टकथनम् । जातपुरुषचक्रकथनम् । तुङ्गादिफलकथनम् । नपुंसकज्ञानकथनम् । बन्धा-
ज्ञानकथनम् । आरजज्ञानकथनम् । सप्तसरणयोगकथनम् । वैधव्यलक्षणकथनम् । अथ
रव्यादिपञ्चाणां दृष्टिकथनम् । पञ्चाणां धनुर्भावविवेचनम् । पञ्चाणां द्वादशभावविवेचनम् ।
अथ केन्द्रकथनम् । पञ्चाणां नैसर्गिकमित्रत्वकथनम् । पञ्चाणां नैसर्गिकशत्रुत्वकथनम् । तत्काल-
मित्रताकथनम् । पञ्चाणां दिग्बलकथनम् । पञ्चाणां बलाबलनिरूपणम् । धनुर्वर्गकथनम् ।
शेषफलकथनम् । चोराफलकथनम् । द्रेक्षाणकथनम् । नवांशफलकथनम् । द्वादशांशादि-
फलकथनम् । नक्षत्राणां देवादिगणकथनम् । अथ राशिफलकथनम् । जन्मभासफलकथनम् ।
वारफलकथनम् । तिथिनक्षत्रकरणफलकथनम् । तनुधनादिद्वादशस्थानगतपञ्चावस्थानफल-
कथनम् । पञ्चाणामष्टवर्गफलकथनम् । अथ अपत्यविवेककथनम् । नाचनिकदशानिरूपणम् ।
अन्तर्दशाफलकथनम् । वसुदशानिरूपणम् । मास-दिन-क्षणदशानिरूपणम् । योगिनौदशा-
कथनम् । अष्टमस्थाने पञ्चस्थित्या भरणं ज्ञातव्यमितिकथनम् । अथ आयुर्दायकथनम् । पञ्च-
स्वरकथनम् । वर्षदशादिफलकथनम् । दशान्तर्दशादिनिरूपणम् ।

No. 84. कौतुकरत्नाकरः । Substance, country-made paper, $14\frac{1}{2} \times 3\frac{1}{2}$ inches. Folia, 20. Lines, 6 on a page. Extent, 502 ślokas. Character, Bengali. Date ? Place of deposit, Tripurá, Mahárāja's Library. Appearance, tolerable. Prose and verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो महादेवाय ।

भूतैराष्टवस्त्रासुरसि करहतिं कुर्वन्तीमानताङ्गी
दनैर्देष्टा रसज्ञां जघनगुह्यतया प्रसवलन्तीं वदन्तीम् ।
पश्येतां दक्षपत्नीमिति सुरसरिता जल्पिते सोपचांसं
तां वीक्ष्य स्मेरवक्त्रः सपदि नतशिराः पातु वः पञ्चवक्त्रः ॥
इत्यादि ।

End.

अथ एव तत्सम्यग्ज्ञानाति इति सरोधं सप्तसोत्थाय तथाविधावस्थ एव
राजसन्निधौ प्रस्थितः ॥

Colophon. इत्येतावदस्ति कौतुकरत्नाकरस्य । श्रीहरिः । श्रीरामशङ्करशर्माः स्वाक्षरमिदं
पुस्तकञ्च ॥

विषयः । भूलुया-इतिप्रसिद्धराजधानीवास्यस्य गन्धर्वमाणिक्यपुत्रस्य लक्षणमाणिक्य-
नाम्नः ज्ञापतेः कवितार्किकापरनामधेयेन पुरोधसा विरचितः प्रहसनविशेषः ॥

No. 85. कौलावलीनिर्णयः, By ज्ञानानन्दपरमहंसः । Substance, country
made paper, 19×5 inches. Folia, 37. Lines, 10 on a page. Extent,
1,277 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Mājpadā,
District Dháká, Babu Rásavihári Ráya. Appearance, new. Verse.
Incorrect.

Beginning.

श्रीगुरवे नमः ।

मत्वा श्रीगुरुपादपद्मयुगलं सिद्धैः सदा सेवितं
शाक्तानां परिभावमोक्षजनकं कौलावलीनिर्णयम् ।
वक्ष्येऽहं कुलवर्धनं सुकृतिभिः सेयं सदा कौलिकैः
भवेरेव मनोहरैः + + + + + प्रसादालयम् ॥
प्रातरुत्थाय शिरसि सच्चन्दलपङ्कजे ।
नखणादित्यकिञ्चलके विधोर्मण्डलसंयुते ॥
ध्यायन्निजगुरुं धीरो रजताचलसन्निभम् ।
वीरासनसमासीनं शुक्ताभरणभूषितम् ॥
शुक्लमाल्याम्बरधरं वरदाभयपाणिकम् ।
वामोदशक्तिसहितं कारुणेनावलोकितम् ॥
प्रियायाः सख्यक्षणेन छतचारुकलेवरम् ।
वामेनोत्पलधारिणा रक्ताभरणभूषितम् ॥
ज्ञानानन्दसमायुक्तं स्मरेत् तन्नामपूर्वकम् ।
मानसैरुपचारैश्च सम्पूज्य कल्पयेत् सुधीः ॥
गन्धं भूम्यात्माकं दद्याद्भावपुण्यं ततः परम् ।
भूपं वायुशक्तं दद्यात् तेजसा दीपमेव च ॥
नैवेद्यभक्ष्यं दद्यात् दद्याच्च सुकृते तथा ।
चासरं पादुके ब्रवं तथास्तुङ्कारभूषणम् ॥
तत्त्वमुद्राविधानेन सम्पूज्य वाग्भवं नमः ।

यथाशक्ति जपं कृत्वा समर्प्यैव स्तुतिं पठेत् ॥

इत्यादि ।

End.

अथ कामकला शक्तिः साधको रत्नमन्दिरे ।

रत्नालङ्कारमयुक्तो रत्नगन्धानुकीपनः ॥

रत्नवस्त्रो रत्ननेत्रो रत्नकामकलात्मकः ।

रत्नपुष्पैश्च विविधैर्नैवेद्यै रत्नसन्निभैः ॥

नानोपहारबलिभिः कुङ्कुमादिविलेपनैः ।

मृलादित्रिङ्गारभूषणैः स्फुर + पमरूपिणीम् ॥

बन्धूककुसुमाकारकाञ्चीभूषितभूषणम् ।

इन्दुकोदण्डपुष्पेषु वरदाभययुक्तराम् ।

उदौपकान्तिसिन्दूरभूषितां नयनोज्ज्वलाम् ॥

Colophon.

इति ज्ञानानन्दपरमहंसचिरचिते कौलावलीनिर्णये दशमोऽङ्काः ॥

विषयः । अत्र कौलिकानां प्रातःश्रुत्यनिरूपणम् । कुलगुरुसंख्यादिकथनम् । कुललक्षण-
संख्यादिकथनम् । प्रातःकृत्याकरणे दौषकथनम् । स्नानविधिः । सन्धाविधिः । तर्पणविधिः ।
षट्कर्मनिरूपणम् । तत्र कर्मभेदे वस्त्रभेदकथनम् । पूजास्थाननिरूपणम् । द्वारादिप्रवेशपूजा-
विधिः । कूर्मचक्रनिरूपणम् । अर्घ्यस्थापनविधिः । आसनादिविधिः । पूजाद्रव्यादनिरूपणम् ।
द्रव्यस्थापनस्थानादिकथनम् । फलपुष्पपत्रदानविधिः । पुष्पविवेचनम् । शक्तियुक्तेन पूजा कार्येति
कथनम् । चक्रमध्ये स्त्रीपुरुषयोरुपवेशनादिव्यवस्था । पूजादौ विजयादिस्त्रीकारविधिः ।
विजयादिशोधनविधिः । तत्र अनुपानविधिः । भूतशुद्ध्यादिक्रमकथनम् । अन्तर्यजनविधिः ।
तत्र दशपुष्पकथनम् । अथ वाह्यपूजाविधिः । तत्र यन्त्रद्रव्यनिरूपणम् । यन्त्रपुष्पनिर्णयः ।
पञ्चमकारविधिः । पञ्चद्रव्यशुद्धिकथनम् । अर्घ्यपात्रादिविधिः । षोडशोपचारविधिः । शक्ति-
विषये धूपनिरूपणम् । दशाद्रपोडशान्नधूपादिविधिः । कुण्डलखण्डलादिविधिः । होमद्रव्य-
निरूपणम् । अथ त्रिविधपानलक्षणकथनम् । अन्नपूर्णाध्यानादिकथनम् । अन्नपूर्णामन्त्रादि-
कथनम् । कौलिकलक्षणादिकथनम् । पानविधिः । सुरादेवौघानादिकथनम् । चक्रमध्ये
वज्रावर्ज्याकथनम् । ततः शान्तिसौचम् । तिलकादिविधिः । आत्मसमर्पणविधिः । पञ्चकृत्य-
निरूपणम् । तत्र शक्तिशोधनादिविधिः । स्नानविशेषे पूजायां फलाधिक्यकथनम् । वासाचार-
भावेन पूजनीयदेयताकथनम् । पूजास्त्वकथनम् । शिवावलिप्रकारकथनम् । कुलवारादि-
निरूपणम् । नवकन्यानिरूपणम् । कुलाष्टककथनम् । मन्त्रलाष्टककथनम् । शक्तिपूजाप्रकारः ।
अथ योगिलक्षणादिकथनम् । गुरोरग्रतो निषिद्धकर्मकथनम् । गुरुशिष्ययोर्निषिद्धकर्मकथ-
नम् । शक्तिप्रशंसाकथनम् । अथ भावनिरूपणम् । अथ कामकलाध्यानादिकथनम् । वीरभाव-

कथनम् । तत्र चितासाधनादिविधिः । बलिदानविधिः । वीरसाधनविधिः । श्वसाधन-
विधिः । श्वलक्षणदिकथनम् । पञ्चमुष्णीसाधनविधिः । अथ ग्रहणपुरश्चरविधिः । अथ
शरत्कालीनपूजायाः कर्त्तव्यताकथनम् । तत्र कुमारपूजनादिविधिः । समयाचारविधिः ।
शृङ्गाखादिदर्शने नमस्कारविधिः । तन्मन्त्रादिकथनम् । वज्रपुण्यादिपञ्चविधिः । काम्यपूजा-
विधिः । रत्नपूजाविधिः । विपुरावीरसाधनविधिश्चेति ॥

No. 86. क्रमदीपिकावृत्तिः । Substance, country-made paper, Folia, 45. Lines, 6 on a page. Extent, 1,215 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1691. Place of deposit, Kānthālpādā, Post office, Naihati, Paṇḍita Rāma-tāraṇa Thākura. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

नमोऽस्तु गुरवे तस्मै केशवाय महात्मने ।

यस्यावतारः सर्वपापपवर्गाग्निसाधनम् ॥

तत्र तावत् प्रथमतः प्रारम्भितस्याविज्ञेन परिसमाप्त्यर्थमिष्टलाभाय पन्थकारः
अभीष्टदेवतास्मरणात्मकमाशीर्वादलक्षणं मङ्गलमारब्धुं सम्बन्धादिकं सूचयति
प्रथमश्लोकेन तस्य प्रयोजनं निःशेषदुःखनिवृत्तिः । इत्यादि ।

End.

अगच्छद्यादिशक्तिमत् निरतिशयप्रकाशानन्दचिद्रूपं परं ज्योतिः यत्
प्रकृतिं विधत्ते स्वस्वास्मैकतविराटरूपाधिष्ठानतया तिष्ठति । कृष्णं नैमि
प्रकृतितत्त्वं (?) करोमि स्वदेहादिसङ्कोचद्वारेण तन्मय एव भवामि ॥

Colophon.

इति क्रमदीपिकावृत्तावष्टमः पटलः ॥ * ॥ शकान्दा १६९१ ॥

विषयः । क्रमदीपिकाख्यवैष्णवतन्त्रस्य आख्यानम् ॥

No. 87. क्षेत्रतीर्थवर्णनम्, (स्कन्दपुराणकाशीखण्डोपनिषद्) । Substance, coun-
try-made paper, 14×3 inches. Folia, 19. Lines, 6 on a page. Extent,
342 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Yaṇḍal,
District Mayamansinha, Paṇḍita Kālicandra Bhaṭṭācāryya. Appearance,
old. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ विश्वेश्वराय नमः । अगस्त्य उवाच ।

एतत् भविष्यं श्रुत्वा च व्यासस्य शिवनन्दन ।

आश्चर्य्यभाजनं जातस्त्रीर्यानि कथयामि ॥

आनन्दकानने यानि यत्र सन्ति पङ्कानन ।
तानि लिङ्गस्वरूपाणि समाचक्ष्य समाग्रतः ॥ इत्यादि ।

End. इति नन्दिवचः श्रुत्वा देवो देवीसमायुतः ।
दिव्यं रघुं समाकृष्ट्य निर्जगाम त्रिपिष्टपात् ॥

Colophon. इति स्कन्दपुराणे काशीखण्डे चेत्रतीर्थवर्णनं नाम सप्तनवतितमोऽध्यायः ॥

विषयः । काशीस्थिततीर्थनिचयनिरूपणमुखेन तत्तत्तीर्थानां साक्षात्प्रादिकथनम् ॥

No. 88. गयापद्धतिः, By रघुनाथभट्टः । Substance, country-made paper. Folia, 19. Lines, 11 on a page. Extent, 440 ślokas. Character, Nāgara. Date, Sam. 1886. Place of deposit, Gobardhansarāi, Benares, Paṇḍita Vindhyeṣvarīprasāda Dubē. Appearance, fresh. Prose and verse. Correct.

Beginning. श्रीगणेशाय नमः ।
अथ गयापद्धतिलिख्यते ।
गदाधरं प्रणम्याथ विष्णुाद्याः परदेवताः ।
रघुनाथो गयाकृत्यं याचारश्चादि भाषते ॥
अथ यात्राप्रवृत्तिसकलमयाकृत्यप्रयोगः । इत्यादि ।

End. साक्षोपन्यासमासरो(?) रघुनाथेन निर्मितः ।
परानुष्ठेयसन्दोहप्रयोगक्रमसंघट्टः ॥
प्रीयतां पितरस्तेन देवश्चादिगदाधरः ।
सन्तुष्टश्च प्रसादं स्वीयः कश्चिदिह मे भवेत् ॥

Colophon. इति श्रीमन्-साधवात्सलभट्टरघुनाथकृता गयानुष्ठानपद्धतिः सम्पूर्णा । गदा-
धरार्पणमस्तु संवत् १८८६ मार्गशीर्षक दशहरवौ ग्रन्थसमाप्तिः ॥ शुभं
भट्ट आचार्य्येण लिखितं स्तुतिं परार्यम् ।

विषयः । गयतीर्थे यात्रारम्भमारभ्य तत्र कर्त्तव्यस्य पिण्डदानादिकस्य प्रयोगकथनम् ।

No. 89. गयाप्रकाशः । Substance, country-made paper, 10×5 inches. Folia, 21. Lines, 12 on a page. Extent, 315 ślokas. Character,

End. श्रीभोजदेवप्रभवस्य श्रीभोजदेवनामास्य पिता तस्मात् प्रभवस्य जातस्य ।

Colophon. इति श्रीगीतगोविन्दप्रबोधे द्वादशसर्गव्याख्या समाप्ता ।

यदन पूर्वपूर्व्यासां टिप्पनीनां विरोधिता ।

क्षपया मयि तत्सर्वं क्षम्यतां सदसद्विदः ॥

ममोक्तिरन्यटीकानां संचेप एव केवलम् ।

विशेषो यदि चान्योक्ति तदा चिन्त्यो मनोषिभिः ॥

कृतिनः सदसद्विदेवका

भवतास्यां क्षपया कृतौ मम ।

स्थितये पथि पिच्छिले मुहुः

सखलतो दण्ड इवावलम्बनम् ॥

यो जातो वसुधासनगुरोर्गोविन्दपादाभ्युज (?)

द्वन्द्वधानकराजिराजितहृदः श्रीरामभद्रात् सुतः ।

तेमैवाज्ञमुदे मुदेयमुदिता टीका तरोव श्रियः

प्रायः केलिकलाकलानिधिसत्काव्याव्यपारप्रणीः ॥

न तोल + + + द्विजराज शक्ति

देवीप्रबोधैयतिथौ नवम्या ।

श्रीगीतगोविन्दकविलटीका-

मिसां रमाकान्तकृतौ लिखेष्ट ॥

समाप्तोऽयं ग्रन्थः । मन्त्रमेव नयते

विषयः । जयदेवकृतस्य गीतगोविन्दनामकस्य छण्णलीलावर्णनात्मकस्य काव्यस्य व्याख्यानम् ।

No. 92. गीतासारः । Substance, country-made paper, $13\frac{1}{2} \times 3\frac{1}{2}$ inches. Folia, 3. Lines, 7 on a page. Extent, 110 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kālikaccha, Parganā Sarāil, District Tripurā, Paṇḍita Kālicandra Nyāyapañcānana. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः छण्णाय । अथ गीतासारः । अज्जुन उवाच ।

ॐकारस्य च माहात्म्यं रूपं स्थानं स्वरं तथा ।

तत्सर्वं श्रीतुमिच्छामि ब्रूहि मे परमेश्वर ॥

श्रीभगवानुवाच ।

साधु पार्थ महाबाहो यन्मे त्वं परिष्टुष्वसि ॥ इत्यादि ।

End. नश्यन्ति दर्शनात् सर्वे गीता यस्य हृदि स्थिता ।

यत्र तत्र ग्रीतो भक्त्या स गच्छेत् परमं पदम् ॥ (?)

Colophon. इति श्रीकृष्णार्जुनसंवादे गीतासारः समाप्तः ॥

विषयः । श्रीकृष्णार्जुनसंवादच्छ्लोकैर् अकारस्य साहाय्यरूपस्यानादिनिरूपणम् ॥

No. 93. गुणप्रकाशः By वर्द्धमानोपाध्यायः । Substance, country-made paper, $15\frac{1}{2} \times 2\frac{1}{2}$ inches. Folia, 79. Lines, 5 on a page. Extent, 2,123 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhánuká, Post Office, Pálaš, District Pharidpur, Paṇḍita Maramohana Tarkacúḍá-maṇi. Appearance, tolerable. Prose. Generally Correct.

Beginning. ॐ नमः शिवाय ।

एकत्र सन्निपतितामितकण्ठविम्ब-

मन्यत्र चन्द्रकिरणोद्भितशुभभावं ।

सन्ध्याजलाञ्जलिमनङ्गरिपीनमामि

क्षुद्रप्रविष्टमिव पुण्यतमं प्रयागम् ॥

नतिवस्तुतेरपि प्रारिञ्चितविघ्नविघातकत्वात् तामादौ कृतां निबध्नाति तुष्टे-

रिति । तुष्टिरनुरक्तिरतुष्टिर्द्वेषः तदुभयमपि बन्धनीयमोचनीययोरीश्वर-

विषयकमेव ।

मन्त्रमेव जयते

परात्परतरं यान्ति नारायणपरायणाः ।

न ते तत्र गमिष्यन्ति यदिशन्ति महेश्वरम् ॥ इति स्मृतेः ।

यद्वा मोचनेच्छाबन्धनेच्छे तुष्टातुष्टौ ते ईश्वरस्यैव तदिच्छाया एकत्वेऽपि

तत्तत्फलपधानात् सिद्धत्वासंजिहीर्षावदौषाधिको भेदः सङ्कारिभेद-

समवधानाच्च तस्याः कार्याभेदजनकत्वात् तत्र बध्नतः पुनरित्यनेन बन्धस्या-

वृत्त्या मोक्षानन्तरं बन्ध इत्यर्थे विरोधादतुष्टेः पुनरिति योजना । तथाच

व्यवच्छेदार्थः पुनःशब्दो नावृत्त्यर्थ इति नोक्तदोषः । यद्वा बध्नतः पुन-

रित्यनेन बन्धस्य निरन्तरावृत्तिरुच्यते न मोक्षानन्तरतेति नोक्तदोषः ।

सुक्तिबन्धौ दुःखसन्तत्यत्यन्तच्छेदनदृष्टौ तयोश्च शरीरावच्छेदालाद्विश्वपदेन

भोगायतनं शरीरमेव ..... ।

..... कारो बधे निश्चये च ..... यत्ने पश्चादपि ।

तुष्टारभौलेऽपि पुमान् स्त्रियां भूतिप्रसेवके ॥ इत्यादि ॥

End.

न च भट्टरेपेक्षाबुद्धेर्द्विजाभिव्यक्तत्वाकारा दृष्टान्तासिद्धिः अस्माभिरपेक्षा-
बुद्धेर्द्विजादिजनकत्वेन तस्य प्राक् ..... एवं घटविषयकबुद्धेः प्राक् च
जनकत्वे सिद्धे तदुदृष्टान्तेनापेक्षाबुद्धेरपि विषयकबुद्धेः प्राक् घटजनकत्वमनु-
मेयं । न चाद्यानुमानेऽपेक्षाबुद्धित्वस्योपाधित्वात् ननु जाती घट इति
विशिष्टप्रतीतेः ..... सम्बन्धः सिद्धोत वर्तमाने विषये बाधकाभावात् न
अतीतानागतदेः तदभावे ..... व्यवहारानापत्तिः तस्य ..... अन्यत्वात् ।
न च ज्ञानविधावेव तदधीविषयो वर्तमानेऽपि तथापत्तेः प्रतीत्योर्विषय-
वैलक्षण्यानुभावात् यस्तुती जानामीति मानसानुव्यवसायगम्यं ज्ञानं प्रत्यक्षं
अन्यथा ..... समाश्वासः क्षणिकार्थविशेषगुणत्वाच्च गुणपक्षानस-
प्रत्यक्षत्वमनुमेयं अन्यथा परमाणादि ..... ननु परमाणुवृत्तिः सत्तादिः
घटादौ प्रतीयते तच्च ..... परमाणुवृत्तितया च तदुपपन्नः परमाणोरती-
न्द्रियत्वेन तदप्रतीत्यैव न स्यात् न परमाणुवृत्तितत्त्वसन्निकर्षेण स्वयोग्यता-
मात्रात् सत्तादिः । (अतः परं खण्डितम्)

विषयः । रूपादिष्वतुर्धिशतसंख्यकानां नैसाधिकसम्मतगुणानां यथायथविचारपूर्वकं समा-
धानम् । “तुष्टेर्भौचयतो बन्धादतुष्टेर्ब्रह्मः पुनः कारागारमिदं विश्वं यस्य नौमि तसौच्चर-”
मिति किरणावलीनिर्मातृस्तत्रभवत् उदयनार्यस्य गुणपक्षस्य मङ्गलाचरणं अस्मिन्नपि तुष्टेरिति
माङ्गलिकश्लोकमारभ्य व्याख्यानात् किरणावल्या उपरि क्लेशं टीका ।

सत्यमेव जयते

No. 94. गुणविवृतिविवेकः, by विद्यावागीशः . Substance, country-
made paper, 16 x 2½ inches. Folia, 157. Lines, 7 on a page. Extent, 5,600
glokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Barsikurá,
Mayamansiñha, Pañdita Jayanátha Tarkálañkára. Appearance, very old.
Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमः शिवाय नमः ।

कुक्षिताधरपुटेन पूरयन् वंशिकां प्रचलद्भुलिपंतिः ।

मोक्षयन्निखिलवामलोचनाः पातु कोऽपि नवनौरदक्षविः ।

श्रीमता मधुरानायतर्कवागीशधीमता ।

गुणप्रकाश ... .. ॥

प्रारिखितपन्थसमाप्तिकामनया हतं भगवद्भस्मस्काररूपं मङ्गलं शिष्यशिष्यायै
आदौ निबध्नाति ॐ नम इति । व्याख्यातमेतदनुमानदौधितिरक्ष्ये

... .. प्रकाशफक्षिकासवतारयति । विनापीति निरूपणस्य शब्दप्रयोग
व्युत्पादादिति भावः । इत्यादि ।

End. अत आह किञ्चेति असम्भवायिकारणदृतेस्तन्मतिरुच्यते ॥

Colophon. इति भट्टामहोपाध्यायश्रीविद्यावागीशभट्टाचार्यविरचितो गुणविवेक-
विवेकः समाप्तः ।

विषयः । मथुरानाथकृतस्य गुणप्रकाशविवेतिनामकस्य गुणप्रकाशव्याख्यानप्रत्यक्ष व्याख्या ।

No. 95. गुणवन्दनरत्नस्यम्, by हरिचरणः. Substance, country-
made paper, 10 x 4 inches. Folia, 27. Lines, 10 on a page. Extent, 648
çlokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1602. Place of deposit, Viṣṇu-
pur, Kṛiṣṇagari, Paṇḍita Çaçibhūṣaṇa Gosvāmī. Appearance, old.
Prose. Incorrect.

Beginning. श्रीश्रीकिशोरीकिशोरी जयतः ॥

प्रपद्य वन्दनमध्यमेकतः प्रोशन्नसालुत्कलिकाकुलात्मा ।

अहाठयाभि जलतः कठोरा वायस्य मुद्रां हृदि सुस्थितस्य ॥

अथे वन्दारण्य त्वरितमिदं तोयोत्सवपराः

परामातुः के वा न किल परमानन्दलक्ष्मी ।

अतो नीचेर्थाचे स्वयमपि च यो वीक्षणविधे

वरेणां मे चेतस्युपदिश दिशं चा कुण कृपां ॥

... .. विचरते

सदा प्रेयास्यति श्रुतिरपि विरौति स्मृतिरपि ।(?)

इति ज्ञात्वा वन्दे चरणमभिवन्दे तव कृपां

कुर्वन् चित्रं मे फलतु नितरां तर्पणविटपी ॥ इत्यादि ।

End.

अन्योन्यं रसकेलिकौतुकविधौ सख्यां रसे मग्नतां

प्राप्तायां रसकोकिलादिविरतैः कम्पितं स्थले नीतुसवः ।

पाशौ पाण्डवनखनेन विद्वसन्तामां परीक्षसक्तत् (?)

नानारङ्गविहारकौतुकरणे श्रीङ्गद्विगेन्द्रिरम् ॥

... .. !

सखि सखचरीवन्दैरनुचर्यादिभिर्नवम् ।

सख्यानिस्थितयोः सख्ये कुर्मस्तत्तत् यथामति ॥

इत्येवं कथितं साधो नैतिकं चरितं तयोः ।
 यथामति तथा कुर्याद्यथा तत्र गतिर्भवेत् ॥
 इति नत्वा गुणं तत्र पपात दण्डवद्भुवि ।
 तथा भवतु मे नित्यमिति विश्वासयाम्यहम् ॥
 श्रीमत्श्रीरसिकश्यामनामा श्रीश्रीगुरुर्मम ।
 यत्पादाभोजमाधुर्यं नवं भावयतु तत्तत्सुखम् ॥ (?)
 नाम्ना.....हरिचरणः श्रीगुरोः सत्कृपातो
 नानातन्त्रप्रकटसुरसैः पुस्तकं चारु चक्षोः ।
 यद्यप्यास्तेऽप्रकटभजने चित्तवृत्तिर्निगूढे
 द्विलास्र्यां सपदि रसिका नित्यमालोकयन्तु ॥
 ... ..
 येषां सखीवृन्दनिवेशमाप्तौ श्यामौ सदा राजत एव चित्ते ॥
 हरिचरणकृतेऽत्र वन्द्यायनसदृशस्य च परिच्छेदस्तृतीयः ।
 सेवाप्रकाशः प्रथयतु तान् ॥

Colophon. इति श्रीगुरुवन्द्यावनरचक्षुः नित्यसेवाप्रकाशस्तृतीयः परिच्छेदः । शुभमस्तु
 शकाब्दा १९०९ ॥

विषयः । वैष्णवशास्त्रं । प्रथमपरिच्छेदे-उत्कलिकावक्त्रादीनिरूपणं तथा खलुप्रकाशादि-
 निरूपणम् । द्वितीयपरिच्छेदे-स्वभावप्रकाशादिनिरूपणम् । तृतीयपरिच्छेदे-नित्यसेवाप्रकाशादि-
 निरूपणम् ॥

No. 96. गुरुपादुकास्तोत्रटीका, by अनन्तरामः. Substance, country-made paper, 18×3½ inches. Folia, 5. Lines, 8 on a page. Extent, 215 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Hálisahar, Khásaváṭī, Paṇḍita Mahádeva Bhaṭṭácárya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ गुरवे नमः । अथ गुरुपादुकास्तोत्रटीका द्विजेन रच्यते ।
 गुरुपदेशाच्च पण्डितैः सा प्रगृह्यताम् ।
 नत्वा श्रीगुरुसत्त्वोभयं प्रत्यक्षं शिवरूपिणम् ।
 श्रीमत्तानन्तरामेण ज्ञात्वा चैव गुरोर्मतम् ॥ इत्यादि ।

End. खण्डितत्वात् शेषो नास्ति ।

विषयः । तन्त्रोक्तस्य गुरुपादुकास्तोत्रस्य व्याख्यानम् ।

No. 97. गुरुपादुकास्तोत्रटीका, by रघुनन्दनन्यायालङ्कारः. Substance, country-made paper, 16×3 inches. Folia, 4. Lines, 7 on a page. Extent, 101 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Yaçodala, Mayamansiñha, Paṇḍita Kālicandra Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ श्रीशिवाय नमः ।

नमस्तस्मै भगवते परमात्मस्वरूपिणे ।

गुरवे श्रीमते ज्ञानदात्रे सर्वार्थदर्शिने ॥

सदाशिवपदं ध्यात्वा मन्त्रं वक्ष्ये मुदा । (?)

करोमि पादुकास्तोत्रव्याख्यानं शिवसंयुक्तः ॥

End. एतत् वचनानुसारेण पदार्थायागमीक्षमन्त्रोपादानवाधां ये कुर्वन्ति
तेऽप्यतिशयमन्दबुद्धयः ॥

Colophon. इति रघुनन्दनन्यायालङ्कारविरचिता गुरुपादुकास्तोत्रटीका समाप्ता ।

विषयः । तन्त्रोक्तस्य गुरुपादुकास्तोत्रस्य व्याख्या ।

No. 98. गोत्रप्रवरविवेकः । Substance, country-made paper, 15×2½ inches. Folia, 2. Lines, 8 on a page. Extent, 44 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kuṇḍi, Tháná Rápinagar, District Dháká, Paṇḍita Kāliçaukara Vidyālañkara. Appearance, tolerable. Prose and verse. Incorrect.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

अथ गोत्रप्रवरविवेको लिख्यते । तत्र—

जमदग्निर्भरहाजो विश्वामित्राग्निगोतमाः ।

वसिष्ठकाश्यपागस्त्या मुनयो गोत्रकारिणः ॥

एतेषां यान्यपत्यानि तानि गोत्राणि मन्वते (?) ।

एतदुपलक्षणम् । अन्येषामपि दर्शनात् । प्रवरस्तु गोत्रप्रवर्त्तको मुनिः

तत्र जमदग्निगोत्रस्य जमदग्नाथौर्ध्ववशिष्टाः । इत्यादि ।

End. दत्तात्रेयगोत्रस्य दत्तात्रेय आग्निरस-बार्हस्पत्यप्रवराः ॥

Colophon. इति गोत्रप्रवरविवेकः समाप्तः ।

विषयः । जमग्रादिगोत्राणां प्रवराणाञ्च सङ्ग्रहः ।

No. 99. गोरक्षसंहिता, by **गोरक्षनाथः**. Substance, country-made paper, 19×4 inches. Folia, 13. Lines, 7 on a page. Extent, 398 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kātibālī, viā Mayamansīlha, Paṇḍita Viçvanātha Tarkabhūṣaṇa. Appearance, tolerable. Verse. Incorrect.

Beginning. ॐ नमः शिवाय ।

श्वसिञ्जरूपिणे चिदात्मने सुखस्वरूपिणे ।
 पदेस्त्रिभिस्त्रिदादिभिर्निरूपिताय ते नमः ॥
 साङ्गतिर्मुनिवर्य्योऽसौ भूतले योगलिङ्गया ।
 सनकश्च परिधम्य मैमिषारण्यमाप्रवान् ॥
 सुगन्धिनानाकुसुमैः स्वादुभक्ष्यफलसंगतैः ।
 शास्त्रिभिः शोभितं पुण्यं जनकासनमण्डितम् ॥
 स मुनिर्विचरंस्तत्र ददर्शास्य ततोऽरघः ।
 वेदिकायां समासीनं दत्तात्रेयं महासुनिम् ॥ इत्यादि ।

End. तस्यादौ श्रोष्यते शीघ्रं तुष्टायैमेतरे जनाः । (2)
 भवतीति हरं नृणां मुक्तिसोपानसंज्ञकम् ।
 गुह्याङ्गुल्यन्तरेणे तद्गोरक्षेण प्रकाशितम् ॥
 नित्यं तेन सुतर्पितास्य पितरः स्वर्गश्च नीताः पुन-
 र्यस्य ब्रह्मविचारणे क्षणमपि प्राप्नोति धैर्य्यं मनः ।
 × × × × × × ×
 × × × × × × × ॥

Colophon. इति गोरक्षसंहितायां मुक्तिसोपानं समाप्तम् ।

विषयः । योगकैवल्योपायादिनिरूपणम् ।

No. 100. गोविन्दकल्पलता, by **मीराचार्य्यः**. Substance, country-made paper, 12×5 inches. Folia, 58. Lines, 12 on a page. Extent, 2,349 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Viṣṇupur, viā Bāṅkurā, Paṇḍita Rūparāma Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः श्रीकृष्णाय ।

कलयति कलनेषु सायया मोक्षयन्तं
 खवति मधुरविन्दं कृष्णगोविन्दगीतम् ।
 पटुतरवटुनीपैराष्टतं गोषु गोपी-
 जन इति च समाख्यावक्तुं तच्च नत्वा ॥ (?)
 समुदितमिदमेतत् पूजनं श्रीमुरारे
 विधिवदिति पुरा यन्नारदाद्यैर्मुनीन्द्रैः ।
 सकलविभवसाध्यैर्धर्मकामार्थमोक्षैः
 फलति यदि कदाचिन्त्यागतो वा कथञ्चित् ॥
 जनेषु मर्त्येषु विशुद्धकर्म्मसु
 श्रीकृष्णमन्त्रं भवसिन्धुपोतम् ।
 नत्वा पुनर्वचमिदं दयामुधैः श्री-
 गुरोः पदं कञ्जजपांशुनिर्मलम् ॥
 गाणपत्यस्तथा शाक्तः शैवः सौरादिकस्तथा ।
 विभिन्नफलदाः प्रीक्ताः शत्रु(?) आसीन बान्धवाः ॥
 यतीनां ब्रह्मचारिणां वनस्थानाञ्च योषिताम् ।
 सर्वेषां गृहमेधिनां विष्णुमन्त्राञ्च बान्धवाः ॥
 असारे क्षौरसंसारे सारं कृष्णपदार्चनम् ।
 तत्पदं नार्चितं येन पापिना पापकर्म्मणा ॥
 तदर्चनं प्रवक्ष्यामि यथा शास्त्रविधानतः ।
 गुरुतः शास्त्रतः सम्यक् कुर्याद्दीक्षां प्रयत्नतः ॥
 आद्ये दीक्षां प्रकुर्वीत सर्वार्थसिद्धिचेतवे ॥ इत्यादि ।

End.

ततश्च कृष्णभूतोऽसौ जायते नान्यथा मुने ।
 अन्नं दद्यात् सालवेभ्यो बद्धमानपुरःसरम् ॥
 खण्डाद्यभोज्यैश्च ततो वस्त्रालङ्कारणादिभिः ।
 एतन्ने कथितं प्रप्य सर्वप्रयोजनमोत्तमम् ॥
 अस्य विज्ञानमात्रेण कृष्णात्मिकं समश्नुते ।
 न प्रकाशमिदं प्रप्यं न देयं यस्य कश्चचित् ॥
 मन्त्राः पराङ्मुखा यान्ति आपदश्च पदे पदे ।
 इह लोके च दारिद्र्यं परत्र पशूनां व्रजेत् ॥

चुम्बकाय न दातव्यं परदाररताय च ।
 शठाय परशिष्याय नास्तिकाय विशेषतः ॥
 भ्रिययां सक्ताय दुष्टाय तथा कामातुराय च ।
 विदूषकाय शक्ताय न प्रकाशमिदं शुभम् ॥
 शिवद्वेषरतायापि देवद्वेषरताय च ।
 विप्रद्वेषपरायापि निश्चितं न प्रकाशयेत् ॥
 कृपणाय खलायापि भ्रष्टाचाराय निश्चितम् ।
 न प्रकाशमिदं यत्प्रकाशं वैष्णवाय च ॥
 शक्तस्थाने न पायेदं(?) दुर्जने न प्रकाशयेत् ।
 अनाचाराय विप्राय तथा कोपरताय च ॥
 न शुद्धाय मतिं दद्याद्गोच्छिष्ट-कदाचन ।
 इह लोके च दारिद्र्यं परत्र पशुतां वृजेत् ॥
 ... मध्ये कालिन्द्यास्तुटसन्निधौ ।
 एतद्गुह्यं समाख्यातं वैष्णवानां हिताय च ॥

Colophon. इति श्रीसमीराचार्यविरचितायां गोविन्दकल्पलतायां त्रयोदशः संयुक्तः ॥
 समाप्तस्तथा ग्रन्थः ॥

विषयः । १ प्रथमसंयुक्ते दीक्षादिनिरूपणम् । २ ये मन्त्राधिकार्यादिनिरूपणम् । अक्षर-
 चक्रादिनिरूपणम् । ३ ये मन्त्रचैतन्यादिनिरूपणम् । ४ ये मन्त्रसिद्धिलक्षणानि-
 ५ मे कृष्णमन्त्राचारादिनिरूपणम् । ६ ये आचारगतमासिकपूजादिनिरूपणम् । ७ मे मन्त्र-
 ऋषि-वृन्दः-प्रभृतिनिरूपणम् । ८ मे गोपालमन्त्रग्रन्थविध्यादिनिरूपणम् । ९ मे यजनविधि-
 प्रयोगादिनिरूपणम् । १० मे पुरश्चरणविध्यादिनिरूपणम् । ११ शे मन्त्रप्रभेदादिनिरूपणम् ।
 १२ शे कुण्डलक्षणादिकथनम् । १३ शे योगसाक्षात्मादिकथनम् ।

No. 101. गोविन्दलीलामृतम्, by रघुनाथदासः. Substance, country-
 made paper, 12×4 inches. Folia, 35. Lines, 8 on a page. Extent, 1,000
 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāññhālpāḍā,
 viā Naihātī, Paṇḍita Rāmatāraṇa Thākura. Appearance, very old. Verse.
 Generally correct.

Beginning. श्रीराधाभाषवौ जयेताम् ॥

श्रीगोविन्दं व्रजानन्दं सन्दोषानन्दमन्दिरम् ।

तं वन्दे परमानन्दं श्रीराधासङ्गनन्दितम् ॥

योऽज्ञानमत्तं भुवनं कृपालुः सत्यव्रणकरोत् प्रमत्तं ।

क्षप्रेमसम्यत्सुधयाद्भुते तं श्रीकृष्णचैतन्यमसुं प्रपद्ये ॥ इत्यादि ।

End. खण्डितत्वात् शेषो नास्ति । प्रथमसर्गे श्लोकसंख्या ११७ । द्वितीयसर्गे १०७ ।
तृतीयसर्गे ११० । चतुर्थसर्गे ७८ ।

विषयः । कृष्णस्य कुञ्जनिशान्तकलिवर्णनम् । तत्प्रविलासवर्णनम् । भोजनकलिवर्णनम् ।

No. 102. गौराङ्गविरुदावली, by किशोरिमोहनगोस्वामी. Substance, country-made paper, 13×5 inches. Folia, 35. Lines, 3 on a page. Extent, 360 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Āgartālā, Vṛddhanagar, Paṇḍita Mīneṣvara Śārbabhauma. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. श्रीगौरचन्द्राय नमः ।
देवैस्तथा युतिगणैर्महिमा न यस्य
प्रज्ञायते प्रभवतः भवतापि ... ।
दुर्वाङ्मस्त्रीमसमतिर्मनुजः कथं स्यात्
श्रीगौरचन्द्र भवतः स्तवगैः शक्तिः ॥ इत्यादि ।

End. येषां निदेशवशतो विषदावलीयम्
गौरप्रभोर्विरचिता रघुनन्दनेन ।
गोवर्धनचलितभट्टनिकषामिनस्ते
मृदुल्विमां कृतज्ञपाः कृपणे सदान्तः ॥

Colophon. इति श्रीकलियुगपावनावतारभगवन्मृत्यान्मन्दकुलजकलानिधि-श्रीहर-
नन्दनद्वितीयनाम्ना किशोरिमोहनगोस्वामिना कृता गौरविषदावली ॥

विषयः । श्रीगौराङ्गस्य महिमयज्ञकानि विशेषणपदानि ।

No. 103. गौराङ्गशतनाम, by सार्वभौमभट्टाचार्यः. Substance, country-made paper, 9×4½ inches. Folia, 2. Lines, 12 on a page. Extent, 48 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Āgartālā, Vṛddhanagar, Paṇḍita Mīneṣvara Śārbabhauma. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. श्रीगौराङ्गप्रभुर्जयति ।
नमस्कृत्य प्रवक्ष्यामि देवदेवं जगद्गुरुम् ।

नान्नामहोत्तरगतचैतन्यस्य मन्त्रात्मकः ।

विश्वम्भरो जितक्रोधः ..... ॥ इत्यादि ।

End. विश्वम्भराय गौराय चैतन्याय मन्त्रात्मने ।
शचीपुत्राय मित्राय लक्ष्मीशाय नमोनमः ॥

Colophon. इति श्रीसर्वभौमभट्टाचार्यविरचितं श्रीचैतन्यदेवस्य गतमहोत्तरनामस्तोत्रं(?)
सम्पूर्णम् ॥

विषयः । श्रीगौराङ्गदेवस्याहोत्तरगतनाम स्तोत्रम् ।

No. 104. गौराङ्गस्तोत्रम्, By विराजगोस्वामी. Substance, country-made paper, 16×1½ inches. Folia, 1. Lines, 4 on a page. Extent, 8 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Çāktā, Thānā Kerānigāñja, District Dhakā, Paṇḍita Trilocana Tarkālāñkara. Appearance, old. Verse. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।
हरिकीर्तननर्तनकीर्तिभूतं
हरिनामविकीर्तितदेशधरम् ।
धृतभाग्यशचीधृतभागवतं
स्मरणेऽपि शरंगलङ्घनलभम् ॥
तुलसीदलनिर्मितमाख्यधरं
हरिणा क्लृप्तो धृतगौरतनुम् ।
दुरसिन्धुतटे धृतबाह्वरधं
शुकजल्पितभागवतानुभवम् ॥ इत्यादि ।

End. य इदं पठेत् कृष्णमादरतो
नहि वक्तुमर्हं पुजनस्य फलम् ।
इह चैव परत्र च मुक्तिपदं
लभते लभते + + कोन समः ॥

Colophon. इति श्रीविराजगोस्वामिविनिर्मितं श्रीगौराङ्गस्तोत्रं समाप्तम् ॥

विषयः । गुणकथनव्याजेन श्रीगौराङ्गमन्त्राप्रभो रूपादिदर्शनात्मकं स्तोत्रमेतत् ।

No. 105. गौराङ्गाष्टकालिकम्, By नरहरिसरकारः. Substance, country-made paper, 13×3½ inches. Folia, 2. Lines, 11 on a page. Extent, 49 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Āgartalā, Veddhamāgura, Paṇḍita Mīnēṣvara Sārvabhauma. Appearance, now. Verse. Generally correct.

Beginning.

श्रीगौरविधुर्जयति ।

श्रीगौराङ्गमहाप्रभोस्वरणयोर्या केशशेषादिभिः

सेवा-गम्यतया स्वभक्तविहिता सा नै र्यया लभ्यते ।

तां तन्मानधिकस्मृतिं प्रथयितुं भाव्यां सदा सत्तमेः

क्षौमि प्रात्यक्षिकं तदीयचरितं श्रीमन्नवद्वीपजम् ॥ इत्यादि ।

End.

श्रीगौराङ्गविधोः स्वधामनि नवद्वीपेऽष्टकालोद्भवां

भाव्यां भावजनेन गोकुलविधीर्लीलास्मृतेरादिशत् ।

लीलां शीतयेद्भद्र दशकं प्रत्यन्वितो यः पठेत् (?)

तं प्रीणति सदैव यः कदम्बया तं नोमि .... ॥

Colophon.

इति श्रीनरहरिसरकारप्रणीतं श्रीगौराङ्गमहाप्रभोरष्टकालिकं समाप्तम् ।

विषयः । श्रीगौराङ्गस्याष्टकालिकभजनविधानकथनम् ॥

No. 106. गौरीकक्षुलिका । Substance, country-made paper, 12×5 inches. Folia, 17. Lines, 9 on a page. Extent, 487 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Ćerpur, Mayamaṇṣiūha, Bābu Haracandra Candlūri. Appearance, tolerable. Verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमः काले । देवुवाच ।

ज्ञातं भवत्प्रसादेन यथा कालस्य वचनम् ।

मन्त्रस्य सारसम्भूतमिदानीमौषधं वद ॥

वेन शिष्यन्ति देहानि सन्ति तानि हितानि च ।

ष्वररोगहरं कोपं तद्वद् त्रिपुरानक ॥

सन्त्यौषधान्यनेकानि समुप्याणां हिताय च ।

पूर्व्वन्तु यत् त्वया प्रोक्तं प्रत्यचं कथयस्व मे ॥

ईश्वर उवाच ।

तिथिनक्षत्रवारेण षट्पुभेदेः परिषदः ।

खननोत्पाटनं मन्त्रैः कारयेद्वै चिकित्सकः ॥ इत्यादि ।

End. कालस्य रञ्जनोपायं त्वयि सत्यं वदाम्यहम् ।
विना मृत्युञ्जयं काशीनाथं गर्भाध्वबोधकम् ।
कालस्य निकटं ज्ञात्वा भज काशीं समाहितः ॥

Colophon. इति गोपालसंहितायां हरगौरीसम्वादे गौरीककुलिका समाप्ता ॥ • ॥

विषयः । ईश्वरदेवीसम्वादेन औषधादिनिरूपणमौषधकरणकालादिकथनम् ॥

No. 107. ग्रहयागप्रयोगः (कौमुदीसम्मतः) । Substance, country-made paper, 12×3 inches. Folia, 13. Lines, 6 on a page. Extent, 175 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Varsikurā, Mayaman-siñha, Bābu Ānandamohana Cakravartī. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । अथ कौमुदीसम्मतग्रहयागप्रयोगः । प्रातः कृतनित्य-
क्रियो यजमानो ब्राह्मणवयं वाचयेत् । पुष्पाञ्चं खलि ऋद्धिंसेति । इत्यादि ।

End. धेनुः शङ्खस्थानज्ज्ञान् हेमवासो हयान्मथा ।
कृष्णा गौ वीर्यसम्प्लवो ग्रहाणां दक्षिणा क्रमात् ॥

Colophon. इति कौमुदीसम्मतग्रहयागप्रयोगः समाप्तः ॥

विषयः । विरोधिग्रहाणां शान्तिं करणीयस्य यागस्य प्रयोगादिनिरूपणम् ।

No. 108. ग्रहयागप्रयोगतत्त्वम् । Substance, country-made paper, 16×3 inches. Folia, 19. Lines, 7 on a page. Extent, 532 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Telivonī, Post Gadbetā, District Medinīpura, Appearance, tolerable. Prose. Incorrect.

Beginning. ॐ नमः श्रीसूर्याय ॥ अथ ग्रहयागप्रयोगः ।

ध्यात्वा गुरुपदद्वन्द्वं नत्वा च शङ्करात्मजम् ।

ग्रहयागप्रयोगतत्त्वं वक्ति श्रीरघुनन्दनः ॥ (?)

तत्रादौ रविशोमबुधजीवशुक्रेषु वारेषु शोभनाः । चिचानुराधास्यगशिरः-
रेवतीपुष्याश्रिणौषादरोहिण्युत्तरावधेषु चन्द्रतारानुकूलेषु शुभलग्नेषु कार्यः ।

तत्र बाह्यग्रहभूतनराधिपप्रवक्षन्तरशुद्धः सद्गोर्गान्निभवद्भूतदुःखपापग्रह-
दौष्ट्यादिनिमित्तकं शान्तिर्बलमलसासादावपि कर्तव्यमिति ।

प्रहदोषैः प्रवीचनं नृत्यं व अपेक्षते ।

अकालोऽपि च कर्तव्यं नाव कालविचारणम् ॥ इत्यादि ।

End.

ॐ मन्त्रतन्त्रतन्त्रिद्रं देशकालाच्च वस्तुतः । (?)

सर्वं करोतु निश्चिद्रं नामसङ्कीर्णं चरेः ॥

अज्ञानाद् यदि वा मोक्षात् प्रत्यवेतादरेषु च ।

अज्ञानादेव तद्विष्णोः सम्पूर्णं स्यादिति श्रुतिः ॥

ॐ यदक्षरं परिभ्रष्टं मानाचीनञ्च यद्वेत् ।

पूर्वं भवतु तत्पूर्वं श्रीचरेर्नामानुकीर्णनात् ॥

ॐ मया कृतं कर्म कीदृशं जातं इति शब्देत् । ॐ सर्वं साङ्गं जातं सर्वं

वेदोक्तमासीत् प्रत्युत्तरमिति ॥

Colophon.

इति बन्धुघटीयचरित्ररभङ्गाचार्यात्मजश्रीरघुमन्दनभट्टाचार्यविरचितं प्रह
यागप्रयोगतन्त्रं समाप्तम् ॥

विषयः । विरोधिप्रज्ञाणां शान्त्यै करणीयस्य प्रहयागस्य विधिः प्रयोगादिश्च ।

No. 109. घटकपर्णकाव्यटीका । Substance, country-made paper, 18 × 4½ inches. Folia, 3. Lines, 7 on a page. Extent, 102 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kānibāri, Mayamansīnha, Paṇḍita Mukundacandra Smṛtiratna. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning.

ॐ नमः शिवाय । निश्चितमित्यादि । नीरदिभेदेः अमाकाशमुपेत्य प्राप्य
निश्चितम् । आकाशदितमित्यर्थः । इत्यादि ।

End.

घटकपर्णेण द्विद्रघटेन तस्मै षट्कं वक्ष्यं भावानुरक्तोति आदौ तृतीया-
नत्पुष्पे पश्चात् कर्मधारयः ॥

Colophon.

इति घटकपर्णस्य टिप्पणी समाप्ता ।

विषयः । वर्षावर्षनात्मकस्य घटकपर्णकविप्रणीतस्य घटकपर्णकाव्यस्य सिद्धकाव्यस्य
आख्यानम् ।

No. 110. चन्दनधेनुदानतत्त्वम्, By वाचस्पतिमिश्रः. Substance, country-made paper, 18 × 3½ inches. Folia, 8. Lines, 6 on a page. Extent, 186 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāñihāli, Mayamansīnha, Paṇḍita Navakiçora Tarkacūdāmaṇi. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

नत्वा शिवं चन्दनचर्चिताया

धेनोः प्रदाने सविधिं प्रयोगम् ।

रत्नाकरादेलिखितं विलोच्य

तन्नोति वाचस्पतिरयमुदिः ॥ इत्यादि ।

End.

जीवत्पिष्टकष्टोत्सर्गनिषेधे पतिपुत्रवत्याः प्रथमपसंहारः । सोऽपि तस्याः

पुत्रानधिकारमावप्रत्युक्तष्टोत्सर्गभावः ॥

Colophon.

इति वाचस्पतिमिश्रविरचितं चन्दनधेनुदानतत्वं समाप्तम् ॥

विषयः । पतिपुत्रवत्या नार्या स्त्रियाः स्वर्गायं दृष्टोत्सर्गनिषेधात् तदनुकल्पीभूतचन्दन-
धेनुदानविधिः तत्प्रयोगादिषु ।

No. 111. चन्दनधेनुत्सर्गपद्धतिः, By रत्ननाथभट्टाचार्यः. Substance, palm-leaf, 16×1½ inches. Folia, 37. Lines, 3 on a page. Extent, 472 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1687. Place of deposit, Viṣṇupura, Kādākuli, District Vāṅkura, Paṇḍita Raghurāma Tarkaratna. Appearance, old. Generally correct.

Beginning.

ॐ हृष्टाय नमः ।

प्रथम्य पीताम्बरपादपङ्कजं

पिनाकि-पद्मोद्भवसेवितं मुदा । नयते

वितन्यते चन्दनधेनुपद्धतिः

श्रीरत्ननाथेन मुदे सतामियम् ॥

देवलः ।

पतिपुत्रवती नारी चियते भर्तुरपतः ।

चन्दनेनाङ्किता धेनुस्तस्याः स्वर्गाय दीयते ।

अथ अयत इति वचनात् । प्रोषितभर्तृकाया दृष्टोत्सर्गं कुर्यादिति केचित्
तन्मन्दं । यदाच जातुकर्षः ।

चन्दनेनाङ्कितं कृत्वा दद्यात् धेनुं द्विजातये ।

दृष्टं नैवोत्सृज्येतस्या यावद्भर्ता स जीवति ॥ इत्यादि ।

End.

उदाहरति वेदार्थान् यज्ञविद्याः स्मृतौरपि ।

श्रुतिस्मृतिसमापन्नमाचार्यं तं प्रवक्षते ॥

इति परिशिष्टवचनाद्यज्ञादिकर्तुर्गायत्रादिवेदार्थाध्यापकस्य चाचार्य्यत्वम् ।
 शूद्राणां तदसम्भवात्तान्त्रिकमन्त्रदातुरेव । तथाच नरसिंहपुराणम् ।
 तृप्तिस्मृतिपुराणेश्यो जैनस्य शूद्रजन्मनः ।
 गर्भाधानादिसंस्कारेषु तस्य च महासुने ॥
 इयमेव परा शूद्रिर्दीक्षा या तान्त्रिकौ भवेत् ।
 यस्माच्च लभते मन्त्रं शूद्रः सेवेत तं सदा ॥
 प्राणैरर्थैर्धिया वाचा स एवाचार्य्य उच्यते ।
 न मर्त्यबुद्ध्या जानीयाद्विष्णुरूपौ गुरुर्मतः ॥

Colophon. इति नवद्वीपीयरत्ननाथभट्टाचार्य्यकृता चन्दनधेनूत्सर्गपद्धतिः समाप्ता ॥
 शकाब्दाः १६८७

विषयः । पतिपुत्रवत्या नाय्यां स्तनायाः स्पर्शार्थं हृषोत्सर्गनिषेधात् तदमुकल्पीभूतस्य
 चन्दनधेनूत्सर्गस्य विधिः प्रयोगादियम् ॥

No. 112. चाटुपुष्पाञ्जलिः । Substance, country-made paper, 9×6 inches. Folia, 4. Lines, 5 on a page. Extent, 34 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Tripurā, Mahārāja's Library. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. श्रीराधिकयि नमः ।
 नवगोरोचनागौरीं प्रवरेन्द्रीवराभराम् ।
 मणिस्रवकविद्योतिर्वेणी ..... ॥ इत्यादि ।

End. कवणां सुकुरर्थये परां
 तव हन्दावनचक्रवर्तिनि !
 अपि केणिरिपोर्यथा भवेत्
 स चाटुप्रार्थनभाजनं जनः (?) ॥
 इमं हन्दावनेश्वर्यां जनो यः पठति स्तवम् ।
 चाटुपुष्पाञ्जलिं नाम स स्यादस्याः कृपासदः ॥

Colophon. इति चाटुपुष्पाञ्जलिः समाप्ता ।

विषयः । हन्दावनेश्वर्याः स्तवात्मकानि कतिपयानि पद्यानि ।

No. 113. चिकित्सारत्नम्, By जगन्नाथदत्तः. Substance, country made paper, 16×3 inches. Folia, 101. Lines, 6 on a page. Extent, 2,110 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1715. Place of deposit, Dhākā, Bābu Bhagavāncandra Dāsa Kavirāja. Appearance, old. Prose and verse. Incorrect.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

पञ्चाननाय फणिराजविभूषणाय
स्वर्गापवर्गफलदाय फलानकाय ।
गौरीप्रियाय भुवनत्रयवन्दिताय
तेजोमयाय च नमः परमेश्वराय ॥
प्रणम्य गुरुपादार्जं दृष्ट्वा ब्रजभिरङ्गनतम् ।
श्रीजगन्नाथदत्तेन चिकित्सारत्नमुच्यते ॥
रोगमादौ परीक्षेत ततोऽभ्यन्तरमौषधम् ।
ततः कर्म भिषक् पथ्याज्ज्ञानपूर्वं समाचरेत् ॥
आसुरी मानुषी दैवी चिकित्सा त्रिविधा स्मृता ।
स्मृतप्रधाना दैवी स्याच्छेदभेदादिकासुरी ॥
षड्रसा मानुषी प्रोक्ता क्षीमपूजादिभङ्गता ।
कलौ चाल्प + + लोके मानुषी तेन पूजिता ॥
वटिका गुडिका लेह्यसूपारक्तिस्य पिण्डकाः ।
घृतं तैलं गुडो लेपः खेदाञ्जनकषायकाः ॥
पुटपाकस्तथा श्लेष्माभरणो धूमधारणे ।
वक्तव्यानि यथायोग्यान्यनेकानि यथा तथा ॥ इत्यादि ।

End

निद्राश्लम्भनमेतद्धि मूलदेवेन भाषितम् ।
माहर्षिं नवभौतश्च कुष्ठश्च सधुषटिका ॥
सौभाग्यं भगलेपेन दासवच भवेत् पतिः ।
निम्बकाष्ठस्य धूपेन धूपयित्वा भगं स्त्रियः ॥
सुभगाः स्युः पतिसासां दासवच भवेद्भुवम् ।

Colophon. इति स्तम्भनाधिकारः । इति चिकित्सारत्नं समाप्तम् । शकाब्दाः १७१५ ॥

विषयः । ज्वरादिरोगाणां चिकित्साकथनम् । तत्र दैवी-मानुषी-आसुरी चेति चिकित्सा त्रिविधेति निरूपणम् । अथ सामान्यचिकित्सा । तत्र षडङ्गजलविधानम् । नाम-

रादिपाचनकथनम् । गुडुआदिपाचनकथनम् । अथ वातज्वरे चिङ्गुलशररसकथनम् । अथ पित्तज्वरे यवपटोलविधानम् । धान्यशर्कराविधानम् । घनचन्दनादिविधानम् । दाहप्रति-
क्रियाविधानम् । ज्वरकेशरिरसकथनम् । शीतभञ्जीरसकथनम् । अथ कफज्वरे कटुफलादि-
विधानम् । पर्णखण्डेश्वरविधानम् । प्रचण्डेश्वररसकथनम् । कफकेतुरसकथनम् । अथ वात-
पित्तज्वरे नवाङ्गपाचनविधानम् । पञ्चभद्रविधानम् । नवज्वरे अङ्गुशविधानम् । चण्डेश्वररस-
विधानम् । अथ वातकफज्वरे वालुकाखेदविधानम् । पञ्चकोलविधानम् । शीतारिरसकथनम् ।
रसचन्द्रिकाकथनम् । सौभाग्यवटिकाकथनम् । अथ पित्तक्षेपज्वरे कण्टकाद्यादिविधानम् ।
धान्यपटोलविधानम् । अमृतपटुविधानम् । चन्द्रशेखररसकथनम् । अथ सन्निपातज्वरे
लङ्गनखेदनज्वरनिष्ठिवनादिविधानम् । अष्टाङ्गावलेहिकविधानम् । बृहन्नवाङ्गविधानम् । मृत्यु-
ञ्जयरसविधानम् । बृहत्पञ्चमूल्यादिविधानम् । दशमूली-चतुर्दशमूल्यादिविधानम् । लक्ष्मी-
विलासरसकथनम् । वेतालरसकथनम् । भैरवेश्वररसकथनम् । पञ्चवक्त्ररसकथनम् । अथ
कर्णशोथे प्रलेपविधानम् । अथ जीर्णज्वरे भाग्यादिपाचनविधानम् । मेघनादरसकथनम् ।
सर्वज्वरलौहकथनम् । अथ विषज्वरे सुस्तकादिपाचनविधानम् । दास्यादिपाचनविधानम् ।
भेदिज्वराङ्गुशकथनम् । ज्वराशनिरसकथनम् । त्रैलोक्यज्वरजिदरसकथनम् । अर्जुनारौश्वररस-
कथनम् । मञ्जवराङ्गुशरसकथनम् । बृहत्सर्वज्वरलौहकथनम् । अथ कम्पज्वरे शीतमातङ्ग-
सिंहरसकथनम् । विजयायोगकथनम् । अथ धातुरज्ज्वरे सुदर्शनचूर्णकथनम् । बृहत्सर्वज्वर-
श्लेष्मकथनम् । अङ्गारकतैलकथनम् । लाक्षादितैलकथनम् । बृहत्लाक्षादितैलकथनम् ।
अष्टाङ्गभूपकथनम् । अथ अर्जुनरे दूर्वाद्यतैलविधानम् । अथ ज्वरातिसारे श्रीवेरादिपाचन-
विधानम् । अशीरपञ्चमूल्यादिपाचनविधानम् । अमृतभैरवरसकथनम् । कनकसुन्दररस-
कथनम् । प्राणेश्वररसकथनम् । अथ आमातिसारचिकित्सा । तत्र धान्यपञ्चक-धान्य-
चतुष्कादिविधिः । अथ पक्वातिसारे ककटादिविधानम् । भोचादिचूर्ण-सुस्तादिचूर्णस्वल्पपञ्च-
मूल्यादिविधानम् । कुटजावलेहिकविधानम् । शिवादिचूर्णकथनम् । गङ्गाधरचूर्णकथनम् ।
लवङ्गचतुःसमविधानम् । लवङ्गप्रयोगविधानम् । कुटजाष्टकविधानम् । पाठादिचूर्णविधानम् ।
रसाञ्जनादिचूर्णविधानम् । अथ हर्षतिसारे बृहत्तन्त्राधयोगादिकथनम् । अथ प्रवाहिकायां
जातिफलाद्यविधानम् । अथ अभयानरसिंहरसकथनम् ।

अथ ग्रहणीरोगचिकित्सा । तत्र कुटजावलेहादिविधानम् । लवङ्गवटिकाविधानम् ।
गङ्गाधरचूर्णविधानम् । जीरकाद्यचूर्णविधानम् । जातीफलस्यचूर्णविधानम् । मङ्गागन्धक-
विधानम् । नटपञ्जभरसविधानम् । पञ्चमीगलेन्द्रवटिकाविधानम् । पानीयभक्तवटिकाविधानम् ।
रसपर्वटीविधानम् । लौहपर्वटीविधानम् । स्वर्णपर्वटीविधानम् । अथ संप्रदण्यग्रहणां
चाङ्गेरीघृतविधानम् । श्रीलवङ्गादिभोदकविधानम् । जीरकाद्यभोदकविधानम् । ग्रहणी
मिहिरतैलविधानम् ।

अथ अर्शोरोगचिकित्सा । तत्र शूलरामोदकविधानम् । प्राणदागुडिकाविधानम् । कुट-
जावलेहविधानम् । अर्शोमण्डूरविधानम् । यमानिकामोदकविधानम् । अथ अजीर्णरोगचि-
कित्सा । तत्र चिंश्वटकविधानम् । रामबाणरसकथनम् । बाङ्गवानलरसकथनम् । बृहदग्नि-
कुमाररसकथनम् । मन्दाशङ्खवटिकाकथनम् । सुकुमारमोदककथनम् । हरीतकीखण्डकथनम् ।
अथ क्रिमिरोगचिकित्सा । तत्र क्रिमिसुद्गररसकथनम् । कीटवज्ररसकथनम् । क्रिमिघातिनी-
वटिकाकथनम् । विषुङ्गादिघृतकथनम् । अथ पाण्डुरोगचिकित्सा । तत्र नारायणलौह-
विधानम् । पुनर्नवामण्डूरविधानम् । पुनर्नवासुतैलविधानम् । अथ रक्तपित्तरोगचिकित्सा ।
तत्र रक्षादिगुडिकाकथनम् । कुष्माण्डखण्डकथनम् । अथ यक्ष्मरोगचिकित्सा । तत्र त्रयोदशाङ्ग-
विधानम् । राक्षादशसूतविधानम् । वासावलेहकथनम् । तालिशदिमोदकविधानम् । यक्ष्मा-
मोदककथनम् । शृङ्गाराधविधानम् । मन्दाकल्पतरुसकथनम् । मृगाङ्गरसकथनम् । बृहत्त-
न्दनासुतैलकथनम् । अथ काशरोगचिकित्सा । तत्र समशर्करचूर्णकथनम् । कण्टकाध्यवलेह-
कथनम् । काशसंहारभैरवकथनम् । चन्द्रास्तूरसकथनम् । राजमृगाङ्गरसकथनम् । अथ
क्षिक्वाचिकित्सा । तत्र मस्यविधानम् । पिप्पल्यादिलौहकथनम् । अथ क्षिक्वाद्यासे पुरन्दररस-
विधानम् । आसकुठाररसकथनम् । अथ खरभेदचिकित्सा । तत्र कल्याणवलेहकथनम् ।
सारस्वतघृतकथनम् । अथ अरोचकचिकित्सा । तत्र अमृतमुद्गररसकथनम् । अथ हर्दि-
चिकित्सा । तत्र रक्षादिचूर्णविधानम् । अथ तृष्णाचिकित्सा । अथ मूर्च्छाचिकित्सा । अथ
सदात्ययचिकित्सा । अथ उन्मादचिकित्सा । तत्र कल्याणघृतविधानम् । चौरकल्याणघृतकथनम् ।
शिवघृतकथनम् । शिवतैलविधानम् । अथ अपस्मारचिकित्सा । तत्र गन्धकादिलौहविधानम् ।
मन्दाचित्तसघृतकथनम् । पाषाणवज्ररसकथनम् । अथ वातरोगचिकित्सा । तत्र रशोन-
पिण्डविधानम् । त्रयोदशाङ्गगुगुलुकथनम् । विष्णुतैलकथनम् । मध्यमनारायणतैलकथनम् ।
कुङ्कुमप्रसारणीतैलकथनम् । सिद्धार्थकतैलकथनम् । बृहत्तनुपुष्पादितैलकथनम् । हिमसागरतैल-
कथनम् । वातारिगुगुलुकथनम् । वातकुलान्तकतैलकथनम् । बृहद्वातारितैलकथनम् । चंस-
नागघृतविधानम् । चंसादिघृतकथनम् । वातगङ्गाङ्गरसकथनम् । मन्दासुररसकथनम् ।
अथ वातरक्तचिकित्सा । तत्र विविधगुगुलुविधानम् । गुडुष्यादिलौहकथनम् । रसमाणिक्य-
विधानम् । द्वादशाङ्गवकथनम् । बृहद्गुडुचूर्णतैलकथनम् । बृहद्गुडुष्यादितैलकथनम् ।
अथ उदकाभचिकित्सा । तत्र त्रयोदशाङ्गगुगुलुविधानम् । अथ वातरोगचिकित्सा । तत्र
राक्षापाकविधानम् । राक्षासत्रकविधानम् । योगराजगुगुलुकथनम् । बृहद्रसोनपिण्डकथनम् ।
व्याधिशाईलुगुगुलुकथनम् । आमवातारिगुगुलुकथनम् । बृहत्सैन्धवासुतैलकथनम् । अथ शूल-
रोगचिकित्सा । तत्र परिणामशूलै वैश्वानरलौहकथनम् । पिप्पाधिष्वे नारिकेलखण्ड-
विधानम् । गुयाकखण्डविधानम् । धात्रीलौहविधानम् । शूलवक्षिणीवटिकाकथनम् । शूल-
गजेन्द्रतैलकथनम् । अथ उदावर्तरोगचिकित्सा । तत्र नाराचयोगकथनम् । अथ गुल्मरोग-

चिकित्सा । तत्र अभयावटिकाविधानम् । नाराधरसकथनम् । गुल्फकालानलरसकथनम् ।
 अथ हृद्रोगचिकित्सा । तत्र अर्जुनघृतकथनम् । हृदयानुरसकथनम् । अथ उरोग्रह-
 चिकित्सा । अथ भ्रूवक्त्रचिकित्सा । तत्र कुशावल्लेहकथनम् । कर्पूरभोदककथनम् । अथ
 सूत्राघातचिकित्सा । तत्र गोक्षुरघृतकथनम् । अथ सूत्रातिसारचिकित्सा । तत्र निदानादि-
 कथनम् । धात्रीघृतकथनम् । तारकेश्वररसकथनम् । अथ अश्वरौचिकित्सा । तत्र कुलत्पाद्य-
 घृतविधानम् । अथ मेहरोगचिकित्सा । तत्र न्यग्रोधदिपञ्चकविधानम् । मेहमुद्गरवटिका-
 कथनम् । दाडिमाद्यघृतविधानम् । प्रमेहगजसिंहघृतकथनम् । अथ स्त्रीलघ्वदौर्गन्धादि-
 चिकित्सा । तत्र विडङ्गादिलौहकथनम् । व्यूषणादिलौहकथनम् । अथ अत्यन्तक्रोधचिकित्सा ।
 अथ कार्श्यचिकित्सा । तत्र निदानकथनम् । अश्वगन्धाघृतकथनम् । अथ उदररोगचिकित्सा ।
 तत्र पुनर्नवाष्टकविधानम् । उदरारिरसकथनम् । सासुद्राद्यचूर्णकथनम् । अथ शोथोदर-
 चिकित्सा । तत्र मानसण्डादिविधानम् । दृक्भाभेदिरसकथनम् । अग्निमुखचूर्णकथनम् । विन्दु-
 घृतकथनम् । अथ श्लेष्मरोगचिकित्सा । तत्र मण्णिगुडिकादिविधानम् । अभयालवणविधानम् ।
 बृहद्गुडपिप्पलीकथनम् । ताम्रकल्परसकथनम् । पद्माभ्युत्पत्तासकथनम् । श्लेष्मन्निषीवटिका-
 कथनम् । लौहस्युन्नयकथनम् । श्लेष्मजम्बूरसकथनम् । अथ शोथचिकित्सा । तत्र
 सिन्हास्यादिपाचनविधानम् । पुनर्नवाष्टककथनम् । शोथशार्दूलरसकथनम् । अग्निमुखसम्पूर-
 कथनम् । दुग्धवटिकाकथनम् । तत्र सम्पूरकथनम् । बृहच्छुष्कमूलकादितैलविधानम् । अथ
 घृष्टिरोगचिकित्सा । तत्र घृष्टिहरयोगकथनम् । नित्यानन्दरसकथनम् । अथ गलगण्डादि-
 चिकित्सा । अथ स्त्रीपदचिकित्सा । तत्र प्राणवक्त्रभरसकथनम् । अथ विद्रधिचिकित्सा । अथ
 व्रणशोथचिकित्सा । तत्र विडङ्गादिगुग्गुलुकथनम् । अथ व्रणचिकित्सा । तत्र सप्तदशाङ्गपाच-
 नादिकथनम् । व्रणराक्षसतैलकथनम् । अथ दग्धव्रणचिकित्सा । अथ भग्नचिकित्सा । अथ
 नाडीव्रणचिकित्सा । अथ भगन्दरचिकित्सा । तत्र सप्तविंशतिगुग्गुलुकथनम् । अथ उपदंश-
 चिकित्सा । तत्र श्रीमन्मथरसकथनम् । सामान्यप्रयोगकथनम् । अथ शूलदोषचिकित्सा । अथ
 कुष्ठरोगचिकित्सा । तत्र पञ्चनिम्बविधानम् । पञ्चतिक्तघृतकथनम् । उदयभास्कररसकथनम् ।
 महातालेश्वररसकथनम् । अमृताङ्गुरलेहकथनम् । बृहन्मरिचादितैलकथनम् । महावज्रतैल-
 विधानम् । कन्दर्पप्रसारतैलकथनम् । अथ शीतपित्तचिकित्सा । अक्षपित्तचिकित्सा । तत्र
 सितामण्डूरदिविधानम् । नारिकेलामृतविधानम् । अथ विसर्पचिकित्सा । तत्र अमृतादि-
 पाचनविधानम् । अथ विसर्पकचिकित्सा । अथ स्नायुरोगचिकित्सा । अथ मस्त्र्यादि-
 चिकित्सा । तत्र पापाम्भकरसकथनम् । अथ क्षुद्ररोगचिकित्सा । तत्र क्षुद्रादितैलविधानम् ।
 अथ गुदधंसचिकित्सा । तत्र शङ्कराज्यादितैलविधानम् । अथ मुखरोगचिकित्सा । तत्र माल-
 त्याद्यचूर्णविधानम् । अथ्यादिचूर्णकथनम् । खदिरवटिकाकथनम् । अथ कर्णरोगचिकित्सा ।
 तत्र शम्भूकतैलकथनम् । दशमूलतैलकथनम् । अथ नासारोगचिकित्सा । तत्र सामान्य-

योगकथनम् । गृहधूम्राद्यतैलकथनम् । अथ नेवरोगचिकित्सा । तत्र कुमारीवर्तिकाकथनम् । चन्द्रोदयवर्तिकाकथनम् । नयनास्तविधानम् । अथ रात्र्यचिकित्सा । अथ शिरोरोगचिकित्सा । तत्र गगनसुन्दररसकथनम् । षड्विन्दुतैलकथनम् । महादशमूलान्तैलकथनम् । महाफलकतैलादिकथनम् । बृहदुसूराद्यतैलकथनम् । महारुद्रतैलकथनम् । अथ प्रदर-रोगचिकित्सा । तत्र अशोकघृतकथनम् । प्रदरान्नकरसकथनम् । अथ सोमरोगचिकित्सा । अथ योनिसापकचिकित्सा । तत्र विविधतैलविधानम् । अथ निक्रोमकरणविधिः । तत्र कर्पूरादितैलकथनम् । अथ ऋतुकारणकथनम् । ऋतुशूलचिकित्सा । अथ बन्धाचिकित्सा । तत्र फलघृतकथनम् । अथ गर्भसावचिकित्सा । तत्र सञ्चरादियोगकथनम् । गर्भविलास-रस-कथनम् । गर्भचिन्तामणिरसकथनम् । अथ प्रसवविधानकथनम् । अथ मरुकन्दशूलचिकित्सा । अथ स्तनिकाचिकित्सा । तत्र स्तनिकादशमूलविधानम् । सञ्चरादिविधानम् । स्तनिकारस-विधानम् । सौभाग्यशुद्धीकथनम् । अथ स्नानरोगचिकित्सा । तत्र वज्रकाञ्जिकविधानम् । अथ बालरोगचिकित्सा । तत्र बालघातुर्भेदिकाविधानम् । धातव्यादियोगकथनम् । रजन्यादि-चूर्णकथनम् । बालघृतसमविधानम् । शिशुपञ्चककथनम् । अष्टमङ्गलघृतकथनम् । अथ शय्यासूत्ररोगचिकित्सा । अथ विषचिकित्सा । तत्र विषवज्रपातरसकथनम् । कुक्षुरविषशान्ति-कथनम् । अथ रसायनविधिः । तत्र चतुर्मुखरसकथनम् । वसन्ततिलकरसकथनम् । रस-सिन्दूरकथनम् । श्रीकामदेवरसकथनम् । पूर्णचन्द्ररसकथनम् । अथ वाजौकरणविधिः । तत्र श्रीमन्मथरसकथनम् । पूर्णचन्द्ररसकथनम् । श्रीमन्मथरसकथनम् । रतिवज्रभोदककथनम् । कामदौपकविधिः । अथ ध्वजभङ्गचिकित्सा । तत्र महारिरसकथनम् । अथ सधनादि-विधिश्च । इति शम् ।

मन्त्रमेव नयते

No. 114. चिकित्सासारदोषिका, By हरानन्ददासकविराजः. Sub-stance, country-made paper, 14×2½ inches. Folia, 271. Lines, 7 on a page. Extent, 6,925 ślokaś. Character. Bengali. Date, Sk. 1705. Place of deposit, Dhākā, Bhagavāncandra Kavirāja. Appearance, old. Prose and verse. Correct.

Beginning. ॐ नमः शिवाय ।

जयत्यधरपङ्कवास्तरेखेन सम्पूरयन्

जगज्जनमनोहरस्त्रनितचारुवंशं मुहुः ।

अभौष्टफलदायकः शरणदः शरण्येषिणां

हरिः कृतस्त्रसद्गुणोत्तमकदम्बमूलस्थितिः ॥

श्रीहरानन्ददासेन कविचन्द्रेण धीमता ।

ज्ञियते वास्तवोऽथ चिकित्सासारदीपिका #

अथ शास्त्रावतारः ।

यद्वक्त्रेभ्यः पञ्चसंख्याभेदेभ्यो

वेदा जाता ऋक्यजुःसामभेदाः ।

आयुर्वेदोऽथर्ववेदश्च तस्मिन्

आस्तां शस्त्रौ श्रीकणादस्य भक्तिः ॥

आसौ वेदः पञ्चमो वैद्यकाख्यो

वेदा कश्चित् तस्य नासौ मन्त्रेशात् ।

तस्माज्जाताधैत तस्मात् तुराषाट्

तस्माज्ज्ञात्वा वक्तुमर्हामि शास्त्रम् ॥

धर्मार्थकाममोक्षाणामारोग्यं सुखसुखसम् ।

रोमास्तस्यापञ्चतारः वेदसो जीवितस्य च ॥

कचिदर्थः कचिदर्थः कचिन्मित्रं कचिद्वयम् ।

कर्माभ्यासः कचिच्चापि चिकित्सा नास्ति निष्कला ॥

वाधेस्तत्त्वपरिज्ञानं वेदनायाश्च निग्रहः ।

यतद्वैद्यस्य वैद्यत्वं न वैद्यः प्रभुरायुधः ॥

यावत् कण्ठगताः प्राणायामास्ति निरिन्द्रियम् ।

नाविचिकित्सा कर्तव्या कालस्य कुटिला गतिः ॥ इत्यादि ।

End.

काकोली-वाला-चन्दन-जातिफल-लवङ्ग-दासचिन्मि-रलाचि-तेजपत्र-नाम-
शर-पिप्पली, एषां प्रति ९ पल मृगमदकसूरी मासा ४ एकीकृत्य मृत्तिका-
मध्ये स्थापयेत् । ततो जातरसं पाययेत् । दशमूलारिष्टिः ॥

Colophon.

इति श्रीचरानन्ददासकविचन्द्रविरचितायां चिकित्सासारदीपिकायामासङ्ग-
धानं(?) समाप्तम् ॥ समाप्तोऽयं ग्रन्थः ।

संक्षेपान्मूलशास्त्रं क्षिप्रित्वा ग्रन्थगौरवात् ।

श्रीजगन्नाथदास कश्चिद्विस्तारतः कृतम् ॥

यद्यपि कविचन्द्रेण रचिता सारदीपिका ।

विस्तारेण मया प्रोक्तचिकित्सासागरः शुभः ॥

इति शकाब्दाः १७०५ ।

विषयः । अत्र प्रथममायुर्वेदागमप्रशंसा, ततः शान्तिकर्मादिकथनम् । अथ शरीरावि-
कारः । तत्र सूत्रादिपरीक्षाविधिः । नासिकापरीक्षाकथनम् । नाडीपरीक्षाकथनम् । अथ

परिभाषाकथनम् । दाहकर्मनिरूपणम् । क्लृप्तपानस्वेदवसनादिविधिः । वस्त्रिकर्मकथनादिकम् । नक्षधूमपानादिकरणविधिः । गण्डूषविधिः । अङ्गनविधिः । देशनिरूपणम् । द्रव्यगुणकथनम् । तत्र रसादनिरूपणम् । धान्यादिवर्गनिरूपणम् । फलशाकमूलादनिरूपणम् । मत्स्यमांसादनिरूपणम् । पानीयस्यैरदधितक्तादिगुणकथनम् । औषधादिगुणकथनम् । व्यायामादिगुणकथनम् । हिमादिगुणकथनम् । औषधकरणदिदिननिरूपणम् । अनुपानादिविधिः । तैलमूर्च्छनादिविधिः । गन्धमात्रादिकथनम् । रसायनविधिः । तत्र यन्त्रनिरूपणम् । रसादिशुद्धिकथनम् । षड्गुणगन्धकनिरूपणम् । रसकर्पूरादिविधिः । पीतसूतभस्मसूतादिनिरूपणम् । रससिन्दूरादिविधिः । मृदाद्रावकादिविधिः । स्वर्णरौप्यताम्रादिधातूनां मारणशोधनादिविधिः । मनःशिलाशङ्खादिशुद्धिकथनम् । मत्स्यादिपिप्तशुद्धिकथनम् । अथ विषादिशोधनप्रकारः ।

अथ चिकित्साप्रकरणम् । तत्र अरस्य पूर्वैरूपादिकथनम् । पथ्यापथ्यकथनम् । सामान्यज्वरे नागरादिपाचनविधिः । एवं क्षुद्रादिपाचनविधिः । गुडुत्यादिपाचनविधिश्च । अथ वातज्वरनिदानादिकथनम् । तत्र बृहत्पद्मसूत्रादिपाचनविधिः । शालपण्यादिपाचनविधिः । हिङ्गु-क्षेत्ररसादिकथनम् । अथ पित्तज्वरनिदानादिकथनम् । तत्र कट्फलपाचनविधिः । धान्यशर्करादिविधिः । वनचन्दनादिविधिः । लेपनविधिः । ज्वरकेशरिरसविधिः । शीतभक्षी-रसविधिः । ज्वरभैरवरसविधिश्च । अथ कफज्वरनिदानादिकथनम् । तत्र श्वक्लोदादिविधिः । ऊताशनरसकथनम् । पर्णक्षपेक्षररसकथनम् । प्रक्षपेक्षररसकथनम् । पञ्चाननरसकथनम् । कफकेतुरसकथनम् । मृदाकफकेतुरसकथनम् । स्नेहकालानलरसकथनम् । अथ वातपित्तज्वरनिदानादिकथनम् । तत्र नवाङ्गपाचनादिकथनम् । पञ्चभद्रपाचनकथनम् । विपुराभैरवरसकथनम् । जयावटिकाकथनम् । ज्वरधूमकेतुरसकथनम् । रत्नगिरिरसकथनम् । नवज्वराक्षुरसकथनम् । चण्डेश्वररसकथनम् । अथ वातक्षेपज्वरनिदानादिकथनम् । तत्र पञ्चकोलादिपाचनादिविधिः । रसचन्द्रिकारसकथनम् । सौभाग्यवटिकाकथनम् । अथ पित्तक्षेपज्वरनिदानादिकथनम् । तत्र कण्टकाय्यादि-धान्यपटोलादि गुडुत्यादिपाचनविधिः । चन्द्रशेखररसकथनम् । अथ सन्निपातज्वरादिनिदानकथनम् । तत्र बालुकास्वेदादिविधिः । नक्षत्रिणीवनादिविधिः । अष्टाङ्गवलेचादिविधिः । बृहन्नवाङ्गादिपाचनविधिः । बृहत्पद्मसूत्रादिपाचनविधिः । एवं दशसूत्रादिपाचनविधिः । लक्ष्मीविलासरसकथनम् । वेतालरसकथनम् । भैरवेश्वररसकथनम् । निदोषनीचरससूर्यरसकथनम् । सन्निपातसूर्यरसकथनम् । सूचिकाभरणरसकथनम् । लोक्तनाथरसकथनम् । अग्निकुमाररसकथनम् । नीलकण्ठरसकथनम् । चिन्तामणिरसकथनम् । सन्निपातशूलानलरसकथनम् । भैरवनादरसकथनम् । सन्निपातकालानलरसकथनम् । जलयोगिकरसकथनम् । विल्वसूत्रिरसकथनम् । वारिसागररसकथनम् । वीरभद्ररसकथनम् । विनेवरसकथनम् । पञ्चवज्ररसकथनम् । नक्षभैरवरसकथनम् । अङ्गनभैरवरसकथनम् । रसचूडामणिरसकथनम् । भस्मेश्वररसकथनम् । उन्मत्तभैरवरसकथनम् । अथ अभिन्यासज्वर-

निदानादिकथनम् । तत्र शृङ्गादिपाठौनिरूपणम् । सञ्चन्दनायकरसकथनम् । अथ कर्णशोथ-
निदानादिकथनम् । तत्र मुष्टिक्रियाकथनम् । अथ जीर्णज्वरनिदानादिकथनम् । तत्र
निदिग्धिकादिविधिः । भार्ग्यादिविधिः । मुष्टियोगकथनम् । धात्रीमोदकविधिः । मेघनादरस-
कथनम् । अथ विषमज्वरनिदानादिकथनम् । तत्र मुष्टियोगकथनम् । सुप्तकादि-दास्यादिपाचन-
विधिः । मन्त्रज्वराङ्गशूरसकथनम् । विद्यावक्त्रभरसकथनम् । ज्वराजसरसकथनम् । विषमज्वरा-
न्तकलौहकथनम् । सर्वज्वरलौहकथनम् । जीरकादिमोदककथनम् । बृहत्सर्वज्वरलौहकथनम् ।
चैलोक्यज्वरजिह्वसकथनम् । रविमुन्दररसकथनम् । शीतभञ्जीरसकथनम् । शीतारिरसकथनम् ।
अर्जुनारीश्वररसकथनम् । अथ रात्रिज्वरनिदानकथनम् । तत्र मुष्टिक्रियाकथनम् । विषेस्वररस-
कथनम् । अथ कम्पज्वरनिदानकथनम् । तत्र कण्टकाय्यादिपाचनविधिः । शीतमातङ्गसिंहरस-
कथनम् । विजयायोगकथनम् । धारणतर्पणादिविधिः । अथ द्वाहिकादिज्वरकथनम् । तत्र
मन्त्रौषधादिकथनम् । अथ अहिकादिज्वरचिकित्सा । अहिकारिरसकथनम् । अथ चातुर्थकज्वरे
मुष्टिक्रियाकथनम् । चातुर्थकारिरसकथनम् । सुदर्शनचूर्णकथनम् । ज्वरभैरवचूर्णकथनम् ।
अङ्गारकतैलविधिः । स्वप्नलाक्षादितैलकथनम् । बृहन्नाक्षादितैलकथनम् । पिप्पल्यादितैल-
कथनम् । अष्टाङ्गभूपकथनम् । अपराजिताभूपकथनम् । अथ अक्षरज्वरे दूर्वादिनैलकथनम् ।
ज्वरबलिदानविधिः । नक्षत्रबलिदानादिविधिः । अथ ज्वरातिसारचिकित्सा । तत्र श्लैवेरादि-
योगकथनम् । उभौरादियोगकथनम् । बृहद्गुडुचैपञ्चमूल्यादि-दशमूलशुष्कादिपाचनकथनम् ।
योपादिचूर्णकथनम् । कुटजावलेहिकादिकथनम् । आनन्दभैरवरसकथनम् । कनकमुन्दररस-
कथनम् । अमृतार्णवरसकथनम् । मन्त्राधिवटिकाकथनम् । अथ अतिसारनिदानकथनम् ।
आमातिसारचिकित्सा । धान्यपञ्चकादिकथनम् । चतुःसमगुडकादिकथनम् । कसुटादिमुष्टि-
योगकथनम् । तत्र कुटजपुटपाकादिविविधौषधकथनम् । अथ रक्तातिसारचिकित्सादिः । तत्र
मुष्टिक्रियाकथनम् । कुटजाहकादिपाचनकथनम् । पाठादिचूर्णविधिः । हृदयतिसारे मुष्टियोग-
कथनम् । अथ प्रवाहिकायां मुष्टियोगकथनम् । अभयनरसिंहरसकथनम् । स्तनसङ्कीर्णरस-
कथनम् । अथ ग्रहणीचिकित्सा । तत्र मुष्टिक्रियाकथनम् । लवङ्गवटिकाकथनम् । कुटजावलेह-
कथनम् । चंसपटलौरसकथनम् । गन्गाधरचूर्णकथनम् । बृहद्गन्गाधरचूर्णकथनम् । लवङ्गा-
दिचूर्णकथनम् । बृहत्तवङ्गादिचूर्णकथनम् । जीरकादिचूर्णकथनम् । विजयभैरवचूर्णकथनम् ।
जातिफलयाचूर्णकथनम् । मन्त्रागन्धकथनम् । नटपत्रभरसकथनम् । ग्रहणीगजेन्द्रवटिका-
कथनम् । ग्रहणीवटिकाकथनम् । ग्रहणीगजसिंहकथनम् । ग्रहणीकवाटकथनम् । विपुर-
रसकथनम् । रसपर्यटौकथनम् । रसशुद्धिगन्धकशुद्धादिनिरूपणम् । पञ्चास्तपर्वटीकथ-
नम् । विजयपर्वटीकथनम् । लौहपर्वटीकथनम् । सुवर्णपर्वटीकथनम् । पञ्चास्तलौह-
कथनम् । गगनमुन्दररसकथनम् । विद्यानाथवटिकाकथनम् । ग्रहणीवक्त्रकवाटकथनम् । अथ
सङ्ग्रहणपञ्चणां कामाचारमण्डूरकथनम् । चाङ्गेरीष्टकथनम् । कल्याणगुडकथनम् । ग्रहणी-

मिहिरतैलकथनम् । कष्टावलेहकथनम् । मदनमोदककथनम् । बृहत्तत्त्ववरीमोदककथनम् ।
 कामेश्वरमोदककथनम् । जीरकाद्यमोदककथनम् । लवङ्गाद्यमोदककथनम् । स्वप्नाशिका-
 चूर्णकथनम् । नायिकाचूर्णकथनम् । जातिफलाद्यवटिकाकथनम् । मन्दाभवटिकाकथनम् ।
 पञ्चणौकवाटरसकथनम् । विजयाभैरवचूर्णकथनम् । अथ शोथपञ्चणां वारिशोथणरसकथनम् ।
 लवङ्गादिमण्डूरकथनम् । अथ अर्शोनिदानकथनम् । धूपनलेपनादिविधिः । शूराणमोदक-
 कथनम् । व्याघादिचूर्णकथनम् । बृहच्छूराणमोदककथनम् । प्राणदागुडिकाकथनम् । बाङ्ग-
 शीलगुडकथनम् । लवणोक्तमादियोगकथनम् । कुटजावलेहकथनम् । चन्द्रप्रभावटिकाकथनम् ।
 तौत्तणमुखरसकथनम् । अर्शोमण्डूरकथनम् । अथ अजीर्णनिदानकथनम् । तत्र हिङ्गुष्टकचूर्ण-
 कथनम् । सिक्वादिचूर्णकथनम् । अग्निमुखचूर्णकथनम् । अथ विष्टम्बविस्त्रुचिकाचिकित्सा ।
 तत्र सुष्टिक्रियाकथनम् । मेथिमोदककथनम् । चरीतकीखण्डकथनम् । रामबाणरसकथनम् ।
 ऊताशनरसकथनम् । अग्निकुमाररसकथनम् । मन्दाशङ्खवटीकथनम् । बृहच्छङ्खवटिकाकथनम् ।
 मन्दादधिरसकथनम् । बृहत्तन्त्रोदधिरसकथनम् । अजीर्णकण्ठकरसकथनम् । क्रव्यादरसकथनम् ।
 राजवस्त्रभरसकथनम् । भुक्तपाकवटिकाकथनम् । अग्निजननावटिकाकथनम् । आनन्दोदयरस-
 कथनम् । सुकुमारमोदककथनम् । अथ क्रिमिनिदानकथनम् । तत्र सुष्टिक्रियाकथनम् ।
 विडङ्गादिष्टकथनम् । क्रिमिसुङ्गरसकथनम् । कौटव्यरसकथनम् । क्रिमिकोष्ठान्नरस-
 कथनम् । क्रिमिघातिनीगुडिकाकथनम् । अथ पाण्डुनिदानकथनम् । तत्र सुष्टिक्रियाकथनम् ।
 निफलादियोगकथनम् । नारायणलौहकथनम् । पुनर्णवामण्डूरकथनम् । विकचयलौहकथनम् ।
 पाण्डुनिपट्टरसादिकथनम् । अथ रक्तपित्तनिदानकथनम् । तत्र यक्षादिगुडिकादिकथनम् ।
 वासाष्टकथनम् । कृष्णखण्डकथनम् । शर्करायलौहकथनम् । नैलोद्युसुन्दररसकथनम् ।
 अथ राजयक्ष्मनिदानादिकथनम् । तत्र लवङ्गादिचूर्णकथनम् । तालिश्रादिमोदककथनम् ।
 वासावलेहकथनम् । बागलाद्यष्टकथनम् । चन्दनादितैलकथनम् । यक्ष्मन्तकलौहकथनम् ।
 शृङ्गाराध्रकथनम् । रजतादिचूर्णकथनम् । मृगाङ्गरसकथनम् । धान्यदशमूलकथनम् । रास्त्रा-
 दशमूलकथनम् । बृहच्चन्दनादितैलकथनम् । रत्नगर्भपोटलौकथनम् । अथ काशनिदानादि-
 कथनम् । तत्र सुष्टिक्रियाकथनम् । चरीतक्यादिमोदककथनम् । अगस्त्यचरीतक्यादिकथनम् ।
 कण्टकाय्यवलेहकथनम् । स्वप्नरसेन्द्रगुडिकाकथनम् । रसगुडिकाकथनम् । काशसंहरभैरव-
 कथनम् । चन्द्रास्तरसकथनम् । राजमृगाङ्गकथनम् । भागीशर्करावलेहकथनम् । अथ
 हिक्कादिनादिकथनम् । पिप्पल्यादिलौहकथनम् । अथ आसनिदानादिकथनम् । तत्र
 भागीगुडकथनम् । सूर्यावर्णरसकथनम् । पुरन्दररसकथनम् । आसारिलौहकथनम् ।
 अथ खरभेदनिदानकथनम् । तत्र कल्याणवलेहकथनम् । निदिग्धकावलेहकथनम् ।
 ब्राह्मीष्टकथनम् । कर्पूरमोदककथनम् । अथ अरोचकनिदानकथनम् । तत्र सुष्टिक्रिया-
 कथनम् । कलहंसकाञ्चिककथनम् । अथ हर्दिनिदानादिकथनम् । तत्र सुष्टिक्रियाकथनम् ।

हर्दिष्ठकथनम् । एलादिचूर्णकथनम् । शिखरीमन्त्रकथनम् । कुमुदेश्वररसकथनम् । अथ
 लवणनिदानकथनम् । तत्र सुष्टिक्रियाकथनम् । अथ सूक्ष्मनिदानकथनम् । तत्र सुष्टिक्रिया-
 कथनम् । ग्रीतलरसकथनम् । अथ मदात्ययाध्यायकथनम् । अथ गुल्मादिनिदानकथनम् ।
 तत्र सुष्टिक्रियाकथनम् । कल्याणघृतकथनम् । चैतसघृतकथनम् । शिवाघृतकथनम् । शिवा-
 नैलकथनम् । विकचयाद्यलौहकथनम् । अथ अपक्कारनिदानकथनम् । तत्र सुष्टिक्रियाकथनम् ।
 धूपान्ननादिविधिः । मास्त्रीघृतकथनम् । मद्यचितसघृतकथनम् । अथ वातनिदानकथनम् ।
 तत्र सुष्टिक्रियाकथनम् । रसोनपिण्डकथनम् । नयोदशाङ्गगुलुकथनम् । पथ्यागुगुलुकथनम् ।
 मन्त्राकल्याणघृतकथनम् । बृहत्शालादिघृतकथनम् । स्वल्पविष्णुतैलकथनम् । बृहद्विष्णुतैल-
 कथनम् । मध्यमनारायणतैलकथनम् । मन्त्रानारायणतैलकथनम् । कुक्षप्रसारणीतैलकथनम् ।
 स्वल्पभाषतैलकथनम् । बृहत्भाषतैलकथनम् । सप्तप्रस्थभाषतैलकथनम् । गीतारिरसकथनम् ।
 वातारिगुगुलुकथनम् । विजयभैरवतैलकथनम् । हिमसागरतैलकथनम् । बृहद्वातारितैलकथनम् ।
 वातकुलान्तकतैलकथनम् । बृहत्स्नपुष्पादितैलकथनम् । स्वल्पगुडुचौतैलकथनम् । बृहद्गुडुचौ-
 तैलकथनम् । केशोरगुगुलुकथनम् । वज्रगुगुलुकथनम् । भैरवगुगुलुकथनम् । गुडुच्यदिलौह-
 कथनम् । रसमाणिक्यकथनम् । मन्त्रातोलैश्चरकथनम् । द्वादशाङ्गयकथनम् । वाङ्मारितैल-
 कथनम् । विषविन्दुकतैलकथनम् । अथ फरफलाभिनिदानकथनम् । तत्र चिकित्साकथनम् । अथ
 आमवातनिदानकथनम् । तत्र रास्त्रासप्तकादिकथनम् । रास्त्रादशमूलादिकथनम् । लेपनादि-
 कथनम् । बृहदमीनपिण्डकथनम् । योगराजगुगुलुकथनम् । मन्त्ररसोनपिण्डकथनम् । सिंघ-
 नादगुगुलुकथनम् । आमवातगजसिंघमोदककथनम् । स्वेदादिविधिः । बृहत्सैन्धवाद्यतैलकथनम् ।
 आमवातश्चररसकथनम् । आमवातारिगुडिकाकथनम् । अथ शूलनिदानकथनम् । तत्र
 सुष्टियोगकथनम् । चतुःसमचूर्णकथनम् । त्रिफलामण्डूरकथनम् । चतुःसमलौहकथनम् ।
 परिणामि सुष्टिक्रियाकथनम् । नारिकेलखण्डकथनम् । आमलकीखण्डकथनम् । शतावरीम-
 ण्डूरकथनम् । धात्रीलौहकथनम् । शुण्ठीखण्डकथनम् । विद्याधराधकथनम् । शूलजनेन्द्र-
 तैलकथनम् । अथ उदावर्तनिदानकथनम् । तत्र नाराचचूर्णकथनम् । सुष्टिक्रियाकथनम् ।
 अथ गुल्मनिदानकथनम् । तत्र सुष्टिक्रियाकथनम् । काष्ठायापगुडिकाकथनम् । गुल्मकाला-
 नलरसकथनम् । दन्तीशरीतकीकथनम् । विद्याधररसकथनम् । नाराचरसकथनम् । अथ
 हृद्रोगनिदानकथनम् । तत्र सुष्टियोगकथनम् । अर्जुनघृतकथनम् । अथ उरोपश्चिकित्सा ।
 अथ सूत्रकृच्छ्रनिदानकथनम् । तत्र सुष्टिक्रियाकथनम् । निकटुकादिघृतकथनम् । कुशाव-
 लेहकथनम् । शर्करावलेहकथनम् । अथ सूत्रघातनिदानकथनम् । तत्र सुष्टियोगकथनम् ।
 गोक्षुरास्तकथनम् । अथ सूत्रातिसारनिदानकथनम् । तत्र सुष्टिक्रियाकथनम् । धात्रीघृत-
 कथनम् । नारिकेश्वररसकथनम् । अथ अश्लीशर्करानिदानकथनम् । तत्र सुष्टियोगकथनम् ।
 कुल्लयाद्यघृतकथनम् । वरुणगुडकथनम् । अथ प्रमेहनिदानकथनम् । तत्र सुष्टिक्रियाकथनम् ।

दाहिमादिष्टकथनम् । इन्द्रवडोकथनम् । बृहदाहिमाद्यष्टकथनम् । सोमेश्वररसकथनम् ।
 बृहद्रामनाथरसकथनम् । मेघसुन्दरतैलकथनम् । बृहन्नेत्रसुन्दरतैलकथनम् । कर्पूरमोदककथनम् ।
 अथ श्योष्यदौर्गन्ध्यनिदानकथनम् । तत्र मुष्टिक्रियाकथनम् । विडङ्गादिस्त्रीचकथनम् । अथ
 कार्यचिकित्सा । अथ उदररोगनिदानकथनम् । तत्र मुष्टिक्रियाकथनम् । सामुद्रायचूर्ण-
 कथनम् । अग्निमुखचूर्णकथनम् । पुनर्नवाष्टककथनम् । विन्दुष्टकथनम् । मानसपञ्चविधिः ।
 नाराचरसकथनम् । उदरारिरसकथनम् । इक्ष्वाभेदिरसकथनम् । हृद्दुदरारिरसकथनम् ।
 उदरचरताघयोगकथनम् । अथ क्लीबनिदानादिकथनम् । तत्र मुष्टिक्रियाकथनम् । मानादि-
 गुडिकाकथनम् । अभयालवणकथनम् । यक्षतानिलरसकथनम् । लोकनाथरसकथनम् । अथ
 शोथनिदानादिकथनम् । तत्र मुष्टियोगकथनम् । भिन्नास्त्रादियोगकथनम् । वंशचरितकी-
 विधानम् । कटुकायलोचकथनम् । निकट्टादिस्त्रीचकथनम् । शुष्कमृत्स्यादितैलकथनम् ।
 वासुकिभूषणरसकथनम् । दशमूलगुडकथनम् । बृहत्क्षुद्रमूलादितैलकथनम् । अथ एष्टि-
 निदानकथनम् । तत्र मुष्टिक्रियाकथनम् । शतपुष्पादिष्टकथनम् । नित्यामन्दरसकथनम् ।
 हृदिचररसकथनम् । अथ गलगण्डमालाभुंदादिचिकित्सा । अथ स्त्रीपदनिदानकथनम् । तत्र
 मुष्टिक्रियाकथनम् । स्त्रीपादिशोधनविधिः । विषनैलकथनम् । व्रणक्षेपनविधिः । शरीर-
 व्रणचिकित्सा । विषरीतमक्षतैलकथनम् । व्रणरक्षसतैलकथनम् । अथ दग्धव्रणचिकित्सा । अथ
 भग्नचिकित्सा । अथ नाडीव्रणचिकित्सा । तत्र घृताग्न्यग्न्युक्तकथनम् । अथ भग्नन्दरनिदान-
 कथनम् । तत्र मुष्टिक्रियाकथनम् । घृतविंशतिगुग्गुलुकथनम् । विध्यन्तेनैलकथनम् । भग्नन्दर-
 चररसकथनम् । अथ उपदंशननिदानकथनम् । तत्र मुष्टियोगकथनम् । त्रैमन्थररसकथनम् ।
 सामान्यप्रयोगकथनम् । अथ शुक्रदोषचिकित्सा । अथ कुष्ठनिदानकथनम् । तत्र पञ्चनिम्ब-
 कथनम् । विश्वेश्वररसकथनम् । पञ्चतिक्तष्टकथनम् । अमृतभञ्जातककथनम् । महाभञ्जातक-
 कथनम् । मिन्दूराद्यतैलकथनम् । अर्कतैलकथनम् । बृहन्नारीत्यादितैलकथनम् । महावृद्ध-
 तैलकथनम् । विषतैलकथनम् । बृहत्सोमराजतैलकथनम् । कन्दर्पप्रसारतैलकथनम् । अमृता-
 क्षुरलौचकथनम् । उदयभास्कररसकथनम् । मालकेश्वररसकथनम् । हरितालभस्मविधानम् ।
 महातालेश्वररसकथनम् । अथ शीतपित्तचिकित्सा । अथ अमृतपित्तचिकित्सा । तत्र नारि-
 केलास्तकथनम् । शतावरीष्टकथनम् । औषपपित्तचूर्णकथनम् । शितामण्डूरकथनम् ।
 आसलक्ष्मादिस्त्रीचकथनम् । अथ विषरक्षिकित्सा । तत्र अमृतादिपाचनकथनम् । बृहद-
 मृतादिपाचनकथनम् । कालाग्निचन्द्ररसकथनम् । अथ विस्फीटकचिकित्सा । अथ स्त्रायुरोग-
 चिकित्सा । अथ मस्तरिकाचिकित्सा । अथ क्षुद्ररोगनिदानकथनम् । तत्र मालत्यादितैल-
 कथनम् । क्षुद्रादितैलकथनम् । गुड्रतैलकथनम् । अथ गुदघ्नचिकित्सा । तत्र क्षुद्रचाङ्गेरी-
 ष्टकथनम् । भट्टराजतैलकथनम् । अथ मुखरोगचिकित्सा । अथ दन्तरोगचिकित्सा । अथ

जिह्वाचिकित्सा । तालुचिकित्सा । तत्र कालकचूर्णकथनम् । चयादिचूर्णकथनम् । खदिर-
 वटिकाकथनम् । बृहत्खदिरवटिकाकथनम् । अथ कर्णरोगनिदानकथनम् । तत्र सुष्टिक्रिया-
 कथनम् । स्मृतैलकथनम् । दशमूलतैलकथनम् । जातितैलकथनम् । शम्भूकतैलकथनम् ।
 धुसूराद्यतैलकथनम् । बृहत्स्फुटतैलकथनम् । अथ नासारोगनिदानम् । तत्र श्वित्ररोग-
 कथनम् । सुष्टियोगकथनम् । गृहभूमाद्यतैलकथनम् । अथ नेत्ररोगनिदानकथनम् । तत्र सुष्टि-
 क्रियाकथनम् । बृहदासादिविधानम् । चन्द्रोदयवर्तिकथनम् । कुमारीवर्तिकथनम् । त्रिफला-
 वर्तिकथनम् । बृहत्त्रिफलावर्तिकथनम् । सप्ताहृतलौहकथनम् । अञ्जनविधानम् । अथ शिरो-
 रोगचिकित्सा । तत्र षड्विन्दुतैलकथनम् । अथ सूर्यावर्तिकचिकित्सा । तत्र भयूरुष्टकथनम् ।
 दशमूलतैलकथनम् । बृहद्दशमूलतैलकथनम् । श्लेष्ममर्दनतैलकथनम् । कण्ठकैलकथनम् । मन्दा-
 कण्ठकैलकथनम् । मन्दासप्ताहृततैलकथनम् । बृहद्भुसूराद्यतैलकथनम् । बृहत्कण्ठकैलकथनम् ।
 मन्दादशमूलतैलकथनम् । मन्दावर्ततैलकथनम् । अथ प्रदरनिदानकथनम् । तत्र सुष्टियोग-
 कथनम् । शीतकल्याणष्टकथनम् । अशीकष्टकथनम् । प्रदरान्तरसकथनम् । अथ सीमरोग-
 निदानकथनम् । तत्र चिकित्सा । अथ योन्यापचिकित्सा । तत्र मृषिकैलकथनम् । अथ
 दन्तशूलचिकित्सा । अथ निखीनौकरणविधिः । अथ बन्ध्याचिकित्साविधानम् । तत्र फलष्ट-
 कथनम् । सीमष्टकथनम् । अथ गर्भोत्पादनविधानम् । अथ पुंसवनविधानम् । अथ सूदृग्भ-
 चिकित्सा । अथ गर्भचिकित्सा । अथ चन्दनादिपाचनकथनम् । स्त्रीवेरादिपाचनकथनम् । अथ
 गर्भविनाशकथनम् । तत्र सुष्टियोगकथनम् । गर्भविनाशपरसकथनम् । अथ प्रसवविधिः । तत्र
 मन्त्रविधिः । अथ मरकन्दशूलचिकित्सा । अथ रक्तिकादशमूलकथनम् । सङ्घरादिपाचन-
 कथनम् । वज्रकाङ्गिककथनम् । सौभाग्यशृङ्गकथनम् । रक्तिकादशमूलकथनम् । रक्तिकारस-
 कथनम् । अथ स्तनविधिचिकित्सा । तत्र स्तनरोगचिकित्सा । तत्र काशीशतैलकथनम् । अथ
 शिग्रुचिकित्सा । तत्र ज्वरादौ चातुर्भेद्रिकापाचनविधिः । धातव्यादिपाचनकथनम् । रज्ज्यादि-
 चूर्णकथनम् । बालचतुर्भेदादिकथनम् । बालरसकथनम् । अथ गन्ध्याष्टकथनम् । अष्टमङ्गल-
 ष्टकथनम् । अथ दन्तकङ्कमडिचिकित्सा । अथ शय्याशुचिकित्सा । अथ विषाधिकार-
 चिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । विषवज्ररसकथनम् । अथ रसायनाधिकारः । तत्र
 पूर्णचन्द्ररसकथनम् । चतुर्भुजरसकथनम् । मन्दाकल्पतरुसकथनम् । वसन्ततिलकरसकथनम् ।
 श्रौकामदेवरसकथनम् । रसकर्पूरकथनम् । अथ वाजीकरणविधिः । तत्र आस्रक्षण्डकथनम् ।
 पूगखण्डकथनम् । कामाग्निमन्दीपनरसकथनम् । रतिवृक्षमोदककथनम् । मन्मथरसकथनम् ।
 पूर्णचन्द्ररसकथनम् । मन्मथरसकथनम् । परमानन्दरसकथनम् । कामदीपकरसकथनम् । अथ
 ध्वजमङ्गलचिकित्सा । अथ वीर्यसामनविधिः । अथ वशीकरणविधिः । तत्र आस्रवधानविधानम् ।
 मध्यास्रवकथनम् । वधवारिष्ठकथनम् । दशमूलारिष्ठकथनम् ॥ इति शम् ।

No. 115. चित्तामणितन्त्रं, By शिवः. Substance, country-made paper, 19×5 inches. Folia, 7. Lines, 7 on a page. Extent, 252 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhākā, Vikramapur, Mājṣṭā, Bābū Rāsavihārī Rāya. Appearance, new. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः परदेवतयि ।

पार्ष्वत्युवाच ।

देवदेव महादेव नीलकण्ठ तपोधन ।
 शूलपाशे महादेव कथ्यतां चन्द्रशेखर ॥
 सर्व्वे हि परमानन्द श्रुतं तव सुखाम्बुजात् ।
 एवं पृच्छामि देवेश गुह्यतत्त्वं महेश्वर ॥
 मन्त्रतत्त्वं महेशान् चैतन्यं च तपोधन ।
 योनिमुद्रां महेशान् तत्त्वत्रयं परायणम् ।
 एतदेव महादेव कथ्यतां मे पिनाकधृक् ॥

ईश्वर उवाच ।

शृणु पार्ष्वन्ति वक्ष्यामि दासोऽहं तव सुव्रते ।
 क्षतिगुह्यं महद्युष्णं तत्त्वत्रयं वरानने ॥
 सारात्सारतरं मन्त्रमतिगोप्यं शुचिस्मृते ।
 शङ्कापि जायते देवि कथं तत्कथयाम्यहम् ॥
 कथयामि महादेवि दासोऽहं तव सुव्रते ।
 न चैतत्कथ्यते देवि तव क्रोधः प्रजायते ।
 त्वया क्रोधे कृते देवि क्षामिः स्यान्मम कामिनि ॥
 मन्त्रार्थं मन्त्रचैतन्यं धर्म्मार्थकामदं प्रिये ।
 योनिमुद्रां महेशानि साक्षान्मोक्षप्रदायिनीम् ॥ इत्यादि ।

End.

एतन्मन्त्रमतं कृत्वा जीवन्मुक्तः स एव तु ।
 एतन्मन्त्रमतं देवि सर्व्वतन्त्रेषु शस्यते ॥
 शिवे विष्णौ महेशानि तथाच गणनायके ।
 शक्तियष्टेषु देवेशि सर्व्वविद्यासु शस्यते ॥
 सत्यं सत्यं पुनः सत्यं सत्यमेव वदाम्यहम् ।
 यत्नेन कृत्वा देवेशि हृदये भारणं चरेत् ॥ (?)

Colophon. इति श्रीविष्णुसप्तमिस्तोत्रे सुद्रामन्त्रार्थ-चैतन्यनिरूपणे पार्श्वतीक्ष्णसंवादे
सप्तमः पटलः ॥

विषयः। शिवाशिवयोः संवादेन योनिवैजादिकथनम् । रक्षस्योनिमुद्राकथनम् । कुण्ड-
लिनीधानादिकथनम् । योनिकवचकथनम् । आधाराचक्रादिक्रमेण कवचपाठफलकथनम् ।
तत्कवचधारणफलकथनम् । षट्चक्रक्रमेण मन्त्रार्थकथनम् । षड्दलवर्णनम् । मणिपूर-
वर्णनम् । हृत्पद्मवर्णनम् । विष्णुहृत्पद्मवर्णनम् । आशापुरवर्णनम् । मन्त्रचैतन्यप्रकारकथनम् ।
सुद्रामन्त्रार्थनिरूपणम् । चैतन्यरक्षस्यकथनम् ॥

No. 116. चैतन्यकल्पः (ब्रह्मयामलान्तर्गतः) । Substance, country-made
paper, 13×3½ inches. Folia, 8. Lines, 7 on a page. Extent, 196 ślokas.
Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāṇṭhālpādā viś Naihāṭī,
Paṇḍita Rāmatārāṇa Ṭhakura. Appearance, old. Prose. Incorrect.

Beginning. श्रीचैतन्यचन्द्राय नमः ।

कलौ पूर्णानन्दजिभुवनजयो गौरसुतनु-
नवद्वीपे जातः सुरभुनीसमीपे शचीसुतः ।
ददत्वापिभ्योऽपि सकलमपि हरिर्नाम निखिलं
तरित्वा पापद्वे जगति विजयते गौरचन्द्रावतारः ॥ (?)

पार्श्वत्युवाच ॥ नमः ।

भगवन् देवदेवेश दृष्टिस्थित्यक्तकारक ।
चैतन्यकल्पं भगवन् कथयस्व मयि प्रभो ॥
नवद्वीपे कथं कृष्णो भगवान् भक्तवत्सलः ।
जातः किं कर्म ज्ञत्वा च मर्याः पुनः प्रभूय च ।
तद्ददस्व महाबाहो श्रद्धा ते यदि जायते ॥ इत्यादि ।

End.

भक्तप्रियो गौरचन्द्रो भक्तवत्सलः शचीसुतः ।
तस्मात् तं ये भजन्तीह तेषां वश्यः शचीसुतः ॥
श्रुत्वा चैतन्यकल्पं हरिभजनविधिं विस्मिता गैलपुत्री
आनन्दानुप्रसूदितसुखी शङ्करं स्नाययन्ती ।
गायत्युच्चैरङ्गुलिमयं लोकविस्तारकम्
श्रुत्वा कुला हिमगिरिसुता सद्गता संभूव ॥

Colophon. इति ब्रह्मयामले श्रीचैतन्यकल्पे शिवदुर्गासम्वादे चैतन्यकल्पं नाम पञ्चमी-
ऽध्यायः ।

श्रीचैतन्यनित्यानन्दाभ्यां नमः । श्रये नमः ।

विषयः । अत्र प्रथमं चरपार्ष्वतीसंवादेन चैतन्यदेवस्य अवतारप्रयोजनकथनम् । नाना-
विधं चैतन्यस्य सद्धिमादिवर्णनम् । ततः श्रीचैतन्यदेवस्य स्तोत्रादिः ।

No. 117. चैतन्यविज्ञानसाम्प्रतम्, By नन्दकुमारगोस्वामी. Substance,
country-made paper, 13 x 3 inches. Folia, 178. Lines, 6 on a page. Ex-
tent, 2,937 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit,
Cāṁmasinā, Post office Rādhānagara, District Vāṅkurā, Śrī Nikuṅjavibhārī
Gosvāmī. Appearance, new. Verse. Correct.

Beginning. श्रीश्रीलक्ष्णचैतन्यचन्द्राय नमः ।

गुरोः पादाम्बुजं भोमि करणामवपूरितम् ।
यस्य ध्यानानुलोकोऽपि सर्वसिद्धिप्रदायकः ॥
नीलाकशुतिनिन्द्यदेववचिरं विशुद्धकुलाहृतं
न्यस्रोष्ठाधरवेषुभिन्दुवदनं कन्दर्पदर्पाकुलम् ।
गुह्यासुषुचिरोरघं निरुपमं बङ्गालकामखितं
सूडाबद्धमयूरपुष्पकुसुमं बन्दे ब्रजेन्द्राङ्गणम् ॥
बालार्कप्रतिभाङ्गमम्बुजपदद्वन्द्वं सुखव्याकृतिं
शुभ्रस्फाटिकधिकृतकदम्बं लक्ष्म्यम्बरं सुन्दरम् ।
दीप्यद्वाचकरोन्द्रवक्त्रमनिशं लक्ष्णाङ्गिसंघारिणं
बन्दे शैलसुतासुतं गणपतिं तं विघ्नविध्वंसिनम् ॥
बन्दे व्यासपराशरादियमिनो भोय्याम्भरीधाम्जुन-
प्रह्लादांश्च विभीषणं कपिपतिं भक्ताग्रगण्यं परम् ।
अक्षरुराजवशीनकादिसञ्चितश्चोत्तानपादात्मजं
बाल्मीकिं शुकनारदप्रभृतिकं भक्ताङ्गिः सुखान्यपि ॥
संदग्धदेमवचिरांशुसुचारुरूपं
बालार्कतुल्यवसनं कमलाक्षमीयम् ।
राधासुभावगलद्भुविधौतदेवं
प्रेमार्णवं द्विजवरं प्रथममि गौरम् ॥

वन्दे श्रीकृष्णचैतन्यं कवणाकरविग्रहम् ।
 प्रमार्दिताङ्गवचिरं कीर्त्तनानन्दमोहितम् ॥
 नित्यानन्दं प्रभुं वन्दे श्रीवासादैनमुन्दरौ ।
 गदाधरं स्वरूपं गौरभक्तगणान्यपि ॥
 वन्दे रूपसनातनो रघुवरं श्रीजीवगोपालकौ
 दासश्रीरघुनाथमीश्वरपदे दातुं सुभक्तिं ये ।
 नानाशास्त्रपुराणवेदिनिगमादुद्धृत्य सारानलं
 प्रातःकालं ब्रजराजनन्दनगुणधन्यान् बहून् सुन्दरान् ॥
 कीदृक् प्रेम प्रणयिनि पराराधिकाया मयीतः
 खादुलं वा स्मरविशिष्यजं पीडनम्पि कीदृक् ।
 ज्ञातुं तत्तन्निवधनविभासापिधाय ब्रजेश-
 कस्या देहयुतिमनुदधञ्चाविरासीच्छीजः ॥
 आख्यावलौ प्रेमरसश्च संदद
 क्खनान् समुद्धर्तुमिच्छाविराभवत् ।
 श्रीकृष्णदासादिभिरेव विस्तृता
 लीलास्तदीयाश्चरितान्मतादिषु ॥
 प्रवक्तुमेषां चरणप्रसादतः श्रीगौरलीलालवसेवमुत्सवे ।
 ममैव यतः किमु दर्शनाय ते सतां न गौराङ्गचरित्रवर्णनम् ॥
 मतिहतेन मया रचितोऽप्ययं
 जनमलं ननु नाशयिता भुवम् ।
 अहिभवोपि मणिर्न तमश्चयं
 किमु न नाशयति ह्यधमस्थितः ॥

भो भोः साधवः कुलावधानं क्रियतां, द्वापरयुगावसानमवगत्यात्यन्ताङ्गादित-
 चेतःप्राकट्यप्रचण्डप्रबलतरुदीर्घभीषणकल्मषतरुं सशूलसुद्गरस्त्रचर्मशरा-
 सनाशायुधधनचूर्णितरक्तोत्पलप्रतिमास्त्रिद्वयघोरतरारिकुलसंसर्दकप्रचण्डदोर्द-
 ण्यप्रतापकम्पितब्रह्माण्डमण्डल-विविधयातनाकर-कर्कश-कुलिशकुल-धिकृत-
 श्रीमत्कलिराजो मर्त्यभूमाववततार । ततः स एव अधर्मनिर्दयक्रोधकामा-
 दिरिपुत्रावाः ! आगच्छतुं कर्म साध्यतां मम संप्रति ।

ततोऽधर्मो निर्दयश्चागत्य कामादिभिः सह प्रणम्य पार्श्वे नृपतिमाह
 स्त्रिया कृतज्ञः ।

किसर्थमाकथो राजन् किम्वा कार्यं भवत् प्रभो ।

साधयामो वयं सद्य एवासाध्यमपि द्रुतम् ॥

ततः कलिः ।

अन्यौ तौ निर्दयाधर्मौ तुष्टोऽहं वचनेन वः ।

भाम्यतं प्रथिवीमध्ये धर्मादेः कुरतं जयम् ॥ इत्यादि ।

End.

इत्याद्यालेपणं वाक्यमुक्त्वा श्रीगौरसुन्दरः ।

भक्तैर्लोलां चकाराग्रां ओष्ठश्रुतिसुखप्रदाम् ॥

शचीतनयतन्त्रतद्गुणचरित्रलौलादिकं

सुनीन्द्रसुरपुङ्गवैरपि न वेद्यमन्येन किम् ।

वदेच्च यदि शारदा युगमसंख्यमेवानिशं

सहस्रवदनोऽपि तौ न खलु तच्च किञ्चित् क्षमौ ॥

ये न श्रुतं गौरगुणानुकीर्णं ये नीक्षितं तस्य पदाम्बुजद्वयम् ।

ये नो हतस्तज्जनसङ्ग आदरात् ते नृदभत्या यमदूतशसनाः ॥

× × × ×
× × × × ।

ते सर्वपापैर्विमुक्ता नराधमा दुष्टाः हतघ्ना भवकूपवासिनः ॥

श्रूयतां श्रूयतां भक्ताश्चेतन्यगुणकीर्णनम् ।

तस्माच्च परमानन्दप्राप्तिः स्यान्नात्र संशयः ॥

आचार्यश्रीनिवासप्रभुकुल-उद्भावजवद्वक्तिभाक्-सु

जातः पञ्चाननाष्टो जनकुलविदितः प्राज्ञ ईशानुकम्पः ।

तत्पुत्रेणैव किञ्चिद्रचित्तमिह मया ज्ञानहीनेन यत्नात्

श्रीश्रीगौराङ्गलौलास्तमिति रूपया नोपहास्यं भवद्भिः ॥

जीरामचन्द्रेण विशोधिते बह्वलार्किते विष्णुपुरनिवासिना ।

प्रत्येव दोषो यदि वर्तते कियद्दोषाद्ग दुष्टः सुधियो विविच्यताम् ॥ ।

Colophon.

इति श्रीमन्दकुमारगोस्वामिविरचिते श्रीचेतन्यविलासास्तन्ये अन्यकावे
प्राणितभर्तृकारसाखादनं नाम पञ्चमो विलासः ॥ समाप्तश्चायं ग्रन्थः ।

विषयः । अत्र आदिकाण्डे प्रथमविलासे कलेरूपाख्यानवर्णनम् । १ ये प्रभोर्जनलौला-
वर्णनम् । २ ये गौराङ्गोद्वाहादिवर्णनम् । ४ ये निवाहादिलौलावर्णनम् । ५ ते सप्तग्रासीप-
ङ्गमादिवर्णनम् । मध्यकाण्डे प्रथमविलासे गौराङ्गसप्तग्रासपदवर्णनम् । १ ये नीलाचलगम-

नादिवर्णनम् । २ ये चौरचोरगोपीनाथचरित्रवर्णनम् । ४ र्थं सार्वभौमीपदेशवर्णनम् । ५ मे
 रामानन्देन सच मेलनादिवर्णनम् । ६ छे गौराङ्गस्य तीर्थाटनादिवर्णनम् । ७ मे गौडवासिभक्तैः
 सच मेलनवर्णनम् । ८ मे पुनर्नीलाचलप्रत्यागमनम् । ९ मे दृन्ववनभ्रमणवर्णनम् । १० मे श्रीम-
 द्रूपायूपदेशादिवर्णनम् । अन्त्यकाण्डे प्रथमविल्लासे श्रीमद्रूपमेलनादिवर्णनम् । ११ ये हरिदास-
 निर्याणादिवर्णनम् । १२ ये नवानुरागरसाखादननिरूपणम् । ४ र्थं अभिसारादिरसवर्णनम् ।
 ५ मे प्रीतिभर्तृकारसाखादनम् । इति ।

No. 118. चौरपञ्चाशत्काव्यस्य कालिकापञ्चटीका, By श्रीराधाकृष्णग्रन्थि.
 Substance, country-made paper, 7x2 inches. Folia, 15. Lines, 8 on a
 page. Extent, 482 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. (?) Place
 of deposit, Kāṇṭhālpāḍā vid Naihāṭi, Paṇḍita Rāmatārāṇa Thākura.
 Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. श्रीदुर्गा ।

मला कालीपदद्वन्द्वं सेवितं सुररागिभिः ।
 राधाकृष्णेण व्याख्यातं काव्यं सौन्दरमेव च ॥
 अभिरामात्मजः श्रीमद्वन्द्वरामसहाशयः ।
 एकदा संसदि प्राच व्याख्यां कर्तुं हुतञ्च माम् ॥
 वर्षभाने महाकाव्याः पञ्च व्याख्यातुमादतः ॥ इत्यादि ।

End.

× × × ×
 × × × × ॥

श्रीराधाकृष्णविप्रस्तुचिनिगिरिसुतापञ्चमस्मिन् सुकाये
 शास्त्रे प्रख्यातबुद्धिः सुविदितमकरोद्वन्द्वरामेण चोक्तः ॥
 शास्त्रे चन्द्राङ्गरामास्तुधिसुतगणिते रत्नगर्भस्य स्तनः
 ज्ञानार्थं कोविदैस्तन्मम यद्विदितं प्राञ्जलिं के करोमि ।

× × × ×
 × × × × ॥

Colophon.

इति चौरसुन्दरराजकृते पञ्चाशत्श्लोककाव्ये श्रीराधाकृष्णकृतकालिकापञ्च-
 व्याख्या सम्पूर्णा ॥ श्रीदुर्गा ॥

विषयः । चौरपञ्चाशदपरनामकस्य प्रह्लादरसात्मकस्य सौन्दरकाव्यस्य कालिकापञ्चे
 व्याख्यानम् ।

No. 119. जपरहस्यम्. Substance, country-made paper, 13 × 1½ inches. Folia, 8. Lines, 10 on a page. Extent, 360 ślokas. Character, Bongali. Date, ? Place of deposit, Kānṭhālpāḍā viā Naihātī, Paṇḍita Navinacandra Thākura. Appearance, new. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ परमदेवतये नमः । अथ जपरहस्यम् । तत्रादौ प्रातः कर्तव्यमाह ।
प्रातःकाले च शय्यायां जपस्य निर्ययं शृणु ।
पूर्वोक्तमाढकान्यासं विन्यसेन्माढकास्थले ॥
तथा एकादशद्वारे सौरमन्त्रांश्च विन्यसेत् ।
दशधा चैव मन्त्रस्तु एकधा वापि संजपेत् ॥ इत्यादि ।

End. पुनर्णकारमारभ्य त्र्योक्त्यान्तं मनुं जपेत् ।
विलोम इति विख्यातः लकारं केवलं जपेत् ॥
अष्टवर्गाद्यवर्णैश्च सप्त मूलमथाष्टकम् ।
अष्टोत्तरशतं जप्त्वा समर्थं प्रणमेज्जिया ॥
सर्वान्तराक्षनिलये ..... स्वरूपिणि ।
गृह्याणान्तर्जपं सातरम्भपूर्णे नमोऽस्तु ते ॥
समर्थं जपमेतेन ..... प्रणमेज्जिया ॥

Colophon. ॐ गुरुभ्यो नमः ॥

विषयः । जपनिर्ययः । जपक्रमनिरूपणम् । कुङ्कुमादिनिरूपणम् । सेतुनिरूपणम् ।
मुक्तजिह्वादिशोधननिरूपणम् । दीपिनीनिरूपणम् । मन्त्रचैतन्यादिनिरूपणम् । जपकाल-
कर्तव्यनिरूपणम् । मानसपूजादिनिरूपणश्चेति ।

No. 120. जातकदीपः, By लौहित्यवरसेनः. Substance, palm-leaf, 17 × 1 inches. Folia, 100. Lines, 4 on a page. Extent, 1,831 ślokas. Character, Bongali. Date, Sk. 1747. Place of deposit, Dhākā, Pāñcasāra, Paṇḍita Mahendracandra Kāvya-tīrtha. Appearance, tolerable. Prose and verse. Correct.

Beginning. ॐ नमोगणेशाय ।
जयति कमलबन्धुर्जाल्लोकैकचक्षु-
स्त्रिगुणमयशरीरो ब्रह्मरूपोऽशदेवः ।

अनुगतजनमर्त्ता रोगशोकैकहर्ता
 भुवनजनगरक्षानाशहेतुर्विवस्वान् ॥
 अन्यस्मिन् मनुजादीनां न हि जन्मफलान्विते)
 एकत्र कथितान्येव मनुभिर्मतभेदतः ॥ (?)
 तच्छ्रुतपयसां सारैः + + येव प्रकाशकः ।
 एकत्र जगद्बोधार्थं क्रियते जातदीपकः ॥
 शास्त्रमेतत् पुरा यच्च कृतं कर्म शुभाशुभम् ।
 व्यञ्जयत्यन्धकारे तद्द्रव्यं दीप इवोज्ज्वलः ॥
 तत्र राशिपञ्चाणाञ्च भेद आदौ निगद्यते ।
 नो ज्ञात्वा भेदमेतेषां को देवं वक्तुमर्हति ॥
 शास्त्रप्रशंसा । इत्यादि ।

Eud.

ज्योतिर्यस्यघटीपथोनिधितटीनिःशेषसारोद्गृह्यै-
 र्देवानां सदसद्विचाररचनावैदग्ध्यमन्दर्भवेत् ।
 श्रीलौहित्यवरेण वैद्यकुलजेनाकारि यो यत्नतो
 मन्त्रस्त्वेव विराममत्सरगुणाः सञ्जातदीपं जनाः ॥

Colophon.

इति लौहित्यवरसेनविरचिते जातकदीपके निर्व्यापो नाम पञ्चविंशति-
 तमोऽध्यायः । समाप्तोऽयं ग्रन्थः ॥

विषयः । अथ प्रथमं राशिभेदनिरूपणम् । तत्र राशीनां स्वभावादिभेदकथनम् । ग्रहभेद-
 निरूपणम् । तेषां क्रूरसौम्यादिकथनम् । गोचरनिरूपणम् । नवांशदिकथनम् । पङ्चवर्गादि-
 कथनम् । मूलत्रिकोणादिकथनम् । वशावशान्निरूपणम् । केन्द्रादिकथनम् । ग्रहवर्णादि-
 कथनम् । द्रव्याणां निरूपणम् । पञ्चाणामुच्चनीचत्वादिकथनम् । राजकेलीर्मूलत्रिकोणादि-
 कथनम् । दिक्पतिराशिकथनम् । श्लोदयादिकथनम् । राशिवलावलकथनम् । तन्वादि-
 कथनम् । लग्नमानकथनम् । उपचयसंज्ञाकथनम् । केन्द्रादिकथनम् । तृपादिसंज्ञाकथनम् ।
 क्रूरसौम्यज्ञाननिरूपणम् । दिक्पतिविवेकः । नपुंसकाद्यधिपकथनम् । आत्यधिपादिकथनम् ।
 तत्कालमिवाभिषेककथनम् । दृष्टिनिरूपणम् । गोचरफलकथनम् । फलकालनिर्णयः ।
 औषधधारणव्यवस्था । पञ्चमादिताराफलकथनम् । नाडीनक्षत्रनिरूपणम् । संक्रान्ति-
 निरूपणम् । रथादिधनकथनम् । रेखादिफलकथनम् । अष्टवर्गकथनम् । मन्त्राष्टवर्ग-
 कथनम् । अथ गर्भाधानादिकथनम् । जातकलग्नादिनिरूपणम् । जारयोगकथनम् । नौकादौ
 जन्मकथनम् । मातृपितृजातस्य शुभाशुभकथनम् । सत्त्वादिज्ञानकथनम् । तासां दिज्ञानकथनम् ।
 जातकवर्णनिरूपणम् । चिह्नपत्रज्ञाननिरूपणम् । शिशुरिष्टिकथनम् । द्रव्याणिष्टादिकथनम् ।

भाट्टरिष्टादिकथनम् । पिण्डायुःकथनम् । दशकथनम् । अष्टमचन्द्रादिदशकथनम् ।
 दशरिष्टकथनम् । अकर्मदशानिरूपणम् । नाचभिकदशकथनम् । केतुपताकिनिरूपणम् ।
 रथादिसप्तचक्रफलकथनम् । नवांशादिफलकथनम् । तन्वादिभावकथनम् । गुणधौरयोः पर-
 स्परदृष्टिकथनम् । राशिशीलकथनम् । मन्त्रशीलकथनम् । उच्चफलादिकथनम् । तनुगत-
 तुङ्गादिकथनम् । मूलत्रिकोणफलकथनम् । स्वर्गदृष्ट्यष्टफलकथनम् । भिन्नगृहस्थष्टफल-
 कथनम् । नीचगृहफलकथनम् । भद्रगृहस्थष्टफलकथनम् । द्विग्रहयोगकथनम् । विग्रहयोग-
 कथनम् । प्रवज्यायोगकथनम् । पतितयोगकथनम् । पातकयोगकथनम् । पातकयोगभङ्गकथनम् ।
 शीर्षादिच्छेदयोगकथनम् । विशूलयोगकथनम् । वज्रहतयोगकथनम् । कुण्डद्वययोगकथनम् ।
 काणयोगकथनम् । खड्गयोगकथनम् । पशुहतयोगकथनम् । जलजन्तुहतयोगकथनम् । चौर-
 हतादियोगकथनम् । हृदादियोगकथनम् । दारिद्र्यादियोगकथनम् । सिंहासनादियोगकथनम् ।
 अलङ्कारादियोगकथनम् । दोलाच्छ्वेदस्वययोगकथनम् । वित्तयोगकथनम् । धनज्ञानकथनम् ।
 सुखज्ञानकथनम् । नृपतियोगकथनम् । राजयोगभङ्गकथनम् । स्त्रीणां लग्नादिस्थष्टफल-
 कथनम् । वैध्यादियोगकथनम् । सप्तभरणयोगकथनम् । कुलटायोगकथनम् । बन्धादियोग-
 कथनम् । प्रवज्यायोगकथनम् । स्तापत्यादियोगकथनम् । नृत्यगीतादियोगकथनम् । पतिहेप-
 योगकथनम् । शुभाशुभयोगकथनम् । ब्रह्मवादिनीयोगकथनम् । शिल्पादियोगकथनम् ।
 निधनस्थानफलकथनम् । गङ्गाभरणदियोगकथनम् । नृत्यज्ञाननिरूपणम् । जलनृत्ययोगादि-
 कथनम् । नृत्यस्थानज्ञाननिरूपणम् । जन्मसमये मरणसमये वा मोक्षगतिनिरूपणम् ।
 देवलोकादिगतिनिरूपणम् । इति शम् ।

No. 121. जातकसारः, By गोविन्दानन्दः. Substance, country-made paper, 17×3½ inches. Folia, 9. Lines, 8 on a page. Extent, 324 ślokaś. Character, Bengali. Date, P Place of deposit, Brāhmaṇamaṇḍalā viś Bārāsāt, Paṇḍita Rāmanārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, toler-
 able. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः त्रीसुख्याय ।

नत्वा सुख्यपदद्वन्द्वं गोविन्दानन्दश्मरणा ।

त्रिधा जातकसारोऽयं क्रियते सद्विदां मुदे ॥

प्राचीनसंज्ञया सर्व्वं प्रकाशोक्तिर्यते मया ।

संज्ञाध्यायमतो वक्ष्ये फलं पश्चात् वितन्वते ॥

देहो द्रव्यपराक्रमो सुखसुनौ कलवं नृतिर्भाग्यं ।

राज्यपदं क्रमेण गदितं लाभत्रयी लग्नतः ॥ इत्यादिः ।

×   ×   ×   ×
×   ×   ×   ×

End. इत्थं तातादिकानामपि अनुपि तथा खेचराणां गुतेशं
वाचं क्षीरागमजैस्त्रिदश तनुपयुक् भार्गवो राजपूज्यः ॥
जातस्य लग्नभवनाद्दशमं प्रकल्प्य तातालयं जातकवद्विचिन्तयं ।
सर्वेषु भावेषु विशेषयुक्त्या तेषां सदा दुष्टमदुष्टमायैः ॥

Colophon. इति सर्वभावाध्यायः ॥ श्रीदुर्गा शरणम् ।

विषयः । अथ प्रथमं प्राचीनसंज्ञादिकथनम् । ततः अयनांशादिनिरूपणम् । सर्वभाव-
साधारणफलादिनिरूपणम् । लग्नभावफलादिनिरूपणम् । सर्वभावनिरूपणम् ।

No. 122. जीर्णमञ्जरौ . Substance, country-made paper, 16½ × 3 inches. Folia, 5. Lines, 4 on a page. Extent, 72 śloka. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Sonāraṅga, District Dhākā, Bābu Prabhātacandra Sena. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. नमो गणेशाय ।

नारिकेलफलेषु तण्डुलमथ क्षीरं रसाक्षे चितं
जम्बीरोत्तरसाद् दृते समुचितः सर्पिलो मोचाफले ।
गोधूमेषु च कर्कटी चिततमा मांसात्यये काञ्चिकं
नागरङ्गे (?) गुडभक्षणाच्च कथितं पिण्डोरके कोद्रवाः ॥
पिष्टा द्वे सलिलं पियालफलजे पथ्या क्षिता माषजे
खण्डं क्षीरं भवेत्तत्सुचितं कोष्णाम्बुकोल..... (?)
मत्स्ये चूतफलन्वजीर्णशमनं मध्वम्बुपानात्यये
तैलं पुष्करले कटुप्रशमनं शेषास्तु बुद्ध्या जयेत् ॥ इत्यादि ॥

End. शीतोदकं नस्यजरोगहारि नारौपयश्चाञ्जनरोगनाशि ।
रत्नोदकं धूमगदे प्रशस्तं धात्रीप्रलेपोऽतिविरेचनेषु ॥
अगस्त्य मांसं शमजेऽनूकूलं प्रभातसुप्तिः सुरतावसाने ।
क्षीरो.....सैन्धवसाधितन्तु बागाण्डमुक्तं सुरतातिरेके ॥
अवणपूरणजे तिलतैलतः अवणपूरणमेव सुखं विदुः ।
करणजेषु गर्देषु च कारयेत् करणमावकजद्रवजं पुनः ॥

Colophon. इति जीर्णमञ्जरीयन्यः समाप्तः ॥

विषयः । केपु केपु द्रयेषु कानि कानि द्रव्याणि जीर्णतानुकूलानि भवन्तीत्यस्य निरूपणम् ॥

No. 123. ज्ञानतन्त्रम् . Substance, country-made paper, 15 × 4 inches. Folia, 16. Lines, 5 on a page. Extent, 286 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Thānā Rāṇinagar, Paṇḍita Kālidhara Vidyābhūṣaṇa. Appearance, new. Verse. Incorrect.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

कैलाशशिखरे रम्ये गन्धर्वगणसेविते ।
स्थाणोर्वचःस्थिता देवी प्रच्छति स्म भगवताम् ॥
गणेश नन्दि-चन्द्रश भूतनाथ मदीश्वर ।
अनेकतन्त्रमन्त्राणां प्रकाशोद्धारणानि च ॥
भेदश्च कौलकश्चैव शापाद्युद्धार एव च ।
त्वत्प्रसादान्मया नाथ ज्ञातं तत्त्वं न संशयः ॥
नानातन्त्रेषु देवेश विद्याण्वसयी स्मृता ।
इदानीं श्रोतुमिच्छामि मन्त्राङ्गनामनिर्णयम् ॥
मन्त्रसङ्केतकं नाम ब्रह्मवा मयि सूचितम् ।
अस्मिंस्तु निर्जने देव यदि स्नेहोऽस्ति मां प्रति ।
तद्वदस्व मन्त्रादेव नात्र कात्या विचारणा ॥
नो चेत् सत्यं वदाम्यस्य पुरस्कृत्य तवाग्रतः ।
प्राणत्यागं करिष्यामि सत्यं सत्यं न संशयः ॥
ईश्वर उवाच ।

साधु शृष्टं त्वया भद्रे यन्मन्त्रं मनसि स्थितम् ।
योषिञ्चपलभावत्वात् पुरा नोक्तं त्वयि प्रिये ॥
इदानीं स्थिरतां ज्ञात्वा कथयामि वरानने ।
न प्रकाशं मन्त्रादेवि कदाचिदपि पार्ष्वति ॥
प्रकाशिते मन्त्रामन्त्रे सिध्यन्ति सिद्धयस्तव ।
पुनरुक्तं मया देवि न वक्तव्यं सुनिश्चितम् ॥
विना रूपेण होमेन पूजया वा लुपान्विते ।
येन विज्ञानमात्रेण मन्त्रसिद्धिः प्रजायते ॥ इत्यादि ।

End. मन्त्राश्च वाचका ज्ञेया वाच्यत्वं मनुनोदितम् ।
मन्त्रसङ्केतमज्ञात्वा यो जपेत् कालिकां पराम् ॥
शतलक्षप्रजप्नोऽपि मन्त्रमिदं न जानते ।
मन्त्राः पराङ्मुखा यान्ति आपदश्च दिने दिने ॥
जपपूजादिकं सर्वमभिचाराय कल्पते ।
अन्यो निरयमाप्नोति सत्यं सत्यं न संशयः ॥

Colophon. इति सर्व्वतन्त्रोत्तमे ज्ञानतन्त्रे कालीमन्त्राङ्गनिर्णयो नाम सप्तमः पटलः ।

विषयः । अथ प्रथमं शिवाशिवयोः संवादेन तत्त्वज्ञानस्वरूपतत्त्वप्रामुपाद्यादिकथनम् । ततः
एकाक्षरादिमन्त्रकथनम् । मन्त्रोद्धारसाधनकथनम् । महाविद्यास्वरूपादिकथनम् । तत्र अङ्ग-
संख्यानादिकथनम् । बालामन्त्रनिरूपणम् । भैरवाङ्गनिर्णयः । भुवनेश्वरीविद्यानिरूपणम् । तन्म-
न्त्राङ्गनिरूपणम् । विवर्गसाधनीविद्याकथनम् । विपुराविद्याकथनम् । अङ्गपूर्णमन्त्राङ्गनिर्णयः ।
महाविपुरमुन्दरीमन्त्राङ्गनिर्णयः । कालीमन्त्राङ्गनिर्णयश्च ।

No. 124. ज्ञानतन्त्रम् . (१० म परिच्छेदः) Substance, country-made paper, 19×5 inches. Folia, 6. Lines, 9 in a page. Extent, 388 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Hālisahar, Khāsvāṭī, Paṇḍita Mahādeva Bhaṭṭācāryya. Appearance, now. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः परमदेवतायै । नमो नमो
नारद उवाच ।

यत्त्वयोक्तं महादेव विस्तारिण श्रुतं मया ।
इदानीं श्रोतुमिच्छामि संक्षेपात् गुणलक्षणम् ॥
दीक्षाकालमकाले च तथा चैव पुरष्क्रियाम् ।
मालाभिधानं देवेश नित्यं कथय प्रभो ॥ इत्यादि ।

End. चतुर्थाश्रमिणो विप्राः पूजा वामरताः सदा ।
मार्हृष्ट्याश्रमिणो विप्राः पूजा दक्षरताः सदा ॥ (?)
ब्राह्मणस्तु सुरां पीत्वा ब्राह्मण्यादेव क्षीयते ।
तस्मात् गृहस्थो विप्रस्तु दक्षिणाचारपूजनम् ।
कुर्यात् तथा विना वेद्यां स्तुतिं वा न पूजयेत् ॥

Colophon. इति शिवनारदसम्वादे ज्ञानतन्त्रे दशमः परिच्छेदः ।

विषयः । ज्ञानतन्त्रस्य दशमपरिच्छेदेऽस्मिन् प्रथमं गुरुनिरूपणम् । ततो मन्त्रसिद्धि-
पायादिनिरूपणम् । सुक्तिनिरूपणम् । पूजाहोमादिनिरूपणम् । प्रणवभेदेनिरूपणम् । शापोद्धार-
ादिनिरूपणम् ।

No. 125. ज्ञानभैरवीतन्त्रम् . (षष्ठः पटलः) Substance, country-made
paper, 12×3 inches. Folia, 2. Lines, 6 on a page. Extent, 27 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Mayamansīlha, Yaçodal,
Paṇḍita Kālicandra Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Verse. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । अथ ज्ञानभैरवीतन्त्रम् ।

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि रक्ष्यं विजडोत्तमम् ।

पवं ब्रह्ममयं देवि श्रद्धुतं परवर्णिनि ॥ इत्यादि ।

End.

ब्रह्मचिन्तामणौ तन्त्रे पूर्वमुक्तं विशेषतः ।

अधुना कथितां रम्यं रक्ष्यं विजडादात्मम् ।

पठनात् सर्वपापेभ्यो मुक्ता भवति मानवाः ॥

Colophon. इति ज्ञानभैरवीतन्त्रे षष्ठः पटलः ।

विषयः । विजटादेया रक्ष्यादिनिरूपणम् ।

No. 126. ज्ञानमार्जनीतन्त्रं (योगशास्त्रम्) . Substance, country-made
paper, 10×2½ inches. Folia, 12. Lines, 7 on a page. Extent, 168
ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District
Dhākā, Vikrampur, Teghare, Paṇḍita Içvaracandra Vidyālañkāra. Ap-
pearance, fresh. Verse. Incorrect.

Beginning. ॐ नमः परदेवतायै ।

नमामि व्यक्तपुरुषं परं ब्रह्म च सर्वदा ।

शब्दस्पर्शरूपरसगन्धाकारविवर्जितम् ॥

साधकानां चित्तानामेतद्भेदं तु तद्गुणैः ।

सृष्टिपालनसंचारं कुरुते त्रितयात्मकम् ॥

प्रथमं सर्वलोकानां सर्वैराव्यसुखप्रदम् ।

प्राची + + + स्थापनाय शिवाकारत्वनामयम् ॥

केलासशिखरासीनं देवदेवं जगद्गुहम् ।
पप्रच्छ पार्वती देवी ब्रूहि ज्ञानं महेश्वर ॥
श्रीदेवुवाच ।

कुतः स्मृतिर्भवेदेव कथं स्मृतिर्विनश्यति ।
ब्रह्मज्ञानं कथं देव स्मृतिसंहारवर्जितम् ॥ इत्यादि ।

End. अनुपमं निराधारं शब्दं तस्य तदुच्यते (?) ।
अचलं निर्मलञ्चैव शून्यं वापि निरञ्जनम् ॥
वेदान्तसार + + + ममाग्रे शिवभाषितम् ।
सिद्ध्यन्ति सर्वयोगिनां नात्र कार्या विचारणा (?) ॥

Colophon. इति योगशास्त्रे उमाभस्मेश्वरसंवादे ज्ञानमार्त्तनीतन्त्रं समाप्तम् ॥

विषयः । शिवाशिवयोः संवादेन ब्रह्मज्ञानोपायकथनम् । अष्टादशविद्याकथनम् ।
शाङ्करीविद्यायो गुप्तलकथनम् । अध्यात्मविद्यास्वरूपादिकथनम् । विद्वद्यादिशिद्धान्तकथनम् ।
शरीरतत्त्वकथनम् । शरीरे चन्द्रसूर्यादीनां क्रमेण स्थाननिरूपणम् । आहारनिद्रासुषुप्तादि-
कारणकथनम् । तत्र तत्र मनसः कर्तृत्वकथनम् । शिवशक्तिसरूपादिकथनम् । षट्चक्र-
निरूपणम् । त्रिगुणविशेषतादितत्त्वकथनम् । ज्ञानदयाशान्तिप्रभृतीनां पितृमातृभगिनीत्वादिक-
रूपकथनम् । साधामोक्षसरूपादिकथनम् । ब्रह्मज्ञानसरूपादिकथनम् । अथ योगलक्षणादि-
कथनम् । संयमादीनामावश्यकत्वकथनम् । स्थूलसूक्ष्मसूक्ष्मलक्षणादिकथनम् ॥

कनकमन्त्रपत्र

No. 127. ज्ञानलक्षणाविचारः . Substance, country-made paper, 18 × 3 inches. Folia, 4. Lines, 8 on a page. Extent, 168 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1639. Place of deposit, Brāhmanāmaṇḍali vid Bārṇasāt, Paṇḍita Rāmanārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः । सप्रकारकज्ञानस्योपनायकत्वमेव ज्ञानलक्षणाया घटत्वप्रकारक-
प्रत्यक्षं प्रति सप्रकारकघटत्वज्ञानत्वेन न हेतुता । अस्यांश्चे सप्रकारकात्
घटत्वनिर्विकल्पकात् घटोपनीतभानापत्तेः । इत्यादि ।

End. तादृशशब्दे च विशेषणतावच्छेदकप्रकारकज्ञानहेतुतया निर्विकल्पकस्य
मन्त्रतेऽपि द्वितीयक्षणेऽपि प्रत्यक्षापत्तिर्न सम्भवति विशिष्टबुद्धान्तरूपे तत्का-
रणप्रकारस्तु स्वयमेव विश्वित्यतां विवेचितवृद्धमधिकमन्यव इति कृतं
प्रपञ्चेन ॥

Colophon. इति ज्ञानलक्षणाया विचारः सम्पूर्णः ।

अङ्कमन्त्रचरालिङ्गकारिका-

स्तेन्दुसन्मितशकीयवत्सरे ।

× × × ×

× × × × ॥

विषयः । न्यायशास्त्रीयज्ञानलक्षणाया विचारः ।

No. 128. ज्ञानादयरहस्यम् । Substance, country-made paper, 18 $\frac{1}{2}$ × 3 inches. Folia, 6. Lines, 8 on a page. Extent, 402 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhāmkā, Post office Pālaṅ, District, Pharidpur, Paṇḍita Kālikīṅkara Vidyābhūṣaṇa. Appearance, old Prose. Generally correct.

Beginning. अनुमितिं प्रति साध्यव्याप्यतावच्छिन्नहेतुप्रकारतानिरूपितपक्षविशेषता-
शालिज्ञानलक्षणाविशिष्टपरामर्शत्वेन न हेतुता किन्त्वव्याप्यतावच्छेदकप्रका-
रकयाप्रिज्ञानत्वेन व्याप्यतावच्छेदकप्रकारकपक्षधर्माज्ञानत्वेन च हेतुता
द्वयं एवं धूमो वज्रिवाप्यो धूमवान् पर्वत इत्याकारकज्ञानान्वयात् तथा-
विधः.....दयानुमितिरुपयते न केवलं विशिष्टपरामर्शादेव अतएव
धूमो वज्रिवाप्यलोकयाम् पर्वत इत्याकारकज्ञानद्वयादनुमित्यापत्तिः ।
धूमलालोक्यत्वोपभयोरिव व्याप्यतावच्छेदकत्वादिति तु न शङ्कनीयं यतो
व्याप्यतावच्छेदकत्वेन धूमलादिकं कारणतावच्छेदककोटौ निवेश्य न कार्य-
कारणभावं कल्पयामः । किन्तु विशिष्टधूमलिङ्गकानुमितिं प्रति धूमलाव-
च्छिन्नविशेषकयाप्रिप्रकारकज्ञानत्वेन पर्वतलावच्छिन्नविशेषकधूमलावच्छिन्न-
प्रकारकज्ञानत्वेन चेति नोपदर्शितापत्तिप्रसङ्गः ॥ इत्यादि ।

End. सामग्रीप्रतिबन्धकतायां विशिष्टः.....उत्तेजकत्वापेक्षया तादृश-
प्रतिबन्धप्रतिबन्धकभावस्यैव कल्पयितुमुचितत्वादिति चेदस्वेतादृशरीत्या उप-
दर्शितानुमितिसामग्रीप्रतिबन्धकत्वाधिक्यपरौ चारः । तादृशानुमितिसामग्र्याः
प्रतिबन्धतावच्छेदकगौरवं दुर्वारमेव तथापि भवन्ते तादृशसामग्र्याः
पर्वतविशेषकानुमित्यवच्छिन्नज्ञानत्वमेव प्रतिबन्धतावच्छेदकं अदृश्यत्वादेस्त-
प्रतिबन्धतावच्छेदकानामाज्ञानत्वेऽपि क्षतिविरहात् । भवन्ते तु सत्प्रत्यक्षादि-
साधारणवज्रिमतपर्वतवृत्तिवज्रिवाप्यधूमप्रकारतानिरूपितधूमवत् पर्वतला-

वच्छिन्नविशेषताशास्त्रनमित्यन्यज्ञानत्वादेरेव तथात्वमुपेयं । केवलस्थानुमि-
त्यन्यज्ञानत्वस्य तथात्वे समानविषयकशब्दबोधादौ व्यभिचारप्रसङ्गात् । एवञ्च
वक्तुमिति सामग्रीप्रतिबन्धकतायां .....
.....
एकज्ञानविशिष्टापरज्ञाननिवेशनप्रयुक्तमुपदर्शितगौरवं । मीमांसकमते तादृश-
स्थलीयतादृशानुमितिसामग्रीनियतोपदर्शितसामग्रीणामनन्तानां प्रतिबन्धना-
वच्छेदकगौरवमिति मीमांसकमतमेव साधीयः ॥

Colophon. इति ज्ञानाद्वयरत्नस्यम् ॥

विषयः । एककालीनं ज्ञानद्वयं सम्भवति न वेति विचारः ।

No. 129. ज्ञानार्णवः । Substance, country-made paper, 17 × 5 inches.
Folia, 50. Lines, 8 on a page. Extent, 1,764 ślokaś. Character, Bengali.
Date, ? Place of deposit, Mājpadā, District Dhākā, Bābu Rāsavihāri
Rāya. Appearance, new. Verse. Correct.

Beginning. ॐ नमः परदेवतायै ।

श्रीदेवुवाच ।

गणेशनन्दिचन्द्रेशसुरेन्द्रपरिवारित ।

जगद्गन्ध फलाधीश किं लया जयते सदा ।

अक्षमालेति किं नाम संशयो मे हृदि स्थितः ॥

शब्दातीतं परं ब्रह्म त्वमेव परमार्थवित् ।

कथयानन्दनिःष्यन्दसान्द्रमानसनिश्चयात् ॥

ईश्वर उवाच ।

कथयामि वरारोहे यन्मया जयते सदा ।

ककारादि-लकारान्ना मातृकार्णरूपिणी ॥

चतुर्दशस्वरूपेता विन्दुवयविभूषिता ।

अनुस्वारेण देवेशि विन्दुनैकेन मण्डिता ॥

विसर्गेण च विन्दुभ्यां संलग्नाभ्यां विराजिता ।

कलामण्डलमाख्यातं शक्तिरूपं महेश्वरि ॥

ककारादि-लकारान्ना वर्णास्तु शिवरूपिणः ।

अक्षनन्तात् सदानन्दे नोच्चारसञ्चिता यतः ॥

उचरेत् स्वरसंभिन्नां सदा देवि न संशयः ।
 पञ्चाशद्वर्णरूपेण शब्दाख्यं ब्रह्म उच्यते ॥
 अकारः प्रथमो देवि लकारोऽन्तिम उच्यते ।
 अक्षमालेति विख्याता मातृकावर्णरूपिणी ॥
 शब्दब्रह्मरूपेयं शब्दातीतम् उच्यते ।
 शब्दातीतं परं धाम गणनारहितं सदा ।
 आत्मस्वरूपं जानीहि चंसस्तु परमेश्वरः ॥ इत्यादि ।

End.

नवचक्रे स्थिता या च चक्रेषु नवकाय च ।
 रश्मिद्वन्दाय देवेशि प्रत्येकं तारपूर्वकम् ॥
 पवित्रकं समभ्यर्थ्य गुरुं स्मोषयेत् प्रिये ।
 सर्वालङ्कारवस्त्रैश्च नानाधनसमुच्चयैः ।
 तत्प्रसादपवित्रं धारयेत् तदनन्तरम् ॥
 तदङ्गहोमं निर्वृत्य पवित्रेण समर्चयेत् ।
 कुमारीपूजनं कुर्यात् ततः सुवासिनीगणम् ॥
 योगिन्यो योगिनश्चैव ब्राह्मणा विविधा गणाः ।
 पूज्या हि परमेशानि यदीच्छेत् सिद्धिमात्मनः ॥

Colophon. इति श्रीज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे पवित्रार्पणविधिर्द्वाविंशतितमः पटलः ॥

सम्पूर्णोऽयं ग्रन्थः ।

विषयः । अत्र प्रथमं अक्षमालानिर्णयः । ततः त्रिपुराया मन्त्रभेदादिकथनम् । त्रिपुरा-
 बालामन्त्रादिकथनम् । बालान्यासादिकथनम् । त्रिपुरासाधनविधिः । तत्र गायत्रीनिरु-
 पणादिकम् । ऋष्यादिनिरूपणम् । अन्तर्यागविधिः । चक्रोद्धारविधिः । तन्त्राङ्गकथनम् । मण्डल-
 पूजादिनिरूपणम् । सुद्रालक्षणादिकथनम् । त्रिपुरेश्वरीक्रमविधिः । कुमारीक्रमविधिः । यजन-
 बलिदानादिविधिः । पञ्चसिंहासनविधिः । तत्र प्रथमपञ्चसिंहासनविधिः । द्वितीयपञ्चसिंहा-
 सनविधिः । मन्त्रत्रिपुरस्तुन्द्रीद्वादशविवरणम् । षोडशाक्षरीश्रीविद्याविधिः । तन्त्रासपूजा-
 विधिः । तदन्तर्यागविधिः । श्रीचक्रादिप्रयोगकथनम् । पञ्चाशत्-पीठकथनम् । षोडशान्यासादि-
 विधिः । अन्तर्यागवह्निर्यागविधिः । तत्र समाधिर्निरूपणम् । रुद्राक्षमालादिविधिः । तत्र तत्र
 प्रत्येकं फलश्रुतिकीर्तनञ्च । रत्नपूजाविधानम् । त्रिपुराबीजसाधनविधिः । त्रिपुराजपहोम-
 विधानम् । तत्र कुण्डविधिः । ज्ञानहोमविधिः । कुमारीपूजाविधिः । द्वितीयजनविधिः । तत्र
 स्त्रीणां जातिभेदादिकथनम् । दीक्षाविधिः । पवित्रार्पणविधिश्च ।

No. 130. ज्ञापकावली, By हरगोविन्दः. Substance, country-made paper, 14 × 2½ inches. Folia, 21. Lines, 8 on a page. Extent, 829 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1763. Place of deposit, Telivini vid Gadvetā, Paṇḍita Candranātha Cūdāmaṇi. Appearance, new. Prose. Generally correct.

Beginning.

श्रीरामः ।

श्रीरामादात्ममाध्वीकं भवसाध्यविभेषजम् ।

अन्विच्छ पातुं मे खान्त्वा त्यक्तान्यत् पेयमुत्तमम् ॥

नला श्रीगुरुचरणं शरणीकृतहरगोविन्दचरणः ।

ज्ञापकद्वन्दं तनुते सुवन्नापादे यथाभिषणम् ॥

लुक् ॥ लुगिति अथुत्यन्नं कानां माम एतच्च लुकि स्त्रीविहितस्य चेति निर्देशेन बोधितं अन्यथा लुङ्गवेः किवन्तस्य रूपत्वे लुच्चीति स्यात् । चिक्कार्यस्येति चिक्कनं चिक्कं ज्ञानं तदेवार्थः प्रयोजनं कार्यं यस्य स चिक्कार्यः तस्य ज्ञानकारणस्य इत्यर्थः एतेन जसादिप्रत्ययादीनां जकारादेर्जसादिज्ञानं प्रति कारणत्वात् लुङ्गिधीयते ॥ इत्यादि ।

End.

जनादिदृष्टैव स्वादिर्घञ् तेनादेशेऽदृष्ट इत्यत्र न स्यात् एवं द्वेदिदित्यत्र सुपोऽनुवृत्तिर्ज्ञापकत्वेन बोध्या ।

गुरूपदिदृष्टज्ञानाध्या × × × × ।

उत्तीर्णो हरगोविन्दो निष्प्राप्य ज्ञापकावलीम् ॥

Colophon.

इति सुवन्नाज्ञापकावली समाप्ता ॥ शकान्दाः १७६३ ॥

विषयः । सुवन्नापादस्य संक्षेपेण व्याख्यानम् ॥

No. 131. ज्ञेयार्थसारः, By कृष्णः. Substance, country-made paper, 19 × 3 inches. Folia, 159. Lines, 5 on a page. Extent, 5,257 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1666. Place of deposit, Pañcasāra, District Dhākā, Paṇḍita Mahendracandra Kāvyaatirtha. Appearance, old. Prose and verse. Generally correct.

Beginning.

रामः शरणम् ।

यं ब्रह्मा गिरिशेन्द्रदेवश्च षष्ठी वेदोपवेदादिभि

सुखैर्दिशपदैः सुवन्ति सभयं मायान्दगीनैकम् ।

विद्याद्याखिलशक्तयोऽष्टविभवा नृत्यन्यखण्डाश्रिता
 सं कृष्णो विचिनीति तारकमन्त्रो ज्ञेयार्थसारं नमन् ॥
 यस्याये लज्जमाना निवसति मृगणा स्वेच्छयाऽज्ञा गृहीता
 सोऽद्यात्मा यत्र विश्वं समुदयविलयं याति येनानुचितम् ।
 यत्तानानन्दभूतिर्गमयति लघुतां ब्रह्मलोकाधिपत्यं
 तादृग् दुःखोर्मिमालाकुलभवजलधेसारकं यस्य नाम ॥
 स्वामिना लिखितं यद्युन्नानास्थानेषु निश्चितम् ।
 तदेवैकत्र संगृह्य ज्ञेयसारो निरूप्यते ॥
 येषां स्वीयदशादृष्टौ नास्त्वेष परिवेदना ।
 तेषां नातिप्रियो ह्येष निप्रितस्त्वेष मन्त्रवाक् ॥
 भयापमानेषु विद्योगरोगाद्यनन्तदुःखां विदुषो दशां स्वाम् ।
 यस्तस्य नूनं भवितेय मोदलन्निदाघतप्रस्य यथा हिमाश्रमः ॥
 येन क्रमेण यदात्थं तन्निर्घण्टनमुच्यते ।
 प्रथमं शास्त्रसाङ्गत्यं ततो दुःखपरम्परा ॥
 तद्धानौ सुखलाभे च उपायानां प्रदर्शनम् ।
 आश्रमाणां लक्षणानि प्रकाराचारनिर्णयः ॥
 तदधश्चे भट्टनायां तद्वर्त्मान्तिक्रमे तथा ।
 प्रायश्चित्तप्रमाणानि सन्न्यासेऽप्यधिकारिता ॥
 भक्तिज्ञानापरौपाके षष्ठत्वे मरणेऽपि वा ।
 दशजन्मोत्तरं सिद्धिः प्रायश्चित्तञ्च × × × ॥
 अतिक्रमेऽथ पातित्यं तैर्यादिषु फलाफलं ।
 तत्र देशादिशुद्धिश्चाश्रमा नास्तिकता मृते ॥
 तथा चरिपराङ्मुख्यं फलं × × × केनचित् ।
 सर्वाङ्गविकलस्यापि फलं पातित्यखण्डनम् ।
 भगवद्भक्तिमाहात्म्यात् तच्चास्त्रेणार्थवादना ॥ इत्यादि ।

End.

आकाङ्क्षायां स्थितायामेकत्र निर्णीतः शास्त्रार्थो बाधकमन्तरेणान्यत्रापि
 कम्प्यत इति न्यायाद्भवस्या । भक्तानाम् भक्तः सातत्यं शौक्त्ये वा
 तदेवान्मे तत्तुष्टे वा काययूहेन वा सुखदुःखौक्त्येन प्रारब्धप्रारब्धभोगो-
 त्तरं तदभावे ब्रह्मपुराणोक्तरीत्या मीक्ष इति । अन्यदेवोपासकानामप्येवम् ।

Colophon.

श्रीरामः । शकाब्दाः १६१६ ॥

विषयः। अत्र प्रथमं शास्त्राणां सङ्गतिकथनम् । तेषां ग्रामाणादिकथनम् । अदृष्टार्थ-
दृष्टार्थभेदात् तेषां द्वैविध्यादिरूपणम् । वेदान्तसांख्यवैशेषिकादिशास्त्राणां समन्वयादि-
कथनम् । अथ जीवस्वरूपादिनिरूपणम् । जीवन्मुक्तिविवेचनम् । सर्वेषां शास्त्राणां याज्ञवल्क-
मतत्वनिरूपणम् । आस्तिक्यादिसंस्कृतकथनम् । श्रद्धादिलक्षणकथनम् । कार्यकारणयोः
स्वरूपादिकथनम् । वैधर्म्यसाविवेचनम् । वर्णाश्रमधर्मनिरूपणम् । अथ प्रवृत्तिमार्गस्य दुःख-
जनकत्वकथनम् । अथ दुःखहानिसुखावाप्त्युपायकथनम् । तत्र निवृत्तिमार्गप्रशंसादिकथनम् ।
आश्रमलक्षणादिकथनम् । आश्रमाणामावश्यकत्वकथनम् । अनाश्रमताजनितपापप्रायश्चित्तकथनम् ।
सन्न्यासपद्धत्यात्मनिरिति निरूपणम् । कलौ दीर्घकालं ब्रह्मचर्यवानप्रस्थाश्रमयोः प्रतिषेध-
कथनम् । सन्न्यासाधिकारितादिकथनम् । भक्तिसान्ध्यायिकादिकथनम् । नित्यकर्मा-
करणादौ प्रायश्चित्तकथनम् । तदतिक्रमे पातित्यादिनिरूपणम् । तीर्थविधि-तत्तत्फलफल-
कथनम् । भगवद्भक्तिमाहात्म्यादिकथनम् । भगवत्तर्कप्रतिपादकश्रुत्यादिशास्त्राणां नार्थ-
वादत्वशङ्केति निरूपणम् । अपराधचालनोपायकथनम् । भक्तस्य दशजन्मोत्तरं कृतार्थता-
कथनम् । शैवादीनामपि वैष्णवत्वस्थापनम् । अथ उपास्यदेवतानिरूपणम् । सर्वेषां देवानां
भगवदंशतादिकथनम् । भगवद्भक्तिसंस्कारादिकथनम् । विस्मरतो भक्तियोगनिरूपणम् ।
सत्त्वादिगुणधर्मकथनम् । प्राकृतिकदृष्ट्यादिनिरूपणम् । सगुणनिर्गुणब्रह्मनिरूपणम् । सत्यादि-
लक्षणकथनम् । अणिमादिलक्षणकथनम् । योगसिद्धिलक्षणादिकथनम् । एकानेकजीव-
वादकथनादिकम् । लिङ्गदेहादिनिरूपणम् । तीर्थादिभक्त्युत्पत्तिकथनम् । भरणोत्तरगतिनिरू-
पणञ्च ॥ इति शम् ।

सत्यमेव जयते

No. 132. ज्योतिःसागरसारः, By विद्यानिधिः. Substance, country-
made paper, 16×2½ inches. Folia, 26. Lines, 8 on a page. Extent, 764
glokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1670. Place of deposit, Bharākor,
District Dhākā, Babu Dvārikānātha Dāsa. (Vaidya.) Appearance, old.
Prose and verso. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

जगदीशं रविं नत्वा लोकानुपद्रवकारकम् ।

ज्योतिःसागरसारोऽयं श्रीविद्यानिधिनोऽयते ॥

रविः सोमो मङ्गलश्च बुधो जीवः शनिः ।

एतेषां नामतो वाराः सप्तैते कथिताः क्रमात् ॥

शुक्लेन्दुबुधजीवानां वाराः सर्वत्र शोभनाः ।
 भानुभूसुतमन्दानां शुभकर्म्मसु केचपि ॥
 हृषाभिषेको हृषतिप्रयाणं
 हृषस्य कार्यं हृषदर्शनञ्च ।
 यच्चाग्निकार्यं सुवि किञ्चिदुक्तं
 सर्वं + मादित्यदिने प्रशस्तम् ॥
 भेदादिघातं नगरे पुरे वा
 सेनापतिञ्च + तथैव राज्ञाम् ।
 यायामशस्त्रं यसनानि चौर्यं
 कुर्यादिने भूमिसुतस्य सर्वम् ॥ इति वाराः । इत्यादि ।

End. राज्याग्निर्जन्मभे शौर्वे सुखं दत्तं जयो गणे ।
 नेत्रे भूतिः श्रियो रुक्ते पादे पौडां विनिर्दिशेत् ॥

Colophon. इति ज्योतिःसागरसारीभूतं समाप्तः ॥
 प्रणम्य गौर्याश्चरणारविन्दं गुरुन् गणेशं जनकञ्च देवान् ।
 खसप्तषष्ठचन्द्रगते शक्राब्दे लिखेत् पुस्तकं स्वकमध्ययनार्थम् ॥ (?)

विषयः । शुभकर्म्मसु वारनिरूपणम् । वारनेलादिनिरूपणम् । कालनेलानिरूपणम् ।
 अश्वत्थयोगादिनिरूपणम् । पापयोगरिष्टादिनिरूपणम् । नक्षत्रतदधिपादिनिरूपणम् । उत्पा-
 तादियोगनिरूपणम् । यमघण्टादियोगकथनम् । राशिनक्षत्रयोगविभागकथनम् । लग्नादि-
 निरूपणम् । चन्द्रशुद्धिताराशुद्धादिकथनम् । उद्वाहादिसंस्कारेषु रथादिशुद्धिकथनम् । पञ्च-
 मानादिकर्म्मविवेकः । विवाहयोग्यमासनिश्चिनक्षत्रादिनिरूपणम् । नववध्वागमनविधिः । द्विरा-
 गमनविधिः । प्रथमरजोदर्शने शुभाशुभनिरूपणम् । उपगमनविधिः । जातकनिरूपणम् ।
 नामकरणप्रशारणचूडोपनयनादिकालनिरूपणम् । अनध्यायकालनिरूपणम् । विद्यारम्भकाल-
 निरूपणम् । नववस्त्रपरिधानकालनिरूपणम् । नवशस्यादिभोगकालकथनम् । आरोग्यज्ञान-
 विधिः । नौकागठनादिकालनिरूपणम् । वीजवपनादिकालकथनम् । धान्यश्चेदनकालकथनम् ।
 अश्ववाचीकालनिरूपणम् । गृहनिर्माणयोग्यभूमिनिरूपणम् । गृहस्थाननिरूपणम् । गृहारम्भ-
 तत्प्रवेशादिकालकथनम् । नागशयनसमयनिरूपणम् । यात्राकालकथनम् । अयनचक्रादि-
 निरूपणञ्च । इति शम् ।

No. 133. ज्योतिःसारः, By **राघवेन्द्रशर्मा**. Substance, country-made paper, 17×1 inches. Folia, 44. Lines, 3 on a page. Extent, 783 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Phursāil, District Dhākā, Paṇḍita Jagaccandra Śāribbābhauma. Appearance, tolerable. Prose and verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः सवित्रे ।

नत्वाहर्नाथमज्ञानायाज्ञानतमोपहम् ।
 तन्यते राघवेन्द्रेण ज्योतिःसारो बुधप्रियः ॥
 सितेन्दुबुधजीवानां वाराः सर्व्वेव शोभनाः ।
 भानुभूषुतसन्दानां शुभकर्म्मसु केचपि ॥
 रवेर्वर्च्यं चतुःपञ्च सोमे सप्तद्वयं तथा ।
 कुजे षष्ठं द्वयं चैव बुधे पञ्चतृतीयकम् ॥
 गुरौ सप्ताष्टकश्चैव शिचलारि च भागवे ।
 शनावारश्च षष्ठश्च शेषश्च परिकर्ज्येत् ॥ इत्यादि ।

End.

क्षतान्कुजयोर्वारि यस्य जन्मदिनं भवेत् ।
 अष्टक्षयोगसंप्राप्ते विघ्नस्तस्य पदे पदे ॥
 अथ सौरारयोर्दिने युक्ता देवावृत्ते तु काष्ठनमिति प्रत्येकदोषशान्ति-
 दर्शनात् क्षतान्कुजयोरित्येवपि यावच्चद्वयं प्रतीयते ॥

Colophon.

इति राघवेन्द्रशर्माकृतो ज्योतिःसारः समाप्तः ॥

विषयः । वारवेलादिनिरूपणम् । कालवेलानिरूपणम् । नन्दादिनिरूपणम् । सास-
 दग्धादिनिरूपणम् । दिनदग्धादिनिरूपणम् । रिष्टादिनिरूपणम् । नक्षत्राश्यादिकथनम् ।
 कर्म्मविशेषे विहितविहितनक्षत्रादिनिरूपणम् । करकसादियोगकथनम् । चूडाविवाहयावादि-
 दिननिरूपणम् । अष्टवर्गादिनिरूपणम् । जातकनिरूपणम् । अथ सौरकर्म्मदिनकथनम् ।
 विद्यारम्भादिदिनकथनम् । गृह्यारम्भादिदिनकथनम् । देवतागठनादिदिनकथनम् । पुष्करि-
 ष्याद्यारम्भादिदिनकथनम् । अथ नक्षत्रादिभेदेषु श्रवादिभोगकालकथनम् । राजदर्शनादिदिन-
 कथनम् । योगिन्युदयादिविवेचनम् । यावायां शुभाशुभदर्शनफलकथनम् । दिनचर्यादि-
 कथनम् । ग्रहणदर्शनादिविधिश्च ॥

No 134. ज्योतिःसारसंग्रहः, By हृदयानन्दविद्यालङ्कारः. Substance, country-made paper, $14\frac{1}{2} \times 3$ inches. Folia, 40 (without 14-20). Lines, 3 on a page. Extent, 323 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Sāṃsiddhi, viśū Ćriṇagar, District Dhākā, Paṇḍita Kṛṣṇakiṇora Nyāyavāgiṇa. Appearance, tolerable. Verse. Generally Correct.

Beginning.

ॐ नमः श्रीसूर्याय ।

वन्देऽहं परमानन्दमजानतिभिरापद्धम् ।

भवसागरपाराय गीतं वेदान्तगैर्मुक्तः ॥

विद्यालङ्कारविख्यातहृदयानन्दशर्मणा ।

ज्योतिःशास्त्रं समालोक्य क्रियते सारसंग्रहः ॥

पण्डितैर्ज्ञायते सर्वं तदर्थं न परिश्रमः ।

संचित्रविषदपथो बालके गृह्यतां मुदा ॥

अथ वाच्या विद्याद्वस्तु निषेकनामनी तथा ।

अक्षप्राशनचूडे च कर्णवेधोपवीतके ॥

गृहस्थानगृहचारम्भो गृहसञ्चार एव च ।

चलथोजनवद्वीजवपनं धान्यकर्तनम् ॥

नवान्नं जातको यात्रा विद्यारम्भो ... .. ।

... .. एता गौरवासेतरे मताः ॥

अथ विवाहः ॥ नयते

बुधेन्दुशुक्रजीवानां दिनैरेतैर्विवाहिता ।

कन्या सुखमवाप्नोति पुत्रभाग्यधनान्विता ॥ इत्यादि ॥

End.

नौकाचालना ।

अश्विसुधानिधि-पूर्वमिन्द्रधनाश्रुतभेषु लग्ने ।

तारकयोगतिथीन्दुविशुद्धौ नौगमनं शुभदं शुभवारे ॥

इति नौकागमनम् ॥ इति ॥

(परिसमाप्तिस्त्वक्तं वाक्यं नास्ति ॥)

विषयः । विवाह-गर्भाधान-नामकरणाक्षप्राशन-चूडा-कर्णवेधोपवीत-गृहस्थाननिर्णय-गृहचारम्भ-गृहसञ्चार-चलथोजना-बीजवपन-धान्यकर्तन-नवान्न-जातकविवेक-यात्राविवेक-विद्या-रम्भ-नौकागमनचालनादियु कालादिनिर्णयकथनम् । तत्र प्रथमं विवाहप्रकरणम् । तत्र तिथि-

नक्षत्रवारभेदे विवाहस्य शुभाशुभलक्षणकथनम् । तत्र प्रथमं वारनिर्णयकथनं, । चन्द्रशुद्धि-
कथनं । रविशुद्धिकथनं । गोचरशुद्धिकथनम् । गोधूलिविवरणदिवाविवाहनिषेध-नाडीनक्षत्र-
विवरणकथनम् । ततो गर्भाधानप्रकरणम् । तत्र प्रथमं प्रथमतो मासवारभेदे शुभाशुभलक्षण-
कथनम् । ऋतुसंतुर्थादिषोडशान्तदिवसानां मध्ये गर्भोत्पन्नस्य जातकस्य शुभाशुभलक्षणनिर्णय-
विवरणम् । गर्भधारणे तिथिनक्षत्रादीनां भेदेन फलभेदकथनम् । नक्षत्राणां षट्क्षितिप्रभुवेति
त्रिविधगणभेदे नामकरणस्य फलाफलकथनम् । अथ अन्नप्राशनं । तस्य च षष्ठाष्टमादिमासभेदे
फलभेदकथनम् । चूडाकरणस्य शुभवारादिकथनम् । जन्ममासे जन्मनक्षत्रे जन्मदिवसेऽपि
चूडाकरणस्यापरिहार्यत्वकथनम् । कर्णवेधोपनयन-गृहप्रवेश-हलचालन-बीजवपनानां वार-
मासतिथिभेदकथनम् । जातकस्य लग्ननिर्णयनं । लग्नस्वराशीनां शुभाशुभनिर्णयकथनम् ।
यात्रायां दिग्भेदे तिथिनिर्णयकथनम् । विद्यारम्भस्य वारतिथिनक्षत्रनिर्णयकथनम् । देवता-
प्रतिमागठनस्य कालनिर्णयकथनम् । कालशुद्धिकथनम् । मासदग्धानिरूपणम् । नववध्वानयनस्य
कालनिर्णयकथनम् । नौकाचालनस्य वारतिथिनक्षत्रादिकथनम् । कालरात्रिकथनम् ॥

ग्रन्थकारेणाव नवांशवचन-रत्नमाला-यामित्रवेध-खजूरवेध-खना-वराहसुनि-चिन्तामणि-भीम-
पराक्रम-याज्ञवल्क्यप्रभृतीनामुद्धृतानि वचनानि ॥

No. 135. एकारभेदः, By पुण्डरीकभट्टः. Substance, country-made
paper, 14×2½ inches. Folia, 10. Lines, 5 on a page. Extent, 150 ślokaś.
Character, Bengali. Date, 1663. Place of deposit, Serpur, Mayaman-
siṃha, Paṇḍita Durgāśmṇdar Kṛṣṇaratna. Appearance, old. Verse. Incor-
rect.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

शब्दाभोधेयतो + + यतो व्याख्या प्रवर्तते ।

गुरवे शम्भवे तस्मै नित्यं वागमने नमः ॥

सरस्वत्याः प्रसादेन कविर्ब्रूति यत्पदम् ।

प्रसिद्धमप्रसिद्धं वा तत् प्रमाणमिच्छेयते ॥

शिवं भद्रं शिवः शम्भुः शिवा गौरी शिवाभया ।

शिवः कीरः शिवा क्रोष्टी भवेदामलकी शिवा ॥

End.

खण्डितत्वात् समाप्तिस्त्वचकं वाक्यं नास्ति ।

Colophon.

इति पुण्डरीकभट्टेवविरचितो एकारभेदः समाप्तः । शकाब्दाः १६६३

विषयः । शिवगीर्थादिशब्दस्य नानार्थकथनमुखेन प्रकारान्तरशब्दानां नानार्थनिरूपणम् ।

No. 136. तत्त्वचिन्तामणिः, By पूर्णानन्दः. Substance, country-made paper, 20 × 4½ inches. Folia, 115. Lines, 6 on a page. Extent, 3,450 çlokas. Character, Bengali. Date, (?). Place of deposit, Kāñḥāl-pārā, vid Naihāṭī, Bābu Hemacandra Bandyopādhyāya. Appearance, tolerable. Prose and verse. Generally correct.

Beginning. अत्र प्रथमपत्रं नास्ति तेन द्वितीयपत्रस्य प्रारम्भवाक्यं लिखितम् । तस्मात्मानं वन्दे परमसुखसन्माननिलयम् ॥
अथ खलु दुरन्तदुःस्वन्नरधीरतरसंसारसागरान्तबहामशोकसन्मानप्रबलबाहु-
वानलज्वालाजालकवलनविकलसकलपशुजनव्याहृतार्थे विज्ञानदत्तमनाः
परमकारुणिको भगवान् शिवः परदेवताराधनरहस्यप्रतिपादनपरानेकशत
कोटिविस्तारतन्त्रसारमुपन्यस्तवान् । तत्र च ..... श्रीमत्परिव्राजक-
परमहंसश्रीगुरुश्रीब्रह्मानन्दमुखारविन्दनिष्यन्दमानपरमरहस्यातिरहस्यनिगम-
कन्दसन्दोहहेतु-नित्यानन्दश्रीपूर्णानन्दपरमहंसः श्रीतत्त्वचिन्तामणिं सतुर्दश-
शताधिकनवनवतिशकान्दे वितनीति ॥ ननु किं तावत् आत्मवस्तु
परं ब्रह्म विश्वायतनबूलक्ष्मरहित-नित्यशुद्ध-बुद्धसुखरूप-जायतुस्वप्नसुषु-
प्तादिप्रपञ्चप्रकाशक-गुणवयातीत-निराकाराराधितादिमध्यान्तरहितमेव -
मात्मवस्तु तदंशा जीवसंज्ञकास्ते अनाद्यविद्योपचताः शरीरमास्थाय नाना-
विधसुखदुःखभोगं कुर्वन्तीति । इत्यादि ।

End. अष्टितलात् शेषो नास्ति तेन पञ्चदशाधिकशतपत्रस्य समाप्तिवाक्यं लिखितं
यथा,—
यासां प्रसादस्नामेन कामरूपो भवेद्भरः ।
याभिर्विश्वजयो विश्वधारौ विश्वविमोदवान् ॥
बद्धाधारमध्ये तु चक्रं संचिन्त्य पूजयेत् ।
चन्द्रचन्दनकस्तूरीमृगमाभिममोद्भवैः ॥
त्रिकालज्ञो भवेद्देवीं तेषु सम्यक् विचिन्तयेत् ।
पूगोद्याने यजेद्देवीं सिद्धत्रयैर्दिवानिशम् ।
निवसंश्च तत्पुण्यैर्जायते सम्मथोपमः ॥ अतःपरं अष्टितलम् ।

विषयः । तलज्ज्ञाननिरूपणम् । दीक्षा-दीक्षास्थान-दीक्षाङ्गादनिरूपणम् । मण्डपकरण-
नियमनिरूपणम् । दीक्षादिमपूर्वकृत्यादनिरूपणम् । षट्षक्रक्रमनिरूपणम् । कुण्डलक्षणनिरू-
पणम् । होमविधिनिरूपणम् । त्रिपुरासुन्दरौमन्त्र-पञ्चमौषध्या-कीर्तिताविद्यादनिरूपणम् ।
शुद्धाशुद्धफलमन्त्रादनिरूपणम् । त्रिपुरार्चनादनिरूपणम् । द्विविधज्ञानप्रकारनिरूपणम् ।
योनिपीठ-मनःपीठ-यन्त्रपीठ-पादपादिषु पूजननियमनिरूपणम् । यन्त्रोद्धारनिरूपणम् । स्तव-
कवचादनिरूपणम् । पुरस्चरणोपायनिरूपणम् । ब्रह्महत्यादिदोषप्रायश्चित्तनिरूपणम् ।

No. 137. तत्वप्रकाशः, (प्रथमकल्पपर्यन्तः) By ज्ञानानन्दब्रह्मचारौ. Sub-
stance, country-made paper, 12×6 inches. Folia, 47. Lines, 6 on a page.
Extent, 881 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1730. Place of
deposit, Kṛṣṇapurā, Post Vaidyervāzār, District Dhākā, Ārī Madanamohana
Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Voice. Generally correct.

Beginning. ॐ गुरवे नमः ।

नत्वा तत् कुलनाथमर्जकमलं नित्यालये चिन्मये
यद् गत्वा कुलकुण्डलीकुलपथं भित्ता सदा क्रीडति ।
ज्ञानानन्दधरासरेण बज्रलङ्घालोक्य तन्त्राणि वै
शाक्तानां हितकाम्यया विरचितस्तत्प्रकाशो मुदा ॥
गुरुणाच्च कृपां लब्ध्वा साधकः शक्तिसाधनात् ।
शिवत्वं येन मार्गेण लभ्यते स प्रकाशितः ॥
आत्मतत्त्वप्रबोधाय धमनाशाय वै तदा ।
वक्ष्यामि कुलसंगीतां पन्थे प्रथमकल्पके ॥

.....

.....

आगमोक्तविधानेन कलौ देवान् यजेत् सुधीः ।
न हि देवाः प्रसीदन्ति कलौ चान्यविधानतः ॥
संप्राप्ते षोडशे वर्षे दीक्षां कुर्यात् प्रयत्नतः ।
रसैर्मन्त्रैर्यथा सिद्धमयः सौवर्णतां व्रजेत् ।
दीक्षाविद्वज्ज्ञाया आत्मा शिवत्वं लभते भुवम् ॥
सुन्दरीरत्नावल्याम् । शङ्कराचार्य्यं प्रति देवीवाक्यम् ।

यथा वा गुरुकारुण्याल्लभते बीजमन्ययम् ।

..... हृत्ते समुद्भूते फलभाग जायते नरः ॥ इत्यादि ॥

End.

साम्य इति सम्यक् तत्तत्देवत्वप्राप्तिः साम्यसुक्तिः । तस्मात् कश्चित्
षड्विधा सुक्तिश्च कथ्यते । तन्त्रान्तरे । .... सालोक्यसारूप्यसायुज्य ....

यदुक्तं कुलतन्त्रेण मन्त्रादेवेन पार्ष्वति ।

आत्मतत्त्वबोधाय तन्मया परिभाषितम् ॥

..... विदुषां बोद्धव्यः ।

ध्रमात्मकानां ध्रमनाशहेतुर्मयोदित + कुलसंगीतायाम् ॥

सिद्धलिङ्गैर्विनान्येषां बोद्धव्यो विदुषां कश्चित् ।

ज्ञानलङ्घुमिव ग्रन्थो ज्ञानिनां कुलयोगिनाम् ॥

ज्ञानेन लभते मोक्षं ज्ञानेन कुलसाधनम् ।

नित्यानन्दमयं ज्ञानं ज्ञानानन्दमयो गुरुः ॥

ज्ञानानन्दमयं ब्रह्म ज्ञानानन्दमयं जगत् ।

ज्ञानानन्दमयो ग्रन्थो ज्ञानानन्देन भाषितः ॥

इति श्रीज्ञानानन्दब्रह्मचारिणा विरचिते तत्त्वप्रकाशे कुलसंगीतायां पञ्चमो
विरामः । सम्पूर्णः प्रथमः कल्पः ॥

Colophon.

यद्वाणी यमुनादिजाह्नवीयुतं तौथं विशक्त्यात्मकं

लौहित्यं खलु तस्य पश्चिमतटे ग्रामे जिनाईग्रास्थके ।

कालीमन्दिरसन्निधौ निजपुरे वज्रे कुजे वासरे

विंशत्सप्तविधौ शके कृत इह ग्रन्थो रवौ कर्कटे ॥

विषयः । विरचितं एव तत्रभवता ज्ञानानन्दब्रह्मचारिणा द्वादशकल्पात्मकस्तत्त्वप्रकाश-
स्तवास्मिन् प्रथमकल्पमात्रात्मके सन्ति पञ्च विरामास्तत्र प्रथमविरामे शिवत्वप्राप्तिबोधकस्तत्त्व-
निरूपणम् । द्वितीये बीजमन्यनपूर्वकं हृदयरूपनिरूपणम् । शरीरं संमन्य आत्मब्रह्म-
निरूपणम् । तृतीये आत्मनिरूपणम् । प्रकृतिनिरूपणम् । साकारकल्पनानिरूपणम् । मन्त्रा-
विद्यादिशक्तिनिरूपणम् । कुण्डलीमन्यननिरूपणम् । मातृकावन्धननिरूपणम् । षट्चक्रस्तत्त्व-
निरूपणम् । चतुर्थे लुप्तब्रह्माण्डयोगेन बृहद्ब्रह्माण्डमन्यननिरूपणम् । पञ्चमे अन्तर्यामिविधि-
निरूपणम् ।

No. 138. तन्त्रदीपिका, By गोपालन्यायप्रज्ञानः. Substance, country-made paper, 18×6 inches. Folia, 420. Lines, 12 on a page. Extent, 19,530 śloka. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhākā, Vikrampur, Mājparā, Bābu Rāsvihārī Rāya. Appearance, tolerable. Prose and verse. Incorrect.

Beginning. नित्यां प्रणम्य चिद्रूपां नित्यामन्दच्च निर्गुणम् ।

अखण्डं परमानन्दं गुरुब्रह्मस्यं तथा ॥

विलोक्यगमशास्त्राणि विविधान् सङ्गृह्णानपि ।

श्रुतिस्मृत्यविरोधानि ज्ञानस्य कारणानि च ॥

आगमवागीशपौत्रेण हरिनाथस्य स्तुतुना ॥

श्रीगोपालेन विज्ञेन कृतं तन्त्रदीपिका ॥

दीक्षादिलक्षणैव मन्त्रयन्त्रादिनिर्णयम् ।

तन्त्रेऽस्मिन् संप्रवक्ष्यामि विदुषां प्रीतिहेतवे ॥

अथ का दीक्षा । यतो दिव्यप्रबोधोदय-दुरितक्षयो च स्यातां सा । तथा सारदातिलके ।

दिव्यं ज्ञानं यतो दद्यात् कुर्व्यात् पापस्य संचयम् ।

तस्माद्दीचेति सा प्रोक्ता देशिकैस्तन्त्रवेदिभिः ॥

इति सम्प्रदायविद् । तन्न ब्रह्मविज्ञान + + महातीर्थावगाहनादि-
ष्वतिप्रसङ्गे । बह्वसद्वगुरुपदेशगम्यादृष्टजनिका तान्त्रिकी क्रिया दीक्षे-
त्याहुः तदपि न पुरश्चरणादावतिप्रसङ्गात् । उच्यते । वैधमन्त्रप्रवृत्तं
दीक्षा । वैधवच्च तन्त्रविबोधितत्वम् । तथा साराबली दीक्षाशेखर-दीक्षा-
दर्शेषु तन्त्रान्तरवचनम् ।

अदीक्षितोऽपि मरणे रौरवं नरकं व्रजेत् ।

तस्मात् सर्वप्रयत्नेन सदा कुर्व्याच्च तान्त्रिकात् ॥ इत्यादि ।

End.

कुलार्णवे ।

नोदेति मास्तमायाति न दृष्टिं याति लक्षणम् ।

स्वयं विभक्त्यात्य + + + भासते साधनं विना ॥

यथा ध्यानस्य सामर्थ्यात् कीटोऽपि भमरायते ।

तथा समाधिसामर्थ्याद् ब्रह्मभूतो भवेद्भरः ॥

गोतमीये ।

आत्मनो मरणं नास्ति न वा तस्य च जीवनमित्यादि ।

अविश्वासो न कर्त्तव्यो यथाशास्त्रं समीरितम् ।

विधेयस्तस्य मन्त्रैर्धर्मेण बद्धोऽयमज्ञलिः ॥

Colophon. इत्यागमवागीशभट्टाचार्यपौत्र-हरिनाथभट्टाचार्यात्मज-जीगोपालपञ्चानन-
विरचिता तन्त्रदीपिका समाप्ता ।

विषयः । अथ दीक्षाशब्दार्थविवेचनम् । सर्वेषु आश्रमेषु दीक्षाया आवश्यकत्वकथनम् ।
गुरुपदार्थनिरूपणमुखेन गुरुलक्षणादिकथनम् । दोषयुक्तगुरुमन्त्रयोस्तु त्याग्यताकथनम् । शिष्य-
लक्ष्यकथनम् । निषिद्धशिष्यलक्षणकथनम् । महाविद्याकथनम् । पित्रादिभ्यो मन्त्रध्वनिषेध-
कथनम् । निर्वीजमन्त्रलक्षणादिकथनम् । स्वप्नलब्धमन्त्रे विशेषत्वकथनम् । नक्षत्रचक्रादिविवे-
चनम् । वैरिमन्त्रत्यागप्रकारकथनम् । नक्षत्रचक्रकथनम् । राशिकथनम् । अक्षयचक्रकथनम् ।
भौतिकचक्रकथनम् । वर्गचक्रकथनम् । चरणिधनिचक्रकथनम् । सर्पचक्रकथनम् । अथ दीक्षा-
कालनियमादिकथनम् । कालदोषप्रतिप्रसवकथनम् । उपदेशविधिकथनम् । गुरुद्वौ प्रण-
वादिनिषेधकथनम् । दक्षिणानियमादिकथनम् । पञ्चायतनीदीक्षाविधिकथनम् । प्रसङ्गात्
त्रिविधसूत्रपुष्पक्रमकथनम् । नित्यपूजाविधिकथनम् । प्रातःकृत्यविधिकथनम् । अथ सांख्यसूत्र-
कथनम् । सन्ध्याविधिकथनम् । संचेपतः सन्ध्याविधिकथनम् । स्नानविधिकथनम् । गायत्री-
कथनम् । यागमण्डपविधिकथनम् । पञ्चशुद्धिविधिकथनम् । सामान्यार्थविधिकथनम् । त्रैविद्या-
द्वारपालादिपूजाविधिकथनम् । आसननिरूपणम् । भूतशुद्धिविधिकथनम् । मातृकान्यास-
विधिकथनम् । प्राणायामविधिकथनम् । ऋष्यादिन्यासकथनम् । पीठन्यासविधिकथनम् । करा-
ङ्गन्यासविधिकथनम् । अङ्गन्यासे अङ्गुलिनियमकथनम् । अङ्गन्यासादेरावश्यकत्वकथनम् । व्यापक-
न्यासकथनम् । मानसपूजाविधिकथनम् । वाङ्मयपूजाक्रमकथनम् । अर्घ्यस्थापनविधिकथनम् ।
अर्घ्यपावननियमकथनम् । प्रोक्षणीपावादनियमकथनम् । पीठपूजाविधिकथनम् । गुरुपूजा-
विधिकथनम् । तज्ज्ञानादिकथनम् । गुरुपूजाया नित्यत्वकथनम् । त्रैविद्यायां विशेषगुरुक्रम-
कथनम् । पूजाधारनियमकथनम् । शालग्रामे आवाहनविस्मर्जननिषेधकथनम् । अनुक्तकथने
यन्त्रविशेषकथनम् । आवाहनादिसुत्राविधिकथनम् । प्राणप्रतिष्ठाविधिकथनम् । षोडशोप-
चारादिविधिकथनम् । पाद्यादिदानक्रमकथनम् । गन्धदानसुत्राकथनम् । विहितविहितसुत्रा-
कथनम् । दशाङ्गादिधूपकथनम् । नैवेद्यद्रव्यनियमकथनम् । नैवेद्यादिद्रव्याणां निर्मास्यकाल-
नियमकथनम् । आवरणपूजाविधिकथनम् । नीराजनाविधिकथनम् । तर्पणविधिकथनम् ।
नित्यपूजाङ्गविविधिकथनम् । नित्यपूजायां जपसंख्यानियमकथनम् । रश्मिमासाविधान-
कथनम् । मालासंस्कारविधिकथनम् । विविधजपलक्षणादिकथनम् । नित्यहोमविधिकथनम् ।
अष्टाङ्गप्रणामविधिकथनम् । पञ्चाङ्गप्रणामविधिकथनम् । षडङ्गप्रणामविधिकथनम् । देवता-

विशेषे प्रदक्षिणादिनिश्चयकथनम् । त्रिकोणादिनमस्कारफलकथनम् । पूजानन्तरं शङ्खपूजा-
विधिकथनम् । सर्वदेवानां सन्तोषतः पूजाविधिकथनम् । स्तुतकिनां पूजानिष्पादन-
विधिकथनम् । नैमित्तिकपूजाविधानकथनम् । नैमित्तिकपूजाभङ्गे प्रायश्चित्तकथनम् ।
परमयोगिनां सुखपूजाविधिकथनम् । परादिपूजासङ्केतकथनम् । परापूजालक्षणकथनम् ।
तत्र सन्यासकथनम् । तर्पणविधिकथनम् । अर्घ्यविधिकथनम् । न्यासविधिकथनम् । षडङ्गादि-
विधिकथनम् । ध्यानविधिकथनम् । आन्तरपूजाविधिकथनम् । अपविधिकथनम् । होमविधि-
कथनम् । कुण्डस्थाननिरूपणम् । मण्डपप्रमाणकथनम् । शङ्खादिप्रमाणकथनम् । पताकाविधि-
कथनम् । ध्वजविधिकथनम् । तोरणविधिकथनम् । वेदिनिर्माणविधिकथनम् । दीक्षाचक्रराग-
कथनम् । बलिमण्डलविधिकथनम् । अङ्कुरार्पणविधिकथनम् । योनिकुण्डादिविधिकथनम् ।
काम्यहोमार्थं कुण्डविशेषकथनम् । नागशीर्षविवेचनम् । कुण्डमानाज्ज्ञाने दोषकथनम् । शैव-
कुण्डपक्षे योनिविशेषकथनम् । कुण्डसंस्कारादिहोमकथनम् । आग्न्यशौचविधिकथनम् ।
दीक्षाहोमविधिकथनम् । वस्त्रेः शोभनवर्णनिश्चयकथनम् । सुकुसुमादिलक्षणकथनम् । कर-
मालानिश्चयकथनम् । तत्र मणिनिरूपणम् । कामनाभेदे मालाविशेषनिश्चयकथनम् । अथ पुर-
स्करणविधिकथनम् । तत्र स्थानादिनिश्चयकथनम् । भक्ष्याभक्ष्यनिश्चयकथनम् । शय्यादिनिश्चय-
कथनम् । भूतलिपिविधिकथनम् । अथ पद्मकाञ्चीन-पुरस्करणविधिकथनम् । मन्त्राणां दश-
संस्कारविधिकथनम् । पुरस्करणप्रयोगकथनम् । अथ कलावतीदीक्षाविधिकथनम् । तत्र नव-
रत्नादिकथनम् । सर्वतोभद्रमण्डलविधिकथनम् । पद्मालमण्डलविधिकथनम् । बिलोत्थिनी-
मुद्राविधिकथनम् । मन्त्रसङ्केतकथनम् । अथ गणेशमन्त्रकथनम् । तस्य पूजाप्रयोगकथनम् ।
अथ चैर्मन्त्रगणेशमन्त्रकथनम् । तत्र पूजाविधिकथनम् । अथ हरिद्रागणेशमन्त्रकथनम् ।
उच्छिष्टगणेशमन्त्रकथनम् । अथ सूर्यमन्त्रकथनम् । तत्र पूजाविधिकथनम् । अथ भार्ताण्डमन्त्र-
कथनम् । तत्र पूजाविधिकथनम् । अथ शिवमन्त्रकथनम् । तत्र पञ्चाक्षराष्टाक्षरादि-
मन्त्रकथनम् । अत्युन्नयमन्त्रकथनम् । दक्षिणावूर्तिमन्त्रकथनम् । नीलकण्ठमन्त्रकथनम् ।
अर्द्धनारीश्वरमन्त्रकथनम् । चण्डेश्वरमन्त्रकथनम् । तुम्बुलमन्त्रकथनम् । चण्डोपशूलपाणि-
मन्त्रकथनम् । अथ विष्णुमन्त्रकथनम् । तस्य पूजाविधिकथनम् । वासुदेवमन्त्र-तत्-
पूजाविधिकथनम् । लक्ष्मीवासुदेवमन्त्र-तत्पूजाविधिकथनम् । दधिवामनमन्त्र-तत्पूजा-
विधिकथनम् । हयग्रीवमन्त्र-तत्पूजाविधिकथनम् । नृसिंहमन्त्र-तत्पूजाविधिकथनम् ।
हरिहरात्मकमन्त्र-तत्पूजाविधिकथनम् । वराहमन्त्र-तत्पूजाविधिकथनम् । उत्तमो मन्त्रेषु
प्रत्येकं काम्यविधिकथनम् । अथ श्रीकृष्णमन्त्र-तत्पूजाविधिकथनम् । बालगोपालमन्त्रकथनम् ।
कृष्णमन्त्रविषये काम्यनैमित्तिकयोर्विधिकथनम् । वैष्णवानां द्वादशशुद्धिविवेचनम् । श्रीराम-
मन्त्र-तत्पूजाविधिकथनम् । लक्ष्णमन्त्रकथनम् । अथ दुर्गामन्त्रपूजाविधिकथनम् ।
महिवसर्हिषीमन्त्र-तत्पूजाविधिकथनम् । जयदुर्गामन्त्र-तत्पूजाविधिकथनम् । शूलिनीमन्त्र-

तत्पूजाविधिकथनम् । वनदुर्गामन्त्र-तत्पूजाविधानकथनम् । कात्यायनीमन्त्र तत्पूजनविधि-
 कथनम् । अथ दशमच्चाविद्यामन्त्रविधिकथनम् । तत्र कालौमन्त्र तत्पूजादिविधिकथनम् ।
 विद्याकालौमन्त्र-तत्पूजनविधिकथनम् । श्मशानकालौमन्त्र-तत्पूजाविधिकथनम् । गुह्यकालौ-
 मन्त्र तत्पूजाविधिकथनम् । एकजटाकालौमन्त्र-तत्पूजाविधिकथनम् । भद्रकालौमन्त्र-तत्-
 पूजाविधिकथनम् । मन्त्रकालौमन्त्र तत्पूजाविधिकथनम् । श्यामादिविषये काम्यविधिकथनम् ।
 अथ तारामन्त्र-तत्पूजादिविधिकथनम् । अथ बालकसंस्कारविधिकथनम् । परमयोगिरक्षस्य-
 पुरस्करणविधिकथनम् । परमयोगिवीरसाधनविधिकथनम् । अथ श्वसाधनविधिकथनम् । अथ
 श्रीविद्यामन्त्र-तत्पूजादिविधिकथनम् । मन्त्राष्टौविद्यामन्त्र-तत्पूजादिविधिकथनम् । खड्गा-
 वती मधुमती-मन्त्रादिविधिकथनम् । पञ्चमीविद्याविधिकथनम् । औचक्रदर्शनादिफलकथनम् ।
 श्रीविद्यायाः काम्यादिविधिकथनम् । अथ भुवनेश्वरीविद्यामन्त्र-तत्पूजादिविधिकथनम् । अथ
 भैरवीविद्यामन्त्र-तत्पूजादिविधिकथनम् । तत्र सम्यत्प्रदाभैरवीमन्त्रविधिकथनम् । कौलेश-
 भैरवीमन्त्रादिविधिकथनम् । अघोरभैरवीमन्त्रादिविधिकथनम् । चैतन्यभैरवीमन्त्रादिकथनम् ।
 कामेश्वरीभैरवीमन्त्रादिकथनम् । षट्कूटभैरवीमन्त्रादिकथनम् । नित्याभैरवीमन्त्रादिकथनम् ।
 रुद्रभैरवीमन्त्रादिकथनम् । भुवनेश्वरीमन्त्रादिकथनम् । तत्र तत्र काम्यविधिकथनम् । अथ
 प्रचण्डचण्डिकामन्त्रादिविधिकथनम् । विघ्नमन्त्रादिविधिकथनम् । तत्र मन्त्रवासनामन्त्रार्थ-
 कथनम् । अथ धूमायतीमन्त्रादिकथनम् । अथ वगलामुखीमन्त्रादिविधिकथनम् । अथ
 मातङ्गीमन्त्रादिविधिकथनम् । अथ लक्ष्मीविद्यामन्त्रादिविधिकथनम् । मन्त्रलक्ष्मीमन्त्रादिविधि-
 कथनम् । अथ बालाविद्यामन्त्रादिविधिकथनम् । अथ अन्नपूर्णामन्त्रादिविधिकथनम् । अथ
 प्रकीर्णकमन्त्रादिविधिकथनम् । तत्र सरस्वतीविद्याविधिकथनम् । पारिजातसरस्वतीमन्त्रादि-
 विधिकथनम् । परशोतिर्भन्त्रविधिकथनम् । अजपाराधनविधिकथनम् । खरिताविद्याविधि-
 कथनम् । विपुटाविद्याविधिकथनम् । अश्वारोहणमन्त्रकथनम् । पद्मावतीमन्त्रकथनम् । नित्या-
 मन्त्रकथनम् । आपटुद्धारवटुकमन्त्रकथनम् । क्षेत्रपालमन्त्रकथनम् । इन्द्रमन्त्रकथनम् । चन्द्र-
 मन्त्रकथनम् । गायत्रीमन्त्रकथनम् । धनदामन्त्रकथनम् । विशालाक्षीमन्त्रकथनम् । गौरी-
 मन्त्रकथनम् । ब्रह्मश्रीमन्त्रकथनम् । जनूमत्कल्पकथनम् । आर्द्रपट्टीमन्त्रकथनम् । श्मशान-
 भैरवीमन्त्रकथनम् । ज्वालामालिनीमन्त्रकथनम् । निगडविमोक्षणमन्त्रकथनम् । अम्बकमन्त्र-
 कथनम् । सत्यज्जयविद्याकथनम् । अथ आकर्षणविधिकथनम् । विद्वेषणविधिकथनम् । उच्चाटन-
 विधिकथनम् । सुखप्रसवमन्त्रकथनम् । अदर्शनप्रकारकथनम् । योगिनीसाधनविधिकथनम् ।
 उच्छिष्टचाण्डालिनीमन्त्रकथनम् । कर्णपिशोचीमन्त्रकथनम् । मञ्जुघोषमन्त्रकथनम् । तारिणी-
 मन्त्रकथनम् । अथ सारस्वतकल्पकथनम् । कात्यायनीकल्पकथनम् । अथ षट्कर्माविधिकथनम् ।
 अथ जपादौ मालानियमकथनम् । तत्र अङ्गुलिनियमकथनम् । अथ सेतुनिरूपणम् । मन्त्र-

सिद्धुपायकथनम् । मन्त्रसिद्धिलक्षणकथनम् । मन्त्राणां शपोद्धारादिविधिकथनम् । चतुः-
षष्टुपचारनियमकथनम् । तन्मन्त्रादिकथनम् । रुद्राचमाह्वात्मकथनम् । मुद्राप्रकारादिकथनम् ।
शान्त्युदकस्नानविधिकथनम् । निग्रहाद्युपायकथनम् । वेतालादिसिद्धिकथनम् । अथ शागलादि-
बलिनिरूपणम् । वीरभावकथनम् । पशुभावकथनम् । परमयोगिनां कुलाचारकथनम् । मन्त्रा-
चीनचक्रकथनम् । समयाचारविधिकथनम् । तत्र कुलवारादिनिरूपणम् । शिवाबलिविधि-
कथनम् । कुलवृत्तक्रमकथनम् । अवधूतव्यतिरिक्तानां गृहस्थादीनां पराङ्मननिषेधकथनम् ।
कलौ दूतीयागादिनिषेधकथनम् । वीराणां पुरस्करणविधिकथनम् । कुमारौनिरूपणादिकम् ।
योगप्रक्रियाकथनम् । तत्र आद्यमादिनिरूपणम् । योगविशेषेण मोक्षप्राप्तिकथनम् । इति शम् ।

No. 139. तन्त्रप्रदीपः, By जगन्नाथः. Substance, country-made paper, 17×7 inches. Folia, 75. Lines, 13 on a page. Extent, 4,509 çlokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1735. Place of deposit, Kaṭihālī, Mayamansimha, Paṇḍita Visvanātha Tarkabhūṣaṇa. Appearance, fresh. Verso. Correct.

Beginning.

ॐ नमो दुर्गायै ।

तत्र प्रथमं दीक्षां विना जपस्य दुष्टत्वात् सा निरूप्यते ।
प्रणम्य त्रिपुरां देवीं संसारार्णवतारिणीं ।
तन्त्रप्रदीपं तनुते जगन्नाथो द्विजोत्तमः ॥
दिव्यं ज्ञानं यतो दद्यात् कुर्यात् पापस्य संचयम् ।
तस्मात् दीचेति संप्रोक्ता मुनिभिस्तन्त्रवेदिभिः ॥
मननं विश्वविज्ञानं वाणं संसारवन्धनात् ।
यतः करोति संसिद्धिं मन्त्र इत्युच्यते दुष्टैः ॥ इत्यादि ।

End.

गगने पवने प्राप्ते ध्वनिस्तप्यते मन्त्रान् ।
घण्टादीनां प्रवाद्यानां सिद्धिस्तस्य न दूरतः ॥
प्राणायामेन युक्तेन सर्वरोगक्षयो भवेत् ।
सृष्टिं ध्यात्वा गुणं भक्त्या तन्त्राणां सारमेव च ।
विलोक्य श्रीजगन्नाथस्वकार तन्त्रदीपकम् ॥
अयानोः काञ्चिदनेन (?) जगन्नाथेन धीमता ।
नाम्ना तन्त्रप्रदीपोऽयमकारि ब्राह्मणाग्रया ॥

Colophon. इति श्रीजगन्नाथचक्रवर्तिविरचिते तन्त्रप्रदीपे नवमः परिच्छेदः । ....
शकाब्दाः १०३५ ।

विषयः । मन्त्रदीक्षाशब्दयोर्युक्त्यतिमुखेन दीक्षादेः फलनिरूपणम् । गुणलक्षण—शिष्यल-
क्षणादिनिरूपणम् । दीक्षाकालादिनिरूपणम् । दीक्षाप्रयोगादिनिरूपणम् । पुरस्सरण—पक्ष-
पुरस्सरणादिनिरूपणम् । रामविष्णुसूर्यादीनां मन्त्रादिनिरूपणम् । तेषां स्वकवचादिनिरु-
पणम् । यन्त्रसंस्कारनिरूपणम् । नित्यहोमादिविधिकथनम् । कुण्डादिनिरूपणम् ।

No. 140. तन्त्ररत्नं वा कुलरहस्यं, By आनन्दानन्दनाथः. Substance,
country-made paper, 12×3 inches. Folia, 34. Lines, 8 on a page.
Extent, 850 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit,
Dhākā, Vikrampur, Mājparā, Bābu Rāsavihārī Rāya. Appearance, old.
Prose and verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो महादेवाय ।

नमामि देवीं कुलवर्णगम्यां कुलाङ्गनाचेवितपादपद्मां ।

कुलास्ततादानविधानदक्षामलोलघूर्णायतनेचपद्मां ॥

कुलागमज्ञं कुलतत्त्वचिन्तं विचारशीलं परिवर्ज्जनज्ञम् ।

श्रीचक्रपूजादिविधानदत्तं नमामि भक्त्या गुरुसौश्रूपम् ॥

आनन्दानन्दनाथेन सञ्ज्ञानन्दस्त्रुता ।

इदं कुलरहस्याख्यं तन्त्ररत्नं विधीयते ॥

बहूनि तन्त्राणि विलोक्य यत्नतः

श्रीचक्रपूजाविधिरेव लिख्यते ।

एवं समासाद्य भवाङ्गिनावं

प्रयान्ति पारं किल कौलिकेन्द्राः ॥

अथ कुलोपनिषत् । अथातो धर्माजिज्ञासा । इत्यादि ।

End.

तथा स्तब्धमहादेश्वरेऽपि ।

अङ्गुष्ठानामिकायोगाद्दामश्चलेन तर्पयेत् ।

अङ्गुष्ठतर्ज्जनीयोगादक्षेपेण पुण्यपातनम् ॥

अङ्गुष्ठो भैरवो देवो अनामा चण्डिकापरा ।

अनयोर्योगतो ब्रह्मं केवलं परमास्तम् ॥

सामसानं द्वितीयञ्च द्वयमध्ये विनित्तित् ॥

Colophon. इत्यन्तं समाप्तम् ।

मत्वा भवानौचरणारविन्दं भक्त्या हृदिस्थं सुखदं नराणाम् ।

रवेर्दिने कर्कटगे च भानौ लिखेत् रत्नं द्विजरासदेवः ॥

विषयः । कौलिकोपनिषत्सारकथनम् । कौलिकस्वरूपादिकथनम् । आत्मरक्षकथनम् । कौलप्रतिष्ठाकथनम् । तत्र शक्तिप्राधान्यकथनम् । कौलिकेश्वरलक्षणादिकथनम् । कौलिकेन्द्र-लक्षणादिकथनम् । पञ्चमकारविधिः । शक्तिभेदनिरूपणम् । गुरुशिष्ययोर्लक्षणादिकथनम् । कौलदौर्चाविधिः । चक्रपूजाविधिः । शक्तीनां लक्षणादिकथनम् । आचार्यलक्षणादिकथनम् । द्रव्योत्पत्तिविधिः । देशभेदे द्रव्यविशेषविधानकथनम् । मांसविवेचनम् । बलिदानविधिः । विजयाष्टम्याविधिः । कुलस्त्रीकृत्यनिरूपणम् । पात्रपरिमाणादिकथनम् । कलसादिनियम-कथनम् । आनन्दभैरवीपूजाविधिः । मुद्रादिशोधनविधिः । श्रमादिविधायाः कुक्षस्थापनादि-विधिः । तत्त्वशुद्धिविधिः । तर्पणादिविधिश्च । इति ॥

No. 141. तर्कप्रदीपः, By रामहरिः. Substance, country-made paper, 18×3½ inches. Folia, 9. Lines, 5 on a page. Extent, 188 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Nāihāṭī, Paṇḍita Haraprasād Ćāstri. Appearance old. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः परदेवतायै ।

यस्याः पादनखेन्दुरद्भुततमः संहारयत्यज्ञता-
ध्वान्तं तद्गतचेतसां विषयिणां तद्वर्जयत्यन्तरम् ।
तस्याः पादसरोरुहं परिणमंस्कर्कप्रदीपाकृत्यं
ग्रन्थं रामहरिर्दिजो वितनुते श्रीमान् सतां समुद्रे ॥
गोतमानां मते तत्र पदार्थाः षोडशैव हि ।
सप्रमाणः प्रमेयोऽथ संशयः सप्रयोजनः ॥ इत्यादि ।

End.

संसर्गाभाव एवात्र विविधः परिकीर्तितः ।
प्रागभावस्तथा ध्वंसोऽप्यत्यन्ताभाव एव च ॥
यस्य नाशः समुत्पन्ने प्रतियोगिनि जायते ।
प्रागभावः स विज्ञेयो ध्वंसो ध्वंसविवर्जितः ।
नित्याभावस्तु विज्ञेयोऽत्यन्ताभाव एव सः ॥
अत्यन्त्याभाव एवासौ त्रितयप्रतियोगिकः ।

× × × × × ॥

Colophon. इति तर्कप्रदीपे पदार्थनिर्णयो नाम पञ्चमः श्लोकः ॥ ॐ ॥

विषयः । न्यायसम्मतानां शोधशपदार्थानामेकैकशो निरूपणम् ।

No. 142. तर्कभाषाभाषार्थदीपिका, By गौरीकान्तभट्टाचार्य. Substance, country-made paper, 17½ × 5 inches. Folia, 16. Lines, 12 on a page. Extent, 876 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Roşadi viâ Veltali, District, Dhākā, Paṇḍita Rāsamohana Sārbbhauma. Appearance, new. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

ॐ तत्सद्भिः प्रतिपादिताय
नित्याखिलेच्छाकृतिधीयुताय ।
लीलाघनश्यामकलेश्वराय
नमोऽस्तु तस्मै जगदीश्वराय ॥
उज्ज्वला तर्कभाषायामियं भाषार्थदीपिका ।
भट्टाचार्येण धीरेण गौरीकान्तेन तन्यते ॥
मातृभारति हे शिरोमणिवचोऽद्याख्यानसत्कौशलः
साहस्रकारतथैव केशवकृतिव्याख्यासु किं लज्जसे ।
कर्पूरप्रचुरोक्षसत् खदिरयुक्त ... ..
... .. का नाम क्षतिः ॥

इह खलु प्रेक्षावन्तो घन्याभिधेयप्रयोजनमनुसन्धानं प्रतीत्यैव तदध्ययनादौ
प्रवर्तन्ते । तदुक्तसिद्धार्थं सिद्धसम्बन्धं श्रोतुं श्रोता प्रवर्तते । शास्त्रादौ तेन
यत्कथं सम्बन्धः सप्रयोजन इत्यतः प्रारम्भितग्रन्थे प्रेक्षावत्प्रवृत्तये प्रयो-
जनाभिधेयसम्बन्धान् दर्शयन् शिष्यावधानाय तर्कभाषाप्रकाशनं प्रति
जानीते । बालोऽपीति । बाल इव बालः प्रकृतशालपरिभाषानभिज्ञ
इत्यर्थः । अग्रिमामवक इतिवत् गौणप्रयोगः अलसः दुर्लभभाष्यग्रन्थादि-
बोधानुकूलभाषार्थबह्वतरव्याख्या ... .. सामर्थ्यविकलः स्वस्मृतोऽपि सन्
यो जनोऽल्पेन श्रुतेनाध्ययनेन न्यायः प्रतिज्ञाहेतूदाहरणोपनयनिगमनात्
पञ्चावयवसमुदायः तत्सम्बन्धीति न्यायः नीयन्ते निर्णयन्ते अर्था अनेनेति
गुण्यन्त्या शक्ते तर्कविद्यायामिति यावत् । इत्यादि ।

End. निमित्तत्वमिति तान्त्रिक्यवहारात् असमवायिकारणभेदघटितत्वात् निमित्त-
कारणस्येति यावत् सत्यं किन्तु सामान्यसमवायिकारणलक्षणमिदं अतएव
कुलालानुरूप ... संयोगादेरपि लक्ष्यत्वमेव तेषामपि घटकुलालसंयोगादि-
रूपसंयोगजसंयोगासमवायिकारणत्वात् । एवमवयवभागमादेरपि अवयवासम-
वायिकारणत्वात् । परन्तु ज्ञानादृष्टादेरात्मविशिष्टगुणस्य किञ्चित् कार्यम् ।
इत्यादि ।

Colophon. खण्डितशेषत्वात् परिसमाप्तिस्त्वचकं वाक्यं नास्ति ॥

विषयः । केशवमिश्रकृततर्कभाषाया व्याख्यानम् । दूषितस्थानेन प्रत्यकारेण तत्रभवान्
शिरोगणिः केशवमिश्रश्च ॥

No. 143. तर्कसंग्रहचन्द्रिका . Substance, country-made paper, 18×2
inches. Folia, 54. Lines, 8 on a page. Extent, 2,592 ślokas. Character,
Bengali. Date, ? Place of deposit, Viṣṇupur viā Vāṅkūrā, Ṣri
Rūprām Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prosc. Generally correct.

Beginning. (खण्डितत्वात् प्रारम्भवाक्यं नास्ति तेन तृतीयपत्रस्य प्रारम्भवाक्यं लिखितम्)
विशेषणं द्विविधं भिन्नमभिन्नश्चेति भिन्नं यथा घटस्य घटत्वं अभिन्नं यथा
घटस्य घट एव । घटस्य घटत्वं यथा ज्ञायमानं तस्य व्यापकं तथा घटो-
ऽपि घटत्वेन ज्ञायमानः । इत्यादि ।

End. वेदवाक्यजा बुद्धिः सर्व्वापि सर्व्ववाक्यजापि प्रमा यथा कर्तुर्वेदकर्तुर्महेश्वर-
स्याप्रत्वात् तद्व्यक्तिजन्यत्वादित्यर्थः । लौकिकं वाक्यं यदनाप्तोक्तं तदप्रमाणं
तज्जनितबुद्धिरप्यप्रमा । बुद्धिप्रकरणमुपसंहरति निरूपितेति ... ..
... .. ॥

Colophon. इति तर्कसंग्रहचन्द्रिकायां प्रमाणप्रकरणं समाप्तम् ॥ अतः परं खण्डितम् ।

विषयः । आप्तवाक्यार्थानां निरूपणादिमुखेन पदार्थोद्देशादिनिरूपणम् । द्रव्यलक्षणादि-
निरूपणम् । गुणलक्षणादिनिरूपणम् । अनुमानादिनिरूपणम् । उपमानादिनिरूपणम् ।
शब्दादिनिरूपणम् । प्रमाणादिनिरूपणश्च ॥

No. 144. ताजिकसारः, By केशवभट्टः. Substance, country-made paper, 17 × 1 inches. Folia, 54. Lines, 4 on a page. Extent, 1,013 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhākā, Vikrampur, Bayārāgādi, Paṇḍita Rāmasundara Vidyārātṇa. Appearance, old. Prose and verso. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमो गणपतये ।

श्रीरामस्य पदारविन्दयुगलं नत्वाय वागीश्वरं
 चैरम्भं तपनादिकं यद्गुणं तद्रं यशोदासुतम् ।
 वक्ष्ये ताजिकसारमल्पसुगमं रम्यं सुबोधप्रदं
 नानाताजिकतो विलोक्य रचितं देवज्ञहर्षप्रदम् ॥
 यत्पूर्वार्जितमात्रदेवजनितं देवं शुभं वाशुभं
 तत्सर्वं हि विपाकमेति नियते वर्षादिके निश्चितम् ।
 सर्वैः सम्यक्तमत्र जन्मनि परं जन्तोः स्फुटं स्वरिभि-
 क्कस्मात् तत्परिचिन्त्य वर्षचरितं वक्ष्ये फलं सूक्तिमत् ॥
 यातो वर्षगणो हि जन्मसमयात् स्थापयत्युर्द्धा क्रमात्
 पञ्चाङ्गाग्निभिरिन्द्रियेभ्युभिरिनारामैः खरामैर्जतः ।
 अन्माहर्गणभाङ्गिका + न युतः स्वादिष्टवर्षादिको
 यातोऽ + दिवयः स थो + निदिने यदुग्रन्यतः साधितः ॥ (?)
 इत्यादि ।

End.

लग्नेशं शपतीमियस्तनुनरेट् स्वाय्य × पोषीतयोः
 सौख्यं सेन्दुदगिन्दुदग् युतिरिचोयस्यौ च दृष्टौ तथा ।
 देवस्वामिषु सौख्यदौ च विपरीतौ भावदुष्टप्रदा
 + + + + गुणैः प्रकल्प्य + + तौ साधेज वेद्यं फलम् ॥ (?)

Colophon.

इति केशवभट्टविरचितताजिकोक्तवर्षफलपद्धतिः समाप्ता ॥

विषयः । जातकनिरूपणम् ॥

No. 145. तान्त्रिकयात्रापद्धतिः. Substance, country-made paper, 17 × 3½ inches. Folia, 3. Lines, 6 on a page. Extent, 45 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kalikaccha, District, Tripurā. Paṇḍita Rājacandra Sārbabhanma. Appearance, fresh. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

पार्वती परमा धन्या सदा शङ्करवक्त्रभा ।

उवाच नीलकण्ठं तं भक्त्या गद्गदया गिरा ॥

शृणु देव जगन्नाथ विशेषज्ञैव शङ्कर ।

प्रमाणं ज्योतिषे ग्रन्थे याचायां वज्रकण्ठकम् ॥ इत्यादि ।

End.

पठित्वा च इमं श्लोकं गृहीत्वा रक्तचन्दनम् ।

प्रदेशिन्या जग ... ... क्षिपेदुत्तरपश्चिमे ॥

Colophon.

इति तान्त्रिकयाचापद्धतिः समाप्ता ॥

विषयः । येषु येषु दिवसेषु नास्ति याचाविधिक्षेपः तेषु दिवसेषु केन केन तन्त्रोक्तविधिना याचा शुभा भवेदिति निरूपणम् ।

No. 146. तारातन्त्रम् . Substance, country-made paper, $14 \times 2\frac{1}{2}$ inches. Folia, 8. Lines, 5 on a page. Extent, 180 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāṅṭhālpārā viś Nailāṭi, Paṇḍita Rāmatāraṇa Thākura. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो भगवत्यै ।

कैलासशिखरे रम्ये देवदेवं सङ्क्षरम् ।

पप्रच्छ भैरवी देवी शयनीये सुखोषिता ॥

पुरा यौ कथितौ बुद्धवशिष्ठौ कुलभैरवौ ।

केन मन्त्रेण देवेश सिद्धौ तौ वद मे प्रभो ॥

इति शृष्टः स देवेशो भैरवीं वाक्यमब्रवीत् ॥

श्रीभैरव उवाच ।

स एव परमो देवो बुद्धरूपी जगद्गुरुः ।

उग्रतारामहामन्त्रं पञ्चार्णं परिजय्य च ॥

हृष्टादि-कर्मकर्त्ता च अजरामरतां ययौ ।

वशिष्ठोऽप्येनमाराध्य नक्षत्रलोकमागतः ॥ इत्यादि ।

End.

तारातन्त्रं चीनतन्त्रं कालीतन्त्रं गुरुदितम् ।

सर्वथा गोपनीयैव शक्तिं वचःस्थलेऽर्पयेत् ॥

देयं शिष्याय शान्ताय साधकाय सदात्मने ।
 विलासिने स्वतन्त्राय गुरुतन्त्राय सुव्रते ॥
 अन्यत् यत् ... .. तत्तुल्यं गुरुवक्त्रतः ।
 विरुद्धवेद्वादेऽपि श्रोतव्यं नात्र संशयः ॥

Colophon. इति भैरवभैरवीसम्बादे तारातन्त्रं समाप्तम् ॥

विषयः । बुद्धदेवाचरितप्रान्तःकृत्यादिरूपणम् । विविधपूजासु मानसिकयान्त्रिकपूजा-
 विधिरूपणम् । कुलाचारादिरूपणम् । पुरश्चरणरूपणम् ।

No. 147. तारापूजापद्धतिः . (ताराभक्तिसुधारणवैया) Substance,
 palm-leaves, 20×2 inches. Folia, 36. Lines, 3 on a page. Extent, 492
 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1631. Place of deposit, Mayaman-
 siṃha, Ćerpūr, Bābu Haracandra Caudhuri. Appearance, old. Prose.
 Incorrect.

Beginning. श्रीगुरुवे नमः ॥ अथ तारापूजा । × × × ज्ञाताज्ञातस्रपापं स्मरन्
 विचारमुच्चार्य ।

देवि त्वं प्राप्तं कर्म पापान्क्रान्तमभून्मम ।
 तन्निःसारय चित्तान्मे पापं फट् फट् खाद्या ॥ इत्यादि ।

End. निर्मास्यं शिरसि धत्वा मुखेन च पादोदकं शुक्ता भक्त्यो नैवेद्यादिकं
 दत्त्वा स्वयमपि सुहृद्भ्यान्वैः सार्द्धं शुक्ता खात्मानं देवीरूपं धत्वा यथासुखं
 किञ्चित्कालं विचरेत् ॥

Colophon. इति ताराभक्तिसुधारणवे पूजापद्धतिः समाप्ता ॥ शकाब्दाः । १६३१ ।

विषयः । तारादेव्याः पूजाविधिः प्रयोगश्च ।

No. 148. ताराहस्त्यम्, By ब्रह्मानन्दः . Substance, country-made paper,
 12×4 inches. Folia, 80. Lines, 8 on a page. Extent, 1,440 ślokas.
 Character, Bengali. Date, Sk. 1735. Place of deposit, Mayamansimha,
 Nahātā, Paṇḍita Kāṇḍavara Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Verse.
 Generally correct.

Beginning. ॐ नमस्तारिण्यै ।

तारां सारतरां त्रिलोकजननीं सर्वार्थसिद्धिप्रदां
 सर्वपाप्मां शुभदां सदाशिवमयीं देविः सदा वन्दिताम् ।

नत्वा राजेसरोजे (?) सकलगुणमयीं तद्रश्मं तनोति
ब्रह्मानन्दस्नानभवसुतः साधकानां हिताय ॥ इत्यादि ।

End.

पञ्चरश्मिमयं मन्त्रं क्रमदीक्षापदं ततः ।
मदीयब्रह्मरक्षार्थं कुलाचारार्थमेव च ।
साङ्गत्यं मदस्यो बुद्ध्या गोपयित्वा तु साधयेत् ॥
यचास्ते कमला कृताञ्जलिपरा वीणाधरा शरदा
तारावाक्यमनुस्मरन् प्रियतमस्योभावचः कारणम् ।

+ + + +
+ + + + ॥

Colophon.

इति श्रीब्रह्मानन्द-परमहंस-परिव्राजकावधूतविरचितं तारारश्मं समाप्तम् ।
शक १७२५ ॥

विषयः । प्रातःकृत्य-सन्ध्याकृत्यमन्त्रोद्गारादीनां निरूपणम् । शिवलिङ्गपूजादिनिरूपणम् ।
पूजाहोमादिनिरूपणम् । तत्त्वादिरश्म्यनिरूपणम् । पुरस्चरणादिनिरूपणम् । एकजटास्तोत्र-
कवचादिकथनञ्च ।

No. 149. तारिण्यष्टकम्, By रामजय. Substance, country-made paper,
17 × 2½ inches. Folia, 1. Lines, 6 on a page. Extent, 19½ ślokas. Char-
acter, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhākā, Paṇḍita Candra-
kānta Nyāyālaṅkāra. Appearance, old. Verse, Correct.

Beginning.

ॐ नमस्तारिणे ।

चण्डसुण्डसुण्डरक्लपानतोषकारिणी
मा कुण्डल नाम मातराशु दैत्यनाशिनी ।
मध्यसङ्घभीतिदानभव ते च किं फलं
किङ्करे च तारिणीति मा कुण्डल निष्फलम् ॥ १ ॥
घोरवैरिनाशचेष्टया च सर्वैरक्षिणी
धर्मवर्तादर्शनेन सर्वपापनाशिनी ।
आहवे च भैरवीति नाम ते च भौवकं
किङ्करे च तारिणीति मा कुण्डल निष्फलम् ॥ २ ॥ इत्यादि ।

End.

त्वद्गतस्य रोगशोकभीतिनाशकारिणी
तत्कथं न मे भवानि दुर्गंतौघनाशिनी ।

त्वदयामयीति नाम मे कथञ्च निर्दयं
 किङ्करे च तारिणीति सा कुण्डल निष्कलम् ॥ ८ ॥
 तारिण्यष्टकमेतदिह यो भक्त्या पठेत् प्रत्यक्षं
 स श्रीरामजयेन रचितं विप्रेण दुःखापहम् ।
 संसारे स पुनर्न पतितो लोको भवेत् सागरे
 तस्याभीष्टसमस्तमिह वै मोक्षस्य पारत्रिकम् ॥ ९ ॥

विषयः । स्तोत्रयानेन तारिण्या माहात्म्यादिकीर्तनम् ।

No. 150. तिथितत्त्वटीका, By काशीनाथतर्कालङ्कारः. Substance, country-made paper, 17½ × 4 inches. Folia, 33. Lines, 8 on a page. Extent, 1,155 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Phariḍpur, Nadiyā. Paṇḍita Çaçibhuṣaṇa Smṛitiratna Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो रघुनन्दनाय ।

काशीनाथं प्रणम्याथ श्रीकाशीनाथश्रीमता ।

क्रियते तिथितत्त्वलीयकूटार्थस्य निरूपणम् ॥

प्रणम्येति । प्रकर्षेण न खेत्यर्थः । नमस्कारस्य स्वापकर्षबोधकस्यापारः ।
 धात्वर्थतावच्छेदकफलस्य स्वापकर्ष एव । रामस्य तद्वत्ताभावात् धात्वर्थता-
 वच्छेदकफलशालित्वं न स्यात् । इत्यादि ।

End.

पर्यन्तरदाहस्य तत्तिथौ कार्यः एवं पर्यन्तरदाहप्रयुक्तविराजशौचं व्यवहृत्य
 तदशौचान्ते वृषोत्सर्गादिकं आद्यथाहस्यं कर्तव्यम् । एवं पर्यन्तरदाहं विना
 न तत्रायं स्रत इत्येवधारणात् सपिण्डानां विराजशौचं मुख्यमरणानन्तरं
 सम्यक्तराभ्यन्तरेऽपि सपिण्डानां तद्विधानात् । पर्यन्तरदाहे विराजशौचं ननु
 सपिण्डमात्राणां इति शूलपाणिप्रभृतौर्नां मतं । द्वाहस्रताटीकाद्व्युत्त-
 चक्रवर्त्तिमतानु दाहकस्यैव विराजशौचं नान्येषामिति । अथ द्वादशाब्दीत्तरं
 गमनतिथौ पर्यन्तरदाहे प्रतिभासे गमनसञ्जातीयतिथौ प्रातिभासिकं कर्त्तव्य-
 मिति व्यवहारः पतितवत् कृष्णैकादश्यां अमावस्यायाम्बा कार्यमित्यनेन यच्च
 ... .. तच्च द्वादशाब्दीत्तरतिथौ गमनतिथिं विनापि पर्यन्तरदाहः
 कार्यः । यच्च गमनतिथिरपि धिस्मृता तत्रापादाद्यन्यतममासीद्य कृष्णैका-
 दशीममावस्याम्बा आदाय द्वादशाब्दगणनया तदुत्तरं कृष्णैकादशीममा-
 वस्याम्बा स्रततिथिं मत्वा आहादिकं कार्यमिति ।

सामान्यकाण्डगहनं सञ्ज्ञा प्रविष्टं
 नादैर्युतं सरभसिञ्चविहङ्गमानाम् ।
 वाक्पाठवं निजमवेक्ष्य बद्धप्रयत्ने-
 निबन्धमेव बुधा प्रयासः ॥ (?)
 सामान्यकाण्डं तिथितत्त्वखण्डं
 ब्रह्माण्डमध्ये + + + + मूर्खे ।
 + + + + + कृतिनां प्रसङ्गे
 शाखाप्रकाण्डं स्मृतिशास्त्रखण्डम् ॥

Colophon. कर्कटाग्ररेवमाने खचन्द्रे गुरुवासरे ।
 वदनादिमचन्द्रेण लिखिता पुस्तिका मया ॥
 टीकेयं तिथितत्त्वस्य सामान्यकाण्डकस्य + ।
 + + + ॥

विषयः । रघुनन्दनभट्टाचार्य्यकृततिथितत्त्वस्य व्याख्यानम् ॥ (सामान्यकाण्डपर्यन्तम्)

No. 151. तिथिनिर्णयः, By रमापतिशर्मा. Substance, country-made paper, $12\frac{1}{2} \times 2\frac{1}{4}$ inches. Folia, 93. Lines, 5 on a page. Extent, 1,424 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1633. Place of deposit, Dhākā Hāḍiyā, viā Vaidyervāzār, Çriyukta Rāmanārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

नत्वा कृष्णपद्मद्वन्द्वं श्रीरमापतिशर्मणा ।
 क्रियते निर्णयस्तियेर्बालानां गृहबुद्धये ॥
 तत्र प्रायशः सङ्कल्पानामेव कर्मणामारम्भकत्वात् आदौ स एव निरूप्यते ।
 कायवाङ्मनोभौ रचितं कर्म फलत्रय समर्थमिति श्रुत्या त्रयाणामङ्गत्वमुक्तम् ।
 तत्र केन रूपेण कष्टाङ्गत्वमित्यत्राह मनसा सङ्कल्पयति वाचा अभिलषति
 कर्मणा चोपपादयतीति । सङ्कल्पयतीति असुककामेन मया इदं कर्मव्य-
 मिति निश्चिनोति । वाचा वाक्येनाभिलषति मनसा निश्चितमर्थं तद्बोधक-
 पदैरभिधत्ते । कर्मणा कायव्यापारेण उपपादयति यथाविधि समापयती-
 त्यर्थः । सङ्कल्पयतीत्यादिषु विध्यर्थे लट् । ननु असुककर्माहं करिष्ये इति

सङ्कल्पे कर्मपदेन साङ्गप्रधानमेव कर्मोच्यते । तथाच किञ्चिदपि अङ्गं सङ्कल्पात् प्रागनाचरण्यीयं करिष्ये इति प्रतिज्ञावाधापत्तेः । अथ कर्तव्या-
धिवासरूपदेवतावाचनादौ का गतिः न च तत्राङ्गत्वमिति वाच्यं तस्य
प्रधानोपकारकत्वाभावे स्वातन्त्र्येण फलवत्त्वाभावेन तत्करणस्य वैधर्ष्या-
पातात् उच्यते तत्राङ्गपदेन प्रधानप्रयोगान्तर्गतमङ्गमुच्यते । ज्ञानसन्त्या-
ग्रिखाबन्धनादे न प्रधानान्तर्गतत्वं × × विशिष्टग्रिखाबन्धनस्याऽऽविनाशिले-
नादृष्टद्वारा अङ्गत्वम् । पूर्वदिनकर्तव्यदेवतावाचनादिवारणाय प्रधानेत्यादि ।
प्रधानान्तर्गतत्वञ्च प्रधानकालकर्तव्यत्वेन वेदबोधितत्वम् । प्रधानकालश्च सङ्क-
ल्पावधिकर्मसमाप्तिपर्यन्तो यावद्वाः । न च ग्रिखाबन्धनस्यादृष्टजनकत्वे तद-
पूर्वैरेव प्रधानपूर्वसिद्धौ कर्मकाले सुप्तग्रिखस्यापि कर्म साङ्गं भवत्विति
वाच्यं तदानीं ग्रिखामोचनेन पूर्वपूर्वनाशात् । इत्यादि ।

End.

ॐ अथाक्षयदत्तौयायां गङ्गातीरे सर्वदानसर्वधनसर्वस्वतीर्थे सर्वतपोजन्म-
फलसङ्ख्यगुणफलप्राप्तिं स्वर्गकोटिप्रतीकाशदिवस्त्रीकोटिसंयुतदिव्यरत्न.....
विचित्रवज्रविमान ... .. काश्यपकालव्यापि-स्त्रिपल्लवसंचित-स्वस्त्रीकुण-
दातव्यग्रामभूप ..... बह्मभोगोपभोगपूर्वकयोगि-
कुलजन्माणिमादिगुणयुक्ता ... .. परमप्रह्लादकाम इमं ग्रामं
विष्णुदेवममित्यादि .....
... .. तथाच ब्राह्मे ।

सर्वदानानि नित्यमा यमाद्यैव तपांसि च ।

यज्ञो दानं तथा जप्यं आहुन्त सुरपूजनम् ।

गङ्गायान्तु कृतं पापं कोटिकोटिगुणं भवेत् ॥

Colophon.

इति श्रीरामापनिसिद्धान्तविरचितं दानाधिकार × × समाप्तम् ॥

रामचिह्नतुचन्द्रभिते च शकौ

नत्वा भवानौचरणारविन्दम् ।

आषाढमासस्य सितानवम्या-

मलेखि यत्ना ... .. शर्मा ॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

भग्नशृङ्गकटौघीय ... .. रघीमुखः ।

यत्नेन लिखिता चेयं पुत्रवत् परिपालयेत् ॥

श्रीमद्भगुरवे नमः ॥ श्रीकृष्णाय नमः ॥ ॐ सरस्वत्ये नमः ॥

विषयः । सङ्कल्पनिरूपणम् । मलमासनिरूपणम् । वैदिककर्म्मसु मासोक्तेखविधानम् ।
 उपवासविधिः । सन्धाविधिः । निषेधपर्युदासविवेचनम् । विकल्पविवेचनम् । युग्मादिविवेचनम् ।
 सायाह्नादिकालनिर्णयः । आपराह्णिकश्राद्धकालकथनम् । निमित्तोक्तेखे विधिनिरूपणम् ।
 जन्मतिथिव्यवस्थानिर्णयः । शूद्रस्यानुपनौतस्य च पौराणिकमन्त्रपाठनिषेधकथनम् । प्रति-
 पदादितिथिनिरूपणम् । तत्र कुष्माण्डादिभक्षणनिषेधकथनम् । अथ द्वितीयानिरूपणम् । तत्र
 रथद्वितीयायाः धातुद्वितीयायाश्च निर्णयः । अथ तृतीयानिरूपणम् । अथ चतुर्थीनिरूपणम् ।
 तत्र नष्टचन्द्रनिरूपणम् । अथ पञ्चमीनिरूपणम् । तत्र नागपञ्चमी-श्रीपञ्चमीनिर्णयः । अथ
 षष्ठीनिरूपणम् । तत्र अरण्यषष्ठी-स्कन्दषष्ठीनिरूपणम् । एवं सप्तम्यादितिथीनां तत्तत्तिथि-
 विशेषव्रतानाञ्च निर्णयः । अथ यजमानस्याशीचे पुरोहितेनैव तत्कार्यमिति व्यवस्थादिनिरू-
 पणम् । आबोधनात् दक्षिणान्तपर्यन्तं दुर्गात्सवे तत्तत्तिथिकर्त्तव्यादिनिर्णयः । अथ मत्स्यादि-
 त्यागफलकथनम् । हरिश्चयनव्यवस्थाकथनम् । अघोरचतुर्दश्यादिव्रतनिर्णयः । कालिकापूजा-
 शिवरात्रिव्यवस्थाकथनम् । कोआगरहृत्यकथनम् । दालयात्राव्यवस्थाकथनम् । रविसंक्रमण-
 रात्रिसंक्रमण-सन्ध्यासंक्रमणानां निर्णयः । संक्रमणे निषिद्धविहितोभयरूपकर्म्मणां निर्णयः ।
 कार्तिकश्रुत्यनिरूपणम् । कार्तिकमाघादिमासे प्रातःस्नानविधिः । ग्रहणे पार्वणविधिक-
 श्राद्धविधिकथनम् । अमावस्याश्रुत्यनिरूपणम् । अथ युक्कृष्णपक्षश्राद्ध-तिलतर्पण-उत्कादान-
 लक्ष्मीपूजादिकथनम् । अर्द्धादययोगनिरूपणम् । मन्वन्तरानिरूपणम् । भूम्यादिदानाधिकार-
 कथनमेति ॥

No. 152. तिथिविवेकः, By श्रीलपाणिः . Substance, country-made paper, 12×3 inches. Folia, 8. Lines, 6 on a page. Extent, 168 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1723. Place of deposit, Bhāṭpādā, Paṇḍita Rāmadra Nyāyavāgiṇa. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. ॐ परमदेवतायै नमः ।

वचनद्वैधसंज्ञातसंशयच्छिदुरः सताम् ।

तनोतु मुदमत्युद्धेर्द्विखण्डतिथिनिर्णयः ॥

प्रतिपदादितिथिविशेषविहितानां स्नानदानादिकर्म्मणामखण्डतिथौ निःसंशय-
 मनुष्ठानम् । यदा तु वृद्धिहासादिना दिनद्वयेऽपि तत्तत्तिथिप्राप्तिस्तदा कुत्र
 क्रियते इति संशये कथं निर्णयः तत्र संवत्सरप्रदीपः ।

सा तिथिस्तद्वहोरात्रं यस्यामभ्युदितो रविः ।

तथा कर्म्मणि कुर्वीत ह्यसद्वहो न कारणम् । इत्यादि ।

End. अस्मिन् गते चन्द्रे यथा वायुपुराणम् ।
 दिवारात्रौ व्रतं यच्च एकमेव तिथौ यथा ।
 तस्यामुभयगामिन्यामाचरेत्तु व्रतं व्रतौ ॥
 तेन प्रतिपद्युक्तापि द्वितीयं कर्माथं दिवारात्रौ च लभ्यते तदा न युग्मा-
 द्दरः कार्यः । द्वितीया तृतीया युग्मदिने द्वितीयाकालस्याभावादित्यर्थः ॥

Colophon. इति साङ्गडियान भट्टासहोपाध्याय-श्रीशूलपाणिविरचित-तिथिविवेकः
 समाप्तः ॥ शकाब्दः । १७९३ ॥

विषयः । तिथिविशेषे कार्यविशेषाणां निरूपणम् । तिथिद्वयप्राप्तकर्मानिकराणां कर्तव्य-
 कालादिनिरूपणञ्च ।

No. 153. तीर्थतत्त्वं, By श्रीधनन्दनभट्टाचार्यः. Substance, country-made paper, 18×4 inches. Folia, 18. Lines, 6 on a page. Extent, 432 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Vādari, Mayaman-sipha, Paṇḍita Rāmakamala Bhattachāryya. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः कालिकायै ।

प्रणम्य सच्चिदानन्दं रामं कामदभीष्टरम् ।
 स्मृतितत्त्वे तीर्थतत्त्वं वक्ति श्रीधनन्दनः ॥
 अथ यात्राविधिः । प्रथमं तीर्थयात्रा । पूर्वदिने मन्थतो भूत्वा यात्रादिने
 तीर्थयात्रानिमित्तकं बज्रसर्पिःसमन्वितं दृष्टिवाङ्गं विधाय पार्वणश्राद्धं कृत्वा
 गृहादुयात्रा कर्तव्या ॥ इत्यादि ।

End. ऋणमोचनं तीर्थं + + + + + यमुनाया उत्तरकूले ऋणमोचनस्थाने
 पितृणमोचनपूर्वकामृतत्वप्राप्तिः फलम् । यत्र यत्र यद्दृष्टफलमुद्दिष्टं तत्र
 तत्तत्फलकामः कर्म कुर्यात् । ततः स्वदेशगमने सति यत्कर्तव्यं तत्प्रागेव
 लिखितमिति ॥

Colophon. इति वन्द्यघटौय-हरिहरभट्टाचार्यात्मज-श्रीधनन्दनभट्टाचार्यविरचितं तीर्थ-
 प्रयोगतत्त्वं समाप्तम् ॥

विषयः । तीर्थयात्रादिनिरूपणमुखेन गयावाराणस्यादितीर्थकर्तव्यकर्मनिश्चयप्रयोगादि-
 निरूपणम् ॥

No. 154. तुलापुरुषदानपद्धतिः, By नारायणभट्टः. Substance, country-made paper, 10×6 inches. Folia, 35. Lines, 10 on a page. Extent, 1,102 ślokaś. Character, Nāgara. Date, ? Place of deposit, Benares. Paṇḍita Bindhhyeṣvariprasāda Dube. Appearance, very old. Prose and verse. Correct.

Beginning. श्रीगणेशाय नमः ।

विश्वेशवाणो रघुनाथतानो
प्रणम्य रामेश्वरभट्टस्तुतुः ।
नारायणाख्यस्तनुते विचार्य
तुलामहादानविधिप्रयोगः ॥ इत्यादि ।

End. ततः पूतेनानेन तुलापुरुषदानेन परमेश्वरः त्रैयन्तामितीश्वर + + + +
मन्त्राभिषौ गृहीत्वा तान् सानुनयं विस्मय + + + भुञ्जीतेति ।

Colophon. इति श्रीमद्विद्वन्मुकुटभाषिण्य श्रीरामेश्वरभट्टस्तुत-नारायणभट्टकृता तुलापुरुष
दानपद्धतिः समाप्ता ॥

विषयः । तुलापुरुषदाने विधिव्यवस्थादिकथनं तत्प्रयोगश्च ।

No. 155. त्रिकूटारहस्यम् । Substance, country-made paper, 18×5 inches. Folia, 65. Lines, 9 on a page. Extent, 2,100 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Mājpāḍā, Vikramapura, District Dhākā, Bābu Rāsavihārī Rāya. Appearance, fresh. Prose and verse. Incorrect.

Beginning. श्रीभैरवी नमः ।

अथ त्रिकूटारहस्यम् । तत्र सूर्य्यग्रहणे पूजापद्धतिर्लिख्यते । स्यर्गादये
विधिवत्पाधकः खाला धरण्यां यन्त्रं सिन्दूरेण रक्तचन्दनेन वा विलिख्य स
यथा ।

त्रिकोणं विन्दुसंयुक्तमष्टकोणं महेश्वरि ।

ष्टमष्टदलं देवि भूगृहेषोपशोभितम् ॥

इति विलिख्य आसनशुद्धिमाहकान्यासं विधाय ऋष्यादिन्यासं कुर्यात् ।

अस्य सूर्य्यग्रहणपूजामन्त्रस्य सदाशिवऋषिः पंक्तिच्छन्दः श्रीभैरवी देवता
वायव्यबीजं तार्क्षीयशक्तिं कामराजकीलकं धर्मार्थकाममोक्षार्थं पूजायां
विनियोगः । इत्यादि ।

End. सर्वधर्मेषु यद्वर्णं सर्वशक्तेषु यत्फलम् ।
 सर्ववेदेषु प्रीक्षेयु यत्फलं परिकीर्तितम् ॥
 तत्पुण्यं कोटिगुणितं सङ्गज्ज्वाला लभेन्नरः ।
 श्रुत्वा भवेच्च बलवान् पुत्रवान् सर्वसम्पदः ॥
 देहान्ते परमं स्थानं यत् सुरैरपि दुर्लभम् ।
 स यास्यति न सन्देहः स्ववराजप्रकीर्तनात् ॥

Colophon. इति विक्रुटारहस्ये महाविपुरस्तुन्दरीसहस्रनामस्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

विषयः । (आदर्शस्यसाधनचौन इति विज्ञेयम् ।) अथ प्रथमं सूर्य्यग्रहणकालीनपूजा-
 पद्धतिः । एवं चन्द्रोपरमे पूजाविधिः । भूमिकम्पादौ पूजाविधिः । अथ चैवसासादौ नव-
 रात्रपूजाविधिः । आश्विने नवरात्रपूजाविधिः । कन्यासंक्रान्ती पूजाविधिः । अथ सप्तम्यादि-
 विधिः । दौपदानविधिः । शक्तिपूजाविधिः । अथ श्रीविद्याया मन्त्रोद्धारदिकथनम् । तद्वा-
 नादिकथनम् । विक्रुटानिरूपणम् । तत्र पुरस्सरणविधिः । कुलाचारविधिः । वामाचार-
 विधिः । कामेश्वरमन्त्रोद्धारदिकथनम् । तस्य विक्रुटोद्धारविधिः । विक्रुटाया नित्यपूजा-
 विधिः । विक्रुटागायत्रीकथनम् । अथ समयपूजानिरूपणम् । अथ पञ्चरत्नेश्वरीविद्याकथनम् ।
 अथ वज्रपद्मरत्नकवचकथनम् । चिन्तामणिकवचकथनम् । जगन्मङ्गलकवचकथनम् । जगदीश-
 कवचकथनम् । कामिककवचकथनम् । अक्षरनामकवचकथनम् । विमलसनामकवचकथनम् ।
 वैलोक्यभूषणनामकवचकथनम् । विष्णुपादकवचकथनम् । सर्वार्थसाधकनामकवचकथनम् । सर्व-
 सिद्धिप्रदनामकवचकथनम् । वैरिनाशनकवचकथनम् । विजयकवचकथनम् । विषापहकवच-
 कथनम् । शक्तिसाधनकवचकथनम् । विक्रुटातन्त्रस्य खण्डे संस्थापनफलकथनम् । अथ महा-
 शक्तिन्यासकथनम् । कामराजमन्त्रकथनम् । श्रीविद्यापूजापद्धतिः । तत्र उपचीमादिविधिः ।
 अथ काम्यहोमद्रव्यादिकथनम् । अथ श्रीकामाद्यात्म्यादिकथनम् । पञ्चमीस्ववराजकथनम् ।
 भकरन्दस्ववराजकथनम् । श्रीचक्रसौभाग्यकवचकथनम् । विपुरस्तुन्दरीसहस्रनामकथनम् ।

No. 156. त्रिपुरान्तकशिवपूजा । Substance, country-made paper, 12 x 4 inches. Folia, 2. Lines, 7 on a page. Extent, 47 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāṭihālī, District Mayamansingha, Paṇḍita Jagaccandra Śmṛtipañcānana. Appearance, fresh. Verse. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । पार्वत्युवाच ।
 वद ईशान सर्वज्ञ सर्वतत्त्वविदावर ।
 महाभारते महादुःखे महादारिद्र्यक्षणे ॥

नानायाधिगते वापि नानापीडादिशङ्कटे ।
 राज्यनाशे राजभये कारागारगते पुनः ॥
 राज्ञः गुप्ते च देवेश तथाच ग्रहपौडिते ।
 केनोपायेन तं नाथ सुच्यते यद् शङ्कर ॥

End. सर्वाणि सितां कमले लभते नाथ संशयः । (?)

सत्यं सत्यं महेशानि मम वाक्यं स्या नच ॥

Colophon. इति लिङ्गाचनतन्त्रे त्रिपुरान्तकशिवपूजा समाप्ता ।

विषयः । त्रिपुरान्तकशिवपूजाविधिस्तत्प्रयोगश्च ।

No. 157. त्रिपुरासारसमुच्चयः. By भट्टनागः. Substance, country-made paper, 14×2½ inches. Folia, 24. Lines, 6 on a page. Extent, 198 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāñṭhālpādā, Post office Naiḥāṭi, Paṇḍita Rāmatārana Thākura. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो मौदित्ये ।

प्रज्ञः प्राचीनवर्द्धिः प्रसूतसुरवरालीककोटीरकोटि-

स्त्रिष्टस्येन्द्रनीलामलमपि मधुप ... .. ।

श्रीपादाशो जयगुप्तं नखमुखविलसद्गमिकिञ्जल्कपुञ्जम्

सिञ्जन्मञ्जीरचंसौखरितमनिशं मङ्गलं वो भवान्याः ॥

भक्त्या गुरोर्भवपयोनिधिपारचैतुन्

श्रीपादपद्मसङ्करेणुकणान् प्रणम्य ।

लम्बोदरश्च कथयामि गुरुरूपदिष्ट-

साराधनक्रममर्चं कुलनायिकायाः ॥

End.

उर्वीभूतशिरोवज्रानुवरयोर्मुक्ताश्च भीमाल्लतौन्

भौतौगेन निशाकराङ्गसञ्चितेनाभ्यर्चयेत् साधकः ।

प्रियङ्गुश्यामाङ्गं परिकल्पितपाणिं मणिसयो-

ल्लसच्चूडापीडं द्विरद्वरसाभिहिततनुम् ॥ ० ॥

Colophon.

इति भट्टनागविरचिते त्रिपुरासारसमुच्चयेऽष्टमः पटलः ॥

विषयः । अत्र प्रथमं त्रिपुरोत्पत्तिनिरूपणम् । ततो न्यासादनिरूपणम् । नाडादि-
निरूपणम् । नाडादिस्थितिनिरूपणम् । त्रैपुरयन्त्रादिनिरूपणश्चेति ।

No. 158. दक्षिणकालिकास्तवः । Substance. country-made paper, 13 x 1 inches. Folia, 2. Lines, 2 on a page. Extent, 12 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Vidyākūṭa, District Tripurā. Bābū Kedāranātha Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

अथ ग्यामास्तवः ।

महामेघप्रभां घोरां बालार्कलोचनवयाम् ।

वसुण्डमालिनीं वन्दे देवीं दक्षिणकालिकाम् ॥ इत्यादि ।

End.

सुनीन्द्रेः पूजितामाद्यां सर्वदेवैर्नमस्कृताम् ।

सर्वाशापूरणीं वन्दे देवीं दक्षिणकालिकाम् ॥

इति स्तोत्रं पठेत् यो हि सर्वव्याघ्राफलप्रदम् ।

तस्य गेहे रमेच्छन्तीः सर्वेषां विजयी भवेत् ॥

Colophon.

इत्येकवीरकल्पे दक्षिणकालिकास्तवः समाप्तः ।

No. 159. दक्षिणकालिकास्वरूपाख्यस्तोत्रराजपञ्चाचारटीका । Substance country-made paper, 11 x 3½ inches. Folia, 18. Lines, 9 on a page. Extent, 500 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1781. Place of deposit Bhātpādā 24-Parganas, Paṇḍita Rāmendra Nyāyavāgiṇa. Appearance, fresh. Prose. Correct.

Beginning.

ॐ नमः परदेवतायै ॥

कालीं कालहरां परात्परतरां विश्वम्भरां श्रीधरां

पूर्णानन्दपरां पराभयकरां ब्रह्माण्डभाण्डोदराम् ।

कालीनाथहृदम्बुजासनकरां स्वर्गापवर्गप्रदां

चन्द्राकांक्षिनिन्यदीपनधरां सर्वत्रयामात्रये ॥

प्रणम्य जगदीशानं कृष्णनाथं शिवं गुरुम् ।

टीकेयं सुखबोधाय सदम्यष्टेन तन्यते ॥

अथ श्रीमदक्षिणकालिकायाः परमकारुणिक-श्रीमन्महाकालविरचित-कर्पूर-

मित्यादिस्वरूपाख्यस्तोत्रस्य वामाचारविरचित नानाशास्त्रसत्त्वोपि दिव्यवीर-

मयो भावः कलौ नास्ति कदाचन । इत्यादि ।

End. एवं स केलिकलया खेलया प्रतिजगुः प्रतिजन्मनि भक्तो भवति । स च चिरं चिरकालं जीवन्मुक्तो भवति । एतत् श्लोकद्वयलब्धं यत् यत् फलं तत् साधकस्योत्तरोत्तरनिष्ठाभेदेनोत्तरोत्तरं बोद्धव्यमिति तात्पर्यार्थः ॥

Colophon. इति श्रीमन्महाकालविरचित-श्रीमदक्षिकालिकाखरूपाख्यश्रीचाराजपञ्चाचारविहितटीका समाप्ता ॥ ० ॥ शकाब्दाः । १७८१ ।

विषयः । कपूरदासोक्तवान्मा प्रसिद्धस्य कालिकाखरूपाख्यश्रीचाराजपञ्चाचारविहिता व्याख्या ॥

No. 160. दत्तकतत्त्वनिर्णयः. By हरिनाथमिश्रः. Substance, country-made paper, 14×3 inches. Folia, 15. Lines, 5 on a page. Extent, 234 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Varasikurā, District Mayamansingha, Paṇḍita Jayanātha Tarkālaykāra. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

सशिवस्य शिवस्य शिवस्य पदं

पदमस्तसमस्तनशस्तपदम् ।

प्रणिपत्य विगत्य विशेषपद-

न्वनपत्यमपत्यविशेषविधिम् ॥

यत्तु श्रीहरिनाथशस्त्रेण इह ग्रन्थे प्रकृतिः सता-

मामोदाय विज्ञाय मत्सरमिदं श्रोष्यन्निधीरायत । (?)

ग्रन्थं दत्तकतत्त्वनिर्णयमिमं शुद्धिः सुलक्ष्या तथा

गाङ्गेयस्य धनञ्जयेन विदिता शुद्धिर्यथा मानवैः ॥

न कार्यं मात्सर्यं परमकृतिनो ग्रन्थविषये

कृपापारावारा भवत भवतः प्रार्थय इदम् ।

न दूष्यं वै दूष्यं निजमपि च यत् कुत्सितवचः

... .. मम भवतु मोदाय भवताम् ॥

तच्च मरौचिः ।

अनपत्यस्य लोकेऽस्मिन् गतिः काच न विद्यते ।

तस्मात् तेन प्रकर्तव्यः पुत्रः प्रतिनिधिः सदा ॥

एवञ्च कन्याया अपि अपत्यलात् तत्सत्त्वोपत्यसामान्याभावरूपापत्यता विरहान् । इत्यादि ।

End. स पितृभ्यः पिता दद्यात् सुतसंस्कारकर्मसु ।
 पिण्डानोद्वहनात् तेषां तस्याभावेऽपि तत्क्रमात् ॥ (?)
 पिता कुर्यात् तदन्यो वा तस्याभावेऽपि तत्क्रमात् ॥
 इति वचनाभ्यां मृतपितृकौरसपुत्रस्येव संस्कार्यक्रमेण सपिण्डादिभिः
 कर्तव्या इति ।
 विरुद्धं गुरुवाक्यस्य यद्व भाषितं मया ।
 तत् क्षन्तव्यं धैरेव दत्ततत्त्वबुभुत्सुमया ॥

Colophon. इति हरिनाथमिश्रविरचितो दत्तकतत्त्वनिर्णयः समाप्तः ।

विषयः । दत्तकविध्यादिनिरूपणमुखेन तद्ग्रहणविध्यादिनिरूपणम् ।

No. 161. दत्तकदीधितिः. By अनन्तभट्टः. Substance, country-made paper, 19×4 inches. Folia, 11. Lines, 7 on a page. Extent, 351 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Nāihāti, Paṇḍita Haraprasāda Cāstri. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।
 श्रुतिस्मृतिपुराणादिमीमांसान्यायविक्रमम् ।
 विचार्यानन्तभट्टेन कथिते दत्तदीधितिः ॥
 तत्रादौ दत्तकप्राच्याग्राह्यलविवेचनम् । इत्यादि ।

End. ततश्च प्रतिग्रहीचा उपनयनान्तसंस्कृतस्यौरससमानांशभागिलं दत्तकस्य
 तत्कलंककलतदन्तसंस्काररहितस्य तु विवाहमाचधनलाभो नान्यधन-
 लाभः । सत्यौरसे कतिपयसंस्कारलाभे चतुर्थोऽंशलाभ इति व्यवस्था । इति
 दायदनिर्णयः । दत्तकपुत्राणामपि स्त्रीकार उक्तविधिना कार्यः । वक्ष्यामि
 पुत्रसंग्रहमित्यादिगतपुत्रपदस्य पुमान् पुत्र इत्यादिविवक्षाभावात् इति-
 चासपुराणेषु कन्यादत्तकोक्तेः पक्षभावे सा रिक्त्यां लभते दुहितृत्वादिनि-
 शिषम् ।

सतां सन्तोषसिद्ध्यर्थमिति दत्तकदीधितिः ।

अकार्यनन्तभट्टेन तेन तस्य सुदेशस्तु सा ॥

Colophon. इति महामहोपाध्याय श्रीमदनन्तभट्टविरचिता दत्तकदीधितिः सम्पूर्णा ।

* औरस्तु मयि लेखके ॥

विषयः । अथ प्रथमं दत्तकपाद्यापाद्यादिविचारः । ततो दत्तकप्रदणयागक्षोमादिनिर्णयः ।
दत्तकानां विवाहाद्युपयोगिगोषादिनिर्णयः दत्तकसापिण्यविवेचनम् । धनविभागनिर्णयश्च ॥

No. 162. दत्तकोज्ज्वलः . By बर्द्धमानः . Substance, country-made paper, 20×3 inches. Folia, 7. Lines, 5 on a page. Extent, 408 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit Naihāti, Paṇḍita Hara-prasāda Ḡāstri. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ॥

निधाय हृदये कालीचरणं सर्वसिद्धिदम् ।
विप्रश्नोर्बर्द्धमानेन क्रियते दत्तकोज्ज्वलः ॥
मन्वादिवाक्यमाख्याय परस्परविरोधिनाम् ।
विदुषां संशयकिञ्चि सिद्धान्तोऽत्र प्रकाशते ॥
इह यद्यपि प्रथमपुत्रोत्पादनेनैव पित्रृणामष्टणलं मन्वादिभिरभिहितं तथापि
तत्पुत्रमरणे प्रपौत्रपर्यन्तरहितस्याजानपुत्रस्य च पिण्डोदकक्रियास्यैव पुनः
पुत्रकरणमावश्यकं यदाह भगुः । इत्यादि ।

End. दत्तकस्य उपरितनपुरुषवयसन्ततिजनने मरणे वा विरात्राशौचमिति ।
दत्तकस्य जनककुले सम्बन्धाभावतया अशौचं नास्तीति । सगोत्रदत्तकस्य
पक्षीढकुले सम्पूर्णशौचमिति कथितम् । दत्तकपुत्रस्य औदारसतया सम्पूर्णा-
शौचं पार्श्वणाधिकारित्वञ्च इति । दत्तकस्य पुनरुत्पन्नपक्षीढौचसेन साङ्गं
अंशवयस्यैकांशभागित्वमिति । दत्तकस्य पुनरुत्पन्नपक्षीढौचसेन साङ्गं समा-
शित्वमित्यपि कथितम् ।

Colophon. इति महासहोपाध्याय-श्रीबर्द्धमानकृत दत्तकोज्ज्वलः समाप्तः ॥ श्रीगुरवे नमः ।

विषयः । दत्तकप्रदणविध्यादयः संक्षेपेण प्रकाशिताः । तस्मत्तमेदाश्च प्रदर्शिताः ।
औरसपुत्रेण साङ्गं दत्तकस्य धनविभागश्च सम्यक् विचार्य विवेचितः ।

No. 163. दानकौमुदी, (क्रियाकौमुदीयश्लोकाः) . By गोविन्दानन्दकविकङ्क-
णाचार्यः . Substance, country-made paper, 13×2½ inches. Folia, 119.
Lines, 5 on a page. Extent, 2,231 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1533. Place of deposit, District Vāñkṣā, Viṣṇupura, Rāmavallabha
Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning.

(अथ प्रथमपत्रवचनं नास्ति तेन चतुर्थपत्रप्रारम्भवाक्यं लिखितम् ।)

इन्द्रो गच्छ करदं कक्षा अदात् कामः कामायादात् कामो दाता कामः
प्रतिगृह्णीता कर्म समुद्रमाविशत् कामेन त्वां प्रतिगृह्णामि कामितेने इति
पठित्वा अमुकद्रव्यं अमुकदेवतमिति वदेत् । इदमत्र विचार्यते । मनसा
सङ्कल्पयति वाचाभिलापति कर्मणा घोषपादयतीति चारीतवचनादमुक-
कामनया मयेदमनुष्ठायमिति सङ्कल्पितस्य कर्मणो वाचाभिलापे कर्मणे
एकयुगबद्धवाचिन्यायेन फलस्यभिलापो दुर्निवारः । तथाच गीतमः ।
अन्मर्जानुकरं कृत्वा सकुशं सतिलोदकम् ।
फलं समभिसन्वाय प्रदद्यात् तदयाम्बितः ॥ इत्यादि ।

End.

ॐ पूर्णादूर्ध्वीत्यन्तं ॐ सप्तमे इत्यन्तं ॐ पुनस्त्वे इत्यन्तं स्वाहात्मने सूक्ष्मन्तेण
च पूर्णाङ्गिनिं समाप्य ब्रह्मदक्षिणां दत्त्वाग्निं विसर्जयेत् । ॐ समुद्रं गच्छ
स्वाहेतिमन्त्रेणाग्निं विसृजेत् । ॐ दिवं ते धूमो गच्छत्यन्तरिक्षं व्योमिः
प्रथिवीं भस्मना शृणु स्वाहा इति त्वग्निं शीतलयेत् । इत्यग्निसंस्कारविधिः ॥
अग्नेर्नामान्युक्ताणि कपिलपञ्चरात्रे ।

लौकिके पावको अग्निः प्रथमः परिकीर्तितः ।

अग्निस्तु मावतो नाम गर्भाधानेऽभिधीयते ॥

पुंसवने चन्द्रनामा शुद्धात् (?) कर्मणि शोभनः ।

सीमन्ते मङ्गलो नाम प्रगल्भो जातकर्मणि ॥

नास्ति वै पार्थिवो नाम प्राशने च शुचिस्तथा ।

सत्यनामाथ षड्धायां व्रतादेशे समुद्भवः ॥

गोदाने सूर्य्यनामेति केशान्ते अग्निरुच्यते ।

वैश्वानरो विसर्गे तु विवाहे योजकः स्मृतः ॥

चतुर्थ्यान्तु शिखी नाम धृतिरग्निरुच्यते ।

आवसथ्ये भवो ज्यो वैश्वदेवे च पावकः ॥

पूर्णाङ्ग्यां ऋद्धो नाम शान्तिके वरदस्तथा ।

पौष्टिके वल्लदस्यैव क्रोधोऽग्निरभिचारिके ॥

प्रायश्चित्ते विधुस्यैव पाकयज्ञं ऊताशनः ।

देवानां ज्वयवाचस्तु पितृणां कथयाचनः ॥

वश्यार्थे कामदो नाम वनदाहे तु स्वतकः ।

काष्ठे तु जठरोऽग्नस्तु क्रयादमृतके तथा ॥

समुद्रे वाङ्मयो ह्यग्निः क्षये सम्बर्धको भवेत् ।
 लक्ष्मणे च वक्रः स्यात् कोटिहोमे ऊताशनः ॥
 मत्स्यसूक्तप्रतिष्ठायां लोहितस्य प्रकीर्तितः ।
 ... ... वास्तुयागे प्रजापतिः ॥
 अल्लारयप्रतिष्ठायां वरुणः समुदाहृतः ।
 एतानि होमे नामानि ज्ञातव्यानि हविर्भुजः ॥
 आहूय चैव होतव्यं यो यत्र विहितोऽनलः ॥
 गणपतिभट्टतनुजो गोविन्दानन्दपण्डितः श्रीमान् ।
 समकृत सन्तोषार्थं सत्त्ववतां दानकौमुदीमेताम् ॥
 सर्वान्तर्यामिने तस्मै गोविन्दाय नमो नमः ।
 श्रवानुरागं ध्यान्ति यत्कृपाभिर्विपश्चितः ॥ * ॥

Colophon.

इति गोविन्दानन्दकविकङ्कणाचार्यविरचितायां क्रियाकौमुद्यां दानकौमुदी
 नाम द्वितीयो धामः समाप्तः ॥ श्रीकृष्णाय नमः ॥ शक १५३९
 मङ्गान्द ८१८ ॥ * ॥

विषयः । विवाहादिप्रयोगादिनिरूपणम् । दानवाक्यविचारमुखेन दानविधादिनिरूपणम् । विचारमुखेन आद्यमासादिपदोक्तेष्वसार्थक्यादिकथनम् । रजतकाञ्चनधेनुदानादिविधिप्रयोगादिनिरूपणम् । कूपजलाल्लारयादिप्रतिष्ठादिप्रमाणप्रयोगनिरूपणम् । होमादिनिरूपणम् ।

No. 164. दानकेलिकौमुदी । Substance, country-made paper, 13×4 inches. Folia, 33. Lines, 9 on a page. Extent, 847 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Vāñkuḍā, Kunccekol, Bāhu Yogīndranātha Siṃha Deva. Appearance, old. Verse and proso. Incorrect.

Beginning.

नमो गोपीजनवल्लभाय ।

अक्षतः स्मरतयोञ्जला कलकण्ठ्याकीर्णपलाङ्कुरा
 किञ्चित् पाङ्गलिताञ्जला रक्षिकतोत्सिक्ता पुरोदुञ्चनी ।
 रङ्गायाः पथि माधवेन मधुरव्यामुग्रतारोत्तरा
 राधायाः किञ्चकिञ्चित्तत्त्वकिनी हृष्टिः श्रियं वः क्रियात् ॥

अपि च ।

विभुरपि कलयन् सदाभिवृद्धिं
 गुरुरपि गौरवचर्यया विहीनः ।

सुहृदपचितवक्रिसापि शुद्धो

जयति सुरदिपि राधिकानुरागः ॥

नान्यन्ते स्वधारः । अलमतिविस्मरण । समन्तादवलोक्य ज्ञानं कथं
मदीयनान्दीचन्द्रिकासन्दीपितभावबभूव । नन्दीश्वरभिरूपत्यकायां घूर्णते
सतां मण्डली । इत्यादि ।

End.

राधाकुण्डतटो कुटीरवसतिस्त्यान्यकर्मा जनः

सेवामेव समस्तमत्र युवयोर्यः कर्तुमुत्कण्ठते ।

हृन्दारण्यसम्बद्धिदो द्रुतपदक्रीडाकटाक्षयुते

स्तर्पाक्षस्तारस्य माधवफणी तूष्णे विधेयस्तया ॥

क्षणः सद्दर्पमभ्युपगमन् । भगवति तथास्तु तदेहि प्रातिस्निकाभौष्टकतो

यः प्रयास इति निष्क्रान्ताः सर्वे ॥

Colophon.

इति दानकेलिकौमुदी नाम भाणिका समाप्ता ॥

कथिता सुमनःसुखदा यस्य निदेशेन भाणिकाव ।

ग्रेयं तस्य मम प्रियसुहृदः कण्ठतटौ लणमलङ्कृतम् ॥

गते मङ्गलते (?) शाके चन्द्रश्वरसमन्विते ।

नन्दीश्वरे निवसता भाणिकेयं विनिर्दिता ॥

विषयः । राधाकृष्णयोर्हृन्दावनकुञ्जविहारादिवर्णनात्मकं दृश्यकाव्यमिदम् ॥

No. 165. दानसागरः. By वल्लालसेनः. Substance, country-made paper, 18x5 inches. Folia, 242. Lines, 9 on a page. Extent, 11,434 slokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Calcutta, Vidyakosha office, Bābu Nagendranātha Vasu. Appearance, tolerable. Prose and verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ॥

ये साक्षादवनीतलान्तरभुजो वर्षात्रमश्यायसां

येषां पाणिषु निःक्षिपन्ति क्षतिनः पाथेयमासुम्निकम् ।

यद्वक्त्रोपनताः पुनन्ति जगतौ पुण्यान्निवेदौगिर

स्तेभ्यो निर्भरभक्तिप्रसन्नमनमन्मौलि द्विजेभ्यो नमः ॥

इन्दोभिश्चैकरग्रेण श्रुतिनियमगुरुत्तत्रचारित्र्यचर्या-

मर्यादागोत्रशैलः कलिचकितमदाचारसञ्चारसीमा ।

सदुत्त-स्वच्छवन्माद्देवपुरुषगुणाच्छिन्नसन्तानधारा-
 वर्षसुक्तामरश्रीनिवास मदमालभूषणं सेनवंशः ॥ (?)
 तत्रालङ्कृत-सपेथः (?) स्थिरघनकायाभिरामः सतां
 स्वच्छन्दप्रणथोपभोगसुलभः कल्पद्रुमो जङ्गमः ।
 हेमन्तः परिपन्थिपङ्कजसरः सर्गस्य नैसर्गिके
 रुद्धीतः स्वर्गैरुदान्तमहिमा हेमन्तसेनोऽजनि ॥
 तदनुजविजयसेनः प्रादुरासीद्दरेन्द्रो
 दिशि विदिशि भजन्ते यस्य वीरध्वजत्वम् ।
 शिखरविनिहितान्ना वैजयन्तीं वहनाः
 प्रणतिपरिगृहीताः प्रांशवो राजवंशाः ॥
 सर्व्वांशाः परिपूरयन्नुपचितश्रीर्दानवारां घने-
 रासारैरभिधित्तनिर्भल्लयशः शालेयभूमण्डलः ।
 दैन्योत्तापभृतामकालजलदः सर्व्वोत्तरः क्षाम्यतां
 श्रीवत्सालवृत्तपस्तोऽजनि गुणाविर्भावगौडेश्वरः ॥
 वेदार्थस्मृतिसंग्रहादिपुरुषः स्थाव्यो वरेन्द्रीतले
 निस्तान्तोऽज्वलवैचिनाशनयनः सारपूतं वज्रणि । (?)
 पट्कर्मा भवदार्थशैलनिलयः प्रख्यातसत्यव्रतो
 ह्यचारिरिव गीष्पतिर्नरपतेरस्थानिखण्डो गुरुः ॥
 आध्यातसकलपुराणसृतिसारः अक्षया गुरोरस्मान् ।
 कलिकल्मषो वदानं (?) दाननिबन्धविधाकासोऽपि ॥
 दुरधिगमधर्मनिर्णयविषयाध्यवसायसंग्रयस्मिन्तः ।
 नरपतिरयमारिभे ब्राह्मणचरणारविन्दपरिचर्याम् ॥ इत्यादि ।

End.

अथ चान्याथपेक्षितं द्रव्यं विष्णवे देयम् । तथाच विष्णवे दानान्नद्वन्द्वौ
 विष्णुधर्मोत्तरे ।

यत्किञ्चिदेव देवाथ दद्याद्भक्तिसमन्वितः ।

तदेवाक्षयमाप्नोति स्वर्गलोकाच्च गच्छति ॥

Colophon.

इति मञ्जाराजाधिराज निःशङ्कशङ्कर श्रीमद्वत्सालसेनदेवविरचिते श्रीदान-
 सागरे वास्तुदेवसम्प्रदानकदानावर्तः ॥

धर्मस्याभ्युदयाय नास्तिकपदोच्छेदाय जातः कलौ

श्रीकान्तोऽपि सरस्वतीपरिहृतः प्रत्यक्षनारायणः ।

पादाभोजनिषण्विश्वसुधासासाञ्जलस्मीयुतः
 श्रीवत्पालनरेश्वरो विजयते सद्गुणचिन्तामणिः ॥
 दाराणामरित्यैव सम्ममपरित्यक्तान्नपानाशनै-
 र्वक्तोदीरितकाकुकातरगिरां प्राणेशभिन्नाञ्जली ।
 येनाच्छिद्य यथासि दुर्जयजरदंशार्जितावेक्षणा-
 दोर्लीलादलितो रणे करुणया त्यक्तः स गौडेश्वरः ॥
 विद्वद्भिः शम्भुकामैः कलिकलुषमलच्छेदिनो दानधर्मा-
 नन्योन्यामर्पदोषप्रणिहितसतिभिस्तेर्नियुक्ता द्विजाष्टिः ।
 असाक्षीदेनमेपां मतमनतिरम्यमम्यङ्निबन्धं
 सद्वत्पालसेनामलकुलकुमुदामोदचन्द्रो नरेन्द्रः ॥
 तस्यैव कर्म नियताखिलजीवलोक-
 तापत्रयोपशमनः पुरुषोत्तमस्य ।
 (?) सुभेनापगतां कलिपङ्क्तौदो
 श्रीदानसागरमयः पयसां प्रवाहः ॥
 यद्यद्विचितमेच्छिकं सुकृतिनां श्रेयो यदासुष्मिकं
 सर्व्वं तत्तदिच्छाश्रेण सुलभं निर्णीय निःसंशयः ।
 श्रीवत्पालनरेन्द्रवर्णितं मन्त्रलग्नं सर्व्वार्थद- (?)
 भेन संप्रति दानसागरमविश्रुतैकभाजो जनाः ॥
 इति परमसाक्षेश्वरनिःशङ्कशङ्करश्रीमद्वत्पालसेनदेवविरचितः श्रीदानसागरः
 समाप्तः ॥ ० ॥

Colophon.

विषयः । अत्र प्रथमं ब्राह्मणप्रशंसा । दानप्रशंसा । पात्रप्रशंसा । ततो दानपात्रापात्र-
 निरूपणम् । सात्त्विकराजसादिदानफलम् । दानकालादिनिरूपणम् । अथ तीर्थनिरूपणमुखेन
 तत्प्रशंसादिकथनम् । देयस्वरूपनिरूपणम् । दानापवादः । दानविधिः । नक्तपरिभाषा ।
 होमपरिभाषा । द्रव्यगणपरिभाषा । मानपरिभाषा । तुलापुरुषादिनिरूपणम् । द्विरण्यगर्भं
 महादानादिनिरूपणम् । ब्रह्माण्डमहादानम् । गोसहस्रदाननिरूपणम् । कामधेनुमहादानम् ।
 द्विरण्याश्वमहादानम् । अश्वरथदानम् । हेमहस्तिरथमहादानम् । पञ्चलालमहादानम् ।
 धरादानम् । विश्ववक्रमहादानम् । महाकल्पलतामहादाननिरूपणम् । रत्नधेनुमहादानम् ।
 महाभूतघटदानम् । प्रथमावर्त्ते एते विषयाः सन्ति । अथ द्वितीयावर्त्तेप्रारम्भः । अत्र च दश-
 प्रकारमेवदाननिरूपणम् । तृतीयावर्त्ते अलङ्कृतगवौदानादिनिरूपणम् । चतुर्थावर्त्ते अलङ्कृत-
 वद्धगवौदाननिरूपणम् । पञ्चमावर्त्ते अलङ्कृतवृषदानादिनिरूपणम् । षष्ठे गवाङ्गिकदाननिरूपणम् ।

पणम् । सप्तमावर्त्ते भूमिदाननिरूपणम् । अष्टमे आसनदानम् । नवमे वारिदानप्रशंसा । दशमे तैजसदानादि । एकादशे जलपात्रदानम् । द्वादशे अन्नदानादि । त्रयोदशे भक्ष्यदानम् । चतुर्दशे लवणदानम् । पञ्चदशावर्त्ते दत्तदानम् । षोडशसप्तदशयोः दधिक्षीरदानादि । अष्टादशोविंशयोः मन्त्रदानादिनिरूपणम् । विंशैकविंशयोः मधुवनस्पतिदाननिरूपणम् । द्वाविंशे अभ्यङ्गदानम् । २३ शे गन्धदानम् । २४ शे धूपदानम् । २५ शे अनुलेपनादिदाननिरूपणम् । २६ शे पुष्पदानम् । २७ शे वस्त्रदानम् । २८ शे यज्ञोपवीतदानम् । २९ शे सुवर्णदानम् । ३० शे रौप्यदानम् । ३१ शे दीपदानम् । ३२ शे पुराणदानम् । ३३ शे कल्पदानम् । ३४ शे प्रैषदानम् । ३५ शे शस्त्रदानादयः । ३६ शे तिलदानम् । ३७ शे दत्तदानादि । ३८ शे सम्भारदानम् । ३९ शे कृष्णाजिनदानम् । ४० शे कचदानम् । ४१ शे पादुकादानम् । ४२ शे यामदाननिरूपणम् । ४३ शे विचत्वारिंशदावर्त्ते गजदानादिनिरूपणम् । ४४ शे मच्छिपदाननिरूपणम् । ४५ शे आरोग्यदानम् । ४६ शे अभयदानम् । ४७ शे मासोपलक्षितनियतदानम् । ४८ शे अनियततितियदानम् । ४९ शे नक्षत्रादिदाननिरूपणम् । ५० शे मासव्याप्तिदानम् । ५१ शे संक्रान्तिदानादिनिरूपणम् । ५२ शे वत्सरे दाननिरूपणम् । ५३ शे प्रकीर्णदानादिनिरूपणम् । ५४ शे सामान्यदेवतासम्प्रदानकदानादि । ५५ शे सूर्य्यसम्प्रदानकदानादि । ५६ शे मङ्गेश्वरसम्प्रदानकदानादि । ५७ शे वासुदेवसम्प्रदानकदानादिनिरूपणमिति ।

No. 166. दायकारिका . By मोहनचन्द्रवाचस्पतिः . Substance, country-made paper, 20×4 inches. Folia, 3. Lines, 7 on a page. Extent, 19 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura, Ichhāpurāgrāma, Paṇḍita Vrajanātha Vidyārātma. Appearance, tolerable. Verse. Correct.

Beginning. नत्वा गुरुन् समासेन दायभागस्य सारतः ।
 द्विजमोक्षनचन्द्रेण कारिका लिख्यते मया ॥
 अथ स्त्रीधनाधिकारक्रमनिर्णयः ।
 कन्याधनेऽधिकारः स्यात् सोदरभ्रातुरप्यतः ।
 तदभावे मातुरेव पितुः स्यात् तदनन्तरम् ॥
 वरदत्तातिरिक्ते तु वाग्दत्ताकन्याधने ।
 एवं क्रमेणाधिकारो ज्ञातव्यः पण्डितैः सदा ॥ इत्यादि ।

End. वामप्रस्थो नवेदिकतैर्धर्मिणी च नापरः ।
 प्राङ्मुखाश्च यतिधर्मं सन्धिष्यो नापरः कश्चित् ॥

स नैष्ठिकब्रह्मचारी धनसाचार्य आश्रयात् ।

उपकुर्वन् ब्रह्मचारिधनं पिबादि वा नयेत् ॥

Colophon. इति श्रीमोक्षनचन्द्रविद्यावाचस्पतिविरचिता दायभागकारिका समाप्ता ।

विषयः । संक्षेपतो दाय्याधिकारक्रमकथनम् ।

No. 167. दायभागसिद्धान्तकुमुदचन्द्रिका. By श्रीमदद्युतचक्रवर्ती. Sub-
stance, country-made paper, 16×4 inches. Folia, 35. Lines, 10 on a page.
Extent, 875 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1693. Place of
deposit, Viṣṇupura, District Vāṅṇā, Paṇḍita Mahendranātha Bhaṭṭā-
cāryya. Purchased by Government of India, Calcutta. Appearance, old.
Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ कृष्णाय नमः । अपरे ब्रह्मशाश्वतमिति मनुनैव ब्रह्मावतारत्वमुक्तमिति
तदाचकं मनुपदमतः प्रसङ्गान् मङ्गलमाचरन्नर्थमाविष्करोति मन्वादौ नि ।
स्वशब्दनिर्देशेन मनोरादिपदनिर्दिष्टतरविधादभ्यो गौरवभावेदयदर्शान्तर-
स्मृतिविरोधात् तत् स्मृते ... .. मभिहितं अविष्टस्य यथार्थतात्पर्य-
णभिसन्धाय विवादः अत्रापि प्रथमं पितुरेव धातुरेव पत्न्या एवेत्यादि
परस्परविरुद्धवाद इत्यर्थः । सुधानां विवादो विरुद्धार्थवाक्यं संशयः तेषां
प्रबोधाय यथार्थतात्पर्यनिरासार्थं संशयनिरासार्थं वा एवं दुरुद्धविषया-
करणे सुमतयोऽवहितः केवलमधिकुर्वन्तीति उक्तं सुधिय इति अर्थः स्वर्ग-
नरकाभावसाधनत्यागक्षेपनिवृत्तिमूलसंशयविषयमस्त्वन्तर्दभावाभ्यन्तरनिर्णयो
ज्ञेयः । उद्देशानन्तरं लक्षणैः दायभागशब्दार्थे निर्णेतुं प्रतिजानीते
अथेति । विभागोऽर्थस्येति विभागः स्वत्वनिर्णयानुकूलो व्यापारः अर्थस्यान-
वच्छिन्नधनस्य यथावच्छेदे तदवच्छिन्नधनरूपं यद्वा अर्थस्येति सप्तम्यर्थे षष्ठी
आर्षत्वात् तेन यस्मिन्नर्थे इति सासानाधिकरणेनान्वयः । इत्यादि ॥

End. यथा चोक्तम् ।

अनुमानाद् वरः साक्षी साक्षिभ्यो लिखनं गुरु ।

अविरुद्धा विपुरुषो भक्तिसेभ्यो गरीयसीति ॥

पाकधर्माः वैश्वदेवधर्मादयः । आगमो धनागमनोपायः क्रमादियथो

द्रव्यविनियोगः प्रातिभास्यं लग्नकालम् । ... ..

न्यायस्येति न्यायो व्यापारज्ञानयाप्यज्ञानयोः कार्यकारणभावः । नाचार्येति

श्रीधराचार्यैर्यदुक्तं तदेव शास्त्रार्थी नान्यो ... । यथा, ये दायभागप्रकरणे
प्रकृतज्ञान ... । तेषां रञ्जनमनुरागोऽत्र यन्त्रे नास्माभिः कर्तुं शक्य
इत्यर्थः । तर्हि किमर्थं प्रयास इत्यत आह किन्त्विति प्रमाणाधीनज्ञानानां
प्रमाणदर्शिनां सुनीनां सम्वादमात्रकृतये वाक्यविरोधपरिहाराय कृतिनः
पण्डितस्य मम यत्न इत्यर्थः । ... ..
इति बह्विधेति सुबोधम् ॥

Colophon. इति श्रीमदच्युतचक्रवर्त्तिविरचिता दायभागसिद्धान्तकुसुदचन्द्रिका समाप्ता ॥
शकाब्दा १९८३ । श्रीहरिः शरणम् ।

विषयः । जीमूतवाचनकृतदायभागस्य व्याख्यानम् ।

No. 168. दायभागार्थदीपिका. By रघुरामश्रीरोमणिः . Substance,
country-made paper, 12 x 5 inches. Folia, 8. Lines, 8 on a page. Extent,
232 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Hālī-
sahar, Valdeghātā, Babu Girīṇa Candra Gangopādhyāya. Appearance,
tolerable. Verse. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।
विद्याभूषणविख्यातः श्रीमान् रघुमणिः सुधीः ।
सर्वदेशेषु विख्यातः सर्वशास्त्रविशारदः ॥
विप्रश्रीरघुरामेण तच्छात्रेणातिथलतः ।
क्रियते दायभागार्थदीपिका दृष्टिदीपिका ॥
जीमूतवाचनकृते दायभागेऽब्धिदुस्तरे ।
अर्थमालोच्य बह्वधा संक्षेपेण प्रकाशिता ॥
सर्वव्यवस्थापद्याली प्रणालीपरिपूजिता ।
विदुषामपि चान्येषां सुखबोधाय कल्पिता ॥
गुरुणा तेन कृतिना सन्तुष्टेन विवेचिता ।
सुदृढ श्रीननिमिति कौर्मितः सास्त्रेय सुधीः
विद्याखलसु वित्तमो व्यवहृतौ दाने च शीले वरः ।
तेनादृष्टतया मया विरचिता स्वार्थं परार्थं परा
योऽयम्वन्द्य सुफलसागरकुले रामेश्वरस्थान्वयः ॥

मासत्रयं बहुविधं निपुणं विभाव्य
 या भाविता कृतिरियं सुश्रिया भवद्भिः
 किञ्चित् कृपाक्षितमनोऽव निधेयमेव
 श्रीमत् सुखं मम तदा सफलप्रयासः ॥
 पित्रादीनां सत्त्वनाशे यजनं स्यात् सुतादिगम् ।
 पुत्रत्वादिकसम्बन्धात् तत् दायः परिकौन्तिनः ॥

End. विभागज्ञानं विभागधर्मनिर्णयो लिखितेन च साक्षिणा व्यवहारिणापि तथा
 क्रयविक्रयादिना यत्तथा विभक्तता ज्ञेया । इथगायष्टहादिभिः ।
 तत्र साक्षी सपिण्डोऽतः सम्बन्धी तत् परः परः ।
 देशजातिकुलश्रेणी-धर्मान् वीक्ष्य मच्चौपतिः ।
 तेन तेनैव धर्मेण तत्र तत्र विनिर्णयेत् ॥

Colophon. इति श्रीरघुमणिबिद्याभूषणभट्टाचार्याधीतशास्त्र श्रीरघुरामश्रीरोमणिभट्टा-
 चार्यकृता दायभागार्थदौपिका पञ्चावली समाप्ता ।

विषयः । संचेषेण दायभागार्थनिरूपणम् ।

No. 169. दौपिकावली. By हरिकृष्णः. Substance, country-made paper
 14×2 inches. Folia, 49. Lines, 5 on a page. Extent, 796 ślokaś.
 Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Candrakīrtigrāma, Post
 office Vaidyervāzār, District Dhākā, Paṇḍita Bhavānikānta Nyāyaratna.
 Appearance, old. Prose and verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

कर्णपूरीकृताखण्डनमेव नवपञ्चवम् ।
 नन्दोत्तरमहं वन्दे पार्वतीप्राणनाथकम् ॥
 को विदामो ... .. अज्ञानां ज्ञानदायिनी ।
 हरिकृष्णेण धीरेण क्रियते दौपिकावलिः ॥
 सर्वकर्मण्युपादेया विशुद्धिचन्द्रतारयोः ।
 तच्छ्रुत्वा चैव सर्वेषां ग्रहाणां फलदाहता ॥
 अस्मार्थः । सर्वकर्मणि विवाहादौ चन्द्रतारयोः शुद्धिपदादेया ग्राह्या तत्
 श्रुत्वा सर्वेषां ग्रहाणां फलदाहता फलदाहत्वम् ॥ यतः सर्वे ग्रहास्तदशुद्धौ
 शुद्धा अपि न शुभफलदा इत्यर्थः ।

चन्द्रताराशुद्धिप्रशंसा ।

सप्तमोपचयाभ्यस्तस्यन्द्रः सर्वत्र शोभनः ।

शुक्लपक्षे द्वितीयस्तु पञ्चमो नवमस्तथा ॥

अस्यार्थः । सर्वत्र शुक्लपक्षे कृष्णपक्षे च शोभनः शुक्लपक्षे पुनः द्वितीय-
पञ्चमनवमस्त्योऽपि शुभः ॥ आद्यस्य इति । अत्र जन्मनक्षत्रगतादपि
नाडीनक्षत्रदोषो नास्ति । तथाच वराहः ।

जन्मनक्षत्रगतस्यन्द्रः प्रशस्तः सर्वकर्मसु ।

... .. ॥

चन्द्रशुद्धिः ।

मितशनिकुजजीवाकांक्ष इन्दुर्नराणां

यथ ... .. नवमस्त्यो ... .. ।

सुसुतनिधनगद्येनृत्यपुचार्यगोऽपि

प्रचुरशुभफलं स्यादामवेधेन शुद्धिः ॥ इत्यादि ।

End.

अथ वर्षाज्ञानम् ।

पञ्चम्यादिषु पञ्चसु कुम्भार्के भवति यदि रोहिणीयोगः ।

अधमस्तमाधमाधम ... .. मङ्गदम्भसां पातः ॥

अस्यार्थः । कुम्भार्के फाल्गुने यदि शुक्लपक्षस्य कृष्णपक्षस्य वा पञ्चम्यादिषु
यदि रोहिणीयोगो भवति एतदुक्तं भवति पञ्चम्या रोहिणीयोगे अधमस्तमा
वर्षा ज्ञेया षष्ठ्या योगे अधमा सप्तम्या योगे मध्यमा एवं यथासंख्येनान्वयः ॥

Colophon.

इति श्रीहरिकृष्णकृतिना कृता दीपिकाबलिः समाप्ताः ॥ शुभमस्तु
शकाब्दाः । १९९९ ॥

विषयः । अत्र प्रथमं चन्द्रताराविशुद्धिनिर्णयम् । चन्द्रताराशुद्धिप्रशंसा । अथ
जन्मादिसंज्ञानिर्णयः । राशिविभागनिर्णयः । लग्ननिर्णयः । राशिभोगनिर्णयः । दिग्धिषति-
निर्णयः । नक्षत्रनामनिर्णयः । योगनिर्णयः । योगानां वर्जनौयभागकथनम् । मन्दादिसंज्ञा-
निर्णयः । शुभाशुभपञ्चफलनिर्णयः । वारवेल्हानिर्णयः । उत्पातयोगनिर्णयः । अस्तयोग-
निर्णयः । नक्षत्रास्तयोगनिर्णयः । अस्तयोगनिर्णयः । अस्तयोगप्रशंसा । उषादिसप्तगण-
निर्णयः । कालशुद्धिनिर्णयः । वर्जनकालनिर्णयः । अभिचारवादननिर्णयः । विवाहादियामिच-
वेधसंक्षिप्तनिर्णयः । वारनिर्णयः । वैवाहिकतिथिनिषेधनिर्णयः । गोधूलिनिन्दा । गणफल-
निर्णयः । नाडीनक्षत्रयोगे मरणनिर्णयः । षडष्टकदोषनिर्णयः । नववध्यागमननिर्णयः ।

पुनर्विवाहनिर्णयः । निषेकनिर्णयः । पञ्चान्तनिर्णयः । नवग्रहनिर्णयः । विद्यारम्भनिर्णयः ।
उपमयननिर्णयः । जलप्रवाह-वीजवपन-गृहकारण-गृहस्थाननिर्णयः । श्रवणादिविचारनिर्णयः ।
गण्डस्थाननिर्णयः । यात्राविधिनिर्णयः । योगिनीफलनिर्णयः । नक्षत्रशूलनिर्णयः । काल-
निर्णयः । विषुवादिसंक्रान्तिनिर्णयः । धान्यमुख्यज्ञाननिर्णयः । वर्षाज्ञाननिर्णयादिस्वचक्रवचन-
समूहसंपदः तेषां व्याख्यानञ्च ॥

No. 170. दुर्गापूजापद्धतिः । (वलिनारायणीया) Substance, country-made paper, 14×3 inches. Folia, 57. Lines, 8 on a page. Extent, 1,995 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1774. Place of deposit, Vakāḍi, Teliveni, District Medinipurā, Paṇḍita Candranātha Cīḍāmaṇi. Appearance, fresh. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः शिवाय ॥ अथ वलिनारायणीयदुर्गापूजापद्धतिः ॥ नच शुक्ल-
पद्यां सायं समये निर्वर्तितमित्युक्तम् । निष्कोटर-वज्रायुधपद्म-सफल-
विविष्टसमीपं गत्वा तन्मूलस्थानं गोमयेनोपलिप्य प्राङ्मुखोऽददम्बुखो
वा उपविश्य ॥ ॐ कर्तव्यंस्मिन् वार्षिकशरत्कालीनायाः श्रीजयदुर्गा-
भट्टारिकायाः शुभवोधनामन्त्रकर्मणि ॐ पुष्पाक्षमित्यादि पुष्पाक्षवाचनं
कृत्वा स्वस्ति प्रवाच्य यथा अयं क्षणः शुभक्षणेऽस्तु तत्र तारावारपद्मनक्षत्रा-
णामन्त्रेन योगोऽस्तु ... .. सकल्पं कुर्यात् । यथा ॐ अथा
स्मिन्ने मासि शुक्ले पक्षे पद्यां तिथौ अस्मिन् विशिष्टभारतभूप्रदेशे गणपति-
दुर्गाभट्टारिकायाश्चरणसरोजसन्निधौ अमुकगोनः श्रीअमुकदेवशर्मा अशेष-
शत्रुक्षयोत्तरोत्तराभ्युदयिष्यति पुत्रपौत्रधनधान्याद्यवच्छिन्नसम्यक्तपेक्षितसिद्धि-
विपद्छान्तिकामः स्वःकर्तव्यश्रीदुर्गाभट्टारिकागृहप्रवेशनपूर्वकभगवत्पुरा-
णार्भागतं ब्रह्मविहितशरत्कालीनसम्यग्दमीनवमीपूजानिमित्तं गणपत्यादि-
देवतापूजापूर्वकं हृन्दारकहृन्दचन्दनचरणारविन्दानायाः वार्षिकशरत्काली-
नायाः श्रीजयदुर्गाभट्टारिकायाः शुभवोधनामन्त्रकर्मणि करिष्ये ॥
इत्यादि ।

End. ततो गृहमागत्य अष्टावधारणं कृत्वा कथान्वित्येति शान्तिं कृत्वा श्रीर्षादं
दत्वा ब्राह्मणेभ्यः सहस्रद्वयस्य भोजनवस्त्रताम्रभूषणानि प्रदाय । देवी जयदुर्गा
प्रचण्डा कालरात्री प्रीयतामित्युक्त्वा ते ब्राह्मणादयः प्रीयतामिति प्रति-
वचनं दद्युः ॥

Colophon. इति बलिनारायणीये दुर्गापूजा समाप्ता ॥ * ॥ शकाब्दाः । १७७४ ॥

विषयः । अथदुर्गाभट्टारिकायाः पूजाविधिः प्रयोगादिश्च ।

No. 171. दुर्गाचर्चित्तत्त्वम्. By रघुनन्दनभट्टाचार्यः. Substance, country-made paper, 14×3 inches. Folia, 30. Lines, 6 on a page. Extent, 652 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Serpur, District Mayamansingha, Paṇḍita Harasundara Tarkaratna. Appearance, tolerable. Verse. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ॥

प्रणम्य जगदीशानीं दुर्गां तत्प्रीतये बुधः ।

शरदचर्चाविधिं तस्याः वक्ति श्रीरघुनन्दनः ॥

व्यवस्थायाः प्रपञ्चस्तु विज्ञेयस्त्रियुतस्ततः ।

पूजाविधेश्च सम्यक्त्वे ज्ञातये काविदैरिह ॥

अथ दुर्गाचर्चित्तत्त्वम् ।

शरत्काले महापूजा क्रियते या च वार्षिकी ।

तस्यां समेतन्माहात्म्यां युक्त्वा भक्तिसमाहितः ॥ इत्यादि ।

End.

अशुभं खञ्जनं दृष्ट्वा देवताक्ष्णपूजनम् ।

दानं कुर्वीत कुर्याच्च स्नानं सर्व्वौषधिकले ॥

Colophon.

इति बन्धुघटीय-श्रीहरिहरभट्टाचार्यात्मज श्रीरघुनन्दनभट्टाचार्यविरचितं
दुर्गाचर्चित्तत्त्वं समाप्तम् ॥ * ॥

विषयः । शरत्कालीनदुर्गापूजाव्यवस्था तत्र प्रमाणादिश्च ।

No. 172. दुष्टजलाशयप्रतिष्ठाविधिः । Substance, country-made paper, 13×3 inches. Folia, 3. Lines, 6 on a page. Extent, 54 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Yaçodal, District Mayamansingha, Kalācārid Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमः शिवाय । अथ दुष्टजलाशयप्रतिष्ठाविधिः लिख्यते ।

वापीकूपतडागेषु विपन्ने पशुमानुषे ।

तस्य शुद्धिं प्रवक्ष्यामि खपूर्व्वोक्तिं यथाविधि ॥

End. ततः पूर्णां दशे (?) बाह्यं विष्टय दक्षिणां कृत्वा शान्त्युदकं दत्वाच्छिद्राव-
धारणं कुर्यात् ।

Colophon. इति वशिष्ठपञ्चरात्रोक्तदुष्टजलाशयप्रतिष्ठाविधिः समाप्तः ॥ ० ॥

विषयः । बापौकूपतडागादिषु पशुमानुषादिशवसंस्कारे सति तस्य पुनः संशोधनविधिः
तत्प्रयोगश्च ।

No. 173. देवविवाहपद्धतिः । Substance, country-made paper, $12 \times 2\frac{1}{2}$ inches. Folia, 5. Lines, 6 on a page. Extent, 92 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1690. Place of deposit, Serpur, Mādhavapura, District Mayamansingha, Paṇḍita Gaṅgādhara Tarkasiddhānta. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. श्रीकृष्णाय नमः । अथ देवविवाहपद्धतिर्लिख्यते ।
उदीच्यां संस्थिते सूर्ये माघे वा मधुमासके ।
विवाहं कारयेदस्या गृहस्थेन विपश्चिता ॥
सुयोगे सुदिने वाथ दत्तोद्यायां विशेषतः ।
वैशाखस्य सुरश्रेष्ठ विवाहं कारयेत् गुरुः ॥ इत्यादि ।

End. ततो दक्षिणां दत्वाच्छिद्रावधारणं कुर्यात् । ततः खगटद्वं देवं नीत्वा
खट्वायां स्थापयित्वा षोडशोपचारैस्तस्मिन् मिथुनं समूज्य नानाविध-
भक्षोत्सवं कुर्यात् । सत्यमेव जयते
एवं विधानतः कृत्वा कन्यादानफलं लभेत् ॥

Colophon. इति देवविवाहपद्धतिः समाप्ता । शुभमस्तु शकाब्दाः । १६९० ॥

विषयः । विष्णुप्रतिष्ठाविधिर्विवाहनिरूपणमुखेन तत्फलनिरूपणम् ।

No. 174. देवीगीता । Substance, country-made paper, 15×3 inches. Folia, 5. Lines, 6 on a page. Extent, 94 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Yaçodal, District Mayamansingha, Kālicandra Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Verse. Correct.

Beginning. ॐ नमः शिवायै ।

न पीनं नापीनं न हि परिमितं नापरिमितम् ।

न रक्तं नारक्तं न हि धवलितं नाधवलितम् ॥

निराकारं नित्यं त्रिगुणरहितं देवमजडम्
तमात्मानं बन्दे परमसुखससन्ताननिलयम् ॥

कुर्म उवाच ।

एवं सर्वगतं सूक्ष्मं कूटस्थमचलं ध्रुवम् ।
द्योमिनस्तत् प्रपश्यन्ति मन्त्रादेव्याः परं पदम् ॥ इत्यादि ।

End. तेषां नित्याभियुक्तानां मया तत्त्वं समर्चितम् ।
नाश्यामि ततः क्षोभं ज्ञानदीपेन चाचिरात् ॥

Colophon. इति कुर्मपुराणे दशमाध्याये देवीगीता समाप्ता ।

विषयः । आत्मज्ञानादिनिरूपणमुखेन देवीमाहात्म्यानिरूपणम् ।

No. 175. देवीमाहात्म्यकौमुदी. By रामकृष्णः. Substance, country-made paper, 16 × 3 inches. Folia, 23. Lines, 8 on a page. Extent, 793 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1687. Place of deposit, Śātibheyepāḍāgāra, Post Office Vaidyervāzār, District Dhākā, Paṇḍita Nilakamala Smṛtibhūṣaṇa. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो दुर्गाय ।

भगवन्तं नमस्कृत्य देवीं भगवतीमपि ।

तन्यते रामकृष्णे देवीमाहात्म्यकौमुदी ॥

अथ तमेव विदित्वेति श्रुत्वास्वज्ञानस्य मोक्षसाधनत्वं सिद्धं तत्त्वज्ञाने च
मन्त्रमायाऽकर्तव्यादौ कर्तव्यादिज्ञानद्वारा ... .. अतस्तत्प्रीतिं विना
तत्त्वज्ञानं न सम्भवति । प्रीतिश्च नाराधनं विना आराधना च प्रभावज्ञानं
विना । तत्प्रभावः सुरथाय राज्ञे मेधोमुनिना उक्तस्तयोः सम्वादो मार्क-
ण्डेय उक्त इति भगवान् श्रीकृष्णद्वैपायनस्तदुक्तं मार्कण्डेयवाक्यमवतारयति
मार्कण्डेय उवाचेति । एवं कथा मार्कण्डेय उवाच । त्रोटिकमुनिं प्रति पुराणं
कथितं ... .. सावर्णिमित्यादि ।
सूर्यस्य पत्नीद्वयं संज्ञा सवर्णा च तत्र सवर्णाया अपत्यं सावर्णिर्वादिता-
दिषु । पित्रनामज्ञानार्थमाह सूर्यतनय इति । अष्टानां पूरणोऽष्टमः तथाहि
स्वायम्भुवः स्वारोचिषः ... .. चाक्षुषः दैवस्तुतः सावर्णि
... .. ब्रह्मसावर्णिर्ऋद्रसावर्णिर्मरुसावर्ण्यश्चतुर्दशमनवः तवाष्टमः
सावर्णिः । मनु अष्टमपदं व्यथे तस्मै वस्तुत एवाष्टमत्वादिति चेन्नर्चि

अन्यथा यावत्त्रेयं अष्टभिरणिमादिभिर्मानो ... .. अस्मेति अष्टमः । स्त्रीकै-
त्वेवं योजना योऽष्टमो मनुः सावर्णिः पुराणे कथ्यते तदुत्पत्तिं मम मनः
विक्षीर्य गदतः निशामय शृणु उत्पद्यतेऽनेनेति उत्पत्तिर्भट्टामायाऽनुभावस्तं
शृणु ॥ उत्थादि ॥

End.

प्राज्ञः स वैश्यः ज्ञानं कीदृशं ममेत्यहमिति सङ्गः बोधः तस्य विद्युत्कारकं
अयं भावः धनादौ ममेति बुद्धिः देहे अहमिति बुद्धिश्च संसारहेतुः
तद्युत्तिकारकं तत्त्वज्ञानमेवेति । अहोभिरित्यनेन ... ..
सम्पन्नं ब्रह्ममेव तेन विभिः । यदतस्तेति सुवि ... .. जन्म तदर्थं यतः
अन्यथा देवीदर्शनात् कथं पुनर्जन्म ... .. इत्यस्य वैश्वर्यादपि तेन
जन्मविना न मन्वन्तराधिकारः तेन तस्य जन्मार्थमेव मरणम् । सावर्णिरिति
... .. सावर्णिकः ... .. सम्बोधनं संसारनिवृत्तिं दृष्ट्वापि तुष्टत्वात्
... .. तत्र ज्ञानं भविष्यतीत्यादौ कालो नोक्तस्तेन तत्त्वज्ञानादित्यभिप्रायः ।
इत्युक्तं अभिलषितं तथोक्ताभ्यां अन्तर्हिता अदृष्ट्या तुभूय । महात्माया-
नुभावेन यथा मन्वन्तराधिप इत्यनेन यदुक्तं तत् स्मारयति एवं देया इति
स्वर्याज्जन्म समासाद्य प्राप्य सावर्णिर्नाम मनुर्भवित्वा भविष्यति इति देवी-
माहात्म्यं समाप्तम् ॥

Colophon.

वेदव्यासेन करुणासागरेण विनिर्मिता ।
पतितानां जीवनाय चण्डौ विजयते चिरम् ॥
व्याख्याता रामलक्षणे चण्डिकेयं यथामति ।
सर्वज्ञानां हि तात्पर्यं कोऽज्ञोविज्ञातुमीश्वरः ॥
इति महासहोपाध्याय उदीच्य-श्रीरामलक्ष्णभट्टाचार्यविरचिता चण्डिका-
टिप्पणी समाप्ता ॥ समाप्तेयं पुस्तिका शकाब्दाः । १९८० ॥

विषयः । मार्कण्डेयपुराणान्तर्गतस्य सप्तमतीनामकस्य देवीमाहात्म्यस्य व्याख्यानम् ॥

No. 176. देवीमाहात्म्यचन्द्रिका. By शिवाचार्यः. Substance, country-
made paper, 12×2½ inches. Folia, 52. Lines, 7 on a page. Extent, 1,456
çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāñhālpāḍā,
Post Office, Nāihāti, Rāmatāraṇa Thākura. Appearance, old. Prose.
Correct.

Beginning.

ॐ नमः शिवाय ।

प्रणम्य परमां देवीं कुमतिध्वंसकारिणीम् ।

श्रियाचार्यो वितनुते देवीमाहात्म्याचन्द्रिकाम् ॥

यच्चतुर्भुजमित्रेण धृतिदासादिनाच यत् ।

लिखितं तत्समालोक्य रच्यते तत्समासतः॥

प्राक्षिल जैमिनिर्महाभारतकथां श्रोतुमिच्छन् मार्कण्डेयमहर्षिसुपगम्य शृष्ट-
वान् नायमस्माकं कथालक्षण इति । इत्यादि ।**End.**

खण्डितत्वात् शेषो नास्ति ।

विषयः । मार्कण्डेयपुराणान्तर्गत-देवीमाहात्म्यास्य व्याख्यानम् ।

No. 177. देवीमाहात्म्यटीका, सिद्धान्तमञ्जरीनाम्नी. By कृष्णानन्दः .
Substance, country-made paper, 11 x 2½ inches. Folia, 8. Lines, 10 on
a page. Extent, 250 ślokaś. Character, Bengali. Date, SK. 1752. Place
of deposit, District Vāṅkuḍā, Viṣṇupura, Paṇḍita Rūparāma Bhaṭṭācāryya.
Appearance, fresh. Prose. Generally correct.

Beginning.

श्रीश्रीरामः । ॐ चण्डिकायै नमः ।

भवानीचरणाम्बोजं प्रणिपत्य प्रणीयते ।

सिद्धान्तमञ्जरी चण्ड्याः कृष्णानन्देन धीमता ॥

चण्डिकायाः पूर्वपक्षं कृत्वा नत्वा शिवापतिम् ।

राज्ञान्तः क्रियते तस्य सुगंधोपकृतये मया ॥

षट्सम्वादः ॥ आदौ पञ्चमुनिगणसम्वादस्तत्र मार्कण्डेयकौस्तुभसम्वाद-
स्तत्र मेघः सुरथसम्वादः ॥ निशामय तदुत्पत्तिमिति ॥ इत्यादि ॥**End.**ननु आङ्ग शब्दे अलोपो भवति कथमेतत् कचिदपवादविषयेऽप्युत्तर्गे विधि-
निर्विशत इति आङ्गि अकारलोपप्राप्तेऽपि बुद्धिः ॥ उपेक्षीति कचित् ॥यद्वा अकारादिति एहि पञ्चालोपः । अ इति सुरथसम्बोधनम् । तथाच
कृष्णे सम्बोधनेऽप्यपे शोभायामः प्रकीर्तितः ।

नत्वा देवीपदद्वन्द्वं कृष्णानन्देन भिक्षुणा ॥

संक्षिप्य रचिता श्लेषा देवीमाहात्म्यटीक्यनी ॥ * ॥

Colophon.

इति कृष्णानन्दविरचिता सिद्धान्तमञ्जरी समाप्ता ॥ शुभमस्तु शक १७५९ ।

विषयः । मार्कण्डेयपुराणान्तर्गत-देवीमाहात्म्यास्य संक्षेपेण व्याख्यानम् ।

No. 178. देवीमाहात्म्यटीका . By गोपालः . Substance, country-made paper, 13×2½ inches. Folia, 12. Lines, 8 on a page. Extent, 288 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Viṣṇupura, District Vāṅkūḍā, Śrī Rūparāma Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमः परदेवतायै ॥

यस्याः कोटि जगन्नि सन्ति कतिधा नो सन्ति वादत्वं
चिद्यत्र ब्रह्ममहेन्द्रशङ्करमुखाः कोकनक्ष आसते । (?)
यत्पादाङ्गरजःकर्णारुणशिखास्तदुब्रह्म यत्प्रसा
तां वन्दे जगदीश्वरीं भगवतीं सच्चिन्मयीमम्बिकाम् ॥
श्रुतिं स्मृतिं चापि पुराणजातं
विलोक्य तन्त्राणि शिष्योद्दिनानि ।
गोपालनामा विबुधो विधत्ते
टीकामिमां सप्तशतीस्तवस्थ ॥
यद्यसि टीका प्रचुरा कवीनां
निवेशितास्तव च सत्प्रमेयाः ।
तथापि टीका मम दर्शनीया
बुधैरयं मुद्गिं हतोऽञ्जलिर्मे ॥
सन्ति चेत् बहवो दोषा गुणलेशोऽपि कुत्रचित् ।
अनुगृह्णन् गृह्णन् सन्तो गुणकणं मम ॥ इत्यादि ।

End.

खण्डितत्वात् शेषो नास्ति ।

विषयः । मार्कण्डेयपुराणान्तर्गत-देवीमाहात्म्याख्यानम् ।

No. 179. देवीमाहात्म्यविवरणम् . By गोपालमिश्रः . Substance, country-made paper, 12×3½ inches. Folia, 88. Lines, 7 on a page. Extent, 2,233 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1618. Place of deposit, Hālisahar, Caudhuripāḍā, Vecārāma Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

सुविचार्यं ब्रह्मनर्थान् श्रीकृष्णध्यानकाङ्क्षिणा ।

श्रीमद्गोपालमिश्रेण चण्डीव्याख्या वितन्यते ॥

पुरा किल भगवद्वादरायणशिक्षेण महाभारतविषयकथाकाङ्क्षिणा जैमिनिना
मार्कण्डेयमुनिः प्रष्टः ॥ इत्यादि ।**End.**एवं अनेन प्रकारेण कवियर्षभः कवियश्रेष्ठः । यथा स्युस्तरपदे व्याघ्रपुङ्गव-
र्षभकुञ्जराः सिंहशार्दूलनागाद्या इत्यमरः । देव्याः सकाशात् वरं लब्ध्वा
सूर्यात् जन्म समासाद्य सावर्णिमेनुर्भविता इत्यम्बयः । एतत् द्विपाठः
कर्त्तव्यः इति ॥**Colophon.**

इति श्रीगोपालमिश्रकृतायां चण्डीटीकायां देवीमाहात्म्यविवरणं समाप्तम् ॥

विषयः । मार्कण्डेयपुराणान्तर्गत-देवीमाहात्म्यस्य व्याख्यानम् ।

No. 180. देवीमाहात्म्यवृत्तिः. By गोविन्दरामसिद्धान्तवागीशः. Substance,
country-made paper, 16 x 4 inches. Folia, 62. Lines, 7 on a page. Extent,
1,736 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Nāḍiyā-
grāma, Post Office Lonsing, District Pharidpur, Paṇḍita Čaçibhūṣaṇa
Smṛtiratna. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमश्चण्डिकायै ।

यत्पादपद्मनिशं परिचिन्त्य भक्त्या

योगीन्द्रवृन्दपरिवन्द्यपदो जरोऽभूत् ।

तत् देवमानुषसुरारिगणैः प्रपूज्यं

भक्त्याप्यनन्यगतिकः सततं नमामि ॥

यस्याः प्रसादात् बलभूतप्रधानाः

खराज्यभाजोऽप्यभवन् दिगीशाः ।

तस्याः स्तुतेष्टित्तिरियं प्रकाशते

गोविन्दरामेण विपश्चितां सुदे ॥

यद्यप्येव बहुभिरेव निबन्धकृद्भिर्विविधं व्याख्यातं तथाप्यस्य रक्षस्यविशेष-

विज्ञानार्थतद्विद्वद्भिरालोकनीयम् ॥ पुरा किल भगवद्वादरायणास्तेवासो

जैमिनिभारतीयकथानन्तरं सावर्ण्युत्पत्तिं भगवन्तं मार्कण्डेयं प्रष्टवान् काथ्या-

न्तरव्यासत्तेन तेन कथां कथयितुं सम नायं समयः किन्तु विन्यपध्वस्त-

वासिनः सर्वशक्त्यर्थतत्त्वज्ञा मच्छिष्यास्तत्वारः पक्षिणः स्युस्तान् पृच्छेत्युप-
दिष्टोऽसौ गत्वा तान् पृष्ठवान् ते च साङ्गादमात्मभाग्यं वर्णयन्तो मेधः-
सुरथसम्वादात्मिकां भाण्डरये मार्कण्डेयेन कथितामितिहासकथासुपवर्ण-
यितुमारभमाणा जचुर्मार्कण्डेय उवाचेति । स्तकण्डोरपत्यं मार्कण्डेयः ...
... पूर्वस्वरस्य वृद्धिः । ... इत्युकारस्तोपः ।
यद्यपि जैमिनिमुनिस्थाने पक्षिणामेव वचनकर्तृत्वं अतः पक्षिण जचुरित्येव
वक्तुं युज्यते तथापि मार्कण्डेयेनोपदिष्टाः कथाः पक्षिभिरुच्यन्ते इति मार्क-
ण्डेय उवाचेति । सावर्णिरिति । योऽष्टमो मनुः कथ्यते स सावर्णिस्तदु-
त्पत्तिं सम स्थाने निशामय पृष्ठु सम किम्भूतस्य विस्ताराद्भूतः प्रपञ्चात्
कथयतः सावर्णिरिति ... दित्वादन् । अष्टमो मनुः किम्भूतः सूर्य-
तनयः सूर्यतनय इति पदेन समुद्रकन्यायाः सवर्णाया अपत्यव्यापत्तिः ।
सावर्णिरिति पदेन सूर्यपलाशकायाया अपत्यव्यापत्तिरिति । ननु निशा-
मयेत्येव शमोऽदर्शन इत्यनुशासनात् कथं नमानुबन्धानां ह्रस्वाः सत्यं संज्ञा-
पूर्वकत्वात् ह्रस्व इति केचित् । वस्तुतस्तु दृष्टेरपि ज्ञानवचनादित्यनुशासनात्
ज्ञानातिरिक्तबोधन ... एवास्य सानुबन्धत्वं यथा
उपशमयति रोगानिति प्रकृते तु श्रवणं ज्ञानं शमोऽर्थः ॥ इत्यादि ॥

End.

मार्कण्डेय उवाच । इतीति । देवौ इति एवं प्रकारेण तयोर्थेयाभिलषितं
वाञ्छितं वरं दत्त्वा भक्त्या ताभ्यामभिष्टुता सती सद्यस्तत्क्षणं अन्तर्दिता
अदृष्टा बभूव । एवमिति । एवं प्रकारेण देव्या देवीसकाशाद् वरं लब्ध्वा
क्षयिष्येष्टः सुरथः सूर्यात् जन्म समासाद्य संप्राप्य सावर्णिर्मेनुर्भविता ।
स्त्रोकमेतत् वारद्वयं केचित् पठन्ति तदिहाप्रमाणं वचनाभावात् । प्राचीन-
व्यवहाराभावाच्च ॥

Colophon.

वेदाग्निरेतोऽनघनानि (?) पृथ्वी-
गते शकाब्दे गिरिजापदाब्जम् ।
सञ्चिन्त्य चण्डौस्तुतिर्हन्तिमेतां
गोविन्दरामो विततान विप्रः ॥
मयोक्तमिह यत्किञ्चित् विरुद्धमेतत् भवेत् ।
तत् क्षन्तं विपश्चिद्धिः क्षमासारा हि साधवः ॥
इति श्रीगोविन्दरामभट्टानावागौशभट्टाचार्य्यज्जनायां देवीमाहात्म्याष्टमौ देवी-
माहात्म्यं समाप्तम् ॥

विषयः । मार्कण्डेयपुराणान्तर्गत-देवीमाहात्म्यस्य व्याख्यानम् ॥

No. 181. देवीमाहात्म्यवृत्तिः. By नरसिंहचक्रवर्ती. Substance, country-made paper, 14 × 1 inches. Folia, 112. Lines, 3 on a page. Extent, 1,407 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura, Ichāpurāgrāma, Paṇḍita Hariprasāda Tarkālaṅkāra. Appearance, old. Prose. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय । ॐ नमश्चण्डिकायै ।

देव्याः पादयुगं मनोजसतुलं ब्रह्मादिभिः सेवितं
भीरोर्भीतिहरं भयं सुररिपोर्मुक्तिप्रदं योगिनाम् ।

नत्वा कोषमशेषशब्दगहनं ज्ञात्वा च तन्त्रं मुने-

स्वस्याः श्रीनरसिंह एष तनुते माहात्म्यतत्त्वं कृतम् ॥

पुरा किल भगवद्वादरायणशिष्येण भारतकथाकाङ्क्षिणा जैमिनिना मार्कण्डेयमुनिः शृष्टो नाथं कथासमय इत्युपेक्षमाणो विन्यासलनिवासिनश्चतुरः पक्षिणः प्रक्ष्यसीति समादिदेश । तदनन्तरं जैमिनिना शृष्टास्ते मार्कण्डेय-भागुरिस्त्वादात्मकमिति चासमनुयर्थयन्तत्कथामारभमाणस्ते अचुर्मार्कण्डेय उवाचेति । इत्यादि ।

End.

ताभ्यामित्युभयचान्वयः । ताभ्यां दत्त्वा ताभ्यामभिद्युतेति एवं वरं देव्याः सकाशात् लब्ध्वा ज्ञविद्यर्षभः ज्ञविद्येष्टः सुरथः सूर्याञ्जलि समासाद्य सम्प्राप्य सावर्णिर्भनुर्भविता ॥ इति मार्कण्डेयपुराणे सावर्णिके भन्वन्तरे देवीमाहात्म्यं समाप्तम् । माहात्म्यमिति महात्मनोभावः माहात्म्यं यण् । एवं सर्वत्रैव योज्यम् ॥

Colophon.

इति श्रीनरसिंहचक्रवर्तिरुक्ता देवीमाहात्म्यटीका समाप्ता ॥

विषयः । मार्कण्डेयपुराणीयदेवीमाहात्म्यस्य व्याख्यानम् ॥

No. 182. देवीमाहात्म्यमञ्जरौ. By नरसिंहचक्रवर्ती. Substance, country-made paper, 12 × 2½ inches. Folia, 58. Lines, 7 on a page. Extent, 1,573 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1595. Place of deposit, Āriyādaha 24-Parganas, Paṇḍita Haripada Bhattachāryya. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. अत्र प्रथमपत्रं नास्ति तेन द्वितीयपत्रप्रारम्भवाक्यं लिखितम् ॥ स्वर्ग्यतनयः
तदुत्पत्तिं निशमय शृणु जानीहि चेत्यर्थः । समानः वर्णो यस्याः स
सवर्णो अस्या अपत्यं सावर्णिः इत्यादि ।

End. एवं अभिलिखितं वरं देव्याः सकाशात्तद्धा चवियर्धभः सुरथः सूर्य्याज्जग
समासाद्य संप्राप्य सावर्णिर्मनुर्भविता ।

Colophon. इति मार्कण्डेयपुराणे सावर्णिके मन्वन्तरे देवौमाहात्म्यं समाप्तम् ।
कृता श्रीनरसिंहेन द्विजेन चक्रवर्तिना ।
सतां चित्तविमोदाय देवौमाहात्म्यमञ्जरी ॥ ० ॥
वाणाङ्गेषुविधौ शाके मासे च श्रावणाश्रये ।
पूर्णाङ्कता पुस्तिकेषा राजेन्द्रेण द्विजन्मना ॥

विषयः । मार्कण्डेयपुराणान्तर्गत-देवौमाहात्म्यटीका ।

No. 183. देवौमाहात्म्यवृत्तिः, (तत्त्वावबोधिनी). By विद्याविनोदाचार्यः .
Substance, country-made paper, 14 x 4½ inches. Folia, 50. Lines, 10 on a
page. Extent, 1,750 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of
deposit, Hālisahar Valdeghāṭa Babu Girīṣa Candra Gaṅgopādhyāya.
Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

सत्यमेव जयते

Beginning. ॐ नमश्छिकायै ।

नला जमजया (?) गूढं भान्तमेकमनेकवत् ।
विद्याविनोदाचार्यश्च चण्डीटीकां करोत्यश्रुम् ॥ इत्यादि ।

End. विवस्वतो जन्म उत्पत्तिं समासाद्य सावर्णिर्मनुर्भविता सावर्णिरभूत् मनु-
र्भविष्यति इत्यर्थः । अद्यतने लट् अतएव स वसूव महाभाग इति प्रथम-
मपि सङ्गतम् ।

Colophon. इति विद्याविनोदाचार्यकृतायां चण्डीटीकायां तत्त्वावबोधिण्यां देवौ-
माहात्म्यं समाप्तम् ॥ ० ॥

विषयः । मार्कण्डेयपुराणान्तर्गत-देवौमाहात्म्यस्य व्याख्या ।

No. 184. देवीमाहात्म्यवृत्तिः, (तात्पर्यकौमुदीनाम्नी). By रघुनाथचक्रवर्ती . Substance, country-made paper, $14\frac{1}{2} \times 2\frac{1}{2}$ inches. Folia, 61. Lines, 8 on a page. Extent, 2,653 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1617. Place of deposit, Sāthbheyepādāgrāma, Post Office Vaidyerbāzār, Parganā Sonargā, Paṇḍita Tārākānta Vācaspati. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय । ॐ नमः सरस्वत्यै ।

भङ्गल्ये सर्व्वकर्मादौ ... .. प्रणम्यते ।

मादृशसादृशं सिद्धौ चैरम्भभवस्तम्बते ॥

आनन्दैकनिकेतनं सुलतीनां ... ..

प्रह्मेन्द्रादिनमस्तुतं ... .. ।

न सद्भावबोधनां ... ..

तद्वन्दे जगदम्बिकापदयुगं रक्ताम्बुजाभप्रभम् ॥

सत्कुलद्विजराजेन सम्मनोद्धारिवर्त्मना ।

श्रीमता रघुनाथेन कौमु ... .. ॥

... .. न तत्त्वप्रदायिनी ।

तात्पर्य्यकौमुदी धीरा यथावद्वधीयताम् ॥ ० ॥

इच्च तु देवीमाहात्म्याख्यावसरे प्रथमं तत्पाठविशेषो लिख्यते । ॐ नारा-

यण ... .. कथं नारायणादिनामधट्कनिरूपितदेवता नमस्तुत्य ।

नारायणं नमस्तुत्य नरश्चैव नरोत्तमम् ।

देवीं सरस्वतीं चैव ततो जयमुदीरयेत् ॥

तत्र नारायणप्रणयकालीन सागरजल ... .. नरः क्षतरामादि-

शरीरपरिपक्षोऽवतारविशेषः । नरोत्तमः पुरुषोत्तमः श्रीकृष्ण इति यावत् ।

कृष्णस्तु भगवान् स्वयमिति भागवतश्रवणात् । देवी भगवती आद्या शक्तिः ।

यदनुग्रहात् स ... .. नैष्ठ शक्त्यधिक्यं भवति । सरस्वती सर्व्ववाङ्म-

याधिकृतदेवता वाग्देवतेति यावत् । आसः पुराणेतिहासादीनि शास्त्राणि

वेदायनि वा (?) आसो वादरायणः कवीन्द्र इति आख्यायते । एतान्

प्रणम्य जयं उदीरयेत् पठेदित्यर्थः । तत इत्यस्य वाक्यालङ्कारप्रयोजन-

मावमर्थः । आनन्दार्थस्य यवन्तपदेनोपलब्धेः । जयमिति कृष्णद्वैपायन-

प्रणीतपुराण-भारत भागवतादि । एतस्य देवीमाहात्म्यग्रन्थस्य सिद्धमन्त्र-

स्वरूपत्वात् । ... .. तदादौ तदन्ते च प्रणवं दत्त्वा पठेत् इति शास्त्रार्थः ।

नत्याठकृष नादृशसङ्कल्पसमाहिततत्पुस्तकमध्यर्चासने स्थापयित्वा पठे-
दित्यास्तां विसरः । इत्यादि ।

End. एवमिति एवंप्रकारेण सुरुषः देव्या वरं लब्ध्वा क्षत्रियवर्षभः क्षत्रियश्रेष्ठः
सूर्याञ्जन समासाद्य ... पुनरावृत्तिः समाप्तिं द्योतयति । तथा साया-
दिति चातुर्भुजी ॥ ० ॥

Colophon. इति श्रीरघुनाथचक्रवर्त्तिकृतायां नाट्यकौमुद्यां देवीमाहात्म्याटीकायां
देवीमाहात्म्याख्यानं समाप्तम् ॥

विषयः । मार्कण्डेयपुराणान्तर्गत देवीमाहात्म्यस्य आख्यानम् ।

No. 185. देवीमाहात्म्यवृत्तिः, (विद्वन्मनोरमा). By गौरीवरः. Substance,
country-made paper, 13×3½ inches. Folia, 55. Lines, 10 on a page.
Extent, 2,681 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1515. Place of
deposit, Kāṭhālpādā vid Nāihāti, Paṇḍita Rāmātārāṇa Thākura. Ap-
pearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमस्तुष्टिकायै ।
पान्तु वां चण्डिकाचण्डकोदण्डखण्डनिखनाः ।
दुरितौघतमस्काण्डे खण्डनेकान्तपण्डिताः ॥
संचिन्तसारविदुषा श्रीगौरीवरशर्मणा ।
क्रियते सप्तशतिकाटीका विद्वन्मनोरमा ॥

... द्वैपायनाभिधानमहर्षिवेद्यासप्रोक्तजयाख्यमार्कण्डेयपुराणान्तर्गतसाव-
र्णिकमन्वन्तरौय सावर्णिः सूर्य्यतनय इत्यादि सावर्णिर्भविता मनु रित्यन्तस्य
देवीमाहात्म्यप्रकाशकस्य धन्यसन्दर्भस्य यथाशक्ति आख्यानमाचक्षे ॥

End. एवमनेन प्रकारेण क्षत्रियवर्षभः क्षत्रियश्रेष्ठः तथाच स्युस्तरपदे व्याघ्र-
पुङ्गववर्षभकुञ्जराः । सिंहशार्ङ्गसुनागाद्याः पुंसि श्रेष्ठार्थगोचरा इत्यमरः ।
सुरुषः देव्याः सकाशान् वरं लब्ध्वा सूर्याञ्जन समासाद्य सावर्णिर्मनु-
र्भविता इति ॥ ० ॥

Colophon. इति श्रीगौरीवरकृतायां विद्वन्मनोरमायां सप्तशतिकाटीकायां देवीमाहात्म्य-
समाप्तम् ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥

वाणेश्वरपञ्चेन्दुमते शकाब्दे प्रणम्य गौरीचरणारविन्दम् ।

... ॥

विषयः । मार्कण्डेयपुराणान्तर्गत-देवीमाहात्म्यस्य व्याख्यानम् ।

No. 186. देवीमाहात्म्यटीका, (सप्तशतीविवेकः). By रामचन्द्रवाचस्पतिः .
Substance, country-made paper, 11 x 4 inches. Folia, 120. Lines, 7 on a
page. Extent, 2,250 ślokas. Character, Bengali. Date, (?) Place
of deposit, Bhātpādā, 24-Parganas, Paṇḍita Rāmendra Nyāyavāgīṣa.
Appearance, fresh. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

यामाङ्गराद्यां प्रकृतिं सुमीन्द्रा

यामेव धात्रीं प्रतिपालनेन ।

अन्ते तु चन्तीं चरूपधात्रीं

अव्याज्यगत् पर्यन्तमन्दिनीं सा ॥

प्रणम्य चण्डीचरणारविन्दं

श्रीरामचन्द्रो द्रुतसयजन्मा ।

सुबोधिनीं सज्जनतोषिणीं च

चकार चण्डीमहिम्नैकसाराम् ॥

... .. सप्तशतीविवेकां

तनोति सन्नोषकरीं कवीनाम् ।

पुरा किल भगवन्नारायणशिष्येण भारतविषयकौर्त्तिना जैमिनिना प्रष्टो
मार्कण्डेयो मुनिः । इत्यादि ॥

End.

देवी इति वरं तथोरभिलषितं दत्त्वा ताभ्यां वैश्यसुरयाभ्यां अभिष्टुता सती
सद्यस्तत्क्षणात् अन्तर्हिता बभूव । अन्तर्दधौ । एवमिति एवं देव्याः सका-
शात् वरं लब्ध्वा चचियर्षभः चचियथेष्टः सुरथः सूर्याज्जन्म समासाद्य
प्राप्य सावर्णिर्मेनुर्भविता ॥

Colophon.

इति मार्कण्डेयपुराणे सावर्णिके मन्वन्तरे देवीमाहात्म्यं समाप्तम् ॥
इति रामचन्द्रवाचस्पतिकृता चण्डीटीका समाप्ता ॥ ० ॥

विषयः । मार्कण्डेयपुराणान्तर्गत-देवीमाहात्म्यस्य व्याख्यानम् ।

No. 187. दोलयात्राप्रमाणतत्त्वम् . By रघुनन्दनभट्टाचार्यः . Substance, country-made paper, 14×2½ inches. Folia, 4. Lines, 8 on a page. Extent, 132 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Serpur, District Mayamanasimha, Paṇḍita Harasundara Tarkaratna. Appearance, tolerable. Verse. Correct.

Beginning. श्रीहरिः । फाल्गुणपौर्णमास्यां दोलयात्रामाह तीर्थचिन्तामणौ ब्रह्मपुराणम् ।
फाल्गुण्यां संयतो भूत्वा गोविन्दस्य पुरं व्रजेत् ।
नरो दोलागतं दृष्ट्वा गोविन्दं पुरुषोत्तमम् ॥ इत्यादि ।

End. पश्यन् द्वितीयं चरति गोदत्याद्युपपातकम् ।
क्षिप्रक्यशेषपापानि तृतीये च न संशयः ॥
इमां यात्रां कारयित्वा चक्षवर्ती भवेन्नरः ।
वाङ्मणस्य चतुर्विदे ज्ञानस्य जायते भुवम् ॥ * ॥

Colophon. इति श्रीरघुनन्दनभट्टाचार्यविरचितं दोलयात्राप्रमाणतत्त्वं सम्पूर्णम् ॥
विषयः । श्रीकृष्णस्य दोलयात्राप्रकरणादिनिरूपणम् ।

No. 188. दोलयात्रामृतम् . By नारायणतर्काचार्यः . Substance, country-made paper, 18×3½ inches. Folia, 3. Lines, 8 on a page. Extent, 123 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā Vikramapura Vajrayoginigrāma Paṇḍita Kālikānta Ćiromaṇi. Appearance fresh. Prose and verse. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।
नत्वा गोविन्दपादाब्जं दृष्ट्वा च स्मृतिसङ्कष्टान् ।
नारायणो वितनुते दोलयात्रामृतं सुधीः ॥
स्कन्दपुराणे ।
फाल्गुने मासि राजेन्द्र अर्धमर्त्तुणि शान्तिमे । (?)
गोविन्दं दोलयेद् यो वै स वैकुण्ठपुरं व्रजेत् ॥
कृत्तिकायां ध्वजोत्थानं ज्येष्ठायां क्षपणं तथा ।
दोल उत्तरफल्गुण्यां यात्रामेनां सुदुर्लभम् ॥
ब्रह्मवैवर्ते ।

अधवासः क्षपान्ते च फाल्गुण्यर्त्ते ऋषोत्तम ।
गोविन्दं दोलयेद् यो वै स वैकुण्ठपुरं व्रजेत् ॥ इत्यादि ।

End. होलिकां कारयेद् यस्तु पौर्णमास्यां नरोत्तम ।

सहसा कुलमादाय विष्णोर्लोकं सहीयते ॥

दशाक्षरविधानेन पूजयेच्च जनार्दनम् ।

शोभं कृत्वा विधानेन ततो यात्रां समापयेत् ॥

Colophon. इति नारायणतर्काचार्यविरचितं दोलयात्रावृत्तं समाप्तम् ।

विषयः । फाल्गुनपौर्णमास्यां भगवतो दोलयात्राविधिविवेचनम् ॥

No. 189. द्रव्यगुणसङ्गृहटीका. By शिवदासः . Substance, country-made paper, 16×3 inches. Folia, 77. Lines, 7 on a page. Extent, 2,194 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā Bhagavān Candra Dāsa Kavirāja, Appearance, old. Prose and verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

दशाननादिनिमिरपरिभूतमिदं जगत् ।

प्रससाद यतस्तस्मै कस्मैचिन्नहये नमः ॥

कणादसांख्यायुर्वेदतन्त्राणां पारदृश्यनः ।

तानस्यानन्तसेनस्य वन्दे चरणपङ्कजम् ॥

महदादिनिर्माथोऽयं यस्याः प्रादुरभूत् किल ।

धर्ती गुणमयी भक्त्या भैरवी जननी भजे ॥

रचितश्चक्रदत्तेन यो द्रव्यगुणसङ्गृहः ।

श्रीमता शिवदासेन तस्य व्याख्या विधीयते ॥

नोक्ताश्चक्रेण ये द्रव्यगुणा विस्तरभौरुषा ।

तेऽपि प्रसन्नतो लेख्याः शिष्यव्युत्पत्तये मया ॥ इत्यादि ।

End.

इदानीमस्य सङ्गृहग्रन्थस्योपादेयतां दर्शयितुमाह ।

तन्त्राणां सारमाहृत्य द्रव्यानां गुणसङ्गृहः ।

भिषजानुपकाराय रचितश्चक्रपाणिना ॥

आसीत् सभायां शिखरेस्वरस्य

लम्बप्रतिष्ठः किल लाञ्छनेन ।

वाणीविलासं कविसार्वभौमं

विजित्य यः प्राप यशो दुरापम् ॥

काकुम्हसेनस्तु ततस्ततोऽभूत्
 तस्यापि लक्ष्मीधरसेननामा ।
 तस्माच्च भूतस्तरणस्तनूज-
 स्तस्याप्यनन्तस्तनयोऽथ जज्ञे ॥
 योऽन्तरङ्गपदवीं दुरवापां
 हवमय्यतुलकौर्तिरवाप ।
 गौडभूमिपतितोऽपि कसाह- (?)
 कत्तुतस्य हतिनः हतिरेषा ॥

Colophon. समाप्तोऽयं ग्रन्थः ॥

विषयः । चक्रपाणिदत्तकृतद्रव्यगुणसङ्ग्राहाभिधानवैद्यकग्रन्थस्य व्याख्यानम् । तदनुक्रांश-
 पूरणञ्च ।

No. 190. द्वात्रिंशत्सिंहासनकथा . By वररुचिः . Substance, country-
 made paper, 17 × 3 inches. Folia, 46. Lines, 8 on a page. Extent, 1,472
 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1719. Place of deposit, Naihati,
 District 24-Parganās, Paṇḍita Haraprasāda Cāstrī. Appearance, tolerable.
 Prose. Incorrect.

Beginning. (अस्य प्रथमपत्रं नास्ति तेन द्वितीयपत्रस्य प्रारम्भवाक्यं लिखितम् ।) ततश्च
 भूखननादिभिरनेकप्रकारैः कनकरत्नस्य द्वात्रिंशत्पुत्तलिकाभिरपेतं चन्द्र-
 कान्तमणिमयं अष्टस्रोच्छ्रयं तेजसा जाज्वल्यमानं सिंहासनं प्रादुरभूत् ।
 इत्यादि ।

End. त्रिलोकी जेतथा जडतनुरमात्यः शशधरो
 वसन्तः पथ्यायोद्यतबाहुश्चक्रकुचा दूरे ।
 रणत्कङ्कणामन्दमौषलगी घना सुवदना श्यामा मनोहारिणी । (?)
 ईषत्कुक्षितमध्यभागललिता सुयत्तलोमाबली ॥
 शुभाभेव ... .. समो दूरम् ॥ ० ॥

Colophon. इति वररुचिकृत द्वात्रिंशत्कथनं सम्पूर्णम् । शके १७१९ लिखितमेतत् ।

विषयः । द्वात्रिंशत्पुत्तलिकाभिर्विक्रमादित्यस्य गुणवर्णनम् ।

No. 191. द्वादश्याचाप्रयोगः . By विद्यानिवासः . Substance, country-made paper, 16 × 2½ inches. Folia, 22. Lines, 5 on a page. Extent, 469 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Vāḍari, Mayamanasimha, Paṇḍita Ćivacandra Nyāyabhūṣaṇa. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

श्रीदुर्गायै नमः ।

ब्रह्मास्वादसहोदरनिर्भररसमाधुरीभाञ्जि ।

विद्यानिवासस्तनुते यात्राकर्माणि सदृशो भर्तुः ॥

कोऽत्र विधिनिषेधो नीलमणिर्यथा तथा सेव्यः ।

तदपि विधेरनुगत्या सत्यास्कन्दं निराकुर्माः ॥

इह खलु भगवद्दर्शनादुपस्थितप्रेमाकलितस्येन्द्रियुन्मनरपतेर्भक्तियोग एवो-
द्देश्यत इति ब्रह्मविज्ञापितेन प्रतिभारूपिणा भगवता वरप्रदानेन यात्रा
प्रवर्तिता । इत्यादि ।

End.

तस्मिन् काले तु ये भक्त्या कृष्णं पश्यन्ति मानवाः ।

न तेषां पुनरावृत्तिः कल्पकोटिशतैरपि ॥

विष्णोः स्वरूपमाख्याय विष्णुलोके वसन्ति ते ।

ततः काञ्चनादिदक्षिणां दद्यात् एवमेव महासम्पद्द्या चतुर्दशीपर्यन्तं
श्रीजगन्नाथं पूजयेत् ।

Colophon.

इति विद्यानिवासोक्तद्वादश्याचाप्रयोगः समाप्तः ॥ * ॥

विषयः । श्रीमज्जगन्नाथदेवस्य द्वादश्याचाप्रयोगादिनिरूपणम् ।

No. 192. धर्मदीपिका . By चन्द्रशेखरः . Substance, country-made paper, 18 × 5 inches. Folia, 33. Lines, 8 on a page. Extent, 1,056 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naihāṭi, District 24-Parganas, Paṇḍita Haraprasāda Ćāstri. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

नत्वा शिवपदद्वन्द्वं ताततप्तातसेवितम् ।

तत्प्रभावर्द्धितास्त्राभिः क्रियते धर्मदीपिका ॥

विद्याभूषणविख्यातः षड्दर्शनमते सुधीः ।

तत्सुतस्तादृशो धीमान् ततोऽधीनी च तत्सुतः ॥

श्रीचन्द्रशेखरो नाम्ना ख्यातो वाचस्पतिः स्मृतौ ।

स्मृतौनाञ्च प्रकाशार्थं तनोतीमां प्रदीपिकाम् ॥

तत्र भीमांसातर्क एव वेदतन्मूलकशास्त्रार्थप्रकाशकः । तथाच भट्टभीमांसा-
संज्ञकसर्कः सर्ववेदसमुद्भवः । सर्वेषां वेदानां समुद्भवः प्रकाशो यस्मादिति
विग्रहः । इत्यादि ।

End.

अश्वत्थार्थं विध्यसम्भवात् अस्यार्थः अश्वत्थार्थं असम्भवार्यं विध्यसम्भवात्
विधेरेव प्रवृत्तेः अतो विधेयस्यासम्भवं विधेयं व्यवस्थापयति । तथाचोक्तम् ।
द्रवादिषु शुवादीनां व्याकोषस्य च शङ्कषु ।
अर्थोपपत्तिवशात् तस्माद्वावस्यैवेत्यवस्थितिः ॥

Colophon.

प्रथमपादस्य शेषः ॥ * ॥ श्रीश्रीगुरवे नमः । ॐ हरये नमः ॥ श्रीरामः ॥

विषयः । अत्र प्रथमं विधिनियमपरिसंख्यादीनां यथासम्भवं भीमांसा । ततोऽधिकरण-
निरुक्तिः । ग्रन्थाधिकरणनिरूपणम् । ख्यादिरन्यायनिरूपणम् । विकल्पनिरूपणम् । कपालाधि-
करणनिरूपणम् । प्रतिनिध्याधिकरणनिरूपणम् । तदादितदन्त्यायनिरूपणम् । सर्वशक्त्यधि-
करणनिरूपणम् । योगसिद्ध्यधिकरणनिरूपणम् । तन्त्रप्रसङ्गन्यायौ । स्तुतशस्त्राधिकरणञ्च ।

No. 193. धर्मविवेकः. By हलायुधः. Substance, country-made paper, 8×3 inches. Folia, 3. Lines, 7 on a page. Extent, 36 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Thānū Kerāṇi-gaṇḍja, Sāktāgrāma, Paṇḍita Trilocana Tarkālaṅkāra. Appearance, fresh. Verso. Correct.

Beginning.

अज्ञावीजो वेदविप्रान्मुसितः

शाखाविद्यास्तास्यतस्वी दशापि ।

पुण्यान्यर्था द्वे फले स्थूलसूक्ष्मे

मोक्षः कामो धर्मदृष्टोऽथमीशः ॥

यातः क्षामखिलां प्रदाय हरये पातालमूलं बलिः

शक्तुप्रस्थविसर्जनात् स च मुनिः स्वर्गं समारोपितः ।

आवाल्यादसतो सती सरपुरी कुन्ती समारोपयत्

इहा सीता पतिदेवतागमदधो धर्मस्य सूक्ष्मा गतिः ॥ इत्यादि ।

End. जल्पन्ति स्वरयः सर्वे धर्मो रचति धार्मिकम् ।
 यतज्ज्ञातव्यमद्यैव किमव च भविष्यति ॥
 जयोऽस्तु पाण्डुपुत्राणां येषां पक्षे जनार्दनः ।
 यतः क्षणस्ततो धर्मो यतो धर्मस्ततो जयः ॥

Colophon. इति महाकविहस्तायुधविरचितं धर्मविवेकाष्टकाद्यं समाप्तम् ॥

विषयः । कतिपयप्रश्नपूरणलोककथनम् ।

No. 194. धर्मेतिहासः . Substance, country-made paper, 16 x 8 inches. Folia, 115. Lines, 6 on a page. Extent, 2,932 lokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Mayamanasimha, Serapura. Paṇḍita Candrakānta Tarkāṇkārā. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

नारायणं नमस्कृत्य नरक्षेव नरोत्तमम् ।
 देवीं सरस्वतीं चैव ततो जयसुदीरयेत् ॥
 एकदा ब्राह्मणः कश्चित् पुनदारादिपोषणे ।
 वधो गतमभिजाय चिन्तामाप दुःखयाम् ॥
 धर्मो हि परमो धन्यः परलोकसुखावहः ।
 श्रुतः कदाचित् साधुभ्यामिति गाथा सनातनी ॥
 स मथा न श्रुतो धर्मो न कृतो नानुचिन्तितः ।
 अधुना स्वल्पमेवागुरवशिष्टं हि मे मतम् ॥
 इति चिन्ताकुलो विप्रो धर्मशूषणे रतः ।
 सहितः पुत्रशिष्याभ्यां ... ... सदैव सः ॥
 कृतं गत्वा महात्मानं विनयानतकम्बरः ।
 कृताञ्जलिपुटः सम्यक् प्रोवाच स्वमनोगतम् ॥ इत्यादि ।

End.

अन्यास पङ्क्तौ वै हृथा भवसमुद्भवाः ।
 केवलं गर्भदुःखाय ये गङ्गां न गता नराः ॥
 गङ्गासाक्षात्प्रेतद्वि यः पठेत् विष्णुसन्निधौ ।
 सभायां वापि विप्रेन्द्राः शृणुयाद्वापि भक्तितः ॥
 गङ्गास्नानफलं प्राप्य सुखभोगैकसन्निधिः ।
 विरागुः पुत्रपौत्रैश्च हतो दिवमथाव्रजेत् ॥

द्विजा जङ्घः ।

धर्मेतिहासस्य कथा विचित्रा

मया श्रुतास्तन्मुखपङ्कजाद् गुरो ।

तामाशिशं सम्प्रत्यनन्तरं देवं

यथा स्मरामो हि यथाच कुर्वन्हे ॥

अपनयतु मङ्गलं वः सकलजगन्मङ्गलालयः श्रीमान् ।

दिनकरविबोधितनवनलिननिभेक्षणो विष्णुः ॥ ॐ ॥

Colophon.

इति श्रीपद्मपुराणोद्धृते धर्मेतिहासे सप्तविंशतितमोऽध्यायः ॥ ॐ ॥ समाप्त-
स्यायं ग्रन्थः ॥

विषयः ।

पितृपूजा पतिसेवा सर्वजनेषु समता ।

मित्राद्रोक्षो विष्णुभक्तिश्च एते पथ महात्मनाः ॥

इत्यादिनिरूपणसुखेन एतदनुष्ठानफलनिरूपणम् । पतिव्रताद्युपाख्यानप्रदर्शनेन च माण्डव्यो-
पाख्यानम् । तडागखननादिफलनिरूपणम् । उच्चादिरोपणपुष्पनिरूपणम् । अश्वत्यादिउच्च-
रुदनदोषकथनम् । गोप्रचारदानपुष्पनिरूपणम् । विष्णुप्रासादादिदानफलकथनम् । रुद्राक्ष-
माहात्म्याकथनम् । रुद्राक्षरूपविवेचनम् । रुद्राक्षधारणमन्त्रनिरूपणम् । धानौफलमाहात्म्यादि-
कथनम् । तुलसीमाहात्म्याकथनम् । गङ्गास्नानमाहात्म्यादिनिरूपणम् ।

No. 195. धातुघोषा वा धातुसाधनम्. By रामकान्तः. Substance, country-
made paper, 12 × 2½ inches. Folia, 48. Lines, 8 on a page. Extent, 1,392
lokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District
Dhākā, Thānā Kerānigañja, Śāktāgrāma, Paṇḍita Trilocana Tarkālaykāra.
Appearance, fresh. Prose. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

नत्वा गुह्यपदद्वन्द्वं रामकान्तेन यत्नतः ।

बालानामवबोधाय क्रियते धातुसाधनम् ॥

अथ धातवः । यद्यपि वदन्ती धातवस्तथापि ग्रन्थगौरवभयात् भटिति
सर्वधातुसाधनानुसन्धानधीजनकत्वाच्च दृढसम्भता दशैवात्र निबध्यन्ते ॥
यदुक्तं द्रष्टेः ।

भू-स्था-गम-दशोऽस्ति दा-ह-ज्ञा-यत्-चिन्तयः ।

दशेते पुरतो ज्ञेया शीघ्रज्ञानाय धातवः ॥ इति ।

तत्रादौ भूधातुरन्यते । भूसत्त्वायामिति सत्त्वार्थे वर्त्तमानस्य भूशब्दस्य
क्रियाभावो धातुरिति धातुसंज्ञायां पश्चात् त्यादिप्रत्ययः । एवमेव सर्व-
वानुसन्धेयं । सम्प्रत्यर्थे वर्त्तमाना भवति भवतः भवन्ति । भवसि भवथः
भवथ । भवामि भवावः भवासः ॥ इत्यादि ।

End. यङ् लुग्वि सर्वस्मादातीरिति रत्नमालाव्याकरणसूत्रम् । तथा लुगधिकारे
यङो बङ्गलमिति चान्द्रः । तथा सर्ववर्णेषां चर्करौतथाष्टनवे + +
यितान्नादित्यत्रान्त्यङ्गणमुपात्तं । तेन धोभवीतीत्यादिसिद्धम् ॥

Colophon. इति धातुधोषा समाप्ता ।

विषयः । भू-स्वा-गम दशसिद्धि दा ह-ज्ञा-यङ्-चिन्निरूपदशधातूनामाख्यातकदन्तयोः सर्वत्र
रूपकथनम् । तत्र तत्र धातुधोषादिविवेचनम् ।

No. 196. धातुमाला . By जुमरनन्दी . Substance, country-made
paper, 14 × 3 inches Folia, 13. Lines, 6 on a page. Extent, 273 ślokaś.
Character, Bengali. Date, SANA, 1293, Sālā. Place of deposit, Parganā
Vagdi, Telivcui, District Medinipurā, Paṇḍita Candranātha Cūḍāmāṇi.
Appearance, new. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः शिवाय ॥

धातौ शम्भुमुखोद्भूते धान्ता वैकल्यमागते ।
क्रियते तस्य शब्दार्थं यत्नो जुमरनन्दिना ॥
स्वाद्यदादि जुहोत्यादि दिवादिः स्वादिरेव च ।
तुदादिश्च रुधादिश्च तनक्रादिचुरादयः ॥
भू सत्तायां । अथ तवर्गान्ताः । चिन्ती संज्ञाने अत सातत्यगमने श्रुति-
रासेचने । इत्यादि ।

End. यट् खिट् षट् पुष्पि चिंसायां शठ खठ गतिसंस्कारयोः शठ आलस्ये शठि-
शोधने खट् नुट् उपघाते जुङ् प्रेरणे नङ् भंगे णङ् उपसेवायां तङ्
आघाते परस्मैपदिनः ॥ चुरादयः समाप्ता ॥

Colophon. समाप्ता चेयं धातुमाला सन १९९२ साल ॥

विषयः । स्वाद्यादिदशगणीयधातूनामर्थकथनं तेषामनुबन्धादिकथनम् ।

No. 197. धातुमाला. By महेशः. Substance, country-made paper, 12×2 inches. Folia, 14. Lines, 5 on a page. Extent, 184 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Vāṅkuḍā Viṣṇupura, Paṇḍita Candranārāyaṇa Bhattācāryya. Appearance, tolerable. Prose. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमः शिवाय ।

राधाकृष्णं नमस्तुभ्य महेशदेवशर्मा ।

लिख्यते धातुमाला च श्रीदुर्गायाः प्रसादतः ॥

अथ भ्वादिगणि-लट्प्रकरण धातवः संचेषेण लिख्यते । भू सत्त्वाद्या भूधातुः परस्मैपदी । भवति भवतः भवन्ति ।

End.

खण्डितत्वात् शेषो नास्ति ।

विषयः । अर्थनिरूपणमुखेन धातूनां रूपनिरूपणम् ।

No. 198. धातुमाला. By षष्ठीदासविश्वारदः. Substance, country-made paper, 12×3 inches. Folia, 24. Lines, 7 on a page. Extent, 504 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamanasimha, Serapura, Paṇḍita Dargāsundara Kṛtiratna. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

अज्ञानध्वान्तसंहन्ती' भारतीभिन्दुसन्निभाम् ।

गुरुश्च ज्ञानदं भक्त्या प्रणमामि पुनः पुनः ॥

मनोरमादिमालोक्य धातुटीकां गुणाधिकाम् ।

करोमि धातुभिर्मालां शिष्टानां कण्ठभूषणम् ॥

मुवाद्यदादिकाराद्यो दिवादिः स्वादिकस्ततः ।

तुदादिस्तदुपः प्रोक्तो मुचादिस्तदनन्तरम् ॥

रुधादिकतनादिश्च क्रियादिः संचुरादिकः ।

एते दश गणा ज्ञेयाश्च कातन्त्रसम्प्रताः ॥ इत्यादि ।

End.

चन्त्यर्था धातवो ये स्युचुराद्या अपि ये कृताः ।

परस्मै षचने तेषां प्रयोगः परिकीर्तितः ॥

एतत् संक्षेपतः प्रोक्तं ग्रन्थविस्तारभूतितः ।

अन्येनेकगणस्या ये विज्ञेयास्तै प्रयोगतः ॥

मन्त्राः समीपस्थो जाह्नवीक्षेत्रसन्निधौ ।

गोपालपुरजोऽकार्षीत् धातुमात्रां विशारदः ॥

Colophon. इति वैदिकजयकृत्यतर्कवागीश-भट्टात्मज-श्रीबट्टिदासविशारदविरचिता
धातुमात्रा समाप्ता ॥ * ॥

विषयः । मुद्राद्यदिप्रभृतिधातुनिकराणां विशदार्थनिरूपणम् ।

No. 199. धातुलक्षणम् . By दनोकाचार्यः . Substance, country-made paper, 13×3 inches. Folia, 33. Lines, 5 on a page. Extent, 1,100 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Tripurā, Vidyākūṭa, Paṇḍita Jagadbandhu Bhaṭṭācāryya, Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

शिवं प्रणम्य बोधाय बालानां स्मृतये सताम् ।

आचार्य-श्रीदनोकेन निर्यते धातुलक्षणम् ॥

भू-स्था गम-दृशो ... कृ-जा-यच्-चिक्तयः । इत्यादि ।

End. खण्डितशेषत्वात् समाप्तिस्तुल्यकं वाक्यं नास्ति ।

विषयः । मुद्रादिदशगणीयधातुनामर्थकथनम् ।

No. 200. धातुसंग्रहः . Substance, country-made paper, 18×3½ inches. Folia, 11. Lines, 9 on a page. Extent, 396 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Parganā Vagḍi, Teliveni, District Medinipurā, Paṇḍita Candranātha Cūḍāmaṇi. Appearance, fresh. Verse. Correct.

Beginning. ॐ नमः शिवाय ॥

केन च बालजनानां निर्मलबोधाय चाशुतोषाय ।

संपद्य इह धातूनां विधीयते प्रयोगलब्धानाम् ॥

भू सप्ताथां पा पाने घ्रा गन्धोपादाने घ्रा शब्दाग्निसंयोगयोः ह्य गति-
निवृत्तौ ॥ इत्यादि ।

End. भाज प्रथक्करणे सभाज प्रीतिसेवकयोः परस्मैपदिनः शूर वीर विक्रान्तौ
स्थूल परिवर्द्धने आत्मनेपदिनः इति स्पृशादि ।

Colophon. इति चुरादिगणीयाः ॥ समाप्तस्यार्थं संगृहीतः प्रयुक्तधातुगणः ॥

विषयः । धातूनामर्थकथनं तेषामनुबन्धादिनिरूपणेनात्मनेपदादिविवेचनञ्च ।

No. 201. नाड़ीप्रकाशः . (कणादसंहितायाम्) Substance, country-made paper, 16×3 inches. Folia, 8. Lines, 6 on a page. Extent, 144 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Mayamanasinhā, Serapura, Bābu Haracandra Caudhuri. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

नमः शङ्कराय ।

पद्मकेभ्यः पद्मसंख्यागतेभ्यो

वेदा जाता ऋग्यजुःसामभेदाः ।

अथर्ववेदस्यायुर्वेदस्य तस्मिन्

ज्ञात्वां शम्भो श्रीकणादस्य भक्तिः ॥

आस्ते वेदः पञ्चमो वैद्यकाख्यो

वेत्ता कश्चित् तस्य नास्ते महेष्टात् ।

तस्माज्जाताय्येत तस्मात्पुराणैः

तस्माज्ज्ञात्वा वक्तुमर्हामि शास्त्रम् ॥

प्रथमे नाडिकाज्ञानं द्वितीये रोगनिश्चयः ।

तृतीये च कषायः स्यात् चतुर्थे पारदादिकम् ॥

पञ्चमे तु मन्त्राविद्या रसजारणमारणम् ।

यस्य प्रभावाद्भोगाश्च नश्यन्ति सच्च सूक्ष्मतः ॥ इत्यादि ।

End.

भग्ननाशो (?) न जीवेच्च वातशीथी न जीवति ।

वक्त्राकृतित्त्रिंशन्नेत्रो न जीवेद्विकलेन्द्रियः ॥

इत्युक्तं नाडिकाज्ञानं निदानं कथ्यतेऽधुना ॥ ... ॥ * ॥

Colophon.

इति कणादसंहितायां नाड़ीप्रकाशः समाप्तः ॥ श्रीदुर्गाचरणं भक्तिरासाक्ष ॥

विषयः । नाडीज्ञानमुखेन रोगादिनिरूपणम् ।

No. 202. निकुञ्जरहस्यम् . Substance, country-made paper, $12\frac{1}{2} \times 5$ inches. Folia, 3. Lines, 11 on a page. Extent, 78 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Tripurā, Mahārāja's Library. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. श्रीराधाकृष्णार्था नमः ।

द्रुतकनकसुगौरस्निग्धमेघौघनीला
... .. रखिलदृन्दारण्यमुद्गासयन्को ।
सदुल्लसवदुकूले नीलपीते दधानौ
अर निमृत्तनिकुञ्जे राधिकाकृष्णचन्द्रौ ॥ इत्यादि ।

End. परमरसरहस्यानन्द ... .. दृष्ट्वा-
विपिन-नवनिकुञ्जे दिव्यदिव्येविलासैः ।
निरवधि रममाणौ राधिकाकृष्णचन्द्रौ
भज सकलमुपेक्ष्य ... .. ॥
स्वस्मिन्मतिरम्यं राधिकाकृष्णचन्द्र-
प्रसदरसविलासैरद्भुतं भावयुक्तम् ।
पठति य इह ... .. मयप्रचित्तौ
विजनमनु स राधालोषु सख्यं लभेत ॥

Colophon. इति श्रीनिकुञ्जरहस्यसौख्यं सम्पूर्णम् ॥

विषयः । निकुञ्जे रममाणयोः श्रीकृष्णराधिकयोः स्तुतिः ॥

No. 203. निगमतत्त्वसारः . Substance, foolscap paper, 8×3 inches. Folia, 12. Lines, 10 on a page. Extent, 297 çlokas. Character, Nāgara. Date, ? Place of deposit, Dhākā, Ramanā's Kālīmāṭha. Appearance, new. Verse. Correct.

Beginning. श्रीगणेशाय नमः ।

कैलासशिखरे रम्ये नानारत्नविभूषिते !
आनन्दभैरवो देवः पप्रच्छानन्दभैरवीम् ॥
श्रीआनन्दभैरव उवाच ।
निगमामशशास्त्राणि मया त्वयि प्रकाशितम् ।
तेषां मध्ये सारभूतं वद कान्ते कुलेश्वरि ॥

पुरा श्रीलम्बुखाम्भोजात् श्रुतं वक्त्रविधं मया ।
 श्रीरुद्रयामलाख्यञ्च तथाचीनरतन्त्रकम् ॥
 शशियामलमाख्यातं तथान्यद्विस्तरं प्रिये ।
 योगसारं तत्त्वसारं तथा गुह्यं वदस्व मे ॥ इत्यादि ।

End.

शानन्दभैरव उवाच ।

एतदङ्गुतमाद्याम् लम्बुखान् श्रुतं मया ।
 अथ प्रभृतिं देवेशि तव दासी भवाम्यहम् ॥

Colophon.

इति निगमतत्त्वसारे एकादशः पटलः ॥ समाप्तोऽयं ग्रन्थः ।

विषयः । शिवया सृष्टि शिवसंवादेन योगसारतत्त्वसारयोर्निरूपणम् । तत्र पञ्चतत्त्व-
 माद्यात्मादिकथनम् । पञ्चतत्त्वादिशुद्धिविधिः । योगविधिः । मन्त्रादिसाधनविधिः । स्तोत्रादि-
 शोधनविधिः । कवचविधिः । चण्डीपाठक्रमः । मन्त्रमांसादिशोधनविधिः । सम्बिदाकल्प-
 कथनम् । अशक्तानां पञ्चतत्त्वविधिविशेषकथनञ्च ।

No. 204. निगमलता. Substance, country-made paper, 19 × 5 inches.
 Folia, 34. Lines, 6 on a page. Extent, 637 ślokas. Character, Bengali.
 Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura, Mājha-
 pādā, Bābu Bāsavihārī Rāya. Appearance, new. Verse. Incorrect

Beginning.

ॐ नमः परदेवतायै ।

कैलासपर्वते रम्ये यासावने च शर्वरी (?) ।

सृष्ट्वा तु चरणौ देव्या भगवान् शङ्करोऽप्रवीत् ॥

श्रीशङ्कर उवाच ।

मातर्दुर्गे महाभाये कृपां कृष दयामयि ।

हृदि शूलं समुहृत्य चाहि मां पद्मलोचने ॥

श्रूयतां सुभगे देवि यच्छूलं वर्त्तते हृदि ।

तन्मया कथितं भद्रे मृषा ज्ञात्वा न मुह्यति ॥

तव वक्त्रे श्रुतं पूर्वं भगरूपा त्वमेव हि ।

वाक्येनास्त्रापनं नैव कथं कुर्याद्भुभगेस्वरी ॥

इदं चैकं द्वितीयञ्च वरदानौ कथञ्चन ।

तृतीयं परमेशानि जीवह्निने गतिर्न च ॥

जीवस्थिते सदा शम्भोर्गमनं केन वा कृतम् ।

इति चिन्तापरो भूत्वा वातुलोऽभून्न संशयः ॥

श्रीपार्ष्वत्युवाच ।

नाहं वदामि खलु पामरेषु रतिं त्यजामि पशुवादिनेषु । (?)

वाचं त्यजामि कुलकर्म्मातिने सङ्गं त्यजामि किल चम्पकेषु ॥

श्रीशङ्कर उवाच ।

देवि विश्वेश्वरि त्वं हि सृष्टिस्थित्यन्तकारिके ।

कथं मां पशुरुषेण स्थापितासि रतिप्रिये ॥

श्रीपार्ष्वत्युवाच ।

पुरा कोचवधुसङ्गादीराक्षारं भवान् कृतः ।

तथापि पशुभावत्वं न मुञ्चति कथञ्चन ॥ इत्यादि ।

End.

मिगमं मत्कुलं नाथ लताहं निश्चितं प्रभो ।

इति ज्ञात्वा सावहित्ता न प्रकाश्य कदाचन ॥

यः पाति पुष्टिकामेतां गृहे रक्षति नित्यशः ।

तस्य स्थाभे ह्यहं वडा सर्वदा त्वत्पुरे यथा ॥

पटलं वा तदर्धं वा तदर्धं वा मच्छेत्पर ।

जानाति स गुह्यः साक्षान्मत्समस्तत्समोऽपि वा ॥

Colophon.

इति निगमसन्तायां पार्वतीश्वरसंवादे चतुर्विंशतिः पटलः । सम्पूर्णेऽर्थं
ग्रन्थः ॥

विषयः । शङ्करं प्रति शङ्कर्या उक्तिरूपोऽर्थं प्रबन्धः । तत्र पञ्चमकारेषु प्राधान्यतः पञ्चम-
मकारस्यैव प्रपञ्चशः प्रथोगादिविधिः । लतासाधनविधिः । दिव्यवीरादीनां लक्षणादिकथनम् ।
पञ्चममकारसाधनेनैव मोक्षप्राप्तिकथनम् । भैरवीचक्रे प्रवर्तमाने वर्णभेदराहित्यादिकथनम् ।
पञ्चमकारशोधनादिविधिः । पुनः पुनः पानविधिः । योनिपूजाविधिः । तत्र ध्यानादि-
कथनम् । अथ कालिकापूजाविधिः । नारापूजाविधानम् । उग्रनाराविधानकथनम् । अभि-
षेकविधिकथनम् ।

No. 205. नित्यानन्दाष्टकम्. By श्रीकृष्णदासगोस्वामी. Substance, coun-
try-made paper, 10×4½ inches. Folia, 3. Lines, 4 on a page. Extent,
24 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Agartalā,
Vṛddhanagara, Tripurā, Paṇḍita Mineçvara Sārbbabhauma. Appearance,
new. Verse. Generally correct.

Beginning.

श्रीनित्यानन्दाय नमः ।

शरच्चन्द्रधानिं स्फुरदमलकानिं गजपतिं
 हरिप्रमोक्षार्थं धृतपरमसत्त्वं क्षितसुखम् ।
 समापूर्णज्ञेयं करकक्षितवेद्यं कलिभिदं
 भजे नित्यानन्दं भजनतत्त्वकन्दं निरवधि ॥ इत्यादि ।

End.

... ..
 ... ..
 परं नित्यानन्दाष्टकमिदमपूर्वं पठति य-
 क्षदंघ्रिद्वन्द्वाक्षं स्फुरति नितरां तस्य हृदये ॥

Colophon.

इति श्रीनित्यानन्दाष्टकं श्रीकृष्णदासगोखामिविरचितं सम्पूर्णम् ॥

विषयः । अष्टभिः श्लोकैर्नित्यानन्दस्य लयकथनम् ।

No. 206. निरुत्तरतन्त्रम् . Substance, country-made paper, 18×5 inches. Folia, 26. Lines, 8 on a page. Extent, 750 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura, Mājhapādā, Bābu Rāsavihārī Rāya. Appearance, new. Verse. Correct.

Beginning.

ॐ नमो जगन्मोक्षिन्ने ।

श्रीदेशुवाच ।

सिद्धिविद्या पुरा प्रोक्ता मन्त्रयन्त्रादिकानि च ।
 नाभाभावप्रभेदेन संशयो जायते प्रभो ॥
 भावभेदेन कथय लोकनिसारकारक ।
 सर्वेषां शरणं तन्त्रं सिद्धान्तविष्णुसम्मतम् ॥
 आसामाराधना केन भावेन परिजायते ।
 आशां वः प्रकृतिः कापि तव वा कीदृशी क्रिया ॥
 तत् प्रकाशय सम्यग्भवे येन याभि निरुत्तरम् ।

श्रीशिव उवाच ।

सर्व्यासां सिद्धिविद्यानां प्रकृतिर्दक्षिणा प्रिये ।
 दिव्यो वीरो वरारोहे चिन्तयेदक्षिणां शुभाम् ॥
 दिव्यो वीराश्च देवेशि कालीकुलं विचिन्तयेत् ।
 श्रीकुलश्च त्रिभिर्भावैश्चिन्तयेत् सुरसुन्दरि ॥

काली तारा भद्रकाली भुवना महिषमर्दिनी ।
 त्रिपुटा ललिता दुर्गा विद्या प्रतिशिवा प्रिये ॥
 कालीकुलं समाख्यातं श्रीकुलञ्च ततः परम् ।
 सुन्दरी भैरवी बाला वसना कमला तथा ॥
 धूम्रवती च मातङ्गी विद्या खम्रावती प्रिये ।
 मधुमती महाविद्या श्रीकुलं परिभाषितम् ॥
 क्षतायां पूजयेत् कालीं नीले नीलसरस्वतीम् । इत्यादि ॥

End.

काली तारा तथा क्षिप्वा मातङ्गी भुवनेश्वरी ।
 अन्नपूर्णा तथा दुर्गा महिषासुरमर्दिनी ॥
 ललिता त्रिपुरा भद्रे भैरवी वमला तथा ।
 त्रिपुटा च तथा नित्या कमला च सरस्वती ॥
 जयदुर्गा तथा भद्रे तारा त्रिपुरसुन्दरी ।
 अष्टादश महाविद्यास्तन्त्रादौ कथिताः प्रिये ॥
 नाच कालविशुद्धिः स्थात् समयासमयादिकम् ।
 न वारतिथिनक्षत्रं न योगः करणक्षया ॥

Colophon.

इति निरुत्तरतन्त्रे देवीचरसंवादे पञ्चमः पटलः ॥

विषयः । शिवाशिवयोः संवादेन भावभेदनिरूपणम् । कालीकुलकथनम् । श्रीकुल-
 कथनम् । पद्माम्नायनिरूपणम् । कालीपूजायां गुरुमन्त्रादनिरूपणम् । कलानिरूपणम् ।
 दक्षिणकालिकामन्त्रतन्त्रानपूजादिविधिः । महाकालध्यानकथनम् । कुलुकादनिरूपणम् ।
 कालीसूक्तकथनम् । कालीकवचकथनम् । अजपानिरूपणम् । अथ पुरश्चरणविधिः । दिव्य-
 वीरपद्मभावभेदात् पुरश्चरणप्रकारभेदकौर्त्तनम् । प्राणायामविधिः । निर्गुणसगुणभावचिन्तन-
 विधिः । रात्रौ पूजाविधिः । महानिशादनिरूपणम् । अथ वीराभिषेकविधिः । तत्र अभिषेक-
 मन्त्रादिकथनम् । सिद्धमन्त्रलक्षणम् । शक्तिसाधनं विना निर्व्याणाभावकथनम् । माचादि-
 पञ्चकन्याख्यानम् । शक्तिचक्रादिलक्षणकथनम् । पञ्चचक्रविधिः । कुसुमानुक्तपादिकथनम् ।
 चक्रे वर्जनीयकथनम् । गोप्यकर्म्मकथनम् । राजचक्रे देवचक्रे च विशेषकथनम् । योगिनां
 साधनादिविधिः । साधिकास्तुत्यादिकथनम् । कुलाचारादिसाधनकथनम् । विद्याविशेषे
 शक्तिविशेषविधानम् । अथ वेद्यास्तुत्यादिकथनम् । पञ्चद्रव्यनिरूपणम् । तेषां श्रुतिकथनम् ।
 नवकन्यानिरूपणम् । तर्पणे मुद्रादिविधिः । पञ्चीकरणविधिः । अष्टादशमहाविद्याकौर्त्तनञ्च ।

No. 207. निर्णयसिन्धुः. By कमलाकरभट्टः. Substance, country-made paper, 15×7 inches. Folia, 270. Lines, 13 on a page. Extent, 104,364 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1772. Place of deposit, Kāṭihālī, District, Mayamanasimha, Paṇḍita Navakiṇora Tarkacūḍamaṇi. Appearance, fresh. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । श्रीरामाय नमः । श्रीकृष्णाय नमो नमः ।

काशष्णैकनिकेतनं रामं सीतालताशोभितम् ।

विश्वामित्रान्वयायनततीसमालम्बनशशिनिं वन्दे ॥

लक्ष्मीसदायं कल्पद्रुतलावर्जितगोकुलम् ।

वर्द्धापीडं घनश्यामं मङ्गः किञ्चिदुपास्महे ।

देवार्धधर्मरचायै मायामानुषरूपिणम् ।

पितामहं हरिं वन्दे भट्टनारायणाङ्गयम् ॥

यत्पादसंस्थितिः सर्वमङ्गलप्रतिभूयते ।

तान् भट्टरामकृष्णाख्यानं श्रीरामचरणाश्रुतम् ॥

सर्वकल्याणसन्देहनिदानं यत्पदद्वयम् ।

युनदीसीदरीमन्मामन्त्राख्यां नौमि सादरम् ॥

विन्दुमाधवपादाङ्गरोलम्बोक्तविषयम् ।

ज्वालाधं धातरं भट्टदिवाकरमुपास्महे ॥

हेमाद्रिमाधवमते प्रविचार्य सम्य-

गालोक्य तत्त्वमथ तीर्थकृतं परेषाम् ।

श्रीरामकृष्णतन्मयः कमलाकराख्यः

काले यथामतिं विनिर्णयमातनोति ॥

सन्ति यद्यपि विद्वांसस्तन्निबन्धाश्च कोटिशः ।

तथाप्यसुखं वैदग्ध्यं केचिद्विज्ञातुमौशते ॥

तत्र संक्षेपतः कालः षोडशाङ्गोऽथमष्टतुर्मासः पक्षो दिवस इति । तत्राब्दो

माधवमते पञ्चधा सावनः सौरश्रान्द्रो नाक्षत्रो चार्द्धस्य इति ॥ इत्यादि ।

End.

प्रेतक्रियैकोद्विष्टनिषेधेऽपि सिद्धे पुनस्तदुपपन्नमाब्धिकपरं तेन तत् पार्ष्वण-

मेध । निदण्डिनो द्वादशनारायणवलिः तद्विधिरन्यश्च विशेषः प्रागुक्त-

इत्यलं वङ्गमा ॥

एवं निरूपितमिदं गहनन्तु धर्म-

तत्त्वं विचार्य वचनैस्तुल्यैः सुसम्यक् ।

तदोषदृष्टिमपञ्चाय विवेचनीयं

विद्वद्विरित्यवरतं प्रणतोऽस्मि तेभ्यः ॥ * ॥

Colophon. समग्रोऽयं निर्णयसिम्भुरिति शक १७७९ ।

विषयः । प्रयागस्नानादिविधिः । कम्बलभूषण्यादिदानविधिः । संक्रान्तिविचारः । सप्तमीव्रतस्नानदानादिविधिः । मन्त्रमाघौयोगादिकथनम् । शोलिकापौर्णमास्यादिकृत्यनिरूपणम् । रजोदर्शनतिथिराश्यादिकृत्यनिरूपणम् । दण्डसिंहासनादिपूजानिरूपणम् । शमी-
दृक्षादिपूजानिरूपणम् । कोजागरलक्ष्मीपूजनादिकृत्यनिरूपणम् । कार्तिकप्रतःस्नानाकाशप्रदीपो-
त्तर्गादिविधिः । चातुर्मास्यव्रतसमाप्तिबोधनादिविधिः । धनुःसंक्रमणपुण्यकालादिकृत्यनिरूपणम् ।
शुद्धोदययोगादिकृत्यनिरूपणम् । माघस्नानविधिर्माघे मूलकभक्षणदिनिषेधः । विष्णुपविचारोपणादि-
विधिः । ज्येष्ठीवोत्थत्यादिकृत्यनिरूपणम् । शक्रध्वजारोपणादिविधिः । वामनपूजादिविधिः ।
मन्त्रालयापार्ष्ण्यादियादिविधिः । कपिलपछौहत्यादिविधिः । गजच्छायादिकथनम् । देवीपूजा-
चण्डीपाठादिविधिः । वैशाखशुक्लचतुर्दश्यां ज्येष्ठचव्रतादिकृत्यनिरूपणम् । सेतुवन्धरामेश्वरपूजादि-
निरूपणम् । कीकिलव्रतादिकृत्यनिरूपणम् । मासविचारादिकृत्यनिरूपणम् । व्रतारम्भकालादिकृत्य-
निरूपणम् । ग्रहणादिकृत्यनिरूपणम् । लौहित्यस्नानादिविधिः । अभिषेकविधिः । गर्भाधानादि-
संस्काराभावदोषकथनम् । सौमनोग्नयादिसंस्कारकर्मानिरूपणम् । विवाहादिविधिः । देव-
प्रतिष्ठादिविधिः । सदसच्छूराणां व्यवस्था । शिङ्गयुक्तशालग्रामद्वयपूजनादिनिषेधः । शोमादि-
निरूपणम् । आजादिकृत्यनिरूपणम् । क्रयविक्रयादिकृत्यनिरूपणम् ।

No. 208. निर्व्याख्यतन्त्रम्. Substance, country-made paper, 12×2½
inches. Folia, 18. Lines, 8 on a page. Extent, 432 ślokas. Character,
Bengali. Date, ? Place of deposit, Hālisahara Khāsvāti, Mahādeva
Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः परमदेवतायै ।

कैलासपर्वते रम्ये नानारत्नोपशोभिते ।

विपरीतरतासक्ता चण्डी पप्रच्छ शङ्करम् ॥

श्रीचण्डिकोवाच ।

निराकारं निर्गुणं स्तुतिनिन्दाविवर्जितम् ।

स्तुतित्वं सर्वकर्तारं वर्णातीतं स्तुमिच्छाम् ॥

संज्ञादिरहितं शान्तं किमाकारं प्रतिष्ठितम् ।

तस्मादुत्पत्तिर्देवेश किमाकारेण जायते ॥ इत्यादि ।

End. यदि भक्तियुतो मर्त्या मनसा चिन्तयन् सदा ।
ते नरा नहि गच्छन्ति कदाचिन्मम मन्दिरं ॥
इति ते कथितं तत्त्वं वैष्णवस्य सुरेश्वरि ।
यज्ज्ञानादभरत्तश्च क्षम्यते नात्र संशयः ॥

Colophon. इति श्रीनिर्वाणतन्त्रे विष्णोः स्तोत्रकथनं नाम द्वादशः पटलः ॥

विषयः । ब्रह्मनिरूपणम् । ब्रह्मण्डोत्पत्तिनिरूपणम् । नराणां जन्ममृत्यादिनिरूपणम् ।
गायत्रीनिरूपणम् । गायत्रीमाहात्म्यानिरूपणम् । षडङ्गन्यासमन्त्रादिनिरूपणम् । बृहद्ब्रह्माण्ड-
लक्षणनिरूपणम् । योगाचरणनिरूपणम् । सत्यादिलोकनिरूपणम् । विष्णुस्तवकथनञ्च ।

No. 209. नीतिसारः, (गारुडोद्यः). Substance, country-made paper, 12×3 inches. Folia, 13. Lines, 7 on a page. Extent, 366 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 136. Place of deposit, Brāhmaṇamaṇḍali viā Bārāṣāt, Paṇḍita Rāmanārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । अथ नीतिसारः ।
उत्तमैः सह साक्षात् पण्डितैः सह सकृद्याम् ।
असुप्तैः सह भिन्नं कुर्वाणो मासोदति ॥
परवादं परस्वप्नं परिहृय परस्त्रिया ।
परवेग्ननिवासश्च न कुर्वीत कदाचन ॥ इत्यादि ।

End. गृहे चाभ्यन्तरे द्रव्यं लग्नश्चैव तु दृश्यते ।
अशेषं चरणौयश्च विद्या न श्रियते परैः ॥ • ॥

Colophon. इति गारुडोद्यनीतिसारः समाप्तः ॥ • ॥

विषयः । नीतिविषयोपदेशकाः कतिपयश्लोकाः ।

No. 210. नीलकण्ठस्तवराजः. Substance, country-made paper, 16×3 inches. Folia, 6. Lines, 6 on a page. Extent, 108 ślokas. Character, Bengali. Date, P. Place of deposit, Kāṭihali, District Mayamanasimha, Paṇḍita Jagaccandra Smṛtipāñcānana. Appearance, old. Verse. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।
 विशुद्धरत्नांशुविभूषिताङ्गी
 शिखातले ह्रस्मये सुरम्ये ।
 सुखोपविष्टं नटनाङ्गनाशनं
 जगद् वाक्यं गिरिराजपुत्री ॥ इत्यादि ।

End.

शुलैतत् परमं गुह्यं येषां पापयोनयः ।
 स्त्रियः शुद्धाश्च येषां चन्द्रलोकं व्रजन्ति वै ॥

Colophon.

इति स्कन्दपुराणे अमृतमयने पार्ष्णीशिवसम्मादे श्रीनीलकण्ठस्वराजः
 समाप्तः ॥ * ॥

विषयः । कालकूटधारणनिरूपणसुखेन नीलकण्ठस्ववनिरूपणम् ।

No. 211. नीलाचलीयतीर्थप्रयोगः. Substance, country-made paper, 16×3½ inches. Folia, 10. Lines, 5 on a page. Extent, 119 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamana-simha, kāṭihālī, Paṇḍita Parāṇacandra Tarkālaykārā. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः कामाख्यायै । अथ योगिनीतन्त्रीतनीलाचलीयतीर्थप्रयोगः ।
 गयाशीर्षे गयाकूपे तथा नीलाचले गया ।
 त्रिगयापिण्डदानेन पुनः श्राद्धं न चाचरेत् ॥
 शामणेर्मेणिपर्यन्तं चाचिचाङ्गन्धमादनम् ।
 देवा मरणमिच्छन्ति किं पुनर्मानवादयः ॥ इत्यादि ।

End.

शुकादीनाञ्च यज्ज्ञानं यमादिपरिशोधितम् ।
 तद्देव द्रवरूपेण कामाख्यायोनिसण्डले ॥
 नरयोनिः केन प्रकारेण भवति एकमेव सत्यज्ञं चक्रचतं स्यात् सत्यम् ।
 एकोऽपि नवधा भूला न्यपतद् योनिसण्डलम् ॥ इति योगिनीतन्त्रीयवचनात् ।

Colophon.

समाप्तोऽयं ग्रन्थः ॥ * ॥

विषयः । शेषप्रमाणनिरूपणसुखेन कामाख्यायां कर्तव्यकर्मनिश्चयनिरूपणम् ।

No. 212. नैषधचरितटीका, (अन्वयबोधिका). By प्रेमन्ध्रन्यायरत्नः .
Sustance, country-made paper, 16×3 inches. Folia, 47. Lines, 9 on a
page. Extent, 150 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of
deposit, Tāmluk Kelomāl, Bābu Sārādāprasanna Ghōṣa. Appearance,
new. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः परदेवतायै ।

याकाङ्क्षितामलपदा नियतं जनानां
शक्त्यर्थसञ्चयसमुन्नयने च योग्या ।
व्यक्तीकरोति निखिलं हृदि भावजातं
वाग्देवतामभिमतमहमाश्रये ताम् ॥
अन्यासु भाववङ्गलासु सदर्थिकासु
टीकासु चेदिह भवेत् विफलः प्रयत्नः ।
सद्विस्तथापि सद्बोधविबोधनार्थं
जातोद्यमोऽहमिह मत् प्रति भावयुक्तौ ॥
अस्य ग्रन्थस्य महाकाव्यतया वर्णनीयप्रसिद्धनायकत्वेन सहृदयानां भटिति
साभिनिवेशशुश्रूषाप्रकीर्णतया च प्रथमं सन्नायकनामरूपं वस्तु निर्दिशति ।
निपीयेति । इत्यादि ।

End. खण्डितलात् शेषो नास्ति ।

विषयः । नैषधचरिताख्यस्य महाकाव्यस्य व्याख्यानम् ।

No. 213. न्यायादर्शः वा न्यायसारावलिः . By जगदीशतर्कालङ्कारः . Sub-
stance, country-made paper, 14×4 inches. Folia, 23. Lines, 16 on a
page. Extent, 1,725 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of de-
posit, District Dhākā, Vikramapura, Ichāpurāgrāma, Paṇḍita Rajanikānta
Tarkaratna. Appearance, old. Prose. Incorrect.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

कर्पूरकुन्दकुसुमकैलासोदरसोदरम् ।
विघ्नविध्वंसकं धाम नमामो नैव दैवतम् ॥
अन्यैरनुष्ठितविविधश्लोदैः कसुवीर्यमः कविभिः ।
न्यायादर्शं इदानीं श्रीजगदीशप्रकाशितः स्फुरत् ॥

यन्मादशेन ससुपदिष्टमदृष्टमन्यैः

श्रीसार्धभौमगुणना कवणामयेन ।

सिद्धान्तवाद्दरत × स्तु × × × दत्त्वा

विद्यार्थिनां गुरुकृते प्रकृतं वदामः ॥

अथ निखिलवस्तुषु विदितेषु लौकिकेषु च कर्मसु तत्तत्फलस्य कारणत्वं निर्णीयं प्रवर्तन्ते । न तु तदनाकलयन्तः । तत्र किन्नाम कारणत्वम् । न च तावत् तत्तत्फलाव्यवहितपूर्वत्वमतिप्रसङ्गात् क्वचिदप्रसङ्गाच्च । नापि तदभावप्रयोजकौभूताभावप्रतियोगित्वम् । प्रयोजकत्वं हि न व्यापकत्वं घटारम्भकसंयोगादिकं प्रति घटादेर्जनकत्वापत्तेः । नापि स्वरूपसम्बन्धविशेषः । प्रमाणाभावात् । इत्यादि ।

End.

किन्तु स्वप्रयोज्यविलक्षणसंयोगस्तथेति न स्वर्गादिघटकस्योत्पत्तौ व्यभिचारस्तत्रापि स्त्रौहस्तत्वरूपस्यापि निरुक्तदृष्टस्य नादृशप्रत्यासत्त्या सत्त्वादित्यपि वदन्तीति कृतं पञ्चवितेन ॥

Colophon.

इति महामहोपाध्याय-जगदीशतर्कालङ्कारविरचिता न्यायसारावलिः सम्पूर्णा ॥

विषयः । अथ प्रथमं कारणत्वस्वरूपविवेचनम् । तत्र एकदेशिमतादिन्यासपूर्वकं तत्तन्मत-खण्डनम् । समवाय्यसमवायिनिमित्तभेदात् कारणत्वस्य त्रैविध्यनिरूपणम् । तत्र चित्ररूपत्वादिसवरूपकथनपूर्वकं भौमासकसतखण्डनम् । अन्यमहत्त्वेषु क्वचिद्वृत्तलसंख्यामात्रं क्वचिन्महत्त्वमात्रं क्वचिद्वृत्तलसंख्यामहत्त्वोभयं क्वचिन्महत्त्वप्रचयोभयं क्वचिच्च वृत्तलसंख्यामहत्त्वप्रचयवितयमेव कारणे कार्यप्रत्यासत्त्या कारणमिति निरूपणम् । अथ दीर्घत्वाख्ये च परिभाषे महत्त्वमात्रं दीर्घत्वमात्रं वृत्तलदीर्घत्वोभयं वृत्तलदीर्घत्वप्रचयवितयश्च यथायोगमसमवायिकारणमिति निरूपणम् । एवं संयोगादिषु कारणत्वविवेचनम् ।

No. 214. पद्मपट्टीटीका. Substance, country-made paper, 18×4½ inches. Folia, 7. Lines, 9 on a page. Extent, 323 śloka. Character, Bengali. Date, P Placo of deposit, Kāṭhālpādā, Post Office Naihāṭi, Paṇḍita Rāmatāraṇa Thākura. Appearance, old. Verse. In-correct.

Beginning.

श्रीशिवः ।

बालो गन्धस्तथा पृथ्वी मिष्टतीक्ष्णा च सारणम् ।

वाकिनीसञ्चिती भङ्गा मूलाधारस्तथा खरे ॥

कसारोपो (?) वसोर्विष्णुप्रतिष्ठाज्ञानमेव च ।

शोषणं राकिणीशक्तिः स्वाधिष्ठानमिकारतः ॥ इत्यादि ।

End.

अन्यजस्तस्करः सिद्धे कन्यायाश्च वराङ्गना ।

पुत्रो धाता सखा वापि तुलायां तस्करो भवेत् ॥

दृष्टिके सेवकश्चौरश्चापि भाता स्त्रियोऽथवा ।

मृगे वेश्याजनश्चौरः कुम्भे चौरश्च मृषिकः ।

मौने धरातले स्थाने नाम चैषां न विद्यते ॥

Colophon.

इति पञ्चपञ्चीटीका समाप्ता ॥

विषयः । पञ्चपञ्चीनामकस्य ज्योतिषग्रन्थस्य व्याख्या ।

No. 215. पञ्चीनिबन्धः . By हेमकरः . Substance, country-made paper, 18×1½ inches. Folia, 95. Lines, 4 on a page. Extent, 1,425 glokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1669. Place of deposit, Serapura, District Mayamanasimha, Mahamahopādhyāya Candrakānta Tarkālaykara. Appearance, new. Prose. Generally correct,

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

श्रीसर्वाङ्गजगन्नाथं प्रणम्यादिसनादिकम् ।

गुरुपदिष्टसाम्रायास्त्रिष्टुते स्मृतिहेतवे ॥

देवमित्यादि । प्रणम्येति प्रादीनां नामत्वमिति समासः । तथा हि नाम-
प्रकरणं लिङ्गप्रकरणं उच्यते । इत्यादि ।

End.

यदि शोष्येऽर्थेऽधमर्णविषये लृणमिति निपातः तदोत्तमर्ण इति न सिध्यति ।

इत्याह अधमर्ण इत्यादि । ऋवन्तोरपीति तेषां मते ऋण ऋवन्तो-
रुपलक्षणम् । अथर्णां ॥ अथर्णे लोटो वृद्धिरिति सन्निपातलक्षणो विधि-
रनिमित्तं तद्विधानस्य वर्णप्रहणे निमित्तत्वादिति च नाशितं भवतीति ॥ ० ॥

Colophon.

इति श्रीमद्देमकरविरचिते पञ्चीनिबन्धे कृत्पादः षष्ठः समाप्तः ॥ * ॥

८ ६ १६

नर तर्क नृपे शाके लिखिता पुस्तिका शुभा ।

शकाब्दा १६६८ ॥

विषयः । कातन्त्रपञ्चीव्याख्या ।

No. 216. पत्रकौमुदी. By वररुचिः. Substance, country-made paper, 19 × 4 inches. Folia, 5. Lines, 9 on a page. Extent, 245 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naihātī, District 24-Parganās, Paṇḍita Haraprasāda Ṣāstri. Appearance, tolerable. Prose. Incorrect.

Beginning.

ॐ दुर्गायै नमः ।

श्रीमत्कृष्णपदारविन्दयुगलं ब्रह्मेस्वरामर-
 श्रेणीनक्षत्रिरोटकोटिवडभीपुष्पाक्षितं सन्ततम् ।
 बाणौघं प्रणमामि विश्वजननीं प्रत्यूहविध्वंसिनीं
 भक्तानुग्रहविद्ययात् भगवतीं नित्यं वचोद्वहये ॥
 विभ्रमादित्यभूषणं कीर्त्तिसिम्बोर्निर्देशतः ।
 श्रीमान् वररुचिर्धोमान् तनोति पत्रकौमुदीम् ॥
 राज्ञां मन्त्रिप्रवीराणां पण्डितानां तथैव च ।
 गुरुणां स्वामिभार्याणां तथैव पितृपुत्रयोः ॥
 सन्यासिभ्यश्च शूराणां तथैवान्यविवेकिनाम् ।
 एतेषामपि सर्वेषां पत्रचिह्नं दिकं भवे ॥ इत्यादि ।

End.

अथ विवेकिनां प्रशस्तिः । स्वस्तिश्रीभगवत्पदपङ्कजपूजनोचितपुष्पपुञ्जपविबो-
 क्षतान्तःकरणदिग्दलविसरमास्त्राकलायशोऽनुबन्धिनिरवधिवसुभिश्चाननाधरी-
 क्षतसुरपुरभूमीवहेषु ॥ स्वस्तिश्रीमत्परमेश्वरपदपाथोब्रह्मास्त्रादचतुरक्षित-
 चक्षुरीकभूद्वन्द्यारकद्वन्द्वनिजनितसितयशःपङ्कपटलालङ्कृतदिगङ्गनागणक्षान-
 ततपवनप्रतापोर्व्वखर्व्वीक्षितप्रत्यर्थिसार्थगर्व्वार्ङ्गपारावारेषु ॥ * ॥

Colophon.

इति वररुचिविरचिता पत्रकौमुदी समाप्ता ॥

विषयः । पत्ररञ्जनम् । पत्रप्रमाणम् । लेखकलक्षणम् । पत्ररचनक्रमः । लिखनप्रकारः ।
 पत्रानयनक्रमः । पठनक्रमः । पत्रचिह्नानि । राजपत्रस्य कोषच्छेदप्रकारः । पण्डित-मन्त्रि-
 स्वामिप्रभृतीनां पत्रलिखनक्रमः । राजप्रशस्तिः । मन्त्रिप्रशस्तिः । गुरु-भार्या-पुत्रप्रभृतीनाञ्च
 प्रशस्तिः ।

No. 217. पदार्थसंग्रहः. By विजयौन्नभिस्तुः. Substance, country-made paper, 12 × 4 inches. Folia, 16. Lines, 9 on a page. Extent, 522 ślokaś. Character, Nāgara. Date, ? Place of deposit, District Vāṅḍā Viṣṇupura, Paṇḍita Rāmānuja Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Prose. Incorrect.

Beginning. श्रीराघवेन्द्रगुरुराजाय ते नमः । ॐ श्रीमज्जयतीर्थगुरुभ्यो नमः । श्रीविज-
यीन्द्रगुरुभ्यो नमः ।

ॐ लक्ष्मीपतिं संप्रणम्य सर्वज्ञादिगुरुनपि ।

पदार्थानां संप्रज्ञोऽयं क्रियते शास्त्रतोऽज्ञसा ॥

द्रव्यगुणकर्मसामान्यविशेषविशिष्टांशिशक्तिचादृश्याभावभेदादश पदार्थाः ।
इत्यादि ।

End. परमा चात्र सकलभोगयुक्ता सुकृतवत्त्वादिभिः ईशमानलक्ष्मीके विमलाख्ये
पर्यङ्के श्यने तत्र प्रिये कर्मणांम्रति वहुधा विभूतिर्वहुमानं करोति महा-
लक्ष्मीः इत्येष मङ्गलम् ॥

Colophon. इति विजयीन्द्रभिचुविरचितः पदार्थसंग्रहः समाप्तः ॥ * ॥

विषयः । पदार्थानिरूपणम् । द्रव्यादनिरूपणम् । गुणादनिरूपणम् । छल्लिप्रकरण-
निरूपणम् । प्रलयनिरूपणम् । ज्ञानप्रकरणादनिरूपणम् ।

No. 218. पद्यावलिः . Substance, country-made paper, 13 × 3½ inches.
Folia, 27. Lines, 10 on a page. Extent, 709 ślokaś. Character, Bengali.
Date, Sk. 1750. Place of deposit, Viṣṇupura, Kṛṣṇagañja, District Vāṅmā,
Çaṣibhūṣaṇa Gosvāmī. Appearance, new. Verse. Generally correct.

Beginning. श्रीश्रीराधाकृष्णभ्यां नमः ।

पद्यावली विरचिता रसिकैर्मुकुन्द-

सम्बन्धवन्धुरपदा प्रमदोन्मिषिभ्यः ।

रम्या समस्ततमसां दमनी क्रमेण

संगृह्यते छतिकदम्बककौतुकाय ॥

प्रारम्भे मङ्गलाचरणमाह ।

नमो नल्लिननेत्राय वेणुवाद्यविनोदिने ।

राधाधरसुधापानशालिने वनशालिने ॥

कस्यचित् ॥

भक्तिप्रकवल्लोकनप्रणयिनी नीलोत्पलस्यर्विनी

ध्यानालम्बनतां समाधिनिरतैर्नीति हितप्राप्तये ।

लावण्यैकमहानिधीरसिकतां राधादशोक्तम्वती
युष्माकं कुशतां भवार्तिशमनं नेत्रे तनुर्वा हरेः ॥ इत्यादि ।

End.

योगेश्वरस्य ॥

अथदेवविल्लसद्गलमुखैः क्षता येऽत्र सन्ति सन्दर्भाः ।

तेषां पद्यानि विना समाहृतानीतराण्यव ॥

श्रीमन्मदनगोपालचरणद्वन्द्वसन्निधौ ।

पद्यावली विरचिता केनचित् द्विजवन्धुना ॥

Colophon.

समाप्तेयं पद्यावली ॥ * ॥ शकान्दाः १७५० ॥

विषयः । भक्तजननिकरक्षतनानाविधकृष्णस्तवविषयकश्लोकसंग्रहः ॥

No. 219. परमात्मसन्दर्भः. Substance, country-made paper, 12×4 inches. Folia, 39. Lines, 11 on a page. Extent, 1,199 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Vāṅkuḍā Kūcekol, Bābu Yogindranātha Sīmhadeva. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

श्रीकृष्णचैतन्यचन्द्रो जयति ।

तौ सन्तोषयता सन्तौ श्रीलरूपसनातनौ ।

दाक्षिणात्येन भट्टेन पुनरेतद्विविच्यते ॥

तस्यार्थं प्रथमालेखं क्रान्त्युत्क्रान्ताखण्डितम् ।

पर्यालोच्याथ पर्यायं कृत्वा लिखति जीवकः ॥

अथ परमात्मा विव्रियते तत्र तं जीवनिरूपणपूर्वकं निरूपयति द्वाभ्याम् ।

चेवञ्च आत्मा मनसो विभ्रती

जीवस्य माया रचितस्य नित्याः ।

आविर्दिताः कापि तिरोहिताश्च-

शुद्धो विषष्टे ह्यविशुद्धकर्तुः ॥ (?) इत्यादि ।

End.

यथेन्द्रियैः पृथग्द्वारैरर्थो वज्रगुणायथः ।

शको नानाथते तद्वत् भगवान् शास्त्रवर्त्मभिः ॥

इत्युदाहरणीयं । अनेनैव गतिसामान्यस्य विध्यतीति ॥ श्रीशुकः । प्रत्यक्ष-

स्यापितं वदन्तीत्यादिपद्यम् ॥ * ॥

Colophon. इति कलियुगपावनभजनविभजनप्रयोजनावतार-श्रीश्रीभगवत्कृष्णचैतन्य-
देवचरणानुचरविश्ववैष्णवराजसभाजन-श्रीरूपसनातनानुशासनभारतीगर्भ-
श्रीभगवत्सन्दर्भो नाम तृतीयः सन्दर्भः ॥
कर्जं मास्यसिते पक्षे नवम्याच्च त्रिथौ मुदा ।
शक्ते दम्दाष्टशून्येन्दौ दिने सोमपरिप्लुते ।
पूर्णता स्तिपिमाक्षेयं कण्ठहारिण केनचित् ॥

विषयः । वैष्णवग्रन्थोऽयं । अत्र च जीवपरमात्मादिविचारमुखेन जीवपरमात्मादि-
निरूपणम् ।

No. 220. परिभाषाविवरणम् . Substance, country-made paper, 15 × 2½ inches. Folia, 22. Lines, 6 on a page. Extent, 495 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1626. Place of deposit, Vāḍari, District Mayamāna-simla, Paṇḍita Çivacandra Nyāyabhusana. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।
प्रणम्य सदृशद्वारं ध्यान्तविश्वसभास्करम् ।
वाङ्मनाथं परिभाषार्थं तच्छे बालावबुद्धये ॥
सूत्रेष्वेव हि तत् सर्वं गृह्णीतु यच्च वार्तिके ।
सूत्रं योनिरिच्छार्थानां सर्वं सूत्रे प्रतिष्ठितम् ॥ इत्यादि ।

End. न्याय्यहेतुत्वं शब्दार्थानवच्छेदे विशेषश्रुतिहेतूनां प्रकरणबलाभावे विशेषार्थ-
बलात् लक्षानुसार एव उचितः । तदुक्तं न ह्यनिष्ठार्थानां शास्त्रे
प्रकृतिरिति ॥

Colophon. इति दौर्गसिंह्यां परिभाषार्थां तदर्थविवरणं समाप्तम् ॥ शकाब्दाः १६२६ ।

विषयः । दौर्गसिंहपरिभाषाया व्याख्यानम् ।

No. 221. परिभाषावृत्तिः . By दुर्गसिंहः . Substance, country-made paper, 13½ × 3 inches. Folia, 17. Lines, 6 on a page. Extent, 777 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kṛṣṇapurā, Post office Vaidyervāzār, District Dhakā, Paṇḍita Tārakacandra Bhaṭṭā-cāryya. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

प्रणम्य सदसद्द्वारं ध्वान्तविध्वंसभास्करम् ।

वाङ्मनां परिभाषार्थं वक्ष्ये बालावबुद्धये ॥

इह हि ।

सूत्रेष्वेव हि तत्तत्त्वं यदुक्तं यच्च वार्तिके ।

सूत्रं योनिरिच्छार्थानां सर्वं सूत्रे प्रतिष्ठितम् ॥

येन केनचिद्वाक्यात्तु कामेनावश्यमेवाभ्युपगन्तव्यम् । तथाचान्वर्थः अर्थान् सूत्रयति सूत्रे सूत्रयति इति वा सूत्रम् । तत्र सूत्रकारयोः सर्ववर्ष-
कात्यायनयोः सूत्राणां चतुःशत्यां पञ्चदशाधिकायां परिभाषा नोक्ता
अथ च वृत्तिटीकयोः प्रयुक्ता कार्येषु दृश्यते तासां कुतः संसिद्धिरुच्यते ।
इत्यादि ।

End.

ज्ञापकश्च वृद्धाणां ब्रह्मलेखित्यामपत्यप्रत्ययस्येत्वास्त्रियामिति वचनम् ।

अन्यथाऽदन्नावलोपेस्त्रियामिति निर्देशोऽनर्थक एव स्यादिति ॥

Colophon.

इति दुर्गसिंहोक्ता परिभाषावृत्तिः समाप्ता ।

विषयः । लौकिकशालीयभेदेन परिभाषाद्विविधकथनम् । पुनः शालीयपरिभाषाया
द्विविधकथनम् । परिभाषाशब्दस्य व्युत्पत्तिकथनम् । नानाविधपरिभाषाया नानाविधालौकिक-
प्रयोजनकथनम् । नानाविधपरिभाषाया नामाविधानां शालीयप्रयोजनानां विशेषेण विवेचनम् ।
कातन्त्रसूत्राज्ञापकान्युद्धृत्य स्वकीयोक्तिसमर्थनञ्च ॥

No. 222. परिभाषावृत्तिः. By रामचन्द्रविद्याभूषणः . Substance, country-
made paper, 17×3 inches. Folia, 10. Lines, 7 on a page. Extent, 350
glokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1631. Place of deposit, Brāh-
maṇamaṇḍali viā Bārāsāt, Paṇḍita Rāmanārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Ap-
pearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

श्रीरामः शरणम् ।

सधुसथनसमीगत्यादराद्रासचन्द्रो

विविधबुधविधानैर्लब्धशुद्धप्रबोधः ।

प्रणयति परिभाषावृत्तिमुद्बोधहेतुं

भवति सुमतिरन्तेवासिनां जानतां याम् ॥

येष केनचिद्वाह्यातुक्कामेनावश्यमेवाभ्युपगन्तव्यम् । अर्थान् सूचयति सूत्रे
सूचयति वा सूत्रं तत्र याः परिभाषा नोक्ता अथच दृष्टिटीकयोक्तत्र तत्र
प्रयुक्ताः कार्ये च दृश्यन्ते तासां संसिद्धिर्युक्तितः कथ्यते ता लौकिक्यः
शास्त्रीयाश्च तत्र लौकिक्यो लोकत एव रुढाः । यास्तु शास्त्रीयास्ता
द्विविधा लिङ्गवत्सो विध्यङ्गशेषभूताश्च । इत्यादि ।

End.

तेन नापदं शास्त्रे प्रयुज्यीतेति स्थितेर्गतिस्थितानीयेति न्यायाभ्यासादेशादीन्
मिद्वयन्निर्देशेन विधाय अतएव असीत्यादिकमाचार्येणोक्तम् । एवञ्च परस्मै
पदमिच्छन्ति क्वचिदेवात्मनेपदे इति स्मृत्या परस्मैपदे ऊप्रत्ययविधाने शास-
लियुदित्यत्र द्युतचित्यस्य पाठात् अद्युतदित्युदाहृत्य तेनैव पमित्युक्तम् ।
विधिवत्तादातोऽप्येवमित्यादिकञ्चेति दिक् । अन्यदप्युक्तम् । एवमन्ये न्याया
अनुसर्त्तव्या विस्तारभयाग्न लिखिताः ॥ ० ॥

Colophon.

इति श्रीरामचन्द्रविद्याभूषणधिरचित्ता परिभाषादृष्टिः सम्पूर्णा ॥ ० ॥
शकाब्दाः १६१० ।

आकाशेन्द्रसाधनीधिरहिते शकाब्दसंख्याङ्कके
न्यायोदाहरणादिकं प्रकृत्य श्रीरामचन्द्रः कियत् ।
शकाब्दाः १६११ । २० चैव श्रीरामचन्द्रभार्य्या लिखितम् ॥

विषयः । शुभवोधस्य परिभाषेयम् । अत्र च युक्तितः सूत्रानुक्तपरिभाषादृष्ट्यादीनां
निरूपणम् ।

No. 223. परिभाषादृष्टिटीका . By रामनाथसिद्धान्तः . Substance, coun-
try-made paper, 18×3½ inches. Folia, 25. Lines, 8 on a page. Extent,
839 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1667. Place of deposit,
Āḍiyādaha, District 24-Parganās, Paṇḍita Haripada Bhaṭṭācāryya. Ap-
pearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ॥

प्रणम्य सारदापादपद्मसानन्दसाधनम् ।

परिभाषादृष्टिटीकां यथाज्ञानं समासतः ॥

श्रीरामनाथसिद्धान्तो बालानां सुखहेतवे !

तनुते तनुवाग्विक्तो गुरुपादोपदेशतः ॥

तत्रादौ तावन्निर्विघ्नेन प्रारिञ्चितसिद्धिकामः स्नेहदेवताप्रणतिरूपमङ्गलं
प्रणीय शास्त्रप्रयोजनमुपदिशन्नाह ग्रन्थकारः । हरिमित्यादि । भोर-याम-
वासि-मैथिल-महामहोपाध्याय-श्रीदत्तात्मजसूनुना ... .. तदा-
त्मज दामोदरदत्त-तत्पुत्रेण श्रीपद्मनाभदेवेन परिभाषणविशेषेण भाष्यते
यत्तमुच्यते क्रियते इत्यर्थः । इत्यादि ।

End.

यथा ऋक्षदीर्घप्रहणकशास्त्रे इतिकार्यातिदेशो यथा बङ्गलं समासवत् एवं
पुंवदादि । उक्तञ्च भाष्ये निरूप्य शाकाः पद्यातिदेश इति । इदानीं संहत-
ग्रन्थसंख्यामाह उक्त इत्यादि । व्याकरणमिदमादर्श इति उपमानावधारणे
समासः । व्याकरणनाम । नाम्ना सुपद्मः सुखेन पश्यते गम्यतेऽभाविति ।
तस्य पञ्जिका पञ्जि व्यक्तीकरणे चुरादिः टीकेत्यर्थः । तदनन्तरं बालानां
बोधार्थं प्रयोगदीपिका उक्ता ।

उणादिवृत्तौ रचिता भया च धातुचन्द्रिका ।

तत्रैव यङ्गुको वृत्तिर्न च ग्रन्थान्तरं परम् ॥

परिभाषावृत्तौ रचिता साहित्यं नाम्ना गोपालचरितं ग्रन्थगतम् ।

आनन्दलक्ष्म्याष्टौका रचिता भाष्ये ग्रन्थविशेषे ।

टीका रचिता हन्दे रत्नञ्च कन्दसि स्मृतौ आचारचन्द्रिका निर्मिता ।

कोषे भूरिप्रयोगाख्यो ग्रन्थस्तातस्य यत्नतः ।

आदेशान्मया एते द्वादशसंख्याता ग्रन्था रचिता इत्यर्थः । इतो विद्वत्परि-
हारमाह हे धीराः पण्डिताः श्रीपद्मनाभेन कृतिनायमङ्गल्युत्सुकं संगृह्यते
किमर्थमित्याह एते पुस्तका वो युष्माभिः संस्कार्याः संशोभ्या एवं प्रति-
पाख्याय पुत्रवदात्मपुत्रा इवेति भावः ॥ ० ॥

Colophon.

इति श्रीरामनाथसिद्धान्तरचिता परिभाषावृत्तिटीका समाप्ता ।

शकाब्दाः । १६१७ ॥

विषयः । पद्मनाभरचित-सूत्रपञ्चव्याकरणस्य परिभाषावृत्तेर्याख्यानम् ।

No. 224. परिशिष्टप्रबोधः . By गोपीनाथतर्काचार्यः . Substance,
country-made paper, 16×3 inches. Folia, 246. Lines, 7 on a page.
Extent, 6,235 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1721. Place of
deposit, Dhākā, Paṇḍita Candrakānta Nyāyalaṅkāra. Appearance, old.
Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

धो जातो धरणीधरेन्द्रतनयानाथाङ्गिपाशोच्छा-
 सक्तात्मानधमानसात् पशुपतेराचार्य्यसिंहात् सतः ।
 कीर्त्तिश्रीजितशीतरश्मिकुमुदयेणीश्वरः श्रीमतो
 दानानीतवराधिरावितधरादौनालिदैव्यारितः ॥
 सोऽयं स्मृतिप्रभासभाजितमतिः कामाभवामाकृतिः
 सत्योत्प्रेक्ष्यश्रीकृतेश्वरमतिः श्रीयोजनासन्ततिः ।
 गोपीनाथ इमञ्चकार मधुरव्याहारवागीश्वर-
 स्तर्काचार्य्यवरः सदर्थचतुरः सश्रीकविद्याधरः ॥

इह खलु सकलविद्वज्जनगणकुञ्जरसम्पत्तिपरिप्राप्तनिखिलविघ्नद्वन्द्वोत्सारण-
 कारणप्रारब्धकर्मोपकारकहरिनमस्कारपुरःसरं ग्रन्थसारभमाणस्तन्निबन्धनं
 शिष्यान् शिष्यिष्यन् हरिनमस्कारं करोति संसारति । अस्मार्थः । हरिं
 नत्वा कातन्त्रपरिशिष्टं ब्रूमः । कीदृशं संसारतिमिरमिहिरं । खादृष्टोप-
 निबद्धशरीरपरिग्रहः संसारः । स्वपदमिहाम्बुदाद्यदृष्टप्रयुक्तेश्वरकृपादि-
 शरीरव्यावर्तकम् । इत्यादि ।

End.

द्रव्यलजावेस्तु शब्दस्य न द्रव्यमिति कचिन्निरुद्धप्रयोगः शुक्लकृष्णशब्दयो-
 र्भेदुसर्पिरादिगणपाठासिद्धिरिति ॥

Colophon.

इति श्रीगोपीनाथतर्काचार्य्यविरचिते परिशिष्टप्रबोधे समाप्तव्याख्यानं
 समाप्तम् ॥ शुभमस्तु शकाब्दाः । १७९१ ।

विषयः । श्रीपतिदत्तविरचित-कातन्त्रपरिशिष्टस्य व्याख्यानम् ॥

No. 225. पवनदूतम्. By धोयीकविराजः. Substance, country-made paper, 14 × 3 inches. Folia, 12. Lines, 6 on a page. Extent, 233 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1752. Place of deposit, Viṣṇupura, District Vāṅkudā, Paṇḍita Raghurāma Tarkaratna. Appearance, fresh. Verse. Correct.

Beginning.

श्रीरामाय नमः ।

अस्ति श्रीमत्खिलवसुधासुन्दरे चन्दनद्वि-
 गन्धव्याणां कनकनगरी नाम रम्यो निवासः ।
 हेमैर्लोलाभवनशिखरैरम्बरं व्यालिखद्भि-
 र्भातुः (?) शाखानगरगणनां यः सुराणां पुरम् ॥

तस्मिन्नेका कुवलयवती नाम गन्धर्वकन्या
 मन्ये जैवं स्रुतु कुसुमतोऽप्यायुधं या स्मरस्य ।
 दृष्ट्वा देवं भुवनविजये लल्लशङ्कोनिपाणं (?)
 बाला सद्यः कुसुमधनुषः संविधेयीवभूव ॥ इत्यादि ।

End.

सन्देशोऽयं मनसि निहितः कश्चिदायुष्मता मे
 किंवा भूयस्वयि विरचिते वङ्गभिन्नाप्रकारैः । (?)
 पारार्थिकप्रवलमनसस्त्वद्विधा वास्पमिश्रा-
 नापन्नानां न खलु वङ्गशः काकवादान् सङ्गते ॥
 दन्तियूचं कनकलतिकां चामरं हैमदण्डं
 धो गौडेन्द्रादलभत कविसाभ्युतां चक्रवर्ती ।
 श्रीधोयीकः सकलरसिकप्रीतिहेतोर्मनस्वी
 काथं सारस्वतमिव ... .. सन्तमेतज्जगाद ॥
 गोष्ठैबन्धः सकलकविभिर्वाचि वैदर्भरीति-
 र्वासी गङ्गापरिसरसुवि सिम्बभाग्या विभूतिः ।
 सत्सु स्नेहः सदसि कविताचार्यकं भूयुजां मे
 भक्तिर्लक्ष्मीपतिचरणयोरस्तु जन्मान्तरेऽपि ॥
 यावच्छुभं भवति गिरिजासंविचित्रं शरीरं
 यावज्जीवं कलयति धनुः कौतुकं पुष्पकेतुः ।
 यावद्वाधारमणतरुणीकेलिसाक्षी कदम्ब-
 स्तावज्जीयात् कविरपतेरेष वाचां विलासः ॥
 कौर्त्तिलम्बा सदसि विदुषां शीतलक्ष्मीपिला (?)
 वाक्सन्दर्भाः कतिचिदस्तस्यन्दिनो निर्मिताश्च ।
 तीरे सम्प्रत्यसरसरितः क्वापि शैवोपकण्ठे
 प्रक्ष्माभ्यासे प्रथमतमनसा नेतुमीहे दिनानि ॥ *

Colophon.

इति श्रीधोयीकविराजविरचितं पवनदूताख्यं काथं समाप्तम् ॥ * ॥ श्रीराधा-
 कृष्णभ्यां नमः । अलेखीयं श्रीरामगतिहतिना ॥ शकाब्दाः १७५९ ।

विषयः । काचित् कुवलयवती नाम गन्धर्वकन्या कामविरहसन्तप्ता सती पवनं
 दूतत्वेन प्रेषितवतीत्यसुमेव विषयमवलम्ब्य विरचितमिदं खण्डकाव्यम् ।

No. 226. पुत्रीकरणमीमांसा . By नन्दपण्डितः . Substance, country-made paper, 14×6 inches. Folia, 9. Lines, 10 on a page. Extent, 338 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Hālisahara, Valdeghātā, Bābu Girīṇacandra Gaṅgopādhyāya. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

अभिनन्द्य जगद्वन्द्यपदद्वन्द्वं विनायकम् ।

पुत्रीकरणमीमांसां कुरुते नन्दपण्डितः ॥

केन कीदृक् कदा कस्मै कस्मात् कः क्रियतां सुतः ।

विविच्य नोक्तं यत् पूर्वैस्तदशेषमिदोच्यते ।

यथाह्वानिः ।

अपुत्रेणैव कर्तव्यः पुत्रप्रतिनिधिः सदा ।

पिण्डोदकक्रियाहेतोर्यस्मात् तस्मात् प्रयत्नतः ॥ इति ।

अपुत्रोऽजातपुत्रो मृतपुत्रो वा । इत्यादि ।

End.

खण्डितत्वात् शेषो नास्ति ।

विषयः । दत्तकग्रहणविध्यादिनिरूपणम् ।

No. 227. पुरुषोत्तमस्तोत्रतत्त्वम् . By रघुनन्दनभट्टाचार्यः . Substance, country-made paper, 17×3½ inches. Folia, 10. Lines, 6 on a page. Extent, 210 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamanasimha, Serapura, Paṇḍita Durgāsundara Kṛtiratna. Appearance, tolerable. Prose and Verse. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

सच्चिदानन्दगोविन्दं नत्वा श्रीरघुनन्दनः ।

स्मृतितत्त्वे विधिं वक्ति त्वेव श्रीपुरुषोत्तमे ॥

अथ पुरुषोत्तमदर्शनविधानादिः । तत्र ब्रह्मपुराणम् ।

प्रथित्यां भारतं वर्षं कर्मभूमिरुदाहृता ।

न खल्वन्यत्र मर्त्यानां भूमौ कर्म विधीयते ॥

... ... यत्रास्ते दक्षिणोदधिसंस्थितः ।

औऽद्देश इति ख्यातः स्वर्गलोचप्रदायकः ॥ इत्यादि ।

End. ततः सूर्यालंघं गच्छेत् पुष्यसादाय वाग्यतः ।
प्रविश्य पूजयेद्भानुं पूर्वोक्तं विः प्रदक्षिणम् ।
दशानामश्वमेधानां फलं प्राप्नोति मानवः ॥

Colophon. इति वन्द्यवटोय-श्रीहरिहरभट्टाचार्यात्मज-श्रीरघुनन्दनभट्टाचार्यविरचितं
श्रीपुरुषोत्तमलेखतत्त्वं समाप्तम् ।

विषयः । पुरुषोत्तमलेखकर्त्तव्यकार्यादिभिरूपणमुखेन दर्शनादिफलनिरूपणम् ।

No. 228. पृषोदरादिद्विः . By पद्मनाभः . Substance, country-made paper, 18×3 inches. Folia, 4. Lines, 8 on a page. Extent, 192 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1715. Place of deposit, Brāhmaṇa-maṇḍali viś Bārāsāt, Paṇḍita Rāmanārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

प्रणम्य बालगोपालं पिवन् नवनीतकम् ।
वक्ष्ये पृषोदरादीनि पद्मनाभो यथाविधि ॥
तथाहि प्रकृतिप्रत्ययविभागेन साधुशब्दा व्युत्पन्नाः केचिद्रूढाः केचित्
योगिकाः केचिक्रिशाः । प्रकृतिप्रत्ययविभागार्थं योगार्थः । तदपहारित्वेन
व्युत्पन्ना योगिकाः । उभयार्थवाचकत्वेन व्युत्पन्नाव्युत्पन्ना मिश्राः । तथाचोक्तं
हृदियौगिकमिश्राख्यास्त्रिधा शब्दाः प्रयोजिताः । इत्यादि ।

End.

निपातिता यथा गयूतिः क्रोशयुगे इत्यादि । गणपाठे सिद्धरूपा यथा
कल्कादिषु चेत्यादि । साध्यरूपा यथा शकारेरन्वादौ इत्यादि । विस्तरे-
णालमित्यथं संक्षेपः । तथाच वर्द्धमानः ।
तत्त्वं शब्दसमुद्रस्य कृत्स्नं जानाति शङ्करः ।
तदर्थं शीघ्रतिर्वीक्षति तदर्थं पाणिनिर्मुनिः ॥
तदर्थं भाष्यकारोऽपि तत् किं जानन्ति मानवाः ।
धीराः श्रीपद्मनाभेन गृह्यते ह्ययमञ्जलिः ॥
संस्कार्याः प्रतिपात्या वा पुत्रवन्मम पुत्रकाः ।
चञ्चलायचला लक्ष्मीर्वाणी यत्र गृहे गृहे ॥
तं विदूष्यं (?) सदा वन्दे विप्रसो यत्र भूपतिः ।
कालिदासादयस्तत्र संख्यावन्तः सङ्ख्यशः ॥

तेषामेको वररुचिः सर्वशालविशारदः ।
 तत्सुतो न्यासदत्तश्च फणिभाष्यार्थतत्त्ववित् ॥
 तत्सुतो दुर्घटो ज्ञेयः पाणिनीयार्थतत्त्ववित् ।
 जयादित्यस्तत्सुतश्च भीमांसाशालपारगः ॥
 श्रीपतिस्तत्सुतश्चैव सांख्यशालविशारदः ।
 गणेश्वरस्तत्सुतश्च काव्यालङ्कारकारकः ॥
 तत्सुतः पद्मनाभोऽहं मयैवैतन्निगद्यते ।
 यद्यपि न्यूनता स्नाम्ने इह चतुर्धियो ब्रूतात् ॥
 सद्भिः चमिष्यते लोके क्षमासारा हि पण्डिताः ।
 अयुक्तं यदिह प्रोक्तं सन्तः संशोधयन्तु तत् ॥
 आशयाभिज्ञता तेषामित्यस्माकं निवेदनम् ।
 शाके शैलनवादित्ये चैव मासि रवेः स्थितौ ॥
 द्विजेन पद्मनाभेन भाषास्त्वभिदं कृतम् ।

Colophon. इति श्रीपद्मनाभदत्तकृतौ सुपद्मे व्याकरणे उषादिष्टौ शृङ्गोदरादिष्टौ-
 विच्छेदः ॥ समाप्तश्चायं ग्रन्थः ॥ शकाब्दाः १०१५ ।

विषयः । सुपद्मव्याकरणीयशृङ्गोदरादिषादोऽयम् । अथ च रुदियौगिकादिनिरूपणमुखेन
 शृङ्गोदरादिनिरूपणम् ।

सत्यमेव जयते

No. 229. प्रत्यक्षचिन्तामणिदीधितिवाख्या . By गदाधरभट्टाचार्यः . Sub-
 stance, country-made paper, 19×3 inches. Folia, 39. Lines, 7 on a page.
 Extent, 1,292 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit,
 District Dhākā, Vikramapura, Ichāpurā, Paṇḍita Vrajanātha Vidyāratna.
 Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

नत्वा नन्दनूजसुन्दरपदं व्याख्यां गुरोरादरा-
 दुर्ध्वमिण्डलमण्डनाशितलसत्कौर्तेर्विदिलाखिलां ।
 संचिप्रोक्त्यतिदक्षदौधितिकृतः प्रत्यक्षचिन्तामणे-
 व्याख्यां व्याकुर्वते गदाधरबुधो मौदाय विद्यावतां ॥
 गुरुकौर्तेनिरूपसङ्गलं कुर्वाण एव स्वीयग्रन्थे प्रेक्षावत्प्रवृत्त्यर्थं तदुत्कर्षं दर्शयति
 गिरमिति । हृदये मनसि । निधानं सम्बन्धसम्पादनं । भवसि गुरुमित्रः

सम्बन्धस्य सार्थज्ञानजननीये तत्त्वकारित्वं । सत्त्वकारित्वञ्चात्र परम्परया
फलोपयोगित्वं । तथाच गुरुवाक्याधीनशाब्दबोधजन्यसंस्कारसंघीचा मनसा
निबद्धव्यमितरापरिशौलितमर्थं निश्चित्येति फलितार्थः । सिद्धान्ताविषय
एवार्थो निबन्धनीय इति सूचयति विधायेति । सिद्धान्तः मूलकृता
महर्षिणा तदुपजीविपूर्वपूर्वनिबन्धकारपरम्परया चाभ्युपगतोऽर्थनिकरः,
स एव सरः, तदवगाहनस्य कुतर्कशतावताराद्वितसेतःसन्तापसन्तानोप-
शान्तिसाधनत्वात् । इत्यादि ।

End. ज्ञानमतीन्द्रियमित्याद्यनुमितिरन्यथाख्यातिमनङ्गीकुर्वाणेन गुरुणानङ्गीकारात्
तत्त्वामग्रास्य मतव्यसिद्धिभिन्नाया भट्टमते व्यधिकरणप्रकाराया जनक-
प्रासाद्यापह्णत्वात् तन्मते बाध इत्यादिकमस्तरसवीजम् ।

Colophon. इति प्रथमविप्रतिपत्तिः ॥

विषयः । तत्त्वचिन्तामण्यन्तर्गतप्रत्यक्षखण्डोपप्रासादोद्दीधितेः प्रथमविप्रतिपत्त्यन्तं
आख्यानम् ॥

No. 230. प्रत्यक्षोद्दीधितिप्रसारणी. By कृष्णदाससाम्बभौमः. Substance,
country-made paper, 12×2½ inches. Folia, 85 (without 1-71). Lines,
7 on a page. Extent, 489 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1576.
Place of deposit, Bhātpādā, 24-Parganās, Paṇḍita Pañcānana Tarkaratna.
Appearance, old, Prose. Correct.

Beginning. (अस्य प्रारम्भवाक्यं नास्ति तेन द्विसप्ततितमपत्रप्रारम्भवाक्यं लिखितं ।) रज-
तलप्रकारिका या इच्छाविषयता तद्वत्त्वादित्यर्थः । इत्यादि ।

End. आत्मसंभोगसहितानाचार्यान्जानात्ययेऽपि फलप्रसङ्गः । नचाचार्यान्तं नैकं
इति वाच्यं फलविशेषजनकतावच्छेदक इति विशेषस्य मानसत्वाभ्युपगमात्
एवमनाचार्यादावपीति ॥

Colophon. इति महामहोपाध्याय-श्रीकृष्णदाससाम्बभौमभट्टाचार्यविनिर्मिता प्रत्यक्ष-
ोद्दीधितिप्रसारणी सम्पूर्णा ॥ ० ॥ शकाब्दाः १५७६ ।

विषयः । तत्त्वचिन्तामण्यन्तर्गत-प्रत्यक्षखण्डस्य रघुनाथशरोमणिकृताया दीधितेः आख्या ।

No. 231. प्रबोधचन्द्रोदयटीका . By महेश्वरन्यायालङ्कारः . Substance, country-made paper, $12 \times 2\frac{1}{2}$ inches. Folia, 58. Lines, 6 on a page. Extent, 1,044 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1690. Place of deposit, District Mayamanasiñha, Serapura, Mādhavapura, Paṇḍita Gaṅgādhara Tarkasiddhānta. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

मातुर्दुःखलवन्धे बह्निर्बन्धे सहेलस्य ।

त्रिभुवनभारसच्चिणोर्बालकविष्णोः स्मितं जयति ।

प्रबोधचन्द्रोदयनाम नाटकं ज्ञानाग्निशंशुदविशिष्टञ्चाटकं ।

× × × आचार्यमहेश्वरः कृती टीकां प्रयत्नेन करोति निर्मला ।

सूत्रधारः पठेन्नाम्दीं मध्यमस्वरसंयुतामिति नाटकमियमात् । इत्यादि ।

End.

तानन्दमित्यादि गौतास्त्रोक्तः सान्नायमान् क्रूरान् मां द्विषतः आसुरीध्वेव योनिषु अजस्रं नित्यं क्षिपामीत्यर्थः ॥ * ॥

Colophon.

इति महेश्वरन्यायालङ्कारभट्टाचार्यकृतायां प्रबोधचन्द्रटीकायां षष्ठाङ्कविवरणं समाप्तमिति ॥ शकाब्दः १९८० ।

विषयः । प्रबोधचन्द्रोदयनामकस्य नाटकस्य वेदान्तमतानुयायिनी टीका ।

No. 232. प्रमेयरत्नावली . Substance, country-made paper, 17×3 inches. Folia, 18. Lines, 3 on a page. Extent, 189 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1748. Place of deposit, Vāṅkuḍā Viṣṇupura, Paṇḍita Candranārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, fresh. Verse. Generally correct.

Beginning.

श्रीरामो जयति ।

जयति श्रीगोविन्दो गोपीनां समद्वन्द्वगोपालः ।

वक्ष्यामि यस्य कथया प्रमेयरत्नावलीं सूक्ष्मां ॥

भक्त्याभासेनापि तीक्ष्णं दधाने धर्माध्यक्षे विश्वनिस्तारिनाम्नि ।

नित्यानन्दाद्वैतचैतन्यरूपे तत्त्वे तस्मिन्नित्यमासां रतिर्नः ॥

आनन्दतीर्थनामा सुखमयधामा यतिर्जीयात् ।

संसारार्णवतरणीं यमिह जनाः कीर्तयन्ति बुधाः ॥

भवति विचिन्त्या विदुषां निरवकारा (2) गुरुपरम्परा नित्यं ।

एकान्तिलं सिद्ध्यति ययोदयति येन हरितोषः ॥

यदुक्तं पद्मपुराणे ।

सम्प्रदायविहीना ये मन्त्रास्ते विफला मताः ।
 अतः कलौ भविष्यन्ति चत्वारः सम्प्रदायिनः ॥
 श्रीब्रह्मरुद्रसनका वैष्णवाः क्षितिपावनाः ।
 चत्वारस्ते कलौ भावा ह्युत्कले पुरुषोत्तमादिति ॥
 रामानुजं श्रीः स्त्रीचक्रे मध्वाचार्यं चतुर्मुखः ।
 श्रीविष्णुस्वामिनं रुद्रो निम्बादित्यं चतुस्सनः (?) ॥

सगुरुपरम्परा यथा,—

श्रीकृष्णब्रह्मदेवर्षिवादरायणसंज्ञकान् ।
 श्रीमध्व-श्रीपद्मनाभ-श्रीमद्गृहरि-साधवान् ॥
 अक्षोभ्य-जयतीर्थ-श्रीज्ञानसिन्धु-दयानिधीन् ।
 श्रीविद्यानिधि-राजेन्द्र-जयधर्मानि क्रमात् द्वयम् ॥
 पुरुषोत्तमब्रह्मण्य्यासतौयोय संस्तुतः ।
 ततो लक्ष्मीपतिं श्रीमन्नाथवेन्द्रश्च भक्तितः ॥
 तच्छिष्यान् श्रीश्वरद्वैतनित्यानन्दजगद्गुरुन् ।
 देवमीश्वरशिष्यं श्रीचैतन्यश्च भजामहे ॥
 श्रीकृष्णप्रेमदानेन येन निस्सारितं जगत् ।

अथ प्रमेयाण्युद्दिश्यन्त ।

श्रीमध्वः प्राज्ञ विष्णुं परममखिलान्नायवेद्यश्च विश्वं
 सत्यं भेदश्च जीवान् हरिचरणजुषस्तारतम्यह तेषाम् ।
 मोक्षं विष्णुवृत्त्याभं तदमलभजनं तस्य हेतुं प्रमाणं
 प्रत्यक्षादित्रयश्चेत्युपदिशति हरिः कृष्णचैतन्यचन्द्रः ॥ इत्यादि ।

End.

एवमुक्तं प्राचा ।
 श्रीमन्मध्वमते हरिः परमतः सत्यं जगत् तत्त्वतो
 भेदो जीवगणा हरेरनुरचवानोष्ठो भावं गताः (?) ।
 मुक्तिर्निज (?) सुखानुभूतिरभस्ता भक्तिश्च तत्साधनं ।
 अक्षादिवितथं प्रमाणमखिलान्नायैकवेद्यो हरिः ॥
 आनन्दतीर्थे रचितानि यस्यां प्रमेयरत्नानि नवैव सन्ति ।
 प्रमेयरत्नावलिरादरेण प्रधीभिरेषा हृदये निधेया ॥
 नित्यं निवसतु हृदये चैतन्यात्मा सुरारिर्नः ।
 निरवयो निर्द्वैतमान् गजपतिरनुकम्पया यस्य ॥

Colophon. इति प्रमेयरत्नावली पूर्णिमगात् ॥ ॥ श्रीरामः शरणं । शकाब्दाः १७४८ ।

विषयः । वैष्णवग्रन्थोऽयं । अथ च प्रथमप्रमेये भगवन्माहात्म्यादिनिरूपणम् । २ ये प्रपञ्च-
सत्यत्वादिनिरूपणम् । ३ ये विश्वसत्यत्वादिनिरूपणम् । ४ ये भेदसत्यत्वादिनिरूपणम् । ५ मे
जीवानां हरिदासत्वादिनिरूपणम् । ६ ये जीवतारतम्यनिरूपणम् । ७ मे कृष्णोपासनाया-
मुक्तिहेतुत्वनिरूपणम् । ८ मे एकान्तभक्त्योर्मात्रसाधनत्वादिनिरूपणम् । ९ मे प्रत्यक्षानुमान-
शब्दानां प्रमाणत्वेननिरूपणश्चेति ।

No. 233. प्रश्नचूडामणिः . By वराहमिश्रः . Substance, country-made
paper, 12×2½ inches. Folia, 6. Lines, 5 on a page. Extent, 86 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1686. Place of deposit, Mayamanasimha,
Serapura, Paṇḍita Candrakānta Tarkālaṅkāra. Appearance, old. Verse,
Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । अथ प्रश्नचूडामणिर्लिख्यते ।
पादमादौ पदं मध्ये च न्ते यस्य पदं भवेत् ।
एतेनापि शुभं कार्यं सर्वसिद्धिप्रदं यशः ॥ इत्यादि ।

End. आदावन्ते चतुर्दश मध्ये यस्य चतुष्टयम् ।
सम्पत्तिस्तस्य विद्या च मनः सम्पूर्णमेव च ॥

Colophon. इति श्रीवराहमिश्रकृतः प्रश्नः समाप्तः । शकाब्दाः १६८६ ।

विषयः । प्रश्नगणनोपायनिरूपणम् ॥

No. 234. प्रश्नदीपः . (लौहित्यवरसेनविरचितप्रश्नदीपप्रकाशिन्याख्यटीका-
सहितः) . Substance, country-made paper, 19×3½ inches. Folia, 16.
Lines, 6 on a page. Extent, 458 ślokaś. Character, Bengali. Date, ?
Place of deposit, Purāpādū, Post Office Sonārā, District Dhākā, Paṇḍita
Jagadbandhu Tarkavāgiṇa. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । ॐ नमः श्रीसूर्याय ।
सन्ति चेद्भूतशस्त्राणि प्रश्नज्ञानविधावपि ।
तथापि सारमेकत्र कर्तुमत्र समोद्यमः ॥
आधानाग्निधनं यावद्भुक्तं मे जातदीपके ।
तथाप्यदृष्टदृष्टार्थं प्रश्नदीप इहोच्यते ॥

इदमत्यन्तगूढार्थं ब्रह्मप्रश्नं समासतः ।

सामकं पुस्तकं ल के सती प्रीतिं करिष्यति ॥

इष्टकालो यथा ।

भागं वारिधिवारिराशिशशिषु (१४४) प्राङ्मर्द्याये बुधाः

षट्के बाणहृषीटयोनिविधुषु (१३५) स्यात् कर्कटाये रवौ ।

पादैः सप्तभिरन्वितैः प्रथमकं हिलादिमाये दले

हिलैकां घटिकां परे च सततं दस्तेष्टकालं वदेत् ॥ इत्यादि ।

टीकायाः प्रारम्भवक्ष्यम् । माघादिपण्मासेषु चतुस्त्रवारिंशदधिकशताङ्केषु

श्रावणादिपण्मासेषु पञ्चविंशदधिकशताङ्केषु भागं चरणं पण्डिताः प्राङ्मर्द्याः कैः

प्रथमकं पादं हिला पादैः सप्तभिरन्वितैः । एतदुक्तं भवति ऋषापादे एकां

त्यक्ता सप्तान्वितं कृत्वा पूर्वार्द्धे हृते यो लब्धः स दण्डः । शेषं षष्ट्या

भङ्गुणितेनैव चरणे हृते पलं ज्ञेयम् । पूर्वार्द्धपरार्द्धयोर्भेदमाह । दिनाये

एकां घटिकां हिला इष्टकालं परदले एकां घटिकां दत्त्वा इष्टकालं वदे-

दिति । इत्यादि ।

End.

रोगजन्मतो मृत्युज्ञानं यथा ।

शिवशतभिरध्यातायाम्यसर्पचिपूष्वां

रविरविजकुजाच्चे भूतपष्टीनयभ्याम् ।

इह हि मरणयोगो यो ज्वरेणाभिभूतः

पशुपतिसमवीर्यः सोऽपि मृत्युं प्रयाति ॥

आर्द्राश्लेषा-स्वाती ज्येष्ठास्तु च यस्य रोगजन्म स्यात् ।

धन्वन्तरिणापि चिकित्सितस्य तस्यासौ न स्युः ॥

यद्यव चन्द्रमास्तस्य गोचरे चाशुभप्रदः ।

तदा तस्य भवेन्मृत्युः सुभासंसिक्तदेहिनः ॥

Colophon.

इति प्रश्नदीपे रोगज्ञानं नामैकादशोऽध्यायः ॥ (खण्डितशेषोऽयं ग्रन्थः) ।

टीकायाः शेषवक्ष्यम् । रविवारे चतुर्दश्यां शनिवारे षष्ठ्यां कुजवारे भवम्यां

यदि आर्द्राश्लेषा-शतभिषा-रोहिणी-भरणी पूष्वांचयमश्लेषानक्षत्राणि भवन्ति

तदावश्यं रोगी घ्नियते । अस्मिन् योगे सा चेद् यदि चन्द्रस्य गोचरशुद्धिर्न

स्यात् तदा मरणम् ।

Colophon.

इति लौहित्यवरसेनविरचितायां प्रश्नदीपप्रकाशिन्यां रोगज्ञानमेकादशो-

ऽध्यायः ॥

विषयः । अत्र प्रथमं जायापादभेदकथनम् । अथाभानं तत्रादौ प्रवृत्ताकथनम् । रोवहास-
प्रवृत्ताकथनम् । अथापत्यजननप्रवृत्ता । तत्र गर्भभासप्रवृत्ताकथनम् । गर्भक्षेमप्रवृत्ताकथनम् । सुत-
सुताजननप्रवृत्ताकथनम् । यमजापत्यकथनम् । जारजयोगकथनम् । अथ प्रसवदिवाराचिप्रवृत्ता,
तत्र प्रसवस्थानकथनम् । अथ तन्वादिभावे वस्तुनिरूपणमाह । तत्र तन्वादेर्दृष्टापचयज्ञान-
प्रकारकथनम् । मतान्तरेण भावोक्तकार्यसिद्ध्यसिद्धिकथनम् । लग्नाधिपादेर्विनष्टफलकथनम् ।
विनष्टादिप्रवृत्ताकथनम् । अथ भावफलादिनिर्णयः । तत्र लालाभज्ञाननिरूपणम् । निधि-
लालाभप्रवृत्ताकथनम् । वेतनलालाभप्रवृत्ताकथनम् । राज्यपदप्राप्तिप्रवृत्ताकथनम् । अथ राजयोग-
समुत्पत्तिनिरूपणम् । विभवलालाभप्रवृत्ताकथनम् । धनलालाभप्रवृत्ताकथनम् । कुमारीलालाभप्रवृत्ताकथ-
नम् । अथ विषकन्याज्ञानम् । वरलालाभप्रवृत्ताकथनम् । विवाहलालाभप्रवृत्ताकथनम् । अथ धृतादि-
स्त्रीज्ञानम् । जायापरिज्ञानम् । शुभाशुभज्ञानम् । अथ कार्यसिद्ध्यसिद्धिप्रवृत्ताकथनम् । तत्र
सर्वकार्यशुभाशुभप्रवृत्ताकथनम् । अथ दिननिर्णयः । तत्र विवाहशुभाशुभप्रवृत्ताकथनम् ।
दिनशुभाशुभज्ञाननिरूपणम् । अथ सेवसेवकयोः शुभाशुभज्ञानकथनम् । गमनागमनज्ञान
कथनम् । गमनस्थितिज्ञानकथनम् । यात्राप्रश्नात् जयज्ञानकथनम् । यात्रायां शुभाशुभज्ञान-
कथनम् । यातुर्निर्णयदिनज्ञानकथनम् । प्रीयितागमनतत्कुभाशुभज्ञानकथनम् । प्रीयिता-
गमनदिनज्ञानकथनम् । जयपराजयज्ञानकथनम् । जयपराजयचक्रनिरूपणम् । अथ हृत-
नष्टमुष्टिगतादिज्ञाननिरूपणम् । अस्याः प्राक्स्थितिकालज्ञाननिरूपणम् । चौरज्ञाननिरूपणम् ।
वधोज्ञाननिरूपणम् । जातिज्ञाननिरूपणम् । स्त्रीपुंनपुंसकभेदज्ञाननिरूपणम् । हृतनष्ट-
लालाभज्ञाननिरूपणम् । क्रयविक्रयसम्बन्धज्ञाननिरूपणम् । मनोवृत्ति-स्त्री-पुरुषज्ञाननिरू-
पणम् । अथ दृष्टिज्ञाननिरूपणम् । अथ नष्टकोष्ठप्रहारनिरूपणम् । अनन्तरं रोगज्ञाननिरू-
पणहेति ॥

No. 235. प्रश्नप्रकाशिनौ . By कौह्यवरसेनः . Substance, country-
made paper, 12 x 2½ inches. Folia, 65. Lines, 5 on a page. Extent, 1,117
çlokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1,664. Place of deposit, Maya-
manasimha, Serapura, Mahāmahopādhyāya, Caudrakānta Tarkalāṅkāra.
Appearance, tolerable. Prose and verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ श्रीसूर्याय नमः ।

शिवमशिवस्तुतान् सिद्धिं सभ्यसाधे

सुरशतकृतसर्वं देवदेवं प्रणम्य ।

सुकृतसकलसारप्रश्नदीपस्य टीकां
 स्वजननिजकुलार्थं कर्तुमेव प्रयत्नः ॥
 सन्ति चेद्वृक्षास्त्राणि प्रश्नज्ञानविधावपि ।
 तथापि सारमेकैव कर्तुमेष समोद्यमः ॥
 आधानान्निधनं यावत् यद्योक्तं जातदीपके ।
 तथादृष्टस्य दृष्टार्थं प्रश्नदीप इच्छीयते ॥
 मम जातदीपके साधनान्निधनपर्यन्तं यथाकथितं तेनैव प्रकारेण इह
 प्रश्नदीपके अदृष्टस्य पुरातनकर्त्तव्यो दर्शनार्थं कथ्यते इति । इष्टकाल-
 ज्ञानमाह ।

भागं वारिधिवारिराशिश्शिषु प्राङ्मुखं गच्छेत्तुं धाः ।
 षट्के बाणक्षपीटयोनिविधुषु स्यात् कर्कटाद्यैः पुनः ॥ इत्यादि ।

End.

अथ योगे तस्य रोगिणो गोचरे चन्द्रमा अग्रभूतः स्यात् । गोचरशुद्धौ
 न भवति तदास्तमितदेहस्यापि नरस्य सत्युः स्यात् ॥

Colophon.

इति श्रीलौहित्यवरसेनविरचितायां प्रश्नप्रकाशिन्यां रोगज्ञानं नाम द्वादशी-
 अध्यायः ॥ * ॥ शकाब्दाः १६६४ ।

विषयः । प्रश्नदीपनामकस्य ज्योतिषग्रन्थस्य टीकायं । अथ च आधानादिनिरूपणम् ।
 भावविचारादिनिरूपणम् । लाभास्त्राभादिनिरूपणम् । राजयोगचतुष्टयादिनिरूपणम् । गमना-
 गमननिरूपणम् । शत्रुदौनामागमनादिनिरूपणम् । सन्निविधश्चयपराजयदुर्गचिन्नादिज्ञान-
 निरूपणम् । हृतनष्टमुष्टिगतधातुबलजीवानां ज्ञानादिनिरूपणम् । अथ विमिश्रकाव्यायः ।
 अननारं नष्टजातकरोगादिनिरूपणञ्चेति ।

No. 236. प्रस्तावसारः . By लौहित्यवरसेनः . Substance, country-made
 paper, 12×4 inches. Folia, 21. Lines, 7 on a page. Extent, 367
 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naihātī, Dis-
 trict 24-Parganās, Paṇḍita Haraprasāda Cāstrī. Appearance, tolerable.
 Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।
 अनडुच्चि जितनौडजेन्द्रवेगे
 छतनिविडासनसुष्मितागपीडे ।
 स्मरशमनतङ्किङ्कारदृष्टिं
 चङ्गुडुराडुपशोभितचूडमीडे ॥

वाङ्मा सज्जनसङ्गमे परगुणे प्रीतिर्गुरौ नम्रता
विद्यायां यस्य न स्वयोषिति रति लोकिप्रवादाद्भयं ।
... .. शक्तिरात्मदमने संसर्गमुक्तिः खल्ला-
देते येषु वसन्ति निर्मलगुणास्तेभ्यो वरेभ्यो नमः ॥
सुभाषितानि रत्नानि यो न गृह्णाति यत्नतः ।
स वै प्रह्लादयज्ञेषु दक्षिणां कां प्रदास्यति ॥
शुलेदं पितरं प्राच श्रीमच्छ्रीकान्तसेनकः ।
लिखितैकच तत्सर्वं प्रह्लादोचितभाषणम् ॥
तदा तन्त्रात् समाकृत्य चित्तबुद्धिप्रदः सदा ।
नाम्ना प्रह्लादसारोऽयं तत्पिवालेखि यत्नतः ॥ इत्यादि ।

End.

(खण्डितत्वात् शेषो नास्ति तेन एकविंशतिपत्रस्य समाप्तिवाक्यं लिखितम् ।)

शङ्खप्रसङ्गो यथा ।

ध्वनिरपि मधुरः शुचिलसुधै-
र्जनिरपि शङ्ख नदी तवाभूत् ।
अधिगतमखिलं तवैव सर्वं
कुटिलतरं भवद्वनारं न विद्याः ॥

विषयः । एव भार्या-राज-मन्त्रि-खल-श्रुतीदिप्रसङ्गमुखेन मनोरञ्जकश्लोकानां सङ्ग्रहः ।

No. 237. प्रायश्चित्तकदम्बसारसंग्रहः . By काशीनाथतर्कालङ्कारः . Sub-
tance, country-made paper, 17½ × 4 inches. Folia, 11. Lines, 9 on a page.
Extent, 427 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1737. Place of
deposit, Nāḍiyāgrāma, Post Office, Lonsing, District, Pharidapura, Paṇḍita
Çaḍibhūṣaṇa Smṛtīratna. Appearance, tolerable. Prose and Verse. General-
ly correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

प्रथम्य शिरसा शङ्खं श्रीकाशीनाथशर्मणा ।

प्रायश्चित्तकदम्बानां क्रियते सारसंग्रहः ॥

बृहत्कुडरोगसंस्मृतिनिपातकशेषपापक्षयकामेन पराकव्रतद्वयाद्यशक्तौ धत्-
किञ्चिदक्षिणकैकविंशत्कार्पापघ्नीदानरूपं प्रायश्चित्तं करणीयमिति विद्वां
मतम् । अर्शोऽरोगे पराकव्रतद्वयमेव । एतद्रोगोत्पत्त्यनन्तरं प्रायश्चित्ताभावे

तदुत्पन्नानां पुरुषाणामेतद्भवतस्य तृतीयभागप्रायश्चित्तम् । अकृतप्रायश्चित्त-
कुष्ठादिरोगयुक्तोत्पन्ना दुहितरस्तु अशुचिशुक्रोत्पन्नकर्तव्यं तृतीयभागप्राय-
श्चित्ततृतीयभागं कुर्यादिति । तत्र प्रमाणम् ।

अशुचिशुक्रोत्पन्नानां तेषाञ्च शुद्धिमिच्छताम् ।

पतितानां तृतीयांशः स्त्रीणामंशात् तृतीयकः ॥

इति बौधायनवचनम् । तेन पतितोत्पन्नानां शुद्धिमिच्छतां पतितानां प्राय-
श्चित्तस्य तृतीयभागस्तत्प्रायश्चित्तं ज्ञेयम् । स्त्रीष्वपि पतितोत्पन्ना तृतीयभागस्य
तृतीयभागं कुर्यादिति प्रायश्चित्तविवेकलिखनञ्च । अकृतप्रायश्चित्तार्शोरोग-
युक्तोत्पन्नेन पुत्रेण तत्पापक्षयाय पराकत्रतद्वयं .... भागाद्यशक्तौ यत्किञ्चि-
दक्षिणकं दशकार्षापणीदामरूपं प्रायश्चित्तं कर्त्तव्यम् ॥ इत्यादि ॥

End.

अनुलोमजातानां वर्णसङ्कराणामपि ज्ञानतो बधे तप्तच्छद्वयं तदशक्तौ
अष्टौ धेनवः तदशक्तौ सार्द्धद्वविंशतिकार्षापणी चान्द्रायणञ्च यथाशक्ति
दक्षिणा । प्रतिलोमजातानां केवलादौनां ज्ञानतो बधे चान्द्रायणं तदशक्तौ
अष्टौ धेनवः तदशक्तौ सार्द्धद्वविंशतिकार्षापणी चान्द्रायणञ्च । ज्ञानतो
ब्राह्मणोबधे षड्वार्षिकव्रतम् । तदशक्तौ नवतिधेनवो दद्याः तदशक्तौ
सप्तत्यधिकद्विंशतिकार्षापणी चान्द्रायणञ्च दक्षिणा च पञ्चाशद्गवः तदशक्तौ
पञ्चाशत् कार्षापणी । उत्कृष्टायास्तु शूद्रायास्तादृशक्षत्रियवैश्याम्वृष्टानाञ्च
कामतो बधे वार्षिकं व्रतं तदशक्तौ पञ्चदश धेनवो दद्याः तदशक्तौ पञ्च-
चत्वारिंशत् कार्षापणी चान्द्रायणञ्च । मध्यमायाः कामतो नवमाधिकव्रतं
तदशक्तौ सप्तद्विंशतिकार्षापणी धेनवः तदशक्तौ द्वादशाधिकवयस्त्रिंशत्कार्षापणी
चान्द्रायणञ्च । अधमायास्तु तप्तच्छद्वयं तदशक्तौ सार्द्धद्वविंशतिकार्षा-
पणी चान्द्रायणञ्च यथाशक्ति दक्षिणा । यथा व्यवस्था मदनपारिजात-
सम्पत्ता ॥ नवद्वैतनिर्णयस्तु चन्द्रशेखरवाचस्पतिसम्पत्ता तु चान्द्रायणद्वयं तद-
शक्तौ पञ्चचत्वारिंशत् कार्षापणी यथाशक्ति दक्षिणा च ॥

Colophon.

इति श्रीकाशीनाथतर्कालङ्कारकृतः प्रायश्चित्तकदम्बसारसंग्रहः समाप्तः ॥

दुर्गा । ॐ सरस्वत्यै नमः ।

श्रीवदनचन्द्रद्विजेन लिखिता पुस्तिकेया ।

विश्वामोदकरौनानी प्रायश्चित्तकदम्बिका ॥

मार्गशीर्षस्य मासस्य दिवसे दशपञ्चमे ।

रविवारे चापराह्णे संपूर्णा लिखनाच्चियम् ॥ शक १७ । ३७ । १५ ॥

विषयः । सर्वप्रकारपातकानां प्रायश्चित्तव्यवस्था । तत्र प्रथमं कुष्ठ-शूल-यक्ष्म-क्षय-वृद्ध-
 खासाक्षिनाशार्णोदुष्टवर्णप्रभृतिरोगयुक्तानां प्रायश्चित्तव्यवस्था । पूर्वोक्तरोगयुक्तानामौरसानाञ्च
 प्रायश्चित्तव्यवस्था । उपपातकानुपातकमहापातकातिपातक प्रकीर्णपाप-रोगसङ्कर-ज्ञानज्ञान-
 क्षतब्रह्महत्यादिपापप्रायश्चित्तव्यवस्था । ब्राह्मण-क्षत्रिय-वैश्य शूद्रस्वामिकगोबधस्य ब्राह्मण-क्षत्रिय-
 वैश्य-शूद्रभेदेन प्रायश्चित्तव्यवस्था । विप्रादिस्वामिकपालनापालनक्षतगोबधप्रायश्चित्तव्यवस्था ।
 संगृहीतानि चात्र नारायणवन्दोपाध्याय-शूलपाणि-स्मार्त्तभट्टाचार्य-भवदेवभट्टानां मतानि ॥

No. 238. प्रायश्चित्ततत्त्वटीका . By काशीनाथतर्कालङ्कारः . Substance,
 country-made paper, $17\frac{1}{2} \times 4$ inches. Folia, 19. Lines, 12 on a page.
 Extent, 1,368 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit,
 Nadiyāgrāma, Post Office, Lousing, District, Pharidapura, Paṇḍita Ṣaṇi-
 bhūṣaṇa Smṛtiratna. Appearance, tolerable. Prose and verse. Generally
 correct.

Beginning.

प्रथम्य पार्वतीशानो श्रीकाशीनाथशर्म्मा ।

प्रायश्चित्तस्य तत्त्वानां बोधिनीं क्षियते त्वयि ॥

प्रणम्येति । ब्रह्मस्वरूपं ब्रह्मविष्णुशिवनमस्कारात्मकं मङ्गलमाचरन् श्रीरघु-
 नन्दन उद्दिशति प्रायश्चित्तस्य तत्त्वानीति । ननु ग्रन्थस्य नामकथनसुदेशः
 तस्य नामत्वाभावात् कथसुदेश्यत्वमिति चेन्न द्विरणपूर्व्यं कश्चिदं प्रचक्षते
 इतिवत् खलवाक्यस्य नामत्वात् । ननु तत्त्वानीत्यस्य ग्रन्थपरत्वं कुत इति चेत्
 प्रायश्चित्तस्य तत्त्वानीति पदे लक्षणया व्यञ्जनया वा प्रायश्चित्ततत्त्वमिति नाम
 बोध्यं प्रायश्चित्तबोधकवचनानां तत्त्वनिरूपणार्हेत्वात् प्रायश्चित्ततत्त्वमिति
 ग्रन्थस्य नाम इति ग्रन्थकृतोऽभिप्रायः । प्रायश्चित्तस्य तत्त्वानि प्रायश्चित्त-
 बोधकवचनानां तत्त्वानि यथाख्यान् प्रमाविषयौभूतानीति यावत् अन्येषां
 ग्रन्थकृतां वचनार्थधर्मोऽस्ति अस्मत्कृतग्रन्थे कोऽपि धर्मो नास्ति इति तात्-
 पर्यम् । एवं लाक्षणिकार्थकशब्दो नाम मतान्तरे प्रथित्यादीनां गौणमवत् ।
 सामान्य ... .. प्रतिज्ञामात्र प्रायश्चित्तस्य लक्ष्मा इत्यादि । प्रायश्चित्तस्य
 लक्षणं अत्र ग्रन्थे वक्तव्यमिति शेषः । तथा तन्त्रप्रसङ्गकौ वक्तव्यौ तथा
 शब्दस्यार्थः कर्तृसंस्कारकाङ्क्षानां खानाचमनादीनां प्रतिकर्म निवर्तनं न
 प्रत्येककर्मणि करणम् । गोयासभक्षणात् शुद्धिरिति गोयासभक्षणं गवि
 स्थितं प्रायश्चित्तकर्त्तरि तु शुद्धिः ॥ इत्यादि ॥

End.

गङ्गायां ज्ञानतो मृत्वा इति मरणात् पूर्व्यं गङ्गात्वे ज्ञाते मुक्तिः नदज्ञाने
 ब्रह्मलोकगमनमिति एतद्विषय एव गङ्गायां त्यजतः प्राणान् इत्यादि ...

... .. युगादौ च इति मन्वादाविति अवशात् निमित्तत्वेन मन्वादौ इत्येव
उल्लेखं मन्वन्तरादयस्त्वेता दत्तस्याक्षयकारिका इति वचनात् दाने मन्वादौ
इत्येव उल्लेखम् । तान्त्रिके कर्त्तव्ये मन्वन्तरायामिति अवशात् मन्वन्तराया-
मित्येव उल्लेखमिति केचित् । वस्तुतस्तु मता मन्वन्तरादयः स्फुरित्यनेन
मन्वन्तरादिसंज्ञाया एव विधेयत्वात् मन्वन्तरादौ इति सर्वत्र उल्लेखम् ।

ब्रह्मपुराणे ।

कलौ तु सर्वतीर्थानि खं खं वीर्यं स्वभावतः ।

गङ्गायां प्रतिमुञ्चन्ति सा तु देवी न कुनचित् ॥

भविष्ये ।

छते तु सर्वतीर्थानि चेतायां पुष्करं ... .. ।

द्वापरे तु कुरुक्षेत्रं कलौ गङ्गा विशिष्यते ॥

अर्द्धादिकं चरणाद्वाभिपर्यन्तमिति तु भौतिकं ... .. परं ब्रह्मेति
तज्ज्ञानं जनयेदित्यर्थः । पदं स्वरूपं शिवरूपमिति यावत् । प्रसङ्गेनेति
प्रकर्षेण गतः सङ्गः कामी यस्य तेन मुमुक्षुणा इत्यर्थः इति केचित् ।
वस्तुतस्तु प्रसङ्गेन उद्देश्यान्तरप्रसङ्गेन कृताद् गङ्गाज्ञानान्मुक्तिः फलं जायते ।
अन्यत् तीर्थे कृतं पापमित्यादिष्वचनं गङ्गाजलकृतपापव्यतिरिक्तविषयम् ।
तादृशं कश्चलं दृष्ट्वा गङ्गा ... .. वाहतीति क्रियायोगसारग्रन्थलिखनानु-
सारात् । सच्चक्षुः दिग्दर्शये इति दिनचर्यम् ।

एकस्मिन् सावने खड्गे तिथीनां चितयं यदा ।

तदा दिनचर्यः प्रोक्तस्तत्र साक्षरिकं फलम् ॥ इति वचनोक्तः ।

इौ तिथ्यन्तावेकवारे यत्र स स्याद्दिनचर्य इति ॥

Colophon.

इति श्रीकामेश्वरनाथतर्कालङ्कारविरचित-प्रायश्चित्ततत्त्वतीयगङ्गामाहात्म्यविधि-
टीका समाप्ता ॥

विषयः । रघुनन्दनभट्टाचार्यकृतस्य प्रायश्चित्ततत्त्वस्य व्याख्यानम् ।

No. 239. प्रायश्चित्ततत्त्वटीका . By राधामोहनगोस्वामी . Substance,
country-made paper, 17 × 3 inches. Folia, 106. Lines, 7 on a page. Extent,
2,782 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1751. Place of deposit,
District Vāṅkudā, Viṣṇupura, Paṇḍita Rūparāma Bhaṭṭācāryya. Ap-
pearance, tolerable. Prose. Incorrect.

Beginning.

श्रीश्रीरामः ॥

तद्धिद्वीतो नीलाम्बुदयचिररूपस्तपस्वले
 लसद्भङ्गीनादास्यतनिकरवर्णी प्रियसखि ।
 नवीनोऽयं किं मे रचयति हृदौतेज्जितकथां
 मृदुस्यन्दा राधा जयति वकशोर्हृदि गता ॥
 सुष्ठु प्रायश्चित्ततत्त्वव्याख्या मोहनशर्मा ।
 क्रियतेऽद्वैतबंधेन गोविन्दगतिकाम्यया ॥

प्रारक्षितग्रन्थसमाप्तिहेतुतया मङ्गलमाचरन् शिष्यशिक्षायै तदुपनिबन्धनं तद-
 वधानाय प्रतिज्ञाह्वाचरति प्रणम्येत्यादि । अथ मङ्गलस्य समाप्तिहेतुत्वे किं
 मानमिति चेत् शिष्टाचारानुमितवेद एव प्रमाणं तथाहि मङ्गलं वेद-
 बोधितग्रन्थसमाप्तिहेतुकं ग्रन्थादौ शिष्टैरनुष्ठेयमानत्वात् इति वेदानुमानं
 वेदस्य ग्रन्थसमाप्तिकालो मङ्गलमाचरेदित्यादिरूपः । मङ्गलञ्च ईश्वर-
 प्रणामादि ।

End.

तेनोपवास इति एवञ्च ।

एकरात्रं निराहारा पञ्चगव्येन शृण्वति ।

इति प्रागुक्तकाश्यपवचनसमर्थतेति । असवर्णरजस्वलास्पर्शे दोषाधिक्यस्य
 काश्यपवचने उक्तत्वात् । अतः परमित्यस्य तत्परत्वासम्भवादाच्च उच्छिष्ट-
 शूद्रादिस्पर्शे इति एतत्परत्वे हेतुमाह शङ्ख इति श्रावस्य चरेदिति एतच्च
 प्रथमद्वितीयदिन इति यावत् अथ स्नानोत्तरस्पर्शे दोषाभावस्य उक्तत्वादाच्च
 स्नानात् पूर्वमिति चाण्डास्यादिरजस्वलास्पर्शे तथाविधब्राह्मण्याः षड्रात्र
 वैगुण्यं शूद्रपाणिभिः शूद्राचाण्डाल्यादेः त्रिगुणाघ्नमलस्य कथनादिति ॥ * ॥

Colophon.

इति श्रीराधामोहनगीस्वामिभट्टाचार्यविरचिता प्रायश्चित्ततत्त्वव्याख्या स-
 माप्ता ॥ * ॥ शकाब्दाः १७५१ ।

विषयः । रघुमन्दनभट्टाचार्यकृतस्य प्रायश्चित्ततत्त्वस्य व्याख्यानम् ।

No. 240. प्रायश्चित्तप्रकरणम् . By भवदेवभट्टः . Substance, country-made paper, 19 x 5½ inches. Folia, 47. Lines, 9 on a page. Extent, 1,985 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamanasimha Kāṭihālī, Paṇḍita Navakiçora Tarkacūḍāmaṇi. Appearance, fresh. Prose. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

अनादिभवसम्भूतपापप्रशमकारणम् ।

स्मरणं वास्तुदेवस्य यस्य तस्मै नमो नमः ॥

मन्वादिस्मृतिमालोक्य सुविविच्य यथाक्रमम् ।

क्रियते भवदेवेन प्रायश्चित्तनिरूपणम् ॥

प्रायश्चित्ते निरूपणीये गुरुत्वात् महापातकप्रायश्चित्तनिरूपणपुरःसरमेव
इतरप्रायश्चित्तनिरूपणे कर्त्तव्ये मन्वादिवचनक्रमानुरोधेन प्रथमं ब्रह्मवध-
प्रायश्चित्तमेव निरूप्यते । इत्यादि ।

End.

तथाच वृहद्विष्णुः । अष्टौ यासान् प्रतिदिवसं मासमञ्जीयात् यतिचान्द्रा-
यणी नाम । अत्र मासेकेन चलारिंशदधिकशतद्वयपिण्डाहारणोपवासा-
भावेन च क्षेशाल्पत्वान् । अत्रापि पञ्च धेनवः । इति छच्छ्रप्रकरणं समाप्तम् ॥

Colophon.

इति श्रीबालवङ्गभोथ भुजङ्गापरमान्दी भट्टश्रीभवदेवस्य कृतौ प्रायश्चित्तप्रकरणं
समाप्तम् ॥ * ॥

विषयः । महापातकोपपातकादिनिरूपणमुखेन तत्तत्पापप्रायश्चित्तादिनिरूपणम् । चान्द्रा-
यणादिग्रन्थनिरूपणञ्च ।

No 241. प्रायश्चित्तव्यवस्थासंग्रहः . By मोहनचन्द्रविद्यावाचस्पतिः . Sub-
stance, country-made paper, 18×4 inches. Folia, 8. Lines, 8 on a page.
Extent, 288 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit,
District Dhākā, Vikramapurā, Ichāpurā, Paṇḍita Vrajanātha Vidyā-
ratna. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning.

नत्वा गुरुन् समासेन प्रायश्चित्तस्य सारतः ।

द्विजमोहनचन्द्रेण व्यवस्थां लिख्यते मया ॥

तत्र प्रायश्चित्तस्य सूक्ष्मं पापक्षयसाधकत्वे सति विधिबोधितपापक्षयेतरा-
साधकत्वम् । तेन पापक्षयस्वर्गोभयसाधकयागादौ नातिव्याप्तिः । न वा
तस्य पापक्षयेतरस्त्वसादिसाधकत्वोत्पन्नः । पापक्षयेतरे विधिबोधि-
तत्वविशेषणात् । स्वध्वंसादेस्तु विधिबोधितत्वाभावात् । प्रायश्चित्तस्य नित्यत्वं
नैमित्तिकत्वं काम्यत्वञ्च बोध्यम् । इत्यादि ।

End. प्राजापत्यव्रते लेखधेनुदानाच्छुद्धिः । यतिचान्द्रायणव्रते पादोनधेनुचतुष्टय-
दानात् पराकव्रते पञ्चधेनुदानात् । अन्यत् प्रायश्चित्तादिकं प्रायश्चित्ततत्त्वा-
दावनुसन्धेयम् ॥

Colophon. इति प्रायश्चित्तव्यवस्थासङ्ग्रहः समाप्तः ।

विषयः । प्रायश्चित्तस्वरूपकथनपूर्वकं संक्षेपतः प्रायश्चित्तव्यवस्थादिकथनम् ।

No. 242. प्रायश्चित्तसंग्रहः . By कृष्णदेवस्मार्तवागीशः . Substance, coun-
try-made paper, 13×3 inches. Folia, 74. Lines, 7 on a page. Extent,
1,554 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1760. Place of Deposit,
District Vāṅkuḍā, Viṣṇupura, Paṇḍita Rāmānuja Bhaṭṭācāryya. Ap-
pearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ॥ अथ प्रायश्चित्तं । तत्र प्रायश्चित्तलक्षणं पापक्षयभाव-
कामनाजन्यकृतिविषयपापक्षयसाधनं कर्म प्रायश्चित्तम् । पापक्षयस्त्वर्गोभय-
कामनाजन्यकृतिविषयसंस्मरणश्लेष्मादिद्वारणाय भावपदम् । आन्तकृत-
सैत्यवन्दनादिवारणार्थमन्यं दत्तं । तत्र पापक्षयजनकता नास्ति प्रमाणा-
भावात् । यदा चान्द्रायणश्लेष्मादि स्नाहशकृतिविषयस्तदा प्रायश्चित्तं यदा
तु स्वर्गादिफलकामनाजनकतापि तदा तेषां न प्रायश्चित्तत्वं । शरीरगत-
प्रायत्नाभावे प्रायश्चित्तस्य न कारणत्वम् । इत्यादि ।

End. अत्र प्रायश्चित्ताश्रयणात् प्राजापत्येन चैकेन सर्वपापक्षयो भवेदिति धेनुदान-
मिति । देवलः ।

वैश्याः शूद्राश्च ये मोक्षादुपवासं प्रकुर्वन्ते ।

चिरात्वं पञ्चरात्रं वा तथोः पुष्टिर्न विद्यते ॥

पुष्टिः फलं तेन काम्यस्यैव निषेधः प्रायश्चित्तात्मकं कर्तव्यमेव ॥ भारते ।

नैव निर्वापयेद्दीपं देवार्थमुपकल्पितम् ।

दीपहर्त्ता भवेदन्यः काणो निर्वाणको भवेत् ॥

कौर्म ।

मृगो जम्बसहस्राणि शतजन्मानि शूकरः ।

स्वापदः सप्तजन्मानि अमायां निशि भोजनात् ॥

सकललस्य पानाश्च सकलं ताम्बूलभक्षणात् ।
 उपवासफलं हन्याद्विवासापाकमैथुनात् ॥
 नैवेति च पाठो वर्षकौमुद्याम् ।
 आसनं वसनं शय्या जायापत्यं कमण्डलुः ।
 आत्मनः शुचिरेतानि न परेषां कदाचन ॥

Colophon. इति श्रीद्युतकण्ठदेवस्मार्तवागीशभट्टाचार्यकृतः प्रायश्चित्तसंपदः समाप्तः ॥
 श्रीशिवो जयति ॥ शकाब्दाः १७६० ॥

विषयः । प्रायश्चित्तादिनिरूपणम् । तन्त्रतानिरूपणम् । प्रसङ्गादिनिरूपणम् । प्राय-
 क्षित्तोपदेशादिनिरूपणम् । प्रायश्चित्तानुपदादिनिरूपणम् । धेनुसूत्यादिवस्था । गोबधादि-
 प्रायश्चित्तनिरूपणम् । गोमांसभक्षणगोविंश्यादिप्रायश्चित्तम् । गङ्गास्नानस्य प्रायश्चित्तनिरू-
 पणम् । शूद्रादिबधप्रायश्चित्तादिनिरूपणम् । अमध्यभक्षणादिप्रायश्चित्तम् । अशौचान्नादिभक्षण-
 प्रायश्चित्तम् ।

No. 243. प्रायश्चित्तसारः . By यादवेन्द्रविद्याभूषणः . Substance, country-
 made paper, 18×2 inches. Folia, 54. Lines, 6 on a page. Extent, 1,782
 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1613. Place of deposit, District
 Vāṅkuḍā. Viṣṇupura, Paṇḍita Candranārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance,
 old. Prose. Generally correct.

Beginning. श्रीकृष्णो जयति ॥

भूयः प्रणम्य रघुनाथपदारविन्दं
 मन्वादितन्त्रनिवहानभिबीक्ष्य यत्नैः ।
 उद्धृत्य सारमखिलं निखिलस्मृतीनां
 श्रीयादवेन विदधे स्मृतिसार रूपः ॥
 तत्रादौ प्रायश्चित्तनिरूपणं । तत्र मान्याः । पापक्षयमात्रसाधनं कर्म प्रायश्चित्त-
 मिति । तच्चिन्त्यं चान्द्रायणादीनां पापक्षयतिरिक्तसध्वंसादीनां जनकत्वाद्
 ... क्लिप्तं प्रायश्चित्तादावात्मगतपापक्षयस्य शरीरगतप्रायसस्य निवृत्तेषु ।
 इत्यादि ।

End. रजस्रलाया उच्छिष्ट-शूद्री-श्च-शूकरादिस्पर्शे प्रथमद्वितीयदिनयोर्द्वौष-
 षासः । तृतीये लक्ष्मिपुत्रं चतुर्थे नक्तं विना भोजने लक्ष्मिपुत्रोपोषितः ।

सुतेः पञ्चगव्येन शृङ्गाति । पर्वणि मांस-तैल-स्त्रीसम्भोगे क्षुरकर्मणि चाक्षो-
राचमभोजनम् । अभ्यासे तु प्राजापत्यं चान्द्रायणं वा श्राद्धदिने स्त्रीगमने
त्वक्षोराचमभोजनम् । दिवासैशुने दिनमेकं व्रती भवेदिति ॥ ० ॥

Colophon. इति श्रीयादवविद्याभूषणविरचितः प्रायश्चित्तसारः सम्पूर्णः ।

शकाब्दाः १६१२ ॥

विषयः । अत्र प्रथमं प्रायश्चित्तनिरुक्तम् । ततः प्रायश्चित्तपूर्व्याहृत्यादिनिरूपणम् । गोबध-
प्रायश्चित्तादिनिरूपणम् । क्षत्रियादिबधप्रायश्चित्तनिरूपणम् । धेनुसङ्कलनम् । चाण्डालादिस्पृष्टा-
न्नादिभक्षणप्रायश्चित्तम् । अन्यजस्त्रीगमनादिप्रायश्चित्तम् । शूद्रान्नादिभक्षणप्रायश्चित्तम् । लग्न-
नादिभक्षणप्रायश्चित्तम् । यज्ञोपवीतरक्षितान्नभोजनादिप्रायश्चित्तम् । ब्राह्मणाद्युच्छिष्टभोजनप्राय-
श्चित्तम् । महापातकादिनिरूपणम् । ब्रह्मबधविचारः । ब्रह्महत्यासुरापानयोः प्रायश्चित्तम् ।
स्वर्णहरणप्रायश्चित्तम् । गुर्वङ्गनागमनप्रायश्चित्तम् । पतितसंसर्गप्रायश्चित्तञ्चेति ।

No. 244. फोत्कारिणीतन्त्रम्. Substance, country-made paper, 13×3 inches. Folia, 31. Lines, 7 on a page. Extent, 949 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāthālpāḍā, Post Office Nāihāṭi, Paṇḍita Rāmatārāṇa Thākura. Appearance, old. Verse. Correct.

Beginning.

ॐ नमो दुर्गाये ॥

भेषष्टे सुखासीनं देवदेवं जगद्गुरुम् ।

शङ्करं परिपश्यन् पार्वती परमेश्वरम् ॥

पार्वत्युवाच ।

भगवन् सर्वधर्मांश्च सर्वशास्त्रागमादिषु ।

धर्मार्थकाममोक्षाणां हेतुरूपा महेश्वरी ॥

या ख्याता प्रकृती चाद्या देवी दक्षिणकालिका ।

शक्तिरूपा च सर्वेषां ब्रह्मादीनां सुरेश्वरी ॥

दक्षिणा वा कथं देव शैवकृष्ण कथं भवेत् । इत्यादि ।

End.

अनया सदृशी विद्या वैलोक्ये चातिदुर्लभा ।

भोगमोक्षप्रदा साक्षात् पुरुषार्थप्रदायिका ॥

अनया सदृशी विद्या न विद्यार्णवगोचरे ।

नास्ति नास्ति पुनर्नास्ति सत्यं सत्यं वदाम्यहम् ॥ ० ॥

Colophon. इति फेत्कारौथे दशमः परिच्छेदः ॥ ० ॥

विषयः । दक्षिणकालिकाया दक्षिणत्वशवरूढत्वादिनिरूपणम् । मन्त्रभेदादिनिरूपणम् । उग्रतारानिपुरादिकारणनिरूपणम् । दशमन्त्राविद्याकारणनिरूपणम् । कालिकाया मन्त्राविद्यात्व-
निरूपणम् । पूजाविध्यादिनिरूपणम् । भुवनेश्वर्यादिविद्यानिरूपणम् । गुरुक्रमनिरूपणम् ।
प्रचण्डचण्डिकावीजपूजादिनिरूपणम् । षोडशाक्षरादिनिरूपणश्चेति ।

No. 245. बालग्रहग्रसनविधानम् . Substance, country-made paper. Folia, 8. Lines, 8 on a page. Character, Nāgara. Date, SAM. 1943. Place of deposit, Govardhana-Sarāi Benares, Paṇḍita Vindhyeṣvariprasāda Dube. Appearance, fresh. Prose and verse. Incorrect.

Beginning. श्रीगणेशाय नमः ॥ विधानमालायाम् । अथ प्रसङ्गेन लघुजातकोक्तानि
बालरक्षापयोगीनि द्वन्द्वशान्तिविधानानि । तान्येव स्कन्दपुराणे स्कन्द-सूर्य-
संवादे । सूर्य उवाच ।
आद्यवद्येव निद्रा च रुदितं हास्यमेव च ।
सामाविकन्विदं देव कर्म चेयां प्रदानन ॥ इत्यादि ।

End. सूर्य उवाच ।
येन पापेन चाज्ञानां मनुजानां गदो भवेत् ।
तत्सर्वं पूर्वमेव त्वं उक्तवानसि धनुष ॥

Colophon. इति श्रीस्कन्दं सूर्यारण्यं द्वादशदिनमासाब्दभामिनौज्जितपीडोपशसन-
विधानम् । श्रीकृष्ण चौवे श्रीश्री सम्वत् १८४३ माः फाल्गुण १९ वार
सवित्र । कालीप्रसादमहन्ता गोवर्द्धनके सदै ।

विषयः । बालग्रहाणां शान्तिविधानादिकम् ।

No. 246. बालभरवीसहस्रनामस्तोत्रम् . Substance, country-made paper, 14×3 inches. Folia, 5. Lines, 9 on a page. Extent, 242 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1215. Place of deposit, Kāṣṭhālpādā, Post Office Naihati, Paṇḍita Rāmatārāṇa Thākura. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning. अथ त्रिपुरबालभैरवीसहस्रनामस्तोत्रम् । ॐ नमो भैरवे । पार्ष्वत्युवाच ।
 देवदेव महादेव परब्रह्मस्वरूपक ।
 सर्वदेवस्तुत नाथ सर्वदेवप्रपूजक ॥
 जटाजूटधर देव गिरिजाहार्द्रभूषण ।
 भाले शशिकलाखण्ड निष्कलङ्कावलोकित ॥
 भूतनाथ महादेव प्रसन्न भयभञ्जन ।
 त्वं गतिः सर्वदेवानां त्वमेव शरणं प्रभो ॥
 नाहि मां देव दुष्प्रेक्ष्य संसारार्णवशङ्कटात् ।
 भैरवी बालयास्या (?) च सूचितं न प्रकाशितम् ॥
 तस्या नामसहस्रानु कथयस्व वरानन ॥ इत्यादि ।

End. परदारगते वापि शटेऽकृत्य च पापिनि ।
 तस्य तस्य महेशानि न दातव्यं सुनिश्चितम् ॥
 उक्तानुक्तञ्च यत् किञ्चित् स्थावराणि चराणि च ।
 तव नित्यस्थिता देवि बालया परमेश्वरी ॥

Colophon. इति रुद्रयामले हरगीरीसंवादे बालायाः सहस्रनामस्तोत्रं समाप्तम् ॥
 शरैन्दुपञ्चेन्दुमिति शकाब्दे व्यलेखि स्तोत्रं परदेवतायाः ॥

विषयः । बालभैरवीस्तोत्रकथनम् ।

No. 247. बिल्वेश्वरः . By बिल्वेश्वरः . Substance, country-made paper, 14×2½ inches. Folia, 78. Lines, 6 on a page. Extent, 1,723 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Mayamanasimha, Serapura, Paṇḍita Durgāsundara Kṛtiratna. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ॥ दिव्या ॥ अधिकारसूत्रमिदं वक्ष्यमाणार्थसंचेपाय
 कार्यकार्यनिमित्तानां यदुदीरणं सोऽधिकारः ॥ इत्यादि ।

End. सम्प्र । दीर्घस्यावनुगृह्यते तर्हि मन्थमिति ज्ञापकादाह दस्य उच्यते इति
 मन्थस्यैव निमित्तमुत्पत्तिरित्यनेन समवायग्रहणं सम्बन्धः प्रतिपादितः
 अधिकारसूत्रेण दार्शनादाह न परस्वराया इति ॥ * ॥

Colophon. इति श्रीबिल्वेश्वरतर्काचार्यकृतमष्टमप्रकरणं समाप्तम् ।

विषयः । कान्तनीयाख्यातप्रकरणस्य व्याख्या ।

No. 248. **वृहद्भौतमीयतन्त्रम्**. Substance, country-made paper, 14 x 5 inches. Folia, 25. Lines, 13 on a page. Extent, 1,503 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Vāṅmā, Viṣṇupura, Kādākuli, Paṇḍita Rāmaprasanna Bhaṭṭācāryya. Appearance, fresh. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ छणाय नमः ।

पुण्डरीकपुरे पूर्व्यं सरलद्रुमकानने ।
 सुमेरोच्चरे शृङ्गे रत्नभूमिसुखावहे ॥
 विचित्रचित्रसुभगे सुवर्णबालुकान्विते ।
 समानोदितचन्द्रार्के शुशुतो (?) मणिमण्डपे ॥
 कल्पवृक्षयनान्तस्थे पश्चिमालाविधुष्टिते ।
 सुखाक्षरे समासीनाः शौनकाद्या महर्षयः ॥
 शौनकः पर्वतो गार्गिसंरौचिर्दधिचिक्षया ।
 शातातपः सुनीतिश्च इत्याद्या मुनिसत्तमाः ॥
 स्मरन्तः छणगाथाश्च बोधयन्तः परस्परम् ।
 जपन्तोऽष्टादशाणींश्च दशानीयान् परस्परम् ॥
 कदाचित् पर्यटनेको नारदो ब्रह्मणः सुतः ।
 यद्वक्ष्या तव यातो वीणां ब्रह्मभयो ध्वनन् ॥
 मन्त्रमाथार्णकाः (?) सर्व्वे नत्वा दत्त्वा वरामनम् ।
 उपविष्टं मुनिवरं पाद्याभ्यासमनौयकैः ॥
 भूयोभूयोऽपि सुनये शृणुतां वाचमन्वयुः ।
 सुने त्वं ब्रह्मणः श्रेष्ठसुतो ब्रह्मा इवापरः ॥
 वयं तवोपदेशेन चरामः छणवर्त्मसु ।
 संसारसागरे घोरे विषयप्रादुर्लभसंकुले ॥
 पुनर्दारधनावर्त्ते स्नेहपल्लवपङ्क्तिने ।
 जायन्ते च विद्यन्ते च तेषां मुक्तिर्न विद्यते ॥
 तरन्नि तत्प्रसादेन केन ते जीवजानयः ॥

श्रीनारद उवाच ॥

उपायं ते वदाम्यत्र सावधानमनाः शृणु ।
यदुपास्य महात्मानो मुनयः सिद्धिमागताः ॥
एवं मया पुरा श्रुतो ब्रह्मा लोकपितामहः ।
तथा नः कथयिष्यामि यथा प्रोक्तं स्वस्मिन्नुवा ॥ इत्यादि ।

End.

गकारं वृद्धिं विन्यस्य लकारं हृदये न्यसेत् ।
यकारं नाभिदेशे च ऐकारं गुह्यदेशके ॥
नादविन्दू पादयोश्च मन्त्रन्यास इतीरितः ।
एवं विन्यस्य कृष्णस्य ध्यायेदात्मानमात्मानि ॥
कदम्बमूले क्रीडन्तं दृष्ट्वा वननिवासिनम् ।
पद्मोपरि स्थितं देवं वेणुं गायन्तमच्युतम् ॥
पौताम्बरधरं देवं यममालाविभूषितम् ।
गोपौभिर्गोपहृन्दैश्च संवितं कृष्णमर्चयेत् ॥
चत्वारिंशत्सहस्रानु चतुर्लोकसमन्वितम् ।
पुरश्चरणमित्युक्तं मन्त्रस्यास्य विशेषतः ॥
आद्येन तदंशेन होमयेन्मन्त्रविज्ञतः ।
विकालपूजां कुर्वीत दशालंकरणमथ ॥
पिण्डगोपलमन्त्रस्य समानोऽन्यो मनुर्न हि ।
गुरुपदेशमन्त्रेण योजयेत् कृष्ण एव सः ॥ * ॥

Colophon.

इति श्रीगोविन्ददृष्ट्वावने बृहद्भौतमीयतन्त्रे षट्चिंशः पटलः ॥ * ॥

विषयः । प्रथमपटले वैष्णवप्रशंसादिकथनम् । १ ये अवतारकारणादिरूपणम् ।
२ ये प्रणवशब्दव्युत्पत्तिरूपणमुखेन कृष्णमन्त्रप्रशंसादिः । ४ र्थे वीजादिस्मरणप्रकरणम् ।
५ मे दशार्णञ्जानफलादिः । ६ छे चिन्तनस्थानादिरूपणम् । ७ मे दृष्ट्वावनधानादिः ।
८ मे आचमनासनादिरूपणम् । ९ मे भूतशुद्ध्यादिरूपणम् । १० मैकादशयोः मालका-
न्यासादिरूपणम् । ११ शे वृद्धिन्यासादिरूपणम् । १२ शे गुरुमाहात्म्यादिकथनम् ।
१४ शे दीक्षारूपणादिः । १५ शे पूजोपकरणादिरूपणम् । १६ शे सर्व्वतीभद्रफलादि-
कथनम् । १७ शे दीक्षान्तरादिरूपणम् । १८ शे शान्तिकुम्भस्थापनादिविधिः । १९ शे
योनिमुद्राफलादिकथनम् । २० शे कृष्णपूजादिः । २१ श द्वाविंशयोः गृहस्थादीनां दीक्षा-
विधिः । २२ शे कृष्णमन्त्रजपादिविधिः । २४ शे स्थण्डिलादिरूपणमुखेन होमरूपणम् ।
२५ शे समिधादिरूपणम् । २६ शे यजनविध्यादिः । २७ शे ऋष्यादिन्यासः । २८ श

१६ श्रयोः प्राणान्निहोवादिनिरूपणम् । १७ श्रो मोहमदीपनादिनिरूपणम् । १९ श्रो मन्तराज-
बीजादिनिरूपणम् । २१ श्र २२ श्रयोः मन्त्रसिद्धिलक्षणदिः । २४ श्रो मुद्रादिनिरूपणम् ।
२५ श्रो एकाक्षरमन्त्रादिनिरूपणम् । २६ श्रो मन्त्रपिण्डादिः ॥

No. 249. बृहद्योनितन्त्रम्. Substance, country-made paper, 10 × 2½ inches. Folia, 18. Lines, 8 on a page. Extent, 360 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura, Mājhapādā, Bābu Rāsavihārī Rāya. Appearance, tolerable. Verse. In-
correct.

Beginning. ॐ नमः परमदेवतायै ।

कैलासशिखरामीनं देवदेवं जगद्गुरुम् ।

भवानी रक्षसि प्रीत्या पप्रच्छ जगदीश्वरम् ॥

श्रीपार्वत्युवाच ।

जमस्ते देवदेवेश परमेश पुरातन ।

पार्वतीप्राणनाथेश लोकानां हितकारक ॥

तत्प्रसादात् प्राणनाथ तन्त्राणि विविधानि च ।

इदानीं श्रोतुमिच्छामि बृहद्योनिं महेश्वर ॥

तन्त्रं योनेर्महत्तमं पूजाक्रममनुक्रमम् ।

तन्त्रञ्च देवतां योनेर्मुद्राश्चैव प्रकाशय ॥

यदि गुह्यतरं नाथ तथापि कथय प्रभो ।

ईश्वर उवाच ।

किमिदं भाषसे सुभु खीखभावान्महेश्वरि ।

मम प्राणाधिकं देवि त्रिषु लोकेषु दुर्लभम् ॥

यथा त्वद्योनिं दुष्टेक्ष्यं सन्तैरपि सुरेश्वरि ।

तथैव जायते शङ्का कथितुं वरवर्णिनि ॥ इत्यादि

End.

ज्ञानचौनोऽपि दाता च भजन्ति प्रीतिसुखमाप् ।

पशुपुत्रस्त्रियो बन्धुं लभन्ते च पुनः पुनः ॥

कर्मकाण्डरता विप्राः कर्मकारणमुच्यते ।

चतुर्वर्गप्रियो नित्यं युगकल्पमनेकधा ।

देहमध्ये स्थितं देव पिण्डश्चाण्डव्यापितम् ॥

Colophon.

इति बृहद्योनितन्त्रे दशमः पटलः ॥

विषयः । अत्र प्रथमं बृहद्योनिस्तन्माहात्म्यादिकथनञ्चलेन शिवाश्वयोर्निधुवनमन्दिर-
गमनकथनम् । तत्र जगत्कारणभूतायाः प्रकृतेर्योनिरूपकथनम् । तस्याः सर्वदेवमयत्वकथनम्,
सर्वतीर्थादिमयत्वकथनम् । अथ तस्यां शक्तौनामवस्थितिकथनम् । तस्याः पूजने लक्षपौठपूजा-
फलप्राप्तिकथनम् । तस्याः पूजाकालादिरूपणम् । तन्नामकीर्तनफलकथनम् । महादेवस्य
लिङ्गरूपत्वादिकथनम् । आश्विनशुक्लनवम्यां तत्तन्नामाङ्कितगीतकरणे फलश्रुतिकथनम् ।
पार्वत्याः कृष्णरूपेणावतारकथापूर्व्यं व्रजाङ्गनाभिः सह विहारकथनम् । अथ पञ्चतत्त्वेन योनि-
पूजाविधिः । योनिमुद्रादिविधिः । पट्चक्रेषु तस्यास्थितनादिविधिः । योनिकवचकथनम् ।
योनिमन्त्रादिकथनम् । कुलञ्जानात् मोक्षप्राप्तिकथनम् ॥

No. 250. बृहद्भुजयामलम् . (जन्मखण्डः) Substance, country-made paper,
14×3 inches. Folia, 48. Lines, 5 on a page. Extent, 840 çlokas. Char-
acter, Bengali. Date, Sk. 1741. Place of deposit, District Vāṅkuḍā,
Viṣṇupura, Paṇḍita Rāmavallabha Bhaṭṭācāryya. Appearance, fresh.
Verse. Incorrect.

Beginning. ॐ नमो भगवते पद्मवक्त्राय ।

श्रीनारद उवाच ।

कृष्ण कृष्ण महाबाहो प्रपन्नजनवक्त्रम् ।
श्रोतयमेकमेवास्ति ह्यद्य मे कथय प्रभो ॥
श्रुताः सर्वावतारास्ते कल्पास्तां मीनकादयः ।
अन्ये चैवावतारास्ते श्रुता मे दीनपावन ॥
पूर्वं तेऽकरवं प्रश्नं सत्ये तु युगश्रीर्षणि ।
त्वं मे कथितवान् देव तुभ्यं पश्चात् वदामि वै ॥
अद्य मेऽवसरो भूतस्यातः प्रश्नं करोमि ते ।
कथित्वा परमानन्दं जमयस्व जनार्दन ॥
त्वं ब्रह्म परमं साक्षात् त्वं हि लोकपितामहः ।
अनुरक्ताय भक्ताय कृपया वक्तुमर्हसि ॥
नाम्ना पञ्चाननो देवः कलौ कल्पात् भविष्यति ।
तत् कथ्यतां जगन्नाथ यदि स्नेहोऽस्ति मां प्रति ॥

श्रीभगवान् उवाच ।

सुने शृणु महद्वाक्यं कथयामि तवानघ ।
यत् श्रुत्वा सप्तघोषाणि ह्यपि बन्ध्या प्रसूयते ॥

कलौ लोका दुराचारा भविष्यन्ति कृताञ्चसः ।
 जन्मबन्धा न सुपुत्रा नार्यश्च क्षतमङ्गलाः ॥
 मातापितृकृतद्वेषाः स्त्रीदेवाः कामकिङ्कराः ।
 द्विजानयो क्षताचाराः क्षत्रिया भ्रष्टमानसाः ॥
 तद्वद्देश्याश्च शूद्राश्च नानोपद्रवसंयुताः ।
 क्षमङ्गलानि सर्व्वणि भविष्यन्ति कलौ युगे ॥
 एषां क्षिताय विप्रर्षे पञ्चास्योऽहं भवामि वै ॥ इत्यादि ।

End.

वृत्तो दारैश्च पुत्रैश्च महाराजा नरध्वजः ।
 उवास निर्मले स्वर्गे क्षयापि मुनिपुङ्गव ॥
 रुद्रप्रसादाद्राजर्षिरैक्षिकं सुखमश्रुवन् ।
 स्थितः क्षुरपुरे ब्रह्मन् किमन्यत् कथयामि ते ॥
 यच्च तत् शृणुते मर्त्या भक्तिभावममन्वितः ।
 मुक्ता सुखं मनोरम्यक्षान्ते याति पराङ्गतिम् ॥
 को वा दयालुरपि कामधेनु-
 र्धन्यो अगत्यामपि शङ्करादहो ।
 यदेक्षजातो रविकोटिभासी
 नीतः श्वकं वासनरं नराधिपम् ॥ (?)
 श्रुत्वा वाक्यं रोमहर्षं नारदो अगदोच्चरात् ।
 नत्वा रुद्रं महात्मानं लभ्यं नत्वा सुखं ययौ ॥
 काकबन्धादिका नार्यः पडविंशतिमताश्च याः ।
 क्षरणात् पठनात् दोषान् क्षित्वा यान्ति परां गतिम् ॥ ० ॥

Colophon.

इति श्रीबृहद्भद्रजामलीये श्रीकृष्णनारदसंवादे द्वितीयखण्डे त्रिंशोऽध्यायः ॥*॥
 समाप्तस्थायं जन्मखण्डः ॥ शक १७४१ ।

विषयः । प्रथमाध्याये दैवमन्त्रणादिरूपणम् ॥ १ ये पञ्चाननजन्मादिरूपणम् । २ ये पञ्चाननभुप्रवेशादिरूपणम् । ३ र्थे शान्तदान्तोत्पत्तिरूपणम् । ५ मे द्विजदण्डादिरूपणम् । ६ छे विप्रशोकापनोदनम् ॥ ७ मे पूजाप्रकाशादिरूपणम् । ८ मे मालिकोपाख्या-
 नम् । ९ मे मृतपुत्रदानादिरूपणम् । १० मे द्विजागमनादिरूपणम् । ११ शे धरप्रार्थ-
 नादिरूपणम् । १२ शे नरध्वजसुतोत्पत्तिरूपणम् । १३ शे नरध्वजामोदनिरूपणम् । १४ शे यात्रीपक्रमादिरूपणम् । १५ शे दूतवधनिरूपणम् । १६ शे वीरसेनवधादिरूपणम् । १७ शे कीर्त्तिध्वजजयादिरूपणम् । १८ शे भगवद्वाक्यनिरूपणम् । १९ शे लोचनादानादिरूप-

पणम् । १० श्रे कामाधारादिदाननिरूपणम् । ११ श्रे नक्तोपाख्यानम् । १२ श्रे लङ्काप्रवेशादि-
निरूपणम् । १३ श्रे १४ श्रे च सुवर्णप्राप्तिनिरूपणम् । १५ श्रे नरध्वजकृतसूक्तवादिनिरूपणम् ।
१६ श्रे रुद्रपूजास्तवादिनिरूपणम् । १७ श्रे नारदीपाख्यानानादिः । १८ श्रे असतीस्त्रीणां
फलानिर्निरूपणम् । १९ श्रे सुसुर्षुकर्तव्यकर्म्यादिनिरूपणम् । २० श्रे नरध्वजसर्गवासादिनिरू-
पणश्चेति ॥

No. 251. ब्रह्मपुत्रमाहात्म्यम्. Substance, country-made paper, 14×2½ inches. Folia, 3. Lines, 7 on a page. Extent, 60 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Post Office Pilkhānā, Vaddānagara, Paṇḍita Kailāsacandra Tarkaratna. Appearance, new. Prose and verse. Correct.

Beginning. ॐ नमः शिवाय । अथ ब्रह्मपुत्रमाहात्म्यम् ।

नारद उवाच ।

माहात्म्यं चैव सर्वेषां श्रुतं विस्तारतो मया ।

गङ्गादिसरितां सम्यक् तीर्थराजस्य न श्रुतम् ॥

तीर्थराजस्य माहात्म्यं कथयस्व मयि प्रभो ।

खृष्टा त्वं सर्वलोकानां कर्ता चर्मा पितामह ॥

ब्रह्मोवाच ।

तीर्थराजस्य माहात्म्यं शृणुष्वैकमनाकृतः ।

कथयामि न सन्देहो ब्रह्मपुत्रस्य कीर्तनम् ॥

तीर्थनाथस्य सर्वेषां पापराशिः प्रलीयते ।

दर्शनात् सर्वलोकानां पुनर्जन्म न विद्यते ॥ इत्यादि ।

End.

ततः स्नात्वा स्नानं दद्यात् ।

ॐ किरौटिग्रीववासस्य रत्नदामविभूषित ।

गृह्णाणार्थं मया दत्तं भवबन्धविमुक्तये ॥

ततः प्रणमेत् ।

नमस्ते ब्रह्मपुत्राय नमः शान्तनुस्त्रुनवे ।

विजन्मजन्तु यत् पापं तत् पापं हर मे विभो ॥

Colophon. इति ज्ञानविधिः समाप्तः ।

विषयः । ब्रह्मपुत्रनदस्य माहात्म्यकथनम् । तत्र ज्ञानादिविधिसु ।

No. 252. ब्रह्मपुत्रोत्पत्तिः . Substance, country-made paper, 18×4 inches. Folia, 7. Lines, 6 on a page. Extent, 510 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Yaçodala, District Mayamanasimh Paṇḍita Harinātha Tarkabhūṣaṇa. Appearance, old. Verse. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

पापराशिमुदाये नराणामागतं कथयथा हरिवर्षात् ।

मुक्तिहेतुमन्त्रं चमपुण्यं ब्रह्मपुत्रमनिशं प्रणमामि ॥

अथ ब्रह्मपुत्रोत्पत्तिः । इत्यादि ।

End.

खण्डितत्वात् शेषो नास्ति ।

विषयः । ब्रह्मपुत्रोत्पत्तिनिरूपणमुखेन तत्र ज्ञानदानादिमाहात्म्यनिरूपणम् ।

No. 253. ब्रह्मसंस्कारमञ्जरी . BY नारायणशर्मा . Substance, country-made paper, 16×2 inches. Folia, 66. Lines, 3 on a page. Extent, 96 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kṣṇāhālpā viā Naihāti, Paṇḍita Rāmatārāṇa Thākura. Appearance, old. Prose or verse. Correct.

Beginning.

ॐ नमः परमदेवाय ।

नमामि विघ्नेश्वरं गिरीशं

शशिचरारहितपादपद्मम् ।

यः स्मर्यमाणोऽपि हरत्यघोषं

निजं पदं यच्छति चाविचारम् ॥

स्मरामि शम्भोश्चरणारविन्दं

स्वयम्भु-दम्भोन्निधरानिसेचम् ।

यदर्चणाय स्वयमादरेण

नेचारविन्दं हविस्ज्वहारम् ॥

सुरारिभायोवटभाष्यसार-

मशेषतः शतपथश्रुतीम् ।

विलोक्य पारस्करमृद्वभाष्या-

ण्यशेषदेशात् परिसंक्षितानि ॥

तन्यते तर्कचार्थङ्गी श्रीनारायणशर्मणा ।

प्रीतये धर्मभौरूपां ब्रह्मसंस्कारमञ्जरी ॥

तच्चादावाव्यसंस्कारस्य प्राथम्योऽग्निसाध्यत्वात् कुशण्डिकोच्यते । इत्यादि ।

End.

तत ॐ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि इति पाठयेत् । ततो धियो यो नः प्रचोदयात् इति पाठयेत् । तत ॐ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयादिति ब्रह्मचारिणा सच्चैवाचार्यः पठेत् । तत ॐ भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् इति त्रिः पाठयेत् । ब्रह्मचारी तु ॐ भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयादिति प्रकारेण सदैव जपेत् ॥

मिषयः । कुशण्डिकानिरूपणम् । संस्कारकर्मादिषु अग्नेर्नामनिरूपणम् । वाग्दानादि-प्रयोगविधिः । विवाहोपनयनादिसंस्कारकर्मानिचयप्रयोगविध्यादिनिरूपणञ्चेति ।

No. 254. भक्तिजयार्णवः. By रघुनन्दनवन्द्योपाध्यायः. Substance, country-made paper, 17×3 inches. Folia, 14. Lines, 6 on a page. Extent, 320 ślokas. Character, Bengali. Date, P Place of deposit, District Mayamanasimha, Vāḍari, Paṇḍita Ġivacandra Nyāyabhūṣaṇa. Appearance, tolerable. Verse. Correct.

Beginning.

ॐ नमः श्रीकृष्णाय ।

प्रणम्यादौ जगन्नाथं सर्वव्यापिजनार्दनम् ।

भक्तिजयार्णवं वक्ष्ये वन्द्यः श्रीरघुनन्दनः ॥

विरक्त उवाच ।

विष्णुं शिवं तथा गौरीं गणेशं दिवाकरम् ।

योगिन्यादिषु मन्त्रेषु सिद्धमन्त्रादिकेषु च ॥

किं सन्तापमते मोक्षं किन्नेवारोधने यशः ।

यः कामक्रोधलोभेस्तु विषयेः परिपीडितः ॥

बद्धः स्वकर्माभि योगि श्रुत्यदारैः समन्ततः ।

स केन निस्तरत्याग्य दुस्तरं भवसागरम् ॥ इत्यादि ।

End.

गङ्गा पापं शशी तापं दैन्यं कल्पतरुर्द्धरेत् ।

पापं तापं तथा दैन्यं सद्यः साधुसमागमे ॥

रसास्मृतिसिन्धौ ।

भक्तिरसास्मृतिसिन्धौ चरतः परिभूतकालजालभियः ।

भक्तमकरानेतानगणितमुक्तिनदीकान् नमस्यामः ॥

वाञ्छाकल्पतरुभ्यश्च कृपासिन्धुभ्य एव च ।

पतितानां पावनेभ्यो वैष्णवेभ्यो नमो नमः ॥

Colophon. इति श्रीविरक्तमङ्गलसंवादे भक्तिजयार्णवः समाप्तः ॥ * ॥ समाप्तस्यार्णवः ग्रन्थः ।

विषयः । कृष्णमन्त्रजपपूजादिफलनिरूपणम् । वैष्णवमाहात्म्यानिरूपणसुखेन तद्दानादि-
फलाधिक्यनिरूपणम् । गौराङ्गजन्मादिनिरूपणश्चेति ।

No. 255. भक्तिप्रकाशः. By श्रीरघुनन्दनः. Substance, country-made paper, 19×3½ inches. Folia, 85. Lines, 7 on a page. Extent, 2,900 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naihāṭī, District 24-Parganās, Paṇḍita Candrakānta Vidyāratna. Appearance, tolerable. Verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ श्रीरामः ।

शिवं प्रणम्य सशिवं शिवदं शिवकीर्तनम् ।

भक्तिप्रकाशं तनुते वैद्यः श्रीरघुनन्दनः ॥

नानापुराणवचनं शिवविष्णुदुर्गा-

भेदेरितं बहुविधं बहुधा प्रयत्नात् ।

आकृष्य संपद्यमिमं सुजनप्रमोदं

भक्तिप्रकाशमधुना रघुरातनोपि ॥

निबद्धो वेद्येनेत्यर्थं मम विदुषा देय इह न

द्विजानामारम्भो यदि तदपि सन्तोषयति मां ।

यतस्तदासेन स्वमतिपरिणामावधि कृतः

प्रकृत्या भृत्यानुग्रहसुगमसां वेदविदुषां ॥ इत्यादि ।

End.

यदुक्तं काशीखण्डे ।

अनासेव्यं महेशानं सर्व्वदं सर्व्वदेहिनाम् ।

कोऽपि कापि किमप्येव न लभेत विनिश्चितम् ॥

ब्रह्मादिपुराणे ।

अनाश्रित्य मङ्गेशानीं यन्तितीर्थैर्भवाम्बुभिम् ।

सोऽम्बेवो गङ्गाशङ्करस्य यथा वा क्षतिनिष्कलः ॥

देवीपुराणे ।

अर्चयन्तीह ये भक्ताः श्रद्धया चान्यदेवताः ।

तेऽपि दुर्गामर्चयन्ति तद्रूपेण फलप्रदा ॥

कीर्तं शिववाक्यम् ।

ये चान्यदेवताभक्ताः पूजयन्तीह देवताः ।

सद्भावनायुताद्यापि सुस्थाने तेऽपि भावतः ॥

अतएव सर्वदेवताभजनैव ईश्वरभजनं अन्यवाच्यत्वं विषयस्यैव इति ।

शुभमस्तु ।

Colophon.

इति भक्तिप्रकाशे विचारनिर्णयो नामाष्टमोऽध्यायः । समाप्तोऽयं भक्ति-
प्रकाशः । श्रीकृष्णाय नमः । श्रीरामचन्द्राय नमः ॥ * ॥

विषयः । शृङ्गाणां पुराणादिपठनश्रवणश्रद्धाधिकारनिरूपणम् । आत्मविचारनिरूपणम् ।
शिवविष्णुदुर्गाक्षेत्रादिदेवदेवीनामभेदप्रकटनम् । साधननिरूपणम् । भक्तिमाहात्म्यप्रकाशनम् ।
शिवविष्णुनाममन्त्रमन्त्रकथनमुखेन पूजादिनिरूपणमस्ति ।

मन्त्रमेव जपते

No. 256. भक्तिरसार्थवः . By कृष्णदासः . Substance, palm-leaves,
12×2 inches. Folia, 110. Lines, 5 on a page. Extent, 1,719 ślokaś.
Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Vāṅkuḍā,
Viṣṇupura Kādākuli, Paṇḍita Raghurāma Tarkaratna. Appearance, old.
Verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ विष्णवे नमः ॥ विष्णुधर्मे ।

श्रूयतां हि नरव्याघ्र वेदवेदान्तनिश्चयः ।

यज्ञेषु यज्ञपुरुषः पुण्डरीकाक्षसंज्ञितः ॥

स विष्णुः परमं ब्रह्म यतो नावर्त्तते पुनः ।

कर्णपर्वणि । नारदं प्रति रुद्रः ।

देवानामसुराणाञ्च यक्षगन्धर्वरक्षसाम् ।

ईश्वरोऽहं ममेशानः साक्षाद्भारायणः परः ॥

इतिहाससमुच्चये ।

नारायणाज्जगत्सर्वं सृष्टिकाले प्रजायते ।
 परादपि परस्वामी तस्मान्नास्ति परात्परः ॥
 एतज्ज्ञानं परं ताम् योगस्यैव परस्तथा ।
 परस्परविरुद्धार्थैः किमन्यैः शास्त्रविस्तरैः ॥
 मोक्षधर्मे ।

तत्त्वं जिज्ञासमानानां हेतुर्हि सर्वतोमुखः ।
 तन्वमेके महायोगं हरिर्नारायणः परः ॥
 श्रीहरिवंशे ।

विष्णुरेव परं ब्रह्म विभेदमिदं पश्यते ।
 वेदसिद्धान्तमार्गेषु तत्र जानन्ति मोक्षिताः ॥ इत्यादि ।

End.

सुरासुरो वाय्वथ वानरो नरः
 सर्वात्मना यः पुष्कलमौश्वरम् ।
 भजेत रामं मनुजाकृतिं हरिं
 य उत्तरानमयत् कोशलाश्रितम् ॥
 शम्बादयोऽपि देवानास्त्रयीणां नारदादयः ।
 मनुष्याणां तथा राजान् प्रसिद्धा जनकादयः ॥
 प्रह्लादप्रमुखा श्रेयाश्चाक्षरानां गणे स्थिताः ।
 शाखास्त्रेष्णु यो वायुपुत्रो भल्लेषु जाम्बवान् ॥
 कुञ्जराणां गजेन्द्रोऽपि पक्षिणां गवङ्गादयः ।
 स्त्रीणां कुन्ती तथा विप्रपत्न्याः श्रीद्रुपदात्मजाः ॥
 देवकृतिः कपिलसूतः सुनीतिः शर्वरी वरा ।
 सुतो विलोमजातानामन्यजे शर्वरादयः ॥
 चाण्डालोऽपि द्विजश्रेष्ठो जातो वैलोमजः पुरा ।
 यस्मिन्लोमशो मुनिश्चाण्डालश्चैव नन्दति ॥
 अथेवं ब्राह्मणाग्नेन द्रुव्यासो वर्णनिष्ठता ॥ * ॥
 श्रीमद्भक्तिरसार्णवे विरचिते श्रीकृष्णदासेन वै
 नानाशास्त्रविचारदुःखजलधौ मज्जन्ति ये वा जनाः ।
 तेषामुद्धरणक्षमे सुकृतिनां मौल्यस्यदे नित्यशो
 × तं भक्त्यधिकारिणा विरचितं श्रीमत्प्रभोराज्यया ॥ * ॥

Colophon. इति भक्तिरसार्णवे भक्त्यधिकारनिरूपणं प्रथमं विवेचनम् । समाख्येयं ग्रन्थः ॥ ३॥

विषयः । नानापुराणोक्तवचनादिभिर्विष्णुभक्तिप्रशंसादिकथनम् । शालग्रामचक्रादिनिरूपणम् । शालग्रामचक्रपूजादिफलकथनम् । तिलकधारणविधादिकथनम् । एकादशभुज-वासफलादिकथनम् । विष्णुनाममाहात्म्यादिनिरूपणम् । भगवत्सम्भिनां देशदीनां वैभवादि-निरूपणम् । श्रीपादतीर्थवैभवादिनिरूपणम् । भक्त्यधिकारादिनिरूपणश्चेति ।

No. 257. भगवद्गीतारहस्यप्रकाशः . By जगदीशप्रसादनः . Substance, country-made paper, 14×3½ inches. Folia, 75. Lines, 7 on a page. Extent, 2,198 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Parganā Sonārgā, Post Office Vaidyervāzār, Kṛṣṇapurā, Paṇḍita Kālikumāra Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

संसारपङ्कपर्यङ्के शयानं जगदुदरम् ।

देवकीनन्दनः पाशादपायात् पूतनादनः ॥

श्रीमता जगदीशेन चरणारवि सुरद्विजः ।

आधाय हृदये गीतारहस्यार्थः प्रकाशते ॥

इह पुनरज्ञानपरम्परादहतमर्ज्जनं प्रबोधयन्निखिलवासनाविवशविश्वहितैषी कंसद्वेषी भगवाननिखिलवर्णाश्रमधर्माणां मोक्षस्य घोषाय गीताशास्त्रेण व्यक्तीचकार । आसमद्विषु तदेवाष्टादशभिरध्यायैः सप्तभिः श्लोकशतै-
राचक्षते इति । अत्र धृतराष्ट्रप्रश्नज्ञानार्थमाह धृतराष्ट्र उवाचैति ।

कः प्रश्नः तमाह धर्मक्षेत्रे इति । एषामादिपुरुषः कृष्णनामा ऋषः तस्य क्षेत्रे । ननु कृषिं विना कथं क्षेत्रमित्यत आह धर्मक्षेत्रे इति । धर्मरूप-

कृषिक्षेत्र इत्यर्थः । कुरुणां धर्मोत्पत्तौ क्षेत्रं सम्पादितमिति भावः ।

भामका मदीयाः । युयुत्सवः युद्धेष्वावन्तः । समवेता मिलिताः । अकुर्वन्त

कृतवन्तः । हे सञ्जय ॥ १ ॥ प्रश्नोत्तरमाह दृष्ट्वा त्विति । अनीकं सैन्यम् ।

बूढं चक्रयुद्धविधानादिना दुर्गीकृतम् । आचार्य्यं द्रोणं अत्रवीत् उक्तवान् ।

उपसंगम्य समीपं गत्वा । राजा दुर्योधनः ॥ २ ॥ किमुक्तमित्याह । नवभिः

पथैः । चमूं सेनां मन्दती' विलुप्तां बूढां चक्रयुद्धविधानादिना दुर्गीकृतां ।

द्रुपदपुत्रेण दृष्टदुष्मेन । तत्र शिष्येण अर्जुनेन सहाय्ये करणे वा तृतीया ।

भीमादिव्याहृत्यर्थमाह धीमतेति प्रसंशार्थं मनुष्यं ॥ ४ ॥ इत्यादि ।

End.

मोहाभावज्ञापनार्थमर्जुन उवाच नष्ट इति । मोहो देहादिस्वात्मभ्रमः ।
 कृतिनिर्दिधासनरूपा स्थितः स्थिरोऽस्मि युद्धादौ चित्तास्थैर्यं गतमिति
 भावः । गतसन्देहः गतो भीष्मादिबधप्रयुक्तोऽधर्मसन्देहो यस्य । तव
 हितैषिणः ॥ ७२ ॥ धृतराष्ट्रं प्रति सञ्जय उवाच । महात्मन इत्युभयवा-
 न्वितम् । इमं कश्चिदज्ञानमोहः प्रमदस्ते धनञ्जय इत्यन्तम् । अशौचं
 श्रुतवान् । रोमचर्षणं लोमाञ्चकरम् ॥ ७४ ॥ चक्षुः श्रोत्रञ्च मध्यं दन्तं
 व्यासप्रसादात् व्यासप्रसादं प्राप्य इदं कृष्णार्जुनसंवादं कृष्णोक्तत्वात् । परं
 प्रकृतं कृष्णाच्छ्रुतवान् कीदृशात् योगं कथयतः । उत्कृष्टा एतेन पक्षपाता-
 शङ्का दूरीकृता । ... ..
 ... .. ७७ ॥ एतत् धृतराष्ट्रस्य रात्र्यादिस्थैर्यशङ्का चेत्तस्मिन्ना-
 करणार्थमाह एवेति यत्र पक्षे कृष्णो वर्तते पार्थोऽर्जुनः धनुर्गाण्डीयं तत्रैव
 पक्षे श्रीः शोभा विजयी दुष्टजयः । भवता पुत्रादिविजिगीषुणा नो चेत्
 सर्वं नश्यतीत्यालोच्य यथोचितमाचरणायमिति व्याख्यायितमिति ॥ ७८ ॥

Colophon.

श्रीमता जगदीशेन निर्मितः प्रीतये सताम् ।

रश्म्यार्थप्रकाशोऽयं गीताशास्त्रे समासतः ॥

इति श्रीगीतारश्म्यप्रकाशे श्रीजगदीशपद्माननभट्टाचार्यकृतटेष्टादशोऽध्यायः ॥

विषयः । श्रीमद्भगवद्गीताया व्याख्यानम् ॥

No. 258. भागवतदशमस्कन्धकतिपयस्लोकविचारः . By चतुर्भुजभट्टाचार्यः .

Substance, country-made paper, 17 × 2½ inches. Folia, 43. Lines, 7 on
 a page. Extent, 1,354 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1757.
 Place of deposit, District Bākuḍā, Viṣṇupura, Paṇḍita Raghurāma Tarka-
 ratna. Appearance, fresh. Prose. Generally correct.

Beginning.

श्रीश्री रामः ।

ईश्वरं परमं कृष्णं सद्बिदानन्दविषयम् ।

अनादिमादिगोविन्दं सर्वकारणकारणम् ॥

सीतानाथं घनश्यामं भक्ताभीष्टप्रदं हरिम् ।

वन्दे नृसिंहरूपं तं स्नेहयावतरिं प्रभुम् ॥

कृष्णद्वैपायनप्रोक्ता यास्ते सात्वतसंहिता ।

कियद्विचारं तस्मात्सु प्रवक्ताव चतुर्भुजः ॥

श्रुतं करोति वाचालं पङ्क्तुं लङ्घयते गिरिम् ।

यत्कृपा तमच्च वन्दे परमामन्दमाधवम् ॥

वाचालं बद्धभाषिणं करोतीत्यर्थः । आलाटौ कुक्षिते बद्धभाषिणि इति सूत्रे बद्धशब्दस्यापाठत्वात् प्राप्तः प्राग्भावो व्यभिचारत्वात् भूतः । वस्तुत आचित्यात् बद्धभाषिणि आलः अतएव वाचालो बलवान् दिने दिनपते-रित्यादि दृश्यते । इत्यादि ।

End.

तृतीयस्कन्धे अभेदोपासनायां पुनस्तत्पत्तिरिति सिद्धान्तः । भगवान् स्वयमित्युक्तं तर्हि कलाववतीर्णाविति सम्बोधनं नरनारायणाष्टधौतीश्वरवाक्यस्य कथं सङ्गतम् । स्वयं त्वसाम्यातिशयस्त्वधीशः कृष्णमित्युक्तं तस्मिन्मसाम्यातिशये कृष्णे कथमस्य रमे तमन्तिमे इत्यादेशः सम्भवेत् । ७ । अच्चं युवयोरर्जुन-स्याचक्षारशमनार्थं मायाविना कृष्णैतत् सत्त्वं दर्शितं रूपान्तरेणोक्तमेति ॥

Colophon.

इति श्रीभवानीचरणविद्यालङ्कारभट्टाचार्याग्रज-श्रीचतुर्भुजभट्टाचार्यकृत दशमस्कन्धकतिपयस्तोत्रकविचारः समाप्तः ॥ ० ॥ श्रीरामो जयति ॥
शकाब्दाः १७५७ ।

विषयः । भागवतदशमस्कन्धकतिपयस्तोत्रकानां व्याख्यानं तात्पर्यनिर्णयय ॥

No. 259. भागवतव्याख्यलेशः . By गोपालचक्रवर्ती . Substance, country-made paper, 16×3 inches. Folia, 99. Lines, 7 on a page. Extent, 3,032 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Viṣṇupura, Mādhavagañja, District Vāṅkudā, Vaikunṭhanātha Bhaṭṭācāryya. Appearance, fresh. Prose. Correct.

Beginning.

ॐ बालगोपालाय नमः ।

सच्चिदानन्दरूपाय कृष्णायान्तिष्ठकारिणे ।

नमो वेदान्तवेद्याय गुरवे बुद्धिसाक्षिणे ॥

यं ब्रह्म वेदान्तविदो वदन्ति

परं प्रधानं पुरुषं तथान्ये ।

विश्वोद्भूतः कारणमीश्वरं वा

तस्मै नमो विघ्नविनायकाय ॥

एतत् पद्यं टीकाकृताव्याख्यातत्वात् गायत्र्या च समारम्भ इत्यादि पुराण-वचनविषदत्वाच्च श्रीभागवतस्य न । किन्तु गौडीयपुस्तकस्यादौ सर्वत्र विद्यते

इति व्याख्यायते । तस्मै विघ्नविनायकाय नम इत्युत्तानमेव । किञ्च विघ्ननि-
स्वरूपानन्दैश्वर्यादिमिति विघ्नः संसारः तं विनयति खण्डयतीति विघ्नविना-
यकः श्रीहरिस्तस्मै इति वास्तवोऽर्थः तमेव नामावादिमतेन समुच्चिनोति
यमिति वेदानाविदो यं ब्रह्मेति वदन्ति ब्रह्मैव सदित्यादि द्रुतेः । इत्यादि ।

End.

यदुक्तं नारदं प्रति ब्रह्मणा द्वितीये ।

यथा हरौ भगवति त्वणां भक्तिर्भविष्यति ।

सर्व्वामन्यखिलाधार इति सङ्कल्पवर्णनेति ॥

प्रथमस्कन्धे च धर्मः प्रोज्झितकैतव इत्यस्य शाख्याने प्रशब्देन मोक्षाभिमुखि-
रपि निरस्ता इति स्वामिपादैरुक्तं तथापि यदत्र कैवल्य एकप्रयोजन-
मित्युच्यते तन्निरन्तरं भगवति निष्कामतया भक्तिं कुर्व्वतां अनिच्छतामपि
मुक्तिरनायासेन भवति । यदुक्तं तृतीयस्कन्धे देवहूतिं प्रति कपिलेन ।

हृतात्मनो हृतप्राणांश्च भक्तिरनिच्छता मे गतिमन्वीं प्रयुक्ते ।

इति मुक्तेः पर्यवसानलादेवमुक्तं भक्तिरधिकानां पुनस्तदंशे प्रयत्नाभाव एव
तथापि भक्तेर्माहात्म्यमिति विचित्रमिति सर्व्वोत्पाद्यतया भक्तिरेवाव प्राचु-
र्य्येण वर्ण्यते इति । अतस्तृतीये तत्रैवोक्तम् ।

अनिमित्ता भागवतो भक्तिः भिजेर्गरीयसी ।

जरयत्याशु या कोटं निगीर्णमनलो यथा ॥ इति ॥ ० ॥

जयति श्रीपरमानन्दा गोविन्दो भक्तवत्सलः ।

यत्सर्व्वैर्बुधयसावेण स्फुरन्ति सकला गुणाः ॥

Colophon.

इति श्रीमद्यष्टवन्द्य श्रीगोपालचक्रवर्त्तिविरचितो द्वादशस्कन्धव्याख्यानः
समाप्तः ॥ * ॥

विषयः । श्रीमद्भागवतस्य संक्षेपेण व्याख्यानम् ।

No. 260. भारतसावित्री. By व्यासदेवः. Substance, country-made paper, 18x2 inches. Folia, 6. Lines, 3 on a page. Extent, 72 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamanasimha, Usthi, Paṇḍita Navakiṣora Tarkācāryya. Appearance, old. Verse. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । अथ भारतसावित्री । एतराष्ट्र उवाच ।

ब्रूहि सञ्जय यदुक्तं युद्धे तेषां महात्मनाम् ।

कुरुणां पाण्डवानाञ्च सम्प्रदत्ते महाहवे ॥ इत्यादि ।

End. प्राणिनां पापशुद्ध्यर्थं प्रणम्य च विभूतये ।
 गदितं व्यासदेवेन प्राणिनां पापशुद्धये ॥

Colophon. इति व्यासदेवेन भाषिता भारतसावित्री समाप्ता ॥

विषयः । संक्षेपेण कुरुपाण्डवयुद्धवर्णनात्मकोऽयं ग्रन्थः ।

No. 261. भारविटीका (सुजनतोषकरी). By रामचन्द्रः. Substance, country-made paper, 22×2½ inches. Folia, 16. Lines, 4 on a page. Extent, 424 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naihāṭi, District 24-Parganās, Paṇḍita Haraprasāda Cāstri. Appearance, old. Prose. Incorrect.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।
 आनम्य सौम्यपदपद्ममन्दभक्त्या
 श्रीमद्गुरोर्निश्चिततौर्यविचारबुद्धेः ।
 श्रीरामचन्द्र इति नाम दधदुद्धिजोऽहं
 टीकामिसं सुजनतोषकरीं करोमि ॥
 सन्तः सन्तोषवन्तो ननु वक्षसि परे शास्त्रसिद्धे प्रसिद्धे
 यत्नादस्मात् कृतायामिह भवतु भवन्नुत्तिपीयूषलटिः ।
 बूढाक्षरमूढाः सरसविरसा कारणाभ्याश्च जाता
 आनन्दो मे विना वः कथमिह विषये सम्भविष्यन्ति भव्याः ॥
 इयं शिष्यसमूहस्य हिताय विहिता मया ।
 × × × × × × × × × × × ॥
 श्रियः ॥ कुरुवो जनपदाः ॥ इत्यादि ।

दिनादौ दिनारम्भे इत्यनेन लक्ष्मीशिरकालावस्थानं सूचितम् । दिनकृतं
 सूर्यमिव त्वां लक्ष्मीः सम्यत् शोभा च भूयः पुनरपि समभ्येतु । आशिषि
 स्त्रोष्ट । अत्र प्रतिसर्गान्ते लक्ष्मीशब्दोऽभ्युदयसूचकः कविना प्रयुक्तः । स च
 न दोषाय । यदाह दण्डो । कविभाषन्तु कृतं यत्तु इत्यादि ॥ ० ॥ किरातस्य-
 र्जुनस्य किरातार्जुनौ अभ्यर्क्षितत्वात् किरातस्य पूर्वनिपातः तमधिकृत्य कृतं
 काव्यं किरातार्जुनीयम् । तदधिकृत्य कृतो ग्रन्थ इतीयः । काव्यमिति कष्ट
 वर्णने कथ्यतेऽनेनेति बाहुल्यात् करणे णत् । यद्वा कवेः कर्म काव्यं ब्रह्मादि-
 त्वात् व्यण् । मन्त्रश्च तत् काव्यमिति मन्त्राकाव्यम् । तत्र प्रथमः सर्गः आद्यो-
 ऽध्यायः विश्रान्तिस्थानमिति ॥ * ॥

Colophon. इति श्रीशिवसिंहात्मजगर्दृशिंङ्कनायां किरातार्जुनीयटीकायां प्रथमः सर्गः ।
अतः परं खण्डितम् ॥

विषयः । भारविकृतस्य किरातार्जुनीयकाव्यस्य व्याख्यानम् । अत्र च प्रथमसर्गसमाप्तं वर्तते ।

No. 262. भास्वतीवृत्तिः . By कुवेरः . Substance, country-made paper, $15 \times 2\frac{1}{2}$ inches. Folia, 8. Lines, 7 on a page. Extent, 217 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamana-simha, Kāṭihāli, Paṇḍita Parāṇacandra Tarkālaṅkāra. Appearance, old. Prose. Incorrect.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

प्रणम्य भानुं पद्मनाथमायं
श्रीकाञ्चिविष्ण्वीय-कुवेरशर्मा ।
निर्माति भास्वत्यभिधानशाले
व्याख्यां सुबोधामबुधोपकर्त्रिम् ॥
उक्तस्य च विषयस्वादात् त्यक्त्वा तत् कर्मसम्भवम् ।
न्यायागतं स्वयं न्याय्यं क्रियते इति वचनात् ॥ इत्यादि ।

End. अश्विन्यादौ नक्षत्रे विष्णुभादौ योगगणने चैकान्तरेण लक्षयोगावा-
गच्छतः । (?) तदा परदिनगणनायामर्कोनचन्द्रात्युच्चस्थसूक्ष्मेवं रवीन्दो-
र्युक्तितश्च योगाः । इति कर्मवये कृते यः श्रीरामचन्द्राय नमः ॥

विषयः । सतानन्दकृतभास्वतीनामकश्रुतिषयस्य व्याख्यानम् ।

No. 263. भिद्गतत्वम् . By श्रीकण्ठतीर्थः . Substance, country-made paper, $18 \times 4\frac{1}{2}$ inches. Folia, 82. Lines, 6 on a page. Extent, 2,029 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naibāṭi, District 24-Parganās, Paṇḍita Haraprasāda Cāstrī. Appearance, fresh. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

स्वच्छास्त्रविधायिनीं परशितां स्वानन्दरूपां ध्रुवां
बन्दे तां परदेवतां प्रतिजनुःसंसेवितां सर्वदा ।

यज्ज्ञानोद्भवजन्मकर्म्मनिधनं यत्प्रोतमेतत् अगत
 या सर्वान्नरवस्थिता न विदिता सञ्ज्ञास्त्रलक्ष्या परम् ॥
 वन्दे वेदान्तमुख्यश्रुतकृतिसहितश्रीगुरुन् शान्तरूपान्
 नास्त्रार्थेनापि सत्यान्नयत इह सदा श्रीमहादेवतीर्थान् । (?)
 मल्लैक्याद्धस्तस्यूनधिगतमननान् सुक्तिभूते प्रभूषान्
 नानाविद्यादिदानाधिकतरगुरुतान् नष्टदुर्दण्डकामान् ॥
 पूर्वार्चार्थमनं वीक्ष्य तथैव गौरवं मतम् ।
 भिन्नतत्त्वं षट्प्राज्ञं वक्ति श्रीकण्ठभिन्नकः ॥ इत्यादि ।

End.

यतिपुत्रस्य पितुर्मरणे सन्निकृष्टयेत् वपनपूर्वकं स्नात्वा पूर्ववत् सर्वं
 कुर्यात् असन्निकृष्टयेत् सिद्धिवार्तां श्रुत्वा वपनानन्दादिपूर्वकं शुक्लदादशां
 नारायणबलिं दद्यात् ॥
 ब्रह्मात्मैक्यविधायिनी भुवतनुर्वेदप्रवेष्टोज्ज्वला
 प्रांशुखांशुप्रकाशिताखिलजगद्गोरात्मकारापि या ।
 मायासुगमद्वेषमाधवविधिर्न्यासाङ्गितन्मस्तका
 श्रीविद्याखिलमोहमर्दनपरा वर्ध्नि सर्वोपरि ॥ * ॥

Colophon.

इति श्रीपरमहंसपरिव्राजकाचार्य—श्रीमहादेवतीर्थचरणारविन्दमकरन्द-
 पानानन्दान्तःकरण—श्रीकण्ठतीर्थकृतं भिन्नतत्त्वं सम्पूर्णम् ।

विषयः । सन्न्यासस्याधिकारित्वानधिकारित्वादिनिरूपणम् । सन्न्यासाधिकारिणः पूर्वाङ्ग-
 कृत्यादिनिरूपणम् । साम्प्रतिकनिरम्बिकभेदेन सन्न्यासविधिः । सन्न्यासिनां कर्त्तव्याकर्त्तव्यत्याज्यात्या-
 ज्यादिनिरूपणम् ।

No. 264. मत्स्यपुराणम् . Substance, country-made paper, 13×6
 inches. Folia, 440. Lines, 10 on a page. Extent, 14,300 ślokaś. Char-
 acter, Bengali. Date, ? Place of deposit, Tamluk, Kelomāl, Bābū
 Amaranātha Guha. Appearance, tolerable. Verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

प्रचण्डताण्डवाटोपप्रक्षिप्तोत्क्षिप्तदिग्गजाः ।

भवन्तु विघ्नभङ्गाय भवस्य भवतां मुजाः ॥

पातालादुत्पत्तिर्णीमकरवसतथो यस्य पुष्पाभिघाता-
 दुर्द्धं ब्रह्माण्डखण्डव्यतिकारविहितव्यत्ययेनापतन्ति ।
 विष्णोर्मत्स्यावतारे सकलवसुमतीमण्डलं यश्नुवान-
 सस्यास्योदीरितानां ध्वनिरपहरतादप्रियं वः श्रुतीनाम् ॥
 नारायणं नमस्कृत्य नरश्चैव नरोत्तमम् ।
 देवीं सरस्वतीञ्चैव ततो जयमुदीरयेत् ॥
 अजोऽपि यः क्रियायोगान्नारायण इति स्मृतः ।
 त्रिगुणाय विवेदाय नमस्तस्मै स्वयम्भुवे ॥
 सूतमेकाग्रमासीनं नेमिपारणवासिनः ।
 मुनयो दीर्घसचानो पप्रच्छुर्दीर्घसंज्ञिताम् ॥ इत्यादि ।

End.

कल्पानुकीर्तनन्तत्तदुपन्यानुक्रमणन्तथा ।
 एतन् पवित्रं मात्स्यीयमेतत् कौर्त्तिविवर्द्धनम् ।
 एतच्च सर्व्वमाङ्गस्यमेतत् पापहरं शुभम् ॥
 अस्मात् पुराणादपि पादमेकं
 पठेत्तु यः + + + + ।
 नारायणस्यास्यदमेति नून-
 मनन्तवान्भवसुखानि मुक्ते ॥ * ॥

Colophon.

इति मात्स्यपुराणं सप्तमम् ॥ नयते

विषयः । प्रथमाध्याये मात्स्यरूपस्य कारणादिनिरूपणम् । २ ये ब्रह्माण्डदलननिरूपणम् ।
 ३ ये चतुर्मुखीत्युत्तिनिरूपणम् । ४ र्थे दत्तायुत्युत्तिनिरूपणम् । ५ मे देवादिदृष्टिनिरूपणम् ।
 ६ छे कश्यपान्वयनिरूपणम् । ७ मे मदनद्वादशीनिरूपणम् । ८ मे सर्व्वधिपत्यादिनिरूपणम् ।
 ९ मे मन्वन्तरादिनिरूपणम् । १० मे वैष्णवाभिभवादिनिरूपणम् । ११ शे बुधसङ्गमादिनिरूपणम् ।
 १२ शे सूर्य्यवंशानुकीर्तनम् । १३ शे गौरीनामाष्टशतकम् । १४ । १५ शयोः पितृवंशानुकीर्तनम् ।
 १६ शे आङ्गकालनिरूपणम् । १७ शे साधारणाभ्युदयनिरूपणम् । १८ शे सपिण्डीकरणकालादि-
 निरूपणम् । १९ शे आङ्गानुगमकालनिरूपणम् । २० शे आङ्गमाहात्म्यम् । २१ शे पितृमाहा-
 त्म्यम् । २२ शे आङ्गकालः । २३ शे सोमोपचारः । २४ शे सोमवंशानुकीर्तनम् । २५-४१ शेपु-
 ययातेरुपाख्यानम् । ४२ । ४३ शयोः यदुवंशनिरूपणम् । ४४ शे अश्वरश्मापः । ४५ शे सोम-
 वंशपुरुवंशकीर्तनम् । ४६ शे अग्निवंशकीर्तनम् । ४७ शे योगमाहात्म्यम् । ४८ शे पुराणानुक्रमः ।
 ४९ शे नक्षत्रपुरुषव्रतम् । ५० शे आदित्यशयनव्रतम् । ५१ शे रोहिणीचन्द्रव्रतं, तद्भागविधिश्च ।

५२ श्रे वृक्षोत्पत्तयः । ५३ श्रे सौभाग्यशयनव्रतम् । ५४ श्रे अगस्त्योत्पत्तिपूजादिनिरूपणम् । ५५ श्रे
 अनन्तव्रततृतीयाव्रतादिनिरूपणम् । ५६ श्रे रसकल्याणोव्रतम् । ५७ श्रे आर्द्रानन्दकरीव्रतीया-
 निरूपणम् । ५८ श्रे चन्द्रादित्योपरगकल्पः । ५९ तमे सप्तमीस्नानम् । ६० तमे भविष्यभौमद्वादशी ।
 ६१ तमे अन्नव्रतम् । ६२ तमे अगस्त्यशयनव्रतम् । ६३ तमे अङ्गारव्रतम् । ६४ तमे कल्याणसप्तमी-
 व्रतम् । ६५ तमे शर्करासप्तमीव्रतम् । ६६ तमे कमलसप्तमीव्रतम् । ६७ तमे गन्धारसप्तमीव्रतम् ।
 ६८ तमे शुभसप्तमीव्रतम् । ६९ तमे विशोकद्वादशीव्रतम् । ७० तमे पर्वतप्रदानादिनिरूपणम् ।
 ७१ तमे वैशम्पायनीयशान्तिविधानम् । ७२ तमे प्रहस्यरूपाख्यानम् । ७३ तमे शिवचतुर्दशीव्रतम् ।
 ७४ तमे सर्वफलमाहात्म्यम् । ७५ तमे संक्रान्त्युत्थापनविधिः । ७६ तमे विभूतिद्वादशीव्रतम् ।
 ७७ । ७८ तमयोः षष्ठीव्रतमाहात्म्यम् । ७९—८० तमेषु प्रयागमाहात्म्यम् । ८० तमे भुवनकोष-
 निरूपणम् । ८१ तमे ऐरावतीवर्णनम् । ८२ तमे हिमवद्वर्णनम् । ८३—८४ तमेषु आश्व-
 नवर्णनम् । ८५ तमे अश्विद्वीपवर्णनम् । ८६—८७ तमेषु सप्तद्वीपवर्णनम् । ८७ तमे भुवप्रशंसा ।
 ८८ तमे देवप्रह्वर्णनम् । ८९ । ९० तमयोः त्रिपुरीपाख्यानम् । ९० तमे दुःखप्रदर्शनम् ।
 ९० तमे ईश्वरस्तवः । ९१ तमे रथप्रयाणनिरूपणम् । ९२ तमे विपुरदाहः । ९३—९४ तमेषु
 अपहारादिनिरूपणम् । ९५ तमे ब्राह्मपरिकीर्तनम् । ९६ तमे मन्वन्तरकीर्तनम् । ९७—९८ तमेषु
 देवासुरसंग्रामादिनिरूपणम् । ९९ तमे तारकजयास्तमादिनिरूपणम् । १०० तमे कुमारसम्भवः ।
 १०१—१०२ तमेषु देव्यास्तपोवनगमनादिनिरूपणम् । १०३ तमे देवासुरसंग्रामः । १०४ तमे तारक-
 बधः । १०५—१०६ तमेषु नरसिंहप्रादुर्भावः । १०७—१०८ तमेषु पद्मोद्भवः । १०९—११० तमेषु
 तारकामययुद्धादिनिरूपणम् । १११ तमे अश्वकवधादिनिरूपणम् । ११२ तमे वाराणसी-
 माहात्म्यादिनिरूपणम् । ११३—११४ तमेषु अविमुक्तेश्वरमाहात्म्यादिनिरूपणम् । ११५—११६ तमेषु
 अमरेश्वरमाहात्म्यम् । ११७ तमे नर्मदासाहात्म्यादिनिरूपणम् । ११८ तमे शुद्धतीर्थवर्णनम् ।
 ११९ । १२० तमयोः नर्मदासाहात्म्यादिनिरूपणम् । १२१ । १२२ तमयोः प्रवरानुकीर्तनम् । १२३ तमे
 अश्विर्वंशकीर्तनम् । १२४ तमे वंशानुकीर्तनादिः । १२५ तमे पराशरवंशकथनम् । १२६ तमे
 अगस्त्यवंशकथनम् । १२७ तमे वर्धवंशानुकीर्तनम् । १२८ तमे पिण्डगानुकीर्तनम् । १२९ तमे
 उभयमुखीदानम् । १३० तमे कृष्णजिनप्रदानम् । १३१ तमे दण्डलक्षणम् । १३२—१३३ तमेषु
 सावित्र्युपाख्यानम् । १३४ तमे सहायसम्पत्तिनिरूपणम् । १३५—१३६ तमेषु राजपद्मादि-
 निरूपणम् । १३७—१३८ तमेषु अद्भुतशान्तिः । १३९ । १४० तमयोः वृक्षोत्पादादिनिरूपणम् ।
 १४१ तमे स्त्रीप्रसवादिनिरूपणम् । १४२ । १४३ तमयोः स्मृगपक्षिविहतादिनिरूपणम् । १४४ तमे
 याचानिमित्तादिनिरूपणम् । १४५ तमे सप्तमाध्यायः । १४६ तमे मङ्गल्याध्यायः । १४७—१४८ तमेषु
 वामनप्रादुर्भावः । १४९ । १५० तमयोः वराहप्रादुर्भावः । १५१ । १५२ तमयोः अमृतमन्थनम् ।
 १५३ तमे वास्तुभूतोद्भवः । १५४ तमे एकाशीतिपदनिर्णयः । १५५ तमे वास्तुवेधनिर्णयः । १५६ तमे
 गृहनिवेशः । १५७ तमे गृहप्रवेशः । १५८ तमे देवतानुकीर्तनम् । १५९ । १६० तमयोः चतुश्चर-

कीर्तनम् । २०४-२०६ तमेषु प्रतिमास्त्रणम् । २०७-२११ तमेषु अश्विवासादिनिरूपणम् ।
२१२ तमे भाविराजनिरूपणम् । २१३, २१४ तमयोः तुलापुत्रपदानादिनिरूपणम् । २१५ तमे
कल्पादिनिरूपणञ्चेति ।

No. 265. मथुरामाहात्म्यम्. By रूपगोस्वामी. Substance, country-made paper, 8×5 inches. Folia, 21. Lines, 11 on a page. Extent, 597 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Viṣṇupura, District Vāṅkudā, Paṇḍita Rāmānuja Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. मथुरामाहात्म्यम् ॥

हरिरपि भजमानेभ्यः प्राथो मुक्तिं ददाति न तु भक्तिं ।
विहिततदुन्नतसर्वा मथुरे धन्यां नमामि त्वाम् ॥
धन्यानां हृदयानन्दपदं संगृह्यते मुदा ।
माहात्म्यं मथुरापूर्व्याः सर्वतीर्थशिरोमणेः ॥
तत्रास्या पापहारित्वं आदिवारादे ।
विंशतिर्योजनानां मथुरं मम मण्डलम् ।
यत्र तत्र नरः खानो मुच्यते घोरकिल्बिषैः ॥
सर्वधर्मविहीनानां पुत्राणां दुरात्मनाम् ।
नरकातिहरा देवी मथुरा पापघातिनी ॥ इत्यादि ।

End. मथुरामहातीर्थानि ।

विश्रान्तिरसिकुण्डश्च वैकुण्ठो भुव एव च ।
लक्ष्मणगङ्गां चक्रतीर्थं सरस्वत्याश्च सङ्गमम् ॥
चतुःसमुद्रिकः लक्ष्मणो गोकर्णाख्यः शिवस्तथा ।
गोवर्द्धनं नन्दगृहं रामक्रीडमकं तथा ॥
वमानि द्वादश तथा सदा तीर्थानि मथुरे ।
अथ मथुरभूखण्डे पूजितो हि देववरः ॥
नारायणान्यपूर्यायः केशवो मध्यमस्थितः ।
स्वयम्भुः पद्मनाभश्च दीर्घविष्णिर्गतश्रमः ॥
गोविन्दे हरिवाराच इति मथुरादेवता ।
मथुरास्नानमाहात्म्यं श्रवणायां महाकृतम् ॥

× × गोपालतापन्यामन्यदप्यस्ति कीर्तितम् ।

तीर्थान्युक्तानि भूरीणि पुराणेष्वत्र माथुरे ॥

ख्यातान्येवाधुना ते च लिखितानीह कानिचित् ॥ * ॥

Colophon. इति श्रीमद्रूपगोस्वामिविरचितं श्रीमन्मथुरामाहास्यां समाप्तम् ।

विषयः । मथुराया माहात्म्यनिरूपणम् । तत्र कर्मव्यकर्मादिनिरूपणञ्च ।

No. 266. मधुमती . By ऋत्विहकविराजः . Substance, country-made paper, 16×2 inches. Folia, 169. Lines, 7 on a page. Extent, 5,586 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhākā, Bābū Bhagavāncandra Dāsa Kavirāja. Appearance, old. Prose and verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

ईशमनीशं कारणसकारणं व्यक्तमयक्तम् ।

आदिमनादिं शाश्वतमशाश्वतं गोपमच्युतं वन्दे ॥

आराधिता द्विजवरैः फलदा भवेद्यथा

संपूजितातिरसदा च सदास्मिन्निधौ ।

निःशेषदुःखशमनाय शिवा सुवर्णा

सा सर्वदा मधुमती वितुषेत्पदाभ्याम् ॥

यद्यपि सुमनोदृष्टे नन्दति वन्द्यं सदास्मिरामोदः ।

तदपि कदाचित् सुमते मन्दं कुन्दं न किं भजते ॥

हितचित्तं सुखं दुःखमायुस्सुखं हितहितम् ।

मानसं तच्च यत्नोक्तमायुर्वेदः स उच्यते ॥

ब्रह्मा स्मृत्वायुषो वेदं प्रजापतिमजिग्रहत् ।

मोऽश्विनौ तौ सद्यसाक्षं सोऽविपुत्रादिकान् सुनौन् ॥

हेतुलिङ्गौषधज्ञानं सुस्यातुरपरायणम् ।

विस्वर्षं शाश्वतं पुण्यं बुबुधे यं पितामहः ॥

धर्मार्थकासमोक्षाणामारोग्यं ब्रूलमुत्तमम् ।

रोगास्तस्यापहर्त्तारः श्रेयसो जीवितस्य च ॥

रोगमादौ परीक्षेत ततोऽनन्तरमौषधम् ।

ततः कर्म भिषक् पञ्चाज्ज्ञानपूर्वं समाचरेत् ॥

नवज्वरे दिवास्त्रस्तानाभ्यङ्गाग्रमैथुनम् ।
 क्रोधप्रवातयायामकषायांस्य विवर्जयेत् ॥
 ज्वरे लङ्घनमेवादावुपदिह्यते ज्वरात् ।
 क्षयानिलभयक्रोधकामशोकप्रभोद्धवात् ॥
 पाणाविरोधिना चैनं लङ्घनेनोपपादयेत् ।
 बलाधिष्ठानमारोग्यं यदर्थोऽयं क्रियाक्रमः ॥ इत्यादि ।

End.

अल्पाल्पगन्धचूर्णं दद्याच्च षड्गुणं भूयः ।
 किन्तु ज्वालायां तौत्रायां ज्वलति गन्धके वक्तिः ॥
 तेन रससंचयः स्यात् तदमुं क्षिप्रं रसाश्रयं भाण्डम् ।
 दंशनेन गृहीत्वा निकटस्थगोमये न्यसेद्वात्रौ ॥
 एवं रसं नियुज्यात् प्रतिष्ठा षड्गुणरससिन्दूरस्य ॥

Colophon.

इति मधुमत्यां रससूच्याधिकारः । अत्रैव पतितमात्रे । इति मधुमती
 समाप्ता ।

विषयः । अत्र प्रथमं ज्वरादिदोषाणां चिकित्साविधिः । ततो विविधभैषज्ययोगादिविधानम् । तत्र ज्वराधिकारे नवज्वरव्यवस्था । आमज्वरे षडङ्गादिविधिः । कसूरीभूषणरसविधानम् । वृक्षत्कसूरीभैरवरसविधानञ्च । अथ वातज्वरपित्तज्वरादिषु सुष्टियोगकथनम् । घनचन्दनादिविधानम् । नवाङ्गविधानम् । गुड्यादिविधानम् । पञ्चकोलविधानम् । आरग्वधविधानम् । खत्पकसूरीभैरवविधानञ्च । अथ सन्निपातचिकित्सा । तत्र अष्टाङ्गावलेहविधानम् । दशमूलविधानम् । चतुर्दशङ्गविधानम् । अष्टादशङ्गविधानम् । सुष्टियोगकथनञ्च । अथ जीर्णज्वरे भार्ग्यादिविधानम् । द्राक्षाद्यष्टादशङ्गविधानम् । सुस्त्रकादिविधानम् । पथ्यापथ्यकथनञ्च । अथ विषमज्वराधिकारे, मधुकादिविधानम् । गुडपिप्पलीविधानम् । शुण्ठादिविधानम् । सुष्टियोगकथनम् । भार्ग्यादिविधानम् । दास्यादिकथनञ्च । अथ तृतीयकक्षातुर्थकाधिकारे सुष्टियोगकथनम् । बृहद्गुडपिप्पलीविधानम् । मद्वागुडपिप्पलीविधानम् । विक्रवयादिचूर्णविधानम् । सुदर्शनविधानम् । सुदर्शनभैरवचूर्णकथनम् । अरभैरवचूर्णकथनम् । पथ्यापथ्यकथनम् । सुष्टियोगकथनम् । क्षीरधट्पलप्लुतविधानञ्च । अथ रसप्रयोगः । तत्र नवज्वराधिकारे धूमकेतुरसविधानम् । शीतभञ्जीरसविधानम् । प्रचण्डरसविधानम् । उदकभञ्जीरसविधानम् । ज्वरसुरारिरसविधानम् । रसचूडामणिविधानम् । स्नेहकालानलविधानञ्च । अथ सन्निपाते रसचिकित्सा । तत्र खत्पस्त्रचिकाभरणविधानम् । सन्निपातभैरवविधानम् । कम्पज्वरजीर्णज्वरयोः सर्व्वेश्वरलौहविधानम् । ज्वरान्तकरसकथनम् । स्तनसञ्जीवनरसविधानम् । मौभाग्यवटिकाविधानम् । सन्निपातकालानलविधानम् । स्त्रचिकाभरणविधानम् । चिन्तामणि-

रसविधानम् । वेतालरसविधानम् । महाज्वराङ्गविधानम् । खल्वन्दभैरवविधानम् । ज्वरा-
 शनिरसविधानम् । अथ ज्वराधिकारे, अग्निकुमारविधानम् । रत्नगिरिरसविधानम् । पञ्चानन-
 रसविधानम् । सङ्गीतनाथविधानम् । सर्वज्वरहरलौहविधानम् । चातुर्थकारिरसविधानम् ।
 विषमज्वरहरलौहविधानम् । बृहत्सुदर्शनचूर्णविधानम् । वसन्तमालतीरसविधानम् । अथ
 ज्वराधिकारे तैलव्यवस्था । तत्र षट्कट्टरतैलविधानम् । अङ्गारकतैलविधानम् । बृहत्काचादि-
 तैलविधानम् । प्रसङ्गात् लोकनाथरसकथनम् । रसराजरसकथनम् । खल्वपिप्पल्याद्यतैल-
 कथनम् । बृहत्पिप्पल्याद्यतैलकथनम् । रविसुन्दररसकथनम् । महाषट्कट्टरतैलकथनम् । जय-
 मङ्गलरसकथनम् । बृहद्वाचादितैलविधानम् । प्रतापलङ्केश्वरविधानम् । बाङ्गवानलरसविधानम् ।
 गुष्पाद्यतैलविधानम् । ताराविलासरसविधानम् । नक्षत्रादिवलिविधानम् । शम्भुरसविधानम् ।
 शम्भुनाथरसविधानम् । गुडवटिकाविधानम् । कालीयसूचिकाभरणविधानम् । अधोरष्टसिंह-
 रसविधानम् । हरपार्ष्णीरसविधानम् । काल्वारणरसविधानम् । प्रसङ्गात् नासाचिकित्सा-
 कथनम् । अथ ज्वरातिसारचिकित्सा । तत्र धान्यशुण्ठीविधानम् । विल्वपञ्चकविधानम् ।
 अथ रक्तातिसारचिकित्सा । तत्र ह्रीविरादिविधानम् । पथ्यादिविधानम् । उशीरादि-
 विधानम् । धातव्यादिविधानम् । किरातादिविधानम् । कुटजलेहविधानम् । कनकसुन्दर-
 रसविधानम् । कण्ठासागररसविधानम् । लोकनाथरसविधानम् । सिद्धप्राणेश्वरमोदक-
 विधानम् । आनन्दभैरवरसविधानम् । अथ अतीसारचिकित्सा । तत्र रेचनपाचनादि-
 विधानम् । धान्यशुण्ठादिविधानम् । कसुटादिविधानम् । अथ रक्तातीषारे सुष्टियोगकथनम् ।
 वत्सकादिविधानम् । कुटजादिविधानम् । अथ गुदभ्रंशरोगे सुष्टियोगकथनम् । कुटजपुटपाक-
 विधानम् । बृहत्कुटजावलेहविधानम् । कुटजाष्टकविधानम् । खल्वगङ्गाधरचूर्णविधानम् ।
 बृहद्गङ्गाधरचूर्णविधानम् । आनन्दरसविधानम् । आनन्दभैरवरसविधानम् । कनकचूर्ण-
 विधानम् । अमृतार्णवरसविधानम् । अतसङ्गीतनरसविधानम् । अथ ग्रहणीचिकित्सा । तत्र
 सुष्टियोगकथनम् । भूनिम्बाद्यचूर्णविधानम् । पिप्पल्याद्यचूर्णविधानम् । पाठाद्यचूर्णविधानम् ।
 मसूररसविधानम् । शुण्ठीरसविधानम् । कल्याणगुडविधानम् । कामचारमण्डूरविधानम् ।
 कसुटलेहविधानम् । कल्याणगुडकुसाण्डविधानम् । मदनमोदकविधानम् । तत्र च रसप्रयोगः ।
 ग्रहणीवक्रकाटविधानम् । जातिफलाद्यवटिकाविधानम् । पानीयभक्तवटिकाविधानम् ।
 लवङ्गाद्यचूर्णकथनम् । नायिकाचूर्णविधानम् । ग्रहणीशार्दूलचूर्णविधानम् । नारायणचूर्ण-
 विधानम् । ग्रहणीमिश्रितैलविधानम् । कुटजलौहविधानम् । गगनसुन्दररसविधानम् । पञ्चा-
 मृतपर्यटोविधानम् । रसपर्यटोविधानम् । ग्रहणीगलेन्द्ररसविधानम् । विजयपर्यटोविधानम् ।
 ताम्रयोगविधानम् । दुग्धवटिकाविधानम् । महागन्धकविधानम् । नृपवज्रभरसविधानम् ।
 लवङ्गादिमोदकविधानम् । अथ अर्शरोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । पथ्यापथ्य-
 विधानम् । माण्डिभद्रमोदकविधानम् । प्राणदागुडिकाविधानम् । प्रूरणमोदकविधानम् । षट्-

पल्लुतादिविधानम् । कुटजावलेहविधानम् । क्षारतोयविधानम् । अग्निमुखलौहविधानम् ।
 ईश्वरमतलौहविधानम् । भस्मातकगुडविधानम् । अथ अग्निमान्यचिकित्सा । तत्र सुष्टि-
 योगविधानम् । शार्दूलकाञ्जिकविधानम् । भास्करलवणविधानम् । अग्निमुखचूर्णविधानम् ।
 अमृतेश्वरवटिकाविधानम् । तिक्तपाकवटिकाविधानम् । बृहदग्निमुखचूर्णविधानम् । रामवाण-
 विधानम् । अग्निकुमारविधानम् । स्वल्पाग्निकुमारविधानम् । मन्दोदधिवटिकाविधानम् । गुण-
 मन्दोदधिवटिकाविधानम् । सूचिकासुखरसविधानम् । महाशङ्खवटिकाविधानम् । महापाण्डु-
 पतरसविधानम् । क्रव्यादविधानम् । सामान्याञ्जीर्णं सुष्टियोगकथनम् । बृहद्भास्कररसविधानम् ।
 स्वल्पभास्कररसविधानम् । दीपनावलेहविधानम् । विस्त्रुचौरोगे सुष्टियोगकथनम् । अथ क्रिमि-
 रोगचिकित्सा । तत्र क्रिमिघातिवटिकाविधानम् । चुधावतीवटिकाविधानम् । क्रिमिघाति-
 रसविधानम् । विडङ्गादिष्टतविधानम् । क्रिम्यादिगुडविधानम् । पलाशादिवटिकाविधानम् ।
 सुष्टियोगविधानम् । मण्डूरवटिकाविधानम् । पुनर्णवातिलविधानम् । पुनर्णवामण्डूरविधानम् ।
 वज्रवटकमण्डूरविधानम् । अथ पाण्डुरोगचिकित्सा । तत्र पाण्डुसूदनरसविधानम् । धात्री-
 लौहविधानम् । अथ रक्तपित्तचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । पथ्यापथ्यविधानम् ।
 वासकघृतविधानम् । कामदेवघृतविधानम् । कुम्भाण्डखण्डविधानम् । वासाकुम्भाण्डखण्ड-
 विधानम् । विक्रवयाद्यलौहविधानम् । खण्डकाद्यलौहविधानम् । अथ यक्ष्मरोगचिकित्सा ।
 तत्र सुष्टियोगकथनम् । पथ्यापथ्यविधानम् । लवङ्गादिचूर्णविधानम् । तालीशादिचूर्णविधानम् ।
 पिप्पलाद्यष्टतविधानम् । शगलाद्यष्टतविधानम् । अयमप्रासलेहविधानम् । स्वल्पमृगाङ्गरस-
 विधानम् । बृहत्सुगाङ्गरसविधानम् । बृहत्चन्दनाद्यतैलविधानम् । मध्यमचन्दनाद्यतैलविधानम् ।
 पयःशर्कराविधानम् । वलाद्यष्टतविधानम् । यक्ष्मान्तकलौहविधानम् । वसन्ततिलकरस-
 विधानम् । रत्नगर्भरसविधानम् । सर्वाङ्गसुन्दररसविधानम् । अथ कासरोगचिकित्सा । तत्र
 सुष्टियोगकथनम् । पथ्यापथ्यविधानम् । कण्टकारिष्टतविधानम् । समशर्करचूर्णविधानम् ।
 चन्द्रावतरसविधानम् । शृङ्गारधरसविधानम् । वासावलेहविधानम् । अगस्त्यहरीतकीविधा-
 नम् । ब्राह्मीहरीतकीविधानम् । आनन्दभैरवरसविधानम् । रसन्दूररसविधानम् । राज-
 मृगाङ्गविधानम् । आसकासचिन्तामणिविधानम् । अथ श्लेष्माश्वसचिकित्सा । तत्र सुष्टियोग-
 कथनम् । पथ्यापथ्यविधानम् । कूलत्यष्टतविधानम् । भार्गवगुडविधानम् । सूर्यावर्जरस-
 विधानम् । आसकुठाररसविधानम् । पिप्पलाद्यलौहविधानम् । आसारिलौहविधानम् ।
 अथ स्वरभेदचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । पथ्यापथ्यविधानम् । ब्राह्मीष्टतविधानम् ।
 कण्टकारिष्टतविधानम् । व्याघ्रीष्टतविधानम् । अथारोचकरोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोग-
 कथनम् । पथ्यापथ्यविधानम् । कलहंसकाञ्जिकविधानम् । अथ हृदिरोगचिकित्सा । तत्र
 सुष्टियोगविधानम् । चन्दनशरिवादिचूर्णविधानम् । कुसुदेश्वररसविधानम् । एलादिचूर्ण-
 विधानम् । गङ्गाधररसविधानम् । हृष्यध्वजरसविधानम् । चन्दनतण्डुलावलेहविधानम् । अथ

लब्धाचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । अथ सूक्ष्मारोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् ।
 अथ सदात्ययचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । अथ दाहचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् ।
 क्षपानिधिरसविधानम् । अथ उन्मादचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । सिद्धार्थलेपविधानम् ।
 क्षीरकल्याणघृतविधानम् । मन्त्रापैशाचिकघृतविधानम् । चैतसघृतविधानम् । शिवाघृत-
 विधानम् । अथ अपस्मारचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । मन्त्रचैतसघृतविधानम् । पञ्चगव्य-
 घृतविधानम् । भूतभैरवरसविधानम् । अथ वातरोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् ।
 रेचनादिविधिः । कल्याणावलेहविधानम् । स्वल्परसोनपिण्डविधानम् । त्रयोदशङ्गुगुलु-
 विधानम् । अश्वगन्धाघृतविधानम् । स्वल्पक्वागलाद्यघृतविधानम् । बृहत्क्वागलाद्यघृतविधानम् ।
 दशमूलतैलविधानम् । सैन्धवाद्यतैलविधानम् । वलाद्यतैलविधानम् । स्वल्पविष्णुतैलविधानम् ।
 बृहद्विष्णुतैलविधानम् । हिमसागरतैलविधानम् । यलादितैलविधानम् । स्वल्पमाषतैल-
 विधानम् । मन्त्रमाषतैलविधानम् । बृहन्माषतैलविधानम् । कुञ्जप्रसारणीतैलविधानम् ।
 मध्यमनारायणतैलविधानम् । बृहन्नारायणतैलविधानम् । एकादशशनिकाप्रसारणीतैलविधानम् ।
 मन्त्रासुगन्धितैलविधानम् । तैलसूक्ष्मादिविधिः । विजयभैरवतैलविधानम् । वातगजेंद्ररस-
 विधानम् । चन्द्रामृतलौहविधानम् । विडङ्गादिचूर्णविधानम् । अथ आमवातचिकित्सा ।
 तत्र सुष्टियोगकथनम् । गुडूचीघृतविधानम् । अमृताद्यघृतविधानम् । गुडूचीतैलविधानम् ।
 दशपाक-वलातैलविधानम् । पिण्डतैलविधानम् । बृहद्गुडूचीतैलविधानम् । केशोरगुगुलु-
 विधानम् । वातरक्तान्तररसविधानम् । अथ कुरुक्षेत्रचिकित्सा । तत्र अष्टकट्टरतैलविधानम् ।
 सुष्टियोगकथनम् । अथ शूलरोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । विश्वादिपाचनविधानम् ।
 बृहद्विश्वादिपाचनविधानम् । परण्डसप्तकपाचनविधानम् । बीजपूरकघृतविधानम् । पिप्पली-
 घृतविधानम् । क्षीरमण्डूरविधानम् । अथ मधुमत्याः सूची । गुडमण्डूरविधानम् । सिता-
 मण्डूरविधानम् । कल्पतरुरसविधानम् । शङ्खद्रावकविधानम् । शुण्ठीखण्डविधानम् । नारिकेल-
 खण्डविधानम् । बृहन्नारिकेलखण्डविधानम् । नारिकेलामृतविधानम् । खण्डामलकीविधानम् ।
 विद्याधराभविधानम् । अथ उदावर्तारोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगव्यवस्था । अथ गुल्मरोग-
 चिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । गुल्मशार्दूलरसकथनम् । द्विङ्गुदिचूर्णविधानम् । ह्रस्वपाद्य-
 घृतविधानम् । क्षीरषट्पलघृतविधानम् । दन्तीक्षीरनकीविधानम् । अथ रक्तगुल्मरोगचिकित्सा ।
 तत्र गुल्मकालानलरसविधानम् । अथ हृद्रोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । अर्जुनघृत-
 विधानम् । अथ सूत्रकृच्छ्ररोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । शतावरीघृतविधानम् ।
 कुसुमाकररसविधानम् । वसन्तकुसुमाकररसविधानम् । अथ सूत्राघातचिकित्सा । तत्र
 सुष्टियोगव्यवस्था । धन्वीघृतविधानम् । अथ अग्नरीरोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् ।
 शरादिपञ्चमूलघृतविधानम् । कूलत्यघृतविधानम् । अथ प्रमेहचिकित्सा । तत्र सुष्टियोग-
 कथनम् । पञ्चकषायविधानम् । न्ययोधाद्यचूर्णविधानम् । सोमेश्वररसविधानम् । मेघसुद्धर-

रसविधानम् । दाहिमाद्यष्टतविधानम् । वसन्तकुसुमाकररसविधानम् । कर्पूराद्यमीदृक-
 विधानम् । चन्द्रप्रभाषटिकाविधानम् । वज्रावलीचविधानम् । प्रमेहसेतुरसविधानम् । रुजा-
 दलनीवटिकाविधानम् । तारकेश्वररसविधानम् । इन्द्रवटिकाविधानम् । मेघसुङ्गरवटिका-
 विधानम् । अथ सोमरोगव्यवस्था । तत्र चिकित्साप्रकारश्च । अथ मेदोरोगव्यवस्था । तत्र
 सुष्टियोगकथनम् । लौह्रसायनविधानम् । अमृताद्यगुग्गुलुविधानम् । त्रिफलाद्यतैलविधानम् ।
 अथ अङ्गदौर्गन्धचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । अथ उदररोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोग-
 व्यवस्था । सासुद्राद्यचूर्णविधानम् । नारायणचूर्णविधानम् । अर्कलवणविधानम् । पटपल्लव-
 विधानम् । विष्णुघृतविधानम् । शोथोदरे मेदवटिकाविधानम् । त्रैलोक्यङ्गम्बररसविधानम् ।
 महावज्रिरसविधानम् । नाराचरसविधानम् । अथ लौह्ररोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् ।
 मानगुडिकाविधानम् । अभयलवणविधानम् । रोहितकघृतविधानम् । चित्रकघृतविधानम् ।
 महारोहितकघृतविधानम् । अथ शोथरोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । लौह्रवटिका-
 विधानम् । रुग्धवटिकाविधानम् । पुनर्णवाद्यतविधानम् । मानकघृतविधानम् । खलपद्माद्य-
 घृतविधानम् । शुष्कसूत्राद्यतैलविधानम् । गैलाद्यतैलविधानम् । वृक्षदुग्धवटिकाविधानम् ।
 दशमूलतैलविधानम् । कंसचरीतकौविधानम् । शोथशार्दूलतैलविधानम् । कटुकादिलौह्र-
 विधानम् । अथ वृद्धिरोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगविधानम् । शतपुष्पादिघृतविधानम् । अथ
 गलगण्डचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । तुम्बीतैलविधानम् । निर्गुण्डेतैलविधानम् ।
 अथ गण्डमालाचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । अथ स्त्रीपदचिकित्सा । तत्र सुष्टि-
 योगकथनम् । छण्णाद्यमीदृकविधानम् । दण्डीघृतविधानम् । वृद्धत्सौरेश्वरघृतविधानम् ।
 स्त्रीपदगजकेशरिरसविधानम् । नित्यानन्दरसविधानम् । कनकतैलविधानम् । अथ विप्रधि-
 रोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । अथ व्रणरोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् ।
 पद्माद्यतैलविधानम् । त्रिफलागुग्गुलुविधानम् । अमृतवटीगुग्गुलुविधानम् । जानिकाद्य-
 घृतविधानम् । गौराद्यघृतविधानम् । विपरीतमल्लतैलविधानम् । व्रणराक्षसतैलविधानम् ।
 अथ भग्नचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । अथ नाडीव्रणचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् ।
 अथ भगन्दरचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । नवकार्पिकगुग्गुलुविधानम् । विघ्नन्तैल-
 विधानम् । अथ उपदंशचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । करञ्जाद्यघृतविधानम् । अथ शूल-
 दोषचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । अथ कुष्ठरोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् ।
 पञ्चकषायविधानम् । पञ्चनिम्बविधानम् । एकविंशतिगुग्गुलुविधानम् । पञ्चतिक्तघृतविधानम् ।
 महाभक्तातकविधानम् । सिन्दूराद्यतैलविधानम् । अर्कतैलविधानम् । मरीचाद्यतैलविधानम् ।
 वृक्षमरीचाद्यतैलविधानम् । विषतैलविधानम् । सोमराजतैलविधानम् । गलत्कुष्ठारियोग-
 विधानम् । हरितालशुद्धिविधानम् । तालकेश्वररसविधानम् । महातालेश्वरविधानम् ।
 अमृताङ्गुरलौह्रविधानम् । अथ श्वेतपित्तरोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । अश्वपित्तरोगे

मुष्टियोगव्यवस्था । शतावरीष्टतविधानम् । क्षुधावतीवटिकाविधानम् । अथ विसर्पे रोगचिकित्सा ।
 तत्र मुष्टियोगकथनम् । पञ्चतिक्तष्टतविधानम् । अथ मस्तरिकाचिकित्सा । तत्र मुष्टियोग-
 विधानम् । खदिराष्टकविधानम् । अथ क्षुद्ररोगचिकित्सा । तत्र मुष्टियोगकथनम् । चाङ्गेरी-
 ष्टतविधानम् । मञ्जिष्ठाद्यतैलविधानम् । कुङ्कुमाद्यतैलविधानम् । खरिद्राद्यतैलविधानम् । गुञ्जा-
 तैलविधानम् । मध्यमष्टङ्गराजतैलविधानम् । महाष्टङ्गराजतैलविधानम् । अथ मुखरोग-
 चिकित्सा । तत्र मुष्टियोगकथनम् । कनकचूर्णविधानम् । पीतकचूर्णविधानम् । हृत्खदिरादि-
 वटिकाविधानम् । वकुलाद्यतैलविधानम् । सहकारवटिकाविधानम् । अथ कर्णरोगचिकित्सा ।
 तत्र मुष्टियोगविधानम् । चारतैलविधानम् । दशमूलतैलविधानम् । शम्बूकतैलविधानम् ।
 कुष्ठादितैलविधानम् । अथ नासारोगचिकित्सा । तत्र मुष्टियोगकथनम् । व्योषादिचूर्णविधानम् ।
 पुष्पाद्यतैलविधानम् । चित्रकहरीतकौविधानम् । दुष्यंतैलविधानम् । अथ चक्षुरोगचिकित्सा ।
 तत्र मुष्टियोगकथनम् । विल्वान्नविधिः । पङ्कजगुगुलुष्टतविधानम् । पटोलाद्यष्टतविधानम् ।
 शशकष्टतविधानम् । कुमारिका-वर्तिकाथनम् । सुखावती-वर्तिकाथनम् । चन्द्रप्रभा-वर्तिकाथनम् ।
 चन्द्रोदया-वर्तिकाथनम् । नयनसुखा-वर्तिकाथनम् । नयनाञ्जनविधानम् । जिफलाष्टतविधानम् ।
 श्वपवल्गुभैलविधानम् । सप्तामृतलौहविधानम् । अथ शिरोरोगचिकित्सा । तत्र मुष्टियोग-
 कथनम् । पङ्कविन्दुतैलविधानम् । अपासार्गतैलविधानम् । शिरोवस्त्ररसविधानम् । अथ स्त्रीरोग-
 चिकित्सा । तत्र मुष्टियोगकथनम् । शीतकल्याणष्टतविधानम् । शतावरीष्टतविधानम् । अशोक-
 ष्टतविधानम् । अथ प्रदरचिकित्सा । तत्र मुष्टियोगकथनम् । अथ योनिव्यापचिकित्सा ।
 तत्र महाश्वगन्धाष्टतविधानम् । अथ गर्भिणीचिकित्सा । तत्र मुष्टियोगकथनम् । गर्भविलास-
 रसविधानम् । अथ गर्भखावचिकित्सा । तत्र गर्भिणीकल्याणाधविधानम् । भद्रोक्तवलेह-
 विधानम् । अथ स्तनरोगचिकित्सा । तत्र औषण्तैलविधानम् । मुष्टियोगकथनम् । काशीशतैल-
 विधानम् । अथ बालरोगचिकित्सा । तत्र मुष्टियोगकथनम् । बालचातुर्भद्रावलेहविधानम् ।
 धातव्यवलेहविधानम् । पद्मकोल्यवलेहविधानम् । आद्याद्यवलेहविधानम् । अश्वगन्धाष्टत-
 विधानम् । अष्टमङ्गलष्टतविधानम् । अथ विषरोगचिकित्सा । तत्र मुष्टियोगकथनम् । पाचन-
 स्नेहन-वमन-विरकादिविधिः । इच्छामयरसविधानम् । अथ वलिकर्माविधानम् । तत्र नस्य-धूम-
 रक्त-मोक्षणादिविधिः । अथ प्रकीर्णकाधिकारः । तत्र मानाध्यायः । गणाध्यायः । अथ ऋतु-
 चर्या । अथ षष्ठाधिकारः । तत्र गोधूमाद्यष्टतविधानम् । रतिवल्गुभोदकविधानम् । कामेश्वर-
 भोदकविधानम् । पूर्णचन्द्रभोदकविधानम् । कामाग्निसन्दीपनभोदकविधानम् । मदनभोदक-
 विधानम् । दुग्धवटीविधानम् । चन्द्रोदयरसविधानम् । अथ रसायनाधिकारः । तत्र अमृत-
 भस्मातकविधानम् । खण्डासकविधानम् । पूगखण्डविधानम् । महाभ्रवटिकाविधानम् । शृङ्गाराभ-
 कथनम् । मन्मथाभकथनम् । चतुर्मुखरसकथनम् । पूर्णचन्द्ररसकथनम् । अथ धातूनां मारण-
 शोधनपुटीकरणपाचन-स्वेदनादिविधिः । दशसिन्दूरादिविधिः । इति शम् ॥

No. 267. मनःशिक्षाश्लोकः . By दासगोखामो . Substance, country-made paper, $14\frac{1}{2} \times 8\frac{1}{2}$ inches. Folia, 3. Lines, 6 on a page. Extent, 46 $\text{\textcircled{loka}}$ s. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Āgartalā Vṛddhanagara Tripurā, Paṇḍita Miṇeṣvara Sārbbabhauma. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

श्रीश्रीलक्ष्मणचन्द्राय नमः ।

गुरौ गोष्ठे गोष्ठालयिषु सुजने भूस्वरगणे
सुमन्त्रे श्रीनाम्नि व्रजनवयुषद्वन्द्वशरणे ।
सदा दम्भं हिला कुरु रतिमपूर्व्यामनितरा-
मये स्नात धातश्चटुभिरभियाचे धृतपदः ॥ इत्यादि ।

End.

मनःशिक्षादेकादशकवरमेतन्मधुरया
गिरा गायत्युच्चैः समधिगतसर्व्वार्थैततयः । (?)
सयूथश्रीरूपानुग इह भवन् गोकुलवने
जनो राधाछायातुल्यभजनरत्नं स लभते ॥

Colophon.

इति श्रीदासगोखामिविरचितो मनःशिक्षाश्लोकः सम्पूर्णः ॥

विषयः । वैष्णवपन्थोऽयम् । अत्र च यदि श्रीलक्ष्मणराधिकयोः सेवारत्नं लब्धुमिच्छसि तच्च
सगण-श्रीगौराङ्गरूपगोखामिप्रभृतिभिरनुद्धृतां सेवां कुरु इति मनः प्रति शिक्षाप्रदानम् ॥

सत्यमेव जयते

No. 268. मनःशिक्षाश्लोकावलीटीका . By विश्वनाथचक्रवर्ती . Substance, country-made paper, $14\frac{1}{2} \times 4\frac{1}{2}$ inches. Folia, 6. Lines, 9 on a page. Extent, 153 $\text{\textcircled{loka}}$ s. Character, Bengali. Date, San 1245. Place of deposit, Āgartalā Vṛddhanagara Tripurā, Paṇḍita Miṇeṣvara Sārbbabhauma. Appearance, new. Prose. Generally correct.

Beginning.

श्रीलक्ष्मीनित्यानन्दचैतन्यौ जयेताम् ।

निर्णीय सार्थं ब्रह्मसाधनानि

कुर्वन्ति विज्ञाः परमादरेण ।

श्रीरूपपादाब्जरजोऽभिषेकं

व्रतं हि चैतन्मम साधनानि ॥

रूपानुसारिणी सेवा मनसि क्रियते यदि ।

श्रीराधाछायायोः कृष्णे सिद्धरूपेण गम्यते ॥

स्वामीष्टदेवधामवर्णनपूर्वकं मङ्गलरूपं श्रीऋषिनिरूपितैश्वर्यज्ञाननिवारकानु-
कूलभजनं दर्शयति गुराविति । इत्यादि ।

End. यूधेन सच्च श्रीरूपानुभो भवन् यः गोकुलवने उभयोः सेवारत्नं लभवे
श्रीरूपस्यानुमतिं विना सुखकामानुगा न स्यात् अतो यूधेन सच्च श्रीरूपस्या-
नुसारिणीं सेवां कुर्वित्याशयः ।

Colophon. इति श्रीविश्वनाथचक्रवर्तिना विरचिता मनःशिक्षाश्लोकावलीटीका समाप्ता ॥
समाप्तश्चायं ग्रन्थः ॥

विषयः । मनःशिक्षाश्लोकावलीनामकवैष्णवग्रन्थस्य व्याख्यानम् ॥

No. 269. मधुमञ्जरौ, (मनीषापञ्चकटीका) . By बालगोपालेन्दुः . Sub-
stance, country-made paper, 12×5 inches. Folia, 13. Lines, 8 on a page.
Extent, 214 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit,
Yaçodal, District Mayamanasimha, Paṇḍita Harinātha Tarkabhūṣaṇa.
Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning. श्रीमन्मङ्गलमूर्तये नमः ।
श्रीमन्मुनीन्द्रमानस्य जगन्नाथमुनिं गुहम् ।
मनीषापञ्चकयाख्या तन्यते मधुमञ्जरौ ॥
तत्रादौ कथा निरूप्यते । इत्यादि ।

End. सर्वसिद्धो ब्रह्मविद्वरिष्ठः । सुरेन्द्रवन्दितपदं सुराः देवाः तेषामिन्द्रः स्वामी
शतमुखसेन वन्दितं नमस्कृतं पदं पादो यस्य स तथा । नूनं सत्त्वं अस्मि-
न्नर्थे न संशयः ॥ एवं सम मनीषेति स्पष्टम् ।
मनीषापञ्चकस्यैवं कृता टीका मनोहरा ।
बालगोपालेन्दुनाम्ना मुनिना मधुमञ्जरौ ॥

Colophon. इति मनीषापञ्चकयाख्या सम्पूर्णा ।

विषयः । शङ्कराचार्यकृतस्य मनीषापञ्चकनामकस्य वेदान्तग्रन्थस्य व्याख्या ।

No. 270. मनोरमा . By रमानाथशर्मा . Substance, country-made paper, 13 × 4½ inches. Folia, 105. Lines, 4 on a page. Extent, 2,054 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1780. Place of deposit, District Tripurā, Parganā Nurnagara, grāma Pattana, Paṇḍita Tārānātha Ćiromaṇi. Appearance, new. Prose and verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । श्रीगुरवे नमः ।
 सम्यक् प्रणम्य तां वाणीमानीय च सतां वचः ।
 मनोरमा रमानाथशर्माणा परिनिर्मिता ॥
 प्रायेण धातुवैषम्यात् सर्व्वेषां घूर्णते शिरः ।
 या तत्क्रियायै प्रभवेत् सैव दत्तिर्मनोरमा ॥
 भूरिस्वरिक्ता दत्तिर्भूयसी युक्तयुक्तिका ।
 निश्चेतुं धातवस्तस्यां न शक्यास्तेन मे श्रमः ॥
 यो मत्सरं प्रथयति प्रथितस्य नास्ति ।
 कस्यापि वा निजमहत्त्वमभौ हया वा ।
 उच्छिद्य नाम मम वीक्ष्य कृती समन्तात्
 तस्यैव नमस्तितरां सुकृतं कृतम् ॥
 भूयत्तायां सती भावः प्रवृत्तिनिमित्तं सत्ता तस्याश्च सिद्धरूपाया अपि
 क्रियात्मन् । इत्यादि ।

End. परिहारस्तु पूर्व्ववत् भूचुराद्योरपरिसमाप्तत्वात् न दृत्कारणं (?) ततः कलां
 नार्हन्ति षोडशीम् । विह्वलवन्ते हरिविग्रहाः । यन्मिसुदृग्रथितुं हृदा यशः ।
 इति माघः ॥ इत्यादयोऽप्यनुसर्त्तव्या इति ॥

Colophon. इति वेदगर्भतर्काचार्यावाज-रायिकुलप्रसूत-श्रीरमानाथशर्माणा विनिर्मि-
 तायां मनोरमायां कातन्त्रधातुष्टौ चुरादिविवरणं समाप्तम् ॥

विषयः । नानादृष्टान्तपूर्व्वकं कातन्त्रीयधातुगणदत्तिकथनम् ॥

No. 271. मन्त्रपुरश्चरणम् . By गोविन्दकविकङ्कणः . Substance, country-made paper, 16 × 4½ inches. Folia, 5. Lines, 7 on a page. Extent, 140 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāñṭhālpadā, District 24-Parganās, Paṇḍita Rāmatārāṇa Thākura. Appearance, tolerable. Verso. Correct.

Beginning.

ॐ नमश्चण्डिकायै ।

मौलं किमपि किशोरं निधाय हृदये पुरस्क्रियाचर्याम् ।

मन्त्राणामभितनते श्रीगोविन्दकविकङ्कणाचार्यः ॥

यत्नात् पुरस्क्रियां कुर्यान्मन्त्रवित् सिद्धिकाङ्क्षया ।

जीवह्रीनो यथा देही सर्वकर्मसु न क्षमः ।

पुरस्करणह्रीनो हि तथा मन्त्रः प्रकीर्तितः ॥ इत्यादि ।

End.

खण्डितत्वात् शेषो नास्ति ।

विषयः । अत्र प्रथमं पुरस्करणस्यानादिरूपणम् । ततो मालादिनिरूपणम् । पुरस्करण-
विधिसूत्रप्रयोगादिश्चेति ।

No. 272. मन्त्ररत्नावली . By विद्याधरः . Substance, country-made paper, 12×1½ inches. Folia, 189. Lines, 5 on a page. Extent, 4,843 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Viṣṇupura, District Vīṅkuḍā, Candranārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Incorrect.

Beginning.

(अथ प्रथमपत्रत्रयाभावात् चतुर्थपत्रस्य प्रारम्भवाक्यं लिखितम् ॥) ये

मन्त्रा भवन्ति ते स्थानधृष्टाः । ये मन्त्रास्त्रयोदशाक्षराः पञ्चदशाक्षरा वा ये

मन्त्रास्ते विफलाः । चतुर्दशाक्षराण्यारभ्य सहस्रवर्णा ये मन्त्रास्ते हृदाः ।

शताक्षरा ये मन्त्राः सार्धशताक्षरा वा ये मन्त्राः त्रिशताक्षरा वा ये

मन्त्रास्ते निःस्नेहाः । सहस्रवर्णाधिका ये मन्त्रास्ते पौडिताः ॥

दोषानिमानविज्ञाय यो मन्त्रं भजते जडः ।

सिद्धिर्न जायते तस्य कल्पकोटिशतैरपि ॥ इत्यादि ।

End.

प्रबाले रचिता माला प्रयच्छेत् पुष्कलं धनम् ।

सौभाग्यं स्फाटिकी माला मौक्तिकैर्विचिता श्रियम् ॥

निर्मिता रौप्यमालाभिः कुरुते कीर्तिमन्त्रयाम् ।

एतैरेव विरचिता माला स्यान्मुक्तये नृणाम् ॥

योगस्तु अथ योगं प्रवक्ष्यामीत्यादि कालादिविवर्जिते इति स्लोकान्प्रत्येक

मूलग्रन्थप्रतिपादितेन बोद्धव्याः । केवलं ग्रन्थविसृतिभयान्नेह लिखिताः ॥

वाचं न वाचा मनसा न मय्यं
 ज्ञेयं परं यद्गुरुसेवयैव ।
 मच्छादिदृष्टिस्थितिसंस्कृतौशं
 वन्दे मच्चक्षुजं दैवतोद्यम् ॥
 रामानुजो देशिकसत्तमो यत्
 श्रीशारदातिलकनाम चकार तन्त्रं ।
 त ..... शिशुकप्रधीविद्याधरो
 रचितवान् मन्त्ररत्नमालाम् ॥
 श्रीमद्भुवः प्रवरद्वन्दं भट्टपरामस्य बोधविभवाय ।
 सदागमाख्यो विज्ञोपकारविधये मया निबद्धः ॥
 सम्यक् निबद्ध इह सम्प्रतिरस्तु कृपा ॥ (?)
 सत् सिंघामनमासने जनपदे श्रीश्रीवसूतौ ।
 मौमांसात्कर्तृत्त्वप्रखरमतिरभूत्कूर्मिशर्मा द्विजेन्द्रः ।
 तत्सूनुः स जगद्गरो गामरवाजाहस्तम्भनोधरः । (?)
 श्रीविद्याधर एतदीयतनयश्चक्रे सुरलावलीम् ॥
 कायस्थचक्रधरवर्माकुलावतंसः
 श्रीमत्प्रतापक्षत्रपदनासमीपे । (?)
 सेनायिनाम्नि नगरे मन्त्ररत्नमालां
 विद्याधरो ग्रथितवान् सुवर्णातिवज्रा ॥ (?)
 आचार्यभट्टपदहृतकविवल्लभस्य
 श्रीवल्लभस्य चरणौ प्रणिपत्य सूर्द्धा ।
 विद्याधरेण रचिता मन्त्ररत्नमाला
 सम्पूर्णा एष पटलो दशमो हि यत्र ॥

Colophon.

इति श्रीजगद्गुरुभट्टाचार्यान्नेवासि + + + + विद्याधरशर्मविरचितायां
 मन्त्ररत्नमालायां शारदातिलकपद्धतौ प्रकीर्णकमानं नाम दशमः पटलः
 समाप्तः ॥ ० ॥ श्री ॥ * ॥

विषयः । प्रथमपटले योनिमुद्रादिनिरूपणम् । राश्यादिविचारः । दीक्षादिनिरूपणञ्च ॥
 (२ पटलात् ५ मपटलपर्यन्तं नास्ति ।) ६ पटले दीक्षापूर्वार्चकृत्यप्रयोगादिः । होमादि-
 निरूपणञ्च । ७ मपटले विष्णुपूजाविध्यादिः । द्वादशाक्षरमन्त्रविध्यादिः । हयग्रीवमन्त्रविधिः ।
 वामनमन्त्रयन्त्रधारादिनिरूपणम् । वराहमन्त्रादिविधिः । गोपालादिसकलमन्त्रविधिः प्रयो-

गादिश्च । ८ मपटले न्यासादिनिरूपणम् । समामहेश्वरादिविधिः । श्रुत्युद्धयमन्त्रादिनिरूपणम् । नीलकण्ठमन्त्रपूजाप्रयोगादिः । चिन्तामणिमन्त्रादिनिरूपणम् । पाशुपतास्त्रमन्त्रविध्यादिः । वटुकभैरवमन्त्रविधिः । पूजायन्त्रादिनिरूपणम् । चण्डेश्वरमन्त्रविध्यादिः । शैवमन्त्रराशिविवेचनादिश्च । ९ मपटले गायत्रीप्रमुखमन्त्रादिनिरूपणम् । शशौकरणहोमादिनिरूपणम् । वारुणीकृद्विध्यादिः । प्राणप्रतिष्ठासन्त्रयन्त्रादिश्च । १० मपटले पुरश्चरणमन्त्रप्रयोगादिनिरूपणमिति ।

No. 273. मन्त्रव्यक्तिः . By जगन्नाथः . Substance, country-made paper, 18×3 inches. Folia, 8. Lines, 6 on a page. Extent, 180 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamanasimha, Vādari, Paṇḍita Rāmakamala Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमस्तारिणे ।

नवानन्दमयीं देवीं भारतीं सर्वसिद्धिदाम् ।

मन्त्रव्यक्तिं वितनुवे जगन्नाथो द्विकीर्तनः ॥

अथ व्यक्तिं प्रवक्ष्यामि वर्णानां वदने वृणाम् ।

प्रेरितां वामनालिकां सुसुन्दारम्भनिर्गताम् ॥ इत्यादि ।

End. खण्डितत्वात् शेषो नास्ति ।

विषयः । मन्त्राक्षरादिव्यक्तीकरणादिः । मन्त्राक्षरादिमाहात्म्यकथनश्च ।

No. 274. मन्त्रार्थदीपिका वा सारसंग्रहः . By श्रीचर्चः . Substance, country-made paper, 13×2½ inches. Folia, 18. Lines, 4 on a page. Extent, 300 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kṛṣṇapurā, District Dhākā, Post Office Vaidyerbāzār, Paṇḍita Kālīkṛṣṇa Vidyāvinoda. Appearance, very old. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः परमदेवतायै ।

देवतायाः पदद्वन्द्वं प्रणम्य भक्तितो मुक्तः ।

मन्त्रसारं समालोक्य वक्ष्ये मन्त्रार्थदीपिकाम् ॥

आगमस्य च संचेषो मन्त्रधियां विबुधये ।

श्रीचर्चकृतिना चैव लिख्यते सारसंग्रहः ॥

हरचक्रं विचार्यैव नामचक्रं विचारयेत् ।
 ऋषिधनौति पञ्चद्वि नचक्रं राशिचक्रकम् ।
 नाडीचक्रं विचार्यैव चक्रान्यानि विचारयेत् ॥

तव प्रथमतो हरचक्रं निरूप्यते ।

चतस्रः पूर्वगा रेखाश्चतस्रो दक्षिणाग्रकाः ।
 कोणे + + ततो दत्त्वा हरचक्रमिदं भवेत् ॥
 ऐशान्यादिगृहद्वन्द्वं शोभितं त्रिपुरादिभिः ।
 दिक्षु दुर्गाश्च वाणीश्च ताराश्च भैरवीं तथा ॥
 ईशानाद्यं कुबेरान्तं क्रमाच्च विन्यसेत् तथा ।
 इन्द्राक्षीश्चैव हरम्भं पितामहमनन्तरम् ॥

महामायाश्च कालीश्च यद्व्यत् सौम्यदैवतम् ।

त्रिपुरादी ... .. शिवः ... .. ॥

त्रिपुरां भुवनेशोश्च पीठेशीश्चैव शम्भकम् ।

वासुदेवं श्रियश्चैव क्षिप्रमस्ताश्च चण्डिकाम् ॥

अस्यार्थः । पूर्वस्थां दुर्गां, दक्षिणस्थां वाणीं, पश्चिमस्थां तारां, उत्तरस्थां भैरवीं, ईशानकोष्ठद्वये इन्द्राक्षीहरम्भौ, वक्रिकोष्ठद्वये पीठेशीशम्भकौ, निर्वर्तकोष्ठद्वये वासुदेवश्रियौ, वायुकोष्ठद्वये क्षिप्रमस्ताचण्डिके ॥ इत्यादि ।

End.

अथने विषुवे चैव ग्रहणे चन्द्रसूर्ययोः ।

रविसंक्रमणे चैव युगाद्यायां सुरेश्वरि ॥

मन्वन्तरास्तु सूर्यास्तु षड्दशीतिमुखेषु च ।

शिष्यत्रिजन्मदिवसे समस्ते सुखदा भवेत् ॥

युगाद्यायां जन्मदिने विवाहदिवसे तथा ।

पुण्यतीर्थे कुरुक्षेत्रे देवीपीठचतुष्टये ॥

प्रयागे श्रीगुरौ काश्यां कालाकालं न शोधयेत् ॥

पीठचतुष्टये षड्भूतान-जालन्धर-पूर्णगिरि-कामरूपाख्ये ।

देव्या बोधं समारभ्य यावत् स्यान्नवमी तिथिः ।

... .. ॥

निषिद्धतीर्थानि ।

गथायां भास्करक्षेत्रे तथैव चन्द्रपर्वते ।

कोङ्कने च मतङ्गे च तथा कन्याश्रमेषु च ॥

.....

कन्याश्रमे जयपुर इति ख्याते । अस्मिं गते दैत्यगुरौ शिशौ च ...
 ... जीवे हरौ दैत्यगुरौ सख्यं केतुद्रमे भूचलादिदोषे ॥
 इत्यादि । अतःपरं खण्डितम् ।

विषयः । हरचक्रनिर्णयः । अक्षयचक्रनिर्णयः । षट्षिधनिचक्रनिर्णयः । नक्षत्रगण-
 मैवीविचारः । राशिचक्रकथनम् । भौतिकचक्रकथनम् । अकडमचक्रनिरूपणम् । कूर्मचक्र-
 निरूपणम् । दौचाफलनिरूपणम् । गुरुलक्षणकथनम् । शिष्यलक्षणकथनम् । दौचायां मासतिथि-
 नक्षत्रलक्ष्मीर्थस्थाननिर्णयः । एतत् सर्वनिरूपकवचनपरम्पराया व्याख्यानम् ॥

No. 275. मन्त्रोद्धारः . Substance, country-made paper, 16 × 3 inches. Folia, 20. Lines, 7 on a page. Extent, 437 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Katihali, District Mayamanasimha, Paṇḍita Parāṇacandra Tarkalaṅkāra. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः परदेवतायै ।
 अथ क्रमान्मन्त्रोद्धारो लिख्यते तत्रादौ भुवनेश्वर्याः । ह्रीं ।
 नकुलीशोऽग्निमाकूटो वामनेचाक्षचन्द्रवान् ।
 वीजं तस्याः समाख्यातं सवितं सिद्धिकाङ्क्षिभिः ॥ इत्यादि ।

End. क्रीं गौरि रुद्रदयिते योगेश्वरि ह्रीं फट् स्वाहा । क्रीं गौरि रुद्रदयिते
 योगेश्वरि सर्वार्थं फट् ॥ * ॥ (?)

विषयः । मन्त्रोद्धारानिरूपणम् ।

No. 276. मन्त्रमासार्थसंग्रहः . By गुरुप्रसादशर्मा . Substance, country-made paper, 17 × 3 inches. Folia, 30. Lines, 8 on a page. Extent, 990 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Pargana Vagdi, District Medinipurā grāma Telivani, Paṇḍita Candranātha Cūḍāmaṇi. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः शिवाय ।

स्मृते स्मृतिवचनस्य एकत्वमविवक्षितम् ।

नानास्मृतिवचनानां व्याख्येयत्वात् तत्त्वं अर्थविशेषं वास्तविकार्थमिति यावत्

वक्ति निरूपयति । निरूपणं ज्ञानानुकूलवचनं । व्याख्येयस्मृतिवचनस्य सामा-
न्यतो विषयानाह मलिक्षुच इत्यादि । अत्र सप्तम्यर्थो विषयत्वं यत्र निर्णय-
पदोत्तरं सप्तमी तत्र जनकत्वरूपं विषयत्वं अन्यत्र ज्ञानजनकत्वरूपमिति
विशेषः ॥ इत्यादि ।

End. तथाविधकन्यादावौ विमाता सपिण्डनाधिकारिणी तत्र कथं तद्दिने नापकर्षः ।
कालबाधाभावादिति चेदत्रोच्यते ।
बह्वनामेकधर्माणामेकस्यापि यदुच्यते ।
सर्वेषामेव तत् कुर्यादेकरूपा हि ते स्मृताः ॥
इति बौधायनवचनात् थदहर्वेत्यनेन सर्व्ववासन्नपूर्व्वदिनेऽपकर्षः ।

Colophon. इत्यास्ता मलमतिविसरेण ॥ ० ॥
कावाणां स्मरणार्थं नु श्रीगुरुप्रसादशर्म्मा ।
संकलिताम्यसूनीह वचनानि मलिक्षुचे ॥
भूलिधवलभुजाभ्यां मलमवलम्ब्य स्थितो यशोदायाः ।
रजतसूत्रप्रथितो हरिरिह नीलमणिर्जयति ॥

विषयः । संक्षेपेण मलमासार्थव्यवस्थादिनिरूपणम् ।

No. 277. महाप्रदीपदानपद्धतिः । Substance, country-made paper,
14×3 inches. Folia, 2. Lines, 6 on a page. Extent, 48 ślokas. Character,
Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāṭhālpādā, District 24-Pargā-
nās, Paṇḍita Ramatāraṇa Thākūra. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. अथ महाप्रदीपदानविधिः । मार्कण्डेय उवाच ।
येथं दीपान्विता राजन् श्याता पञ्चदशौ भुवि ।
तत्र दीपप्रदानेन कुलानामुद्धरेच्छतम् ॥ इत्यादि ।

End. ततस्तान्नशलाकया दीपं प्रबोधयेत् ततः प्रभाते दक्षिणां दत्वाच्छिवावधारणं
कुर्यात् ।

Colophon. इति महाप्रदीपदानपद्धतिः समाप्ता ॥

विषयः । दीपान्वितामावास्यायां महाप्रदीपदानविधिसूत्रप्रयोगादिषु ।

No. 278. महामोक्षतन्त्रम् . Substance, country-made paper, 13×3 inches. Folia, 112. Lines, 8 on a page. Extent, 3,024 ślokas. Character, Bengali. Date, P Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura, Mājhapādā, Bābu Rāsavihārī Rāya. Appearance, new. Verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमः परदेवतायै ।

कैलासशिखरे रम्ये संस्थिते भवसन्निधौ ।

पप्रच्छ भक्तियोगेन पार्वती शङ्करं प्रति ॥

शङ्कर्युवाच ।

आलोक्य सर्वशास्त्राणि यानि यानि श्रुतं प्रभो ।

भूयो भूयो विचार्यं हि ब्रह्माण्डवच्च देवकम् ॥

वृद्धद्विजन्तु यद्रूपं तद्रूपं क्षुद्रविद्यकम् ।

यानि गुणानि ब्रह्माण्डे तानि सन्ति कलेवरे ॥

अधिकन्तु मुक्तार्थे च विहारार्थं दशेन्द्रियाः ।

यस्मात्त्रिराकारं ब्रह्म सचखारे स्थितं प्रभो ॥

ब्रह्माण्डाद्ये तु मध्ये यत् सर्वं तिष्ठ कलेवरे ।

अध्रान्तं तव वाक्यं हि तद्ब्रह्म हरिर्वचः (?) ॥

तथापि परमेशान सन्देहो मां न मुच्यति ।

वृद्धब्रह्माण्डमध्ये तु महाभीतः सुमेधकः ॥

सुमेधस्यं सप्तस्वर्गं दत्तभागे सुरेश्वर ।

स एव सप्तपद्मं च सृष्ट्वावधि सचखकम् ॥

तत्कुक्षौ हरिकिंपुत्रवभारद्वयं क्रमात्तयम् (?) ।

इत्यादिकुर्ववर्णानं चतुर्वर्षोत्तरे क्रमात् ।

केतुमानभवद्वयोर्पूष्यपश्चिमतः स्थितः ॥ इत्यादि ।

End.

चैतन्याकारजीवस्यं यद्युद्यद् दुःखमवस्थितम् ।

तत्तत् कृत्स्नं लभेद्दुःखं गर्भागारे यावत् स्थितः ॥

ब्रह्मध्यानं ब्रह्मज्ञानं ब्रह्मस्थानञ्च तद्वद ।

महामोक्षतन्त्रविद् यः स सर्वज्ञ एव मोक्षगः ॥

Colophon.

इति महामोक्षतन्त्रे शङ्करीशङ्करसंवादे महामोक्षकल्पे स्थूलसूक्ष्मादिब्रह्म-

योगविवरणे चतुःषष्टितमः पटलः समाप्तः ॥

विषयः । १ मे पटले,— शङ्करोद्धारयोः संवादेन शरीरस्य सुद्रव्यरूपाखरूपकथनम् । बृहद्ब्रह्माण्डे भारतवर्षादिरूपणम् । अन्तर्यागादिविषये दिङ्मनिरूपणम् । मन्त्राकाङ्क्षाः प्रकृतिल-
 कथनपूर्वकं प्रकृतिपुरुषयोर्जगत्स्थितिप्रक्रियाकथनम् । २ ये पटले,— अष्टादशमन्त्राविद्योत्पत्ति-
 कथनम् । अष्टादशभैरवोत्पत्तिकथनम् । तत्र तत्र तेषां रूपादिवर्णनम् । ३ ये पटले,— कालि-
 कायाः शववाहनादिकारणकथनम् । शिवलिकृतोत्पत्तिकथनम् । शिवस्य शवरूपत्वे कारणादि-
 कथनम् । ४ र्थे पटले,— शिवस्य चित्याद्यष्टमूर्तिष्टतान्तकथनम् । योनिबीजकथनम् । लिङ्ग-
 बीजकथनम् । मन्त्राबीजकथनम् । ब्रह्ममिति गण्डवाद्यमाद्याग्रादिकथनम् । ५ मे पटले,—
 कालीस्वरूपककारादिशतनामस्तोत्रकथनम् । ६ ठे पटले,— तारैकजटा-नीलसरस्वतीस्वरूप-
 तकारादिशतनामस्तोत्रकथनम् । ७ मे पटले,— त्रिपुरसुन्दरीसकारादिशतनामस्तोत्रकथनम् । ८ मे
 पटले,— सुवनेश्वरीभकारादिशतनामस्तोत्रकथनम् । ९ मे पटले,— भैरवीस्वरूपभकारादिशत-
 नामस्तोत्रकथनम् । १० मे पटले,— विष्णुमहास्वरूपभकारादिशतनामस्तोत्रकथनम् । ११ शे
 पटले,— धूम्रावतीस्वरूपभकारादिशतनामस्तोत्रकथनम् । १२ शे पटले,— वज्रालासुखीस्वरूप-
 भकारादिशतनामस्तोत्रकथनम् । १३ शे पटले,— मातङ्गीस्वरूपभकारादिशतनामस्तोत्रकथनम् ।
 १४ शे पटले,— कमलास्वरूपभकारादिशतनामस्तोत्रकथनम् । १५ शे पटले,— वाग्वादिनी-
 स्वरूपभकारादिशतनामस्तोत्रकथनम् । १६ शे पटले,— अन्नपूर्णास्वरूपभकारादिशतनामस्तोत्र-
 कथनम् । १७ शे पटले,— प्रत्यङ्गिरास्वरूपभकारादिशतनामस्तोत्रकथनम् । १८ शे पटले,— त्वरिता-
 स्वरूपभकारादिशतनामस्तोत्रकथनम् । १९ शे पटले,— दुर्गास्वरूपभकारादिशतनामस्तोत्र-
 कथनम् । २० शे पटले,— मातङ्गीस्वरूपभकारादिशतनामस्तोत्रकथनम् । २१ शे पटले,—
 कामाख्यास्वरूपभकारादिशतनामस्तोत्रकथनम् । २२ शे पटले,— बालास्वरूपभकारादिशतनाम-
 स्तोत्रकथनम् । २३ शे पटले,— निगमशास्त्रपुराणशास्त्रादीनामुद्भवकथनम् । तत्र ब्रह्मयामल-
 प्रकृत्यामल्लाहितः सामवेदादीनामुत्पत्तिकथनम् । अक्षक्रान्त रथक्रान्त विष्णुक्रान्तकविवरणकथनम् ।
 अथ अष्टाविंशत्युत्तरशतसंख्यतन्त्रशास्त्रोत्पत्तिकथनम् । तत्र तेषां नामकथनम् । यथा,— काली-
 तन्त्रं, सुण्डमालातन्त्रं, तारातन्त्रं, वीरतन्त्रं, शिवसारतन्त्रं, दौघातन्त्रं, बृहत्सारतन्त्रं, मन्त्रा-
 सारतन्त्रं, निर्व्याणतन्त्रं, विश्वसारतन्त्रं, तन्त्रसारतन्त्रं, वर्णसारतन्त्रं, गुह्यतन्त्रं, गुप्तरातन्त्रं,
 शतसंख्यतन्त्रं, लिङ्गार्चनतन्त्रं, भैरवतन्त्रं, भैरवीतन्त्रं, लतार्चनतन्त्रं, तोडलतन्त्रं, बृहन्तोडल-
 तन्त्रं, नीलतन्त्रं, बृहन्नीलतन्त्रं, कङ्कालमालिनीतन्त्रं, मन्त्रानिर्व्याणतन्त्रं, बृहन्निर्व्याणतन्त्रं,
 राधातन्त्रं, माञ्जेश्वरीतन्त्रं, सिद्धेश्वरतन्त्रं, मातृकाभेदतन्त्रं, समयातन्त्रं, सिद्धतन्त्रं, गुप्तराधनतन्त्रं,
 सर्वस्वतन्त्रं, मातृकातन्त्रं, मन्त्रातन्त्रं, शिवतन्त्रं, अष्टयातन्त्रं, कुमारीतन्त्रं, सारासारतन्त्रं,
 कुलार्चनतन्त्रं, कालिकाकुलसर्वस्वतन्त्रं, कालीकल्पतन्त्रं, कालीतन्त्रं, वाराहीतन्त्रं, योगिनी-
 तन्त्रं, योगिनीहृदयतन्त्रं, गौरीतन्त्रं, योगतन्त्रं, धर्मतन्त्रं, नीलतन्त्रं, विन्दुतन्त्रं, सनत्कुमार-
 तन्त्रं, त्रिपुरासारतन्त्रं, योगिनीविजयतन्त्रं, मन्त्रायोगिनीतन्त्रं, बृहद्दुयोगिनीतन्त्रं, शिवार्चन-

मन्त्रं, सम्बरतन्त्रं, मासिनीतन्त्रं, शूलिनीतन्त्रं, महामासिनीतन्त्रं, बृहन्मासिनीतन्त्रं, कुकुटतन्त्रं, महाभोक्तन्त्रं, बृहन्भोक्तन्त्रं, भोक्तन्त्रं, गणेशतन्त्रं, सारदातन्त्रं, श्यामातन्त्रं, गोपीतन्त्रं, भूततन्त्रं, भूतलिपितन्त्रं, उड्डीशतन्त्रं, कामधेनुतन्त्रं, कामिनीतन्त्रं, मोहन-
तन्त्रं, मोहिनीतन्त्रं, सम्भोजनतन्त्रं, समीरणतन्त्रं, वीरभद्रतन्त्रं, महावीरतन्त्रं, कामकेशर-
तन्त्रं, कुलचूडामणितन्त्रं, चूडामणितन्त्रं, भावचूडामणितन्त्रं, चिन्तामणितन्त्रं, वरदातन्त्रं, ज्ञानार्णवतन्त्रं, हंसतन्त्रं, कालीविलासतन्त्रं, नित्यातन्त्रं, चिदम्बरतन्त्रं, विज्ञापनतन्त्रं, फेन्कारिणीतन्त्रं, उत्तरतन्त्रं, नारायणीतन्त्रं, अर्द्धानायतन्त्रं, ज्ञानदीपतन्त्रं, निश्चरतन्त्रं, गौतमीयतन्त्रं, गन्धर्वतन्त्रं, कुलिकातन्त्रं, धोनितन्त्रं, सुक्तावलितन्त्रं, कामाख्यातन्त्रं, श्रीक्रमतन्त्रं, स्तनत्रतन्त्रं, बृहच्छ्रीक्रमतन्त्रं, बालाविलासतन्त्रं, गुर्वचनतन्त्रं, तौत्णतन्त्रं, कामरत्नतन्त्रं, कामरतन्त्रं, समयाचारतन्त्रं, अन्नदातन्त्रं, राजराजेश्वरीतन्त्रं, मेरुतन्त्रं, गोपगोपनलीलास्तनतन्त्रं, सङ्केततन्त्रं, महिषमर्दिनीतन्त्रं, मङ्गलतन्त्रं, चीनतन्त्रं, गायत्रीतन्त्रं, सिद्धलक्ष्मीतन्त्रं, ब्रह्माण्डतन्त्रं, महानिश्चरतन्त्रं, भूतेश्वरतन्त्रम् । १४ श्लो पठले,—कलौ संसर्गजापनिरूपणम् । तत्र घटकादीन्तित्वास्तृपादीनां संसर्गपरित्यागवश्यकतानिरूपणम् । तुलसीमालातिलकाद्यलङ्कृतस्य राधे लब्धेति मुञ्जर्भाषमाणस्य भिच्चापरायणस्य सङ्करणे रौर-
वादिप्राप्तिकथनम् । कन्याविक्रयादिदोषकथनम् । शूद्रादियाजनदोषकथनम् । शूद्रादि-
गमनदोषकथनम् । अथ तान्त्रिकप्रायश्चित्तविधिः । १५ श्लो पठले,— स्त्रीशूद्रबालकादीनां प्रायश्चित्तार्हविधानम् । अथ विस्तरतो नरकवर्णनम् । स्वर्गादिवर्णनम् । १६ श्लो पठले,— काली-
मारयोः महासहाविद्यालकथनम् । १७ श्लो पठले,— हरिशयने मन्त्रसिद्ध्यायकथनम् । १८ श्लो पठले,— कौलाचारस्य सर्वथा प्राधान्यकथनम् । कौलाचारनिरूपणम् । १९ श्लो पठले,— औवन्मुक्तापाद्यादिकथनम् । ब्रह्मयोगादिकथनम् । २० श्लो पठले,— धर्माश्रयकाममोक्षरूप-
चतुर्वर्गविवरणम् । २१ श्लो पठले,— परमसुखयोगविवरणम् । तत्र भक्तियोगविवरणम् । २२ श्लो पठले,— महायोगकथनम् । तत्र विस्तरतः अन्तर्यामिकथनम् । २३ श्लो पठले,— महाभोक्तृकथनम् । तत्र ब्रह्मयोगप्राणायामस्वरूपादिकथनम् । २४ श्लो पठले,— वर्णमाला-
विवरणम् । अन्तर्मालाकथनम् । २५ श्लो पठले,— अं अः परविन्दुप्रकरणे लकारद्वयविवरणम् । २६ श्लो पठले,— महान्तरमालाविवरणम् । तत्र सङ्खारपद्मस्वरूपादिकथनम् । २७ श्लो पठले,— वर्णब्रह्मलोचकथनम् । २८ श्लो पठले,— अन्तर्ज्ञानविधिः । तत्र आत्रङ्गा-सम्पत्त्यर्थं मन्त्रपुटदि-
विवरणम् । २९ श्लो पठले,— शून्यस्यत्रङ्गाण्डगोले काक्षराद्यादिविवरणम् । ३० श्लो वक्ष्यामि-
विधिः । तत्र कुलुकादिस्वरूपकथनम् । ३१ श्लो पठले,— वक्ष्यामिगलक्षणदिकथनम् । ३२ श्लो पठले,— प्राणायामस्वरूपादिकथनम् । ३३ श्लो पठले,— भूतशूद्रादिविधिः । ३४ श्लो पठले,— ऋष्यादिन्यासविधिः । षोडश्यासादिविधिः । ३५ श्लो पठले,— षोडशोपचारविधिः । तत्र अन्तर्पुष्यादिविवेचनम् । सुद्राक्षकथनम् । ३६ श्लो पठले,— वक्ष्यामिगान्तर्यजमयोः स्मरण-

कौर्त्तनादिविधिः । ४७ शे पटले गायत्रीपविधिः । ४८ शे पटले,— गायत्रीस्तोत्रकथनम् । ४९ शे पटले,— स्तोमविधिः । वलिदानविधिः । ५० शे पटले,— एकादशशतकथनम् । सन्नासिलक्षणादिकथनम् । दण्डिलक्षणादिकथनम् । अथधूतलक्षणादिकथनम् । वानप्रस्थादि-
लक्षणादिकथनम् । ५१ शे पटले,— ब्राह्मणलक्षणादिकथनम् । ५२ शे पटले,— मन्त्रदावादिगुण-
लक्षणादिकथनम् । हंसादिस्वरूपकथनम् । ५३ शे पटले,— मन्त्रपुरश्चरणादिविधिः । ५४ शे
पटले,— षट्चक्रविवरणम् । तत्र विशेषतो मूलाधारविवरणम् । ५५ शे पटले,— साधिष्ठान-
विवरणम् । ५६ शे पटले,— मणिपूरचक्रविवरणम् । ५७ शे पटले,— अनाहतचक्रविवरणम् ।
५८ शे पटले,— विशुद्धचक्रविवरणम् । ५९ तमे पटले,— आज्ञाचक्रविवरणम् । ६० तमे
पटले,— विस्तरतः सप्तसदलविवरणम् । ६१ तमे पटले,— भक्तिस्वरूपादिकथनम् । सत्सङ्गादि-
माहात्म्याकथनम् । वेदादिलक्षणम् । ६२ तमे पटले,— ब्रह्मज्ञानयोगकथनम् । अमरयोग-
कथनम् । ६३ तमे पटले,— ब्रह्मयोगविवरणम् । ६४ तमे पटले,— ब्रह्मणः स्थूलसूक्ष्मादिरूप-
कथनम् । सुखदुःखयोः स्वरूपादिकथनम् ॥ इति शम् ।

No. 279. महिम्नःस्वकौमुदी. By गोविन्दानन्दतर्काचार्यः. Substance, country-made paper, 13×2½ inches. Folia, 11. Lines, 7 on a page. Extent, 298 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naihati, District 24-Parganas, Pandita Haraprasāda Cāstri. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ॥

श्रीगोविन्दपदद्वन्द्वनखेन्दुचिन्तितः ।

अक्षचिन्तितिसम्भ्रान्तचित्तध्वान्तं धुनोतु मे ॥

क्रियते श्रीमता तातपादरेणूपदेशतः ।

गोविन्दसुप्रिया शसो महिम्नः स्वकौमुदी ॥ इत्यादि ।

End.

कुसुम इति ॥ पुष्पदन्तनामा गन्धर्वराजः इन्दुमौलिर्मेधादेवस्य दासः अस्य
निर्मास्थलकुनेन रोषात् निजमहिम्नो धष्टः सन् स्वयनमकार्षीत् कीदृशं
स्वयनं × × × गुण गुणार्थं दिव्यानां देवानां दिव्यमुपादेयं इत्यर्थः ॥

Colophon.

इति श्रीगोविन्दानन्दाचार्यविरचिता महिम्नः स्वकौमुदी समाप्ता ॥ ० ॥

विषयः । पुष्पदन्तप्रणीतस्य “महिम्नः पारम्” इत्यादिशतस्य व्याख्यानम् ।

No. 280. महिम्नःस्तवपञ्जिका . Substance, country-made paper, 15 × 3 inches. Folia, 9. Lines, 9 on a page. Extent, 364 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1774. Place of deposit, District Vṛkṣaḍā Viṣṇu-pura, Kādākuli, Paṇḍita Rāmāprasanna Bhaṭṭācāryya. Appearance, fresh. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः शिवाय ॥

अनुसर सततं प्रभोः स्वरूपं

श्रमयति यः परमापदो नराणाम् ।

श्रितकमलतरोः शशाङ्कसौले-

निर्वपमलोचन × × नूपुराङ्गिः ॥

स्त्रोचराज-सुविस्तीर्ण-दुर्विध-पदपञ्जिका ।

स्त्रोकपाठविशुद्धये श्रियते पञ्जिका मया ॥

पुरा किलासौदक्षिणपथे शान्तिकर्णिनामष्टपतेष्व्याने शिवनिर्मास्यलङ्घना-

द्याचनगतिः पुण्यदन्तनामा कथनं गन्धर्वस्तवाभूत्तदाहतात्मः । अनन्तरं

सर्गगमनाय बन्धनमोचनाय च स्तुतिमिमां चकार सः ॥ इत्यादि ।

End.

असितगिरिसमं स्यात् कञ्जलं सिन्धुपानं

सुरतस्वरशाखा लेखनी पवमुर्वी ।

लिखति यदि गृहीत्वा सारदा सर्वकालं

तदपि तव गुणानामौश पारं न याति ॥

श्रीपुण्यदन्तमुखपङ्कजनिर्गतेन

स्तोत्रेण क्लित्विषद्वरेण हरिप्रियेण

कण्ठस्थितेन पठितेन गृह्यश्रितेन

संप्रोषितो भवति भूतपतिर्महेशः ॥

Colophon.

इति पुण्यदन्तविरचितमहिम्नःस्तोत्रटीका समाप्ता ॥ * ॥ शकाब्दाः १७७४ ।

विषयः । पुण्यदन्तविरचितस्य महिम्नःस्तोत्रस्य व्याख्यानम् ।

No. 281. महिम्नःस्तवरहस्यप्रकाशः . By जगदीशपञ्चाननभट्टाचार्यः . Substance, country-made paper, 20 × 4 inches. Folia, 20. Lines, 6 on a page. Extent, 817 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1570. Place of deposit, Naihāṭi, District 24-Parganās, Paṇḍita Harāprasāda Ḡāstri. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

अर्द्धस्थाणुविलग्नार्पणमपणीनता कापि ।
 अधिकफलजनयित्री भवतां भृत्यै चिरं भूयात् ॥
 पुण्यदन्तसम्यगीतस्तवे सम्प्रति श्रुतिनः ।
 विदुषा अगदीयेन रत्नस्यार्थः प्रकाशते ॥ इत्यादि ।

End.

वाग्देवताया असाध्यलेभ क्षुतरां देवतान्तरमतिदूरपरार्हतमिति । पारं
 समाप्ति । याति प्राप्नोति । पञ्चयेऽपि तुल्यमिति दिक् ।

Colophon.

इति श्रीजगदीशपद्माननभट्टाचार्यविरचितः श्रीशिवमहिम्नःस्तवस्तवप्रकाशः
 सम्पूर्णः ॥ हरये नमः शुभमस्तु शकाब्दाः १५७० ता० १५ चैत्र ।

विषयः । पुण्यदन्तप्रणीतस्य “महिम्नः पारान्तो” इत्यादिस्तवस्य व्याख्यानम् ॥

No. 282. महिषमर्दिनीतन्त्रम् . Substance, country-made paper, 6×3 inches. Folia, 9. Lines, 5 on a page. Extent, 95 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāthālpāḍā, District 24- Parganās, Paṇḍita Navinacandra Bhāṭṭācārya. Appearance, old. Verso. Generally correct.

Beginning.

ममः परदेवतायै ॥ श्रीचण्डिकोवाच ॥
 प्रासादं मण्डपं वापीं यदि देव्यै निवेदयेत् ।
 विधानं तस्य साक्षात्सं वद मे परमेश्वर ॥
 श्रीशङ्कर उवाच ।
 शृणु देवि प्रवक्ष्यामि येन प्रासादमुत्तुङ्गेत् ।
 तस्यैव पश्चिमे भागे वेदिकां चतुरस्रिकाम् ॥
 प्रकुर्व्याद्द्वयलेन वस्त्रेण वेष्टनश्चरेत् ।
 तद्भावे मन्त्रेशानि त्वेन वेष्टयेत् सुधीः ॥ इत्यादि ।

End.

गुरोरङ्गं मन्त्रेशानि देवताकारमुत्तमम् ।
 गुरोः त्रिधा मन्त्रेशानि पूजाशुभं सञ्चत् पदम् ॥
 गुरोर्वाक्यं शुभमन्त्रं परं ब्रह्ममयो गुरुः ।
 अनेन विधिना देवि भावयेत् प्रत्यहं गुणम् ॥
 मन्त्रेण सकला धिदिर्जायते कमलक्षणे ॥ ० ॥

Colophon. इति मच्चिषमर्दिनीतन्त्रे देवीदेवसंवादे दशमः पटलः ॥ • ॥ श्रीदुर्गा ।

विषयः । देवीप्रासादाद्युत्सर्गनिरूपणम् । गुरुपूजाविधानादिनिरूपणम् ।

No. 283. महोद्गीशतन्त्रम् . Substance, country-made paper, 8×4 inches. Folia, 21. Lines, 11 on a page. Extent, 462 ślokas. Character, Nāgara. Date, Sambat 1821. Place of deposit, at the Kālimāṭha, Ramnā, Dhākā. Appearance, tolerable. Prose and verse. Incorrect.

Beginning. त्रीगणेशाय नमः ।

उद्गीशे च समकौर्णे योगिहृन्दसमाकुले ।
 प्रणम्य शिरसा गौरी परिप्रच्छति शङ्करम् ॥
 विशेषेण तु तत्कर्म कथयस्व प्रभो मम ।
 अन्याश्च विविधैः कार्यान् मन्त्रांश्च ब्रूहि भैरव ॥
 ईश्वर श्रोतुमिच्छामि लोकनाथ जगद्गुरो ।
 प्रसादं कुरु मे देव ब्रूहि कर्मार्थसाधनम् ॥
 सुशङ्कर मन्त्राभाग सर्वसिद्धिप्रदायक ।
 प्रच्छामि त्वां जगन्नाथ संसारस्थितिकारणम् ॥
 प्रच्छामि देवदेवेश लोकानां हितकाम्यया ।
 वशीकरणमुच्चाटं मोहनं स्तम्भनं तथा ॥
 शान्तिकं पीठिकं कर्म विविधानि महेश्वर ।
 चतुर्द्वानि मनोहानिः श्रुतिज्ञानस्तथैव च ॥
 ज्ञानहानिः क्रियाहानिः कौलकश्च तथापरम् ।
 कार्यक्षमः सुरेशान शोषणं पोषणं तथा ॥
 तद्द्रव्याणि विशेषेण तत्परं ब्रूहि मे प्रभो ।
 अन्याश्च विविधान् कार्यान् सात्त्विकान् ब्रूहि भैरव ॥ (?) इत्यादि ।

End.

लोचचिह्नं कृत्वा विषयधिरक्षिप्तमयुतेनाभिमन्त्रितं यस्य मान्ना भूमी
 लिखति तस्योपरि चिह्नं रोपणीयम् । तस्य सत्युर्भवति । पञ्चाशत्बीज
 मेदा करीये मन्दारको दुषर्षो पुष्टदेव । १०१ । फेरि दुषर्षो गोखि नाधि
 राखलु । जहां विष्णु मारै तहां मन्दारके दुषर्षे घसि लगावै विष्णु
 अवय्य उत्तर जाइ ॥

Colophon. इति श्रीमहान् उडुशोऽगान् समाप्तिम् ॥ संवत् १८११ ।

विषयः । आकर्षणविधिः । उन्मादनविधिः । विद्वेषणविधिः । उच्चाटनविधिः । स्नाभन-
विधिः । वशोकरणविधिः । अन्धीकरणविधिः । मूकीकरणविधिः । गान्तसङ्कोचनविधिः ।
स्तम्भीकरणविधिः । भूतञ्चरणविधिः । शस्त्रशास्त्रदूषणविधिः । पानीयशोषणविधिः । दधि-
मधुनाशनविधिः । मद्यकरणविधिः । गजवाजिप्रकोपनविधिः । भुजगावेशनविधिः । सर्प-
विनाशनविधिः । पुरप्रवेशनादिविधिः । वेतासृष्टिकथनम् । पाटुकासृष्टिकथनम् । अञ्ज-
नादिविधिः । कश्चित् कश्चित् हिन्दीभाषया सत्तत्प्रक्रियादिकथनम् । इति शम् ।

No. 284. माटकाभेदतन्त्रम् . Substance, country-made paper 19 × 5 inches. Folia, 36. Lines, 5 on a page. Extent, 664 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura, Mājhapāṭā, Bābu Rāsavihārī Rāya. Appearance, new. Verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमः परदेवतायै ॥

कैलासशिखरे रम्ये नानारत्नोपशोभिते ।

पप्रच्छ परया भक्त्या भैरवं परमेश्वरम् ॥

श्रीचण्डिकोवाच ।

त्रिपुरापूजनं नाथ सर्व्वरत्नैर्विशेषतः ।

कलिशेषे सर्व्वरत्नं गुह्यभावं तथा मणिम् ॥

केनोपायेन देवेश स्पर्णरत्नादि लभ्यते ।

तद्ददस्व विशेषेण यथा रत्नादिकं भवेत् ॥

यद्भोक्तं सर्व्वतन्त्रेषु तद्ददस्व दयानिधे ।

श्रीशङ्कर उवाच ।

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि यथा रत्नादिकं भवेत् ।

सत्तेजसा पावकेन किं रत्नं न हि लभ्यते ॥

यथा सासुद्रकेणैव शुभ्रसम्बलकेन च ।

सम्बलस्य प्रकारं हि शृणु देवि प्रयत्नतः ॥

चीनतन्त्रानुसारेण पूजयेत् सिद्धकालिकाम् ।

अथवा पूजयेद्देवीं दक्षिणां कालिकां पराम् ॥

काञ्चीतन्त्रोक्तविधिना सप्ताहं जपपूजनम् ।

सत्ये चैकान्तु वेतायां द्विगुणं द्वापरे त्रयम् ॥

एवं सर्वत्र जानीयाच्चतुर्गुणजपं कलौ ।
 आनीय वक्तृयत्नेन सम्मलं तोलकद्वयम् ॥
 वस्तु वाचं शिवं चाद्यं मायाविन्दुविभूषितम् ।
 बीजनयं चाष्टभतं प्रजपेत् सम्मलोपरि ॥
 अशीतितोलकं मानं लक्ष्मणधनुसमुद्भवम् ।
 दुग्धमानीय यत्नेन चाष्टोत्तरशतं जपेत् ॥
 वल्लयुक्तेन सूत्रेण दुग्धमध्ये विनिःक्षिपेत् ।
 उन्नापं जनयेद्धीमान् मन्दमन्देन वज्रिना ॥ इत्यादि ।

End.

अभक्त्या परमेशानि यदि धारणमाचरेत् ।
 जपपूजादिकं तस्याः सन्देहेत् तेन तेजसा ॥
 श्रीचण्डिकोवाच ।

प्राणान्तेऽपि च कर्तव्यं पूजनं भोक्तृदायकम् ।
 न यजेद् यदि मोहेन सैव पापघ्नी भवेत् ॥

Colophon.

इति मातृकाभेदतन्त्रे चतुर्दशः पटलः ॥

विषयः । चण्डिकया सच्च शङ्करस्य संवादेन स्वर्णरत्नादिप्राप्तापायकथनम् । तत्र स्वर्णादि-
 लिङ्गया युगभेदेन जपपूजादिनियमः । कारणस्य दुष्कीकरणविधिः । कारणस्य गन्धद्वीनल-
 कारणविधिश्च । अथ पुत्रोत्पादनकारणकथनम् । तत्र नाभिपद्मादिनिरूपणञ्च । अथ भोगेनैव
 मोक्षप्राप्तिकथनम् । कुण्डलिनीसुखे आकृतिक्रमकथनम् । प्रसङ्गात् होमकुण्डविधिः । आकृति-
 परिभाषादिकथनम् । ब्राह्मणानां कारणपानाधिकारकथनम् । ब्राह्मणलक्षणदिकथनम् ।
 कारणप्रवृत्तिविधिः । शिवनिर्मात्यप्रवृत्तिविधिः । गङ्गामाहात्म्यकथनम् । सुरादेवीमाहात्म्य-
 कथनम् । महासालामाहात्म्यकथनम् । महासालाया गङ्गाजलस्पर्शदोषकथनञ्च । अथ पारद-
 भस्मीकरणक्रमकथनम् । स्वयम्भूकुसुमादिनिरूपणम् । पारदभस्मपरीक्षाप्रकारः । पारदभस्म-
 माहात्म्यकथनञ्च । अथ रोगभयादिनिवारणोपायकथनम् । ततः चामुण्डामन्त्राधनाविधिः ।
 तत्र चण्डीपाठक्रमकथनम् । मत्पाठमाहात्म्यकथनञ्च । अथ त्रिपुरामासमन्त्रादिकथनम् ।
 तत्र प्रातःस्तुत्यादिकथनम् । गुरुस्तोत्रादिकथनम् । गुरुकवचकथनम् । श्रीविद्याध्यानादिकथनम् ।
 शिवपूजां विना शक्तिपूजायामनधिकारकथनम् । शिवपूजाधारादिनिरूपणम् । शिवलिङ्ग-
 गठनादिविधिः । तत्र पारदशब्दनिर्व्वचनम् । पारदलिङ्गपूजामाहात्म्यादिकथनम् । पारद-
 ताडनादौ शान्तिविधिः । हविष्ये मत्स्यताम्बूलादिविधिः । पारदभस्मक्रमकथनम् । तत्र
 होमद्रव्यकथनञ्च । अथ महिषादिवलिदानक्रमकथनम् । शक्तिविषये बलिदानस्यावश्य-
 कत्वकथनम् । मातृकाभेदतन्त्रश्रवणादिमाहात्म्यकथनञ्च । अथ प्रासादादिप्रतिष्ठाविधिः ।

तान्त्रिके कर्मणि तन्त्रधारकादेरनावश्यकत्वकथनम् । अथ कूपादिदानविधिः । तत्तत्फलविधिः । अथ यज्ञे स्त्रवादिपरिमाणकथनम् । अथ पूजाधारनिरूपणम् । तत्र घटस्थापनादिविधिः । यन्त्रसन्निधाने प्रतिमादिकरणदोषकथनम् । विष्णुपञ्चमाद्यात्मकथनम् । लिङ्गपूजादिमाहात्म्यकथनम् । अथ शक्तिभेदनिरूपणम् । मन्त्रप्रवृत्तविधानादिः । मालाप्रवृत्तादिविधिः । जपविधिः । दिव्यवीरादिभावलक्षणादिकथनम् । ब्राह्मणादिभेदेन मोक्षाधिकारनिरूपणम् । साधिकाया लक्षणादिकथनञ्चेति ।

No. 285. मायातन्त्रम् . Substance, country-made paper, 16 × 5 inches. Folia, 5. Lines, 6 on a page. Extent, 140 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Calcutta Ćyāmarāzāra, Viçvakoṣa office, Babu Nagendranātha Vasu. Appearance, fresh. Verso. Generally correct.

Beginning.

श्रीमहादेव उवाच ।

गृह्णु प्रिये प्रवक्ष्यामि योगसाधनमुत्तमम् ।
विना भावेन देवेशि न सिध्येत कदाचन ॥
विधा भावो महेशानि साधकानां सुखप्रदः ।
वरं मुक्तिमवाप्नोति भावाक्षि साधकाग्रणीः ॥
पशुभावस्थितो मन्त्रो बहुक्लेशेन सिध्यति ॥ इत्यादि ।

End.

तत्रैवासितपक्षे तु पञ्चदश्यां निशार्दके ।
पूजयेच्च फलेर्लक्ष्यैः शक्तितो वापि कालिकाम् ॥
भाद्रे मास्यसिते पक्षे रोहिणीसञ्चिताशमी ।
तस्यां निशार्दसमये पूजयेच्चण्डिकां पराम् ॥
नभस्ये शुक्लपक्षे तु नवमी दीर्गसञ्चिता ।
तस्यां प्रपूजयेद्गुर्गां शतपत्रे महेश्वरि ॥ ० ॥

Colophon.

इति मायातन्त्रे सप्तदशः पटलः ।

विषयः । अत्र प्रथमं भावादिनिरूपणम् । ततो सुवनेश्वरीकवचादिः । चण्डीपाठविध्यादिः । चण्डीपाठफलादिकथनम् । अथ दिव्यपञ्चादिभावत्रयनिरूपणम् । कलौ ज्ञानोपायादिनिरूपणञ्चेति ।

No. 286. मुक्तिकोपनिषद् . Substance, country-made paper, 10×6 inches. Folia, 7. Lines, 11 on a page. Extent, 173 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Toliveni *viā* Gaḍveta, District Medinipura, Paṇḍita Candranātha Cūḍāmaṇi. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ तत् सत् ॥ अथ मुक्तिकोपनिषत् ।
 ॐ पूर्णमदः पूर्णमिदं पूर्णात् पूर्णमुदच्यते ।
 पूर्णस्य पूर्णमादाय पूर्णमेवावशिष्यते ॥
 ॐ शान्तिः ॐ शान्तिः ॐ शान्तिः हरिः ॐ ॥
 ॐ अयोध्यानगरे रम्ये रत्नमण्डपमध्यमे ।
 सीता-भरत-सीमिनि-शत्रुघ्नाद्यैः समन्वितम् ॥
 सनकाद्यैर्मुनिगणैर्वशिष्यायैः शुकादिभिः ।
 अन्यैर्भागवतैश्चापि सूयमानमर्चनिशम् ॥ इत्यादि ।

End. तदेतत् तद्वचाभ्युक्तं तद्विष्णोः परमं पदम् ।
 सदा पश्यन्ति स्मरयः दिवौ च चतुरातनम् ॥
 तद्विप्रासोऽतद्विप्रासो विपन्यवो आर्यवांसः समिन्धते ।
 विष्णोर्धत् परमं पदं ॐ सत्यमित्युपनिषत् सत्यमित्युपनिषत् ॥
 ॐ पूर्णमदः इति शान्तिः । ॐ तत् सत् ।

Colophon. इति शुक्लयजुर्वेदगता मुक्तिकोपनिषत् समाप्ता ॥ * ॥

विषयः । मुक्त्युपायादिनिरूपणम् ।

No. 287. मुक्तिविचारः . Substance, country-made paper, 18×2½ inches. Folia, 8. Lines, 7 on a page. Extent, 357 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Vākudā, Viṣṇupura, Kāḍākuli, Paṇḍita Rāmaprasanna Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ॥ अथ कलावदपवर्गः तत्रात्यन्तिकी दुःखनिवृत्तिरपवर्गः
 इत्याचार्य्यप्रभृतयः । तत्र निवृत्तिः ध्वंसः । तस्यात्यन्तिकत्वञ्च स्वसमानाधि-
 करणदुःखप्रागभावासमानकालीनत्वं स्वसमानाधिकरणदुःखसमानकालीनत्वं
 वा । मुक्त्यनन्तरञ्च तस्य पुंसो दुःखानुत्पादात् । इत्यादि ।

End. न लेकपक्षो विद्मः प्रयातीति तदसत् तादृशकर्मणा तत्त्वज्ञानस्य प्रति-
बन्धकदुरितनिवर्तकतया प्रागपेक्षितत्वेऽपि नोपदर्शितश्रुत्योरुपकारत्वेन उभा-
भ्यामुपपत्तेः तेषां मुक्तिकारणत्वे सानाभावादित्यास्तां विस्तरः ॥

Colophon. इति समाप्तोऽयं मुक्तिविचारः ॥

विषयः । विचारमुखेन मुक्तिनिरूपणम् ।

No. 288. सुग्धबोधटीका . By कार्तिकेयसिद्धान्तः . Substance, country-
made paper, 20 × 4 inches. Folia, 217. Lines, 7 on a page. Extent, 9,399
çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naihāṭi,
District 24-Parganās, Paṇḍita Haraprasāda Ćāstri. Appearance, toler-
able. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

प्रणम्य पार्श्वनीशानौ मूढानां ज्ञानदौ यतः ।

क्रियते सुग्धबोधस्य टीकेयं यत्नतो मया ॥

यद्यप्यं श्रीकार्तिकेयो मन्दबुद्धिस्तथापि च ।

पूर्व्वकोविदपन्यासमवलम्ब्या-सिकीर्षिषम् ॥

साराधः प्राञ्जलिर्याचं वरमेकं पदानतः ।

यदर्थं यस्य संचिन्त्य तस्मै कार्य्या परिष्क्रिया ॥

अन्यान्याकरणविद्याबद्धिद्वद्गुणगुणनिचयाशेषविक्रमभूदमञ्जुलकुञ्जरधरपरा-
भूतसंख्यावद्विवेकद्विरदोदरनिपक्षीकरण-प्रकृतसुग्धबोधार्थकठिनकूटपञ्चास्य-
श्रीमन्महामहोपाध्यायशेषबुधार्दङ्गार-जनशार्दूल-चातुर्य्यार्णवतरपैक-तरणि-
विविधविद्यावज्ज्ञानसम्पादक-श्रीमन्महोदयबोधोपदेवचरणसरसीबद्धं शिरसा
विधृत्य तत्प्रकृतसुग्धबोधयाकरणाग्नौभूतं अ इ उ इत्यादि बङ्गलं ब्रह्मणो-
त्यन्तर्गतसूत्रावस्थां यथासति आख्यानमारभते । इत्यादि ।

End.

आदिः । अ आदिर्धस्य सः । कैव्याबुदसहो ऽरित्यनेन विहितो योऽप्रत्ययः
तमारभ्य एतत् पादसमाप्तिपर्यन्तं ये प्रत्यया उक्तास्ते तसंज्ञाः तद्धित
संज्ञाः स्युरित्यर्थः ॥ इति पादः । स्यादिरन्ते येषां तानि स्याद्यन्तानि पदानि
तेषामध्यायः स्याद्यन्ताध्यायः । सुवन्ताध्यायः इति पाणिनीयाः ।

Colophon.

इति श्रीकार्तिकेयसिद्धान्तसंगृहीत-तद्धितपादटिप्पणी सम्पूर्णा ॥ ० ॥ श्रीरामः

विषयः । बोधदेवगोस्वामिहृतस्य सुग्धबोधयाकरणस्य टीका ।

No. 289. सुग्धबोधपरिशिष्टम् . By नन्दकिशोरशर्मा . Substance, country-made paper, 14×4 inches. Folia, 17. Lines, 6 on a page. Extent, 302 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Rājapura, Post office, Sonārpur, District 24-Parganās, Paṇḍita Rājendranārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

प्रणम्य गौरीचरणौ सुरार्चितौ

बह्विधस्नानवलोक्य यत्नतः ।

सुमौग्धबोधं परिशिष्टमुच्यते

समाप्तो नन्दकिशोरशर्मेण ॥ इत्यादि ।

End.

बल्लभे वर्तमानात् पुण्यार्थात् परात् पुनर्वसोर्वङ्गत्वे द्विवचनं न स्यात् । नित्यं दृग्दे । उभयः उभये । दारादेर्व्यम् । दारादेरेकत्वद्वित्वयोरपि बहुवचनं स्यात् । दाराः वर्षाः जलौकसः आप इत्यादि ।

Colophon.

इति सुग्धबोधपरिशिष्टे कारकप्रकरणं समाप्तम् ।

विषयः । सुग्धबोधव्याकरणानुक्तानां विषयाणां पुराणम् । अथ च सन्धिप्रकरणम् शब्द-प्रकरणम् । शल्लप्रकरणम् । पल्लप्रकरणम् । कारकप्रकरणमिति पञ्च प्रकरणानि सन्ति ।

मन्त्रमेव जयते

No. 290. मूर्त्तिप्रतिष्ठा . Substance, country-made paper, 13×6 inches. Folia, 18. Lines, 9 on a page. Extent, 600 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Tamruk, Kolomāl, Bābu Amara-nātha Ghoṣa. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

श्रीकृष्णाय नमः ।

श्रीचैतन्यप्रतिष्ठोऽस्मि शरणं कुरु येन हि ।

आविष्टो याति दुष्टोऽपि प्रतिष्ठां सदभिष्टुतां ॥

अथ श्रीमूर्त्तिप्रतिष्ठा ।

प्रतिष्ठयेव भगवदाविर्भावो विशेषतः ।

प्रतिमास्तु तत्तत्स्वासां प्रतिष्ठां विधिनाचरेत् ॥

तथाचोक्तमेकादशस्कन्धे श्रीभगवता । प्रतिष्ठाञ्जीवमन्दिरमिति ॥ अथ

प्रतिष्ठास्मरणम् । श्रीहयश्रीर्यपसुराजे ।

परमात्मा हरिर्देवसत्त्वः श्रीरिन्दिता ।

श्रीदेवी प्रकृतिः प्रोक्ता केशवः पुरुषः स्मृतः ॥ इत्यादि ।

End.

पञ्चकुलप्रमाणेन निकाद्विस्तार उच्यते ।

निम्नं करतलं कुर्यात् शुभरेखाविभूषितम् ॥

अतःपरं खण्डितम् ।

विषयः । अत्र प्रथमं प्रतिपालचणम् । ततः प्रतिपालमाहात्म्यनिरूपणम् । शिल्पिकृत्यादि-
निरूपणम् । शिलालक्षणादिनिरूपणम् । मूर्तिनिर्माणादिप्रकारनिरूपणश्चेति ।

No. 291. मृत्युभ्रयगौता . Substance, country-made paper, 12×2 inches. Folia, 51. Lines, 6 on a page. Extent, 1,062 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk 1713. Place of deposit, District Mayamanasimha, Serapura. Paṇḍita Candrakanta Tarkalāṅkāra. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः काल्यै ॥

कैलासशिखरे रम्ये नानारत्नविभूषिते ।

नानावचलताकीर्णे नानापक्षिरवैर्युते ॥

चतुर्भण्डपसंयुक्ते प्रह्लादमण्डपान्विते ।

समाधौ संस्थितं शान्तं क्रीडन्तं योगिनीप्रियम् ।

तत्र मौनधरं दृष्ट्वा देवौ पप्रच्छ शङ्करम् ॥

देवुषाच ।

किं त्वया जप्यते नाथ किं त्वया स्मर्यते सदा ।

हृष्टिः कुत्र विलीनास्ति पुनः कुत्र प्रजायते ॥

ब्रह्माण्डकारणं तत्र किमाद्यं कारणं महत् ।

मनोरथमयी सिद्धिस्तथा वाञ्छामयी शिव ॥ इत्यादि ।

End.

स्थितो मनो भवेन्नित्यं चिन्ता-निद्राविवर्जितः ।

आत्मा संजायते सिद्धिर्नान्यथा शिवभाषितम् ॥

य इदं पठते नित्यं शृणोति च दिने दिने ।

सर्वपापविशुद्धात्मा शिवलोकं स गच्छति ॥

ब्रह्मज्ञानमिदं शास्त्रं समग्रं शिवभाषितम् ।

अमरोगाः स्वयं मार्गे इति शास्त्रस्य निर्णयः ॥

Colophon. इति सत्यञ्जयगौतायां हरगौरीसंवादे ब्रह्मचिन्ता नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ ० ॥

ॐ नत्सत् ॥ ० ॥ श्रीगुरुचरणे भक्तिरस्तु शकान्दाः १७१३ ।

विषयः । अपसरणस्रोवादिनिरूपणमुखेन जगतः स्थितिध्वंसकारणादिनिरूपणम् । तथा ब्रह्मचिन्तासिद्धादिनिरूपणम् ॥

No. 292. सत्यञ्जयमन्त्रोद्धारटीका (सारदाख्या) . Substance, country-made paper, 18 x 3½ inches. Folia, 2. Lines, 7 on a page. Extent, 68 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamanasimha, Kāṭihālī, Paṇḍita Ānandakīṣora Nyāyālaykāra. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो सत्यञ्जयाय । अथ सत्यञ्जयमन्त्रोद्धारटीका । शान्त्यर्थमित्यादि अस्मार्थः । सत्यञ्जयनाम यन्त्रं समासतः संक्षेपतः प्रवक्ष्यामि किमर्थं सर्वलोकानां शान्त्यर्थम् ॥ इत्यादि ।

End. शुभे दिने रित्तरे तिथौ शनिकुजवारे शान्त्युत्तरे काले तज्ज्ञं भुवि निःक्षिपेत् ।

Colophon. इति सारदायां टीकायां सत्यञ्जयप्रकरणं समाप्तम् ॥ ० ॥

विषयः । सत्यञ्जयमन्त्रोद्धारटीका ।

No. 293. मेघदूतटीका . Substance, country-made paper, 13 x 3 inches. Folia, 22. Lines, 10 on a page. Extent, 1,127 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1751. Place of deposit, District Vākuḍā, Viṣṇupura, Paṇḍita Raghurāma Tarkaratna. Appearance, fresh. Prose. Generally correct.

Beginning. श्रीशिवाय नमः । कश्चिदित्यादि । कश्चिद्यत्नो रामगिर्याश्रमेषु वसतिं चक्रे कृतवान् । अभिशप्ततथास्य नाम न कीर्तितम् । तथाच ।

न नामग्रहणं कुर्यात् कृपणस्य गुरोरपि ।

अभिशप्तस्य पत्न्याश्च जनकस्य विशेषतः ॥ इति ।

रामेणाश्रितो गिरौ रामगिरिः । तस्याश्रमा रामगिर्याश्रमास्तेषु विरहानलसप्तप्रोष्यं नैकत्र वसतीति आश्रमस्य बहुलं वर्णितम् । अत्र स्थित्वा

श्रीरामः कान्तामचिरेण लेभे अतोऽहमपि कान्तामचिरेण लप्स्ये इति स्थानान्तरमनादृत्य तत्र वसतिं चक्रे इत्यभिप्रायः । इत्यादि ।

End.

यसत् कृत्वादि ॥ हे जलद मेघ एतत् प्रियसमुचितं प्रियस्योचितं काव्यं
कृत्वा दृष्टान् विधर गच्छ मे किम्भूतस्य प्रार्थनाचेतसः प्रार्थनायां चेतो
यस्य तस्य सौचार्दात् ज्ञेयात् विधुरोऽतिदुःखितोऽहमिति मयि अमुक्तोऽ-
बुद्ध्या वा । कृपा दयानुकम्पा स्यादनुक्तोऽप्येत्यमरः । त्वं किम्भूतः
प्राहृषा वर्षाभिः संभृतश्चैः । ते तव क्षणमप्येवं यथा मम प्रियया वियोगः
तथा विद्युता विप्रयोगो माभूत् न भूयात् मायोगे आश्रयि लुङ् ॥ * ॥

Colophon.

इति मेघदूताष्टकाव्यटीका समाप्ता ॥ * ॥ ॐ शिवः शरणम् । शकाब्दाः १७५१ ।

विषयः । कालिदासकृतस्य मेघदूताव्यस्य व्याख्यानम् ।

No. 294. मेघतन्त्रम् . Substance, country-made paper, 16 x 6 inches.
Folia, 282. Lines, 12 on a page. Extent, 14,170 ślokaś Character,
Bengali. Date, ? Place of deposit, Calcutta, Āyāmavāzāra, Viṣṇakoṣa
office, Bābu Nagendranātha Vasu. Appearance, fresh. Verse. Gener-
ally correct.

Beginning.

श्रीश्रीगणेशाय नमः ॥

यथासत् सदिवाभाति न च भाति कदापि सत् ।

यस्मिन् ज्ञानेन सा भाति तस्यै तस्मै नमो नमः ॥

जलधरेण विजिते सुरासुरनरेऽखिले ।

स्वरूपेण ते सर्वे मद्देशं शरणं गताः ॥

दिव्यानन्दसङ्घाणि समाधिस्थं विलोक्य तम् ।

प्रार्थिता चार्चिता तेषु वामदक्षिणमार्गिभिः ॥

अमरा क्षदा बोधयुता नत्वा तं संयजिज्ञप्तम् ।

ध्यायन्ति विधिद्वय्याद्यास्त्वां त्वं ध्यायसि कं पुनः ॥

मां वदन्ति परां शक्तिं त्वां वदन्ति परं शिवम् ।

आवधोरपि किं ध्येयं तत्त्वं मे कृपया वद ॥

इति कुला वचस्रस्याः स्मृत्वा किङ्किणक्षेत्रः ।

उपवेश्य विधानादीन् वाक्यमेतदुवाच ह ॥

नराणां परमं हृद्वेरायुः सौराः शतं समाः ।

तदब्धं देवयोनीनां दिनमायुश्च तच्छ्रुतम् ॥

वर्द्धते परमं तस्य मानं कलियुगस्य तत् ।
 धर्माद्वैसाद्वैसंपूर्णं धर्माणाम् प्रमाणतः ॥ (?)
 इदं भूगोलनिहतमैन्द्रायुर्मानवं परम् ।
 कृतप्रमाणमन्दन्तु समये कायपूरकः ॥ (?)
 श्वमिन्द्रैरिन्द्रसंक्षेपेक्षणी दिनमुच्यते ॥ इत्यादि ।

End.

ध्यात्वैव विधिना देवं पूजयेदित्युच्यते ।
 दासाद्यैरङ्गकैश्चापि भक्षिणीभिश्च तत्परम् ॥
 वस्तुदेवादिभिः पश्चात् कल्पवृक्षैरनन्तरम् ।
 इन्द्राद्यैश्च तदस्त्रैश्च सप्तावरणसंयुतम् ॥
 अर्चयित्वा तु गोविन्दं विधिवत् साधकोत्तमः ।
 ब्रैवेद्यं काष्ठेन पात्रे पूर्वाक्षिप्तं द्विवेदयेत् ॥
 अष्टाधिकं शतं पश्चादुनेत् साधु पयोधरा ।
 शर्कराद्युक्तैश्च वस्त्रैः पश्चात् प्रकल्पयेत् ॥
 देवर्षियोगिसर्वभ्योऽप्युपदेवंभ्य आदरात् ।
 शशङ्कित्युतो विद्वान् भक्तियुक्तः प्रसन्नधीः ॥
 नवनीतं हविर्दद्यात् तापैः सन्तर्पयेन्मुखे ।
 सङ्घस्रं शतनामं वा साष्टकं पूजयेज्जापेत् ॥
 मध्याह्ने ह्यष्टमेवं यः पूजयेद्भक्तितत्परः ।
 गौर्वाणहृन्मन्दोऽसौ मन्मथः सर्वजन्तुषु ॥
 (अतः परं खण्डितत्वात् समाप्तिवाक्यं नोपलभ्यते ।)

२५२ पत्रस्य भोट ।

हिन्दुधर्मप्रसिद्धास्तौ जायन्ते चक्रवर्तिनः ।
 पूर्वार्धेऽस्त्राय नवशतं पङ्कशीतिः प्रकीर्तिता ॥
 फिरङ्गभाषया मन्त्रा तेषां संसाधनाद्भुवि ।
 अधिपमण्डलानाञ्च संघासेषु पराजिताः ॥
 इंग्रेजा नवषट्पञ्चल्लङ्घयन्त्यापि भाविनः ।
 विश्वा बौद्धनिदर्शिन्यः पञ्च प्रोक्तास्तु या मया ॥
 तद्दीजपूर्वाः सर्वेऽपि मन्मथो मनसिद्धिदा ॥

विषयः । प्रथमप्रकाशे,— सुराप्रशंसासुखेन तत्पानादित्यवस्था । द्वितीयप्रकाशे,— षोडश-
 खंखारादिनिरूपणम् । तृतीयप्रकाशे,— दीक्षादिनिरूपणम् । चतुर्थे प्रकाशे,— होमविध्यादिः ।

पञ्चम प्रकाशे,— आङ्गिकादिनिरूपणम् । षष्ठे प्रकाशे,— पुरस्चरणादिनिरूपणम् । सप्तमे प्रकाशे,— सिद्धिस्थिरौकरणादिनिरूपणम् । अष्टमे प्रकाशे,— सुद्रालक्षणादिनिरूपणम् । नवमे प्रकाशे,— पार्थिवपूजाविध्यादिः । दशमे प्रकाशे,— पुरस्चर्या-कौलिकाचारादिनिरूपणम् । एकादशे प्रकाशे,— सम्बन्धिमन्त्रादिकथनम् । द्वादशे प्रकाशे,— वेदमन्त्रादिनिरूपणम् । त्रयोदशे प्रकाशे,— नवग्रह-वेदिकमन्त्रादिनिरूपणम् । चतुर्दशे प्रकाशे,— प्रत्यङ्गिरामन्त्रादिकथनम् । पञ्चदशे प्रकाशे,— वेदिकमन्त्रादिनिरूपणम् । षोडशे प्रकाशे,— दक्षिणान्नायगणपतिमन्त्रकथनम् । सप्तदशे प्रकाशे,— ऊर्ध्वान्नायगणपतिमन्त्रादिनिरूपणम् । अष्टादशे प्रकाशे,— पूर्वान्नायगणपतिमन्त्रादिकथनम् । जनविंशे प्रकाशे,— पश्चिमान्नायगणपतिमन्त्रादिनिरूपणम् । विंशे प्रकाशे,— उत्तरान्नायगणपति-मन्त्रकथनम् । एकविंशे प्रकाशे,— सूर्यमन्त्रादिनिरूपणम् । द्वाविंशे प्रकाशे,— नवग्रहमन्त्रादि-कथनम् । त्रयोविंशे प्रकाशे,— अष्टग्राह्यमन्त्रनिरूपणम् । शतमन्त्रादिनिरूपणम् । चतुर्विंशे प्रकाशे,— दशदिशौशमन्त्रादिनिरूपणम् । पञ्चविंशे प्रकाशे,— दीपविध्यादिनिरूपणम् । अतः परं नोपलभ्यते ॥

No. 295. मोक्षधर्मार्यदीपिका . By अर्जुनमिश्रः . Substance, Palm-leaf, 16 x 2½ inches. Folia, 212. Lines, 5 on a page, Extent, 4,439 çlokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1456. Place of deposit, Tamluk, Kelomāl, Bābu Sārādāprasanna Ghoshā. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः कृष्णाय ॥

नला जगद्गुरुं विष्णुं व्यासं पितरमेव च ।
क्रियतेऽर्जुनमिश्रेण मोक्षधर्मार्यदीपिका ॥
सर्वोत्कृष्टधर्मजिज्ञासया प्रश्नं कृतवान् । युधिष्ठिर उवाच । धर्माः पिता-
महेनेत्यादिना । अथ प्रश्ने भीष्म उवाच उत्तरं दत्तवान् । श्रवणां भयश्चेतु-
त्वात् भीष्मः । इत्यादि ।

End.

त्वयि चाक्षमित्यनेन सर्वगतत्वमन्योन्यसादृश्यस्य दर्शयता रागद्वेषविषय-
भूता जन्मवः कः समले यतः कार्यं इत्युपदेशोऽपि सुसुक्ष्ममुच्चैः कथि-
मावाद्युत्पन्नतत्त्वज्ञानं प्रतीत्याशयः । उपदिष्टपरम्पराकथनं युधिष्ठिरस्य
श्रीदार्ढ्येण । तद्यथानुष्ठानद्वारा परमश्रेयोऽनुमितिमिति सूचितम् ॥ ० ॥

Colophon.

इति भारताचार्यपाठकराज-श्रीमदीशानतनयस्य भारताचार्य-श्रीमद्वर्जुन-
मिश्रस्य कृतौ महाभारतार्थदीपिकायां टीकायां शान्तिपर्वाणि मोक्षधर्म-
उज्ज्वलपाठानं समाप्तम् ॥ ० ॥ समाप्तम् मोक्षधर्मार्यविरचयति ।

प्रागुपायस्य संशुद्धिर्मयाकारि यथामति ।
 मोक्षधर्मार्यविहृतौ कः सम्बन्धोऽसि सम्मति ॥
 पितुः सदुपदेशेन विद्वद्भावानुरोधतः ।
 प्राङ्निबन्धस्य संशुद्धौ कृतो यत्नोऽधुना मया ॥
 अन्तर्धीति-लिपिपत्र्यशुद्धाक्षरसमुच्चयः ।
 विदुषां हेलया प्राच्यपन्थो नाशमुपेयिवान् ॥
 बुधैर्विमलरैरव चक्रार्थं मम चापलम् ।
 मूलपन्थोऽपि सोपायो लिपिभूषणवाग्मितः ॥
 गौडेश्वरमहामन्त्रि श्रीमद्विद्यासारायतः ।
 लब्धानुज्ञेन लिखिता मोक्षधर्मार्यदीपिका ॥ ० ॥
 श्रीलक्ष्मीमन्त्रमित्रेण लिखितमिदम् । शकाब्दाः १४४३ ।

विषयः । मत्स्यभारतस्य शान्तिपर्व्यायमीक्षधर्माप्रकरणस्य व्याख्यानम् ।

No. 296. मोक्षोपायसारः . Substance, country-made paper, 16×2½
 inches. Folia, 245. Lines, 5 on a page. Extent, 5,297 ślokaś. Char-
 acter. Bengali. Date, Sk. 1588. Place of deposit, District Vāṅkuḍā,
 Viṣṇupurā, Kādākulī, Paṇḍita Rāmaprasanna Bhaṭṭācāryya. Appearance,
 old. Verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमः श्रीरामचन्द्राय ।

दिवि भूमौ तथाकाशे वहिरन्तश्च मे विभुः ।
 यो विभात्यवभासात्मा तस्मै सर्वार्थाने नमः ॥
 अहं बद्धो विमुक्तः स्यामिति यस्यास्ति निश्चयः ।
 नात्यन्तमञ्जो नो तज्जज्ञः सोऽस्मिन् शास्त्रेऽधिकारवान् ॥
 गुरुसासोत्तमकान्तो वात्सीकिं सर्वदर्शिनम् ।
 पप्रच्छ प्रणतो भूत्वा भरद्वाजो ऋदुस्वरम् ॥
 भगवन् ज्ञातुमिच्छामि कथं संसारसङ्कटे ।
 रामो व्यवहृतो ह्यस्मिन् कारणान्दुर्बुद्धि मे गुरो ॥
 वात्सीकिश्वाच ।

साधु वत्स भरद्वाज योग्योऽसि कथयामि ते ।
 श्रुतेन येन सम्मोहमलं दूरे करिष्यमि ॥

धनस्य जायतस्यास्य (?) जातस्याकाशवर्णनम् ।
 अपुनः स्मरणं साधो मन्ये विस्मरणं वरम् ॥
 दृश्यं नास्तीति बोधेन मनसो दृश्यमार्जवम् ।
 सम्पन्नं चेत्तदुत्पन्ना परा निश्चिन्निर्द्विषतिः ॥
 अशेषेण परित्यागो वासनानां य उत्तमः ।
 मोक्ष इत्युच्यते सद्धिः स एव विमलक्रमः ॥
 वासना द्विविधा प्रोक्ता शुद्धा च मलिना तथा ।
 मलिना जन्मनो हेतुः शुद्धा जन्मविनाशिनौ ॥
 अज्ञानसुषमाकारा वासनाचक्रारशालिनी । (?)
 पुनर्जन्मकरी प्रोक्ता मलिना वासना बुधैः ॥
 पुनर्जन्मान्तरं त्यक्त्वा स्थिता संभट्टवीजवत् ।
 देहार्थं ध्रियते ज्ञातज्ञेया शुद्धेति चोच्यते ॥
 या शुद्धवासना भूयो न जन्मानर्थभाजनम् ।
 ज्ञातज्ञेयास्त उच्यन्ते जीवन्मुक्ता महाधियः ॥
 जीवन्मुक्तिपदं प्राप्नो यथा रामो महात्मनः ।
 ततोऽहं शृणु वक्ष्यामि जराभरणशान्तये ॥
 विद्याभट्टादिनिष्क्रम्य रामो राजीवलोचनः ।
 दिवसान्धनयङ्गेहे लीनानि चाकुतोभयः ॥
 अथ गच्छन्ति काले तु रामस्य गुणशालिनः ।
 तीर्थपुण्याश्रमश्रेणीर्द्रष्टुमुत्कण्ठितं मनः ॥
 राघवचिन्तायन्नेवं श्रुपेत्य चरणौ पितुः ।
 हंसः पद्माविवा + + जयाह मखकेशरौ ॥ इत्यादि ।

End.

इच्छाविष्कुरितो जीवो विजहाति न दीनताम् ।
 असद्वेदनयत्नेस्तु तृष्णीमेवास्तु वासनम् ॥
 अबोधायदि निर्मुक्तं मुक्तं शरगतं यथा ।
 तं प्रत्याहारवङ्किशेनेष्वासस्य नियच्छति ॥
 इदमस्त्विति सोद्देशमाजः कल्पनसुप्तमम् ।
 तत्सर्व्वमावर्तनं तस्य कल्पनात्याग उच्यते ॥
 स्मरणं विधिः सङ्कल्पं शिवमस्मरणं विदुः ।
 मच्च प्राणानुभूतञ्च नानुभूतं तदुच्यते ॥ (?)

अनुभूतां नानुभूतां स्मृतिं विस्मृत्य काष्ठवत् ।
 सर्वमेवाशु विस्मृत्य मृदस्तिष्ठ महामतिः ॥
 ऊर्द्धवाङ्मविरोध्येष न च कश्चित् शृणोति मे ।
 असङ्कल्पः परं श्रेयः स किमर्थं निषेद्यते ॥
 किल तूष्णीं स्थितेनैव कल्पदं प्राप्यते यदा ।
 परमं यच्च साक्षाच्चमपि रामं हृणायते ॥
 गम्यदेशकनिष्ठस्य यथा पान्यस्य पादयोः ।
 स्पन्दो ... .. स्तथा स्पन्दः स्वकर्मसु ॥
 क्षत्यन्तं तन्मयो भूत्वा तथा तिष्ठ यथासि नो ।
 अचं ममेति सद्विद्म दुःखतोऽपि विमुच्यसे ॥
 असंविदन् प्रमुच्यसे यदिच्छसि तथाचर ।
 शिवं सर्वगतं शान्तं बोधात्मकमजं शुभम् ॥
 तदेकभावनं रामं कश्चेत्याग इति स्मृतः ॥ * ॥

Colophon.

इति श्रीमद्वैश्वरस्वकन्याचार्यमहाराजकारपण्डित-श्रीमदभिनन्दसमुद्भूते
 वात्सीकीये रामायणे मोक्षोपायसारे निर्व्याणप्रकरणं समाप्तम् ॥०॥ शुभमस्तु
 शक्रोऽष्टाचलवाणभूमिगणिते सूर्ये धनुराशिगे ।
 ग्रामे काञ्चनपाङ्कजे सुरधुनीतीरे च दर्शे तिथौ ॥
 यथा श्रीहिजरासकृष्णकरजावट्यावल्लिपुस्तके (?)
 वाशिष्ठे रघुनन्दनस्तदनया प्रीणातु वर्षश्रिया ॥
 मासपौषलिखितम् । शकाब्दाः १५८८ ॥०॥

विषयः । योगवाशिष्ठस्य निर्व्याणप्रकरणमिदम् । अत्र च प्रथमसर्गे विश्वामित्रस्य दशरथ-
 सम्भाषणम् । वैराग्योत्पत्तिनिरूपणम् । १ य सर्गे जगदोषप्रकाशादिनिरूपणम् । २ य सर्गे भोग-
 दोषादिनिरूपणम् । ४ य सर्गे सुसुलुब्धवच्चारादिनिरूपणम् । ५ मसर्गे प्रकरणार्थनिर्देशादिः ।
 ६ छ-७ मयोः सर्गयोः सूक्ष्मपाष्ठानादिः । ८ मसर्गे ऐन्दवोपाष्ठानम् । ९ मसर्गे कृत्रिमेन्द्रो-
 पोष्ठानम् । १० मसर्गे चित्तोपाष्ठानादिः । ११ मसर्गे बालाष्ट्यायिकादिः । १२ मसर्गे सम्ब-
 रिकोपाष्ठानादिः । १३ मसर्गे उत्पत्तिप्रकरणम् । १४ मसर्गे भार्गवोपाष्ठानादिः । १५ मसर्गे
 दासाद्युपाष्ठानम् । १६ मसर्गे भौसाद्युपाष्ठानम् । १७ मसर्गे दास्यराष्ट्यायिकादिः । १८
 मसर्गे उपशमप्रकरणादिः । १९ मसर्गे गाधित्तानादिः । २० मसर्गे उदालकोपाष्ठानादिः ।
 २१ मसर्गे सरयूपाष्ठानादिः । २२ मसर्गे भासविलाससंवादादिः । २३ मसर्गे वीतच्यो-
 पाष्ठानादिः । २४ मसर्गे निर्व्याणादिनिरूपणम् । २५ मसर्गे आध्यात्मिकपूजनादिनिरूपणम् ।

११ शसर्गे विन्दुनिर्दर्शनम् । १७ शसर्गे शीलाख्यायिका । १८ शसर्गे अक्षुणोपाख्यानादिः ।
 १९ शसर्गे वैतालोपाख्यानादिः । २० शसर्गे किरातोपाख्यानम् । २१ शसर्गे गजट्टसान्नादिः ।
 २२ शसर्गे शिखिध्वजज्ञानप्राप्तिः । २३ शसर्गे शिखिध्वजोपाख्यानादिः । २४ शसर्गे व्रतचय-
 निरूपणम् । २५ शसर्गे इच्छाकुबोधनादिनिरूपणम् ।

No. 297. यन्त्रचिन्तामणिः, (यन्त्रकल्पः) . Substance, country-made paper, 12×3 inches. Folia, 38. Lines, 9 on a page. Extent, 662 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sambat, 1843. Place of deposit, Dhākā, Rāmūṇa's Kalimāṭha. Appearance, old, Verse. Generally correct.

Beginning.

श्रीगणेशाय नमः । शिव उवाच ।

साधु साधु मङ्गाप्राप्ते लोकानां चित्तकारिके ।
 दसमर्थं न केनापि शृणोऽहं पद्मलोचने ॥
 शृणुष्वैकाग्रचित्ता त्वं रक्षस्य क्षणसिद्धिदम् ।
 कल्पचिन्तामणिर्नाम गुह्याद्गुह्यतम मङ्गत् ॥
 सर्वार्गसम्यग् सारस्य सन्तानां सारमुत्तमम् ।
 आद्यवर्णस्य वेदस्य सारात्सारतरं परम् ॥
 अस्मिन् कल्पे भविष्यन्ति चिन्तामणिमते शूभे ।
 यन्त्राणि ब्रह्मा देवि कामकर्माकराणि च ॥
 एतत् कल्पं सदा यस्य लिखितं विद्यते शृङ्गे ।
 संपूज्यते प्रतिदिनं प्रभावं तस्य मे शृणु ॥
 अपमृत्युभयं नास्ति नास्ति चौरभयं तथा ।
 भूत-प्रेत-पिशाचानां प्रभावो नैव जायते ॥ इत्यादि ।

End.

बन्धमोक्षणसन्देहो वन्द्यो देवीप्रसादतः ।
 शृणोति यस्तु धर्मात्मा वाच्यमानं कदाचन ॥
 नापपूज्यस्य मान्यस्य जायते मत्प्रसादतः ॥

Colophon.

इति श्रीचरगौरीसंवादे द्वादशशतस्रोतकनिर्गतयन्त्रचिन्तामणौ यन्त्रकल्पः
 सम्पूर्णः ॥ संवत् १८४३ ॥

विषयः । शिवाशिवयोः संवादेन अभीष्टदायकविविधयन्त्रविधिः । तत्र तत्र प्रत्येकं
 यन्त्राणां संख्यानकथनञ्च । अत्रैतानि यन्त्राणि प्रदर्शितानि । यथा,— सोहनयन्त्रम् ।

राजवशीकरणयन्त्रम् । यावज्जीवं स्वाभिवशीकरणयन्त्रम् । दिव्यस्तम्भनयन्त्रम् । राजकोप-
मोहनयन्त्रम् । दुष्टवशीकरणस्त्युन्नयनयन्त्रम् । धनिकवशीकरणयन्त्रम् । राजदुष्टवशीकरण-
यन्त्रम् । विवादविजययन्त्रम् । अगद्वशीकरणयन्त्रम् । भृत्यवश्यपिशाचयन्त्रम् । स्वाभिवश्य-
कालानलयन्त्रम् । कोपहरयन्त्रम् । स्त्रीसौभाग्यप्रदयन्त्रम् । प्रियवशीकरणयन्त्रम् । कामराज-
यन्त्रम् । कामिनीमदनभञ्जनयन्त्रम् । राजाङ्गनावश्यकरयन्त्रम् । आकर्षणयन्त्रम् । भिन्नदर्शन-
यन्त्रम् । मानिनीकर्षणयन्त्रम् । सुखस्तम्भनादियन्त्रम् । गमनस्तम्भनादियन्त्रम् । पिशुनमर्दन-
यन्त्रम् । दौर्भाग्यवर्जनयन्त्रम् । शत्रुविद्वेषणयन्त्रम् । बन्धुनिद्वेषणयन्त्रम् । भारणयन्त्रम् ।
उच्चाटनयन्त्रम् । रक्षाकरयन्त्रम् । शान्तिकयन्त्रम् । पौष्टिकयन्त्रम् । दौर्भाग्यनाशनयन्त्रम् ।
ज्वरोपशमनयन्त्रम् । बालकरचाकरयन्त्रम् । भूतापस्मारादिनाशनयन्त्रम् । सर्पस्तम्भनयन्त्रम् ।
भूतनाशनादियन्त्रम् । एकान्तज्वरनाशनयन्त्रम् । गर्भरक्षाकरयन्त्रम् । सर्वरक्षाकरयन्त्रम् ।
बन्धमोक्षकरयन्त्रम् । दुष्टसत्त्वमोहनयन्त्रम् । निगडमोचनयन्त्रम् । इति शम् ।

No. 298. यन्त्रचिन्तामणिः (वश्याधिकारः) . Substance, country-made paper, 10×5 inches. Folia, 16. Lines, 8 on a page. Extent, 384 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District 24-Parganās, Post Office Naihātī, Kāñchālpadā, Paṇḍita Rāmatāraṇa Ṭhākura. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ श्रीगुरवे नमः ।

स पातु देव्याः कवरोविलासो

लाक्षेन सत्या गिरिकन्यकायाः ।

यः पश्यती बालमृगाङ्गमौलेः

क्षणं न सर्वज्ञत्वपदं बभूव ॥ (?)

एकान्तो देवदेवेशं गत्वा देवी शुचिस्मिता ।

उपगम्य शनैर्याकं प्रोवाच अगदम्बिका ॥ इत्यादि ।

End.

इति वश्याख्यं सहायन्त्रं दृष्टन्तु ब्रह्मणा पुरा ।

न देयं यस्य कस्यापि साधकेन वरानने ॥ ० ॥

Colophon.

इति यन्त्रचिन्तामणौ प्रत्यक्षसिद्धिप्रदे वश्याधिकारे तृतीयपाठिका ॥ ० ॥

विषयः । सहामोहनयन्त्रनिरूपणम् । वैराजसमुद्यन्त्रादनिरूपणम् । राजमोहन-
यन्त्रादनिरूपणम् । स्तुत्युन्नयनयन्त्रादनिरूपणम् । शत्रुवानुकूलयन्त्रनिरूपणम् । कोपशमन-

यन्त्रनिरूपणम् । स्त्रीसौभाग्यकरयन्त्रनिरूपणम् । स्त्रीवैश्वयन्त्रनिरूपणम् । मदनमईनयन्त्र-
निरूपणम् । कामाख्यायन्त्रादिनिरूपणम् ।

No. 299. योगकल्पलतिका . By रामगतिसेनः . Substance, country-
made paper, 10×4 inches. Folia, 101. Lines, 7 on a page. Extent
1,988 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhākā
Paṭayātuli, Bābu Rājakumāra Sena. Appearance, tolerable. Verso.
Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः शिवाय ।

अखण्डं सच्चिदानन्दमवाङ्मनसगीचरम् ।
आत्मानमखिलाधारमाश्रयेऽभीष्टसिद्धये ॥
यस्येषत्कण्ठारजोऽणुरमलोऽज्ञानाश्रकारं चरन्
बोधेन्दुदय ... .. श्रीनाथपादाम्बुजम् ।
सज्जाचारणमञ्जुचितसरसीमध्ये सुञ्जयित्वम्
श्रीमद्रामगतिभिषग्वर इमं ग्रथयति सत्संगद्वयम् ॥
ये ये योगविशेषवेदविषयादुद्योगिनो योगिनो
ये योगाभूतमव दस्तसुलभं कर्तुं यतन्ते बुधाः ।
ये वा जन्मसमस्तपाशनिगडं ... .. दुद्योगका-
स्ते तेऽस्मत्कृतयोगकल्पलतिकां ... .. भजन्तु द्रुतम् ॥
अज्ञानदेव्यचयखण्डनचारुशीला
या हेलया सकलवर्गधनं ददाति ।
आनन्दपुष्परश्मिरक्तवकावदौप्रा
सा योगकल्पलतिकास्तु सतां सुदेऽसौ ॥
... .. ।
यावदुधमलयो न स्यात् समता यावदेव हि ।
यावदेहभिमानीऽस्ति तावत् तत्त्वकथा कुतः ॥
अतएव रावादौ विवेकोदयमाह । तदुक्तं कुलार्थवे ।
दुःखमूलं हि संसारः स यस्यास्ति स दुःखितः ।
तस्य त्यागः कृतो येन स सुखी नापरः प्रिये ॥

सारम् सर्वदुःखानामाशयं सकलापदाम् ।
 आलयं सर्वपापानां संसारं वर्जयेत् प्रिये ॥
 अञ्जुबन्धनं धीरं मिश्रीकृतमहाविषम् ।
 अशक्तखण्डनं देवि संसारसक्तचेतसाम् ॥ इत्यादि ।

End.

यथा पृष्ठं मुने प्रोक्तं त्वयि कल्याणमस्तु ते ।
 देशं प्रथमोऽभिमनसागच्छोत्तिष्ठ पार्ष्वति ॥
 इत्युक्त्वा नीलकण्ठोऽभौ त्यक्तपुष्पाञ्जलिर्मयि ।
 ततार परिवारेण सममम्बरकोटरम् ॥
 ततः प्रभृति तेनैव क्रमेणाञ्जनमात्मनः ।
 अथ यावत् गतव्यथः कुर्वन्ममरसंस्थितः ॥
 अनेनार्थाविधानेन मये ... वासना-
 ... .. ॥
 दृष्टा मया रघुपते मुक्तमुक्तेन चेतसा ।
 संसारविरक्षारणे विहरासिन् ... ॥
 राम उवाच ।
 इदानीं संशयो ब्रह्मन् विनिश्चयो विशेषतः ।
 ज्ञातं ज्ञातव्यमखिलं जाता ... .. ॥
 परामर्शेष्टासपरैर्दलितशामतङ्गजाम् ।
 संसारसमरे सम्यग् धीरतामागतं मनः ॥
 परिगलितविकल्पतामुपेतं
 प्रगलित ... दीनसारसत्त्वम् ।
 विजगति यदतिप्रसन्नरूपं
 प्रमुदितमन्तर ... .. मनो मे ॥
 इति निर्व्याणप्रकरणे पूजोपाख्यानम् ॥

Colophon.

इति श्रीरामगतिसेनकृत सारसंघे योगकल्पलतिकायां जीवमुक्तलक्षणं नाम
 चतुर्दशस्तवकः समाप्तः ॥

विषयः । चतुर्दशस्तवकपञ्चवितेऽस्मिन् योगकल्पलतिकाग्रन्थे कुलार्णवादितन्त्रोक्तनानाविध-
 प्रमाणवचनैर्योगविवरणं सम्यक् प्रसापितम् । सत्र प्रथमे स्तवके विवेकोदयविवरणम् । द्वितीये
 स्तवके योगस्थल-कूटज्ञान-योगिनियमादिकथनम् । तृतीये स्तवके योगासनविवरणम् । चतुर्थे

स्त्वके घटशुद्धिविवरणम् । पञ्चमे स्त्वके नाडीशुद्धिविवरणम् । षष्ठे स्त्वके प्राणायामविवरणम् । सप्तमे स्त्वके प्रत्याहार-धारण-पञ्चभूतचिन्तन-द्विविधध्यानसमाधीनां विवरणम् । अष्टमे स्त्वके पञ्चामरयोगविवरणम् । नवमे स्त्वके मुद्राभेदविवरणम् । दशमे स्त्वके कुक्कभेद-घटचक्रभेद-कथनम् । एकादशे स्त्वके शक्तिचालनविवरणम् । द्वादशे स्त्वके नादसन्धानविवरणं, वायो-ह्रासद्विभक्तिरूपणं, सप्तपदाज्ञानभूमिरूपणं, संसारबन्धात् मुक्त्युपायकथनञ्च । त्रयोदशे स्त्वके चित्तशमनोपाय-आधारबोध-जीवन्मुक्तलक्षणदिविवरणम् । चतुर्दशे स्त्वके योगशास्त्रे अध्यान्त-स्यैव योगाधिकारित्वमिति कीर्तनम् ।

No. 300. योगविचारणम्. By गोपीकान्तः. Substance, country-made paper, 17×5 inches. Folia, 8. Lines, 9 on a page. Extent, 252 śloka. Character, Bengali. Dato, P Place of deposit, District Mayamana-simha, Vādari, Paṇḍita Çivacandra Nyāyabhūṣaṇa. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः श्रीगुरवे ।

नत्वा श्रीगुरुपादाङ्गं नमस्तन्द्रविराजितम् ।

निष्कलङ्कं रश्मिहृन्दप्रकाशितदिगम्बरम् ॥

सच्चिदानन्दमध्यस्थं सन्द्रमण्डलमध्यगम् ।

हंसपीठे तु सततं ध्यानगम्यञ्च ज्ञानदम् ॥

अज्ञानतिमिराणाञ्च नाशनं सर्वसिद्धिदम् ।

योगशास्त्रमतं ज्ञात्वा योगिनाञ्च मतं तथा ॥

खदेहे भावयन्नित्यं योगं नान्यमनाः सदा ॥

श्रीगुरोरुपदेशेन गोपीकान्तेन धीमता ।

योगतत्त्वं हि संचेपात् तन्यते यत्नतो मुदा ॥

खदेहे भावयेदिति कथमित्याह उक्तः कौलाण्येवे शिवेन पार्ष्वतीं प्रति ॥

इत्यादि ।

End.

मात्राभिः परिपूरितैः कुलगतं विद्युद्विशुद्धात्मजम्

अच्छं सत्तरसंयुतं द्विदलकं रत्नाभमाज्ञापुरम् ।

तस्मादूर्द्ध्वमधोमुखं विकसितं पर्यं सच्चिदानन्दम्

नित्यानन्दमयीं सदा शिवपुरीं शक्तिं मनः शाश्वतीम् ॥

दशशतदलशोभाप्रोक्तसत्पूर्णचन्द्रो
 हिमवचिचिराङ्गी चंसपौटान्तरस्थः ।
 अभयवरकराङ्गी योगपूर्णस्तिनेवः
 कुलकमलविलासी पातु मां देवदेवः ॥
 अज्ञानां ज्ञाननेवं विदितनवयुवा रागसन्तानहासी
 श्योक्ताजालैर्नखेन्दुकुलकमलबनीकान्नकान्निप्रकाशम् ।
 गङ्गाकाश्यादितौर्थाश्रमदमलमहापुष्पपुञ्जप्रवाहं
 वन्दे दीक्षागुरुणां चरणसरसिजं बन्द्यमानन्दकान्तम् ॥

Colophon. इति योगविचारणं समाप्तम् ।

विषयः । तन्त्रोक्तवाक्यादिविचारसुखेन योगतत्त्वनिरूपणम् ।

No. 301. योगसारः . Substance, country-made paper, 17 × 4 inches.
 Folia, 24. Lines, 8 on a page. Extent, 684 ślokaś. Character, Bengali.
 Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura, Mājhapāḍā,
 Bābu Rāsavihāri Rāya. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

श्रीमहादेव उवाच ।

मातर्मे देवदेवेशि योगेशि प्राणवक्त्रभे ।
 सर्वमातः सुरेशानि संसारतारिणि शिवे ॥
 शरणागतदीनार्त्तपरिचापपरायणे ।
 त्वां विना देवदेवेशि संसारं दृणवत् प्रिये ॥
 एकं संप्रष्टुमिच्छामि यदि तेऽश्रुयक्षो मयि ।
 योगसारं महेशानि कथयाम्बानुकम्पया ॥
 संसारतारणे देवि तरणिस्त्वं यतः प्रिये ।
 असारघोरसंसारे सर्वे दुःखमल्लीमसाः ॥
 जायन्ते च म्रियन्ते च असंख्या जीवराशयः ।
 तेषामन्तो महेशानि विद्यते न मच्चैतले ॥
 अनेकदुःखसम्भूतास्तेन्द्रियां × × तत्पराः ।
 भवन्त्येव महेशानि सम्भूतानि युगे युगे ॥
 केनोपायेन देवेशि नरा मोक्षमवाप्नुयुः ॥

श्रीदेव्याय ।

अस्ति देव परब्रह्मस्वरूपो निर्गुणः परः ।
सर्वज्ञो विश्वेता च सर्वेशो निर्दोषोदयः ।
स्वयं श्रोतिर्मथो देवो निर्विकारो निरञ्जनः ॥ इत्यादि ।

End.

ततो ज्ञात्वा ब्रह्मवक्त्रं योगकर्मा समभ्यसेत् ।
शरीरश्चापि नित्यं तज्ज्ञात्वा योगं समभ्यसेत् ॥
परं ब्रह्म नित्यरूपं सर्वस्मिन्नस्ति भैरव ।
ज्ञात्वा च साधयेद् योगं परं ब्रह्मस्वरूपकम् ॥
इति ते कथितं किञ्चिद् द्विदलाख्यस्य वर्णनम् ।
वित्तरेण मन्त्रेशान किमन्यत् कथयामि ते ॥

Colophon.

इति श्रीमद्योगसारमहापण्ये सर्वांगमोक्षमे श्रीपार्वतीशिवसंवादे शत-
साहस्रां संहितायां षट्चक्रादिषु द्विपानद्विदलाख्यस्य वर्णनं नवमः
परिच्छेदः ॥

विषयः । महादेवं प्रति देव्या ब्रह्मस्वरूपादिकथनम् । ब्रह्मणो योगगम्यत्वकथनम् ।
तत्रादौ नीरोगस्यैव योगाधिकारकथनप्रसङ्गेन व्याधिनाशनोपायकथनम् । तृणानाशनो-
पायकथनम् । अनादारीकरणोपायकथनम् । मूत्रपुरीषनाशनोपायकथनम् । शुक्रस्रावना-
पायकथनम् । आलस्यनाशनोपायकथनम् । निद्रानाशनोपायकथनम् । इन्द्रियनियन्त्रो-
पायकथनम् । मन्त्रसिद्धिकथनम् । दृष्टविद्यानां मन्त्रादिकथनम् । अथ पुरस्करण-
विधिः । भक्ष्याभक्ष्यकथनम् । आसनान्तरकथनम् । जपमालानिरूपणम् । जपसंख्यायां
निषिद्धद्रव्यकथनम् । वर्णमालाकथनम् । विविधयोगनिरूपणम् । तद्राक्षसाद्याद्यादिकथनम् ।
योगिमाद्याद्यादिकथनम् । शरीरस्य चक्रादिनिरूपणम् । षट्चक्रदेवतानां ध्यानपूजादिविधिः ।
षट्चक्रवर्णनम् ।

No 302. योगावली. Substance, country-made paper, 12×3 inches.
Folia, 19. Lines, 11 on a page. Extent, 836 ślokaś. Character, Bengali.
Date, Sk. 1644. Place of deposit, Brāhmaṇamaṇḍali, riā Bārāsāt, Paṇḍita
Rāmauārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Verso. Generally cor-
rect.

Beginning. (खण्डितत्वात् प्रारम्भावाक्यं नास्ति तेन द्वितीयपत्रस्य प्रारम्भवाक्यं लिखितम् ।)
इष्टे शिलातले छद्वा मधुना रक्तचन्दनम् ।
मेचयो रञ्जयेद्यस्तु तिमिरं हन्ति लेखितम् ॥

वटबीजं समानीय मधुना चापि सेवितम् ।
समे शिलालेले दृष्ट्वा चक्षुषोरञ्जनात्तथा ।
विफलाबीजमानीय मरीचं तत्र योजयेत् ॥ इत्यादि ।

End.

गोदन्तं हरितालेन संयुक्तं काकजिह्वया
चूर्णयित्वा यस्याः शिरसि दीयते सा वशीभवति ।
अपामार्गं शम्बूकञ्च तिलिङ्गीदृक्कक्षुकम् ।
दग्धं कृत्वा लोहकिङ्कं शोधयित्वा समं नयेत् ॥
यवक्षारं टङ्गलञ्च समभागं तथैव च ।
रसनायां स्थापयित्वा जलेन सहितं पिबेत् ॥
यत्किञ्चिद्दीदरं रोगमाभजन्त्यं दहेत् क्षणात् ।
अक्षुपिपं नाशयति श्लोद्धगुल्मादिकं तथा ॥

Colophon.

इति शिवदुर्गासंवादे योगावली समाप्ता ॥ ० ॥
श्रुतिश्रुतीतीन्द्रुमिते शकाले
नला महेशं द्विजराजमरामः ।
रवौ धनुःस्ये शुभशुक्लपक्षे
तिथौ चतुर्थ्यां कलिखत् स्वपुस्तकम् ॥ ० ॥
इयं योगावली प्राप्ता ग्रामे कटकसंज्ञके ।
ओजगन्नाथमालोक्तागमदिष्टे सुराधिपम् ॥ ॐ

विषयः । चक्षुरोगादिचिकित्सा । मुखरोगादिचिकित्सा । शूलचिकित्सा । दन्तगुलरोगादि-
चिकित्सा । कामगुल्मोदररोगादिचिकित्सा । यक्ष्मवातरोगादिचिकित्सा । बन्ध्याया गर्भधारणो-
पायकथनम् । भगरोगचिकित्सा । अतिसाररोगादिचिकित्सा । श्लोद्धद्रुगोदिचिकित्सा । कुष्ठ-
रोगादिचिकित्सा । निर्गुण्डोक्त्यनिरूपणम् । गन्धकभट्टराजादिकल्पनिरूपणम् । लक्षणवशो-
करणादिश्च ।

No. 303. योगावलीतन्त्रम्. Substance, country-made paper, 8×3 inches. Folia, 18. Lines, 8 on a page. Extent, 297 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāñhālpādā, Post Office Naihāñi, District 24-Parganās, Paṇḍita Rāmatāraṇa Thākura. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ श्रीराधाकृष्ण ॥

श्रीमहादेव उवाच ।

एकीभूतं यथाकाशं शरीरं जायते तथा ।
 पद्मं सप्तदलं चक्रं प्रमाणं द्वादशाङ्गुलम् ॥
 तस्य मध्ये गते बाधौ तदा गर्भः प्रजायते ।
 वामचक्रे भवेद्गारी दक्षिणे पुरुषोत्तमः ॥
 वामागतिश्च तच्चक्रं द्विचक्रं दक्षिणागतिः ।
 एकीभवेद्यदा कामं तदा क्लीवः प्रजायते ॥
 कर्मणा दैवनेत्रेण जन्तुर्देहं प्रपद्यते ।
 स्त्रियः प्रविष्ट उदरं पुंसोरेतकणाश्रयः ॥
 कक्षोलनं विरात्रेण पञ्चरात्रेण तुदुवुदम् ।
 शोणितं दशरात्रेण मांसपिण्डं चतुर्दशे ॥ इत्यादि ।

End.

खण्डितत्वात् शेषो नास्ति ।

विषयः । स्त्रीपुंनपुंसकादिजन्मकारणनिरूपणम् । शरीरादीनां शोणितमांसाख्याद्युत्पत्ति-
 कालनिरूपणम् । देहस्थवायुादिनिरूपणम् । नाद्यादिनिरूपणम् । नाद्यादिस्थितिनिरूपणम् ।
 वायुनाद्यादिरोधादिना चिन्तनोपायनिरूपणम् ।

सत्यमेव जयते

No. 304. योनितन्त्रम्. Substance, country-made paper, 13×3 inches.
 Folia, 22. Lines, 8 on a page. Extent, 473 ślokaś. Character, Bengali.
 Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura, Mājhapādā,
 Babu Rāsavihārī Rāya. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः परदेवतायै ।

कैलासशिखराकटं देवदेवं जगद्गुरुम् ।
 सदा नमस्तुष्टौ दुर्गा पप्रच्छ नगनन्दिनी ॥
 चतुःषष्टीनि तन्त्राणि कृतानि भवता प्रभो ।
 तेषां मध्ये प्रधानानि वद मे करणानिधे ॥

श्रीशिव उवाच ।

शृणु पार्ष्वन्ति चार्ष्वन्ति श्रुतिगुह्यतमं प्रिये ।
 कोटिवारं प्रवक्ताहं तथापि श्रोतुमिच्छामि ॥

स्त्रीणां सभावाच्चावर्द्धिं शश्वन्मां परिप्रच्छसि ।
 गोपनीयं प्रयत्नेन न प्रकाशं कदाचन ॥
 यन्त्रपीठं मन्त्रपीठं योनिपीठञ्च पार्ष्वति ।
 योनिपीठं प्रधानं हि तव स्नेहात् प्रकाशते ॥
 हरिहरादिदेवाश्च हृष्टिस्थित्यन्तकारकाः ।
 सर्वे योनिमनुज्जताः पृथुष्व नगनन्दिनि ॥
 शक्तिमन्त्रमुपास्येव यदि योनिं न पूजयेत् ।
 तेषां दीक्षा च मन्त्रश्च नरकायोपपद्यते ॥
 अहं हृत्युज्जयो नाम तव योनिप्रसादतः ।
 तव योनिं मन्त्रादेवि भावयाम्यथर्हनिशम् ॥
 पूजयामि सदा दुर्गे हृतपद्मे चैव सुन्दरि ।
 दिव्यभावो वीरभावो यस्य चित्ते विराजते ॥
 अनायासेन देवेशि मुक्तिस्तस्य करे स्थिता ।
 शक्तिमन्त्रं पुरस्कृत्य यो वै योनिं प्रपूजयेत् ॥
 स धन्यः स कविर्धर्मान् × × पि च सुरासुरैः । इत्यादि ।

End.

कृष्णपुष्पैः पूजयित्वा ध्यात्वा चैव दिग्गन्तरीम् ।
 जम्बा युक्तं श्मशाने च शवूणां मरणं भवेत् ॥
 कालीकल्पमिदं प्रोक्तं गोपथेन्यालङ्कारवत् ।
 गोपने सर्वसिद्धिः स्यात् प्रकाशान्तरणं भवेत् ॥

Colophon. इति योनिमन्त्रे हरपार्ष्वतीसंवादे सप्तदशः पटलः ॥

विषयः । अथ प्रथमं योनिपूजाप्राशस्त्यादिकथनम् । ततः पूष्यापूष्ययोनिकथनम् ।
 अक्षताया योनेः पूजने दोषादिकथनम् । पञ्चतत्त्वविधिः । कौलानामुत्तमादिभेदकथनम् । योनौ
 मन्त्राविद्योपासनाविधिः । तत्त्वेन तिलकविधिः । तत्त्वेन पूजाविधिः । वीरसाधनविधिः ।
 आसवोपासनाविधिः । अन्तर्यागविधिः । मन्त्रराजविधिः । कालीप्रीतिजननोपचारादिकथनम् ।
 वीरपुरस्सरणविधिः । पञ्चतत्त्वशोधनादिविधिः । पूजास्थानादिनिरूपणम् । साधनविधिसु ।

No. 305. रत्नकोषविचारः . By रत्नेश्वरन्यायालङ्कारः . Substance, country-
 made paper, 16½ × 3 inches. Folia, 32. Lines, 8 on a page. Extent, 1,456
 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Sātbhēyepādā,
 vid Vaidyerbāzār, District Dhākā, Paṇḍita Tārākānta Vacaspati. Ap-
 pearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय । परोक्षज्ञानं निश्चयात्मकमेवेति सिद्धान्तः । रत्नकोषकारस्तु सत्प्रतिपक्षसम्बलनदशयां संशयात्मिकानुमितिं स्वीकरोति तत्र संशयत्वस्य लिङ्गपरामर्शादिजन्यतावच्छेदकतया कथं तत्र संशय उत्पद्यते इति नाशङ्कनीयं संशयत्वस्य जन्यतावच्छेदकत्वेऽपि एकधर्मीकविरुद्धोभयव्याप्यवत्ता-ज्ञानदशायामर्थवशादेकधर्मीकविरुद्धोभयधर्मप्रकारकज्ञानरूपसंशयत्वावच्छिन्नोत्पत्तेरावश्यकत्वात् । अतएव सामग्रीसमाजादेव सर्वत्र संशयोत्पत्ति-निर्व्याहृत् विरुद्धधर्मप्रकारकज्ञानत्वादिरूपसंशयत्वं न कस्यापि जन्यतावच्छेदकमिति न्यायः । न चैकधर्मीकविरुद्धोभयव्याप्यवत्तानिर्णयदशायामेकधर्मीकवास्रवविरुद्धोभयधर्मप्रकारकानुमित्युत्तावपि तत्र प्रयोजनविरोधेण विरोधाभासकस्याकल्पनात् तादृशानुमितिविरोधावगाहितं न सम्भवतीति कथं तस्याः संशयत्वं विरोधविषयकज्ञानस्यैव तथात्वादिति वाच्यं । यद्वाभावविरुद्धवर्जितादिना व्यापकत्वावगाहिपरामर्शस्य तेनैव रूपेण यद्वा-शुनमित्युत्पादकतया तादृशपरामर्शकालीनविरुद्धोभयप्रकारकानुमितौ तत एव विरोधाभाससम्भवात् एककोटिवाप्यवत्तानिर्णयस्यापरकोटानुमिति-प्रतिबन्धकत्वात् कथमुभयव्याप्यवत्ताज्ञानकालेऽनुमितिरिति तु नाशङ्कनीयं तादृशप्रतिबन्धप्रतिबन्धकभावे सानाभावात् ॥ इत्यादि ।

End.

अथ प्रतिबन्धकताकल्पनाधिक्यविरुद्धेऽपि परामर्शादिघटितानुमित्युत्पाद-प्रयोजकसामग्रीव्याप्ती विरोधिकोटानुमितिसाम्यभावनिवेशे प्रयोजनाभावा-दुक्तसंशयानुयोगापत्तिदुर्व्यतिरिति तु नाशङ्कनीयं अपरकोटानुमितिसाम्य-भावस्य सामग्रीव्याप्तावनिवेशे उपदर्शितनानाविधशाब्दादिसाम्यभावनिवेश-प्रसङ्गात्तदपेक्षया लाघवेनापरकोटानुमितिसाम्यभावस्यैव निवेशयितुमुचित-त्वमिति न किञ्चिदप्यनुमितेः संशयत्वापत्तिरिति कृतमतिविस्तरेण ॥

Colophon.

इति श्रीरत्नकोषकारस्य रत्नकोषविचारः ॥

विषयः । निश्चयात्मकस्य परोक्षज्ञानस्य सत्प्रतिपक्षसम्बलनदशयां संशयात्मिकानुमिति-स्वीकाररूपस्य रत्नकोषकारमतस्य च सम्यग्विचारणम् । तत्र संशयस्य लक्षणकथनम् । चक्षुरादिगोचराणां लक्षणकथनम् । अनुमितेर्लक्षणकथनम् । प्रत्यक्षस्य लक्षणकथनम् । अथ विशेषविशेषणविचारः । अवच्छेदकविचारः । जातिविचारः । सामग्रीविचारः । विरुद्धधर्म-विचारश्चेति ।

No. 306. रत्नमाषा . Substance, country-made paper, 13 x 3 inches. Folia, 8. Lines, 8 on a page. Extent, 176 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1696. Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura, Bharākor, Bābu Dvārakānātha Dāsa Vaidya. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः परदेवतायै ।

श्रुत्वन्यजे निषण्णं तुच्छिनकरसमं शुक्लवर्णं द्विद्वलम्
धामोर्वीसौनकान्तं सकलभयहरं कल्पदृष्टस्वरूपम् ।
ध्यानस्थं ध्यानगम्यं दुरितचयमहाध्वान्तविध्वंसदीपं
दिग्गजानप्रदीपं स्मितसुभगमुखं श्रीगुवं संस्मरामि ॥
के कञ्जे कर्णिकायां कमलवरमुखीं कान्तकञ्जायताचीं
कान्तं कञ्जं दधानामशुभभयहरां रत्नवर्णां द्विद्वलम् ।
कान्तालङ्कारयुक्तां चिभुवनजननीं कान्तसयोधसंस्थां
कान्तां कान्ताङ्गिकञ्जां सुकलितकवचां नाथकान्तां स्मरामि ॥ इत्यादि ।

End.

कस्त्वा स्तोतुं समर्थस्त्रिजगति वरदां पुष्पवान् लब्धवर्षो
नाष्टं विद्याविनोदी गुणमयि सुतरां वासवान् पापशुक्लः ।
मलैतद्देवि दीने मयि कुर्व कृपाकीशमम्य प्रसन्ने
दीनत्वं नैव सिन्दुरजति कललवत्यागतः कापि काञ्च ॥
स्तोचसैतत् पठेद् यो गुह्यपदकमलध्यानशुखान्तरात्मा
मत्तं तत्पे कदाचित् कुलल्लग्नयनास्त्रारसद्गाधिकृद्ः ।
कीर्तिं कान्तिश्च लक्ष्मीं रिपुकुलविजयं दिव्यकान्ताञ्च पुत्रान्
दीर्घायुदृष्टश्च धर्मं धनमपि विपुलं सुक्तिमन्ते समेति ॥

Colophon.

इति रत्नमाषापन्यरचस्यस्तोत्रं समाप्तम् ॥ शकाब्दाः १६९६ ।

विषयः । स्तुतिव्याजेन भगवत्या रूपगुणमाहात्म्यादिवर्णनम् ।

No. 307. रसकल्पसारतत्त्वम् . By वृन्दावनदासः . Substance, country-made paper, 13 x 5 inches. Folia, 6. Lines, 9 on a page. Extent, 135 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāthālpādā vid Naihāṭi, Paṇḍita Rāmatāraṇa Thākura. Appearance, old. Verse. Incorrect.

Beginning.

श्रीश्रीराधाकृष्णः ।

नित्यानन्दावधूताय नमस्ते जाह्नवीपते ।

नमः कृष्णस्वरूपाय नमस्तोऽमरमञ्जरि ॥

ममस्ते भक्तपादाङ्गो नमो भक्तिश्च प्रेमदाम् ।

गुरुं जगद्गुरुं नमः परात्परेश्वरम् ॥ (?)

या धर्मार्थकाममोक्षनिस्पृहा स्वच्छा श्रीकृष्णमुखमोदका । तेन ताभक्तिं
बन्धे ममसा सुदा निर्भया निखलान्विताम् ॥ बन्धे श्रीगुरुपादरुचं वै
सुदा यथादाश्रयादस्मात् कृष्णे रतिं नित्यं वर्धते । स्वच सत्सङ्गानुपचार्याय
भवेत् प्रसन्नता गुरोः । इत्यादि ।

End. वैलोक्ये प्रथिवी धन्या यत्र कृष्णः पुनः पुनः ।

लीलया स्वयमानन्दो स्वेच्छामयः स्वयं प्रभुः ॥

Colophon. इति सर्वशान्तसारमाह्वय श्रीमित्यानन्दतत्त्वे यथोक्तम् । श्रीप्रबोधानन्द-
प्रभोक्तार-श्रीवन्द्यावनदास-श्रीमन्सरसकल्पसारतत्त्वे षट्प्रकरणम् ॥ ० ॥

विषयः । वन्द्यावनमाद्यादिनिरूपणम् । श्रीलावर्णनमुखेन राधाकृष्णादीनां माद्या-
द्यादिनिरूपणम् ।

No. 308. रसरत्नाकरः . By नित्यनाथः . Substance, country-made
paper, 19×4 inches. Folia, 29. Lines, 6 on page. Extent, 830 ślokaś.
Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamanasimha,
Kāṭihālī, Paṇḍita Viṣṇuātha Tarkabhūṣaṇa. Appearance, tolerable.
Verse. Incorrect.

Beginning. ॐ नमः परदेवतायै ॥ अथ रत्नाकरस्य मन्त्रखण्डो लिख्यते । सर्वजनस्य
वश्यमाह ।

एकचित्तस्थितो मन्त्री मन्त्रं जप्तायुतद्वयम् ।

ततः क्षोभयते लोकान् दर्शनादेव साधकः ॥

भूतारवटमूलश्च जलेन स च घर्षयेत् ।

विष्णुह्ता संयुतं मन्त्रं तिलके लोकवश्यम् ॥ इत्यादि ।

End. भक्तकथात्रमहिषचासट्प्रविलोचनैः ।

श्रोताङ्गनयुतैश्चालि दिवावर्द्धते निशि ॥

ॐ नमो रुद्राय ज्योतिषां शिवाय यतयेत् यत्ने बीजम् ॥ ० ॥

Colophon. इति श्रीपार्थ्वतीपुत्र-नित्यनाथसिद्धविरचिते रसरत्नाकरे मन्त्रखण्डः समाप्तः ।

विषयः । सकलवशीकरणमन्त्रौषधादिनिरूपणम् ।

No. 309. रससारः . By गोविन्दाचार्यः Substance, country-made paper, 10 × 5 inches. Folia, 74. Lines, 8 on a page. Extent, 1,217 ślokas. Character, Nāgara. Date, ? Place of deposit, Dhākā, Ramnā's Kālīmāṭha. Appearance, new. Verse. Generally correct.

Beginning.

गणेशं प्रणिपत्यादौ शिवश्च शिवया सह ।
 गुणभैरवसिद्धेभ्यो योगिनीप्रहमण्डलम् ॥
 प्रणम्य शिरसा नित्यं भक्त्या तत्पादपङ्कजम् ।
 चरिं ध्यात्वा परं देवं रसेन्द्रं शिवमव्ययम् ॥
 बालोक्त्य सर्वशास्त्राणि श्रुनुभूय यथास्मितम् ।
 सारात् सारं समुद्धृत्य संक्षेपादर्थगौरवम् ॥
 रससारं प्रवक्ष्यामि नानासिद्धेश्च भाषितम् ।
 साधकानां हितार्थाय लोकानामनुकम्पया ॥
 मल्लक्ष्मीनो यदा स्मृतः पितामहसमो भवेत् ।
 स बहो विष्णुः × साक्षात् रञ्जितः शिव उच्यते ॥
 सारितो भारितश्चैव स एव जगदीश्वरः । इत्यादि ॥

End.

साम्प्रत्यक्संघातं कामोन्मादनकारकः ।
 पुनर्नववपुः कुर्यात् साधको मात्र संशयः ॥
 अतिवेगो भवेत् कामौ महाबलपराक्रमः ।
 क्षुब्धाधो जायते सद्यो × × ये आपयेद्गुणम् ॥
 अनया जनयेत् काममत्यर्थं सुखं भवेत् ।
 अत्यर्थं लभते पुष्टिं बलवान्निर्न जायते ॥
 इति सिद्धिगुटिका ॥

Colophon.

इति श्रीमद्गोविन्दाचार्यविरचितो रससारः समाप्तः ॥

विषयः । पारदविधिः । तत्त्ववङ्गादिपारदगुणकथनम् । तत्पूजाविधिः । तदधिकारि-
 कथनम् । रसकर्मकरणे द्रव्यसङ्गृहविधिः । रससंस्कारादिविधिः । रसशीधनादिविधिः । उप-
 रसशीधनविधिः । रसलोहशुद्धिविधिः । रससत्त्वस्थितीकरणविधिः । विङ्गपाकविषौषधमार-
 णादिविधिः । रत्नलक्षणदिकथनम् । रत्नद्रावणभेदनादिविधिः । वीजपाकादिविधिः ।
 मन्त्रारसजारादिविधिः । शतवेधादिभक्तकथनम् । उपरसबन्धन-मारण-पेषण-स्तम्भनादि-
 विधिः । रत्नप्रयोगादिविधिः । कल्कादिविधिः । मणिमूपादिविधिः । रसगुटिकाविधिः ।

—तत्र वयःस्तम्भनविधिः । अदृश्याङ्गनादिविधिः । सर्व्व्याधिनिवारणविधिः । धातुसारण-
प्रयोगादिश्च । इति शम् ।

No. 310. रागानुगाविवृतिः . Substance, country-made paper, 12×5 inches. Folia, 22. Lines, 8 on a page. Extent, 572 çlokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1719. Place of deposit, District Vāṅkuḍā, Viṣṇupura, Kādākuli, Paṇḍita Rūparāma Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose and verse. Incorrect.

Beginning. ॐ श्रीश्रीगुरवे नमः । श्रीश्रीचैतन्यचन्द्राय नमः ।

आददानः स्थलं दन्तैरिदं याचे पुनः पुनः ।

श्रीमद्रूपपदाम्बोजधूलिर्भूयां भवे भवे ॥

अथ साधनचतुष्टये प्रथमं मुखसाधनविष्टतिः ।

इष्टे स्वारसिको रागः परमाविष्टता भवेत् ।

तन्मयी या भवेद्भक्तिः सात्र रागात्मिकीच्यते ॥

अत्राविष्टता रागकार्यरूपा तस्यास्तदस्थलक्षणेनानुवादत्वम् चेष्टितप्रवृत्तयः ।

तत्तु रागानुगायां चेष्टितप्रवृत्तयपेक्षया । सा तु तस्यां कायिकी वाचिकीति

द्वयस्वीकाराय । स तु सर्व्वथा व्रजलोकानुसाराय स श्रीध्वजेन्द्रनन्दनप्राप्तये

अन्यथा न स्यात् । अत आविष्टता त्रिधा मनोगता रागगता कायगतेति ।

अत्र मनोगता स्वगतादिरूपा । अतो रागानुगायां तदनुसारिणी साधक-

रूपेण सिद्धरूपेण च सेवा प्रत्येकं त्रिधा मानसी वाचिकी कायिकीति ।

रागानुगालक्षणम् ।

विराजन्तीमभिरुक्तां व्रजवासिजनादिषु ।

रागात्मिकासनुवृत्ता या सा रागानुगोच्यते ॥ इति ।

रागात्मिका त्रिधा । सम्बन्धरूपा कामरूपेति । अत्र सम्बन्धरूपाक्षणम् ।

सम्बन्धरूपा गोविन्दे पितृत्वाद्यभिमानितेति । पितृत्वाद्यभिमानिता पितृत्वा-

द्यभिमानकार्यरूपा । स्वारसिकी परमा मनोवाक्कायाविष्टता । इत्यादि ।

End.

पूर्व्वसारोपस्कृतिर्भ्यां द्विविधस्य विचारतः ।

लोभस्य साधुसङ्गस्य सङ्गावाङ्मनोऽपि हि ॥

तथोद्देशया असङ्गायाः स्थायित्वं नरि रक्षितम् ।

सिद्धरूपस्य सम्भूतिः केवलान्तर्दृशां विना ॥

सानुमेया विना तान्त्तु केवलो न हि सम्भवेत् ।
 ब्रजलोकानुसारानां विना रूपकृपां कुतः ॥
 प्रतिलोमेन विज्ञेयः प्रयोगोऽत्र मनोषिभिः ।
 दशचतुष्टयं ह्यस्या वाङ्मादिफलमुच्यते ॥
 रामानुगाविष्टेस्तद्दिना नैषा प्रयोजिका ।
 सिद्धान्तकथनादौ यत् कृण्वेष्ट्यं प्रकाशते ॥
 ब्रजेन्दुरतिमूलं तज्ज्ञानं भक्तौ तदुच्यते ।
 रसो द्विधा प्राकृतस्याप्राकृतस्येति तत्र हि ॥
 प्राकृते वत्सलत्वादि × देहरतिमूलका ।
 अप्राकृते देहरतिर्वत्सलत्वादिमूलका ॥ ० ॥

Colophon.

इति रामानुगाविष्टिः समाप्ता ॥
 सप्तसप्तशतं देहरतिसमाधानकरैर्जनैः ।
 समाधेया देहरति द्वितीयादिदशावधे ॥ * ॥
 शके रन्ध्रेन्दुमहिम्नः... मासे च तापे तथा इन्दुसुतवासरे द्वितीयायाश्च
 श्रुक्तायां रात्रौ च दण्डद्वये रामानुगाविष्टतिरियं सम्पूर्णा । मित इति
 १७१६ लिखितं रामानुगादिपुस्तकम् ॥ * ॥

विषयः । राधाकृष्णयोः रामानुगादिलक्षणनिरूपणमुखेन तद्वाङ्मादिः ।

मन्त्रमिव जपते

No. 311. राघवपाण्डवीयकाथटीका . By रामचन्द्रन्यायालङ्कारः . Sub-
 stance, country-made paper, 16 × 3 inches. Folia, 105. Lines, 8 on a page.
 Extent, 2,730 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit,
 Dhākā, Bābu Bhagavāncandra Kavirāja. Appearance, tolerable. Prose.
 Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।
 विपचनाशर्जितरम्यकीर्तिं
 वामार्तिनाशं ++ देवस्तुम् ।
 नमामि भूयः प्रणतेन मुहुर्ना
 भौमानुजं सावरजं सदारम् ॥
 प्रणम्य नारायणमादिदेवं
 श्रीरामचन्द्रो द्विज एष धीरः ।

मनोज्ञरामायणभारताख्य-

काव्यस्य टीकां कुरुते सुयत्नात् ॥

ग्रन्थारम्भे बहुतरविघ्नविनाशकानेकदेयतानतिरूपं मङ्गलं कविनावश्यं कर्तव्यं
तत् शिष्ययितुमाह स्वाधिष्ठानेत्यादि । तथाच दृष्टिकर्तृत्वेन प्रज्ञाप्यमेवादौ
नमस्कुरुते ब्रह्मणे नमः दृष्टिकर्त्रे नमः इत्यर्थः । एतेन च सर्वेषां दृष्टि-
कर्तृत्वेन तदन्तःपातितया एतदुपन्यस्य सुतरामेव दृष्टिकर्तृकर्तृत्वमुपपन्नम् ।
किम्भूताय स्वाधीति । स्व आत्मा ईश्वरः विष्णुः तव अधिष्ठानं स्थिति-
र्यस्य । इत्यादि ।

End. पक्षे वीरलक्ष्मीः अस्य अक्षय्याम्नः आश्रयं अक्षयं प्रतापमिव राजा नरदेवपुत्रं
युधिष्ठिरं सेवते स्म ॥ अथ दृष्टान्तः प्रह्लादलक्ष्मीः यथा कामदेवं सेवते ।
तद्वत् । सुगममन्यत् ॥

Colophon. इति रामचन्द्रन्यायालङ्कारभट्टाचार्यकृतार्या राघवपाण्डवौद्यटीकायां श्लो-
निकुम्भबधो नाम एकादशः सर्गः ॥

विषयः । कविराजकृत-राघवपाण्डवौद्यकाव्यस्य व्याख्यानम् ।

No. 312. राजादिदृष्टिः . Substance, country-made paper, 14×2 inches. Folia, 5. Lines, 9 on a page. Extent, 169 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura, Ātpādā, Paṇḍita Prasannacandra Vidyāratna. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

मत्ता हरपदद्वन्द्वं बालानामाशुभीधनम् ।

राजादिगणसूत्राणां व्याख्यानं लिख्यते मया ॥

राजब्रह्मः सखि । तत्पुरुषसमासे एते राजादयो भवन्ति । देवानां राजा
देवराजः । परमसह तदहमेति परमाहः । देवानां सखा देवसखः । तत्-
पुरुष इति किम् । इत्यादि ।

End. स्त्री च पुमांश्च स्त्रीपुंसौ स्त्रीपुंसाभ्याम् । ऋक् च साम च ऋक्सामे ।
वाक् च मनस्य वाङ्मनसे । धेन्वनडुहादिः

Colophon. इति समाप्तः ।

विषयः । कातन्त्रीय-राजादिगणसूत्राणां सीदाहरणं व्याख्यानम् ।

No. 313. राधाचरितम् . By रामचन्द्रः . Substance, country-made paper, $15 \times 2\frac{1}{2}$ inches. Folia, 9. Lines, 4 on a page. Extent, 144 *çloka*s. Character, Bengali. Date, Sk. 1758. Place of deposit, District Vñkuḍā, Viṣṇupura, Kādākuli, Paṇḍita Rāmāprasanna Bhaṭṭācāryya. Appearance, fresh. Verse. Gencrally correct.

Beginning.

श्रीरामः ।

काचिद्गोपी विमुग्धा सुरहरविरहेः सखेवैषी धरण्यां
 सा सम्प्रान्ता लुटन्ती स्म लपति सततं गच्छ गच्छेति नाथ ।
 अस्मिन् कुञ्जे मनोज्ञे विश विश नयवन् ज्ञानमाप्ता कदाचिद्
 विस्मर्तुं तं जगाद खलुतल्लिपिसमुद्भूतवेणुं विलोक्य ॥ इत्यादि ।

End.

आलम्ब्येष्टं शकुन्ता वत मितसमर्थं व्याय धैर्यं निगूढं
 यावत् कृष्णागमी नो मधुनगरपथि प्राप्तवासा प्रतीचे ।
 एतद्गायं प्रगच्छेत् स लघु हरिणा सार्द्धमवैव यूयं
 नो चेत् प्राणान् प्रहास्ये दिवसपतिघुतातोयगा मन्त्रभङ्गा ॥

Colophon.

देवश्रीशुतवीरसिंहकृतिमादिष्टेन शुश्रूषया
 श्रीमद्विष्णुपुराणवासुकिनि-श्रीरामचन्द्रेण तु ।
 श्रीराधाचरिते कृते परिपरिच्छेदो द्वितीयो महान्
 श्रीमद्वैष्णवमोदको हरिकयाराधाप्रबोधभिधः ॥ ० ॥
 श्रीरामो जयति । शकाब्दाः १७५८ ।

विषयः । प्रथमपरिच्छेदे-कृष्णे मधुरां गतवति विरहविधुराया राधिकाया दूतलेन
 वेणुप्रेरणादिकम् । २ ये परिच्छेदे-राधिकाप्रबोधनम् ।

No. 314. रामगीताटीका . Substance, country-made paper, $14 \times 2\frac{1}{2}$ inches. Folia, 14. Lines, 7 on a page. Extent, 367 *çloka*s. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamanasimha, Serapura, Paṇḍita Candrakānta Tarkālaṅkāra. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः श्रीरामचन्द्राय ।

श्रीकृष्णाय नमो नित्यं गुरवे बुद्धिदायिने ।
 कपया तत्त्वमाख्यानं लक्ष्मणाय विपश्चिते ॥

पञ्चाननैर्हि पञ्चास्यैस्तुभिस्तुराननैः ।
 सञ्जसास्यैरहं शेषैरभितं किमु वर्णये ॥
 स्ववचः सफलौक्यं सच्चिन्ना राघवस्य तु ।
 आरब्धं तेन गीताया व्याख्यानं मे यथामति ॥ इत्यादि ।

End. भगुणं सन्नं मां हृदा मनसा यः सेवते स हि मद्रूप एवातः संस्पृशन् स्वपाद-
 गतरेणुभिः लोकनित्यं पुनाति यथा रवि मंदात्मकदेशे लोकनित्यं प्रका-
 शयति तद्वदित्यर्थः ॥ * ॥ श्रीरस्तु मयि ।

विषयः । रामगीताया व्याख्यानम् ॥

No. 315. रामचरितकाव्यम् . Substance, country-made paper, 12×3 inches. Folia, 53. Lines, 7 on a page. Extent, 1,113 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1754. Place of deposit, Tamluk, Kelomāl, Bābu Amaranātha Ghōṣa. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो भगवते रामचन्द्राय ।
 अथ रामोऽश्वमेधेन यज्ञं यज्ञेश्वरो हरिः ।
 मनश्चक्रेऽतिधर्मात्मा निष्ठो राजसूयतः ॥
 प्रजानां राजसूयेन प्रायशो वै श्रमो भवेत् ।
 यः प्रजारञ्जनाद्रामः कथं नाम समाचरेत् ॥
 इति निश्चित्य सतिमान् धातुंश्चैव पुरोधसः ।
 मन्त्रिणस्तत्र कुशलान् रामो वाक्यमथाब्रवीत् ॥ इत्यादि ।

End. केचित् पर्णपुटं नीत्वा वन्यपुष्पफलोत्करैः ।
 तमसाजलजातानि प्रफुल्लकमलानि च ॥
 गृहीत्वा प्रययुः केचित् कुशांश्च कुशशृङ्गिणः ।
 मुनिश्च सपत्नीवारो मुनींश्च सपरिच्छदान् ॥
 अरयन् आशकीं याचां चक्रे मङ्गलपूर्विकाम् ॥ ० ॥

Colophon. इति श्रीरामचरितोत्तरकाण्डमहाकाव्य वाशिष्ठेयै व्रतोत्कथनं नाम चतुर्दशः
 सर्गः ॥ ० ॥ शकाब्दाः १७५४ ।

विषयः । रामायणोत्तरकाण्डमवलम्ब्य श्रीरामचन्द्रचरितवर्णनम् ।

No. 316. रामपूजापद्धतिः. Substance, country-made paper, $17 \times 3\frac{1}{2}$ inches. Folia, 8. Lines, 7 on a page. Extent, 287 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Teliveni riā Gaḍbetā, District Medinipura, Paṇḍita Candranātha Cūḍāmaṇi. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो रामाय । अथ रामपूजापटलः । ब्राह्मे सुहृन्ने उवाच सुक्त-
स्त्रापः रात्रिवासस्त्यक्ता शिरसि सद्बलकमलकर्णिकावस्थितं श्वेतवर्णे
द्विभुजं वराभयकरं श्वेतमाल्यानुलेपनं स्वप्रकाशरूपं स्ववामस्थितया स्वप्रकाश-
रूपया शक्त्या सचिंतं गुहं विभाव्य मानसोपचारैराराध्य ऐँ इति दशधा
जप्त्वा नमस्कुर्यात् ॥ इत्यादि ।

End. निर्मास्य शिरसा धार्यं सर्वज्ञे चानुलेपनम् ।
नेवेद्यं चोपभुञ्जीत दत्त्वा तद्भक्तिशालिने ॥
पादोदकं पोत्वा नेवेद्यं किञ्चित् स्वीकृत्य अन्यदयथायोग्याय दत्त्वा यथासुखं
विचरेत् ॥

Colophon. इति रामपूजापद्धतिः ॥

विषयः । रामपूजाविधिस्तत्प्रयोगादिश्च ।

No. 317. रामलीलामृतम्. By कृष्णमोहनः. Substance, country-made paper, $18 \times 2\frac{1}{2}$ inches. Folia, 46. Lines, 5 on a page. Extent, 920 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura, Phursāil, Paṇḍita Advaitacandra Nyāyaratna. Appearance, old. Verse. Incorrect.

Beginning. (आदिनक्षत्रीणि पत्राणि न सन्ति ।)
या प्राणप्रतिमा सुहृन्निरुपमा या पापपुण्ये समा
यामाश्रित्य गृह्णात्यमः सुखमिहान्यत्रापि दुःखापहा ।
पुत्रान्भुक्तिपदं सद्भुक्तिपुण्यदं सर्वत्र भय्यास्पदं
तत्पुत्रस्य खनी' रसैकसरणी' कक्षां त्यजेत् कामिनीम् ॥
नित्यं नयज्जनं निषेकनिपुणं तेजस्विनं शोभनं
रामा कामयते स्त्रियेऽपि दयितेऽभ्यासे वदान्योद्यते ।

आत्मा तं दधितं त्यजत्यपि स्तुतं कः प्रत्ययत्नेन चेत्
 त्यक्त्वा तन्नु जने भ्रष्टप्रणयिनं हन्तुं दया न क्षणम् ॥
 दुष्टे चे दहने चित्ताभिग्रयने मित्रान्वयोदीपने
 पुत्रादप्यजरं वपुः प्रियतरं प्रेम्णा प्रिया कातरम् ।
 ++ यानुपतिं स्वधर्मविरतिं निःशेषपापस्थितिं
 सद्यस्त्वारयते कुलानि ++ ते कक्षां त्यजेत् त्वाप्तवे ॥ इत्यादि ।

End.

दुर्जयं चरितं सुरैरपि तु यत् तस्या + लेशो मया
 तद्दौ + + मतीव यत्कलितो रामेति मे शासनम् ।
 ज्ञानाग्नौ प्रियतातिव + + + + कृताय भक्त्यास्वधौ
 नो चे + क्षिप घोरज्जलधेः पारं जगन्नायक ॥
 येनाकारि गुह्यदिजास्तुतरमावाणीपिणाकीश्वरी
 गङ्गा शम्भुपुतासजा हरिहरादित्यादिकानां परा ।
 रम्या तत्स्तुतिसालिकातिविमले + + + +
 नानातन्त्रसमूहसङ्कुचचयः सत्प्रीतये तद्गुणा ॥
 मन्त्रादानविधानपूजनपुरस्कारादि यचेरितं
 तद्रम्यागमचन्द्रिकास्य इतरस्यामन्दसिन्धवाहयः ।
 यवोक्ताप्युपचारभक्तियजना + + क्रिया प्रायशी-
 ऽदृष्टज्ञानमितोऽगदङ्कितुरितं पौर्वानु यचेरितम् ॥
 ध्यानावलम्बिभोऽपरः सुमनसा ध्यानं यतो भाषितं
 नानाकौशलकाव्यचित्ररचितं श्रीरामलीलासृतम् ।
 काव्यं नयमिदं छतच्च कविना तेनैव किञ्चित् तत-
 ःकृष्टः प्राकृतपारसीकसुमनोवाणीविमिश्रैः प्रथक् ॥
 सीतारामानुजतनुजगद्भाकृतं सौधकन्दं
 सर्वानन्दागममुपमयेत् सौमनस्यस्य पात्रम् ।
 ब्रह्मज्ञानं फलमस्तकं सत्पदे स्नेहकृष्टे
 स्वान्ते सन्तः कलयत दितं सावधानं तदेतत् ॥

Colophon.

तारा सा जननी सुधोरजठरा + तीव दुर्गापदी
 सुक्ता रामसनी तु यत्कवणया सर्वं समुन्मीलितम् ।
 तत्प्रीतीक्षितकृष्णमोहनकृते श्रीरामलीलासृते
 काव्ये भव्यजनैकमोदजनके सर्गागमत् सप्तमः ॥

विषयः । विश्वामित्रपुरस्कृतस्य रामस्य अहत्याशापविमोचनादिरावणवधान्तं यावच्छरित-
वर्णनम् । तत्र चतुर्थे सर्गे चित्रकाव्यप्रदर्शनव्याजेन विविधबन्धकथनम् । यथा,— स्वयम्भुवः ।
पद्मबन्धः । सोपानबन्धः । गोमूत्रबन्धः । अश्वबन्धः । कुलालचक्रबन्धः । पत्तिबन्धः ।
खड्गबन्धः । दुर्गबन्धः । सुदर्शनचक्रबन्धः । मुरजबन्धः । नागपाशबन्धः । वारणबन्धश्चेति ।

No. 318. रामार्चनचन्द्रिका . By आनन्दवनः . Substance, country-made
paper, 14×3 inches. Folia, 102. Lines, 7 on a page. Extent, 2,499
çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District
Vāṅkuḍā, Viṣṇupura, Paṇḍita Rūparāma Bhaṭṭācāryya. Appearance, toler-
able. Verse. Generally correct.

Beginning.

नमः श्रीरामचन्द्राय ।

तत्त्वं संसृतिवारिधिं विजयतां भौर्मास यस्य प्रभो-
र्येनेदं सकलं विभाति सततं जातं स्थितं संसृतम् ।
यस्मिन्मो निगमा भवन्ति न मनो मानं वराधीश्वरे
मं वन्दे सच्चक्रप्रकाशममलं श्रीरामचन्द्रं परम् ॥
विश्वव्यापितनोः शुभा रघुपतेर्दूर्तिरसूतिसौ-
र्वीकार्यप्रतिपादनैकचतुरः शान्त्यादिशीलः शुचिः ।
अज्ञानान्ध + वारणैकतरुणिविज्ञानचिन्तामणि-
निर्त्यानन्दपदैकभूविजयते श्रीराममुकुन्दो मुनिः ॥
वेदान्तवाक्यार्थहरिर्विराजते
यस्मिन् गजाः काममदादयो न हि ।
बुधाः सदानन्दपदं प्रपेदिरे
वन्दे मुकुन्दाख्यवर्गं गुणं परम् ॥
पूर्वज्ञोत्तरतापनीयमखिलं कल्पं वर्गं सारते
ब्रह्मागस्तिवशिष्टनामसञ्चिताः कल्पास्तथा सञ्चिताः ।
शास्त्रं मन्त्रमर्थं मया कुवल्लभं त्वालोच्य सीतादिकं
श्रीरामार्चनचन्द्रिका कलिमलप्रध्वंसिका प्रोच्यते ॥
तत्तद्गुण्यगतीर्नावाक्यैरेव च संस्कृतेः ।
सौकर्यार्थं क्रमः सम्यक् संक्षेपेण प्रतन्यते ।
उच्यते प्रथमं तत्र लक्षणं गुरुशिष्ययोः ॥ इत्यादि ।

End. कोऽथनुग्रहसम्बन्धिर्वयमपि प्रेमाङ्गिजं साम्प्रतं
 संसारदावानलतापशान्तये X X श्रीरामार्चनचन्द्रिकेयम् ।
 स्यात् संचितामार्गमुपाययद्विर्वादिभिर्नन्दितसोध्यत् ॥ (?)
 पटलेः पञ्चभिः प्रोक्ता श्रीरामार्चनचन्द्रिका ।
 श्वानन्दवननान्ना हि यतिना हरितुष्टये ॥ ० ॥

Colophon. इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्य-श्रीमत्कुन्दवनश्रीचरणशिष्यानन्दवन-
 विरचितायां रामार्चनचन्द्रिकायां पञ्चमः पटलः ॥ समाप्तश्चायं ग्रन्थः ॥

विषयः । गुरुशिष्यलक्षणादिनिरूपणम् । सुप्रबोधकालादिनिरूपणम् । राशिग्रह्यादि-
 निरूपणम् । मन्त्रसंस्कारादिः । रामसीताध्यानादिः । बीजासर्थनिरूपणम् । मासनक्षत्रादि-
 ग्रहिनिरूपणम् । क्षेमविध्यादिः । दीक्षाप्रकरणादिः । तिलकधारणविध्यादिः । द्वितीयदिन-
 भागकृत्यविधिः । ग्रहचतुष्टयादिः । भूतग्रह्यादिः । न्यासानिरूपणम् । प्रथमे द्वितीये च
 पटले एते विषयाः सन्ति । २ यपटले ध्यानपूजाप्रयोगादिः । तौर्धधारणादिश्च । ४ यपटले
 षष्ठदिनभागकर्त्तव्यादिः । पुरस्चरणादिः । सर्व्वयन्त्रसाधारणश्रमादिश्च । ५ मपटले रामनवमी
 माहात्म्यादिनिरूपणमुखेन पूजादिनिरूपणमिति ।

No. 319. रावणचेटकम् . Substance, country paper. Folia, 5. Lines,
 8 on a page. Extent, 115 ślokas. Character, Nāgara. Place of deposit,
 Gobardhanasārāi, Benares, Paṇḍita Vindhyeṣvariprasāda Dube. Appearance,
 fresh. Generally correct.

Beginning. श्रीगणेशाय नमः ॥ अथ रावणचेटकस्य सर्व्वोपक्रममन्त्रचेटकानां इत्यारा-
 धनेन सिध्यति । अथ मन्त्रः ॐ ह्रीं क्लीं हुं चां लीं लूं लैं लौं लः
 ॐ नमो भगवते दशकण्ठाय दशशीर्षाय दशाननविंशतिनेत्रधराय एकादश-
 जिह्वाद्वादशश्रोत्र-नवनासा-विंशत्योष्ठाय विंशतिपाणिने विंशतिभुजाभूषि-
 ताय नागयज्ञोपवीताय नमः सर्व्वविद्याविशारदाय । इत्यादि ।

End. अथार्जुनचेटकं ॐ प्रो' ग्री' श्री' श्री' श्रीकार्तवीर्य्यार्जुन-सहस्रकरसंस्थित-
 सच्चिदायुधधर-सहस्ररश्मिधर-सहस्रसूक्तिधर-सहस्रकवचधर-सहस्र-अस्त्र-
 धर-दण्ड-पाश-गदा-शक्ति-खड्गाकुश-शूल-सुदूर-सुषल-तोमर-कुटाराकुश-
 चक्र-करवाल-परिषद-रास्त्रमिवाणधर सर्व्वदुष्टचौरान् नाशय नाशय

सर्वलोकान् पालय पालय ॐ श्रीं सहस्रारं हं फट् स्वाहा परस्य बाध
राष्ट्रं खट्वहस्याथात्मनो परि परितोषमोक्षमार्गेण रक्षा च इत्यजरं जपेत् ।

Colophon. इत्यागमोक्तकुम्भकर्णचेटकालं रावणोक्तं वयोदशचेटकं समाप्तिमगात् ।
श्रीशिवशक्तिशङ्करो जयति जय शङ्कर जय शङ्कर जय शङ्कर जय शङ्कर
जय शङ्कर ।

विषयः । रावणचेटकम् । रञ्जकचेटकम् । भृङ्गिचेटकम् । विश्वावसुचेटकम् । चीला-
चेटकम् । कुम्भकर्णचेटकम् । वाचाटचेटकम् । विश्वचेटकम् । रत्नकमलचेटकम् । श्रीभ-
चेटकम् । सागरचेटकम् । निशाचरचेटकम् । सुसुकचेटकम् । सुपथचेटकम् । प्रेरकचेटकम् ।
भवचेटकम् । चर्लूनचेटकम् ।

No. 320. रुग्विनिश्चयटीका (वैद्यमनोरमा) By रामकृष्णभट्टः. Substance,
palm-leaf, 18x1 inches. Folia, 241. Lines, 4 on a page. Extent, 5,061
çlokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1685. Place of deposit, District
Dhākā, Vikramapura, Vāsirā, Bābu Bhagavāncandra Kavirāja. Ap-
pearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning.

नमो गणेशाय ।

लोकैर्गोच्यतमव्यक्तं निर्गुणं विगुणात्मकम् ।

सदसद्रूपिणं वन्दे तं कारणमकारणम् ॥

वन्द चरणसरोजं श्रीगौरीनीलकण्ठयोः पिबोः ।

यद्भक्त्या कृतकृत्यास्तरन्ति दुःखाभोधिं लोकाः ॥

..... ।

तन्यते रामकृष्णेन टीका वैद्यमनोरमा ॥

अथ खलु सुश्रुताद्यखिलविश्रुतविशुद्धबुद्धिर्माधवकरो निखिलतन्त्रतत्त्वसङ्ग्रह-
ज्ञापकं विविधशिष्यव्युत्पादनाय ... परम्परापरिप्राप्तमखिलप्रत्यूह-
बूझयपोहहेतुमीश्वरमसंस्कारं प्रागकार्षीत् । प्रणम्येत्यादि ।

रुग्विनिश्चयसंज्ञकोऽर्थं ग्रन्थो निबध्यते । इति श्लोकद्वयेन-इत्यादि ।

End.

प्रसन्नदोषमिति । प्रसन्ना अविकृता दोषा यस्य तम् । तमेव कथं
जानीया इत्याह । प्रतिस्वभावात्मित्यादिभावात्तुल्येन वातादयो रसादयो-
विशेषादुच्यन्ते ।

Colophon. इति श्रीरामकृष्णभट्टकृतायां रग्विनिश्चयटीकायां वैद्यमनोरमायां विष-
निदानवृत्तिः समाप्ता ॥ शुभमस्तु शकाब्दाः १६८५ ।

विषयः । माधवकरकृत-निदानापरनामकरग्विनिश्चयाभिधान-वैद्यकग्रन्थस्य व्याख्यानम् ।

No. 321. रुचादिवृत्तिः . By मधुसूदनः . Substance, country-made paper, 16×3 inches. Folia, 16. Lines, 5 on a page. Extent, 230 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1702. Place of deposit, District Mayamana-simha, Kāñihārī, Paṇḍita Mukundacandra Smṛtiratna. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो हरये ।

नत्वा पदाब्जं शिवदं शिवाया विलोक्य कातन्त्रविचारसारम् ।

चक्रे रुचादेर्विवृतिं विपश्चित्तये कृतिश्रीमधुसूदनोऽयम् ॥

नेर्विशः । नेः परो विशन्ती रुचादिर्भवति । इत्यादि ।

End.

न्यस्ततावयवसंज्ञायां लेखकचनमपि व्यतिलुनीते मेनेति ।

इह टीकायाः समाप्तये बलेखीत् विदुषां मुदे ।

रुचादिवृत्तिनेता तु श्रीमान् श्रीमधुसूदनः ॥ * ॥

Colophon.

इति रुचादिवृत्तिः समाप्ता ॥ ० ॥ शकाब्दाः १७०९ ।

विषयः । रुचादिगणौघधातुरूपकथनम् ।

No. 322. रुद्रचण्डिका . Substance, country-made paper, 13½×3½ inches. Folia, 10. Lines, 8 on a page. Extent, 290 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Tripurā, Parganā Sarāil, Vñḍīvara, Paṇḍita Kṛṣṇākīṣora Vidyāvāgiṣa. Appearance, new. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमश्चण्डिकायै ।

ॐ चण्डिकेयं चतुर्वर्गफलदा साधकेश्वरी ।

कोटिजन्माज्जितं पुष्पं दया अद्वा विधीयते ॥

श्रीपार्वत्युवाच ।

भगवन् भूतभयम् नैल्लोक्याधिपते हर ।

यदुपाख्यानमाश्चर्यं सौरथेयं वदस्व मे ॥

रुद्र उवाच ।

अस्या रुद्रचण्डिकाया ब्रह्मादय ऋषयोऽनुष्टुप्कन्दचण्डिका देवता । इत्यादि

End.

अतएव महामाये किं वक्ष्ये तव सन्निधौ ।

लम्बोदराधिकां चण्डीं श्रवणात् पठनाद् जनः ।

तत् त्वमसीति वाक्येन स्तूत्योरपि सुदुर्लभम् ॥ (?)

Colophon.

इति रुद्रयामले चरगौरौसंवादे रुद्रचण्डिका समाप्ता ॥

विषयः । शिवकार्तिकेयसंवादेन रुद्रयामलीयरुद्रचण्डिकायाः कवचकथनम् । चर-
गौरौसंवादमुखेनागमसन्दर्भेयरुद्रचण्डिकानागर्गतप्रथमपरिच्छेदे चण्डीरक्षकथनम् । शिवदुर्गा-
संवादेनागमसन्दर्भे श्रीरुद्रयामलीयरुद्रचण्डिकानागर्गतमध्यमावच्छेदपटले साधनरक्षकथनम् ।
चरगौरौसंवादेन श्रीरुद्रयामलीयरुद्रचण्डिकायाः चारभेदे भैरव्यादिसूक्तिभेदपूजनात् फल-
भेदकथनञ्च ॥

No. 323. रुद्रयामलतन्त्रम् . Substance, country-made paper, 17×5 inches. Folia, 195. Lines, 9 on a page. Extent, 5,460 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura, Mājhapādā, Bābu Rāsavihārī Rāya. Appearance, new. Verso. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः परमगुरवे ।

आनन्दभैरव उवाच ।

पुरा श्रीपरमेशानीवदनाभोजनिःसृतम् ।

श्रीयामलं महान्तं स्तनन्तं विष्णुयामलम् ॥

शक्तियामलमाख्यातं ब्रह्मणः स्तुतिहेतुना ।

ब्रह्मयामलवेदाङ्गं सर्वञ्च कथितं प्रिये ॥

इदानीमुत्तराकाण्डं वद श्रीरुद्रयामलम् ।

यदि भाग्यवशादेति तव श्रीमुखपङ्कजे ॥

यानि यानि स्तनन्त्राणि संदत्तानि महौतले ।

प्रकाशय महान्तं मान्यतन्त्रेषु त्वप्रिमान् ॥

सर्ववेदान्तवेदेषु कथितं ततः परम् ।

तदा ते भक्तवर्गाणां सिद्धिः सञ्चरते भुवम् ॥ इत्यादि ।

End.

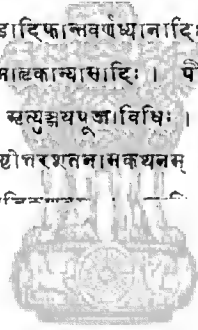
शतमष्टोत्तरक्षास्य पुरश्चर्याविधिः स्मृतः ।
 न स्नानं न तपः कार्यं न पूजादिविधानकम् ॥
 केवलं स्तवपाठेनानाद्ये सुस्थिरो भवेत् ।
 चिरजीवी वीरतरो वीतसंसारभावनः ॥
 पठित्वा धारयित्वा च योगश्रयो न सन्भवेत् ।
 अनायासे योगसिद्धिं प्राप्नोति परमां यियम् ॥

Colophon.

इति श्रीरुद्रयामले उत्तरकाण्डे तन्त्रे महातन्त्रोद्दीपने सिद्धिमन्त्रप्रकरणे
 षट्चक्रप्रकाशे भैरवीभैरवसंवादे स्तोत्रविन्यासो नाम चतुःषष्टितमः पटलः ॥

विषयः । आनन्दभैरवं प्रति आनन्दभैरव्या उक्तिरूपोऽयं निगमः । तत्र यामलशब्दयुत्पत्ति-
 कथनम् । तन्त्रपाठमाह्लात्प्राकीर्णनम् । भावशब्दनिर्व्वचनम् । तत्र प्रसङ्गात् सुरापानविधिः ।
 दिव्यवीरपशुभावभेदात् भावस्य त्रैविध्यनिरूपणम् । दिव्यभाववीरभावपशुभावेषु सिद्धिक्रमनिरू-
 पणम् । पशूनां रात्रिकर्मानिषेधः । विशेषतो वीरभावदिव्यभावयोर्निरूपणम् । कलौ भावविशेष-
 विधिः । गुरुपसदनविधिः । तत्र गुरुमन्त्रदेवतादिस्वरूपकथनञ्च । अथ कुलाचारविधौ व्रतभद्र-
 प्रायश्चित्तादिः । पशुभावनिरूपणम् । गुरुस्तोत्रादिकथनम् । दीक्षादिविधिः । धर्म्मसां विद्यानां
 दीक्षासु चक्रनिरूपणम् । तत्र कालाकालविचारचक्रम् । अकडमचक्रम् । ताराचक्रम् । राशि-
 चक्रम् । कूर्मचक्रम् । शिवचक्रम् । विष्णुचक्रम् । ब्रह्मचक्रम् । श्रीचिदशक्तकचक्रम् । षट्षिधनि-
 महाचक्रम् । उल्काचक्रम् । चक्रसाररामचक्रम् । चतुश्चक्रम् । शुद्धचक्रम् । अक्षयचक्रम् ।
 अरिमन्त्रयिसर्जनाविधिः । वर्णमालाकथनम् । कुण्डलिनीस्तोत्रम् । भावसङ्केतकथनम् । कौलिकस्य
 दिव्यभाववशकताकथनञ्च । अथ कुमारीपूजाकथनम् । तत्र कुमारीमन्त्रोद्धारदिविधिः ।
 कुमारीमन्त्रजपसङ्कोभादिविधिः । कुमारीस्तोत्रम् । कुमारीकवचम् । कुमारीसङ्खनमस्तोत्रञ्च ।
 अथ अरुणोदयादिकालनिरूपणम् । तत्र प्रश्नसारचक्रम् । आज्ञाचक्रम् । सन्ध्याकालादि-
 कथनम् । आज्ञाप्रश्नार्थभाववर्णविन्यासः । भावचक्रकथनम् । वेदशाखापञ्चकथनम् । आज्ञा-
 चक्रस्य तृतीयदलनिरूपणम् । अथर्ववेदलक्षणम् । ब्रह्मज्ञानकथनम् । सुरामांसादिस्वरूप-
 व्याख्यानम् । कामचक्रवर्णनम् । षड्धारभेदकथनम् । सिद्धमन्त्रविवेचनम् । वीरभावमाह्लात्प्रा-
 कथनम् । षट्चक्रफलोदयकथनञ्च । अथ योगसाधनविधिः । बृहद्वसन्तः । हंसप्रणव-
 व्याख्या । ब्रह्ममार्गनिरूपणम् । आसनभेदकथनम् । योगशस्त्रार्थनिरूपणम् । योगसाधन-
 विधिः । प्राणायामस्वरूपादिकथनम् । जपविधिः । ध्यानविधिः । कुण्डलिनीध्यानविधिः ।
 दिव्यध्यानविधिः । ब्रह्मतत्त्वनिरूपणम् । त्रिविधस्नानकथनम् । तर्पणविधिः । होम-
 विधिः । अन्तर्जयनविधिः । पञ्चमकारविधिः । अष्टाङ्गयोगः । समाधिसाह्यात्म्यम् । शुक्लकृष्ण-
 पक्षभेदात् प्राणायामचिन्तनविधिः । प्रत्याहारादिफलकथनम् । वैष्णवानां परमपुरुषस्थानम् ।

मन्त्रमिदिलक्षणम् । कन्दवासिनीस्तोत्रम् । षट्चक्रयोगः । महाकालसूक्तपद्मविवेचनम् । मनुष्य-
 जन्मप्रशंसा । धौतिलेयादियोगः । चैतन्यकुण्डलिनीसद्वचनामकथनम् । साभिष्ठानस्वरूपादि-
 कथनञ्च । अथ श्रीकृष्णसाधनविधिः । भेदिनीसाधनविधिः । कुण्डलिनीकवचम् । विजया-
 विधिः । राकिणीस्तोत्रम् । तत्साधनक्रमः । रुद्राणीस्तोत्रम् । महासृत्युञ्जयविधानम् । महा-
 रुद्रस्तवः । लाकिनीस्तोत्रम् । सप्तसर्गनिरूपणम् । तत्र तत्र पञ्चादिभावनिरूपणम् । मणिपूरानु-
 क्रमः । मन्त्रार्थचैतन्यम् । पञ्चद्रव्यादिसाधनविधिः । निर्गुणेशोधनविधिः । सिद्धाष्टकमाहात्म्यम् ।
 काकिनीसद्वसनामकथनञ्च । अथ भेदिनीस्तोत्रम् । भेदिनीस्तोत्रम् । कुण्डलिनीध्यानादिः ।
 कुण्डलिनीस्तवः । कुण्डलिनीकवचम् । पञ्चासयपानविधिः । कुण्डलिन्या अष्टोत्तरसद्वसनाम-
 कथनञ्च । अथ श्रीकृष्णराकिणीकथनम् । तत्र मन्त्रोद्धारविधिः । ततो नरसिंहमन्त्रः ।
 श्रीकृष्णमन्त्रः । श्रीकृष्णध्यानम् । तत्पूजाविधिः । श्रीकृष्णस्तवः । श्रीकृष्णकवचम् । षड्दल-
 स्थितषड्वर्णस्तोत्रम् । राकिणीतर्पणादिविधिः । श्रीकृष्णराकिणीसद्वसनामकथनम् । मणिपूर-
 भेदकथनम् । लाकिनीस्तोत्रम् । डादिफाल्तवर्णध्यानादिः । महारुद्रशक्तिस्तोत्रम् । सृत्युञ्जय-
 मन्त्रोद्धारप्रकारश्च । अथ श्रीकण्ठमालकान्यासादिः । पीठन्यासश्च । अथ रुद्रपूजाविधानम् ।
 रुद्रशक्तिपूजाविधिः । रुद्रस्तवः । सृत्युञ्जयपूजाविधिः । सृत्युञ्जयस्तोत्रम् । लाकिनीस्तोत्रम् ।
 सृत्युञ्जयलाकिनीकथनम् । तस्या अष्टोत्तरशतनामकथनम् । तस्याः सद्वसनामकथनञ्च । मन्त्रार्थ-
 चैतन्यविन्यासविधिः । काकिनीमिदिलक्षणम् ।

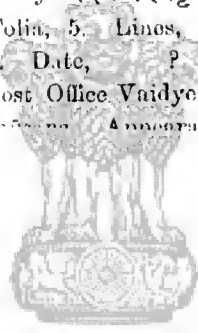
मन्त्रमेव जयते

End. ऋ गतिप्रापणयोः भुवादी ऋच्छति । ऋ ह गतो इयर्त्ति । ऋ गतो ऋणीते । ऋणु दीप्तौ तनादौ खरितेत् ऋणीति ऋणुते ऋणीति ऋणुते इति । संज्ञा-पूर्वकत्वात् ऋव गुणाभावः । ऋधु एदौ राप्नोति । ऋ । एष्ट दीप्तौ । भुवादावात्मनेपदौ एजते । एष्ट कम्पने भुवादी एजति । चुरादौ च एजयति ।

Colophon. इति श्रीकुङ्कुमभट्टल्लरूपप्रकाशः समाप्तः ॥ * ॥ श्रीरामाय नमः ।

विषयः । धातुर्थनिरूपणमुख्येन धातुरूपादिनिरूपणम् ।

No. 325. खलितावली . By दिगम्बरभट्टः . Substance, country-made paper, 14½ × 3½ inches. Folia, 5. Lines, 6 on a page. Extent, 99 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Parganā Sonārgā, Post Office Vaidyervāzār, grāma Sātbhoyepādā, Appearance, tolerable. Verso. Con-

सत्यमेव जयते

देवे च सुरभौ चैव वारिकुम्भे खरे नखे ।
 मन्दारणे च गगने नाकशब्दोऽभिधीयते ॥
 दिक्षु पितृल्लानायां ... .. ।
 पुञ्जे ... .. प्रवीणे च ग्रामे गौरवभाषणे ॥
 ऐश्वर्य्ये मधुरे चैव पुरः सर्व्वे कथ्यते ।
 पाकपाने च सप्तम्यां सैन्धवे घोटके पथि ॥
 पिप्पल्यां मुषले कण्ठे जयः सर्व्वे गीयते ।
 शकभैषजकाके च शीघ्रणे ... .. ।
 आर्य्ये धोरनादे च मुनिनार्यां रिपुक्षये ॥
 कुट्टकूरे गजविष्टार्यां आशब्दः परिकीर्त्तितः ॥

Colophon. (खण्डितशेषत्वात् समाप्तिस्त्वकं वाक्यं नास्ति ॥)

विषयः । नानार्थ-द्वार्थ पर्यायबोधकमभिधानम् ।

No. 326. लाघवज्ञानम्. Substance, country-made paper, 18½ × 3½ inches. Folia, 4. Lines, 8 on a page. Extent, 236 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Pharidpur, Post Office Pālang, grāma Dhānukā, Paṇḍita Kālīcaṅkara Vidyābhūṣaṇa. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ महानसीयवक्त्रिणा व्यापकताज्ञानं विनापि शुद्धवक्त्रिणादिना व्यापकताज्ञानस्य महानसीयवक्त्रौ लाघवादिति लाघवज्ञानसदकारेण महानसीयवक्त्रिभग्नवक्त्राभाववानिति तत्र बाधकसदकारेण महानसीयत्वविशिष्टवक्त्रिणादिरूपेण तादृशवक्त्रादिविधेयकानुमितिजनकत्वात् तादृशानुमितौ लाघवज्ञानेतरबाधयोर्हेतुत्वं कल्पनीयं । अन्यथा तच्छून्यकालेऽपि तथाविधानुमित्यापत्तेः । न चैवं लाघवज्ञानस्यानुमितौ महानसीयवक्त्रिणावच्छिन्नरूपितयायावगाह्यपरामर्शस्य अभिचारतेति वाक्यं अन्यलिङ्गकानुमितौ अभिचारवारणाय परामर्शजन्यतावच्छेदककोटौ तल्लिङ्गपरामर्शव्यवहितोत्तरत्वेन निवेशेन अभिचाराभावात् । एवं तादृशपरामर्शजन्यानुमितौ लाघवज्ञानादौर्णा अभिचारवारणाय लाघवज्ञानजन्यतावच्छेदककोटावपि तदव्यवहितोत्तरत्वं निवेशनीयम् । यच्च तादृशलाघवज्ञानस्य कार्य्यतावच्छेदकविशिष्टवैशिष्ट्याविषयत्वं परामर्शजन्यानुमितौ च विशेष्ये विशेषणमिति रौत्येव महानसीयवक्त्रादिभानमिति न अभिचारः ॥ इत्यादि ॥

End.

नयमतेऽपि तादृशपरामर्शस्य स्वतन्त्रहेतुतायाः स्वावश्यकत्वम् । तथाहि तन्मते
स्वनिष्ठायाः स्वावच्छिन्नप्रकारतानिरूपितप्रतियोगिताभिष्ठसंसर्गिकविषयता-
वच्छिन्नाभावत्वावच्छिन्नविषयतावच्छिन्नविशेष्यताकाल-सम्बन्धावच्छिन्ना प्रति-
योगितावच्छेदकता तन्निरूपकभेदवच्चयाप्रिप्रकारतानिरूपितस्वावच्छिन्नप्रका-
रतानिरूपितपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यताकालोभयसम्बन्धेन किञ्चिद्वर्गविशिष्टत्व-
मेव निश्चयत्वं निवेश्य परमसम्बन्धघटकस्वनिष्ठावच्छेदकता स्वनिरूपकप्रका-
रतानिरूपितत्वसम्बन्धेन व्याप्यलनिष्ठावच्छेदकताभिन्नावच्छेदकता विशिष्टा-
... निवेश्या ...
हेतुत्वस्य तादृशनिश्चयविशिष्टतावच्छिन्नं प्रति कृप्यत्वात् तादृशकार्यतावच्छेद-
काक्रान्तात्वादानुमितेरपि तत एवोपपत्तेः । मग्नतेऽपि स्वतन्त्रहेतुताकल्पनापि
नास्तीति मञ्जानसौयत्वादिविषयत्वमनुमितौ निर्गुणिकमेवेति संचेपः ।

Colophon.

इति स्नायवज्ञानस्य समाप्तः ।

विषयः । गुरुलघुभेदेन वस्तूनां द्विविधज्ञानमस्येव । तत्रास्मिन् स्नायवज्ञानस्यैव सम्यग्
विचारः ।

No. 327. वर्णजातिसङ्करमाज्ञा (पराशरपद्धतीया). By भार्गवरामः .
Substance, country-made paper, 13×3 inches. Folia, 2. Lines, 8 on a
page. Extent, 64 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of de-
posit, Nalkôdā riā Vagīrhāt, Paṇḍita Prasannacandra Bhaṭṭācāryya. Ap-
pearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्रा वर्णाश्चतुर्विधाः ।

वर्णानां सङ्करोत्पत्तिं निशमय मन्त्राशय ।

आदौ विष्णोर्मुखाज्जाता ब्राह्मणा वेदपारगाः ॥

वाक्लोक्ष क्षत्रिया जाता उर्व्वेर्वैश्या धनान्विताः ।

पद्भ्यां शूद्राश्च सन्भूतान्निवर्णस्य च खेवकाः ॥ इत्यादि ।

End.

तोषणीदाय च दातव्यं चाण्डालाय ततः परम् ।

हृड्पाय च काण्डाय सूतपाय च स्नेच्छजातये ॥ (?)

इमां क्रियां भार्गवरामनीतां

योऽप्यन्यथा मृदजनः करोति ।

तस्योत्तमाङ्गे खलु वक्ष्यतातः

पतेत् सदा शुद्धि भृगोः कुठारः ॥ (?)

Colophon. इति पराशरपद्धतौ भार्गवसंस्कृतौ वर्णजानिसङ्करमाला समाप्ता ॥ ० ॥

विषयः । ब्राह्मणायुत्यन्त्रिनिरूपणमुखेन सङ्करजानिनिरूपणम् ।

No. 328. वर्णप्रकाशः . By कर्णपूरगोस्वामी . Substance, country-made paper, 17×3 inches. Folia, 10. Lines, 6 on a page. Extent, 225 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Post Office Sonārgā, Purāpādā, Paṇḍita Kālikāuta Ćiromaṇi. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

कलुषगृहीतो रसः सुरार-

नखदल्लितादहगालिकैतवेन ।

विनिश्चितसमयमानयत्वपदं (?)

निखिलनरं नरकेशरी पुमातु ॥

साधारणसुधाभोगेर्विविधैर्विबुधालयैः ।

पुरन्दरपुरीवान्या धन्यास्त्रि वैपुरी पुरी ॥

सोमसन्तानसम्भूतः पुरुङ्गत इवापरः ।

तस्या अमरमाणिक्यनामाभुवृपनायकः ॥

कमलानन्दिनोऽनन्तकैरवक्रमकारिणः ।

सर्व एवाभवन् शूराः पौरा यस्य प्रभावतः ॥

द्विते रतः समस्तानां भूतानां भूतिभूषितः ।

तस्य राजधरो नाम स्तुतः श्यापुरिवाजनि ॥

शब्दशस्त्रानिशूरेण कर्णपूरेण स्वरिणा ।

अयं तस्यानुषन्धेन निबन्धः क्रियते भया ॥

आनन्दनो ... यजानां दानदायकः ।

कर्णपूरकविः कश्चि ... न रोषते ॥

सन्देशध्वान्तसन्दोहश्चित्रे विज्ञानचक्षुषि ।

वर्णप्रकाशदीपेन लिपिकर्मा प्रयुज्यताम् ॥

पुराणयमकस्त्रेयान् कोषानेकीनविंशतिम् ।
 धातुदन्ति ... .. समाहृत्यायमुच्यते ॥
 ... .. जयजल्पकजीवनं जयनं जयः ।
 जिह्मगो वृक्षमं वृक्षा जनको जननं जनः ॥ इत्यादि ।

End. सूर्जन्ये च नखा दन्त्ये नारीवरणभीरितम् ।
 स्याच्छिरोवधनं ... .. पणसस्तथा ॥
 तथा त्रीद्विवणश्चैव क्षीर ... .. प्रकोपणम् ।
 प्रणिपङ्कः ... .. प्रणिंसकश्च काकिणी ॥
 भवेत् प्रनिंसकश्चैव प्रणिन्द्यश्च तथैव च ।
 वक्रणदी सुरापानं तथा वक्रनितम्बकः ।
 गिरिनद गिरिनदी तथा गिरिनितम्बकः ।
 पराचनोत्यादि पुनः प्रोक्तः श्लेषप्रयोगतः ॥

Colophon. इति त्रिपुरपुराणरत्नाकरमाणिष्यमहामात्य श्रीकण्ठेपूरुषोत्तमे वर्षप्रकाशे सूर्जन्य-
 णकारप्रकरणम् ॥

विषयः । यकारनकारवकारादिवर्णानां वर्गीयान्तःस्थिताविचारः । अथ प्रथमं वर्गीयान्तःस्थ-
 ज (य) कारनिरूपणम् । तत्र वर्गीयजकारनिरूपणम् । एकद्वित्र्यचरान्तरवर्गीयजकारनिरूपणम् ।
 एकद्वित्र्यचरान्तरान्तःस्थयकारप्रकरणम् । सूर्जन्यनकारप्रकरणम् । तत्र एकद्वित्र्यचरान्तरसूर्जन्य-
 णकारनिरूपणम् । दन्त्यनकारप्रकरणम् । तत्र एकद्वित्र्यचरान्तरदन्त्यनकारनिरूपणम् । इति ।

No. 329. वादमास्ता. By जयतीर्थः. Substance, country-made paper,
 12 x 6 inches. Folia, 25. Lines, 9 on a page. Extent, 727 ślokaś. Char-
 acter, Nāgara. Date, P Place of deposit, Kācīdhāma, Khālispurā,
 Paṇḍita Priyanātha Tattvaratna. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning. श्रीनेदव्यासाय नमः । शुभमस्तु ।
 नमोऽगणितकल्याणगुणपूर्णाय विष्णवे ।
 सत्याशेषजगज्जन्मपूर्वकर्त्रे सुरद्विषे ॥
 ननु कथं सत्यं जगद्विहीकाराधिकारिणो विमतं मिथ्यादृश्यत्वात् जडत्वात्
 परिच्छिन्नत्वात् श्रुतिरूप्यत्वं इत्यनुमानविरोधात् सैवम् । इत्यादि ।

End. प्राङ्मुखात् वाङ्मुखात् भूयात् प्रीत्यै माधवमध्ययोः ।

Colophon. इति श्रीमद्वाट्माला जयतीर्थमुनिविरचिता ।

विषयः । माध्वाचार्यभक्तादीनां विशदीकरणम् ।

No. 330. वादिभूषणम् . By पुरुषोत्तमाचार्यः . Substance, country-made paper, 12 × 3 inches. Folia, 8. Lines, 9 on a page. Extent, 274 ślokaś. Character, Nāgara. Date, ? Place of deposit, District Vāṅkudā Viṣṇupura, Paṇḍita Rāmānuja Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. श्रीगणेशाय नमः ।

पूर्णबोधसुखसङ्गुणदेहं पूर्णभक्तिहृदयाम्बुजगेहम् ।
तं जगज्जननसंहतिहेतुं नौम्यहं यदुपतिं गतदोषम् ॥
न्यक्षुत्य बन्धमिथ्यात्वं रक्षिता वेदमानता ।
स्वव्याख्या कृता येन पूर्वबोधं नमामि तम् ॥
यद्वाणी भवसन्तापलपाणीव सदा सताम् ।
नत्वा जयार्थं संनौमि विद्याधीशसुखान् गुरुन् ॥
प्रणम्य पितरौ भक्त्या पित्र्यं तत्प्रपूजितम् ।
करिष्ये बन्धमिथ्यात्वं दूषणं वादिभूषणम् ॥
ननु सर्वागमानामद्वितीयपरत्वात्स्थानुपपत्त्या बन्धमिथ्यात्वमवश्यमन्वेष्टव्यम् ।
इत्यादि ।

End.

तथा सति वैदिकबन्धेऽपि तदभावेन मिथ्यात्वानुपपत्तिः न चोभयोरवि-
द्यकवेदवेद्यत्वेऽपि बन्धमिथ्याविद्यकत्वात् मिथ्यात्वं न शङ्क्यते इति बाध्यं
वेदप्रामाणानिस्कारात् । तस्मात् बन्धमिथ्यात्वखण्डनं वेदप्रामाणानुसू-
मिति सिद्धम् ।

Colophon. इति श्रीपुरुषोत्तमाचार्यविरचितं वादिभूषणं समाप्तम् । श्रीरामानुजाय नमः ।

विषयः । विचारमुखेन बन्धमिथ्यात्वखण्डनादिः ।

No. 331. वासन्तीविवेकः . By श्रूलपाणिः . Substance, country-made paper, 18 × 3½ inches. Folia, 19. Lines, 6 on a page. Extent, 306 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamāna-

simha Scrapura, Paṇḍita Durgāsundara Kṛtiratna. Appearance, tolerable. Prose and verse. Generally correct.

Beginning. अथ कामरूपीयनिबन्धोक्ता वासन्तीपूजाव्यवस्था । अथ विशेषानुक्तौ शरदुक्त-
प्रमाणो ग्राह्यः । यथा भविष्ये ।

विशेषानभिधानात् शरदुक्तक्रमो ज्ञेयः ।

इत्थं बोधनं विनैव पूजा कार्या ॥ इत्यादि ।

End. अचामन्तयाधिवासौ पत्नीप्रवेशाव्यवहितपूर्वदिने षष्ठीं विनापि सायं
कार्यौ दोहयाचाव्यवहितपूर्वदिने चतुर्दशीं विनापि वक्रगुत्सव इति
विकृतम् ॥ दोहयाचाविवेकः ।

Colophon. इति शुद्धपाणिक्तो वासन्तीविवेकः समाप्तः ॥

विषयः । वासन्तीपूजाव्यवस्थामुखेन तत्पूजाप्रकरणादिरूपम् ।

No. 332. विधानमाला . Substance, country-made paper. Folia, 47. Lines, 8 on a page. Extent, 600 ślokas. Character, Nāgara. Place of deposit, Benares Govardhanasarāi, Paṇḍita Vindhyeṣvariprasāda Dube. Appearance, old. Prose and verse. Incorrect.

Beginning. श्रीगणेशाय नमः । अथ विधानमालारम्भः ॥
प्रथम्य लम्बोदरमातरं तां सन्तोषदां सर्वपुराणदृष्टाम् ।
धर्मार्थकामव्यवहारमिहै करोमि शुद्धार्यविधानमालाम् ॥
तत्र आदौ पुष्पवतीविधानं लिख्यते । इत्यादि ।

End. खण्डितत्वात् शेषो नास्ति ।

विषयः । गर्भिणीनां वालुकानाञ्च भूतघृहादिल्लतोपद्रवशान्तिः ।

No. 333. विभक्तितत्त्वम् . By रमाकान्तचक्रवर्ती . Substance, country-made paper, 18 × 1¼ inches. Folia, 56. Lines, 4 on a page. Extent, 1,176 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Parganā Sonārgū, Post Office Vaidyervāzār, grāma Candrakīrti, Paṇḍita Rajanikānta Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

प्रणम्य गौरीममलात्मधानीं

गुरुं च मोक्षस्य निदानमादौ ।

विभक्तितत्त्वार्थमिदं विचित्रं

तनोमि हेतोः कृपया हि धातुः ॥

इमं ग्रन्थं दृष्ट्वा नहि कुरुत दोषाय च मतिं

रसाकान्ते यस्मात् सुबुधगणभृत्ये कृतमिति ।

कदाचिदोषः स्यान्नदपि च हि कुप्यान् स दयया

निरङ्गं साधूनां ननु चरणचुम्बेति दयिता ॥ (?)

प्रथमा । आकर्षणं हि शक्तिप्रादुर्भवं । ततः एव इत्यादिपदज्ञानजन्यपुंस्त्व-

सांसर्गिकैकत्वसमानाधिकरणवृत्तत्वावच्छिन्नो एव इति श्रोतुर्वाधे प्रकृतेः प्रत्ययस्य

वा कस्मिन् खण्डे शक्तिरिति बालं बोधयन्नाह प्रथमेति । लिङ्गं हि वस्तु-

विषयकज्ञानकारणोभूतधातुविभक्तिभिन्ननिष्ठशक्तिमत् । तस्यार्थं तस्माच्चज्ञान-

जन्यज्ञानविषयीभूते विशेष्यत्वेन प्रतीयमाने प्रथमा इत्यर्थे स्वार्थविशिष्टद्रव्यस्य

अर्थान्तरविशिष्टत्वेन तत्प्रतिपादिका प्रथमेत्यायातम् । ननु अन्यार्थविशिष्ट-

द्रव्याभिधेये यदि प्रथमा तदा “राज्ञः पुरुषः” इत्यादौ राजन् शब्दात्

पुंस्त्वाद्यर्थविशिष्टराजनिष्पत्तस्त्वबानिति बोधेऽप्यर्थान्तरपुंस्त्वाद्विशिष्टत्वेन

प्रतीयमानत्वात् कथं प्रथमा स्यात्, अन्यार्थविशिष्टार्थेन यदि शब्दान्तरार्थो

न विशिष्यते तदा प्रथमा इति वचनग्रहणाद् वक्तव्यमिति । तथाचाह ।

“अर्थान्तरैरस्मिन् लिङ्गस्यार्थो भवेद् यदि ।

प्रथमा स्यात्तदेहापि तावन्मात्रविवक्षया ॥” इति ।

अन्यथा लिङ्गार्थे प्रथमा इति कृते सिध्यति किं वचनग्रहणेन । इत्यादि ।

End.

“तत्तेन सच्च युक्तार्थं यत् पदं यदपेक्ष्यते ।” इति ।

“शेकार्थं प्रथमार्थानां वृत्तिं युक्तार्थतां विदुः ।

पदानां प्रत्ययेर्थाग्रः समासयेति वृत्तयः ॥”

प्रथमशक्तिप्रतिपादयार्थानां एकशक्तिप्रतीतिविशेषं यतां युक्तार्थतां वृत्तिं

विदुरित्यर्थः । सचतौ चित्रा गौर्यस्य इति वाक्ये सचत्पदापेक्षया समास

इति । न च सचत्पदस्य समासान्तर्निविष्टविशेष्यपदान्वितत्वमिति वाच्यम्,

समासार्थापेक्षया गोशब्दार्थस्यापि विशेषणत्वात् । तथा चोक्तं ।

“प्रतियोगिपदादन्यत् यदन्यत् कारकादपि ।

वृत्तिशब्देकदेशस्य सम्बन्धत्वेन नेष्यते ॥”

शापेक्षत्वादित्यर्थः । वाक्यप्रकृतिसमासपक्षे वृत्तिरपि नेष्यत इत्याह ।

“कारकप्रतियोगिभ्यां यदुयदन्यदपेक्ष्यते ।

अर्वाग्वङ्गलकादेव वृत्तिस्तत्र तु नेष्यते ॥” इति ।

नित्यसमासपक्षे तु समस्यपदस्य विशेषणार्थेन सङ्गान्वय इति । ... ..

... .. नीललोहितपद्मे इत्यादौ स्याद्यन्त-

समासे “स्त्रियामादौ” इति कृते नीललोहिते इति प्रयोगः स्यात्, सत्यं

स्याद्यन्तस्यादिप्रकृत्यन्यतरार्थोपस्थापकं नाम ... .. देनेति यत्र

निर्देशः तत्र पदेनैव समास इति ॥

Colophon. इति श्रीरमाकान्तचक्रवर्त्तिविरचितं विभक्तितत्त्वं समाप्तम् ॥

विषयः। कातन्त्रस्त्रवाणि परिशिष्टकारिकाः शब्दशक्तिप्रकाशिकाकारिकाः कातन्त्र-
व्याख्यानग्रन्थसमुच्चंशविशेषांशोद्धृत्य वादार्थरीत्या प्रथमादिविभक्तौनामर्थस्य प्राञ्जलालोचनम् ।
संक्षेपतः समासलुप्तविभक्त्याद्यर्थालोचनञ्च ।

No. 334. विराटपर्वटीका (भावार्थप्रकाशिका). By रामकृष्णः. Sub-
stance, country-made paper, 12×3½ inches. Folia, 12. Lines, 8 on a page.
Extent, 348 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit.
District Mayamanasimha Vādari, Paṇḍita Çivacandra Nyāyabhrūṣaṇa,
Appearance, old. Prose. Incorrect.

Beginning. ॐ नमः शिवाय ।

भगवन्तं नमस्कृत्य भक्त्या च कामदं हरिम् ।

विराटपर्वव्याख्यानं रामकृष्णेन तन्यते ॥

अथ अस्मादेव विपत्तिस्त्यागं परमविपत्तावपि धर्मो न त्याज्य इति बोधयितुं
युधिष्ठिरं प्रति ज्ञापनरूपैककार्यत्वसङ्गत्या भगवान् द्वैपायनस्तुरीयं पर्व-
मारभते जनमेजय उवाचेति । इत्यादि ।

End. अभिषङ्गमादिति पाठे अभिषङ्गः पराभवः ।

यत् कृत्यं मत्कृत्यं पर्याप्तञ्च । अनन्तरं शीघ्रं गत्वा स्वीकृत्य । परिवर्द्धं नृपाहं द्रव्यम् ।

मैरयं मधुतोल्काः पाणिखनिकाः । सर्वं सलङ्ग जीवितञ्च । कृते कारिते ॥

विराटपर्वव्याख्यानमनुविवाहः । समाप्तश्चेदं विराटपर्वं अनन्तरमुद्योगपर्वं

भविष्यति ।

Colophon. इति विरोधभङ्गिन्यां भावार्थप्रकाशिकायां विराटपर्व्याख्या समाप्ता ।

विषयः । महाभारतीयविराटपर्व्याख्यानम् ।

No. 335. विवादार्णवमेतुः . Substance, country-made paper, 13×5 inches. Folia, 149. Lines, 9 on a page. Extent, 5,783 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Vāṅḍā Viśva-pura, Paṇḍita Rūparāma Bhaṭṭācāryya. Appearance, fresh. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ श्रीकृष्णाय नमः ।

विश्वेषां शरणं नवान्मुद्रस्त्रिः सङ्गत्तत्त्वित्तामणि-
र्यः प्रत्युद्धतमोविनाशमिहिरः कीदाशभीनाशनः ।
संसारैकमदार्णवे निपततां नितारवौजं नृणां
गोविन्दः कृपया सुरासुरगणैर्वन्द्यश्चिरं पातु वः ॥
चण्डेश-विश्वेश्वर-विश्वरूपा नितालरकार-दलायुधी च ।
श्रीकृष्ण-वाचस्पति-धर्मरत्नकृतस्तथा श्रीकरश्चलपाणी ॥
गोविन्द-लक्ष्मीधर-तत्त्वकारा आचार्यचूडामणिना च भट्टः ।
वाक्यानि चेषां सुविस्मय कुस्मां प्रभ्यं विवादार्णवसेतुबन्धम् ॥
इह वाक्यानि वर्णादेः दृष्टिस्तस्य च दृढयः ।
राजप्रशंसा तच्छ्रव मन्त्रि-दूतादिलक्षणम् ॥
राजधर्मं ऋषादानं दृष्ट्वादिविधिलक्षणम् ।
ऋषादानोद्गृहणयोर्विधिर्दायनिरूपणम् ॥
ऋतादीनां तत्र पुंसामधिकारिविवेचनम् ।
स्त्रीधनस्य निर्णयस्तदधिकारिनिरूपणम् ॥
आगानहंश्च दायानामविभाग्यविभाग्यता ।
पितृकृत्यविभागश्च धातृभागविधिलक्षणा ॥
संल्लुष्टानां विभागश्च विदेशागतवण्डनम् ।
निज्जुतस्य विभागश्च भागसन्देहनिर्णयः ॥
भुक्तिव्यवहारलक्षणदि भाषापादस्ततः परम् ।
उत्तरपादक्रियापादौ ततो निर्णयपादकः ॥
साध्यादिनिर्णयस्तत्र ततः क्रियावल्लवस्तम् ।
नित्येपविधिरसीमी विक्रये च विधिलक्षणा ॥

विधिक्षतस्य सम्भूय समुत्थानेऽव भण्यते ।
 कर्षकादेर्भागविधिक्षया दत्ताप्रदानिकम् ॥
 अवादेयदेयदत्तादत्तानां विधिरुच्यते ।
 भृतकानां विधिक्षत्र दास्यमोचाधिकारिणौ ॥
 वेतनस्थानपाकर्ष्य स्वामिपालविधिक्षया ।
 पण्यस्त्रीविधिरवैव गृहादिभाटको विधिः ॥
 विक्रिया सम्प्रदानश्च स्त्रीत्वानुशयनिर्णयः ।
 सौमाविवादे च विधिः कृष्टाकृष्टे विधिक्षया ॥
 शस्त्ररक्षाविधिक्षत्र शस्त्रघातादयस्त्रया ।
 शस्त्रघातेऽप्यदण्ड्याश्च वाक्पात्रध्ये विधिक्षया ॥
 विधिक्ष दण्डपात्रध्ये तथा स्तेयनिरूपणम् ।
 प्रकाशतस्करदमोऽप्रकाशचौर्यदण्डनम् ॥
 चौरान्वेषणचौरातिदेशापवादनिर्णयः ।
 साक्षसे तु दण्डभेदो घातकान्वेषणं ततः ।
 स्त्रीसंग्रहणतदण्डो परदारगमे दमः ॥
 स्त्रीपुंघस्मनिर्णयश्च तथा द्यूतसमाकलयः ।
 चण्णादिषु विवादेषु प्रकीर्णकमतः परम् ॥
 बद्धधा विषयस्तत्र विधिर्दण्डाश्रितः पुनः ।
 अथ वर्षादिदृष्टिः । तत्र मन्त्राभारते शुभिष्ठिरं प्रति भीष्मवाक्यम् ।
 मन्त्राभूतानि भूतान्ना मन्त्राद्वा पुरुषोत्तमः ।
 वायुर्ज्योतिस्तथा चापः खड्ग गात्रानुकल्पयत् ॥ इत्यादि ।

End.

अष्टापाद्यमित्यस्याष्टभिरापद्यते गुण्यते इत्यष्टापाद्यमष्टगुणम् । किल्विषदण्ड-
 वाधनम् । तद्दोषगुणवदिति सर्व्ववान्वितम् । तेन यत्र स्तेयदण्ड उक्तः ।
 य स्तेयदोषगुणतः तस्य षड्दस्याष्टगुणः । तादृशवैश्यस्य षोडशगुणः । तादृश-
 क्षत्रियस्य द्वाविंशतिगुणः । तादृशशूद्राणस्य चतुःषष्टिगुणः । ततोऽप्यधिक-
 तरगुणस्य ब्राह्मणस्याष्टविंशत्यधिकशतगुण इत्यर्थ इति रत्नाकरादयः ।
 मनः । स्तेयाः सुरापा ब्रह्मघ्ना गुरुदाराभिगामिनः ।
 न सन्नि यस्य राष्ट्रेषु स राजा शक्रलोकाभाक् ॥
 मनः । अनेन विधिना राजा मिथ्या विवदतां नृणां ।
 साक्षिप्रत्ययसिद्धानि कार्याणि समतां नयेत् ॥

उदितो विस्तरेणायं मिथ्या विवदमानयोः ।
 अष्टादशसु मार्गेषु व्यवहारविनिर्णयः ॥
 एवं कार्याणि सर्वाणि सम्यक् ज्ञात्वा महीपतिः ।
 देशानलम्बैः क्लिष्टेन लब्धांश्च परिपालयेत् ॥

Colophon.

इति विद्वद्विरचिते विवादाणवसेतुके ।
 तरङ्गो निध्दिदण्डाद्यैरेकविंशोऽव कीर्तितः ॥
 वाणेश्वर-क्षपाराम-रामगोपाल-कृष्णजीवनाम्नैः ।
 वीरेश्वर-कृष्णचन्द्र-श्रीगौरीकान्ताभिधानैः ॥
 सद्भिः कालीशङ्कर-श्यामसुन्दर-कृष्णकिशोरसज्जैः ।
 सीतारामसंज्ञैश्च कृतो ग्रन्थः स्फुरतु सभायाम् ॥
 इत्यनेकविषयवासि विद्वद्भून्दोषवर्णितः ।
 विवादाणवसेत्वाख्यो ग्रन्थः संपूर्णतां गतः ॥

विषयः । मन्वादिमंदिताभ्यः मिताक्षराकृत-धर्मरत्नकृत-ग्रन्थपाणि-वाचस्पतिप्रभृतिपूर्वतन
 निबन्धुवाक्येभ्यश्च प्रमाणमुद्धृत्य नानाविषयवासिभिः विद्वद्भून्दैः वाणेश्वर-क्षपारामप्रभृतिभिः
 निबद्धोऽयं ग्रन्थः । अथ च स्मृतिशास्त्रगताः सर्वे एव विषयाः सम्यग्विचारपूर्वकं निर्णीता इति ।

No. 336. विषयतावादार्थः वा विषयताविचारः . Substance, country-made
 paper, 17×4 inches. Folia, 13. Lines, 9 on a page. Extent, 599 ślokaś.
 Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhānukā riā Pālang,
 District Faridpur, Paṇḍita Kālīkīṅkara Vidyābhūṣaṇa. Appearance, old.
 Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

बुद्धिर्नाम कश्चिदात्मविशेषगुणस्तद्वावस्थितिर्धटमच्चं जानामीत्याकारका ...
 ... रसाधारणानुभवबलादेव सा च सविषयिका उक्तधर्म्मियाङ्कप्रतीत्य-
 घटादिविषयकत्वेनैव तद्वगाहनात् । घटादिनिष्ठं तद्विषयत्वञ्च तत्प्रति-
 योगिकसम्बन्धविशेषः । स च प्रतियोगित्ववत् स्वरूपानतिरिक्तः क्लृप्तेन स्वरूपे-
 ष्वैवोपपत्तौ अतिरिक्तकल्पनाया अन्वयकाशात् । इत्यादि ।

End.

तत एव तादृशज्ञानस्य तद्विषयकलोपपत्तेः प्रकारतादीनां तच्चानुपगमे तादृ-
 शानुमित्यादीनां बाधायप्रतिबन्धकत्वप्रसङ्गः । विरोधिज्ञानाप्रतिबन्धकत्वप्रसङ्गश्च ।
 प्रकारतादीनामेव तादृशप्रतिबन्धप्रतिबन्धकतावच्छेदकत्वादिति दिक् ॥

Colophon. इति विषयताविचारः ॥ श्रीहरिः शरणम् ॥ श्रीगुरुवे नमः ॥

विषयः । अनुमानादिभिर्विषयज्ञानस्य विचारः । प्रसङ्गाच्चाधाराधेयोद्देशविशेषणादीनां विचारः ॥

No. 337. विष्णुसहस्रनामविवरणम्. By विद्यारण्यतीर्थः. Substance, country-made paper, 12×8 inches. Folia, 58. Lines, 13 on a page. Extent, 754 ślokas. Character, Nāgara. Date, ? Place of deposit, Kācidhāma, Khālispurā, Paṇḍita Priyanātha Tattvaratna. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गुरुभ्यः ।

धर्मगान्धेयसंवादे महार्थव्यक्तवर्धणाम् ।

लक्ष्यनामसहस्रस्य परिचय्या विरच्यते ॥ इत्यादि ।

End.

तर्पयेन्मार्जयेच्चैव प्राक्ष्णान् भोजयेत्ततः ।

सुवर्णं दक्षिणां दद्यात् वित्तशायं विवर्जयेत् ॥

एवमारारुध्य लक्ष्मीं सततं स्तुतिमान् भवेत् । इति ।

लक्ष्यनाम्नां सहस्रस्य परिचय्या कृता शुभा ।

सहस्रशस्त्रिनः प्रीत्यै श्रीमतः काशीभूपतेः ॥

शं नो वातः पवतां शं न स्तपतु सूर्यः ।

शं नः . . . . वः पर्जन्योऽभिवर्षतु ॥

Colophon. इति श्रीविद्यारण्यतीर्थकृत सहस्रनामविवरणपरिशिष्टं समाप्तम् । शुभम् ।

विषयः । महाभारतान्तर्गतविष्णुसहस्रनामव्याख्या ।

No. 338. विष्णुसिद्धान्तग्रन्थः. Substance, country-made paper, 47×3 inches. Folia, 35. Lines, 6 on a page. Extent, 497 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Calcutta Ćyāmapukura Viçvakoṣa office, Bāhu Nagendranātha Vasu. Appearance, fresh. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ श्रीश्रीसूर्यादिभ्यो ग्रहेभ्यो नमः ।

अये वैकुण्ठसंस्थानश्रीलनारायण प्रभो ।

श्रीलक्ष्मीचेत् प्रियादन्ते ज्योतिषां चरितं वद ॥

ये श्रीसूर्यादयः खेटा ज्योतिष्कनिवासिनः ।
 तेषां गुणानां गरिमा कः प्रवक्तुं समर्हति ॥
 तथापि तव प्रीत्याहं श्रीलनारायणः स्वयम् ।
 प्रवदेयं मनाक् गुह्यं सावधानावकर्णय ॥
 श्रीसूर्यः परमो ब्रह्मा श्रीसूर्यः परमः शिवः ।
 श्रीसूर्यः परमो विष्णुस्त्वै श्रीब्रह्मणे नमः ॥
 खखासवेदर्मुखसप्तचन्द्राश्चास्यराक्षोपुशरेषुचन्द्रैः (१५५५२०००१७०६४०००) ।
 मितेऽत्र वर्षे प्रगते विधातुः श्रीविष्णुनाभावतरं भवेऽहम् ॥ इत्यादि ।

End.

यद्याणामर्चने क्षोभे यज्ञे वीषधिधारणे ।
 दाने जपे वा मन्त्रस्य शक्तये मन्त्रधारणे ॥
 धारणे कवचस्यैवं ग्रहविप्रार्चने चरेत् ।
 धारणे ग्रहमूलस्य कवचस्यापि धारणे ॥
 ग्रहविप्रान्यविप्राणां न कुर्व्यान्मुखदर्शनम् ।
 अन्यथा विफलं तस्य बन्धास्तौरमणं यथा ॥

Colophon.

इति श्रीलक्ष्मीनारायणसंवादे विष्णुसिद्धान्तप्रत्ये द्वेषनिन्द्यस्य्यादिप्रतिक्रिया-
 दानाधिकारो द्वादशः ॥ अतःपरं खण्डितम् ।

विषयः । प्रथमाधिकारे,— ताराधुवादिनिरूपणम् । द्वितीयाधिकारे,— भौमादिपञ्चधुवादि-
 निरूपणम् । तृतीयाधिकारे,— नाक्षत्रिकरविराक्षकतुनां स्फुटाधिकारादिः । चतुर्थाधिकारे,—
 भौमादिपञ्चस्फुटादिनिरूपणम् । ५म—६ छाधिकारयोः,—शक्रवृषतेतृपत्यादिनिरूपणम् ।
 तदुपस्था,—

(नवागचन्द्राग्निगजाष्टवाणपञ्चाङ्गचन्द्रप्रमिते गतेऽब्दे ।

ऋक्षांशकादित्यवृषोऽपि भावी तदव्युत्ते क्षितिष्टष्टिवर्षम् ॥

एषः सप्तमपचष्टतः श्लोकः ।) ७ माधिकारे,— चित्रादिनिरूपणम् । ८ माधिकारे,— चन्द्र-
 ग्रहणादिनिरूपणम् । ९ माधिकारे,— रविसञ्चरणदिः । १०म—११ माधिकारयोः,— दुष्टग्रहजन्य-
 दोषप्रतीकारकरणदानादिः । १२ माधिकारे,— द्वेषनिन्द्यस्य्यादिप्रतिक्रियानिरूपणम् ।

No. 339. वीरभद्रतन्त्रम्. Substance, country-made paper, 13×2 inches. Folia, 10. Lines, 6 on a page. Extent, 232 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāñhālpādā viā Naibhāṭi, Paṇḍita Rāmātāraṇa Thākura. Appearance, old. Verse. Incorrect.

Beginning.

श्रीगुरुः ।

पार्श्वत्युवाच ।

एतत् व्याप्तं जगत्सर्वं नानाविधिसमाकुलम् ।

उपायं ब्रूहि लोकानां साधकानां सुखावहम् ॥

दुर्जनानाञ्च पापानां दुर्जयानां तथैव च ।

अशुभान् ब्रूहि मे योगान् नानायाधिकरान् प्रभो ॥

ईश्वर उवाच ।

शृणु त्वं हि वरारोहे यत्सिद्ध्यर्थं वाञ्छसि ।

तद्वदामि च ते देवि यत्सर्वं समुदाहृतम् ॥ इत्यादि ।

End.

ॐ क्रां कामीः क्रां नमः आकर्षणमन्त्रः । ॐ चण्डिकायै नमः । ह्रीं ह्रीं

ह्रीं नमः । अस्य शक्तजपेन सर्वकामः सिद्धो भवति । ॐ कामिनी स्वाहा

अनेन घृतमासहीमाहाकसिद्धिर्भवति ॥ ० ॥

Colophon.

इति वीरभद्रतन्त्रे चतुर्थः पटलः ॥ समाप्तोऽयं ग्रन्थः ।

विषयः । भूताकर्षणम् । मोहनादिः । विप्रोपणादिः । उच्चाटनादिः । सभ्रानवशी-
करणादिश्चेति ।

No. 340. चन्दावनकाव्यम्. By मालाङ्कराजः. Substance, palm-leaf, 13×1½ inches. Folia, 10. Lines, 2 on a page. Extent, 58 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1662. Place of deposit, District Vāṅmāḍā, Viṣṇupura, Paṇḍita Candranārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Verse. Correct.

Beginning.

श्रीश्रीहरये नमः ॥

वरदाय नमो हरये

पतति जनोऽयं स्मरन्नपि न मोहरये ।

बहुशस्त्रक्रन्दं हता

मनसि दितिर्येन दैत्यचक्रं दहता ॥

स्वस्मिन् मुजङ्गवि श्रेयं

बुधधाय स्वपिति मुजङ्गविशेषम् ।

नवपद्मवसमकरया

श्रियोर्भिषङ्क्या च समकरया ॥ इत्यादि ।

- End.** इत्याह पीतवाससमायतनेचक्षं
 कंसासुरात् पशुमतामायतने चक्षं ।
 चक्षितानां विमलतया सह लीलाजानां
 चक्षार्या विकिरन्निव दशनैः सह लीलाजानाम् ॥ * ॥
- Colophon.** इति मालाङ्गेन विरचितं हन्दावननाख्यं काव्यं समाप्तम् ॥ ० ॥
 श्रीश्रीजाने दयाधाने चरणोद्धतले तव ।
 श्रीकाशीरामछतिना लिपिरेषा समर्पिता ॥ ० ॥ शकाब्दः १६६२ ।
- विषयः ।** छन्दोस्तुतिविषयकं काव्यमिदम् । अथ च यमकादि नाभावविधवाक्यभङ्गी
 विन्यस्ता ।

No. 341. हन्दावनकाव्यटीका . Substance, palm-leaf, 14×2 inches. Folia, 20. Lines, 5 on a page. Extent, 375 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1662. Place of deposit, District Vākudā Viṣṇupura, Kādākuli, Paṇḍita Candranārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. श्रीश्रीहरये नमः । मालाङ्गाभिधानो महीपालः सकलगुणतत्त्वज्ञो यमकिते-
 नार्थादृतिनाम्ना जातिप्रभेदेन भगवतोर्वासुदेवयोः स्तुतिं कृतवान् । तत्र
 विघ्नविनाशाय विष्णोरनुस्मरणमाह वरदायेत्यादि । अस्मार्थः । आस्तां पूजा-
 नमस्कारादि यं हरिं स्मरन्मपि मनसि कुर्व्याणोऽपि लोकः । सुहृन्त्यक्रिमिति
 मोक्षोऽविद्या अथ रये प्रवाहे न निमज्जतीत्यर्थः । येन हरिणा वासुदेवेन
 दैत्यघ्नं दहता भक्त्यात् कुर्वता दितिर्दैत्यमाता मनसि हृदये हता
 नाङ्गिता सती वज्रशो विश्वरथाराम् चक्रन्द क्रन्दितवती । तस्मै हरये नमः
 इति सम्यन्तः ॥ इत्यादि ।

End. तं पीतवाससं विष्णुमित्याह । कौटश आयतनेनः आयते दीर्घे नेवे यस्य
 सः । कौटशं तं पशुमतां गोपानां आयतने मृद्वे कंसासुरात्तत्त्वं । अचक्ष-
 मिति वा । किं कुर्वन्निवाह । तवाह । दशनैर्दशनैः सह चक्षितानां । विमल-
 दन्ता अपि विमला इति भावः । कौटशानां लाजानां लीलाजानां
 लीलया अनितानां गोपस्त्रीभिर्लीलया दत्तानामिति यावत् ॥ * ॥

Colophon. इति राजाधिराजमालाङ्गविरचित-हन्दावननाख्यकाव्य-टीका समाप्ता ॥
 श्रीश्रीजाने दयाधाने चरणोद्धतले तव ।
 श्रीकाशीरामछतिना लिपिरेषा समर्पिता ॥ शकाब्दः १६६२ ।

विषयः । भालाङ्गराजविरचितस्य इन्द्रावनाष्टकायस्य व्याख्यानम् ।

No. 342. वैद्यवक्त्रमः . By श्रीकान्तदासः . Substance, country-made paper, $19\frac{1}{2} \times 4\frac{1}{2}$ inches. Folia, 30. Lines, 7 on a page. Extent, 604 ślokaś, Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhāka, Sonārgā, Bābu Prabhātacandra Sena. Appearance, tolerable. Verse. Incorrect.

Beginning. नमः कात्यायन्यै ।

..... अमसुखशायिकां गतायाः
सत्यायाः खनकटकक्षतानि पश्यन् ।
.....
..... इदं यत् केशवः शिवं यः ॥
सुद्रामक्षां विगुवनगुरोरीक्षमाण...
..... ।
भावाद्भीतेः सपदि चिकित्सा वेपथुं संवहन्ती
रन्तुं गन्तुं न च बलवती पातु वः श्रीभवानी ॥
श्रीमत्श्रीकान्तदासेन राजवैद्येन धीमता ।
आष्टय सर्वतन्त्रेभ्यः क्रियते वैद्यवक्त्रमः ॥
ये बालभावादनधीततन्त्रा
दारिद्र्यादुःखानलदग्धचित्ताः ।
अनन्यजीवाः प्रतिकर्तुमञ्जा-
स्तेषां प्रबोधार्थमयं निबन्धः ॥
अन्येषु शास्त्रेषु विवादमात्रं
न लभ्यते तत्र फलं समञ्जसम् ।
पदे पदे ज्योतिषि मन्त्रवादे
चिकित्सिते प्रत्ययमावहन्ति ॥
पूर्वं सूचमाह ।
आयुर्वेदागमं पूर्वमायुर्वेदं ततः परम् ।
साङ्गोपायं ततः शिष्यं गुरुश्चापि यथोदितम् ॥
..... ।

आयुर्वेदागमसाह ।

प्रकृषा च यथा प्रोक्तमायुर्वेदं प्रजापतिः ।

अथाह निखिलेनादावश्विनी च ततः परम् ॥ इत्यादि ॥

End.

अथ सूत्रलक्षणसाह ।

पाश्चात्ये रजनीयामे घटिकानां चतुष्टये ।

उत्थाय रोगिणं वैद्यो सूत्रोत्कर्षं कारयेत् ॥

आद्यन्तधारां सन्त्यज्य मध्यधारां समुद्धरेत् ।

शुभे कांस्यादिके पात्रे कृत्वा सूत्रं परीक्षयेत् ॥

वातेषु पाण्डुरं सूत्रं सफेनं कफरोगिणाम् ।

रक्तवर्णं भवेत् पिप्पे द्वन्द्वजे मिश्रितं भवेत् ॥

.....

पाण्डुरं शीतलं सूत्रं भूरि स्नेहज्वरे भवेत् ।

कृष्णं चाविलकं सूत्रं सन्निपातज्वरे भवेत् ॥

यस्येक्षुरससङ्काशं सूत्रं नेत्रे च पिच्छरे ।

रसाधिकं विजानीयान्निर्दिशेत्तस्य लङ्घनम् ॥

Colophon.

समाप्तिस्त्रयकं वाक्यं नास्ति ॥

विषयः । आयुर्वेदस्य लक्षणकथनमुख्येनायुर्वेदागमस्यास्योत्पत्तिविवरणम् । वेदाङ्गलक्षणम् । शिष्यलक्षणम् । परिषत्तलक्षणम् । वैद्यलक्षणम् । चिकित्सालक्षणम् । असद्वैद्यलक्षणम् । सद्वैद्य-प्रशंसा । द्रव्याणां गुणदोषनिरूपणम् । रोगिणां गुणदोषयोर्द्विविधचिकित्सा । आतुरलक्षणम् । त्रिविधोषधनिरूपणम् । सप्ताशय-सप्तधातु-सप्तोषधातु-सप्तलगादीनां परस्परलक्षणम् । शरीर-दोषाणां लक्षणम् । तेषां स्थाननिरूपणम् । प्राकृतविकृतसंज्ञकानां दोषाणां कर्मनिरूपणम् । स्त्रीपुंसभेदेन शरीरस्थैरन्यनिरूपणम् । धातूनां कर्मनिरूपणम् । धातूनां दृढिच्यजनितरोग-निरूपणम् । तेषां चिकित्सानिरूपणम् । पञ्चेन्द्रियनिरूपणम् । तेषां प्रत्येकस्य गुणनिरूपणम् । पुरुषलक्षणम् । शुक्रभेदेन स्त्रीपुंससंज्ञकनिरूपणम् । तेषां सालिकादिभेदेन गुणदोषभेद-कथनम् । वातपित्तादि सप्तधा प्रकृतिलक्षणम् । अतिह्रस्वादिनिन्दिताष्टपुरुषनिरूपणम् । अति-ह्रस्वादिपुरुषगतरोगविशेषनिरूपणम् । तत्तद्रोगप्रशसनोपायकथनम् । ऋतुभेदे वातादिदोषाणां प्रकोपकथनम् । तेषां हेतुकथनम् । कुपितलिङ्गनिरूपणम् । तेषां कर्मनिरूपणम् । विगुण-वातादिनिरूपणम् । प्रज्ञापराधस्य लक्षणम् । तस्य व्याधिकारणत्वं तच्चिकित्सा च । पद्धिधा-हारनिरूपणम् । लघुगुरुद्रव्याणां मात्रानिरूपणम् । सुस्वाचारनिरूपणम् । ऋतुभेदे आहारतीय-द्रव्यभेदनिरूपणम् । षड्रसनिरूपणम् । आयुःपरीक्षणम् । शिरासकललक्षणम् । सूत्रलक्षणञ्चेति ।

No. 343. वैष्णवगीता. Substance, country-made paper, $11 \times 4\frac{1}{2}$ inches. Folia, 8. Lines, 8 on a page. Extent, 128 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Tripurā Agartālā Vṛddhanagara, Paṇḍita Mineçvara Sārbabhauma. Appearance, new. Verse. Generally correct.

Beginning. श्रीराधाकृष्णाभ्यां नमः ।

अथ वैष्णवगीता ।

श्रीसूत उवाच ।

एकदा नैमिशारणे केवलं पुरुषं श्रुतम् ।

प्रेममाश्रित्य संस्तुत्य पप्रच्छ पार्थसत्तमः ॥

अर्जुन उवाच ।

वैष्णवानां गतिं कृष्ण कथयस्व महाप्रभो ॥ इत्यादि ।

End. विसन्ध्यं यः पठेन्नित्यं अष्टाभक्तिसमन्वितः ।

जीवमानः सुखं याति श्रुत्वा मुक्तिपदं लभेत् ॥

Colophon. इति श्रीकृष्णार्जुनसंवादे वैष्णवगीता सूतोपाख्यानं समाप्तम् ॥

विषयः । श्रीकृष्णार्जुनसंवादच्छलेन वैष्णवानामेव सर्वोत्तमलक्षणम् ।

No. 344. वैष्णवरहस्यम्. Substance, country-made paper, 12×5 inches. Folia, 7. Lines, 9 on a page. Extent, 284 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāṭhālpādā vid Naihāṭi, Paṇḍita Rāmatāraṇa Thākura. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. श्रीराधाकृष्णौ जयतः ।

श्रीगोविन्दं त्रिजगन्मन्दसन्धोऽनन्दमन्दिरम् ।

यन्दे हृन्दावनानन्दं श्रीराधासङ्गनन्दितम् ॥

श्रीराधाकृष्णौ जयतां

जयति विश्व ... भक्तहृन्मन्दसन्धितो निगूढवेशः ।

कीर्त्तनयश्रवितानायासः कृष्णो यद्विगौरः ।

इह शत्रु सकललोकहितवतारो भगवान् श्रीशचीनन्दनः कलियुगे परम-
धर्मप्रवर्त्तनाय ... वेद्येनावतार । इत्यादि ।

End. ततो महाप्रभुः स्वपार्श्वैः सह भगवद्भजनमार्गं प्रवर्त्तयामास ... रागा-
न्मानां विषयवैदृष्याशोधनामकृतं सञ्ज्ञासः सञ्ज्ञासाधनपावनो भक्तहृन्मन्दसन्धितो
नीलकण्ठमनुससार ।

प्रभुना कथितं यद्यद्रक्ष्यं वैष्णवान्वये ।
 तदेव लिखितं किञ्चिन्न तु स्वमतिवैभवात् ॥
 भवभयमपहर्षं कृष्णचैतन्यनामा
 स्वयमपि चरिनाम प्राद्ययन्नपहीयः ।
 अनुचरणयुक्तो भक्तवेशयतारो
 तमहमखिललोकत्राणहेतुं नमामि ॥ ० ॥

Colophon. इति वैष्णवरक्षस्ये साध्यसाधनो नाम चतुर्थः प्रकाशः ॥३॥ समाप्तसाधं ग्रन्थः ॥

विषयः । रामोपदेशनिरूपणम् । गुह्यपदाशयनिरूपणम् । आराध्यनिर्णयः । साध्य-
 साधननिरूपणञ्चेति ।

No. 345. व्यवस्थासारसंग्रहः . By रामगोविन्दशर्मा . Substance, country-
 made paper, 14×2 inches. Folia, 89. Lines, 7 on a page. Extent, 2,422
 lokas. Character, Bengali. Date, P Place of deposit, District Dhākā,
 Post Office Pilkhānā, Vāḍḍānagara, Paṇḍita Kailāsacandra Tarkaratna.
 Appearance, old. Prose and verse. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

गुरोः पादयुगं नत्वा रामगोविन्दशर्मणा ।
 क्रियते बालबोधाय व्यवस्थासारसङ्ग्रहः ॥
 तत्रादौ तिथिव्यवस्था निरूप्यते । तिथिस्तु द्वादशभिर्भागैश्चन्द्रक्रियोपलक्षितः
 कालविशेषः । तदेव चान्द्रमसं दिनम् । यथा,—
 अर्काद्विनिःसृतः प्राचीं यद्यात्यहरश्चः शशी ।
 भागैर्द्वादशभिस्तत् स्यात् तिथिचान्द्रमसं दिनम् ॥ इति सूर्यसिद्धान्तात् ।
 तत्त्रिंशता चान्द्रो मासः । स च द्विविधः सुखो गौणश्च । इत्यादि ।

End. दत्तकश्च स्वयंदत्तः कृषिः कृत एव च ।
 अपविडाश्च ये पुत्राः भरणीयाः सदैव ते ॥
 भिन्नगोत्राः पृथक्पिण्डाः पृथक् वंशकराश्च ये ।
 स्तनके स्तनके चैव अष्टाशौचस्य भागिनः ॥ इति ॥
 विषयं स्मृतिशास्त्रेषु यदुक्तं बुद्धिविभ्रमात् ।
 तत्कथं कथया शीर्षं स्मृतिशास्त्रविशारदैः ॥

Colophon. इति बालिचामटग्रामनिवासि चट्टवंशज-श्रीरामगोपालचक्रवर्त्यकान्त-श्रीराम-
 गोविन्दशर्मविरचिते व्यवस्थासारसंग्रहे अष्टौचव्यवस्था समाप्ता ।

विषयः । अत्रादौ तिथिस्वरूपादिनिरूपणम् । तिथिद्वैधव्यवस्थादिः । जन्मतिथिनिरूपणम् । प्रतिपदादि तिथिषु प्रत्येकं ह्यत्यविशेषव्यवस्थादिः । संक्रान्तिनिरूपणादिकम् । अथ अङ्गुत-
निरूपणम् । तत्र तत्र व्यवस्थादिः । उद्वाहव्यवस्थादिः । शौर्द्धदेहिकव्यवस्थादिः । तत्र प्रेत-
तर्पणादिविधानम् । अशौचान्नादितीयदिनकृत्यनिरूपणम् । आहविधिः । सर्पिण्डोत्तरणविधिः ।
दधोऽङ्गुर्गादिविधिश्च । अथ आभ्युदयिकयाज्ञकालादिः । नवाम्रविधिः । मृताहविहितयाज्ञ-
कालादिश्च । अथ प्रायश्चित्तव्यवस्थादिः । अशौचव्यवस्थादिश्चेति ।

No. 346. व्युत्पत्तिविचारः . Substance, country-made paper, 20×5 inches. Folia, 47. Lines, 8 on a page. Extent, 1,692 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naihāṭi, District 24-Parganās, Paṇḍita Candrakānta Vidyārātṇa. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. नमः शिवाय ॥ अनुमित्यर्थकधातुयोगे विधेयत्वं द्वितीयार्थः । तेन वज्रादि-
पञ्चकानुमितिपरस्य वज्रिमनुमिनोमीत्यादिवाक्यस्य न प्रामाण्यं । यदि च
वज्रिसाध्यकपर्वतपञ्चकानुमितिपरस्य वज्रिमन्त्रेण पर्वतमनुमिनोमीत्यादि-
वाक्यस्यापि प्रामाण्यमनुमन्यते तदा तादृशधातुयोगे उद्देश्यत्वमपि द्वितीयार्थः ।
इत्यादि ।

End. इत्यञ्च कपोतमावृत्तिपत्रत्वादिपर्याप्तावपि अतिरिक्तपत्रिकपोतत्वावच्छिन्न-
निर्व्याहान् कपोतशसादावपि कपोतादिव्यवहारोपपत्तिपर्याप्तमतिप्रसक्त-
धर्मस्य तदनवच्छेदकत्वे गत्यन्तरं चिन्तनीयम् ॥ * ॥

Colophon. इति व्युत्पत्तिविचारः ।

विषयः । कालमावादियोगजद्वितीयादीनां तथान्येषामपि व्युत्पत्तिविचारमुखेन कर्तु-
करणादिव्युत्पत्तिविचारः ।

No. 347. व्रतकालविवेकः . By शूलपाणिमहामहोपाध्यायः . Substance, country-made paper, 19×5 inches. Folia, 9. Lines, 8 on a page. Extent, 328 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1737. Place of deposit, Naihāṭi, District 24-Parganās, Paṇḍita Haraprasāda Ṣāstri. Appearance, tolerable. Prose and verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो नृणेशाय ।

मानासुनिमतद्वैधज्ञातसंशयलक्षणः ।

व्रतकालविवेकोऽथं क्रियते शूलपाणिना ॥

नच दीर्घकालानुपालनीयतमदितिकर्तव्यताकलापसहितनियतसङ्कल्पविषयो
व्रतमिति व्रतलक्षणम् । इत्यादि ।

End. कालविशेषानियन्तवच्च न तस्य प्रतिष्ठापूर्वोक्तद्वयशीर्षे फलार्थिभिरित्यनेन
काम्यस्यैव प्रतिष्ठाविधानात् । कालविशेषानियन्तते तदसम्भवाच्च । प्रतिष्ठा-
विधानञ्च प्रतिष्ठाविवेकेऽनुसन्धेयमिति ॥ ० ॥

Colophon. इति साउद्धियान महामहोपाध्याय-श्रीशूलपाणिविरचितो व्रतकाल-
विवेकः समाप्तः ॥ ० ॥
मुनिरामसिन्धुचन्द्रे शाके नभस्य षष्ठदिने ।
आलिलेख विवेकेदं (?) जयनारायणद्विजः ॥

विषयः । व्रतानुष्ठानम् । गृहोत्तमताकरणे दीपप्रतिः । व्रतभङ्गप्रायश्चित्तम् । व्रतानुष्ठाने
विहितकालः । लक्ष्मिमासप्रसौव्रतादयः । कार्तिकेयव्रतविधिः । प्रतिष्ठाकालश्चेति ॥

No. 348. शक्तितन्त्रम् । Substance, country-made paper, 14×4 inches.
Folia, 41. Lines, 8 on a page. Extent, 615 ślokaś. Character, Bengali.
Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura, Ichāpurā,
Paṇḍita, Devidāsa Cūḍāmaṇi. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning. श्रीभगवत्युवाच ।
शक्तेर्नामशतं ध्यानं मन्त्राश्च विविधाः श्रुताः ।
इदानीं श्रोतुमिच्छामि साधनं सर्वसिद्धिदम् ॥
स्थानं कालं तथा माहां यच्चान्यच्छक्तिसम्भवम् ।
अस्पाद्यासेन सिध्यन्ति येन तत् कथ्यतां प्रभो ॥
इत्यर उवाच ।
शृणु देवि प्रवक्ष्यामि सावधानावधारय ।
गुप्ताद् गुप्ततरं देवि साधकानां सुखायहम् ॥
एकलिङ्गे श्मशाने वा शून्यागारे चतुष्पथे ।
शवस्योपरि मुण्डे वा जले वा कण्डपूरिते ॥
सङ्ग्रामभूमौ योनौ वा स्थले वा निर्जने वने ।
पञ्चक्रोशान्तरे यत्र न लिङ्गान्तरमीक्ष्यते ॥
तदेकलिङ्गमाख्यातं तत्र सिद्धिरनुत्तमा ।

विश्वमूले नदीतीरे गुहायाश्च शिवालये ॥
निष्कृद्गमण्य चैव कूर्मे धात्रीतले तथा । इत्यादि ।

End. मय्यन्तु चाभिषेकेण शक्तिवीजेन ताडिताः ।
विश्वानिला महारोगा ङाकिम्यभिभवास्तथा ॥
घोराभिषाराः क्रूराश्च पद्मा रोगास्तथैव च ।
मय्यन्तु चाभिषेकेण कालीवीजेन ताडिताः ॥
मय्यन्ति विपदः सर्वाः सम्यदः सन्तु सुखिराः ।
अभिषेकेण शाक्तेन पूर्णाः सन्तु मनोरथाः ॥

Colophon. इति शक्तितन्त्रे शक्त्युपन्यासे त्रयोदशः पटलः ॥

विषयः । (प्रथमतः सप्तमं पटलं यावत् नोपलभ्यते ।) अष्टमे पटले, सिद्धियोग-
निरूपणम् । आकर्षणस्तम्भनादिषु कर्मासु ऋतुभेदकथनम् । तत्र दिङ्मनियमादिकथनम् ।
मारणादौ साक्षाद्विधानकथनपूर्वकं उपविधिः । आसनादिविधिश्च । नवमे पटले, श्वसाधन-
विधिः । तत्र विश्वरादितिकर्तव्यताकथनञ्च । दशमे पटले, कुलाचारविधिः । तत्र कुलनारी-
लक्षणादिकथनम् । तनूजादिविधिः । कुलवृत्तादिविधिश्च । एकादशे पटले, दूतीयागविधिः ।
तत्र सम्निदासवयोर्विधिः । सम्निदादिशोधनविधिः । पञ्चमकारविधिः । शक्तिनिरूपणञ्च ।
द्वादशे पटले, कुलीनानां पुरस्करणविधिः । कुमारीपूजनविधिः । पञ्चमकारेण अन्तर्यजन-
विधिश्च । त्रयोदशे पटले, शाक्ताभिषेकविधिः । ततो विद्येयत इति कर्तव्यताकथनञ्च ॥
इति श्रम् ।

मन्त्रमेव नयते

No. 349. शनिक्लोत्रम् (स्कन्दपुराणीयम्). Substance, country-made paper, 6 × 2½ inches. Folia, 9. Lines, 5 on a page. Extent, 79 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāthālpādā vid Naihāṭi, Paṇḍita Govinda Candra Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः श्रीरामचन्द्राय । ॐ नमः शनैश्वराय ।

प्रणम्य देवदेवेशं सर्वपद्मनिवारणम् ।

शनैश्वरस्य शान्त्यर्थं चिन्तयामास एव च ॥

शुभिष्ठिर उवाच ।

देवदेव जगन्नाथ पञ्चपीडां निर्वाशनम् ।

सौरे पीडाविनाशाय उपायं वद मे प्रभो ॥ इत्यादि ।

End. य इदं प्रातस्तुत्याय शनिवारि पठेन्नरः ।
 पूजयित्वा शनिं वापि तस्य तुष्यति भाष्करः ॥
 सर्वाभौष्टप्रदो नित्यं भविष्यति न संशयः ।
 सर्वेषामेव वर्षाणां शनिपूजा विधीयते ।
 शृङ्गेणापि विशेषेण कर्त्तव्यमिति चादरात् ॥

Colophon. इति स्कन्दपुराणे रेवाखण्डे शनैश्चरस्त्रीचं समाप्तम् ।
विषयः । नवमपदान्तर्गतशनैश्चरग्रहस्य स्तोत्रम् ।

No. 350. शब्दघोषा . Substance, country-made paper, 18 × 2½ inches Folia, 41. Lines, 8 on a page. Extent, 1,230 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naihāṭi, District 24-Parganās, Paṇḍita, Hara-prasāda Cāstri. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. (अस्य प्रथमपत्रं नास्ति तेन द्वितीयपत्रस्य प्रारम्भवाक्यम्) स्त्रीपुंनपुंसकानि हि लिङ्गानि शब्दसंस्कारमात्रोपयोगीनि लोकवृद्धानि धर्मान्तराणैव भेदे-
 नोपादीयन्त इति शब्दसंस्कारमात्रोपयोगीनौत्यनेन लोकव्यवहारोपयोगीनि व्यावर्त्तन्ते ॥ अथ प्रथमतःकारान्तानि लिख्यन्ते ॥ इत्यादि ।

End. खण्डितत्वात् शेषो नास्ति ।

विषयः । अजन्तवृत्तानादिशब्दरूपनिरूपणम् ।

No. 351. शब्दरत्नम् . By रामशरणाः . Substance, country-made paper, 14 × 3 inches. Folia, 7. Lines, 8 on a page. Extent, 139 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Post Office Vaidyervāzār Sātbhoyopādā, Paṇḍita Nilakamala Smṛtibhūṣaṇa. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

शब्दत्रक्ष्मण्यौ नत्वा शब्दशस्त्रं विलोकयन् ।

श्रीरामशरणो वक्ति शब्दरत्नं समाप्ततः ॥

तत्र प्रकृतिप्रत्ययाभ्यामर्थस्य वाचकः शब्दः । श्व गतौ बाहुलकम् दः । तथा चामरे । शस्त्रे शब्दस्य वाचक इति । स च षोडश भवति ।

शक्तौ लाक्षणिको रूढो योगरूढश्च यौगिकः ।

क्वचित् यौगिकरूढश्च शब्दः षोडश निगद्यते ॥ इति शब्दशक्तिप्रकाशिका ।

तत्र शक्त्यर्थप्रतिपादकः शक्तः । शक्तिश्च शब्दानां मुख्ययापारः । शब्दनिष्ठो
यो मुख्ययापारो भगवत्सङ्केतोऽस्माच्छब्दाद्यमर्थो बोध्य इति ईश्वरेश्वर-
रूपः सैव शक्तिरित्यर्थः । तद्विशिष्टस्यार्थः शक्त्यः तत्प्रतिपादकः शक्तो
वाचक इति यावत् । इत्यादि ।

End.

तथैव सर्वे युगपत्पदार्थाः परस्परैकान्वयिनो भवन्ति । परं तु
यद्युपदाकाङ्क्षितं योगं समिधानं प्रपद्यते ।

तेन तेनावितः स्वार्थः पदैरेवावगम्यते ॥

तथाच खण्डवाक्यार्थबोधानन्तरं तथैव पदार्थस्युक्त्या महावाक्यार्थबोध
इत्याहुः । तात्पर्यं वक्तुरिच्छा च यदि तात्पर्यं शब्दबोधकरणं न स्यात्
तदा सैवमानय इत्यादौ कचिदशस्य कचित् पूरणस्य बोधो न स्यात् ।
न च तात्पर्यप्राप्त्यप्रकरणादीनामेव शब्दबोधे कारणत्वमस्तीति वाच्यम् ।
तेषामननुगमात् तात्पर्यज्ञानजनकत्वेन तेषामननुगमे तु तात्पर्यज्ञानमेव
लाघवात् कारणमिति स्थितम् ॥

Colophon.

इति शब्दरत्नं सम्पूर्णम् ॥

विषयः । अत्र प्रथमं शब्दलक्षणम् । ततो बहुयोगिकादिभेदेन शब्दस्य पञ्चिधत्वकथनम् ।
आकाङ्क्षायोग्यतासन्निष्कष्य लक्षणादिनार्थबोधभेदकथनम् । लक्षणाया जहत्स्वार्थाजहत्-
स्वार्थेति द्विविधभेदकथनम् । लिङ्गस्य शुद्धमिश्रसंकीर्णविधोपसर्जनान्यक्तेति षड्विधभेदकथनम् ।
शब्दानां शब्दबोधकथनञ्च ॥

मन्मथेव नयते

No. 352. शब्दशक्तिप्रकाशिकाटिप्पणी. By लक्ष्मणकान्तविद्यावागीशः. Sub-
stance, country-made paper, 22×4 inches. Folia, 150. Lines, 10 on a
page. Extent, 7,162 śloka. Character, Bengali. Date, ? Place of
deposit, District Dhākā, Vikramapura, Ichāpurā, Paṇḍita Vrajanātha
Vidyaratna. Appearance, new. Prose. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

योगेश कं गतं चिरं हिमगिरिः शृङ्गे कुटीरे प्रिये
योगार्थं किमृतास्ति कौचरमणी तत्रेति सभाषणम् ।
श्रुत्वा ह्यसमन्वितं गिरिस्तुतागौरीशयोर्मेनका
तत्रास्तीति वदन् सलज्जहृदयो मां पातु लम्बोदरः ॥
न्यायालङ्कारगुणं विसुवनजनकश्रीपतीशेन जुष्टं
तुष्टं धीरेषु रुष्टं सततमविदुषां श्यामलं सामग्रीतम् ।

ज्ञातं तातं नितान्तं सदृशमसदृशं मादृशं साधुसदृशं
 श्रौतज्ञाच्च कालीचरणसरस्वतं ग्रन्थमादौ प्रणम्य ॥
 ब्रह्मश्रीकृष्णकान्त + + सुत + जनप्रोक्तसत् पादपद्मा
 सानन्दानन्दमन्दस्मितमिलितवचोभाषणध्वस्तपापा ।
 किञ्चित्क्रोधात्मतापाहतरिपुकलितानिष्टचेष्टादिदोषा
 शिष्टाखर्वा विशिष्टा प्रभवतु जननी तारिणी मे नमस्सा ॥
 न्यायार्थस्थितिदृष्टिसंहतिविधेर्हेतुं सुकृत्या युतान्
 धीरानुच्चपदं बयन्तमयुतान् दुर्बुद्धिकान् मूढतान् ।
 वेदाख्यानसमुद्भूताखिलधरादित्यं मच्चानं मुदा
 श्रौतश्रीजगदीशमम कमलाधीशं नमस्याम्यहम् ॥
 न्यायसंसारपार्थाधिमागोपासकतारकम् ।
 रामनारायणं वन्दे तर्कपद्मानं गुह्यम् ॥
 धीरश्रीकृष्णकान्तेन विद्यावागीशसंज्ञितम् ।
 व्याख्यायते सतां तुष्टौ शब्दशक्तिप्रकाशिका ॥
 प्रणम्य भूमौ विनयेन मान्यान्
 धीरान् समस्तानिति वेदयामि ।
 अथैवमात्स्यमिदं विद्वांस्य
 प्रदर्शनीयं सुविभाज्य दूष्यम् ॥

मङ्गलाचरणपूर्वकनिर्जलतत्कारिकावलीं व्याख्यातुं प्रेक्षावत्प्रवृत्तये शिष्य-
 शिक्षायै च प्रयोजनाभिधेयसम्बन्धप्रतिपादकं पद्यमादौ निबध्नाति तर्क-
 मित्यादि । तर्को वितर्क आपत्तिरिति यावत् । तन्तं सिद्धान्तः । तथाच
 पूर्वपक्षं सिद्धान्तस्य जानता इत्यर्थः । इत्यादि ।

End.

अनादिरित्यस्य व्याप्तिमाह पुनः + + तीत्यादि । उत्सर्ग इत्यस्य व्याप्ति-
 माह स्वप्रवृत्तिरिति । अग्नि रुचि इत्यादि । कुत इत्याकाङ्क्षायामाह
 पुनः पुनः शोभते इत्यादि ॥ इत्याख्यातटिप्पणी समाप्ता । तद्धितस्य न्याय-
 समन्वितार्थकत्वेन विचारविधुरतयातिमुगमनया च टिप्पणीकरणे मदीय-
 प्रवृत्तिर्नीत्ययते । समाप्तस्यायं ग्रन्थः ॥

Colophon.

इति श्रीकृष्णकान्तविद्यावागीशमङ्गलाचार्यविरचिता शब्दशक्तिप्रकाशिका-
 टिप्पणी समाप्ता ॥

विषयः । जगदीशतर्कालङ्काररत्न-शब्दशक्तिप्रकाशिकायाः प्रवृत्तिप्रत्ययार्थविचारात्मकग्रन्थस्य
 व्याख्यानम् ।

No. 353. शब्दशास्त्रविहतिः . By रघुनन्दनशिरोमणिः . Substance, country-made paper, 12×2½ inches. Folia, 85. Lines, 9 on a page. Extent, 3,394 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamanasimha, Serapura, Paṇḍita Candrakānta Tarkāṅkara. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

प्रणम्य परमं देवं ... चिन्तनन्दनम् ।

करोमि शब्दशास्त्रस्य विहतिं प्रस्फुटां शुभाम् ॥

समर्थास्तत्ताभाय स्तुतिरलाय च द्रुतम् ।

कलापपूर्वतन्त्रस्य समुद्रः सेव्यतामयम् ॥

++++ समुत्सृज्य दूरतः खलु सेव्यताम् ।

पन्थोऽयं यत्नतः साधो मनोज्ञज्ञानहेतवे ॥

अथ छन्दनाः शब्दाः सर्ववर्ष्मणा कथं न व्युत्पादिताः वररचिना वा कथं व्युत्पादिता इति शिष्यजिज्ञासायां प्रतिपादयन्नाह वृत्तादिवदित्यादि ॥

End.

ज्ञा प्रत्यये विमोचने विभाषा विमोचनादन्यत्र न स्यादेतदर्थमपि सूत्रं स्यादिति पुनरिह ग्रहणम् । नु भोः । यद्यपौत्यादि । एते ननु भो विमोचन इति तुदादौ पाठो नास्ति इति बोध्यम् ॥ * ॥

Colophon.

इति रघुनन्दनभट्टाचार्यशिरोमणिलेखना शब्दशास्त्रस्य-विहतिः समाप्ता ।

बिषयः । कातन्त्रयाकरणस्य छन्दनाशस्य टीका ।

No. 354. शब्दसंग्रहमाला. By काशीश्वरः . Substance, country-made paper, 15×2½ inches. Folia, 56. Lines, 6 on a page. Extent, 2,344 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk, 1688. Place of deposit, Kāthāl-pāḍā viā Naihāti, Paṇḍita Rāmatārāṇa Thākura. Appearance, old. Verso. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

अपारसंसारपथोधिनावं

सरस्वती-कञ्जभवादिसेव्यम् ।

प्रणम्य पादाम्बुजमाह विष्णोः

काशीश्वरः शब्दनिकायमालाम् ॥

आङ्गलीति वनि वौडि वादाय वचनोष्णलः । (?)

अमरानुक्तविख्यात-शब्दसंग्रहमालिका ॥

श्वेतपत्रवरो ब्रह्मा हेमाङ्कः कञ्जनिर्जरी ॥ इत्यादि ।

End.

संक्षेपरन्ध्रयोः सन्धिः सारः शुक्ले धनेऽपि च ।

श्रेष्ठे धाम्नि च पुंसि स्यात् अरुः पर्यंतदेवयोः ॥

चाशनिर्दयोर्बन्धुरे स्यात् तालव्यदनसादिवत् ॥ ० ॥

इति सङ्कीर्णवर्गः ॥ ० ॥

Colophon.

इति काशीश्वरकृतौ शब्दसंग्रहमाला समाप्ता ॥ शकाब्दाः १६८८ ।

विषयः । नानार्थद्वयादिशब्दानां पर्यायबन्धः ।

No. 355. शब्दसाध्यप्रबोधिनी . By रमानाथचक्रवर्ती . Substance, country-made paper, 16×8 inches. Folia, 37. Lines, 10 on a page. Extent, 1,434 ślokas. Character, Bengali. Date, Bangābda 1264. Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura Vajrayoginī, Paṇḍita Dvārakānātha Tarkabhūṣaṇa. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः शिवायै नमः ।

शौरिं प्रणम्य देवस्य भक्त्यानुग्रहकाम्यया ।

क्रियते बालबोधाय शब्दसाध्यप्रबोधिनी ॥

तत्र तावदकारान्ताः । दाशरथिवाचको रामशब्दः पुल्लिङ्गः । रामः रामौ रामाः । रामं रामौ रामान् । रामेण रामाभ्यां रामैः । भिन्नविषयेऽपि निरवकाशतया ऐसा एत्वं बाध्यते । इत्यादि ॥

End.

अत्रावर्षादेव इति टीकाकृतोक्तमप्यष्टद्वयविषयकमिति बोध्यम् । मधु-
लिङ्गादीनां विरामे व्यञ्जनादौ च उल्लंभ्यतीति ॥

Colophon.

इति रमानाथचक्रवर्तिविरचिता शब्दसाध्यप्रबोधिनी समाप्ता ॥

वङ्गाब्दाः १२६४ ॥

विषयः । कान्तानुसारेण अकारान्तादिशब्दानां रूपकथनम् ।

No. 356. शब्दानित्यतारहस्यम् . By मधुरानाथतर्कवागीशः . Substance, country-made paper, 20×4 inches. Folia, 24. Lines, 8 on a page. Extent, 1,128 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naihāṭi, District 24-Parganās, Paṇḍita Haraprasāda Ḡāstri. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. (अस्य प्रथमपत्रचतुष्कं नास्ति तेन पञ्चमपत्रस्य प्रारम्भवाक्यं लिखितम् ।)
यदि च परमाणुपरिमाणे द्वाणुकपरिमाणापेक्षयापि नोत्कर्षोऽस्ति किन्त्वप-
कर्ष एव तस्यात्यन्तापकृष्टत्वेन सुप्रसिद्धत्वात् अधिकदेश्यापकत्वेनैव परि-
माणस्योत्कृष्टत्वमिति गुणकिरणावस्थामप्याचार्यैरभिहितत्वाच्च तदा तु सजा-
तीयेत्यनुपादाय तादृशोपाधिसमृद्धिप्रतियोगिकत्वेनापकर्ष एव विवक्षणीयः ॥
इत्यादि ।

End. यथाश्रुते अणुपरिमाणादेरपि व्यावर्तनादसङ्गतेः । पक्षेतरत्वादिति पक्षेतरत्व-
तुल्यत्वादित्यर्थः । ननु सन्नु वर्णा नित्यास्तथापि पदवाक्यवेदा नित्या एव
इत्यत आह यदा चेति । तत्सन्दोहरूपस्य पदसमूहरूपस्य ॥

Colophon. इति शब्दपरिच्छेदरहस्ये शब्दानित्यतारहस्यं सम्पूर्णम् ॥ * ॥

विषयः । तत्त्वचिन्नामण्यन्तर्गतस्य शब्दाख्यतुरीयखण्डस्य कश्चिदंशोऽयं । अत्र च नाना-
विधन्याययुक्तिकीपन्यासमुखेन शब्दानित्यत्वं प्रदर्शितम् ॥

No. 357. शब्दाप्रामाण्यरहस्यम् . By मथुरानाथतर्कवागीशः . Substance,
country-made paper, 17×3½ inches. Folia, 63. Lines, 8 on a page.
Extent, 2,835 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit,
District Pharidpur, Post Office Palang, grāma Dhānukā, Paṇḍita Rajani-
kānta Tarkaratna. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

न्यायाम्बुधिरुतसेतुं हेतुं श्रीराममखिलसम्यक्तेः ।

तानं त्रिभुवनगीतं तर्कालङ्कारसादरान्नत्वा ॥

श्रीमता मथुरानाथतर्कवागीशश्रीमता ।

विशदीकृत्य दर्शने तुरीयमणिफकिताः ॥

आन्वितिकीपण्डितमण्डलीषु

सत्ताण्डवैरध्ययनं विनापि ॥

मदुक्तमेतत् परिचिन्त्य धीरा

निःशङ्कमध्यापनमातनुध्वम् ॥

प्रत्यक्षादिप्रमाणवधं निरूपितम् । इदानीं चरनप्रमाणं शब्दो निरूपणीयोऽतः

शिष्यावधानाय प्रतिजानीते अथेत्यादिना । अथ उपमाननिरूपणानन्तरक्षण-

निष्ठः शब्दः शब्दप्रमाकारणम् । यथाश्रुतेऽग्रे प्रमाणशब्दलक्षणकारणस्यार्था-

न्तरापत्तेः । निरूप्यत इति निरूपणं लक्षणस्वरूपप्रामाण्यादिभिर्ज्ञापनम् ।

लक्षणस्वरूपप्राप्तादिप्रकारकज्ञानानुकूलो व्यापार इति यावत् । आख्यातस्य च विषयत्वमर्थः । तथाच उपमानविशेष्यकलक्षणस्वरूपप्राप्तादिप्रकारक-ज्ञानानुकूलव्यापारानन्तरक्षणनिष्ठाभिन्नो यो लक्षणस्वरूपप्राप्तादिप्रकारक-ज्ञानानुकूलो व्यापारस्तद्विषयः प्रमाणं शब्द इत्यन्वयः । अथ पदस्य लुप्त-द्वितीयाविभक्तिकस्य निरूपणक्रियाविशेषणतया श्लोकं पचनीत्यादिवद्भेदस्य संभर्गमर्थादावललभ्यत्वात् । मान्नः क्रियाविशेषणत्वस्यले अभेदान्वयबोधस्यैव साक्षाद्वत्त्वात् । व्यापारस्य शब्दप्रयोग एव तद्विषयता व्यापारानुबन्धिनी । तेन शब्दस्य निर्विषयकत्वेऽपि न चतिः ॥ इत्यादि ॥

End.

ननु श्रुतपदेभ्य एव तात्पर्यप्रज्ञात् पूर्वं कर्मत्वादौ घटादिमत्त्वानुभवः स्यादित्यत आह । पदानीति सम्भूय तात्पर्यप्रज्ञेण समं मिलित्वैव तथाचा-न्योन्याश्रय इति भावः । इदमुपलक्षणम् । विशिष्य तत्परलप्रज्ञस्य हेतुत्वे शब्दमात्रस्यानुवादकतापत्तेश्चेत्यपि बोध्यम् । अतएवेति एतादृशतात्पर्यप्रज्ञस्य शब्दधीहेतुत्वादेवेत्यर्थः । न तु प्रकरणादिज्ञानस्य हेतुत्वादिति । विनि-गमनेति । शक्तिजन्योपस्थित्यादेरितरसकलकारणस्याविशिष्टत्वेऽपि कदाचि-देकमर्थमादायैवान्वयबोध इत्यर्थः । तदनुपपत्तिरिति अतएवेत्यनुषङ्गते एवकारोऽप्यर्थः । तात्पर्यानुपपत्तिरपीत्यर्थः लक्षणाबीजमिति छीः (?) प्रवेश्ये-त्यादौ शक्त्या वाक्यार्थस्मरणस्य वाक्यार्थयोग्यतादिज्ञानस्य सत्त्वेऽपि लक्ष्यार्थ-स्यैवान्वयबोध इत्यत्र नियामिका इत्यर्थः । तदानीं शक्त्याऽन्वयबोधाभावे नियामिका इति तु फलितार्थः । तथाच न तादृशसिद्धान्त्याघात इति भावः । तदभावादिति अतएवानुषङ्गते पचति पद इति प्रयुक्त इति शेषः । स्मृतेति अन्योक्त ..... स्मृतेत्यर्थः शब्दस्य लोकवेदनाधारणशब्दस्य प्रमाणा-न्तरत्वमित्यनुमानादिभिन्नत्वेन न गृहीतग्राहिस्त्वार्थानुभवजनकत्वमित्यर्थः ॥

विषयः । प्रत्यक्षानुमानोपमानशब्दाः प्रमाणमित्यादिचतुर्विधप्रमाणं नैषाधिकसम्मतम् । वैशेषिकनये प्रत्यक्षानुमानमेव प्रमाणं शब्दोपमानागमनुमानगतार्थत्वादिति मतं दूषयितुं शब्दस्य दृश्यप्रमाणत्वं व्यवस्थापयति शब्दाप्रामाण्यग्रन्थेनेति संचेपः ॥

No. 358. शाक्तामोदः. By भङ्गरद्विज्ञार्थः. Substance, country-made paper, 19×5 inches. Folia, 13. Lines, 10 on a page. Extent, 471 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura Mājhapāda, Bābu Rasavihārī Rāya. Appearance, new. Prose and verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

कण्टकाक्षीनाले करिकरभक्तुभक्तनयुगे
 शरद्राकाखर्त्रीकृतवचनचार्वीं स्मरन्तरे ।
 प्रसीदांस्तन्वन्ती दधति खड्गपाशाङ्कुशधनुः
 परिचीणा मध्ये वसतु सम चेतस्व पदे ॥
 योगिध्येयममोघपत्तरसिजद्वन्द्वं परामोददं
 मृदानां दयया गुरोर्हृदि सदा भानूपमं मोक्षदम् ।
 मत्वा शङ्करनामको द्रविडजः सिद्धेः परैकायनः
 पुष्टौ सन्ननुते हरस्य वचनान्याहृत्य तन्नादिकम् ॥
 क्षमपानरते मद्भ्यं यदुक्तं यक्षयामले ।
 शिवोक्तञ्च तथा तन्त्रं यामलादौ विशेषतः ।
 साधनं संप्रवक्ष्यामि सेतुवन्मे मत्तोदधौ ॥
 रघुवंशसमुद्भूत श्रीरामचन्द्रसन्निधौ ।
 कथितं श्रयैर्यद्यदाशुसिद्धिप्रदायकम् ॥
 कामरूपे योनिपौठे शङ्करस्य पदद्वयम् ।
 स्पृष्ट्वा काव्या मन्त्रादेव यद्युदुक्तमनुत्तमम् ॥
 यदुक्तं नागभट्टेन तथा सारसमुच्चये ।
 श्यामाताराविलासे च तत्त्वचिन्तामणौ यथा ॥
 कल्पद्रुमे मन्त्रादेव्या गौलतन्त्रे शिवेन यत् ।
 ललितासालिनीयक्षसद्रयामलमव्ययम् ॥
 तथा चान्यानि तन्त्राणि समालोच्य यथाविधि ।
 सारात्सारतरं वक्ष्ये कलौ सिद्धिप्रदायकम् ॥
 उल्लासे प्रथमे वक्ष्ये पूजाजपविधानकम् ।
 द्वितीये तु पुण्यार्थ्यां यामिन्यां मूर्तिदर्शनम् ॥
 दिव्यानाञ्च पशुनाञ्च भावभेदं तृतीयेके ।
 चतुर्थे देशदोषादिप्रतिबन्धनिरोक्षणम् ॥
 काम्यानां कर्मणां सिद्धिस्तथैव शुभलक्षणम् ।
 नायिकासाधनञ्चैव वक्ष्यामि पञ्चमे मतम् ॥

कुक्षार्णवे ।

आत्म-स्थान-मनु-द्रव्य-देश-शुद्धि-पञ्चमी ॥ इत्यादि ।

End.

जज्ञा मन्त्रस्य प्रावेशं चात्मभेदेन साधनम् ।
 कृत्वा देव्याः पदाम्भोजं दृश्यते शिवसत्तया ॥
 ब्रह्मजन्मक्रियायोगात् तत्रापि भानवे क्वचित् ।
 सुचिदृष्टं पूर्वचिह्नं जायते नात्र संशयः ॥
 (अतःपरं खण्डितम् ।)

विषयः । शक्तिपूजाविधिः । पञ्चशुद्धिकथनम् । तत्र आत्मशुद्धिप्रकारः । स्थानप्रकारः ।
 मन्त्रशुद्धिप्रकारः । द्रव्यशुद्धिप्रकारः । देहशुद्धिप्रकारः । पूजास्वतन्त्रम् । जपस्वतन्त्रम् । अथ मन्त्र-
 कथनम् । तत्र चौरमन्त्रकथनम् । दीपनोमन्त्रकथनम् । मन्त्रसिद्धिलक्षणम् । पूजाप्रयोगः ।
 जपादिविधयः । मन्त्रस्य स्वापकालादिः । ब्राह्मणादिवर्णभेदेन सेतुकथनम् । मन्त्रसेतुकथनम् ।
 कामकलाकथनम् । मन्त्रसङ्केतकथनम् । मन्त्रस्थानकथनम् । भूतलिपिकथनम् । चौरमन्त्रादि
 जपस्थानम् । अथ मन्त्रसाधकयोरेकत्वकथनम् । जीवतत्त्वकथनम् । मन्त्रशिष्टादिकथनम् ।
 अथ पुरस्सरणविधिः । तत्र स्थानकथनम् । भद्राभक्ष्यकथनम् । वर्ष्यावर्ष्यकथनम् । तत्प्रयोग-
 कथनम् । (अतःखण्डितम् ।)

No. 359. शिवरतन्त्रम् . Substance, country-made paper, 10×4 inches. Folia, 50. Lines, 9 on a page. Extent, 984 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhākā, at the Kālimathā at Ramnā. Appearance, old. Prose and verse. Incorrect.

Beginning.

श्रीगणेशाय नमः ।

श्रीशङ्कर उवाच ।

आदिनाथो ज्ञानादिषु कालक्षैवानिकालकः ।
 करालो विकरालश्च महाकालश्च सप्तमः ॥
 कालभैरवनाथश्च वटुकस्तदनन्तरम् ।
 भूतनाथो वीरनाथः श्रीकण्ठो द्वादशो मतः ॥
 एते कापालिकाः प्रोक्ता वीरतुम्बीसहाफलैः । (?)
 शिष्याणां सूर्यसङ्ख्या च तानां वष्मि संश्रुणु ॥
 नागार्जुनो जडभर्था हरिश्चन्द्रमृत्तीयकः ।
 सत्यनाथो मीननाथो गोरक्षश्चपटस्तथा ॥
 अवघटश्चैव वैराग्यः कन्याधारी भलम्बरिः ।
 मार्गप्रवर्त्तका ह्येते तद्वच्च मलयार्जुनः ॥
 एतदुक्तं शिवरात्रौ मन्त्राणां सिद्धिदायकम् । इत्यादि ।

End. भैरव मेरा दुसमनकी माड़ी पाकी गाहा वेरा मारण मारे तो गुण
गोरक्षयनीकी आस । १।५ अप १०००० । अष्टोत्तर शाल्की वकराका
करे काम दाहाम दिन ११ तव चलावे जव वकराकी कलेखी मदमन्त्र
पड़ी जाके धरी धारी और पाके जाप करे ॥

Colophon. इति श्रीशिवरतनं सम्पूर्णम् ।

विषयः । शिवरसिद्धिविधिः । तत्र क्वचित् क्वचित् हिन्दीभाषया मन्त्रादिश्च । अथ सर्व-
विपश्चिह्नरसिद्धिर्वालिमन्त्रादिः । योगिनीमन्त्रः । श्वेत्पालमन्त्रः । गणेशमन्त्रः । कालीमन्त्रः ।
वगलामन्त्रः । भैरवीमन्त्रः । विपुलासुन्दरीमन्त्रः । हेलकीमन्त्रः । मातङ्गीमन्त्रश्च । अथ डाकिनी-
शक्तिनी-भूत-सर्पादिभयनाशनमन्त्रः । उच्चाटनवशीकरणसामनादिमन्त्रः प्रयोगविधिश्च ।

No. 360. शिवताण्डवटीका. Substance, country-made paper, Folia,
60. Lines, 9 on a page. Extent 1,100 glokas. Character, Nāgara.
Date, ? Place of deposit, Benares Govardhanasārāi, Paṇḍita Vin-
dhyeṣvariprasāda Dube. Appearance, old. Correct.

Beginning. ॐ गणेशाय नमः । श्रीदक्षिणामूर्तये नमः ।

श्रीदक्षिणामूर्तिगुरुं प्रणम्य
तदीरित-श्रीशिवताण्डवाख्यम् ।

यन्नावलीमङ्गमपि पुनस्तां

व्याकुर्महे सज्जनरञ्जनाय ॥

पूर्वं मया विहितोऽङ्कः यन्त्रव्याख्या

खलैः सा पिहितानिभूयात् ।

अतः पुनः श्रीमदनूपभूप-

नियोगत स्नासपरां करोमि ॥

कः पुनरनूपभूप इत्याकाङ्क्षायां तदंशवल्लीमाह ।

वेनार्यं प्राप्यमार्के (?) हसति मद्यतीं जङ्गलं नन्दनवं

यः संसन्नकश्रीपदमथत्यमभूत् पर्विका नैर नास्ती । (?)

शूरः श्रीमान् वदान्यः शमदमसहितो नीतिशिक्षागुणैः

आद्यः सो व्यापिकीर्त्या जगति विजयते रायकल्याणमग्नः ॥

समजनि विक्रमनगरे राजा श्रीरायसिंहाख्यः

यस्मिन्नदति गजौघान् यज्जपतिभावं गतो विलोपीऽपि । इत्यादि ।

No. 361. शिवरहस्यखण्डः (स्कन्दपुराणीयः) (द्वितीयांशः) Substance, country-made paper, 12×5 inches. Folia, 60. Lines, 10 on a page. Extent, 1,950 ślokaś. Character, Nāgara. Date, ? Place of deposit, District Vīṣṇuḍā Kucckol, Bābu Yogīndranātha Śimha Deva. Appearance, tolerable. Verse. Incorrect.

Beginning. श्रीगणेशाय नमः । श्रीमदक्षिणामूर्तिशिवाय नमः ।

आगजाननपाथोजविकासनदिवाकरम् ।

विघ्नाद्रिकुलिशं श्रीमदेकदन्तं नमाम्यहम् ॥

सूत उवाच ।

पुनः प्रणम्य मुनयो जैगीषवो मधुमुनिः ।

स भक्त्या तारकारानि पुरारतेः कथाः शुभाः ॥

पप्रच्छ विनयोपेतस्तुल्यैकतजगत्तयः ।

सच्छास्त्रमानसोत्फुल्लप्रहृष्टवदनाम्बुजः ॥

धृतविपुण्ड्रभूत्यैव सवाद्यधवलान्तरः ।

वद्राक्षामलकोटिरः शम्भवापे रत्नस्तदा ॥

गणेषु देवसंघेषु मुनिव्रतेषु सन्नमाः ।

पद्मस्थान्दृशानन्दः षड्स्थं प्रेक्ष्य भक्तितः ॥

प्राञ्च स्मरारिमाशस्य ध्यानपूतहृदनरः । इत्यादि ।

End. देवैश्च वेदविधिना पुषपोत्तमेन

स्कन्देन गौरीमणा येन च पूज्यपादा ॥ ० ॥

अतःपरं खण्डितम् ।

विषयः । प्रथमाध्याये,—स्कन्दवाक्यम् । २ याध्याये,—देवैतपोवर्णनम् । ३।४ याध्याययोः,—अश्विकेश्वरपूजनादिः । ५ माध्याये,—अश्विकेश्वरप्रादुर्भावादिः । ६ षष्ठाध्याये,—शिवगौरीसंवादादिः । ७।८ माध्याययोः,—देवस्तवादिः । ९।१० माध्याययोः,—शिवगणनादिः । ११।१२ शाध्याययोः,—रत्नद्वीपवर्णनादिः । १३।१४ शाध्याययोः,—श्रीचक्रसौधवर्णनम् । १५ शाध्याये,—चिन्तामणिसौधवर्णनम् । १६।१७ शाध्याययोः,—श्रीचक्रवर्णनादिः । १८।१९ शाध्याययोः,—हिमाचलेश्वरसमागमः । २०।२१ शाध्याययोः,—देवीविचारदिः । २२।२३ शाध्याययोः,—कैलासदर्शनादिः । २४।२५ शाध्याययोः,—शिवरहस्यवाक्यादिः । २६।२७ शाध्याययोः,—दुर्वाससस्तपश्चर्यादिश्च । अतःपरं खण्डितम् ।

No. 362. शिवाचनमहारतम् . By गौड़शङ्कराचार्यः . Substance, country-made paper, 14×2½ inches. Folia, 3. Lines, 7 on a page. Extent, 63 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamanasimha, Serapura, Mādhavapura, Paṇḍita Gaṅgādhara Tarkasiddhānta. Appearance, old. Verse. Correct.

Beginning.

ॐ नमः शिवाय ।

संसारार्णवमग्नानां समुद्धरणहेतवे ।

शिवाचनमहारतं शङ्करेण वितन्यते ॥

यापारान् सकलास्त्यक्त्वा पूजयध्वं सदाशिवम् ।

निकटा इव दृश्यन्ते × × × नगरदुःखाः ॥ इत्यादि ।

End.

भूतशुद्धिं लिपिन्यासं विना चेत् साधनचरेत् ।

विपरीतफलं दद्यादभक्त्या पूजनं यथा ॥

Colophon.

इति गौड़भूमिनिवासि श्रीशङ्कराचार्यविरचिते शिवाचनमहारते प्रथमः प्रकाशः ॥ ० ॥

विषयः । शिवपूजाकालाकालाधारन्यासादिनिरूपणमुखेन पूजाविधिः ।

No. 363. शिशुपालवधटीका (नवमसर्गस्य कियदंशपर्यन्ता) By वल्लभदेवः . Substance, country-made paper, 13×3 inches. Folia, 148. Lines, 7 on a page. Extent, 3,431 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Pargana Sonārgā, Post Office Vaidyervāzār, grāma Sātbheyepādā, Paṇḍita Tārākānta Vācaspati. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो विनायकाय । श्रियः पतिरित्यादि । श्रियो लक्ष्म्याः पतिः स्वामी चरिर्नारायणः जगच्छासितुं आज्ञां कारयितुं वसुदेवसद्गनि वसुदेवमृचे वसन् चिरण्यगर्भाङ्गभूयं ब्रह्मपुत्रं सुनिं नारदाख्यं ददर्श दृष्टवान् । सुनिं कीदृशं अम्बरादाकाशादवतरन्तं अधः पतन्तम् । हरिः कीदृशः जगतां निवासो यत्र स जगन्निवासः । वसुदेवसद्गनि कीदृशे श्रीमति सलक्ष्मीके । श्रियः पतिरित्यन्वहरित्यवच्छेदार्थं कृतं मङ्गलाद्यै वा । वसन् ददर्शेति धातु-सम्बन्धे प्रत्यया इति साधु ..... अम्बरादवतरन्तं अम्बरसाश्रित्याधः-पतन्तं स्ववत्सोपे पञ्चमी वक्तव्या । अन्यथा आकाशस्यानवधिल्लात् भ्रुवसपाये-ऽपादानमिति पञ्चम्येव न स्यात् । अङ्गभूयस्यैवात्र वचिवशात् मानसेऽपि पुत्रे

वर्त्तते । सुवः संज्ञान्तरयोरिति क्षिप् । केचिदत्र स्तोके पञ्चान्तरमाहुः ।
 वसन्नि वरुणालये वसुद्रे । वसुदे धनदे । वसन् चरिर्मुनिं ददर्श चरिः
 कीदृशः श्रीमतिशासितुञ्जजत् । श्रीश्च सतिश्च ताभ्यां शासितुं शीलं येषां ते
 श्रीमतिशासिनः तान् तुञ्जनि हिंसन्ति ते श्रीमतिशासितुञ्जा दानवाः तान्
 गच्छन्ति श्रीमतिशासितुञ्जगत् क्षिपि रूपम् । अयन्ति तामिति श्रीः ... ..
 इत्यादिना क्षिपि दीर्घश्च पातोति पतिः ... .. त्यौषादिकः ॥ अतः सर्व-
 व्यापकत्वात् ... .. तथाचि तत्र नारदागमनेन ... .. कार्याचिप्र-
 मन्त्रादिस्मृत्तं वसुदेवसन्नि वसन्निति ... .. युधिष्ठिर-
 प्रीतये जगामेति भाविकार्यार्थस्मृत्तम् । अथः पतिरिति ... ..
 ... .. एवञ्च ध्वननद्वारा चतुर्थसर्गमारभ्य दशमसर्गपर्यन्त-
 सुदीपन ... .. स्वस्वार्थसन्निवेश वसन्तादिवर्षन-वनविहार जलक्रीडा
 तत्रद्वारे तत्रदुष्प्रकार-मधुपान-सुरतोत्कर्षः स्मृत्तः । अतः सर्व-
 व्यापकत्वा ... .. वस्तुनिर्देशः ॥ इत्यादि ॥

End.

अथ । सुतनोरभिसारिकायाः दक्षितोपगमे प्राणनाथभिसरणे सान्द्रतम-
 भतिनिविडं सन्तमसं गाढान्वकारः भयाय वासाय नाभवत् । तनौ शरीरे
 ... शुक्ला या रोमराजिस्तस्याः पथा वेपथवे कम्पाय नाभवत् । कथन्तर्हि
 नाभवदित्याह कार्यगुरुता प्रयोजनगौरवं प्रयोपकण्ठप्राप्तिलक्षणमवधार्य-
 निश्चित्य ... .. तेन कार्यगुरुतामवधार्य-
 चलिताया इत्यध्याहार्यं तत् समानकर्तृकता भवतीति सन्तमसमिति अव-
 समन्वेभ्यस्तम इति तमसोऽव्समासात् ॥ स घट्टगणसारासमृद्धः तमोभि-
 स्ततां व्याप्तां तनौ राविमधिगम्य प्राप्य द्युतिमपह्नीत् कान्तिमादरे । स क
 इत्याह । यः अङ्गप्रति दिवसेऽपि आदित्यतेजसा हेतुना न दृश्ये न दृष्टः
 यो दिवसेऽपि न दृश्यते स कथं राधौ दृश्यत इत्याह । लघवः प्राकृताः
 सलिनाश्रयतः कलुषाधारात् प्रकटीभवन्ति व्यक्ता जायन्ते । अल्पप्रमाणत्वात्
 लघुर्ग्रहगणः । तमःशून्यत्वात् राविर्मलिना । रजनी यामिनी तमोत्यमरः ।
 अनु । तेन समयेन प्रदोषाख्येन अवस्था नार्थः ॥ (इतः परं खण्डितम्)

विषयः । माघकविकृतस्य शिशुपालवधकाव्यस्य व्याख्यानम् । खण्डितत्वान्नाम ग्रन्थे
 ग्रन्थस्य ग्रन्थकर्तृत्वं नामनिर्देशोऽस्ति केवलं सर्गशेषेऽस्ति वल्लभसारटीकेति नाम ॥

No. 364. शिशुपालवधटीका (शिशुबोधिनी) By महेशशर्मा. Substance, country-made paper, 19×3 inches. Folia, 80. Lines, 8 on a page. Extent, 2,560 glokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Vākuṇḍa Viṣṇupura, Kārtika Candra Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः शिवाय ।

यत्पत्तपातल्लयतः प्रसभं जङ्गोऽपि
वाचस्पतिं सपदि दूकयितुं समर्थः ।
तद्गौरवं चरणमन्वहसादरेण
वाङ्मायमानसभवेः प्रणमामि भावैः ॥
छण्णाख्यं प्रणमामि धाम दिविषन्मन्दारमाला गल-
ङ्गाराधङ्गमकरन्दहृन्दिशिश्नीपादपीठान्तकम् ।
यत्पानन्त्रा शुपातमेव जगतां दृष्टिस्थितियापदः
कर्तुं ते तु सुरा धिभूतिरतुला ब्रह्माच्युतशम्भकाः ॥
यद्यपि बहवो ग्रन्थाः सन्ति संहान्ती निगूढभावाद्याः ।
तदपि च शिष्यचित्तैषी कुर्वते टीकां स्फुटां द्विजः कश्चित् ॥
वस्तुनिर्देशप्रारम्भकं महाकाव्यलक्षणं सम्पादयन् प्रतिसर्गान्तश्लोके चिह्नतया
श्रीशब्दं प्रयुज्जानः शिशुपालवधस्यैव भगवच्छ्रीकृष्णोत्तेजनार्थं भगवत्पाक-
शासनप्रेरितस्य देवर्षेर्भारदस्य दर्शनं प्रथमतो ग्रन्थल्लु प्रक्रमते । अथः ।
इत्यादि ।

End. उपालक्ष्यमाह । ननु हे श्रीकृष्ण त्वं धरस्य पर्वतस्य उदन्ता श्रीगोवर्धनो
भवता उद्धृत इति सर्व्वत्र जगति भुवने प्रतीतः स्थातोऽसि तत्तदा अतिभरं
मां किं अधः प्रापयिषुः पातालं प्रापयितुमिच्छुः । किं प्रभू । यो धरस्योदन्ता
स कथं धरमधः प्रापयतीति प्रश्नार्थः ॥ शिखरिणीवृत्तम् ॥ ० ॥

Colophon. इति श्रीमहेशशर्माकृतया शिशुबोधिण्यां माघटीकायां पञ्चमसर्गः ॥ * ॥
(अन्तःपरं खण्डितम् ॥)

विषयः । माघकविकृतस्य शिशुपालवधकाव्यस्य व्याख्यानं पञ्चमसर्गपर्यन्तम् ॥

No. 365. शिशुलोचनम्. By सुकुन्दरामदेवज्ञः. Substance, country-made paper, 16×3½ inches. Folia, 93. Lines, 5 on a page. Extent, 1,220 glokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1792. Place of deposit, District Mayamanasimha, Āsujiyā, Ānandakiṇora Rāya. Appearance, fresh. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः श्रीसूर्याय ।

नत्वा भक्तविशेषमिष्टफलदं कृष्णाङ्गिपद्मेव
 इन्द्राद्यामरवर्गैर्युष्टमनिशं मिःशेषविघ्नापहम् ।
 स्पृष्टार्थं शिशुलोचनं सुकमलं वारादिभिर्निर्णयं
 विद्यानन्दकुलोद्भवो वितनुते श्रीमन्मुकुन्दः स्वयम् ॥
 आदित्यस्यन्दमा भौमो बुधजीवसितार्कजाः ।
 एतेषां नामतो वाराः सप्तैते कथिताः क्रमात् ॥ इत्यादि ।

End.

अत्युत्तमकाले जपेत् कृष्णं रामं नारायणं हरिम् ।
 अश्विपेक्षं जात्रयास्तौये कुर्यान्मनोरमम् ॥
 साम्नां घ्रीवायां वज्राक्षौ धार्यते तुलसीदलम् ।
 भवपाशविमुक्तेस्तु याति विष्णोः परं पदम् ॥

Colophon.

इति श्रीमुकुन्दरामदेवज्ञविरचिते शिशुलोचनाष्टौभूलक्षणादिनिर्णयो नाम
 अष्टमोऽध्यायः ॥ शकाब्दः १७८९ ।

विषयः । वारकथनम् । वारशुभाशुभकथनम् । वारगुणकथनम् । राशिरूपनिरूपणम् ।
 दृष्टोदयादिः । संक्रान्तिनिर्णयः । गुरुविवक्षादिनिर्णयः । ग्रहमण्डलनिरूपणम् । युग्मादिविचारः
 सूर्यार्तकथनम् । सव्यौषधि-महौषधादिः । वारवेला-कालवेलादिः । कालशुद्धिः । भूकम्प-
 दिग्दाहादिजन्याकालनिरूपणम् । कन्याकरादिलक्षणम् । मासनिर्णयः । द्रुतचिबुकगोधुलि-
 योगादिः । नववध्वागमनगर्भाधानादिसमयनिरूपणम् । सरोवरादिलक्षणम् । धान्यादिभूत-
 ज्ञानम् । वास्तुभूम्यादिलक्षणम् । सुसुर्षुकालौषधसेवनादिविधिश्च ।

No. 366. शुद्धिकारिकाली . By मोहनचन्द्रवन्द्योपाध्यायः . Substance, country-made paper, 14×3½ inches. Folia, 20. Lines, 5 on a page. Extent, 262 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sana 1277. Place of deposit, District Dhākā, Parganā Sonārgā, Post Office Vaidyerbāzār, grāma, Sātbhēyepadā, Paṇḍita Nilakamala Smṛtibhūṣaṇa. Appearance, new. Prose and verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

नत्वा गुरुं विबुधदम्भमनं विलोच्य
 संक्षेपतो जयपुरस्खितिरेष यत्नात् ।
 सश्रीसुवन्द्यजनिमोहनदेवशर्मा
 शुद्धेक्ष्मोति अनरञ्जनकारिकालीम् ॥

अथ सपिण्डादिनिर्णयः ।

लेपभाजश्चतुर्थाद्याः पित्राद्याः पिण्डभागिनः ।

पिण्डदः सप्तमस्तोषां सापिण्ड्यं साप्तपौरुषम् ॥

दशमं पुरुषं यावत् साकुल्यं प्रकौर्त्तितम् ।

चतुर्दशं भवेद् यावत् समानोदकमुच्यते ॥

अदत्तकन्यायास्तु ॥

प्रपितामहपर्यन्तं सापिण्ड्यं त्रिपौरुषम् ।

तेषां सन्ततयो ग्राह्या आर्यं त्यक्त्वा त्रयः किञ्च ॥

तथाच शुद्धिरत्नाकरे ॥

अप्रत्तानां तथा स्त्रीणां सापिण्ड्यं त्रिपौरुषम् ।

विधाय जीविनं तातं शास्त्रं पौत्रे प्रदर्शनात् ॥

अनिरुद्धसुतायाः सापिण्ड्यस्येति शेषः । अन्यच्च ।

अनिरुद्धसुतायान् शास्त्रं पौत्रात् विरावकम् ॥

पौत्रादित्यस्य परमिति शेषः ॥

आत्मापेक्ष्य पञ्चमे च तद्दृष्टप्रपितामहे ।

निवर्त्तेत च सापिण्ड्यं कन्यायाः शास्त्रयुक्तितः ॥

पञ्चमादिनिपुणं यावत् साकुल्यमुच्यते ।

दशमं पुरुषं यावत् तावत् केषाञ्च सम्मतम् ॥

दत्तकन्यायास्तु ।

दत्ता या कन्यका स्यात् भर्तृसापिण्ड्यगोचराक् ।

पितृसापिण्ड्यगोचराच्च निवर्त्तेत च शास्त्रतः ॥

अथाशौचकालनिर्णयः ।

शुद्धोत् विप्रो दशाहेन द्वादशाहेन भूमिपः ।

वैश्यः पञ्चदशाहेन शूद्रो मासेन शुद्धानि ॥

साकुल्ये सर्वज्जातीनां अष्टाशौचं भवेद् भुवम् ।

स्नानात् समानोदके तेषां पक्षिणी मुनिवाक्यतः ॥

भासगोवस्मृतौ पञ्चानेषां ... .. सुच्यते ॥ इत्यादि ॥

End.

अथ स्त्रियाः आदाधिकारे क्रमः ।

श्रेष्ठः पुत्रः कनिष्ठश्च पौत्रः प्रपौत्र एव च ॥

अदत्ता ... .. दत्ता द्वौहिन एव च ।

पत्नी च पुत्रकश्चैव पतिः पुत्रवधूस्तथा ।
 देवरश्च तथा स्वामी भ्रातृपुत्रास्ततः परम् ॥
 अश्वरादिसपिण्डाश्च समानोदकगोचजाः ।
 पिता कनिष्ठभ्राता च ज्येष्ठश्चैव सद्योदरः ॥
 भगिनीपुत्रकश्चैव स्याद् भर्तुर्भगिनीसुतः ।
 भ्रातृपुत्रश्च जामाता भर्तुर्मातुल एव च ॥
 भर्तृशिष्याः पितृवंश्या भ्रातृवंश्यास्तथैव च ।
 आद्यश्राद्धादिकं कुर्यात् निर्दिष्टाश्च क्रमादिमे ॥
 ज्येष्ठा यद्यवीरा कन्या कनिष्ठा च सपुत्रिका ।
 तदा कनिष्ठया कार्या क्रिया प्रेतस्य सर्व्वदा ॥
 अवीरा चैव बन्धापि श्राद्धाधिकारिणी भवेत् ।
 कनिष्ठा चेत् सपुत्रापि ज्येष्ठावीरा चरेत् क्रियाम् ॥
 अथानधिकारिणः ।

न स्यातां स्त्रीवपतिनौ जात्यन्ववधिरौ तथा ।
 उन्मत्तजडमूकाश्च ये च केचिन्निरिन्द्रियाः ॥
 सर्व्वथा भागशून्या ये ते न स्युरधिकारिणः ।
 एवं नानाविधाः सन्ति श्राद्धे चानधिकारिणः ॥

Colophon. इति वन्द्यपटीय-श्रीमोक्षमचन्द्रविद्यावाचस्पतिविरचिता शुद्धिकारिकास्त्री
 समाप्ता ॥

मन्त्रमेव नयते

विषयः । सपिण्डादिनिर्णयः । साकुल्यनिर्णयः । ब्राह्मणादिवर्णभेदेनाशौचकालनिर्णयः ।
 रजस्वलाशौचनिर्णयः । गर्भवाशाशौचनिर्णयः । जाते बालके ब्राह्मणादिवर्णभेदेन प्रसूतीना-
 मशौचकालनिर्णयः । अन्धशिशुपनयने स्मृते बालके पित्रादीनामशौचकालनिर्णयः । कृत-
 चूड़ोपनयनबालकमरणे सपिण्डसकुलानामशौचकालनिर्णयः । कन्यामरणे पित्रादीनां सद्यः
 शौचकथनम् । वागदत्तायाः कन्याया मरणे पित्रादीनामशौचकालनिर्णयः । दत्ताया मरणे
 भर्तृतत्सपिण्डादीनामेवाशौचं न पित्रादीनामिति कथनम् । खण्डाशौचनिर्णयः । शुद्धादि-
 निमित्तकेषु स्मृतिविशेषेषु अशौचकालनिर्णयः । असपिण्डाशौचनिर्णयः । पर्जन्यदाहाशौच-
 निर्णयः । ब्राह्मणादिवर्णभेदेनाशौचानामशौचकालनिर्णयः । अचारलवणनिर्णयः । अशौचस्य
 गुरुत्वलघुत्वनिर्णयः । अघटद्विसदशौचनिर्णयः । अशौचसङ्करनिरूपणम् । पतितादीनां मरण-
 जनने अशौचाभावनिर्णयः । पातकनिर्णयः । मन्त्रापापिप्रायश्चित्तनिर्णयः । अशौचमध्येऽपि
 जातकर्मादिकर्मकरणनिरूपणम् । पूरकपिण्डदानादिविधिः । प्रेतश्राद्धविशेषकथनम् । तर्पण-
 विधानम् । आद्यकृत्याधिकारिनिर्णयः । आद्यकृत्यानधिकारिनिर्णयश्च ॥

No. 367. शुद्धिकौमुदी. By गोविन्दानन्दकविकङ्कणाचार्यः. Substance, country-made paper, 18×3 inches. Folia, 9. Lines, 8 on a page. Extent, 441 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk 1735. Place of deposit, District Vāṅṇā Viṣṇupura, Paṇḍita Rūparāma Bhattachāryya. Appearance, fresh, Prose and verse. Generally correct.

Beginning.

श्रीरामः शरणम् ।

सामन्दं प्रणमन्नेन्द्रमुकुटप्रोतेन्द्रनीलामल-
श्रेणीस्त्रीकृतचक्षुरीकनिवन्ध्यासङ्गसम्भावनम् ।
स्वप्रोद्भूतभवोत्तमाङ्गतडिनीसम्भूतशङ्कावर्धं
श्रीगोविन्दपदाम्बुजं वितनुताम्बुजं परामान्दरीम् ॥
आलोच्यखिलसंयद्धानविकलं दृष्ट्वा पुराणान्यपि
प्रोक्ताः सम्यगर्थो विविच्य सुनिर्भिर्मन्वादिभिः सञ्चिताः ।
श्रीमत्तत्पदारविन्दविलसद्बलीभवोद्देशतः
श्रीगोविन्दकविः करोति गहनां शुद्धेरिमां कौमुदीम् ॥
अथ शुद्धिरूपं निरूप्यते । तत्र वेदबोधितकर्माचरता शुद्धिः । अचरता
तत्तद्विधिबोधितत्वं यत्कर्मासम्पादनाय येषां पाचकालादीनां यादृशं विधि-
बोधितत्वं तत्कर्माणि तेषां सेव शुद्धिरित्यर्थः ॥ इत्यादि ।

End.

अथवा कायिकयभिचारिस्थले मुख्यैव सकलमुनिभिः प्रायश्चित्तोपदेशान्
यथाविधिभक्तप्रायश्चित्ताया अपि रजोयोगानन्तरमेव शुद्धिनियमविधायकं
रजसा स्त्री मनोदुष्टेति मनुवचनानु मनोदोषे तन्मात्रशुद्ध्यर्थमिति ध्येयम् ।
मनुः । ज्ञान्या शुद्धान्ति विद्वांसो दानेनाकार्यकारिणः ।
प्रच्छन्नपापा जप्येन नदी वेगेन शुद्धान्ति ॥
मरीचिः । येषु स्थानेषु यच्चौचं धर्माचारश्च यादृशः ।
तत्र तं नावमन्येत धर्मस्तत्रैव तादृशः ॥ ० ॥
गणपतिभट्टतमुजो गोविन्दानन्दकविकङ्कणः श्रीमान् ।
समस्त सन्नोषार्थं सुधियां श्रीशुद्धिकौमुदीमेताम् ॥
सर्वान्मर्यामिने तस्मै गोविन्दाय नमो नमः ।
अचानुरागं धास्यन्ति यत्कृपाभिर्विपश्चितः ॥ ० ॥

Colophon.

इति गोविन्दानन्दकविकङ्कणाचार्यकृता शुद्धिकौमुदी समाप्ता ॥ * ॥
श्रीरामः शरणम् । शकाब्दाः १७३५ ।

विषयः । शुद्धिरूपनिरूपणम् । अशौचकालादिनिरूपणम् । जननाद्यशौचनिरूपणम् । अशौचे एकोद्दिष्टविचारादिः । बालाद्यशौचनिरूपणम् । रजस्रलाशौचनिरूपणम् । सपिण्डाद्यशौचनिरूपणमुखेन सपिण्डविचारादिः । अशौचिनाममूलविचारादिः । अत्युविशेषाशौचनिरूपणम् । सज्जनानुमरणदिः । सुसुर्भुक्त्यादिः । वैतरणीधेनुदानविधिः । पर्येनरदाद्यादिविधिः । अस्थिसञ्चयनविधादिः । दशाक्षत्यादिविधिः । एकोद्दिष्टविधानादिश्च ।

No. 368. शुद्धितत्त्वव्याख्या . By गुरुप्रसादन्यायभूषणः . Substance, country-made paper, 15×3 inches. Folia, 16. Lines, 8 on a page. Extent, 650 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Vāṅkuḍā Viṣṇupura, Paṇḍita Raghurāma Tarkaratna. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning.

श्रीरामः शरणम् ।

सद्गुणगमनमिति सद्गुणशब्दावसमस्यो सद्गुणनसनुगमनचेत्यर्थः । अशुशब्दः पञ्चार्थः भर्त्तेति भर्त्तेति च पूरणीयम् । तेन भर्त्तृसद्गुणनं तदनुगमनश्च लभ्यते । गमनपदं परलोकगमनपरम् । तेन मरणमित्यर्थः । सद्गुणशब्दार्थः समभियाहृतगमनक्रियाकालः । इत्यादि ।

End.

मरणं यदि तुल्यं स्यादिति तुल्यं अभिन्नदिनकालतया दशरात्र्यापितया च समानमिति वक्ष्यते । किन्तु सद्गुणनिपात इति इदमुपलक्षणं सद्गुणनिपाताशौचान्तिदिने तुल्यसपिण्डमरणद्वये दिनद्वयद्विरिति मन्त्रमिति गोखामी । अतएव मरणाशौचस्य दीर्घकालीनजननाशौचमपेक्ष्य गुह्यत्वाभावादेव । एतेन मरणाशौचस्य दीर्घकालीनजननाशौचापेक्षया गुह्यत्वाभावेन ।

Colophon.

इति सद्गुणसोपाध्यायगुरुप्रसादन्यायभूषणमहाचार्यविरचिता शुद्धितत्त्वोप-
कतिचिह्नाख्या समाप्ता ॥ ० ॥ ॐ रामः शरणम् ।

विषयः । रघुनन्दनमहाचार्यकृतस्य शुद्धितत्त्वोपलक्षणश्रौतश्रौतप्रत्यस्य कठिनांशव्याख्यानम् ।

No. 369. शुद्धिदीपिकावृत्तिः . By मधुरानाथचक्रवर्ती . Substance, country-made paper, 18×5 inches. Folia, 86. Lines, 8 on a page. Extent, 3,053 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Usthi, District Mayamanasimha, Paṇḍita Kālicandra Nyāyālaṅkāra. Appearance, new. Prose. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

प्रथम्य सम्यग्ज्ञानतमःस्तोमापहं महः ।

क्रियते दीपिकावृत्तिर्भथुरानाथशर्मणा ॥

अथैव वक्ष्यमाणग्रन्थे कालस्य शुद्धिः प्रतिपाद्या कालसाक्षोरात्रादिः स च स्वर्याधीन एवेति ॥ इत्यादि ।

End.

अथ यदि लग्नस्य प्रथमद्रेक्षाणे जन्म तदा षष्ठाष्टमराशेरपि प्रथमद्रेक्षाणः द्वितीये द्वितीयः तृतीये तृतीयः द्रेक्षाणो ग्राह्य इति । अथ कृतग्रन्थस्य प्रामाण्यप्रयोजनाभिधानपूर्वकं परीक्षारमाह सुविस्तर इति । समाहृतं न तु स्वयं कृतमित्यर्थः ।

मया सुनौनां वचनानि दृष्ट्वा

निबन्धविज्ञानवचो विचार्यम् ।

निरस्य चान्यस्य विशदवादान्

संक्षिप्य वृत्तिर्विरोधे (?) सुबोधा ॥

Colophon.

इति मथुरानाथचक्रवर्तिनकृत-दीपिकावृत्तावष्टमाध्यायविवरणं समाप्तम् ॥*

विषयः । शुद्धिदीपिकाख्यस्मृतिशास्त्रीयग्रन्थस्य व्याख्यानम् ।

No. 370. शुद्धिसारः. By श्रीकण्ठशर्मा. Substance, country-made paper, 16 x 3 inches. Folia, 21. Lines, 7 on a page. Extent, 750 slokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamanasimha, Sākoyāi grāma, Paṇḍita Vrajakānta Smṛtipāṇcānana. Appearance, tolerable. Verse. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

नत्वा शम्भुपदद्वन्द्वं श्रीश्रीकण्ठेन शर्मणा ।

गुरुधातुजपाठार्थं शुद्धिसारः प्रतन्यते ॥

अथ गर्भसावाशौचम् । स्त्रीकिककर्मणि स्त्रीणामेव तृतीयमासात् षण्मास-पर्यन्तं माससमसंख्यकदिनमशौचम् । इत्यादि ।

End.

ब्राह्मणी जचिया वैश्या प्रसूता दशभिदिनैः ।

गतेः शुद्धा तु संसृष्टा वयोदशभिरेव च ॥

अन्यत् भावं सुधीभिरिति ॥

Colophon. इति शुद्धिसारः समाप्तः ॥

विषयः । गर्भसावजनमरणाद्यशौचनिरूपणम् ॥

No. 371. श्रद्धाह्निकाचारसारः . By यादवेन्द्रशर्मा . Substance, country-made paper, 18×3 inches. Folia, 67. Lines, 6 on a page. Extent, 750 ślokaś. Character, Bengali. Place of deposit, District Dhākā, Post Office Sonārgā, Baidyerbāzār grāma, Paṇḍita Kālikumāra Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Verse. Genorally correct.

Beginning. ॐ दुर्गायै नमः ।

पीयूषमन्यपरिपन्थिस्तल्लं यो
निःशेषमन्ति विदशैरभिवन्द्यमानः ।
येनादिदत् पुरबलं भुवनं लये च
नं पार्वतीपरिहृदं प्रणमामि शम्भुम् ॥
आसीत् सर्वगुणाकरो गुणिगणान्भोजोदये भास्करो
... विपक्षकेरवकुलं सम्प्राप्ये दक्षकः ।
कीर्त्युद्भासितभूमिपालतिलको दीनहिजाकाङ्क्षिते
चिन्तारत्नमयो नराधिपवरः श्रीगुक्तवाणेश्वरः ॥
भानासीदु यस्य राज्ञः कलिकलुष ...
जनक इव सुधी ... शास्त्रेष्वभिज्ञः ।
भिक्षाप्राप्तो वदान्यः शिविरिव विदुषामाश्रयो रामतुल्यः
... शक्रप्रतापो विजय इव वरः श्रीयुतो वासुदेवः ॥
अलङ्कारिण्यन् खगुणैरिदं कुलं ... स्नातलकीर्तिमण्डलः ।
प्रतापतप्तारिगणः ... ततोऽजनि श्रीरघुदेवभूपतिः ॥
सोऽयं भूपालचूडामणिनिकरकरालीढपादारविन्दो
गङ्गासङ्गाधिपुण्योद्धतपुरवसतिगौडराजाधिराजः ।
लक्ष्मीनाथाङ्घ्रिपाथोत्तम ... यादवेन्द्रं
विज्ञोऽनुज्ञाय विज्ञं विरचयति नवं आह्निकाचारसारम् ॥
अथ न्यायतो वर्त्तमानानां नित्यनैमित्तिकानुष्ठानवर्तां श्रद्धाणां दिनस्तत्या-
न्युच्यन्ते । यद्यपि
विज्ञानां वेदविदुषां धर्मज्ञानां यशस्विनाम् ।

शूद्रेष्वेव हि शूद्रस्य धर्मो निःशेषः परः ।
 विप्रसर्वेषु शूद्रस्य विशिष्टं कर्म कीर्त्तते ।
 यद्यतोऽन्यदि कुरुते तद्भवत्यस्य निस्फलमिति ॥
 मनुवचनाभ्यां शूद्राणां द्विजसेवातिरिक्तकर्माणि नाधिकारप्रसक्तिरिति ।
 तथापि

द्विजशूद्रेष्वेवैष पाकयज्ञाधिकारवान् ।
 निनेजयति वै लोकान् शूद्रो धन्यतरस्ततः ॥
 वर्णव्यवस्थं शूद्राणां शूचिः शूद्रः करोति यः ।
 स्वधर्मस्य इति ज्ञात्वा तस्य गृह्याम्यहं वलिम् ॥
 भार्यारतिः शूचिर्ह्यत्यभर्ता श्राद्धक्रियापरः ।
 नमस्कारेण सन्तेण पञ्चयज्ञान् न चावयेत् ॥ इत्यादि ॥

End.

अथ स्त्रीधर्मः । स्कन्दपुराणे । लोपासुद्रासुदिश्यागस्थवाक्यम् ।
 सेवते भर्तुष्विष्टं इष्टमश्रफलादिकम् ।
 मङ्गाप्रसाद इत्युक्ता प्रतिदत्तं प्रतीक्षति ॥
 अविभज्य न चाश्नीयात् देवपितृतिथिष्वपि ।
 परिचारकवर्गेषु गोषु ... .. कुलेषु च ॥
 संयातापस्करा दद्याद् दद्यात् ययपराङ्मुखा ।
 कुर्व्यात् श्रियमसुज्ञाता गोपवासव्रतादिकम् ॥
 स्त्रीधर्मिणी चिरावन्तु ... .. द्वेव दर्शयेत् ।
 स्वभावं चावयेद्वापि यावत् क्षाला न शृणुति ॥
 सुज्ञाता भर्तृवदनमौलत्वेऽन्यस्य न कश्चित् ।
 अथवा मनसि ध्यात्वा पतिं भानुं विलोकयेत् ॥
 सर्पिलवणतैलादिक्षये चापि पतिव्रता ।
 पतिं नास्तीति न ब्रूयादायाच्यर्थेन योजयेत् ॥
 आयाच्यर्थेन घृतादिहं दृढं नतु नास्तीति इत्यर्थः ॥
 तीर्थस्नानार्थिनी नारी पतिपादोदकं पिबेत् ।
 शङ्करादपि विष्णोर्वा पतिरेकोऽधिकः स्त्रियः ॥
 ... ..
 अन्या सा जननी लोके धन्योऽसौ जनकः पुनः ।
 धन्यः स च पतिः स्त्रीमान् यस्य गेहे पतिव्रता ॥

पितृवंशा मातृवंशाः पतिवंशास्तयः ... ।

पतिव्रताया धर्मेण स्वर्गसौख्यादिभागिनः ॥

एवं भारतादावपि वज्रतरं पतिव्रतामाहात्म्यं जहनीयम् । नेह विस्तारमिष्य
तत् प्रदर्शितमस्माभिरिति ॥

Colophon. इति गौडमहोमचेन्द्र-श्रीरघुदेवभूपतिसमादिष्ट-श्रीयादवेन्द्रधर्मविरचितः
शुद्धाक्रिकाचारसारः सम्पूर्णः ॥

विषयः । शुद्धाणां नित्यनैमित्तिकाद्यनुष्ठाननिरूपणम् । तत्र धर्मपदार्थनिर्णयः । धर्म-
शास्त्रनिर्णयः । अष्टादशपुराणनिर्णयः । धर्मशास्त्रप्रशंसा । शौचपदार्थनिर्णयः । दशविधधर्म-
प्रमाणम् । शुद्धाणां प्रातःकृत्यादिनिर्णयः । जलशौचनिर्णयः । सूत्रोत्सर्गेनिर्णयः । द्वादशधा
मलशुद्धिनिर्णयः । स्नानिकायां दुष्टादुष्टलनिरूपणम् । आचमननिरूपणम् । आचमनपात्र-
निषेधः । आसनं विशेषनिरूपणम् । शुष्कवापादिविशेषनिरूपणम् । द्विराचमननिर्णयः ।
दन्तधावननिर्णयः । तस्य विहितनिषिद्धकाठकथनम् । प्रातःसंध्याऋतुनित्यनिर्णयः । वस्त्रनिष्पीडन-
पादप्रक्षालन-गृहप्रवेशादिनिर्णयः । शृङ्गजलस्य गङ्गाजलतुल्यत्वकथनम् । शूद्रस्य मन्त्रपाठा-
नधिकारित्वकथनम् । वारुण्यादौ स्नानविधिः । तर्पणविधिः । भौषादितर्पणविधिः । तिथि-
विशेषे द्रव्यविशेषेण तर्पणविधिः । रोमजवस्त्रादिपरिधानविधिः । देवपूजायामाद्यनिरूपणम् ।
भक्ष्याभक्ष्यविवेचनम् । स्तुतिनमस्कारप्रदक्षिणादेः फलविशेषकथनम् । निर्मास्यधारणस्थापन-
विधिः । षोडशोपचारपूजाया उपचारद्रव्यविशेषविधिः । पञ्चमयामार्ज्यैस्तुदेववस्तिकर्म्म-
होमद्रव्यादिनिर्णयः । वलिदानप्रकारनिर्णयः । अतिथिपूजा-नित्यप्राद्वनिर्णयः । अतिथिवैमुख्ये
दोषकथनम् । भिक्षादानफलम् । गृहस्वप्रशंसा । गोघ्रासदानफलम् । दन्तरक्तपात्रे कर्म्म-
विशेषनिषेधः । भोजनस्य लक्षणपरिसंख्यादिनिर्णयः । अनिवेश्यवस्तुभोजननिषेधः । देवता-
मुद्दिश्य निवेदने फलनिर्णयः । भोजने दिङ्निधमः । वामपार्श्वे जलधारणे दोषकथनम् ।
अशुभभोजने दोषकथनम् । मांसभक्षणं विधिनिषेधौ । मांसपरित्यागे फलकथनम् । निषिद्ध-
दुग्धनिर्णयः । भोजनपात्रनिर्णयः । भोजनप्रकारनिर्णयः । भोजने पौर्वापर्यनिधमः । भोज-
नानन्तरकर्म्मनिरूपणम् । तिथिवारविशेषे निषिद्धद्रव्यनिरूपणम् । ररिवारे निषिद्धकर्म्म-
निरूपणम् । अमावास्यायां निषिद्धकर्म्मनिरूपणम् । पर्वणि निषिद्धकर्म्मनिरूपणम् । संक्रान्ति-
स्नाननिर्णयः । ग्रहणक्षाने द्रव्यनिर्णयः । रात्रिकृत्यनिर्णयः । शयनविधिः । दारोपगमन-
विधिः । ऋतुनभिगमने दोषकथनम् । अनेकासां स्त्रीणां व्रतावुपस्थिते व्यवस्थानिर्णयः । अभि-
गमनानन्तरं शौचकथनम् । मेषुनादौ सूत्रोच्चारणे शुद्धिकथनम् । स्त्रीणां धर्मनिर्णयः ॥ अथ
शुद्धाक्रिकाचारकथनमुखेन सर्ववर्णानामेवाक्रिकाचारनिरूपणमेति ॥

No. 372. श्यामाकल्पलता . By रामचन्द्रकविचक्रवर्ती . Substance, country-made paper, 18×6 inches. Folia, 94. Lines, 11-13 on a page. Extent, 3,000 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura Mājhapādā, Bābu Rāsavihārī Rāya. Appearance, tolerable. Prose and verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमस्तस्यै ।

ज्ञानातीतापि संवित् हजति जगद्व्यति विश्वैकहेतु-

र्विश्वात्मा बुद्धिचेतःप्रकृतिमहद्वक्त्रारमात्रास्वरूपा ।

वर्णाद्या वर्णधामा प्रकृतिरिति परा गौयते वेदविद्धि-

र्या वा सेवास्तु तस्यै घनतिमिर × × सर्वभूतैर्नमोऽस्तु ॥

अज्ञानध्वान्तसंसाय चित्कैरवकलाभ्यते ।

दीनवाणक्षपाधान्ने श्रीकृष्णाय नमो नमः ॥

देवी दुर्द्धरदेत्यदम्यदमनी नत्वा शिरःपङ्कजे

भूत्वा श्रीगुरुपादपङ्कजरज्जो ज्ञात्वा च + + ।

तेषामाचरणञ्च तन्निविहानालोक्य यत्नादिमां

श्यामाकल्पलतां सतां वितनुते मोदाय रामः सुधीः ॥

यद्यपि पूर्णानन्दे सर्व्वरक्षस्यै स्मरन्ति तं व्यक्ता ।

तच्च स्वातन्त्र्येण प्रायशः प्रमाणमभिगीतमाचारमार्गेण ॥

साधकपिङ्गिकलेयं कल्पलता तन्यतेऽस्माभिः ॥

स्वतन्त्रं वीरतन्त्रञ्च फत्कारौतन्त्रमेव च ।

कालिकाकुलसर्व्वस्वं कालीतन्त्रञ्च यामलम् ॥

कुलार्णवं तथा कालीकल्पं भैरवतन्त्रकम् ॥

कालिकाकुलसद्भावं तथा चोत्तरतन्त्रकम् ।

वीक्ष्य तत्तत् प्रमाणेन वक्ष्ये मोक्षप्रदायिनीम् ॥

कलौ कल्पद्रुमप्रख्यां कालिकां भवभीतिहाम् ।

तचादौ सन्तोद्धारं विदुषोति । तदुक्तं स्वतन्त्रतन्त्रे,—

क्रोधीशं विन्दुशुक्कानां विभूत्यग्निमन्वितम् ।

विलिखेत् परतो देवि हृद्गारद्वयमेव च ॥

भायाद्वन्द्वं समालिख्य अविः सम्बर्त्तस्त्रक्षदक् । इत्यादि ।

End.

मोहान्धम प्रवृत्तस्य महतां सेविनैः पदैः ।

सन्तः प्रसन्नतः सन्तु न्यस्तहस्तावलम्बनाः ॥

सर्वतन्त्राणि कास्त्रेण केन ज्ञातानि कुत्र वा ।

यथाज्ञानं मया प्रोक्ता श्यामाकल्पलता ह्यसौ ॥

मत्ता नीलनवीननीरदनिभासायां नमद्वत्सलां

धृत्वा मूर्ध्नि गुरोः पदाब्जयुगलं तन्त्राणि संगृह्य च ।

+	+	+	×	×
+	+	+	+	+

Colophon.

रति माधवकविकण्ठाभरणचक्रवर्त्तिसुत-श्रीरामचन्द्रचक्रवर्त्तिविरचिता

श्रीश्यामाकल्पलता परिपूर्णा ॥

विषयः । अनादौ द्वाविंशत्यक्षरमन्त्रोद्धारः । अथ मन्त्रभेदः । तत्र मन्त्रभेदेन ध्यान-
भेदः । यन्त्रभेदः । श्मशानकालीमन्त्रश्च । अथ दौचाप्रशंसादिः । तत्र गुरुशिष्यादिलक्षणम् ।
दौचाप्रकारकथनम् । नवचक्रकथनम् । तत्र षड्दलचक्रम् । सिद्धादिचक्रम् । राशिचक्रम् ।
कुलाकुलचक्रम् । अक्षयचक्रम् । कठवचक्रम् । गणचक्रश्च । अथ कालशुद्धिविवेचनम् । अथ
मण्डनादिकथनम् । अथ दक्षिणादेव्या नित्यार्चनविधिः । तत्र प्रातःकृत्याकरणदीपः । स्नान-
विधिः । सन्ध्यादिविधिः । तर्पणविधिः । कार्यविशेषे वस्त्रनियमः । पूजास्थाननिरूपणम् ।
आसनादिविधिः । तत्र वीरासनविधिः । विजयाशुद्धिः । विशेषतः प्राणायामविधिः । कुल-
पात्रादनिरूपणम् । प्राणप्रतिष्ठाप्रयोगः । तत्र षट्पादिन्यासविधिः । षडङ्गवर्णन्यासादिः । पञ्च-
दशाक्षर-श्रौकण्डन्यासः । मातृका षट्पादिविधिः । षोडशान्यासः । तत्त्वन्यासः । वीजन्यासश्च ।
अथ अन्तर्यजनप्रकारः । तत्र मातृकान्यासः । षडङ्गन्यासः । विपस्युपकथनम् । मानसजप-
विधिः । क्षीमविधिश्च । अथ वक्षिर्ध्यागविधिः । अथ कूर्मसुद्राप्रकारः । ध्यानकथनम् । यन्त्र-
कथनम् । अथ कलसंस्थापनविधिः । कलभलक्षणम् । षट्कादिवलिविधिः । अष्टाङ्गार्थनिरू-
पणम् । अवगुह्यनसुद्रा । योनिमुद्रा । शङ्खमुद्रा । आवाहनसुद्रा । खड्गसुद्रा । अष्टा-
क्षशोपचारः । षोडशशोपचारः । उपचारक्रमः । पुण्यादिदाननियमः । नैवेद्यविधिः । नैवेद्य-
पात्रादनिरूपणम् । युगभेदेन दुराभेदकथनम् । ब्राह्मणस्य सद्यपाननिषेधादिः । नक्तानुकल्प-
विधानम् । दशविधमद्यकथनम् । तत्र गौड्डीदाने सर्ववर्णानां दोषकथनम् । मद्यशोभनादि-
विधिः । तत्र सुद्राविधिः । मांसविधिः । मांसानुकल्पविधिः । मत्स्यविधिः । षडङ्गपूजन-
विधिः । गुरुक्रमः । आवरणदेवतापूजाविधिः । जपविधिः । तत्र सालाविधिः । शासनाविधिः ।
बलिदानविधिः । प्रदक्षिणलक्षणादिः । अष्टाङ्गप्रणामविधिः । नैवेद्यदाननियमः । आत्मसमर्पण-
विधिः । तिलकविधिः । सद्यस्नानसंस्कारादिः । कर्पूरादिस्तवः । स्तवराजस्तोत्रम् । ब्रह्मगाथा ।
स्तवपाठक्रमश्च । अथ देवीमाहात्म्यम् । अथ कवचकथनम् । तत्र विरूपाक्षोक्तकवचम् ।
अन्यविधकवचश्च । अथ पुरश्चरणविधिः । वीरपुरश्चरणविधिः । तत्र वर्षभेदेन क्षीमाद्यनु-

कल्पजपनियमः । ब्राह्मणभोजनस्यावश्यकत्वकथनम् । मन्त्रसिद्धितत्त्वकथनम् । सिद्धिस्थानञ्च ।
 अथ कूर्मचक्रम् । अथ भक्ष्याभक्ष्यविवेचनम् । अथ जपमालानिर्णयः । मालाप्रतिष्ठाप्रकरणम् ।
 पुरश्चरणे वर्ज्यनैयमिरूपणम् । जपकाले निषिद्धकर्माकथनम् । शक्तिनियमः । कौलिकार्चन-
 फलकथनञ्च । अथ वीरकल्पः । तत्र शान्तिस्तोत्रम् । कुमारीपूजानियमः । अथ तर्पण-
 विधिः । अथ अन्यप्रकारेण पुरश्चरणविधिः । ग्रहणपुरश्चरणम् । नवरात्रिपुरश्चरणम् । पुर-
 श्चरणमन्त्रेणापि मन्त्रसिद्धिः । अथ काम्यप्रयोगः । लतासाधनप्रकारः । अथ महिषमर्दिनी-
 मन्त्रादिः । अस्याः पूजनक्रमः । अस्याः पुरश्चरणजपादिः । तत्र होमद्रव्यनियमः । महिष-
 मर्दिनीस्तोत्रम् । अस्याः कवचञ्च । अथ नौलक्रमः । तत्र शवक्रमः । स्थाननियमः । अथ
 जयदुर्गामन्त्रः । तत्र श्मशाने विशेषकथनम् । अथ शवसाधनविधिः । अथ प्रकारान्तरेण
 वीरसाधनविधिः ॥ अथ आकर्षणप्रयोगः । निग्रहाद्युपायः । अथ उच्चाटनविधिः । अथ
 बालसंस्कारविधिः । अथ शक्तिशुद्धिकथनम् । तत्र नवकन्याविधिः । स्वयम्भूकुसुमोत्पत्तिकथनम् ।
 अथ कुण्डगोलविधिः । अथ द्यूतौयागविधिः । अथ सासान्यतः साधनविधिः । तत्र कुलवारादि-
 नियमः । अथ शिवावलिविधिः । अथ समयाचारः । भाष्यविवेचनम् । कुलीनाचार-
 कथनम् । अथ कौलिकानां प्रायश्चित्तविधिः । अथ पशुसंस्मर्गप्रायश्चित्तम् । मन्त्रमातृगमन-
 प्रायश्चित्तम् । अग्निवेदितद्रव्यभोजनप्रायश्चित्तम् । प्राणिहंसप्रायश्चित्तम् । कुलीनाच्चेनविधिः ।
 होमादिनियमश्च । इति ।

No. 373. आहक्रियाकौसुदी . By गोविन्दकविकङ्कणाचार्यः . Substance,
 country-made paper, 16×2½ inches. Folia, 62. Lines, 6 on a page. Ex-
 tent, 1,175 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit,
 Brāhmaṇamaṇḍali, viā Bārāsāt, Paṇḍita Rāmanārāyaṇa Bhaṭṭācāryya.
 Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

आलोच्याखिलसंग्रहानविकलं दृष्ट्वा पुराणान्यपि

प्रोक्ताः सम्यगतो विविच्य मुनिभिर्मन्वादिभिः संहिताः ।

श्रीमत्तातपदारविन्दविलसद्भूलीभवोद्देशतः

श्रीगोविन्दकविः करोति गहनं आहक्रियाकौसुदीम् ॥

अथ वाजपनेयिनां आहक्रमसंक्षेपः ।

निमन्त्रणं स्वागतञ्च पायसर्थादिकं द्विजे ।

द्विजोपवेशनं दौपो विष्णोरर्चा हरिसृतिः ॥

तिलसर्पपविच्छेपो द्वारमध्ये च सर्व्वतः ॥ इत्यादि ।

End.

ततो वैगुण्यसमाधानार्थं संकल्पपूर्वं ॐ तद्विष्णोरित्यनेन श्रीविष्णुः पुण्डरी-
काक्षः श्रीहरिरित्यनेन च विष्णुं स्मृत्वा पात्रसमर्पणं पिण्डार्पणञ्च कृत्वा
शामदेव्याश्च त्रिः पठित्वा पिण्डानि गोऽजविप्रेभ्यो दत्त्वा अग्नौ कले वा
क्षिप्त्वा ब्रह्माभ्यां रक्षार्थं दीपमाच्छाद्य पाणिपादौ च प्रक्षाल्य स्त्र्यं ब्राह्मणांश्च
प्रणम्य प्रकृतं कर्म कृत्वा ब्राह्मणान् भोजयित्वा स्वयं भुञ्जीत । सति शेषे
आहवस्यमवश्यं भुञ्जीत । उपवासदिने जिघ्रेत् । गर्भाधानेतरकर्मण्याभ्युदयिक-
आहवासरे मैथुनं त्यजेत् । अथ यदर्थं दृढिआहं कृतं दैवात् तद्दिने यदि
तत् कर्म न स्यात् तदा पुनस्तत्कर्मकाले दृढिआहं कर्तव्यम् । यदि संस्कार्यो-
धिकारी तदा संस्कार्यपिण्डभ्यो दद्यात् द्वितीयादिविवाहे वरः स्वपिण्डभ्यो
दद्यात् । अवीरायाः कन्याया विवाहे आहं नास्ति । इति दृढिआहप्रयोगः ॥३॥

Colophon.

इति श्रीगोविन्दकविकरूपाचार्यविरचिता आहक्रियाप्रयोगकौमुदी
समाप्ता ॥ • ॥

विषयः । सपिण्डीकरणआहदिप्रयोगः । दधोत्सर्गशय्या । हवोत्सर्गस्थानादिनिरूपणम् ।
प्रेतक्रियाक्रमः । पर्णनरदाद्यादिः । सप्तसरणप्रयोगादिः । गङ्गायामस्थिस्त्रेपप्रयोगादिः । पूरक-
पिण्डप्रयोगः । अशौचविशेषे पिण्डदानव्यवस्थादिः । प्रेतक्रियाधिकारिव्यवस्था । अशौचान्त-
द्वितीयदिनकृत्यम् । वैतरणीगोदाननिरूपणम् । षोडशदाननिरूपणम् । द्विजदम्पतीपूजन-
निरूपणम् । षोडशपिण्डदानादिप्रयोगः । आभ्युदयिकआहप्रयोगश्चेति ॥

सत्यमेव जयते

No. 374. आहदीपिका . By महामहोपाध्यायश्रीभीमः . Substance,
country-made paper, 14×2 inches. Folia, 94. Lines, 5 on a page. Ex-
tent, 1,700 ślokaś. Character, Bengali. Date, P Place of deposit,
District Vāṅkuḍā Viṣṇupura, Paṇḍita Rūparāma Bhaṭṭācāryya. Appoar-
ance, very old. Proso. Generally correct.

Beginning.

ॐ गुरुपास्य मन्वादीन् धर्मशास्त्राण्यनेकशः ।

पुराणन्यायभीमांसाकामधेन्वादिसंप्रदान् ॥

समधीत्य क्रमेणैषा रचिता सामवेदिनाम् ।

सन्ध्याद ... .. क्रियानुष्ठानपद्धतिः ॥

... .. वीतमसुरैः ।

सम्यग्ज्ञोक्तविधानार्थमनयेव द्विजातिभिः ॥

अथ कृष्णभशाखिभिर्गोभिस्तोक्तसन्ध्यास्नानादिविचित्रिंशत्येते । रात्रिशेष ...

End.

राजिवासस्यक्ता वासान्तरं परिधाय द्विराचम्य शौचार्थं जलं दत्तिकाश्च
 गृहीत्वा क्षण्णोत्तराक्षरलेपमानं भूदेशं त्यक्त्वा दक्षिणपश्चिमकीर्णे ब्रजेत् । इत्यादि ।
 अग्नेयचरतत्तयं स्थापयेत् । ततः कुशण्डिकां समाप्य सर्व्वं होमकर्म्म यथोक्त-
 प्रकारेण समापयेत् । तत उदीच्य-वामदेवगानान् सर्व्वं कर्म्म समाप्य हवसत्स-
 नरीणामलङ्कारं वाससी गात्राचार्याय दद्यात् । तथाचोक्तं उदाहरति
 यज्ञार्थमयज्ञविद्याः । क्षुतिरपि । क्षुतिक्षुतिसमापन्नं तमाचार्य्यं प्रचक्षते ।
 गौ यथा दद्यात् तदुच्यते । आचार्य्यं दक्षिणामुखं गन्धमाल्यादिना पूजयित्वा
 धेनुशालङ्कृत्य पूजयित्वा प्रणम्य कृताञ्जलिः पठेत् । ॐ या लक्ष्मीः सर्व्व-
 भूतानामित्यादि । पुच्छप्रदेशे स्थित्वा वाक्यावलीं कृत्वा उत्सृज्य दद्यात् ।
 अपरं ग्रन्थविक्रमभवेन धूरीकृतमिति ॥ ० ॥

Colophon.

इति महामहोपाध्याय-काञ्चिविज्ञेय-श्रीश्रीभीमविरचिता आददीपिका
 सप्तमः ॥ ० ॥ हरये नमः ॥ समाप्तस्यार्थं ग्रन्थः ॥

विषयः । शौचसंन्यादिविधिः । स्नानविधादिः । नित्यआदादिः । प्रेतिकोद्दिष्टआदादिः ।
 भूमिशय्यादिदानविधिः । साम्प्रतिकआदादिः । हविष्टादादिः । अस्त्रिसंस्तवनआदादिः । दशह-
 क्रत्यनिरूपणम् । हयोत्सर्गविधादिषु ।

No. 375. आद्वप्रदीपः . By प्रद्युम्नशर्मा . Substance, country-made
 paper, 14×2 inches. Folia, 65. Lines, 5 on a page, Extent, 1,100 ślokaḥ.
 Character, Bengali. Dato, Sk. 1448. Place of deposit, District Vāṅkudā
 Viṣṇupura, Paṇḍita Rūparāma Bhaṭṭācāryya. Appearance, very old.
 Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

सन्वादिशालं बज्रं वीक्ष्य यत्नतः

प्रणम्य गोपीजनवक्त्रं पुरः ।

आद्वप्रदीपं प्रद्युम्नप्रबोधकं

प्रद्युम्नशर्मा वितनोति आद्भुतम् ॥

पुराणविधिविहितोऽस्ति ... ..

आद्वप्रकाशः प्रचुरः प्रयत्नतः ।

ग्रन्थः सतां बोधकरस्तथापि सो-

ऽज्ञानां प्रबोधाय समायमुच्यतः ॥

अबानिरूपिते आद्वशब्दार्थं दाहानुष्ठानं निरूपयितुमशक्यत्वान् प्रथमतः

आङ्गशब्द एव निरूप्यते । अथच किमिदं आङ्गं नामेति । अथ कश्चित् जनपतिः पितृनुद्दिश्य द्रव्यत्यागो ब्राह्मणस्त्रीकारपर्यन्तः आङ्गमिति । तन्न देव-
आङ्गादौ तु आङ्गलक्षणाव्याप्तेः । देवआङ्गमपि पितृआङ्गाङ्गमिति चेन्न
दैविकं दशमं धृतमिति विश्वामित्रवचनेन देवस्यापि पृथक् आङ्गत्वात् ।
इत्यादि ॥

End.

ॐ अथेत्यादि यथासम्भववेदगोचशाखानाम्ने ब्राह्मणाय तुभ्यं असुकगोचस्य
पितुरसुकदेवशर्मणः असुकगोचस्य पितामहस्य असुकदेवशर्मणः असुक-
गोचस्य प्रपितामहस्य।सुकदेवशर्मणः कृतैतत् नित्यआङ्गीयाङ्गदत्तोत्सर्गप्रतिष्ठार्थं
एतद्भक्तं मूल्यम्बाहं ददामि एवं मातामहादीनां दक्षिणोत्सर्गस्य देया ॥ ॐ
अथेत्यादि यथासम्भववेदगोचशाखानाम्ने ब्राह्मणाय तुभ्यं सकलसनन्द-सना-
तन-कपिलआङ्गविरोचनपद्मशिखानामतिथिमनुष्याणां कृतैतन्नित्यआङ्गीयाङ्ग-
दत्तोत्सर्गप्रतिष्ठार्थं दक्षिणामेतत् कासनमेतन्मूल्यम्बाहं ददामि । तत ॐ
नित्यआङ्ग अङ्गदत्तोत्सर्गकर्मदमस्त्विति सव्यं वदेत् ततः पिबादिभ्यो
नमः ॐ सनकादिभ्यो नमः । चारीतः ॥

इमं आङ्गविधिं पुण्यं कुर्याद्वापि पठेत्तु यः ।

स सर्वकामसंयुक्तो ह्यमृतत्वञ्च विन्दति ॥

एवमस्ति । य एवं वेत्ति मतिमान् तस्य आङ्गफलं भवेत् ।

अपदेदनुमन्तारौ लोके तुल्यफलो कृताविति ॥

Colophon.

इति श्रीचङ्गदेशीय-आङ्गादिद्वी-शासनस्य-सत्पण्डित-श्रीधरशर्मनय-श्रीमत्
प्रद्युम्नशर्मविरचितः आङ्गप्रदीपः समाप्तः ॥ * ॥ श्रीश्रीशुभमस्तु ।

शकान्दाः १४४८ तारीख १९ वैशाखस्य ॥ • ॥ श्री० ॥

विषयः । आङ्गशब्दार्थनिरूपणम् । मातुरपृथग्दानादिविधिः । आङ्गकरणफलादिः ।
आङ्गभेदनिरूपणम् । आङ्गपात्रादिविवेचनम् । समावस्याआङ्गकालादिः । मघावयोदशीआङ्गादिः ।
सपिण्डीकरणादिविधिः । षोडशआङ्गलक्षणादिः । अशौचपतितआङ्गादिः । दृष्टिआङ्गनित्य-
आङ्गादिश्च ।

No. 376. आङ्गविवेकव्याख्या . By श्रीनाथशर्मा . Substance, country-made
paper, 17×3 inches. Folia, 101. Lines, 5 on a page. Extent, 1,800 ślokaś
Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Vidyākūṭa Tripurā
Paṇḍita Ćyāmacandra_Vidyālaṅkāra. Appearance, old. Prose. Generally
correct.

Beginning.

ॐ नमः शिवाय ।

व्यवस्थाद्वैधसम्भ्रान्तिसन्तानच्छेदहेतवे ।
 विबुधश्रेणिवन्द्याय नमः श्रीशूलपाणये ॥
 श्रीकराचार्यपुत्रेण श्रीमच्छ्रीमाधवशर्माणा ।
 व्याख्या आदिविवेकस्य जनकोक्ता निबध्यते ॥
 का शूलपाणैर्वचनं दुरुद्धं कृधीर्मदीयात्पतमा तथापि ।
 प्रवीमि तात्पर्यलक्षं तदीयं यदत्र तन्मे सुधियः समध्वम् ॥
 इह खलु सुखं दुःखाभावश्चेत्यादि ।

End.

इत्यमेव व्यवहारसमावेशोपीति प्रतीमः ।

विषयः । शूलपाणिमहामहोपाध्यायकृतस्य आदिविवेकाख्याकृतिशालीयग्रन्थस्य व्याख्या ।

No. 377. श्रीकृष्णामृतम् . By रूपगोस्वामी . Substance, country-made paper, 12×5 inches. Folia, 45. Lines, 8 on a page. Extent, 1,000 glokas. Character, Bengali. Date, SK. 1658 Mallābda 1024. Place of deposit, District Vāṅkudā, Viṣṇupura, Paṇḍita Raghurāma Tarkaratna. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः कृष्णचैतन्याय ॥

नमस्तस्मै भगवते कृष्णायानुपममेधसे ।
 यो धत्ते सर्वभूतानामभवाय शक्तीः कलाः ॥
 कृष्णवर्णं लिखा कृष्णं साङ्गोपाङ्गास्तपावन्दम् ।
 यन्मैः संकीर्त्तनप्रयिर्यजन्ते हि सुमेधसः ॥
 सुखारविन्दनिःस्पन्दमरन्दभरतुन्दित्ता ।
 समानन्दं मुकुन्दस्य संदुग्धां वेणुकाकली ॥
 श्रीचैतन्यसुगोक्षीर्णां हरिकृष्णेति वर्णकाः ।
 मज्जयन्तो जगत् प्रेक्षन् विजयन्तां तदाङ्गयाः ॥
 श्रीमत्प्रसुपदाक्षोजैः श्रीमद्भागवतामृतम् ।
 यद्युक्तानि तदेवेदं संक्षेपेण निवेद्यते ॥
 इदं श्रीकृष्णतद्गतप्रसन्न्यादमृतादुषाः ।
 आदौ कृष्णामृतं तत्र सुहृद्भ्यः परिविश्रते ॥
 निर्व्यन्त्रं परिविस्तारं मयात्र परिमुञ्चता ।
 प्रधानत्वात् प्रमाणेषु शब्द एव प्रमाप्यते ॥

यतस्तैः शास्त्रयोनित्वादिति न्यायप्रदर्शनात् ।
 शब्दस्यैव प्रमाणत्वं स्वीकृतं परमर्षिभिः ॥
 किञ्च तर्काप्रतिज्ञानादिति न्यायविधानतः ।
 अमीभिरेव सुव्यक्तं तर्कस्थानादरः कृतः ॥
 अथोपास्येषु सुख्यत्वं यत्तुसुख्यैर्भूमतः ।
 कृष्णस्य तत्स्वरूपाणि निरूप्यन्ते क्रमादिच्च ॥
 स्वयं रूपस्वरूपात्मरूप आवेशनात्मकः ।
 इत्यसौ विविधं माति प्रपञ्चातीतधामसु ॥ इत्यादि ।

End.

यत्किञ्चे तथा पञ्चविंशे आध्याय ईरिता ।
 माधुरी व्रजदेवीभिर्वैष्णोरेका मञ्जुता ॥
 श्रीविप्रश्चक्षुः ।
 असमानोर्ध्वमाधुर्यतरङ्गाभ्यन्तरवारिधिः ।
 अङ्गमस्त्रावरोक्तासिरूपो गोपेन्द्रनन्दनः ॥
 तथा तन्त्रे ।
 कन्दर्पकोट्यर्ध्वदरुपशोभा-
 नीराध्यपादाङ्गनखशस्त्रस्य ।
 कृचापट्टश्रुतरम्यकान्ते
 ध्यानं परं नन्दसुतस्य वक्ष्ये ॥
 श्रीदशमे ।

का स्थिता ! ते कलपदाधृतवेषुगीत-
 सन्मोहितार्यचरितान्न चलेत् विलोक्याम् ।
 विलोक्यसौभगमिदञ्च निरीक्ष्य रूपं
 यज्ञो द्विजद्रुमशृङ्गाः सुलकान्यविधन् ॥ ०

Colophon.

इति सञ्क्षेपभागवताष्टमे श्रीकृष्णाष्टमं पूर्वखण्डम् ॥ ०
 गौराङ्गपादसरसौ चक्षुमन्तःशृङ्गः
 श्रीरामपूर्वशरणोऽलिखितेनदाशु ।
 कृष्णाष्टमं निखिलवैष्णवतन्त्रसारं
 शक्रेऽष्टवाण्यरजनीपकलाभितेऽन्दे ॥
 पञ्च-वेद-ख चन्द्रैस्तु मिते मङ्गलतान्दके ।
 पीतं कृष्णाष्टमं वर्णविन्यासस्य स केन वै ॥ ० ॥

वन्दे रूपमचिन्त्याद्भुतहरिभक्तिप्रकाशकं शान्तम् ।

यन्मुखशशधरगलितं विश्वं कृष्णान्तं पिवति ॥ * ॥

श्रीश्रीराधाकृष्णः ॥

विषयः । कृष्णस्वरूपादिनिरूपणम् । भेदव्यादिनिरूपणम् । नानापुराणादिवचनप्रमाणेन लीलावतारादिनिरूपणम् । पुराणादिवचनप्रमाणेन युगावतारादिनिरूपणम् । स्वरूपावस्थादिनिरूपणश्चेति ।

No. 378. श्रीराधासुधानिधिः . By द्धितहरिवंशगोस्वामी . Substance, country-made paper, 13 x 6 inches. Folia, 14. Lines, 11 on a page. Extent, 357 ślokas. Character, Bengali. Date, SK, 1740. Place of deposit, District Vāṅkuḍā, Kucekol, Bābū Yogindranātha Simha Deva. Appearance, fresh. Verse, Generally correct.

Beginning. ॐ स्तुति । श्रीगणेशाय नमः । श्रीराधावल्लभो जयति । अथ श्रीम-
द्राधासुधानिधिरुवाच ॥ लिख्यते । वसन्ततिलकच्छन्दः ।
यस्याः कदापि वसनाञ्जलिष्वेलनीत्य-
धन्यातिधन्यपवनेन कृतार्थमानी ।
योगी + दुर्गेमगतिर्मुमुक्षुद्वन्द्वोऽपि
नस्या नमोस्तु हृषभानुसुवो दिशोऽपि ॥
ब्रह्मेश्वरादिस्तुतुर्वपदारविन्दं
श्रीमत्पराशर-परमाद्भुतवैभवायाः ।
सर्वार्थसारसरसवर्द्धिकपार्द्धदृष्टे-
स्तस्या नमोस्तु हृषभानुसुवो महिम्ने ॥

End. श्रीराधे श्रुतिभिर्बुधैर्भगवताप्याश्रय्य सद्देभवे
स्त्वस्त्वोचं स्वरूपा + तव रसजा योग्योऽप्यङ्गरितः ।
पथेनैव सदा पराधिनिमज्ज स्वर्गे विरह्य प्राद-
काशे स्नेहजलाकुलाब्धिं किमपि प्रीतिं प्रसादौकृत ॥ (?)
अद्भुतानङ्गलोभश्च नास्ति रससुधानिधिः ।
स्तवोऽयं कर्णकलशैर्गृहीता पौयतां बुधाः ॥

Colophon. इति श्रीवृन्दावनेश्वरीचरणरूपामावविष्णुभित्त-श्रीराधासुधानिधिः स्तवः
समाप्तः ॥ श्रीद्धितहरिवंशगोस्वामिना विरचितः ॥ शुभमस्तु शकाब्दाः १७४० ।

विषयः । श्रीराधादेव्याः स्तुतिः ।

No. 379. षट्कर्मलक्षणटीका . By श्रीराघवेन्द्रशर्मा . Substance, country-made paper, 18×4 inches. Folia, 8. Lines, 9 on a page. Extent, 250 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamansimha Kaṭihāli, Paṇḍita Ānanda Kiçora Nyāyālaṅkāra. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । अथ षेत्कारिषीतन्त्र-तन्त्रसारादिलिखित-षट्कर्म-
लक्षणानां श्रीवेदान्तवागीशमते टीका श्रीराघवेन्द्रशर्मणा विरच्यते ।
कारस्कराक्षसनक उडुम्वरोऽथ संज्ञकः ।
खदिरकुष्ठं शौचपिप्पल्लो नागरोक्षितौ ॥ (?) इत्यादि ।

End. खण्डितत्वात् घोषो नास्ति ।

विषयः । तान्त्रिकस्य षट्कर्मलक्षणाख्यग्रन्थस्य टीका ।

No. 380. षट्कारकबोधः . Substance, country-made paper, 13×3 inches. Folia, 20. Lines, 5 on a page. Extent, 340 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1726. Place of deposit, Vidyākūṭa Tripurā, Paṇḍita Çarat Candra Vidyālaṅkāra. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।
भयं सारबलं येन निर्जितं भवपङ्कजम् ।
निर्व्याणपदमारूढं तं बुद्धं प्रणमाम्यहम् ॥
षट्कारकाणि सम्बन्ध उक्तानुक्ततया द्विधा । इत्यादि ।

End. उक्तानुक्तं प्रतिपाद्यं विभक्तिश्च दर्शयित्वा निर्णयः ।

Colophon. इति षट्कारकबोधः समाप्तः । शुभमस्तु । शकाब्दाः १७२६ । सन् १९१४ ।
श्रीरस्तु मयि लेखके नित्यम् ।

विषयः । कातन्त्रीय षट्प्रकारकारकविषयविवरणम् ।

No. 381. षट्चक्रक्रमटीका . By नन्दरामतर्कवागीशः . Substance, country-made paper, 14½×3¼ inches. Folia, 16. Lines, 6 on a page. Extent, 318 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kālikaccha, District Tripurā, Paṇḍita Rājacandra Sarvvabhauma. Appearance, old. Prose. Generally correct.

- Beginning.** प्रत्यूहन्त्यूहविध्वंसविस्फुरद्गण्डमण्डलम् ।
 गजेन्द्रवदनं नोमि शुण्डाताण्डवपण्डितम् ॥
 चरिर्बहुभयो यस्य रहस्यज्ञानहेतवे ।
 श्रीनन्दरामः कुरुते षट्चक्रक्रमदौपनीम् ॥
 अथ भद्रलार्थकः तन्त्रानुसारेण परमानन्दनिर्व्याहप्रथमाङ्कुरः । परमानन्द-
 पदेन प्रथमोपाय उच्यते । इत्यादि ।
- End.** तस्य योगिगद्येतोऽवश्रमभीष्टदैवतपदे इष्टदेवतापदे नरोदित्यते पुनः पुन-
 र्द्व्यति ॥ ५६ ॥
- Colophon.** इति श्रीनन्दरामतर्कवागीशभट्टाचार्यविरचिता षट्चक्रक्रमटीका सम्पूर्णा ।
 विषयः । षट्चक्रक्रमनामकस्य तान्त्रिकयोगशास्त्रस्य व्याख्यानम् ।

No. 382. षट्चक्रटीका. By शङ्करः. Substance, country-made paper, 12×5 inches. Folia, 15. Lines, 5 on a page. Extent, 225 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naihāṭi District 24-Paraganās, Paṇḍita Haraprasāda Cāstri. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

- Beginning.** प्रणम्य शैलाधिपकन्यकायाः
 पदाब्जमञ्जानल्लयिष्यतुल्यम् ।
 प्रतन्यते श्रीयुतशङ्करेण
 षट्चक्रटीकाष्टा-सुपुस्तिकेयम् ॥ इत्यादि ।
- End.** प्रज्ञा विष्णुश्च षड्रश्च ईश्वरश्च सदाशिवः ।
 तत्परे च शिवो देवः षट् शिवाः परिकीर्तिताः ॥
 जल्लङ्घिकं (?) मरुद्भेदे शीघ्रगतिर्याति क्रोशशतं क्षणात् ॥
- Colophon.** इति षट्चक्रटीका ।

विषयः । तान्त्रिकस्य षट्चक्रस्य व्याख्यानम् ।

No. 383. षट्चक्रक्रमदौपिका. By रामभद्रसार्वभौमः. Substance, country-made paper, 14½×3¼ inches. Folia, 18. Lines, 6 on a page. Extent, 300 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kālī-kaccha District Tripurā, Paṇḍita Rājucandra Sārsvabhauma. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ गुरवे नमः ।

ॐ सपत्नीकं गुरुं नत्वा ... .. ।

रामभद्रसार्वभौमः कुरुते चक्रदीपिकाम् ॥

अथ षट्चक्रविवरणम् । तत्र प्रथमं दृष्टिक्रमः । इत्यादि ।

End.

तथापि पञ्चदशसंयुक्तमध्ये विहारस्य बाधो न भवति । इत्यास्तां विहारः ।

Colophon.इति रामभद्रसार्वभौमभट्टाचार्यविरचितायां षट्चक्रक्रमदीपिकायां षट्-
चक्रक्रमविवरणं समाप्तम् ॥**विषयः ।** दृष्टानिरूपणम् । पञ्चभूतनिरूपणम् । दशेन्द्रियनिरूपणम् । दशेन्द्रियगुण-
निरूपणम् । सप्तपातालस्थाननिरूपणम् । चक्रभेदनिरूपणश्चेति ।

No. 384 षट्चक्रदीपिकाटीका . Substance, country-made paper, 16 × 3 inches. Folia, 18. Lines, 7 on a page. Extent, 400 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamansirāha Yaçodal, Paṇḍita Kālicandra Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning.

ॐ नमो भवान्ये । अथेति अथशब्दो मङ्गलपूर्वकानन्तर्यार्थः । उक्तञ्च ।

ॐ कारसायशब्दस्य दावितो ब्रह्मणः पुरा ।

कण्ठं भित्त्वा विनिर्यातो तेन साङ्गलिकावुभौ ॥ इत्यादि ।

End.न विद्यते मलं पापं यस्मात् निर्मलं वा श्रीमद्गुणपादपद्मगुणमानमिहं
श्रीलोकस्य यतं संयतमन्तर्मेनो यस्य स इति ॥ ० ॥**Colophon.**

इति पूर्णानन्दीययोगचिन्तामणिनाम-षट्चक्रदीपिकाटीका समाप्ता ॥ * ॥

विषयः ।पूर्णानन्दविरचितस्य योगचिन्तामणिनामकषट्चक्रग्रन्थस्य दीपिकाष्टाटीकाया
आख्यानम् ।

No. 385. षट्चक्रनिरूपणटीका . By रामवल्लभः . Substance, country-made paper, 18 × 4 inches. Folia, 20. Lines, 8 on a page. Extent, 300 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā Vikramapura, Āṭpādā, Paṇḍita Prasannacandra Vidyāratna. Appearance, new. Prose. Generally correct.

Beginning.

मोक्षान्धकारविध्वंसि भवभीतिभयापहम् ।

भवानीचरणद्वन्द्वं भज भाग्यवशात्पुनः ॥

पूर्णानन्दोदितानन्दविरचाङ्कुरकारिकाम् ।

विशदीकुरुते तूष्णीं द्विज-श्रीरामवक्त्रम् ॥

अथेत्यादि । अस्मार्थः । अन्यारम्भे विद्वद्विधाताय अत्रायशब्दो मङ्गलार्थः ।

षट्चक्राणि क्रमेणोद्गतः प्राप्तः प्रकाशः । परमानन्दस्य मोक्षस्य निर्व्याह-

सम्पादकः प्रथमाङ्कुर उच्यते । षट्चक्रनिरूपणं क्रियते इत्यर्थः । अयं भावः ।

परमानन्दसम्पादकसामग्री तत्र प्रथमाङ्कुरः प्रथमसामग्रीविशेषः । षट्चक्रं

निरूप्यते । अर्थात् परमानन्देन प्रकाशते इति यावत् ॥ इत्यादि ।

End.

कीदृशं मोक्षज्ञाननिदानं मुक्तिजनकज्ञानस्यादिकारणं पुनः शुद्धं शास्त्रसम्मतं

पुनः शुद्धं शोभनप्रकारेण शुद्धं सर्व्ववादिसम्मतमित्यर्थः । योगी कीदृशः

यतान्तर्भेदाः संयतान्तर्भेदाः वशीकृतचित्त इत्यर्थः ॥

Colophon.

इति चन्द्रदीपान्तर्गतवसन्तपुराख्यग्रामनिवासि-श्रीरामदुर्लभशर्मणा कृता षट्-
चक्रनिरूपणटीका समाप्ता ।

विषयः । पूर्णानन्दकृतस्य षट्चक्रनिरूपणस्य व्याख्यानम् ॥

No. 386. षट्पदीमञ्जरी . By शङ्करानन्दतीर्थः . Substance, country-made paper, 17 × 3½ inches. Folia, 15. Lines, 9 on a page. Extent, 290 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1699. Place of deposit, District Vāṅkuḍā Viṣṇupura, Paṇḍita Rāmavallabha Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

श्रीकृष्णः ।

निजेष्टसम्प्रदानकल्पकल्पभूषणकृतिम् ।

दुरन्तविघ्नवारिदप्रभञ्जनं निरञ्जनम् ॥

मदीयचित्तसारसप्रयोषभास्करं परम् ।

रसालसूत्रवासिनां भजामि विघ्ननायकम् ॥

श्रीमन्नन्दनमममन्दसुरेन्द्रवन्द-

सान्द्रानुरागपरिभावितपादपद्मम् ।

वंशीरवास्यतविमोहितगोपगोपौ-

सन्दोहमिन्दुमुखमच्युतमानतोऽस्मि ॥

श्रीभाष्यकृत्तरणसारसमादरेण

योगीन्द्रवन्दनधुपैरुपगोयमानम् ।

सङ्गागधेयमखिलार्थनिदानभूतं

कैवल्यपुष्परससम्भृतमानतोऽस्मि ॥

वेदान्तार्थविचारजन्यविषयाविध्यस्तभेदाशयं

नानातन्त्रपदार्थसंशयघनध्वान्तार्कमानन्दम् ।

नानादेशदिगन्तसन्ततयशःप्राप्तावकाशं गुप्तं

श्रीनारायणतीर्थपादमनिशं भक्त्यन्तर्दृष्टिं भजे ॥

मदीयपादजीवनं नृणामघं धुनोत्यलम् ।

सुरागतावसन्ततं तनोति शं ह्रगञ्जलम् ॥

यदाननाक्षररुके विभाति भारती मटी ।

नतः सख्यधा सदाशिवाख्यदेशिकान् गुरुन् ॥

अथ सच्चिदानन्दात्मकमद्वितीयं ब्रह्मैव विमलसत्त्वप्रधानमायोपाधिकं सत्

ईश्वरभावसुपजगाम ॥ जीवेशवभासेन करोतीत्यादि श्रुतेः । स च माया-

प्रतिविम्बित ईश्वरसंश्लेषकः ॥ इत्यादि ।

इदानीं भगवच्चरणध्यानसाधनं षट्पदीपठनं प्रार्थयते इतीति । इति

पूर्वोक्ताः पद्यने गम्यन्तेऽर्था एतैरिति । पदानि श्लोकाः षष्ठां पदानां

समाहारः षट्पदी ॥ यथा षट्पदी भ्रमरो स्त्र्येण सरोजे निवसति तथेयं

श्रीमच्छङ्करवदनसरोजाद्विनिर्गता षट्पदी तत्कर्मसम वदनसरोजे सदा

वसतु । तदनेन भगवच्चरणध्यानपूर्वक-षट्पदीश्लोचपठनस्य पुरुषार्थचतुष्टय-

हेतुत्वं सूचितं भवति । ननु नेयं षट्पदी किन्तु सप्तपदी नारायणकवणा-

मथेति श्लोकरूपत्वात् । सत्यं नारायणयेति श्लोकस्य फलश्रुतिपरत्वेन

वर्हिर्भूतत्वादिति षट्पदीलमेव । + + + + + ननु दशशब्दस्य

पादचतुष्टयात्मकश्लोकपरतया व्याख्यातत्वे आर्याषट्कस्य कथं षट्पदील-

मिति चेन्नार्याया अपि पादचतुष्टयात्मकत्वेनार्यात्मकथोरभेदादार्याषट्कस्य

तदुपपत्तेः । आर्यालक्षणस्योक्तं ह्यन्वोपन्यविद्धिः ।

श्रीभाष्यकृद्द्वन्द्वपङ्कजसंप्रसूतं

सङ्गतिबोधसुनिदानवचोभरन्दम् ।

आस्ताद्य मायतितरां मम भानसानि

निःसौमसान्द्रनिजभूमपदं हि लब्ध्वा ॥

षट्पदीनौक्या सर्वानुद्धार नतोऽस्थश्चम् ।

संसारसागरे भग्नान् यस्तं शङ्करदेशिकम् ॥

भगवद्भक्तिगन्धर्वैः कुसुमैर्वाङ्मयैः कृता ।

षट्पदीमञ्जरी सम्यक् योजिता कृष्णपादयोः ॥ ० ॥

Colophon.

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्य-श्रीशिवनारायणानन्दतीर्थगुरुसरण-
सेवक-श्रीशङ्करानन्दतीर्थविरचिता षट्पदीमञ्जरी सम्पूर्णा ॥ * ॥

शकाब्दाः १६८६ ॥

विषयः । शङ्कराचार्यकृतस्य षट्पदीस्तोत्रस्य व्याख्यानम् ।

No. 387. षट्पद्यमाला . By रामरामभट्टाचार्यः . Substance, country-made paper, $17 \times 4\frac{1}{2}$ inches. Folia, 12. Lines, 6 on a page. Extent, 200 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamansingha, Serapura, Paṇḍita Cardrakānta Tarkālaṅkāra. Appearance, fresh. Verse. Correct.

Beginning. ॐ नमः परदेवतायै । (अस्य प्रथमपत्रं नास्ति तेन द्वितीयपत्रस्य प्रारम्भ-
साक्यं लिखितम् ।)

परदाराभिशापे च बहवो यत्र वादिनः ।

शिरोद्धीनं भवेद्विद्यमात्मनः शुद्धिकारणम् ॥ इत्यादि ।

End.

दुर्गे पद्मसङ्गावने स्थिरतरे चंसाद्यपचात्रिते

तत्त्वज्ञानविबोधपुष्पलपिते गुह्योपवर्गैः फलैः ।

तन्त्रज्ञानसङ्गात्भकारनिकरश्यामीकृतश्रीकरे

चस्येत् कुक्षियच्चित्तफेदशिष्टना शार्दूलविक्रीडितम् ॥

एतत्, पद्यशताष्टपुष्परचिता माला विचित्रा दलै-

र्नानावर्णमयैर्निकामरचिता श्रीरामरामद्विजैः ॥

श्रीमच्छ्रीगुरुपादपङ्कजसपर्यासमिथौ नित्यश-

क्तत्पादाब्जसुधाभिरञ्जितवपुर्भूयामितीदं वरम् ॥ १०८

Colophon.

इति श्रीरामरामभट्टाचार्यविरचिता षट्पद्यमाला समाप्ता ॥ ० ॥

विषयः । अष्टोत्तरशतश्लोकेन नाडीनां संज्ञास्थितिवर्णादिनिरूपणम् ।

No. 388. संवत्सरप्रदीपः . Substance, country-made paper, 13×4 inches. Folia, 96. Lines, 8 on a page. Extent, 2,300 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Bhāṭpādū 24-Parganās, Paṇḍita Rāṁendra Nyāyavāgiṇa. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।
 जयति श्रीसरस्वत्योऽपास्योऽसुरदारणः ।
 धर्मायैकाममोच्चार्यैः कृत्स्नप्रत्यूहवारणः ॥
 अयने द्वे विषुवे द्वे चतस्रः षडशीतयः ।
 चतस्रो विष्णुपद्यस्य संक्रान्त्यो द्वादश स्मृताः ॥
 ऋगकर्कटसंक्रान्ती द्वे तृद्दक्षिणायने ।
 तुलामेषे विषुवती गोलमध्ये तथापराः ॥
 ऋगो मकरः । इत्यादि ।

End.

अकालरसितं सन्ध्यागर्जः ।
 सन्ध्यागर्जं तथा प्रातर्दिवा नाध्यायनं चरेत् ।
 सायं गर्जं तथा रात्रौ नाध्यायनं विचक्षणः ॥
 रविवारे च संक्रान्त्यां पक्षां च सप्तमीनिधौ ।
 आरोग्यकामस्तु नरो निम्नपक्षं न भक्षयेत् ॥
 अमावास्यां पौर्णमास्यां संक्रान्त्यां षडशेषेऽपि ।
 धनपुत्रकल्यार्थं श्रीलापिष्टं परित्यजेत् ॥
 मन्दमङ्गलपक्षौ द्वादश्यां श्राद्धवासरे ।
 वस्त्राणां चारसंयोगो दक्षत्याषपत्रं कुलम् ॥ इति प्रकीर्षकं समाप्तम् ।

Colophon.

समाप्तश्चायं संवत्सरप्रदीपाख्यो ग्रन्थः ॥ ० ॥

विषयः । संक्रान्तिनिरूपणम् । वैशाखज्येष्ठादिकृत्यम् । अनन्तव्रतादिः । कुकुटीव्रतादिः ।
 अघोरादिः । जन्माष्टमादिः । अक्षयादिनिरूपणम् । युगाद्यानिरूपणम् । दशहरादिनिरूपणम् ।
 सावित्रीव्रतादिः । चातुर्मास्यादिनिरूपणम् ।

No. 389. सङ्कल्पलघुद्रुमः . By विश्वनाथचक्रवर्ती . Substance, country-made paper, 15 × 5½ inches. Folia, 14. Lines, 5 on a page. Extent, 250 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Āgaḍṭalā Vṛddhanagarā, Tripurā, Paṇḍita Mineçvara Sārvaabhauma. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

नमो वृन्दावनेश्वर्यै ।
 वृन्दावनेश्वरि वयोगुणरूपलीला-
 सौभाग्यकेलिकरुणाजलधेयवेषेहि ।

दासीभवानि सुखयानि सदा सकान्तां
लामालिभिः परिहृतामिदमेव याचे ॥ इत्यादि ।

End. हिलान्याः किल वासना भजत रे हन्दावनं तं × ×
राधाकृष्णविलासवारिधिरसास्वादं न चेद्दिन्द्य ।
त्यक्तं शक्तुथ न स्पृहामपि पुनस्तत्रैव हृद्दुष्टयो
विश्रब्धाः शृणुतेममेव सततं संकल्पकल्पद्रुमम् ॥

Colophon. इति श्रीविश्वनाथचक्रवर्तिविरचितः सङ्कल्पकल्पद्रुमः समाप्तः ॥

विषयः । राधाकृष्णयोर्लीलावर्णनमुखेन राधाकृष्णे मानसार्पणादिविविधप्रकारभजन-
कथनम् ।

No. 390. संचिन्तसारकौमुदी . By अमिरामविद्यालङ्कारः . Substance, country-made paper, 14×2 inches. Folia, 17. Lines, 9 on a page. Extent, 350 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1760. Place of deposit, Teliveni grāma viā Gaḍbetā, Paṇḍita Candranātha Cūḍāmaṇi. Appearance, fresh. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः शिवाय ॥ लुक् ॥ अथास्य सकलविषयपकलात् घन्यादौ करणं
युक्तमिति चेन्न सतन्त्रेच्छोर्निर्गन्तुमशक्यत्वाद् इति केचित् । वयन्तु कारक-
पादे कर्त्तादिसंज्ञाविधानपूर्वकं प्रथमादिविभक्तौनां प्रथमपुरुषादेश्च विधान-
सुक्तम् । इत्यादि ।

End. न पक्ष इत्यादौ कथं नान्तलाग्न दीर्घ इत्यत आह असौ लुगिति । नित्यवङ्ग-
वचनान्तत्वात् कतिशब्दस्य संख्याप्रश्ने संशय एव कतिविधानाच्च सिद्धो-
सोरभावः इति बोध्यम् ॥ अथासनिक इत्यादि उभयस्य उभयतस्त्य राज्ञः
आसनमर्हतीति तदर्हत्यादाविति टिकण् ॥ * ॥

Colophon. इति वन्द्यघटीयगयघटकुलोद्भव-श्रीलश्रीयुताभिरामविद्यालङ्कारभट्टाचार्य-
विरचितायां संचिन्तसारकौमुद्यां षष्ठः सुवन्तपादः समाप्तः ॥ * ॥

शकाब्दाः १७६० ।

विषयः । संचिन्तसारव्याकरणस्य सुवन्तपादस्य व्याख्यानम् ।

No. 391. संक्षिप्तसारटीका (व्याकारदीपिकाख्या) By श्रीविद्याविदोदात्मज-
श्रीन्यायपञ्चाननः . Substance, country-made paper, 15 x 3¼ inches. Folia,
244. Lines, 8-9 on a page. Extent, 10,980 śloka. Character, Bengali.
Date, Sk. 1634. Place of deposit, Kāṭhālapāḍā vid Naihati, Paṇḍita
Harinātha Baṭṭācāryya, bought by the Government of India, Calcutta.
Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः शिवाय ।

नन्वा श्रीहरिचरणं कृत्वा शरणं पितुः पदस्र ममम् ।
विमलधियां हितजननी क्रियते व्याकारदीपिका यत्नात् ॥
कोऽपि न्यायपुराणकाव्यनिचयालङ्कारवैशेषिक-
व्याकारश्रुतिनाटकस्मृतिगुरुर्विद्याविनोदः स्थितः ।
नत्युच्य विचारनिर्मलमतेः श्रीन्यायपञ्चानन-
स्योत्सुखं सुधियो विधाय विमलां प्रणुक्तुं वाचं हितम् ॥
सुगमं निगदेन गम्यते शिशुभिर्दुर्गममेव तत्त्वतः ।
निरवोचमतः प्रथमतः परिसंगृह्य च वृत्तिटीकयोः ॥
अनधीत्य शब्दशास्त्रं योन्युच्छास्त्रं समोदते ज्ञातुम् ।
..... ॥

शिवमित्यादि । मङ्गलस्य प्रारम्भितसमाप्तिं प्रति कारणता विद्मध्वंसत्वान्वय-
व्यतिरेकसमधिगम्येति नैयायिकाः । यद्यन्तु विद्मध्वंसं प्रति मङ्गलस्य कारणता
समाप्तिस्तु स्वकारणादेवेति भ्रमः ॥ तथाच गोयीचन्द्रः प्रत्युच्चसूचनिराकरण-
कारणमिति । ... ..
उच्यते । सनात्तो विधीयते । भास तु तिङन्नादिवत् सुप्रसूत्यं नामैव
यदा प्रणामस्य विशेष्यत्वविषयायाः सम्बुद्धात्तु स औ जस् इति योग-
विभागात् ॥ इत्यादि ॥

End.

कति पुरुषाः कति क्रियः कति धनानीत्युदाहरणवयोपादानं कति शब्दस्य
लिङ्गविशेषकार्याभावसूचनार्थम् । असौ लुक् कति पञ्चादिरिति कृतेऽपि
जस्रशसोर्यङ्गणे सिद्धे इत्यादि एकवचनद्विवचनान्तयोः संख्याया नियत-
त्वाच्च संख्याप्रत्यर्थं कतिशब्दप्रयोग एव न सम्भवतीति तिङ्सिङ्गसो
रभाव इति भावः । ... ..
यद्वा अत्र ऐजेचो ... न क्रियते किन्तु जस्रशसोर्यङ्गि च अन्वर्चिर्भो-
ऽकारस्यैव औदुभवति । खादौ नन्वत्र विधानेन ... त्येव क्रियतां तथा

सति स्वर्णदीर्घेष्टापत्तिरेव । प्रथमं सन्धिकाव्याभावात् अकारस्य न
सन्धिः । टा भिस् के कसि क्साभित्यस्य प्रष्टनौ पश्चात् स्वर्णदीर्घः स्यात्
यद्वा अष्टपरलाघ्नलोपे अन्तर्वर्तिनोऽतः स्थाने आदिधानाभावे अष्टाभिरिति
साध्यस्य सिद्धिर्न स्यात् ॥

Colophon. इति श्रीकृष्णकलानिधिमहामहोपाध्याय श्रीविद्याविनोदात्मज श्रीन्यायपञ्चा-
ननकतायां संचिप्रसारटीकायां व्याकारदीपिकायां षष्ठः सुवन्तपादः समाप्तः ।

विषयः । संचिप्रसाराल्पव्याकरणस्य व्याख्यानम् ।

No. 392. सङ्क्षेपशङ्करजयः . By माधवाचार्यः . Substance, country-
made paper, 17×4½ inches. Folia, 69. Lines, 10 on a page. Extent, 2,000
çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Calcutta,
Çyāmapukura, Bābu Nagendranātha Vasu. Appearance, fresh. Verse.
Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

प्रणम्य परमात्मानं श्रीविद्यातीर्थकृपिणम् ।
प्राचौनशङ्करजये सारः संयुज्यते स्फुटम् ॥
यद्दृष्टानां पटलो विशालो विलोक्यतेऽल्पे किल दर्पणेऽपि ।
तद्वन्नदीये लघुसंपदेषु सिद्धुद्धीकृत्या शाङ्करवाक्यसारः । इत्यादि ।

End.

इन्द्रोपेन्द्रप्रधानेस्त्रिदशपरिच्छेदेः स्यूयमानः प्रसूने-
र्द्विचैरभ्यर्च्यमानः सरसिदहभवादनहस्तावलम्बः ।
आरक्ष्योच्चाणमगं प्रकटितमुज्जटाजूटतन्त्रावतंसः
शृङ्खलालोकशब्दं समुदितम्विभिर्धाम नैजं प्रतस्ये ॥ * ॥

Colophon.

इति श्रीमाधवीये तच्छारदापौठवासगः ।
संक्षेपशङ्करजये सर्गः पूर्णोऽपि षोडशः ॥
समाप्तश्चायं ग्रन्थः ॥

विषयः । शङ्कराचार्यस्य जीवनवृत्तान्तः ।

No. 393. सङ्ख्याप्रकाशटीका . By काशीरामवाचस्पतिः . Substance,
country-made paper, 16×3 inches. Folia, 28. Lines, 9 on a page. Extent,
650 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District
Vāṅmā Viṣṇupura Kādākuli, Paṇḍita Raghurāma Tarkaratna. Appearance,
tolerable. Prose. Generally correct.

एवमन्यापि संख्या बोधा ग्रन्थविस्तारभयाङ्गीकृता
 कलाञ्जलिद्वयपुटं सुष्ठुरत्तमाङ्गे
 युष्मान् प्रणम्य कवयो विनिवेदयामि ।
 व्याख्येयमर्थरहितापि सदूषणापि
 दृष्ट्या भवद्भिरवधाय दशविधैः ॥
 श्रीश्रीजाने दयाधाने चरणान्तले तव ।
 श्रीकाशीरामकृतिना कृतिरेषा समर्पिता ।

Colophon. इति संख्याप्रकाशव्याख्या समाप्ता ॥ ० ॥

विषयः । मन्दरामतर्कवागीशभट्टाचार्यकृतस्य संख्याप्रकाशनामकस्य नानाशास्त्रसंग्रहेत-
 तत्त्वबोधात्मकग्रन्थस्य व्याख्यानम् ।

No. 394. संग्रहसारः. By रामदेवद्विजः. Substance, country-made paper, 18 x 4 inches. Folia, 63. Lines, 6 on a page. Extent, 1,250 ślokaś, Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākī. Post Office Baidyerbāzār, Kṛṣṇapūrā, Paṇḍita Madanamohana Bhaṭṭa-cāryya. Appearance, tolerable. Prose and verse. Generally correct.

Beginning. श्रीरामस्य पदारविन्दयुगले नलाय वागीश्वरी
 चिरम्बं तपनादिकं यद्गुणं तद्गुणं यद्गुणं दासुतम् ।
 नानाजातकतो विलोक्य सकलं गर्गादिविप्रोदितं
 वक्ष्ये संग्रहसारमल्पसुगमं श्रीरामदेवो द्विजः ॥
 ज्ञेयोऽव प्रथमं हि जन्मसमग्रश्रद्धायादियन्त्रैः स्फुटं
 तत्कालप्रभवा विलग्नसञ्चिता कार्या ततश्च पद्मः इत्यादि ॥

End. वेदोऽङ्गे जलधिर्गजाब्धिसञ्चिता मुन्यन्तिभिः पद्मं च
 पद्मं चित्प्रतिभिः शरः श्रुतिगुणैर्वाणोऽङ्गुलिभिः सच ।
 बाणः कालगुणैः शरोऽम्बरयुगैरङ्गेन्दुभिर्मागुणैः
 वेदो वाणगुणैर्गुणोऽलविशिष्टैरस्ताब्धिभिः पावकः ॥

Colophon. (अन्यत् परिसमाप्तिस्त्रुचकं वाक्यं नास्ति)

विषयः । षड्वर्गफलम् । नवशफलम् । सप्तविधादिफलम् । शयनादिभाववचनम् ।
 शयनादिद्रादशभावस्य फलम् । सप्तशून्यादिकोटीफलम् । तत्त्वादिभावनिरूपणम् । शुभग्रह-

ॐ नमो गणेशाय ॥

रिरत्तिपुर्यो निजधर्मसेतून्

युगे युगे सत्त्वभयानि धत्ते ।

वर्षं नानागुणकर्मभाञ्जि

भूयात् स देवो भवतां विभूत्यै ॥

भट्टाचार्यशिरोरलन्यायालङ्कारस्तनुना ।

संख्याप्रकाशकस्याख्या काशीरामेण तन्यते ॥

अथ सकलशास्त्राभिज्ञः श्रीमान् मन्दरामनर्कवागीशभट्टाचार्यः इदानीन्तनान् मन्दबुद्धीन् पूर्वपूर्वपण्डितकृतानानाविधतत्त्वग्रन्थाध्ययनासमर्थानिवलीक्य परमकारुणिकतया अध्ययनभावनाभ्यां तत्त्वग्रन्थेभ्यः सारमाहृत्य संख्या-कथनमिदं संख्याप्रकाशकनामकग्रन्थं संक्षिप्तसारं तेषां हितार्थं रचितवान् । अथ यद्यपि तेषां नातिदुर्गमो बभूव अतो यथाभवति तस्याख्याने ममीदृशः । तत्र तावत् ग्रन्थकृत् ग्रन्थसमाप्तिप्रतिबन्धकीभूतविघ्नसम्भावनया तन्नाशाय कृतमीश्वरनमस्कारं शिष्यशिष्याद्यमादौ निबध्नन् सुचिरतरकालीनविबुध-पदावस्थितिहेतवे यशसं खनामधौगिकग्रन्थनामद्वारा प्रष्टव्यज्ञमभिधेयश्चाह देहवानित्यादि । यः शुद्धसत्त्वस्वरूपया आत्ममायया देहवानिव पाञ्च-भौतिकदेहविशिष्ट इव भाति तथाहि ईश्वरस्य शुद्धसत्त्वात्मिका मायैव देहः । इत्यादि ।

मन्त्रमेव जपते

अन्येति अन्यापि द्वाविंशदादिकापि संख्या मङ्गलया परोपाठ्या रीत्या बोद्धव्या । ननु कथं अनुक्तज्ञानं भविष्यति तत्राह ईङ्गितेनेति हि यतः धीराः पण्डिता ईङ्गितेनापि परहृत्स्थितं जानन्ति तथाच यदि धीरा ईङ्गितेनापि परहृत्स्थितं जानन्ति तदा उक्तया परिपाठ्या ते तत् ज्ञास्यन्ति तन्न चिन्तमिति भावः । मयापि यत्किञ्चित् अन्यसंख्या प्रदर्श्यते यथा- गीताध्यायपाठनाम्ना(?) अपराधा द्वाविंशत् यथा-

अहन्यहनि यो मर्त्यो गीताध्यायान् संपठेत् ।

द्वाविंशदपराधा अहन्यहनि सुच्यते ॥ इति ।

ते च अपराधा वराहपुराणाम्निष्कृत्य लिख्यन्ते । भगवद्भक्तानां क्षत्रियभिदाज्ञ भोजनम् ॥ १ ॥ अजीर्णं सति विष्णोरुपसर्पणं ॥ २१ ॥ व्यभिचारिभावः क्षय-

स्त्रिंशत् तदुक्तं काव्यप्रकाशे ॥ २२ ॥

वयस्त्रिंशदमी भावाः समाख्याताः खनामत इति ।

। विप्रक्षीयोगकथनम् । पञ्चस्फुटनिरूपणम् । सिंहासनादियोगफलम् । भास-
नादिनिरूपणम् । अष्टवर्गनिरूपणम् । सञ्जाष्टवर्गनिरूपणम् । वर्षदशानिरूपणम् ।
निरूपणम् । केतुपताकिनिरूपणम् । नाचविकदशनिरूपणम् । तस्यान्तर्दशा-
निरूपणम् । पञ्चस्वरानिरूपणम् । पञ्चस्वरामते आयुर्गणनम् । योगिनीदशनिरूपणम् । तस्याः
त्यन्तरदशनिरूपणम् । आयुर्दशनिरूपणम् । तीर्थज्ञाननिरूपणम् । गुरोरष्टवर्गमते पुत्रादि-
मतनिरूपणम् । नष्टकोठीज्ञानम् । चतुर्दशकोठीनिरूपणम् । अयनादिलग्नमाननिरूपणम् ।
जातचक्रनिरूपणम् । मासफलनिरूपणम् ।

No. 395. सत्क्रियासारदीपिका. Substance, country-made paper, 13 x 4 inches. Folia, 49. Lines, 7 on a page. Extent, 1,000 ślokās. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Vīṅkuḍā Kucekol, Bābu Yogindranātha Simha Deva. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

श्रीश्रीराधाकृष्णः ।

प्रणम्य सच्चिदानन्दं जगतां सेव्यमीश्वरम् ।
श्रीकृष्णपरमानन्दमनन्याभीष्टदायकम् ॥
यस्मिन् गृह्णिष्यामीदानीमनन्यानां विशेषतः ।
सत्क्रियासारदीपिकां तां विवाहादिपद्धतिम् ॥
श्रीमन्नोपालभट्टोऽयं साधूनामाश्रया भूतम् ।
भगवद्धर्मरक्षार्थं भक्तानां वैदिकी तु या ॥
कृता याप्यनिरुद्धेन भीमभट्टेन या कृता ।
श्रीमन्नोविन्दभट्टेन कर्मिणां पद्धतिः कृता ॥
श्रीनारायणभट्टेन कर्मठभक्तानां वैदिकी ।
भट्टश्रीभवदेवेन ह्यन्दोगानाम् या कृता ॥
वर्णाश्रमान्यजादीनां वेदैः पौराणिकादिभिः ।
मन्वादिधर्मशास्त्रोक्तैर्वचनैः सप्रमाणकैः ॥
श्रीमन्नोविन्दभक्तानां सेवानामपराधतः ।
मया तथा कृता किञ्च पितृदेवार्चनं विना ॥
नन्वपरग्रन्थकारवत् ग्रन्थकर्तृत्वेनास्मद्विधस्य स्वनाम दातुमनुचितम् । यथा,—
अस्मद्विद्वत्पुत्राणां कर्माहमिति मन्यते ।

इति दोषव्यवभयात् । तथापि स्वयूय्यानां साधूनामाज्ञया
श्रीमद्गोपालभट्टनामायं कोऽपि जीवः श्रीमद्गोपालभट्टत्वेनेति
श्रीकृष्णचैतन्यचरणारविन्दमकरन्दसततपायित्वेन सदैव साधुनिदेश-
भावः । एवं विशिष्टोऽहं श्रीकृष्णं प्रणम्य श्रीकृष्णशब्दार्थः पुरैव व्याख्य-
किं विशिष्टं सच्चिदानन्दं गुणातीतानिर्व्वचनीयपरममनोहरलावण्यधनसुख-
स्वरूपं अतएव जगतां सेव्यं । अच्चार्यं भावार्थः ॥ इत्यादि ॥

End.

ततोऽपरे श्रीमन्नारायणस्य श्रीभक्त्यादिविविधावतारोपासकाः । तत्तन्निज-
निजसेवकपार्षदत्वेन तेषां तेषां तान् तान् पार्षदभक्तान् प्रपूजयेयुः । अयं
भावार्थः ।

Colophon.

अतःपरं खण्डितम् ॥

विषयः । वैष्णवानां अन्यकर्म्मत्यागविधिनिरूपणसुखेन व्याख्यासहित-वैष्णवकर्म्मादि-
निरूपणम् ।

No. 396. सदाशिवसंहिता . Substance, country-made paper, 12×2½
inches. Folia, 12. Lines, 8 on a page. Extent, 250 ślokas. Character,
Bengali. Date, ? Place of deposit, District Vāṅkuḍā Viṣṇupura,
Paṇḍita Rāṇparāma Bhāṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Verse. Gen-
erally correct.

Beginning.

ॐ नमो रामचन्द्राय ।

श्रीश्रुतय ज्ञुः ।

श्रुतमस्माभिरीशान रक्षस्यं परमाद्भूतम् ।

इदं विश्वं कथं जातं सौमित्रे वद तत्त्वतः ॥

सौमित्रिषवाच ।

गृणुध्वं श्रुतयः सर्वा रक्षस्यं हृष्टिसम्भवम् ।

यथादौ परिसम्भूतं यस्मिन्नेव प्रलीयते ॥

सृष्टेरग्रे पदं धाम्नां संवादं समभूत् किल ॥ इत्यादि

End.

गोलोके नियतं वासं सत्यं सत्यं वदाम्यहम् ।

देवैरपि दुराधर्षाः कियदक्षगणैरपि ॥

अश्वमेधसहस्राणि वाजपेयशतानि च ।

अष्टमं सर्व्वतीर्थेषु प्रदानं सर्व्वसम्पदाम् ॥

एतद्भि ध्यानयोगस्य कलां नार्हन्ति षोडशैश्च ।
 ब्रह्मद्वयसदृखाणि ज्ञानाज्ञानकृतानि च ॥
 स्वर्णस्त्रेयसुरापानगुणतत्पयुतानि च ।
 कोटिकोटिसहस्राणि ह्युपपापानि यान्यपि ॥
 सर्व्वाण्यपि प्रणश्यन्ति रामधामवलोकनात् ॥ ० ॥

Colophon.

इति सदाशिवसंज्ञितायां निश्कलल्लणायां श्रीरामानुजश्रुतिसंवादे गोलोक-
 वर्णनं नाम द्वितीयोऽध्यायः ॥ ॐ तत्सत् ॥

विषयः । प्रथमाध्याये रामानुजश्रुतिसंवादेन निजरूपवर्णनादिः । द्वितीयाध्याये गोलोक-
 वर्णनादिश्च ॥

No. 397. सद्द्वैद्यभाववलिः. By जगन्नाथगुप्तकवीन्द्रः. Substance, coun-
 try-made paper, 12×4 inches. Folia, 4. Lines, 9 on a page. Extent,
 125 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District
 Dhākā, Vikramapura, Gaupādā grāma, Bābū Rājakumāra Dāsa. Ap-
 pearance, new. Verso. Generally correct.

Beginning.

नमो गणेशाय ।

आचारादिगुणासीनां प्रतप्रकनकद्युतिम् ।

नमामि कुलदामाद्यां सानन्दं कुलदेवताम् ॥

महावंशोद्भवा वैद्या येऽद्यापि च सद्योज्ज्वलाः ।

ये च भावान्तरं प्राप्तस्त्वत्तद्वक्ष्ये समासतः ॥

नगर्यां सेनहाट्यान्तु गतिर्येषां न विद्यते ।

तेषां सद्द्वैद्यसङ्गावज्ञानाय खलु कथ्यते ॥

आदौ पूर्व्वक्रमेणैव दुहिवंशो निगद्यते ।

गणद्विज्जुमाधवाश्च दुहिवंशसमुद्भवाः ॥

गणसेनस्य तनयो श्रीधरो हरिवंशकः ।

श्रीपतिरघुपत्याख्यौ श्रीधरस्य सुतावुभौ ॥ इत्यादि ।

End.

अनेन यो भिषग्वंशः सूत्रेणापि न वर्णितः ।

स एव साध्यो विज्ञेयो भ्रुषमन्वठवंशजे ॥

भिषग्वरः काश्यपवंशचन्द्र-

मणिसंरूपोज्जनि कायुगुप्तः ।

तस्यात्मजोऽभूदनमालिगुप्तः
 पुण्येषु सक्तो वनमालिभक्तः ॥
 ततोऽभवत् कार्पटिनामधेयः
 सुतः पवित्रो सदनस्ततोऽभूत् ।
 सुतोऽभवत् तस्य सुतः प्रतिष्ठः
 श्रितो जगन्नाथ इति प्रदिष्टः ॥
 सुधाकरस्तस्य सुतः सुवृत्तः
 सुधाकरस्तत्कुलकैरवेपु ।
 पुण्यौघतुङ्गीकृतकायवंशः
 क्षितिं गतोऽभूत् + + + रिवांशः ॥
 सुधाकरस्यापि सुतः सुशीलो
 षट्सुतयः शूद्रमतिर्वभूव ।
 तस्यात्मजोऽभूत् कविराजसंज्ञो
 विद्वद्भरोऽभूदपि राघवाख्यः ॥
 सुतोऽभवत् तस्य च रामभद्रो
 विद्वद्गणेशः कविचन्द्रसंज्ञः ।
 उदारबुद्धि + + पुण्यकर्म
 तस्यात्मजोऽभूच्छिवनाथनामा ॥
 तस्यात्मजः सूर्यप्रभः सुशीलः
 श्लातो जगन्नाथ इति क्षितौ यः ।
 तेन प्रतेने भिषजां समासात्
 सद्देवजानां सदसद्विचारः ॥

Colophon. इति श्रीजगन्नाथगुप्तकवीन्द्रकृतसद्देवभावलिः समाप्ता ॥

विषयः । अम्बळकुलजातानां केषाञ्चित् सद्देवानां वंशावलि कथनम् । तत्र तेषां सद-
 सद्भावप्राप्तिकथनञ्च । अथ दुहिंवंशकथनम् । दुहिंवंशजातस्य गणसेनतनयस्य श्रीधरसेनस्य
 वंशकथनम् । द्विकुसेनवंशवर्णनम् । माधवसेनवंशवर्णनम् । विनायकसेनवंशवर्णनम् । जमन-
 सेनवंशवर्णनम् । विकर्त्तनसेनवंशवर्णनम् । वल्लभसेनवंशवर्णनञ्च । अथ दासवंशवर्णनम् । तत्र
 नारायणदास-निमदास-अरविन्ददास-जयदासानां वंशादिवर्णनञ्च । अथ त्रिपुरगुप्तवंशादि-
 कथनम् । कायगुप्तवंशादिवर्णनञ्च ॥ इति ।

8. सन्तानद्वादशीव्रतम् . Substance, palm-leaf, $13 \times 1\frac{1}{2}$ inches. Lines, 2 on a page. Extent, 50 ślokas. Character, Bengali. ? Place of deposit, Vidyākūṭa Tripurā, Bābu Kedāranātha ṣācāryya. Appearance, now. Prose and verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । अथ सन्तानद्वादशीव्रतम् । तत्र प्रथमं स्वर्यार्थं दत्त्वा
स्वस्तिवाचनपूर्वकं संकल्पं कुर्यात् विष्णुरोमित्यादि ।

End. इदं सन्तानकं नाम याः करिष्यन्ति भक्तिनः ।
अवैधव्यक्तु सौभाग्यं लभन्ते सन्ततिं शुभात् ॥

Colophon. इति सन्तानद्वादशीव्रतकथा समाप्ता ।

विषयः । शुभसन्तानादिलाभकारकव्रतविशेषसाधननियमादिकथनम् ।

No. 399. सम्बन्धविवेकः . By भवदेवभट्टः . Substance, country-made paper, 14×8 inches. Folia, 12. Lines, 6 on a page. Extent, 250 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamana-simha, Kātihāli, Paṇḍita Rājakṛṣṇa Nyāyabhūṣaṇa. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । अथ सम्बन्धं विवेचयिष्ये । तत्र मनुः ।
असपिण्डा च या मातुरसगोत्रा च या पितुः ।
सा प्रशस्ता द्विजातीनां दारकर्म्मणि मैथुने ॥
या मातुः सपिण्डा न भवति सा दारकर्म्मणि दारत्वसम्पादके कर्म्मणि तथा
मैथुने मिथुनसाध्येऽग्राधानादौ पुत्रोत्पत्तौ च प्रशस्तेति सम्बन्धः । इत्यादि ।

End. सर्व्वेषु प्राङ्मुखो दाता ग्रहीता च उदङ्मुखः ।
अयन्तूक्तविधिर्ज्ञाने विवाहे तु व्यतिक्रमः ॥
व्यतिक्रम इति प्रत्यङ्मुखः सम्प्रदाता ग्रहीता प्राङ्मुखः ॥ उक्तम्,—
प्राङ्मुखायाभिरूपाय धराय शुचिसन्निधौ ।
प्रत्यङ्मुखस्तु दाता वै कन्यां दद्यात् खलङ्कृतमिति ।

Colophon. इति भवदेवभट्टकृतः सम्बन्धविवेकः समाप्तः ॥ * ॥

विषयः । विवाहसम्बन्धविचारदिमुखेन सपिण्डादिनिरूपणम् । उद्वाहादिनिरूपणञ्च ।

No. 400. सम्मोहनतन्त्रम् . Substance, country-made paper, 12 inches. Folia, 44. Lines, 12 on a page. Extent, 1,800 ślokaś. Author, Nāgara. Date, ? Place of deposit, Govardhana Sarāi Be. Paṇḍita Bindhyeçvarīprasāda Dube. Appearance, old. Verse. General correct.

Beginning.

ॐ नमः श्रीमङ्गलमूर्तये ।

साकारत्वं निराकारज्ञानसागररूपिणे ।

देवानां देवदेवाय तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥

दैवुवाच ।

देवदेव महादेव सर्वसिद्धिप्रवर्त्तक ।

त्वत्तः श्रुतं मया सर्वं रक्षस्यातिरक्षस्यकम् ।

इदानीं देवदेवेश रक्षस्यमपरं विभी ॥

शिव उवाच ।

रक्षस्यातिरक्षस्यश्च कथं त्वयि निवेद्यताम् ।

तथापि तव सद्गत्या रक्षस्यमपि कथ्यते ॥

काली नारा बिभ्रमस्ता सुन्दरी वमला रमा ।

मातङ्गी भुवना सिद्धविद्याय भैरवी तथा ॥

धूमावती च दशमी महाविद्या दश स्मृताः ।

चण्डेश्वरी लघुश्यामा विपुटादिप्रयोगतः ॥

त्रयोदश महाविद्याः षड्गुण्य षोडशी शिवे ।

दश पूर्वास्तु संगृह्य मनदुर्गाश्च मूलिनीम् ॥

अश्वाकृष्टां महाविद्यां त्रैलोक्यविजयाभिधाम् ।

वाराहोमङ्गपूर्णाश्च कलासंख्या प्रकीर्तिता ॥

महाकालमते देवी एकपञ्चाशद्वीरिता ।

महालक्ष्मीं समारभ्य महाकालकलात्मकम् ।

विद्यासंख्या त्वया प्रोक्ता वितथं पूर्ववत् भवेत् ॥ इत्यादि ।

End.

चत्वारिंशत्प्रभेदेन ब्रह्मराक्षसजातयः ।

पूर्वक्रमेण संसाध्य दुष्टानेतान् विनाशयेत् ॥

गोपनीयं गोपनीयं गोपनीयं पुनः पुनः ।

रक्षस्यातिरक्षस्यश्च रक्षस्यातिरक्षस्यकम् ।

इति संचेपतः प्रोक्तं किसन्यत् श्रोतुमिच्छसि ॥

इति श्रीमदचोभ्यतारासम्वादे संमोहनतन्त्रे द्वितीयखण्डे ब्राह्मणातिवर्णने
दशमः पटलः ।

विषयः । मीठवाणीप्रभेदेन लिपिभाषाप्रभेदेन च शास्त्रवानां विंशतिभेदविद्यापीठ-
निर्णयः । पुण्यनिर्णयः । गौड़ादिदेशभेदे तन्त्रादिभेदनिरूपणम् । दशमहाविद्यानिरूपणम् ।
यन्त्रभेदादिनिर्णयश्च ॥

No. 401. सर्वतोभद्रचक्रटीका . By गौरीकान्तचक्रवर्ती . Substance, country-made paper, 12×3½ inches. Folia, 5. Lines, 10 on a page. Extent, 175 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāthālpādā viś Naihātī, Paṇḍita Rāmatārāṇa Thākura. Appearance, very old. Prose and verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः श्रीसूर्याय नमः ।

अथातः सम्प्रवक्ष्यामि चक्रं पैलोक्यदीपकम् ।

विख्यातं सर्वतोभद्रं सद्यः प्रत्ययकारकम् ॥

उदग्दश विन्यस्य तैर्य्यग्रेणास्तथा दश ।

एकाशीतिपदं चक्रं जायते नाच संशयः ॥

अकारादिस्वरः कोष्ठे ईशादि विदिशि क्रमात् ।

दक्षिमाग्रेण दातव्याः षोडशैव चतुर्ध्रमम् ॥ इत्यादि ।

End. वर्तमानेति द्रव्यादीनां वर्तमाने गूढ्ये शोधितपट्चक्रक्रमेण विंशत्यंशकल्पमथा
तद्भागो ह्रस्वति कुपचे तद्भागो वर्तते इत्यर्थः । देशध्वंसा इत्यादि सर्वं
सुगमम् ॥

Colophon. इति सर्वतोभद्रचक्रटीका गौरीकान्तचक्रवर्तिक्षता समाप्ता ॥ ० ॥

विषयः । तन्त्रोक्तस्य सर्वतोभद्रचक्रादेर्य्याख्यानम् ।

No. 402. सापेक्षवादः . Substance, country-made paper, 11×2 inches. Folia, 3. Lines, 7 on a page. Extent, 40 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Post Office Pilkhānā Vādḍānagara, Paṇḍita Kailāśacandra Tarkaratna. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो दुर्गायै । समासघटकपदोपस्थाप्येन समासाघटकपदार्थस्य नान्वयः ।

आकाङ्क्षाविरहात् । अतएव ऋदस्य राजमातङ्गा इत्यादौ ऋदादि-

पदार्थस्य राजादौ योग्यतासत्त्वेऽपि नान्वयः । यद्यपि तत्समभिव्याहारे-

रूपाकाङ्क्षा सम्भवति तथापि समभिव्याहारमात्रं नाकाङ्क्षा ।

बोधविशेषे पदविशेषयोः समभिव्याहारः । इत्यादि ।

End.

ननु कथमिदमुक्तं यावता गर्भस्थस्य कर्मणो धात्वर्थेऽभिव्येष्टत्वात् धा-
रकर्मता । यथा जलं गच्छति । जलयति ॥

Colophon.

सापेक्षवादः समाप्तः ।

विषयः । सापेक्षत्वेऽपि समकल्पात् समास इति न्यायस्य स्वरूपादिविवेचनम् ।

No. 403. सार्वगौरवः . By रमाकान्तचक्रवर्ती . Substance, palm-leaf, 17×1½ inches. Folia, 30. Lines, 3 on a page. Extent, 600 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Post Office Vaidyervāzār, grāma Candrakīrti, Paṇḍita Rajanikānta Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

काशीशचरणभोज चतुर्वर्गफलप्रदम् ।

नत्वा वक्ष्यामि यत्नेन स्मृतं बोधविनायकम् ॥

अर्थवदधातुरप्रत्ययः प्रातिपदिकम् । धातुभिन्नं प्रत्ययभिन्नं यदर्थवत् तत् प्रातिपदिकसंज्ञं भवति अधिधेयनिष्ठप्रयोजनधनेषु यद्यप्यर्थशब्दस्थाय्यभिधेयवचनोऽर्थशब्दो गच्छते । अधिधेये निष्ठत्वादीनामन्तर्भावात् । यत्-प्रयोगे यत् प्रतीयते स तस्यार्थः । तथाचोक्तम् ।

शब्देनोच्चार्यमाणेन यद्वस्तु प्रतिपद्यते ।

तस्य शब्दस्य तद्वस्तु ज्ञायतामर्थसंज्ञया ॥

स चार्थश्चतुर्धा भिद्यते जातिद्रव्यगुणक्रियेति । तथाचाह ।

शब्देरेव प्रतीयन्ते जातिद्रव्यगुणक्रियाः ।

चातुर्विध्यादमीषान्तु शब्द उक्तश्चतुर्विधः ॥

स्वार्थी जातिद्रव्यगुणक्रियास्वरूपभेदात् पञ्चविधः स्वार्थी विशेषणार्थानुसन्धाने ह्येत्यादि उदाहरणं विशिष्टार्थबुद्धिं प्रति विशेषणार्थस्य कारणत्वात् । तथाच । भाग्यहीनविशेषणा बुद्धिर्विशेष्येषूपजायते । तथाच जातो हस्तः जातिरेव विशेषणं प्रति निमित्तभूतं हस्तत्वम् । नित्यमनेकव्यक्तिवृत्ति सामान्यं जातिः । गुणः सङ्गो धर्मः यथा पटस्य शृङ्गो गुणः । क्रिया धात्वर्थः साध्यरूपा तथाच सिद्धं कारकं साध्या क्रिया यथा पक्तुः पाकः ।

द्रव्यं गुणाययः यथा दण्डिनो दण्डः । स्वरूपमजात्यात्मकमसाधारणरूपं यथा
द्वित्यस्य द्वित्यत्वम् । अर्थवदप्रत्ययधालिति सिद्धे यत् नञ्द्वयकरणं तत्
तत्पुरुषनिरासार्थम् ॥ इत्यादि ।

and.

तस्यापत्यं । तस्येति षष्ठ्यन्तमनुकीर्त्य लुप्तपञ्चमीनिर्देशः । षष्ठ्यन्तादपत्येऽभि-
धेयेऽण भवति । न पतति वंशो येन जातेन तदिहापत्यं प्रकृत्यर्थी विशेषणं
प्रत्ययार्थी विशेष्यः उपगौरपत्यं औपगवः । एको गोषे । गोषे वंशेऽभिधेये
एक एव प्रत्ययो भवति न द्वितीय इत्यर्थः एतत् स्वभावादादौपगवस्यापत्य
मित्यर्थे प्रत्ययः कथं न स्यात् । सत्यं एकेनैवापतनार्थस्य प्रतिपादितत्वात्
कथमपरः प्रत्ययः । कथं गार्गायणः एवं वात्स्यायन इति एकेनापतनार्थप्रति-
पादितत्वात् पुनः प्रत्ययविधानं प्रशंसार्थमापादयतीति । तेन युक्तं रागात् ।
रज्ज्वनेनेति रागः रागवाचिनः शब्दात् तेन युक्तमित्यर्थेऽणप्रत्ययो भवति ।
कुसुमेन रक्तं कौसुमं वस्त्रम् । ... ..
तस्य समूहे । षष्ठ्यन्तात् समूहेऽर्थेऽणप्रत्ययो भवति । वायसानां समूहो
वायसं काकमित्यादि ।

Colophon.

इति मधुसूदनतर्कवागीशात्मज श्रीरमाकान्तचक्रवर्तिविरचिते सारनिर्णये
तद्विप्रकरणीयपरस्वरूपार्थविवेचनं समाप्तम् ॥

विषयः । कलापे नाम-कारक समास-तद्विप्रकरणानां न सन्ति सम्यक् परिस्फुटानि
स्वरूपौत्थनेनात्र सारनिर्णये पाणिन्यादिव्याकरणोक्तस्वरूपाणां विवेचनं कृतम् । तत्र प्रथमे नाम-
प्रकरणम् । द्वितीये विस्तरेण कारकप्रकरणम् । तृतीये समासप्रकरणम् । चतुर्थे संचेपत-
स्तद्विप्रकरणम् ॥

No. 404. सारस्वतप्रदीपः . By विद्याभूषणः . Substance, country-made
paper, 14 × 2½ inches. Folia, 47. Lines, 4 on a page, Extent, 500 ślokaś.
Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamana-
simha, Serapura, Paṇḍita Durgāsundara Kṛtiratṇa. Appearance, old.
Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

प्रणम्य देवदेवाय बालानां सुखहेतवे ।

सारस्वतप्रदीपोऽयं पथेः संरच्यते मथा ॥

अकारादिचकारान्ताः सिद्धवर्णाः प्रकीर्तिताः ।

पतदुर्गादिसंज्ञाया विधानार्थमिहोदितम् ॥

आद्यन्ताभ्यामिमे साक्षा प्रत्याहारं जिहृत्तता ।
वक्ष्यमाणक्रमेणैव ते तथोक्ताः पुरातनैः ॥ इत्यादि ।

End. पुनर्णवा-क्षुभ्नाति-द्विप्रतः ।
नरीश्वत्येत नर्णति प्रख्यातं चन्द्रगोमिना ।
हरिनाथो विप्रयूना दौर्भागिनेय इत्यपि ।
चात्रयूना स एव वाक्येनेत्याकृतिगणः स्मृतः ।

Colophon. इति श्रीविद्याभूषणविट्ठलो सारस्वतप्रदीपे नामविहतिर्द्वितीयः प्रकाशः ।

विषयः । सारस्वतश्याकरणस्य टीका ।

No. 405. सिद्धान्तदीपः. Substance, country-made paper, 13×3 inches. Folia, 28. Lines, 6 on a page. Extent, 700 ślokas. Character, Bengali. Date, P Place of deposit, Naihati, District 24-Parganās, Paṇḍita Candrakānta Vidyāratna. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः सुरस्ये ॥ अथ शब्दप्रमाणं निरूप्यते । तत्र भ्रमप्रमादविप्रलिषा-
रहितेन पुरुषेण प्रयुक्तं वाक्यं प्रमाणम् । तत्र भ्रमोऽतत्त्वप्रकारकं ज्ञानम् ।
प्रमादो अनवधानता । विप्रलिषा प्रतारणेष्टा यभिः प्रयुक्तं वाक्यं न
प्रमाजनकं किन्त्वप्रमाजनकमव ॥ इत्यादि ।

End. किन्तु सर्वान्त्रो व्यावर्तकत्वाभावादारोपस्योक्तत्वेन साध्यवसानत्वं अध्यव-
सानमुक्तं रूपं अन्योर्लक्षणीयोः सादृश्यसम्बन्धहेतुकत्वे गौणीलक्षणाहेतु-
कत्वं यथा गौर्व्याहिको गौरयमित्यत्र । सम्बन्धान्तरहेतुकत्वे तु शुद्धलक्षणात्वं
यथा आगुह्यतमागुरिदमिदमिति ॥ * ॥

Colophon. समाप्तोऽयं सिद्धान्तदीपः ॥ * ॥ श्रीदुर्गा शरणम् ।

विषयः । शब्दप्रमाणनिरूपणमुखेन शक्तिपञ्चादिनिरूपणम् । शब्दबोधविशेषविशेष-
भावकथनम् । नञर्थविचारः । एवकारव्युत्पत्तिविचारः । सति सप्राम्यर्थनिरूपणम् । क्ताप्रत्य-
यार्थविचारः । आख्यातवाच्यनिर्धारणवाक्यव्युत्पत्तिलक्षणादीनां निरूपणञ्च ।

No. 406. सिद्धान्तरत्नम्. (सटीकम्) By बलदेवविद्याविभूषणः. Sub-
stance, country-made paper, 12×4 inches. Folia, 128. Lines, 12 on a
page. Extent, 3,000 ślokas. Character, Nāgara. Date, Samvat 1947. Place of deposit, Hātū Mahārājā's Library. Appearance, fresh. Prose
and verse. Generally correct.

१.

ॐ नमः कृष्णाय ।

वेदस्तथा स्मृतिगिरो यमचिन्त्यशक्तिं

सृष्टिस्थितिप्रलयकारणमासनन्ति ।

तं श्यामसुन्दरमविक्रियमात्मसूक्तिं

सर्वेश्वरं प्रणतिमाववशं भजामः ॥ इत्यादि ।

टीकायाः ।

श्रीगणेशाय नमः । श्रीश्यामसुन्दरो जयति । ॐ नमः पूर्णप्रमितये गोवि-

न्दाय । यस्य श्रीनन्दासपीयूषवर्षैरासीद्विभं धूततापं क्लिप्तम् । इत्यादि ।

End.

आनन्दतीर्थभृतसम्युतं मे

चैतन्यभासत्प्रभयातिफुल्लम् ।

चेतोऽरविन्दप्रियतामरन्दं

पिबत्यलिः सञ्चित्तत्त्ववादः ॥ ३६ ॥

Colophon.

इति सिद्धान्तारत्नाख्ये भाष्यपीठके पुरुषार्थनिर्णयोऽष्टमः पादः ॥ ८ ॥

टीकायाः ।

इति श्रीगोविन्दभाष्यपीठकटिप्पण्यष्टमः पादो व्याख्यातः ॥ ८ ॥ लिख्यते

राधामोक्षनवज्जासिना मया भित्ते फाल्गुणमासे मासीतमे शुक्लपक्षे सोम-
वारे सम्पूर्णम् । सम्बत् ॥ १२४७ ॥

विषयः । प्रथमपादे, सुखप्राप्तिदुःखपरिहारयोर्लोकप्रवृत्तिदर्शनात् केनोपायेन तौ निष्पद्येते इत्यादि निरूपणप्रसङ्गेन, प्रकृतिपुरुषविवेकादेव विविधदुःखनिवृत्तिर्भवतीति श्रुति-स्मृति पातञ्जल-गौतमादिमतैः निर्णयः । अपिच केन प्रकारेण प्रकृतिपुरुषविवेको जायत इत्यस्यापि नाना-विधविचारपूर्वकं स्थापनम् । अस्य च प्रथमपादस्य “परमपुरुषार्थोपायनिर्णय इति” नाम ॥ द्वितीयपादे च, भगवत्प्राप्तिविषये साक्षात् साधनीभूतयोर्ज्ञानभक्तयोरेश्वर्यमाधुर्यविषयलक्षणे द्वैविध्यनिर्वाचनम् । एवं के भक्त्या के चापि ज्ञानेन भगवन्तं प्राप्ता इत्यस्यापि विचारपूर्वकं निर्वचनम् । भगवत्तैश्चर्यादिनिरूपणञ्च । अस्य च द्वितीयपादस्य भगवद्देश्यादिनिर्णय इति नाम ॥ तृतीये च पादे, भगवान् सर्वेश्वरः जन्मादिविकारशून्य इत्यादीश्वरतत्त्वनिरूपणम् । तस्य च श्रुत्यादिप्रमाणप्रदर्शनपूर्वको विचारः । एवं नानारूपमाश्रित्य भगवान् लोकपालनाथ पृथिवीमवतीर्णः सन् केन केन नाम्ना भक्तैराहृत इत्यस्यापि निर्वचनम् । एवं “मेको ह वै नारायण आसीन्न ब्रह्मा न च शङ्कर” इत्यादिश्रुतिमाश्रित्य विष्णुपरमत्वसिद्धिश्च । अस्य च तृतीय-पादस्य विष्णुपारम्यनिर्णय इति नाम ॥ चतुर्थे च पादे, ब्राह्मणो हि भगवतो मुखं, बाह्वश्च क्षत्रियः, वैश्यो ह्यहू, पादद्वयाच्च शूद्राः समजायन्त इत्यादिकथनम् । स एव भगवान् विष्णुः समस्तस्यास्य जगतः सृष्टिपालने संचारश्च करोतीत्यादीनां श्रुत्यादिप्रमाणप्रदर्शनेन निरूपणम् । परब्रह्मणोऽपि सुगुणनिर्गुणलनिर्वाचनं कृत्वा वेदस्य नित्यत्वस्थापनञ्च । अस्य च चतुर्थपादस्य

“विष्णोः सर्व्ववेदवेद्यत्वनिर्णय इति” नाम ॥ पञ्चमपादे तु, जीवात्मनोऽज्ञानादे च प्रपञ्चस्य अद्वैतज्ञाननिवर्तनीयत्वमित्यादीनां विचारः । एवं द्वैतमतस्य प्रतिषेधादि पूर्व्वकाद्वैतज्ञानोपायनिर्णयश्च । अस्य च पादस्य “केवलाद्वैतनिरास” इति नाम । षष्ठ्य च, जीवात्मा हि सगुणत्वदशायामेव समस्तानि कर्म्मफलानि भुनक्ति । मोक्षे तु जाते जीवात्मनि गुणसंसर्गाभावात् अनन्तानन्दब्रह्मभावप्राप्तिर्भवति । इत्यादीनां विचारमुखेन वेदादिप्रमाण-प्रदर्शनम् । एवं निराकारपक्षीययुत्यादीनामन्यविधव्याख्याया स्वपक्षोपयोगित्वस्यापनं प्रकारान्तरेण केवलाद्वैतनिरूपणश्च । अस्य च पादस्य विधान्तरेण केवलाद्वैतनिरास इति नाम ॥ सप्तमा-ष्टमयोस्तु पादयोः, पुरुषार्थनिर्णय एव विषयः ॥ बलदेवविद्याविभूषणनामा कश्चिद्विपश्चिद्ब्रह्म-सूत्रेषु गोविन्दभाष्याभिधानं विवरणं निर्माय बङ्गलविषयत्वात् तस्य दीर्घाकारत्वं विचिन्त्य तदुपवेशाय स्वर्णपौठं निर्मातुमिच्छुः स एव सिद्धान्तरत्नाख्यं पौठकं निर्धमे इत्यस्य विशेष-विवरणमिति ।

No. 407. सिद्धान्तरत्नाङ्कुरः. By शिवरामः. Substance, palm-leaf, 17x1 inches. Folia, 161. Lines, 3 on a page. Extent, 3,500 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Thānā Rāṇinagara, grāma Kuṇḍā, Paṇḍita Rāmācarāṇa Nyāyālaṅkāra. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning.

नमो गुरवे ।

प्रणम्य सर्व्वज्ञपदारविन्दं

गुरुञ्च यत्नाच्छिवरामधीरः ।

कातन्त्रशेषाब्धिषु सन्निगूढं

सिद्धान्तरत्नाङ्कुरमातनोति ॥

क्व समाप्तीयसी बुद्धिः श्रोपतेर्वचनं क्व वा ।

तथाप्यत्र प्रष्टव्यस्य कारणं शङ्करस्मृतिः ॥

गोपीनायादिविदुषां निधन्नाः सन्ति यद्यपि ।

तथापि मन्दबुद्धीनां बोधनाय मनोद्यमः ॥

प्रत्यारम्भे विद्वद्विषयाया कृतं हरिभक्तारं शिष्यशिक्षार्थमादौ निबध्नति संसारति । अस्यार्थः । हरिं नत्वा कातन्त्रपरिशिष्टं ब्रूम इत्यन्वयः ।

कातन्त्रशब्दः कौमारव्याकरणे रूढः । परिशिष्यते यत् तत्परिशिष्टम् । दृष्ट्वा गमादिकार्थम् । कातन्त्रस्य परिशिष्टमिति अवयवावयविसम्बन्धे षष्ठ्याः

समासः । कातन्त्रावयवभूतं परिशिष्टमित्यर्थः । यद्यपि तत्तत्प्रयोगेषु दृष्टा-
गमादयः सिद्धा एव तथापि प्रकृतिप्रत्ययादिभिः प्रतिपदं नोक्तमिति
सूत्रादिना निरूप्यन्ते इति न दोषः । इत्यादि ।

End. अथ परे अनविहिते द्वितीयादयः छदाख्यानसमासादिभिरविहिते प्रथमे-
त्युक्तम् । भवन्मते तदभावात् प्रथमा न प्राप्नोतीति परिशिष्यतामित्याह ।
नापीति । असिद्धेषु कृत्यन्तिशून्येषु साधनानि उपाया युज्यन्ते न कदाचि-
न्निष्पन्नेषु इति भावः ॥ यथा दृढं तथा लिखितमिति ।

Colophon. (आदर्शोऽस्मिन् परिसमाप्तिसूचकं वाक्यं नोपलभ्यते)

विषयः । औपतिदत्तकृतकातन्त्रपरिशिष्टस्य व्याख्यानम् ।

No. 408. सुपद्मकरन्दः . Substance, country-made paper, 16×3 inches. Folia, 23. Lines, 7 on a page. Extent, 600 ślokaś, Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāṭhālpādā viā Nāihāṭi, Paṇḍita Rā nālāraṇa Ṭhākura. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. अधातुविभक्त्यर्थवदित्यादि । सुवादयो धातवो विभक्तयः सुप्तिङश्च ।
प्रधीयानान्नु सुपस्त्वतिदेशः सर्वनामकार्थं प्रत्येव । इह धातुश्च विभक्तिश्च
इति समाचारद्वन्द्वगर्भा नञ्त्तत्पुरुषो वज्रवीरिणी न पुनर्धातोर्विभक्ति
रिति षष्ठीतत्पुरुषः । इत्यादि ।

End. नञ्चाधिकरणे तृतीयासप्तम्यौ भवतः । पुष्येति । पुष्येण युक्तः कालः ।
युक्तः कालो नञ्चादित्यप् । लुवविशेषे तस्यैवाणो लुप् । एषं मघासु कृत-
निर्व्यापः पिढभ्यो मां व्यसर्जयदिति भट्टिः लुविति किं मघासु ग्रहः ।
नञ्चेति किं पञ्चालेषु वसति ॥ * ॥

Colophon. इति सुपद्मकरन्दे षष्ठो विन्दुः ॥

विषयः । सुपद्मयाकरणस्य विभक्तिप्रकरणस्य टीका ।

No. 409. सुवन्तदुर्घटः . Substance, country-made paper, 13×2½ inches. Folia, 17. Lines, 9 on a page. Extent, 450 ślokaś, Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Vāṅkuḍā Viṣṇupura, Paṇḍita Rāmavallabha Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. श्रीरामः । सर्वविषयव्यापकत्वात् सन्धिपादे तु आदिप्रकरणे ।
स्त्वं विधीयताम् । अत्र च लुक् सुपोऽययादि क्रियतां तथा च
शुद्धिः स्यात् नामधातुत्वेन सुपोऽययादिति चेन्न सन्धिपादविहितस्यानि-
त्वाच्च पौर्वापर्यसम्बन्धविहितत्वाच्च इति केचित् । तदसत् दृष्ट्यादेर्नित्य-
दर्शनात् । इत्यादि ।

End. ननु औदित्यकत्वा औदिति कथं न ह्यतं नकारस्य ओकारे ऐजेचोऽता
इत्यनेनापि तत्सिद्धेः ॥ ७ । जस्शसोर्लुकि पदान्तमकारलुकि च अकारस्य
औत्स्यादिति सन्देहः स्यात् । जस्शसोर्लुगित्यस्य पूर्वानुवादित्वात् दुरादौ
लोपात् ॥

न पकां टीक्यते चेतन्मूलं बालावगम्यते ।

उदिते मन्मथौ भानी स्तौतेति परं + + ॥ ० ॥ (?)

Colophon. इति सुवन्तस्य दुर्घटः समाप्तः ॥ ॐ नमः शिवाय ॥

विषयः । सुवन्तपादस्य व्याख्यानम् ।

No. 410. सुरतदीपिका . Substance, country-made paper, 18×3 inches. Folia, 5. Lines, 9 on a page. Extent, 150 glokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamansinha Yaḡodala, Paṇḍita Kālicandra Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Verse. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणपतये । एतास्मादेव मधुना रतिरञ्जितानां वामानां धृतसो
वयोदशा बोद्धव्याः उक्तञ्च रतिरञ्जये । इत्यादि ।

End. एभिर्हि बन्धनोपायै र्यः कामयति कामिनीम् ।
तस्य तुष्टा भवेन्नारी स्वायानञ्च समर्पयेत् ॥

Colophon. इति सुरतदीपिकायां चतुर्थाध्यायः ॥ ० ॥

विषयः । नारीणां दशावस्थादिनिरूपणमुखेन तासां रमणोपायादिनिरूपणम् ।

No. 411. सूर्यशतकम् . By मयूरशर्मा . Substance, country-made paper, 13×3 inches. Folia, 12. Lines, 6 on a page. Extent, 200 glokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāthālpāḍā riā Naihāṭi, Paṇḍita Rāmatārāṇa Thākura. Appearance, old. Verse. Generally correct.

६.

ॐ नमः श्रीसूर्याय ।

जम्भारातीभक्तभोद्धवमिव दधतः सान्द्रसिन्दूररेणुं

रक्ताः सक्तेरिवोद्येदयगिरितटीधातुधाराद्रवस्थ ।

आद्यान्त्या तुल्यकालं कमलवनरुचे राक्षसा वो विभूत्यै

भूयास्तुर्भासयन्तो सुवनमभिनवा भानवो भानवीयाः ॥ इत्यादि ।

End.

देवः किं वाञ्छवः स्यात् प्रियसुहृदश्वाचार्य्य आहोस्विदार्थ्यौ

रक्षा रक्षार्त्तं दीपो गुरुत जनको जीवितं वीजमोजः ।

एवं निर्णयिते यः क इति च जगतां सर्वदा सर्वदासौ

सर्वकारोपकारी दिशतु दशशताभीषुकेद्यन्नितम्बः ॥ (?)

Colophon.

इति श्रीसूर्यशर्मज्ञतं सूर्यशतकं समाप्तम् ।

विषयः । श्रीसूर्यदेवस्य स्तवः ।

No. 412. सूर्यशतकस्तोत्रटीका . By जगन्नाथशर्मा: . Substance, country-made paper, 12x1 inches. Folia, 28. Lines, 4 on a page. Extent, 600 folios. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhākā, Paṇḍita Candrakānta Nyāyālaṅkāra. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ गणेशाय नमः ।

यस्मिन्नस्तमिते यतः सुचनुते(?)ऽप्युद्भूयतीदं जग-

ज्जुष्टं दृष्टविशिष्टहृष्टजनताभिः सर्वदायं भवेत् ।

रात्रौ रात्रिकरप्रभानिकरतोऽहःपद्मशोभाकरः

पद्मिन्या विरही प्रभाकरकरप्रोत्साह + + + भजे ॥

यं नला त्वजरं वपुः सुरगणाः संप्रापरेनःकुलै-

सुक्ता सुक्तिविरोधिभिर्मुनिगणाः संस्तूय दिव्यैः स्तवैः ।

तं नला कविताश्रयसूर्यशतकस्तोत्रस्य टीका जग-

न्नाथेनैव सुतन्यते चितकरी हेलिच विद्वत्प्रिया ॥

पुरा किल शरच्चन्द्रखण्डमण्डितकपालकपालितारकब्रह्मदानचारितचेचक्षीण-

कलेवरो वाराणस्यामशेषशास्त्रविचारसङ्ग्रामवेदवेदान्तादिविद्याविभक्तन-

यहोक्तान्तेवासिभटजिताशेषप्रज्ञाण्डभाण्डोदर + + सुण्डमण्डनविद्वदु-

गणवैरी रीतिनयान्वितकवितात्याजितकविराजराजिकाव्यसुजातगर्व्य स्तवः-

खर्वीकृतशेषतपोधनो महासहोपाध्यायः श्रीमन्मयूरभट्टः पूर्वजन्मदुरदृष्ट-

हेतुकगलितकुलजुष्टो ग + + + क्षमो वाग्वस्त्वान्वस्त्वौ
मन्दिरसङ्कीर्णद्वारावलम्बनाशक्तस्तयश्चादुपविष्टः पूर्वजन्मदुरदृष्टदृष्टः
पनीदनेषुर्धान्वशाशीर्वाद्याजेन रश्मिराजिरथमण्डल × × × मैव
वन्नं सौति जम्भारातोभेति । अस्यार्थः । भानवौघाः सूर्यसम्बन्धिनो
भानवो रश्मयः वो युष्माकं विभूत्यै विशेषसम्पत्तये भूयादुरित्यन्वयः । इत्यादि ।

End.

कौस्तुभपारिजातचन्द्रासृतप्रभृतयो न वाग्ववा धातरः पाणौ हस्ते पद्मं न च
नरकरिपोर्विष्णोदरः स्थली वक्षःस्थलं वासवेष्म वसति + + + + +
+ वा आदधाना धारयन्तौ ॥ ४३ ॥

Colophon.

इति श्रीजगन्नाथशर्माविरचित-श्रीसूर्यशतकस्तोत्रटीकायां रश्मिवर्णनं समाप्तं ॥

विषयः । सूर्यभट्टकृतसूर्यशतकाभिधानस्तोत्रस्य रश्मिवर्णनानां व्याख्यानम् ॥

No 413. स्तवमाला . By रघुनाथगोखामी . Substance, country-made paper, 12×4 inches. Folia, 44. Lines, 10 on a page. Extent, 1,400 slokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Vākudā Kucekol, Bābn Yogindranātha Sirmā Deva. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ श्रीश्रीकृष्णचैतन्यचन्द्रो जयति ॥
गतिं दृष्ट्वा यस्य प्रसदगजवर्योऽखिलजना
सुखस्य श्रीचन्द्रोपरि दधति सुत्कारनिवहम् ।
स्वकान्ध्या यः स्वर्णचलमधरयेच्छोभु च वच-
स्तरङ्गेगीराङ्गो हृदय उदयम्नां मदयति ॥
अलङ्कृत्यात्मानं नवविधधरत्नैरिव धत्त-
द्विवर्णत्वस्तम्भास्फुटवचनकम्पाग्रपुलकैः ।
इमन् स्विद्यन् नृत्यन्निति गिरिपतेर्निर्भरमुदा
पुरः श्रीगीराङ्ग इति ... .. ॥ इत्यादि ॥

End.

यत्पादाम्बुजयुग्मविच्युतरजःसेवाप्रभावादहं
गात्रवर्ष्मस्तरसो गिरोन्द्रनिकटे कष्टोऽपि नित्यं वसन् ।
तत्प्राप्तो गणपालितो जितसुधाराधामुकुन्दाभिधाः
उद्गायामि शृणोमि मां पुनरहो श्रीमान् स रूपोऽवतु ॥

Colophon.

इति श्रीमद्रघुनाथदासगोखामिना विरचिता स्तवमाला समाप्ता ॥ ० ॥

। गौराङ्गस्वः । गोवर्द्धनस्वः । वज्रविलासस्वः । राधाष्टकं । नवाष्टकं ।
ष्टकं । चैतन्यचन्द्राष्टकञ्च ।

No. 414. स्मरणमङ्गलैकादशकम् . By रूपगोस्वामी . Substance, yellow paper, $13 \times 3\frac{1}{2}$ inches. Folia, 6. Lines, $2\frac{1}{2}$ on a page. Extent, 35 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place, of deposit, Āgaḍṭalā Vṛddha-nagara, Paṇḍita Mineṣvara Sārvvabhauma. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

श्रीराधाकृष्णभ्यां नमः ।

श्रीराधाप्राणबन्धोत्तरणकमलधोः केशशेषाद्यगम्या
या साध्या प्रेमसेवा व्रजचरितपरे गाढलौल्ये रलभ्या ।
सा स्यात् प्राप्ता मया तां प्रथयितुमधुना मानसीमस्य सेवां
भाषां रागाध्वपान्यव्रजमनुचरितं नैत्यिकं तस्य नौमि ॥ इत्यादि ।

End.

ताम्बूलैर्गन्धमास्त्रे र्यजन्तुर्मपथः पादसम्पादनाद्यैः
प्रेम्णा संसेव्यमानौ प्रणयिसद्वचरौ सङ्घेनाप्रशतौ । (?)
थाक्कायान्तेरिताभिर्निष्ठतरतिरसैः कृञ्जसुप्रालिसङ्घौ
राधाकृष्णौ निशयां सुकुसुमशयने प्राप्नोदौ स्मरामि ॥

Colophon.

इति श्रीमद्रूपगोस्वामिना विरचितं श्रीराधाकृष्णयोरष्टकालिकस्तोकाबलि-
स्मरणमङ्गलं समाप्तम् ॥

विषयः । श्रीराधाकृष्णयोर्निशान्ताद्यष्टकालिकविहरणरूपमङ्गलस्मरणम् ॥

No. 415. स्मृतितत्त्वविनिर्णयः . By रामभद्रः . Substance, country-made paper, $15\frac{1}{2} \times 3$ inches. Folia, 163. Lines, 7 on a page. Extent, 4,000 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamaṇasimha, Sākhuyāri Kulapura, Paṇḍita Vrajakānta Smṛtipāñcānana. Appearance, fresh. Prose and verse. Correct.

Beginning.

ॐ नमो दुर्गायै ।

विलोक्य बङ्गशास्त्राणि रामभद्रकृती स्मृतीः ।

विदधाति यथैकत्र स्मृतितत्त्वविनिर्णयम् ॥

प्रायशः सङ्कल्पानामेव कर्मणामारम्भकलादादौ स एव निरूप्यते । इत्यादि ।

End. श्रुद्रस्य सार्द्धपुराणमिति यदुक्तं तदापदिषयबलाङ्गो जनविषयम्

विषयं वेति श्रुलपाणिः ॥ ० ॥ श्रीः ॥

विषयः । नित्यनैमित्तिककर्मादीनां व्यवस्थादिः ।

No. 416. स्मृतिसंक्षेपः. By नरोत्तमः. Substance, country-made paper, 16×3 inches. Folia, 14. Lines, 6 on a page. Extent, 1,100 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamansingha, Nahātā, Paṇḍita Haracandra Vedāntavāgiṣa. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमस्ताराये ।

अज्ञानतिमिरध्वंशि संसारार्णवतारकम् ।

सुक्तिप्रदं पदं यस्य जत्वा संगृह्यते भया ॥

चूर्णकेन सुबोधेन नरोत्तमद्विजितं वै ।

कथ्यते स्मृतिसंक्षेपं गृह्यन्तु द्विजसत्तमाः ॥

अथाशौचसंक्षेपः । इत्यादि ।

End. अथ षोडशदानम् ।

भूश्यासनं जलं वस्त्रं प्रदीपोऽन्नं ततः परम् ।

ताम्बूलं अक्षय्यं च मास्यं फलमननपरम् ।

शय्या च पादुका माचः काष्ठमं रजतनथा ॥

Colophon. श्रीकालीपदे मम सतिरास्ताम् ॥ ० ॥

विषयः । अशौचादिनिरूपणमुखेन सचसरण्यवस्था सुसुर्भुक्त्यादिनिरूपणम् । तथा षोडशदानादिनिरूपणञ्च ।

No. 417. स्मृतिसर्वस्वम्. By नारायणः. Substance, country-made paper, 15×3 inches. Folia, 194. Lines, 7 on a page. Extent, 5,000 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1754. Place of deposit, District Vāṅkuḍā Viṣṇupura, Paṇḍita Rāmānuja Bhattachāryya. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. श्री गणेशाय नमः ।

सर्वकर्मानिमित्तस्य मासस्यादौ निरूपणम् ।

चान्द्र-सौर-सावन-नाक्षत्रिकास्तुर्विधाः ॥

तत्र शुक्लप्रतिपदादिदर्शान्तो मुख्यखान्द्रः । कृष्णप्रतिपदादिपूर्णिमास्तौ
गौणः । यत्किञ्चादि तत्तिथ्यन्तोऽन्यश्च । यथा कृष्णद्वितीयादिकृष्णद्विती-
यान्तः । किन्त्व पूर्वंतिथिं त्यक्त्वा गणना अतस्त्रिंशत्तिथ्यात्मकः स्यात् ।
तेन यदि शुक्ला पञ्चमी स्वतन्त्रतिथिसदा तां त्यक्त्वा शुक्लपञ्चमीमादाय गणनया
परशुक्लपञ्चमीपर्यन्तो मासस्तत्र प्रथममासिकः स्यादेवम् । इत्यादि ।

End.

दिवा सन्ध्यायाञ्च नैव स्त्रीगमनम् । ततो भञ्जलाभ्यां शौचं सूत्रवत् कृत्वा
स्नायादवृत्तौ तु न स्नानम् । नार्थ्यास्तु न स्नानम् । भैरुनात् परं शौचात्
पूर्वं मलसूत्रोत्सर्गो न करणीयः । उपवासं कृत्वा पराहे पुष्यर्चे श्वेत-
पुण्यायाः कण्टकारिकाया मूलमुत्थाप्य ऋतुसनातायाश्च चतुर्थेऽहनि प्राक्-
शिरः संविष्टाया दक्षिणनासापुटे निशि उदकेन पिष्ट्वा दक्षिणाङ्गुष्ठाना-
मिकाभ्यां गृह्येत्वा पतिः ।

ॐ औषधीस्त्रायमाणा सद्माना सुरस्वती ।

अस्याहं वृक्षत्याः पुत्रः पितुरिव नाम जनयेत् ॥

इति मन्त्रं पठित्वा नखं दद्यादिति स सुपुत्रं जनयतीति । परञ्च पिप्पली-
मरौचाद्रैकनागकेशरचूर्णमाज्यमिश्रितं चिरं मुञ्जीतेति ॥ रतिसम्बन्धिरानि-
वासः परिधाय वैभक्तर्मा न करणीयमिति शिवम् ॥ * ॥

गुरुणां पादपद्मानां कृपया समुपाज्जितम् ।

नारायणीयं सर्व्वस्य पुत्रपौत्रेषु तिष्ठतु ॥

धीरा धीरवराः सुनिर्मलधियो वेदाविदाग्मानदाः (?)

काव्ययाकरणाद्यशस्त्रनिपुणा विद्याकराः सत्तराः ।

पुत्नीयं सुकृता भया मितधियाश्चार्थं भ्रमाद्विद्यते-

ऽस्यां दुष्पं परिचिन्त्य चेदिति वदेत्तदूपणीयं तदा ॥ * ॥

Colophon.

इति स्मृतिसर्व्वस्य समाप्तम् ॥ * ॥ शकाब्दाः १७५४ ॥ ॐ रामः शरणम् ।

विषयः । सामादिनिरूपणम् । मलमासे कर्त्तव्याकर्त्तव्यादिनिरूपणम् । अङ्गुतादिनिरू-
पणम् । एकादशीद्वादश्यादितिथिकर्त्तव्यवस्थादिः । अष्टकामघाचयोदश्यादिव्यवस्था । आसन्न-
भृत्यक्रयान्त्येष्टिक्रियादिनिरूपणम् । आह्वादिनिरूपणम् । अशौचादिव्यवस्था । अय्यशुद्धादि-
निरूपणम् । प्रायश्चित्तादिनिरूपणम् । विवाहादितिथिनक्षत्रादिनिरूपणम् । गण्डादियोगनिरू-
पणम् । विवाहादिनिरूपणम् । दशफलादिनिरूपणम् । अरिप्रध्वंसादिथोगनिरूपणम् । दायभाग-
व्यवस्थादिः । आह्निकादिनिरूपणम् । तर्पणादिनिरूपणम् । ऋतुभिगमनादिनिरूपणश्चेति ।

No. 418. स्वप्रकाशरहस्यम् . Substance, country made paper inches, Folia, 12, Lines, 7 on a page. Extent, 500 śloka. Ci ter, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Pharidpura, Parg Idilpura, Post Office Pālangu grāma, Dhānukā, Paṇḍita Rajanikānta Tarka ratna. Appearance, old. Proso. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः स्रस्वत्यै । प्रभाकरस्वैवभाह । ज्ञानं नानुव्यसाययाहं परन्तु स्वयमेव स्वस्वयेयसात्मानह गृह्णाति एवह घटजात्याद्याकारकव्यवसाय एव घटमहं जानामीत्याकारकः तस्य च मितिमात्रं ... .. प्रत्यक्षरूपता घटादिरूपमेयांशे च क्वचित् प्रत्यक्षरूपता क्वचिद्वानुमित्यादिरूपता । अथैव-मांशिकतया प्रत्यक्षत्वादौनां जातित्वानुपपत्तिरिति चेदिष्टमेवैतत् गुणगत-जातिमनकौकुर्व्यतामस्माकं । ननु तर्हि किमिदमंशे प्रत्यक्षत्वं न तावत् तद् एतौन्द्रियसन्निकर्षजन्यत्वं तन्मते ज्ञाननिष्ठेन्द्रियसन्निकर्षस्य ज्ञानप्रज्ञाजनक-त्वात् ज्ञानांशे प्रत्यक्षत्वानुपपत्तेः नापि तद्विषयकज्ञानजन्यत्वं ज्ञानानु-मित्यादौनां ज्ञानविषयकपरामर्शजन्यतया ज्ञानांशे प्रत्यक्षरूपतानुपपत्तेः । न चेष्टापत्तिः मितिसादृशप्रकाशे सर्व्वमेव प्रत्यक्षमित्यादिप्रत्यविरोधात् । यच्च तत्त्वानुमेयज्ञानांशे प्रत्यक्षात्मकत्वं नोपपद्यत एव परन्तु स्वात्मकज्ञानांश एव तच्च नानुपपद्यं सस्य स्वविषयकज्ञानजन्यत्वात् न च यच्च स्वविषयकपरा-मर्शात् स्वविषयेयकानुमितिः तच्च वा गतिरिति घातं सामान्यलक्षणायाः प्रत्यासत्तित्वं मन्यमानानामस्माकं स्वपूर्व्वविषयकज्ञानस्वेवासम्भवात् ॥ इत्यादि ॥

End. अतो न्यायनये घटज्ञानवानहमित्यादिशब्दबोधे योग्यताज्ञानहेतुताकल्पना-धिक्यात् गौरवं अपकाशमते घटादिरूपपदार्थापस्थितिरेव योग्यताज्ञाना-त्मिका तथैवात्मादिरूपैकपदार्थतादृशज्ञानादिरूपापरपदार्थवत्त्वरूपयोग्यताया नियमताऽवगाहनात् । अतः पदार्थापस्थितिहेतुतयै वा निष्वाहेण न तच्च योग्यताज्ञानस्य हेतुत्वान्तरकल्पनमित्येतदपि हेयमेव नैयायिकमते दर्शित-बह्वलाघवेन तादृशाल्पगौरवस्याकिञ्चित्करत्वादिति ॥

Colophon. इति स्वप्रकाशरहस्यम् ॥

विषयः । प्रमालं स्वतो याह्यमिति केचिद्वदन्ति गुरुणां मते ज्ञानस्य स्वप्रकाशकत्वात् तत् ज्ञानप्रामाण्यं तेनैव गृह्यते भट्टानां मते ज्ञानमतौन्द्रियं सुरारिभिजाणां मते अनुव्यवसायेन ज्ञानस्य प्रामाण्यं गृह्यते इत्यादिविप्रतिपत्तिनिरासः ।

419. स्वर्गसाधनम् . By रघुनन्दनभट्टाचार्यः . Substance, country-paper, 18×5 inches. Folia, 48. Lines, 7 on a page. Extent, 1,200 as. Character, Bengali Date, ? Place of deposit, Naihāṭi, District +Barganās, Mahāmahopādhyāyā Paṇḍita Haraprasāda Cāstri. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

क्रियाधिकारिणो वाच्यास्तथा चान्येष्टिपद्धतिः ।

अथौचनिर्णयोऽथौचद्वितीयाहक्रियापि च ॥

दानक्रिया दृष्टोक्तर्गे वाच्यश्राद्धादि षोडश ।

प्रतिसंवत्सरश्राद्धं तथा पार्व्यणतीर्थकम् ॥

विशेषोऽपरपचस्याप्यमावास्यां श्रुतस्य च ।

उच्यते चारु संक्षेपात् रघुनन्दनशर्मणा ॥ अथाधिकारिणः । इत्यादि ॥

End.

संक्रान्त्यां निशि सप्तम्यां रविशुक्लदिने तथा ।

श्राद्धे जन्मदिने चैव न कुर्यात् तिलतर्पणम् ॥

प्रतिप्रसवमाह ।

अथने विपुले चैव संक्रान्त्यां ग्रहणेपु च ।

उपाकर्मदृष्टोक्तर्गे युगादी श्रुतशसरे ॥

रविशुक्लदिने चैव न दुयेत् तिलतर्पणम् । तीर्थेऽपि न दोषः ।

तीर्थमात्रे तु कर्तव्यं तर्पणं सतिलोदकेः ।

अन्यथा कारयेत् यस्तु स विद्यायां क्षमिर्भवेत् ॥

आप्तं च साम्पर्थ्यं न जगत् लप्स्यत्विति क्रमात् ।

अञ्जलिवित्तयं दद्यादिति संक्षेपतर्पणम् ॥

Colophon.

इति रघुनन्दनभट्टाचार्यकृतः स्वर्गसाधनाख्यो ग्रन्थः सम्पूर्णः ॥०॥

विषयः । क्रियाधिकार्यन्येष्टिपद्धत्यादिक्रियानिश्चयानां संक्षेपेण निरूपणम् ।

No. 420. हंसदूतटीका . By नृसिंहः . Substance, country-made paper, 12×2½ inches. Folia, 17. Lines, 13 on a page. Extent, 650 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Vāṅkudā, Viṣṇupura, Paṇḍita Rāmavallabha Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः श्रीकृष्णाय ॥

योगीन्द्रैः शुक्लमारदप्रभृतिभिर्भक्त्यानिर्गम्य भावितं

मानन्दं विधिप्रशङ्करासरगणैर्वन्द्यं सदाभीष्टदम् ।

श्रीराधाकल्लितादिभिः सुललितैर्भावेर्मुदाराधितं

श्रीगोविन्दपदारविन्दमग्नभक्त्याय वन्दामहे ॥

वन्दे सनातनं नित्यं रूपस्य स्वात्मिनं परम् ।

यो × × चंसदुताख्यं कृतं काव्यं सुदायकम् ॥

ध्यात्वा श्रीरूपचरणं मूढधीरप्यसौ सदा ।

तस्याख्यानं वितनुते शीघ्रसिन्धो यथामति ॥

किन्तु भर्षथ चापस्यं मम मूढस्य स्वरयः ।

बालकानां सुषोभार्थं व्याख्यानं क्रियते मया ॥

यद्यपि न्यूनमधिकं विषयार्थस्य यद्भवत् ।

तत्सर्वं पण्डितैः शीघ्रं शिरस्येव क्षमोऽञ्जलिः ॥

अथ परमभागवतः कविकुलधुरीणः श्रीरूपगोस्वामी अनवरतश्रीकृष्णचरित-

निसमृच्चित्तोऽपि काव्योपदेशेन चंसदुताख्यं प्रसन्नमया दृष्टदेवतास्मरणरूपं

मङ्गलमाचरति । दुकूलमित्यादि । कोऽपि अनिर्वचनीयः पदार्थः मे मम

हृदि मनसि स्फुरतु आविर्भावं करोतु प्रार्थनायां क्षोड् । इत्यादि ।

End.

अङ्कितत्वात् शेषो नास्ति ।

विषयः । श्रीरूपगोस्वामिप्रणीतस्य चंसदुताख्यकाव्यस्य व्याख्यानम् ।

No. 421. हरिकेलिकलावती . By कविकेशरौ . Substance, country-made paper, 14×3 inches. Folia, 14. Lines, 5 on a page. Extent, 300 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Post Office Vaidyervāzār grāma, Kṛṣṇapurā, Paṇḍita Kālikṛṣṇa Vidyāvinoda. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः श्रीकृष्णाय । ॐ नमः श्रीवाण्यै ॥

प्रणिपत्य चरिं चरपद्मभवप्रसुखामरकोटिजुताङ्गिभुगम् ।

चरिकेलिमहं कलयासि गुरोश्चरणाम्बुजचुम्बिमनोमधुपः ॥

अथ बाहुजकैतवजातमहासुरसैनिकभारविषयतरा ।
 छतधेनुतनूररविन्दमुषोऽगमदन्तिकमधुमुखी वसुधा ॥
 अधिगम्य तदीरितमाधिकरं सुरसिद्धमुनिप्रकरेण युतः ।
 स च दुग्धपयोनिधितोरगसः प्रणिपत्य निवेदितवान् हरये ॥
 प्रणयाच्च विधेरवनेश्च शुचः सुकृताश्च यदोः परमः पुमान् ।
 सञ्जसावततार मिहकुमरीम् वसुदेवगृहे सच्च लाङ्गलिना ॥
 भगवान् सल्लपो व्रजवासिगणे प्रतिपद्य स मन्दगृहं हलिना ।
 बह्वोदितमङ्गलकैलिकुलैरथ गोकुलदेशमलङ्कृतवान् ॥
 अथतंसितपुष्पितपङ्कवकं यमुनातटिनीपतले मिलितम् ।
 समवेक्ष्य ततो हचिरेति सखी ललितोक्ति... मयदन् ॥ इत्यादि ॥

End.

इति कंसवधो विमिश्रित्य रथोन्मदलाङ्गलिघातितवन्मृगणम् ।
 पितरौ च वचन्द नमन्द यदूमय मन्दमुखान् विससर्ज च सः ॥
 यदुमुपपदोत्तरखेनमसौ कृतवान् मथितारिपदे भगवान् ।
 विजहार च तत्र पुरे रमणीरमणीयमचोत्सवरङ्गपरः ॥
 इति ... धरणेखतीर्थं धुरं जगदेकधुरन्धर एव हरिः ।
 ... ..
 अतिसच्च हरेरिवमेव परं शुक्रदैवमुदितमाधिचरम् ।
 अधिगम्य महासुनिभागवताङ्गणितं शृणुत प्रणतेन मया ॥
 इति X लघुचिन्मज्जातशतोत्तरविंशतितोडकवन्मपदा ।
 कविकेशरिणा हरिभक्तिसता हरिकेलिकलावतिका रचिता ॥

Colophon.

इति हरिकेलिकलावत्यां कंसवधो नाम पद्यमः सर्गः ॥

विषयः । अत्रि चान्द्रिप्रतिमञ्जुले पञ्चसर्गात्मके अष्टादशकाये तत्रभवतो भगवतः श्रीहरे-
 खरितवर्णनम् । तत्र प्रथमसर्गे,— गोपवेशधरस्य गोष्ठं गतस्य भगवतो दर्शनाय खचिरानङ्गवती-
 प्रभतीनां गोपरमणीनां संवादः । द्वितीयसर्गे,— गोष्ठस्थितेन भगवता गोविन्देन समं गोपीनां
 सम गमवर्णनम् । तृतीयसर्गे,— रासविहारवर्णनम् । चतुर्थसर्गे,— भगवतः कंसपुरदर्शनम् ।
 पञ्चमसर्गे,— कंसवधश्चेति ॥

No. 422. **हरिनामार्थत्त्वम् .** By दासगोखामी . Substance, made paper, 12×5 inches. Folia, 4. Lines, 8 on a page. Text in 4 slokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Āgri Vṛddhanagara, Tripurā, Paṇḍita Mīnēcvara Sārvvabhauma. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

अथ महासन्त्रः ।

श्लोकानामुद्धरणार्थं चरिनाम प्रकाशयेत् ।
यस्माद्विमुच्यते श्लोको महापापं कलौ भुगे ॥
चरित्कण्ठपदद्वयं ... .. इत्यादि ।

End.

चकारस्यामला ज्ञाता रे महाबाहुरेव च ।
चकारे मङ्गला देवौ रेकारे चासुमेधमः ॥
... .. ।
चरिनामानुसेविनां कुञ्जकाट्यान् सुस्थितिः ॥

Colophon.

इति श्रीदासगोस्वामिना विरचितं हरिनामार्थतत्त्वम् ॥

विषयः । “ चरे चरे ” इति नाम्नी नानाप्रकारेण व्याख्यानम् ।

Addenda to No. 360.

(शिवताण्डवटीकायाः) ।

ननु पुराणन्यायसीमापथर्षशस्त्रागमिश्रिताः ।
वेदाः स्थानानि विद्यानां धर्मस्य च चतुर्दशेति ॥
सृष्ट्युक्तचतुर्दशविद्यास्थानवर्चिर्भूतत्वात् तत्तत्कार्यस्य तदकार्यतश्चिन्तनाख्य-
ग्रन्थस्यापि तथात्वाच्चदनगेतान्यङ्गयन्त्राण्यपि मल्लशूद्राभावाच्च व्याख्यानि ।
ननु श्रुतिपिकानां ग्रहणमिव कौलिकानामपि निग्रहानुपस्थादिकं प्रत्यक्षं
फलमसति श्रुतिमूलकलेनोपपन्नं सत् तत्तच्छास्त्रस्य श्रुतिमूलकत्वं द्रष्टव्यम् ।
तथा मन्वादिस्मृतीनामिव तत्तत्तानामपि वेदमूलकत्वं क्त्वा युक्तं व्याख्येयत्वमिति
चेन्न । भाषामन्त्राणामपि प्रत्यक्षफलत्वेन श्रुतिमूलकत्वापत्तेः । न चेष्टापत्तिः
माथो गोषीत्यादिभाषाणामशक्तिजापथंशरूपत्वात् । अपथश्लेषपवर्णस्य
वेदशब्दस्य ।

मन्त्रो ज्ञीनः स्वरतो वर्णतो वा

मिथ्याप्रयुक्तो न तमर्थमाह ।

सर्वो यज्ञो यजमानं दिनश्चि

यथेन्द्रशत्रुः स्वरतोऽपराधादित्यनर्थहेतुत्वस्मरणात् ॥

तथाच तैत्तिरीयास्तृष्टाक्षतपुत्र इत्यनुयाके इन्द्रस्य शत्रुं शानयितारं पुत्रमि-
च्छन् त्वष्टा स्वाहेन्द्रशत्रुर्बहस्वेति मन्त्रे इन्द्रशत्रुपदमन्त्रोदात्तं न प्रयुक्तवान् ।
किन्तु मौढ्यादुदात्तमेव युक्तं तेनेन्द्र एव तत्पुत्रमाश्रयोभूत् इत्यामनन्ति ।
तस्माद्भाषामन्त्राणां शब्रादिसिद्धवचस्त्वादेव वीर्यवत्त्वम् । न वेदमूलकत्व-
सिद्धिः । तेष्वपाठात् । किञ्च युक्तवर्णास्तत्सिद्धवचमात् भाषादिधीजभावेन
संहता आवर्त्यमानाः संस्कृतद्वीजार्थभूतां देवतामभिसुखीकुर्वन्तीति ।
अङ्गास्तु संख्यामन्त्रवाचिनः । न किञ्चित्त्वमभिसुखीकर्तुं शक्नुवन्ति । तेषां
तद्वचकत्वात् । तस्माद्वैदिकत्वाद्वेदमूलत्वात् अनर्थकत्वाच्च न व्याख्येया-
न्यङ्गयन्त्राणीति प्राप्ते भ्रमः । न तावन्मन्त्राणां चतुर्दशविद्यास्थानवर्धिभूतत्व-
मस्ति पुराणपदेनैव भारतादौ तिहासानामिव तेषामपि संयज्ञात् । तेन
तद्वदेवैषां श्रुतिमूलकत्वेन प्रामाण्यम् । सर्वेश्वरप्रणीतत्वेन भगवद्गीतादिव-
दभ्यर्हितत्वञ्च । नापि तदुक्तानां मन्त्राणां पौराण्यमन्त्राणामिव वैदिकत्व-
मस्ति । सामराजादिविद्यानां प्रत्यक्षेण श्रुतिष्वेवोपलभ्यमानत्वात् । दर्शयन्ति
चागमविदः श्रुतिष्वेव मन्त्राणामुच्चारम् । श्रीमन्त्रभागवते यन्त्ररामायणे
चास्माभिरपि छण्डयज्ञोत्तर-रामयज्ञोत्तरस्त्रीहारो दर्शितो दाशतवीष्टत्वात् ।
तस्मात्तन्त्राणां वेदमूलत्वं तन्त्रत्यमन्त्राणां वैदिकत्वञ्च सिद्धम् । एवं भाषा-
मन्त्राणां अस्तरानुपूर्व्या अवैदिकत्वेऽपि तदर्थानां वैदिकत्वादेव वीर्य-
वत्त्वम् । यथा व्यासादिप्रणीतानां विष्णुसहस्रनामस्तोत्रादीनाम् । अवै-
दिकस्य मन्त्रतन्त्रादेरदृष्टद्वारेण सर्वथाप्यर्थसाधकत्वसंभवात् । संभवति च
व्यासधरादीनां संस्कृतभाषया देशभाषया वा वेदायप्यन्यत्रमासार्थम् ।
तपःप्रभावनिबन्धनञ्च तदुपयिताया वर्णानुपूर्व्या अवैदिकत्वेऽपि तदर्थानां
वैदिकत्वादेव वीर्यवत्त्वगतिरुत्तमवार्थकारित्वम् । (?) तस्मात् सिद्धं
पौराण्यमन्त्राणां भाषामन्त्राणाञ्च वैदिकत्वम् । आनुपूर्व्यभेदाच्च सर्वेषां
वर्णानामनुस्मिन्प्रतिस्मिन्मन्त्राणाञ्च यथासम्भवमेषामुच्चारणेऽधिकार इति ।
न किञ्चिदवश्यम् । यत्तु असत्त्ववाचिनो कान् (?) किञ्चित्त्वमभिसुखी-
कर्तुं शक्नुवन्ति वा समर्था इत्यनर्थकानि तन्मथानि यन्त्राणि इत्युक्तम् ।
न चोच्यते । यथा भूवीजाङ्कुरतद्रूपमशुद्धशक्त्वस्त्वविराट्पञ्च (?) चतुरूपं

ब्रह्मक्रमेण परापश्यन्तो मध्यमा वैखरीतिभेदेन (?) चतुर्विधं
वाच्यम् । यथा च तरो स्तम्भशाखादिकं फलानि शलाकवक्ष्येवं ।
कृत्यं वियदादि जडयूथं देवतावर्गो जीववर्गश्च । तत्राकारो वै सः
वाक् सैवा स्पर्शाभिर्यज्यमाना बह्वी नानारूपा भवतीति विराट्वाचिनो-
ऽकारश्च कृत्यवाक्मयत्वं श्रुतिमिति यावान् वाचो ब्रह्मवाक् वाचक-
यूथोऽपि वाग्विभूतिरूपः । तथाच श्रुतिः । यावद्ब्रह्मविशिष्टः तावती
वागिति । एवं सति संख्यावाचिनोऽप्यङ्काः संख्येयं देवमादिसङ्गं वा देवता-
वाचि यदवयवभूतवर्गसङ्गं वाभिदधति । दृष्टस्मैतल्लोकवेदयोर्धैतुसङ्गानां
संख्यावाचिलम् । तत्रार्थं भूमिर्यमावग्रयो वेदा अर्था रसाः ऋषयो गजा
पद्माः दिशो यद्वाद्यादित्या विश्वे मनसस्त्रिषयः कला इति सङ्गाता-
मेकस्यादि(?) संख्यावाचिलं ज्योतिषे ह्यन्धोविचित्याच्च प्रसिद्धम् । तथा द्वितीय-
मपि त्रयीविद्या द्वादशशतं इच्छिणा इति च सप्तसदक्षिणेन धजेतेत्यादि
संख्याया वेदगवादिकमेवाभिधीयते न लोकासुवर्णादि ।

एवमेकपादे विनिश्चित्य त्रीन्तुभिर्ब्रह्मीकृत ।

पञ्च जिला विदिला षट् सप्त जिला सुखी भव ॥

एकायनोऽसौ द्विषल्लिखल्लक्षतुरसः पञ्चविधः षड्भावा ।

सप्तलगद्वियो नवाचो दशशब्दी द्विस(?) गोद्यादिष्टश्च इत्यादौ ॥

एकादिशब्देर्बुद्धीश्वरादिसत्त्वाभिधानाच्च प्रसिद्धम् । न च संख्यायाः संख्येय-
विशेष्यवाचित्वेनेयमर्थलक्षणा दोषः । ईश्वरसंकेतप्रकृत्यर्थत्वात् । सं संकेत-
प्रकृत्यर्थं नेयार्थमिति भण्यत इत्याकरे आधुनिकसंकेतप्रकृत्यर्थस्यैव नेयार्थ-
त्वाभिधानात् । ईश्वरसंकेतप्रकृत्यर्थत्वस्यैव एकस्यै स्वाहा हाभ्यां स्वाहेति
चतुर्थ्या संख्यावाचिनां शब्दानां देवतावाचिलावगमादङ्गयन्तप्रज्ञापकमन्त्र-
शिक्षावावगम्यते । तथाहि श्रूयते ।

दातव्यं षड्विंशं चतुरः कल्पयन्ते अन्दांसि च दधत आद्वादशम् ।

यज्ञं विनाय कवयो मनौषा ऋक्सामाभ्यां रथं प्रवर्त्तयन्ति ॥

अस्यार्थः । कवयो यज्ञं विना ऋक्सामाभ्यां रथं प्रवर्त्तयन्तीत्यन्वयः । कवय
अमर्दश्रिणः । यज्ञं य इति कादि नव टादि नव पादि पञ्च याच्यहा-
विंशत्यागमप्रसिद्धरीत्या य एक उच्यते । अ इति जकारजकारयोर्योगे च
ज्ञ श्रुतत्वात् । श्रुत्यवाचो नुंकारो ऽनर्थकः तेन अ इत्यहानुच्यन्ते । तानिमां
नवसंख्या विनापविधेन रूपेण मौला एकोऽष्टौ सप्त-द्वि-वि-षट्-पञ्च-चत्वारि,
इत्येवं क्रमेण संष्टश्च ऋक्सामाभ्यां । ऋक्सामश्च ऋक्सामश्चेति समाहार-

योरेकशेषः । स्वकोष्ठात् तृतीयया पञ्चया तृतीयेन च कोष्ठेन स च रथं
अक्षयन्मण्ड्यं उपासनायन्त्रं प्रवर्तयन्तीत्यर्थः । मनीषा मनीषया । षोडश-
कोष्ठयन्त्रे यथेकाष्टाक्षी प्रथमद्वितीयकोष्ठयोस्ते भवतस्तर्हि तृतीयपञ्चेतृतीय-
चतुर्थकोष्ठयोर्वाञ्छार्जपूर्णवक्त्रौ स्तेष्वौ ।

वाञ्छा तर्ज्जं स्फुटयति ... ..

... ..

... .. (पञ्चयामन्तरं) ... ..

... .. तदेवं वर्णपदादीनामिवाङ्गानामभिधायकत्वात् अमित्येतदक्षर-
मिदं सर्वमिति दर्शनेन वाच्यवाचकशब्दभेदाभिधानात् । अक्षरीत्या
प्रत्यक्षं अतिमूलकान्यङ्गयन्मण्डपि स्वाभिषेय-देवतासन्निधायकत्वात् तान्यपि
व्याख्येयानि । साधकैः सर्वसिद्धयर्थमादरणीयानि चेति सिद्धमतो युक्तैरेवं
प्रतिज्ञा यन्त्रावलीमङ्गसर्गौ व्याकुर्मह इति ॥ इत्यादि ।

—

INDEX OF AUTHORS.

नामानि ।	पत्रे ।
अच्युतचक्रवर्ती	१७३
अनन्तभट्टः (महामहोपाध्यायः)	१६५
अनन्तरामः	६१
अभिरामविद्यालङ्कारः	३६२
अर्जुनमिश्रः	२६८
आनन्दवनः (सुकुन्दवनशिष्यः)	३२३
आनन्दानन्दनाथः (सहजानन्दस्य पुत्रः)	१४७
कणादतर्कवागीशः	१३
कमलाकरभट्टः (रामकृष्णभट्टस्य पुत्रः, भट्टनारायणस्य पौत्रः)	२०७
कविकर्णपूरः	२६, ३३३
कविकेशरी	४१८
कवितार्किकः	८१
कार्तिकेयसिद्धान्तः	२६२
कालीशङ्करः	३४१
काशीनाथतर्कालङ्कारः	१५५, २३३, २३५
काशीरामवाचस्पतिः	२५, ३६४
काशीश्वरः	३५६
किशोरीमोहनगोस्वामी	६६
कुल्लूकभट्टः	३२६
कुवेरशर्मा	२६०
कृपारामः	३७१
कृष्णः	१३२
कृष्णकान्तविद्यावागीशः	३५४
कृष्णकिशोरः	३४१
कृष्णचन्द्रः	२२

नि ।	पचे ।
जौवनः ...	३४१
कथादासः ...	७१, २५३
कथादासगोस्वामी ...	२०४
कथादाससार्वभौमः ...	२२६
कथादेवस्मार्तवागीशः ...	२३६
कणमोहनः ...	३२१
कणानन्दः ...	१८२
केशवभट्टः ...	१५१
गङ्गाहरिशर्मा ...	२८
गङ्गेशशर्मा ...	४४
गदसिंहः (शिवसिंहस्य पुत्रः) ...	२६०
गदधरभट्टाचार्यः ...	२२५
गुरुप्रसादन्यायभूषणः ...	३७१
गुरुप्रसादशर्मा ...	२७६
गोपालः ...	१८३
गोपालचक्रवर्ती ...	२५७
गोपालन्यायपञ्चाननः ...	७८
गोपालपञ्चाननः (आशमवागीशभट्टाचार्यस्य पौत्रः, हरिनाथभट्टाचार्यस्य पुत्रः) ...	१४२
गोपालभट्टः ...	३६७
गोपालमिश्रः ...	१८३
गोपीकान्तः ...	३०६
गोपीनाथतर्काचार्यः ...	२२०
गोपीरमणतर्कपञ्चाननः ...	२६
गोरक्षनाथः ...	६३
गोविन्दरामसिद्धान्तवागीशः ...	१८४
गोविन्दाचार्यः ...	३१५
गोविन्दानन्दकविकृष्णाचार्यः ...	१६६, २७४, ३७०, ३७८

भासानि ।

गोविन्दानन्दशर्मा	...	...	...	...	...	...	१
गोविन्दानन्दाचार्यः	...	...	...	...	...	...	२८४
गौरीकान्तः	...	...	...	...	...	...	३४१
गौरीकान्तचक्रवर्ती	...	...	...	...	...	...	४०३
गौरीकान्तभट्टाचार्यः	...	...	...	...	...	...	१४६
गौरीवरशर्मा	...	...	...	...	...	...	१८६
चतुर्भुजभट्टाचार्यः	...	...	...	...	...	...	१५, २५६
चन्द्रशेखरवाचस्पतिः	...	...	...	...	...	...	१६४
जगदीशतर्कालङ्कारः (महामहोपाध्यायः)	...	...	...	...	...	...	२११
जगदीशपञ्चाननः	...	...	...	...	...	...	२६, २५५, २८५
जगन्नाथगुप्तः (कवीन्द्रः)	...	...	...	...	...	...	३६६
जगन्नाथचक्रवर्ती	...	...	...	...	...	...	२७, १४६
जगन्नाथदत्तः	...	...	...	...	...	...	१०३
जगन्नाथशर्मा	...	...	...	...	...	...	२७७, ४११
जयतीर्थमुनिः	...	...	...	...	...	...	३३४
जीवगोखामी	...	...	...	...	...	...	३१
जुमरनन्दौ	...	...	...	...	...	...	१६८
ज्ञानानन्दपरमहंसः	...	...	...	...	...	...	८१
ज्ञानानन्दब्रह्मधारी	...	...	...	...	...	...	१४०
त्रिलोचनदासः (माधवदासकवीन्द्रस्य पुत्रः)	...	...	...	...	...	...	४६
दनोकाचार्यः	...	...	...	...	...	...	२००
दासगोखामी	...	...	...	...	...	...	२७२, ४२०
दिगम्बरभट्टः	...	...	...	...	...	...	३३०
दुर्गसिंहः	...	...	...	...	...	...	३३, ५३, २१७
धन्वन्तरिकरः	...	...	...	...	...	...	३०
धोयीकविराजः	...	...	...	...	...	...	२२१
नन्दकिशोरशर्मा	...	...	...	...	...	...	२६३
नन्दकुमारगोखामी	...	...	...	...	...	...	११७

न ।	पक्ष ।
खड्गः ...	२२३
नन्दरामः ...	३५
नन्दरामतर्कवागीशः ...	३८५
नरसिंहचक्रवर्ती ...	१८६
नरहरिः ...	१७
नरहरिसरकारः ...	८६
नरोत्तमः ...	४१४
नागभट्टः ...	१६२
नारायणः ...	२५०, ४१४
नारायणतर्काचार्यः ...	१६१
नारायणभट्टः (रामेश्वरभट्टस्य पुत्रः) ...	१६०
नित्यनाथसिद्धः ...	४१४
नृसिंहः ...	४१७
नृसिंहकविराजः ...	२६५
न्यायपञ्चाननः (विद्याविनोदात्मजः) ...	३६३
पद्मनाभदत्तः ...	२२४
परमानन्दचक्रवर्ती ...	५६
पुरुषोत्तमदेवः ...	१३८
पुरुषोत्तमाचार्यः ...	३३५
पूरुषानन्दपरमहंसः ...	५७, १३६
प्रदुःखशर्मा ...	३८०
प्रेमेश्वरनाथरत्नः ...	२११
बलदेवविद्याभूषणः ...	४०६
बाळगोपालेन्दुः ...	२७३
ब्रह्मानन्दः (परमहंसपरिव्राजकावधूतः) ...	१५३
भवदेवभट्टः ...	२३७, ४०१
भागवतरामः ...	३३२
भीमः (महामहोपाध्यायः) ...	३७६

नामानि ।

मथुरानाथचक्रवर्ती ...	...	...	...	...	...
मथुरानाथतर्कवागीशः ...	...	...	...	१६, १७, ३५७, ३५	
मधुसूदनः ...	...	...	...	...	३२६
मयूरशर्मा ...	...	...	...	...	४१०
महेशशर्मा ...	...	...	...	...	६८, १६६, ३६६
महेश्वरन्यायालङ्कारः ...	...	...	...	...	२२७
माधवशर्मा (बुधवाणकुलोद्भूतः, रघुनाथस्य पुत्रः, मतिनाथस्य कनिष्ठः, गोविन्दस्याग्रजश्च) ...	...	...	...	...	२
माधवाचार्यः ...	...	...	...	...	३६४
मालाङ्कः ...	...	...	...	...	३४४
मुकुन्दरामदैवज्ञः ...	...	...	...	...	३६६
मोहनचन्द्रदिद्यावाचस्पतिः ...	...	...	...	...	१७२, २२८, ३६७
यादवेन्द्रविद्याभूषणः ...	...	...	...	...	२४०
यादवेन्द्रशर्मा ...	...	...	...	...	३७३
रघुनन्दनन्यायप्रगल्भः ...	...	...	...	...	६
रघुनन्दनन्यायालङ्कारः ...	...	...	...	...	६२
रघुनन्दनभट्टाचार्यः ...	...	...	...	...	४१७
रघुनन्दनभट्टाचार्यः (हरिहरभट्टाचार्यस्य पुत्रः) ...	...	...	...	...	६६, १५६, १७८, १६१, २२३
रघुनन्दनवन्द्योपाध्यायः ...	...	...	...	...	२५१
रघुनन्दनवैद्यः ...	...	...	...	...	२५२
रघुनन्दनशिरोमणिः ...	...	...	...	...	३५६
रघुनाथगोस्वामी ...	...	...	...	...	४१२
रघुनाथचक्रवर्ती ...	...	...	...	...	६, १८८
रघुनाथतर्कवागीशः (नपाडीयः) ...	...	...	...	...	१८
रघुनाथदासः ...	...	...	...	...	६५
रघुनाथदासगोस्वामी ...	...	...	...	...	४१२
रघुनाथभट्टः ...	...	...	...	...	८४
रघुनाथभट्टगोस्वामी ...	...	...	...	...	६४

पन्ने ।

।येन्द्रशिवयोगी	५६
धुरामशिशोमणिः (रघुमणिविद्याभूषणस्य कान्तः)	१७४
रत्ननाथभट्टाचार्यः	१०१
रत्नेश्वरचक्रवर्ती	६
रत्नेश्वरन्यायालङ्कारः	३११
रमाकान्तः	८६
रमाकान्तचक्रवर्ती	३४६
रमाकान्तचक्रवर्ती (मधुसूदनतर्कवागीशस्य पुत्रः)	४५५
रमानाथचक्रवर्ती	३५७
रमानाथशर्मा (वेदगर्भतर्काचार्यस्य पुत्रः)	२७४
रमापतिसिद्धान्तः	१५६
रविघ्नः	११
राघवेन्द्रशर्मा	१३६, ३८५
राधाकृष्णशर्मा	१२०
राधामोहनगोस्वामी	२३६
रामकान्तः	१६७
रामकिशोरचक्रवर्ती	१५
रामकुमारन्यायभूषणः (रामगतिवाचस्पतिपुत्रः)	४१
रामकृष्णः	३३८
रामकृष्णभट्टः	३२५
रामकृष्णभट्टाचार्यः	१८०
रामगतिसेनः	३०४
रामगोपालः	३४१
रामगोपालकविः	६२
रामगोविन्दः	७६
रामगोविन्दशर्मा (रामगोपालचक्रवर्तिनः पुत्रः)	३४६
रामचन्द्रः	३१६
रामचन्द्रकविचक्रवर्ती (माधवकविकण्ठाभरणस्य पुत्रः)	३७६

नामानि ।

रामचन्द्रद्विजः (?)	...	...	...	...	...	...
रामचन्द्रन्यायालङ्कारः	...	...	...	...	...	३१
रामचन्द्रवाचस्पतिः	...	...	...	...	...	१६०
रामचन्द्रविद्याभूषणः	...	...	...	...	...	२१८
रामचन्द्रशर्मा (काञ्चीरकुलसमुद्भवहरिहरात्मजः)	...	...	...	...	...	३६, ४०, ४१
रामजयविघ्नः	...	...	...	...	...	१५४
रामदासचक्रवर्ती	...	...	...	...	...	४५
रामदुर्लभशर्मा (See Colophon of notice, no. 885.)	...	...	...	...	...	३८८
रामदेवद्विजः	...	...	...	...	...	३६६
रामनाथसिद्धान्तः	...	...	...	...	...	२१६
रामभद्रः	...	...	...	...	...	४१३
रामभद्रसार्वभौमः	...	...	...	...	...	३८६
रामरत्नवन्द्योपाध्यायः	...	...	...	...	...	६१
रामरामभट्टाचार्यः	...	...	...	...	...	३६०
रामवल्लभः	...	...	...	...	...	३८७
रामशरणः	...	...	...	...	...	३५३
रामहरिद्विजः	...	...	...	...	...	१४८
रूपगोस्वामी	...	...	...	...	३४, २६४, ३८२, ४१३	
रूपरामन्यायप्रधानः	...	...	...	...	...	५३
लोकनाथशर्मा	...	...	...	...	...	११
लौहित्यवरसेनः	...	...	...	...	१२१, २२६, २३१, २३२	
वरहचिः	...	...	...	...	४७, १६३, २१४	
वराहमिश्रः	...	...	...	...	...	२२६
वर्द्धमानोपाध्यायः	...	...	...	...	...	८८, १६६
वलिनारायणः	...	...	...	...	...	१७७
वल्लभः	...	...	...	...	...	३२
वल्लभदेवः	...	...	...	...	...	३६४
वल्लालसेनः	...	...	...	...	...	१६६

नामानि ।	पृष्ठे ।
वाचस्पतिमिश्रः	१००
वाणेश्वरः	३४१
विद्याचन्द्रात्मजः	१
विद्याधरशर्मा pupil of जगद्वल्लभभट्टाचार्यः	२७५
विद्यानिधिः	१३४
विद्यानिवासः	१६४
विद्याभूषणः	४०५
विद्यारण्यतीर्थः	३४२
विद्यावागीशभट्टाचार्यः	८६
विद्याविनोदाचार्यः	१८७
विद्यासागरभट्टाचार्यः (श्रीकान्तपण्डितस्य पुत्रः)	४७
विभाजगोस्वामी	६७
विल्लेश्वरतर्काचार्यः	२४३
विश्वनाथचक्रवर्ती	२७२, ३६१
वीरेश्वरः	४४१
वृन्दावनदासः	३१३
शङ्करः	३८६
शङ्करः (द्विजः)	३५६
शङ्करशर्मा	४६
शङ्करानन्दतीर्थः	३८८
शङ्कराचार्यः (गौडः)	३६४
शिवदाससेनः (अनन्तसेनस्य पुत्रः)	१६२
शिवरामः	४०८
शिवरामतर्कपञ्चाननः	३७
शिवार्यः	१८१
शूलपाणिः	३४, १५८, ३३५, ३५०
श्यामसुन्दरः	३४१
श्यामसुन्दरभट्टाचार्यः	१४

नामानि ।	पृष्ठे ।
श्रीकण्ठतीर्थः	२६०
श्रीकण्ठशर्मा	३७२
श्रीकान्तदासः	३४६
श्रीकृष्णदासगोखामी	२०४
श्रीकृष्णविद्यालङ्कारः	५४
श्रीनाथशर्मा	३८१
श्रीपतिचक्रवर्ती	७
श्रीहर्षकृती	२७७
षष्ठोदासविशारदः (जयकृष्णतर्कवागीशस्य पुत्रः)	१६६
समीराचार्यः	६३
सर्वविद्यालङ्कारभट्टाचार्यः	५२
सार्वभौमभट्टाचार्यः	६६
द्योतारामः	३४१
हरगोविन्दः	१३२
हरानन्ददासकविचन्द्रः	१०७
हरिकृष्णधोरः	१७५
हरिचरणः (रसिकश्यामस्य शिष्यः)	६०
हरिनाथमिश्रः	१६४
हरिरामः	४६
हज्जायुधमहाकविः	१६५
हितहरिवंशगोखामी	३८४
हृदयानन्दविद्यालङ्कारः	१३७
हेमकरः	२१३

ष-वाण-ऋतु चन्द्रे च शक्ते परिभवे मया ।
 लिखिता जयदेवस्य टीपनीयं प्रयत्नतः ॥
 प्रणम्य भारतीं देवीं श्रीनारायणशर्मणा ।
 लिखिता शब्दशास्त्रस्य सम्मता शोधिता सुरैः ॥
 श्रीमाधवाय नमः ।

विषयः । गीतगोविन्दनामकस्य कृष्णलीलाविषयकस्य काव्यस्य व्याख्या ।

No. 91. गीतगोविन्दप्रबोधः, By रमाकान्तः । Substance, country-made paper, 15×3 inches. Folia, 57. Lines, 6 on a page. Extent, 1,617 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dháká, Paṇḍita Candia-kánta Nyáyálañkára. Appearance, old. Prose. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।
 गोपिकालकविधासु राधिका-
 भूविभङ्गपरिकल्पितान्तरः ।
 नयनौरधरजिह्वरोत्तरः
 श्यामलो जयति नन्दनन्दनः ॥
 प्रणम्य मान्यान् बहूमान्पूर्व-
 मन्यानुपस्थाय लतामल्लिकम् ।
 श्रीगीतगोविन्दप्रबोधसूची-
 देवो रमाकान्त इमञ्चकार ॥
 अनेकशः पूर्वविच्छेदणानां
 विस्तारिताः सन्ति यदस्य टीकाः ।
 तथापि संक्षेपविशेषहेतो-
 र्मम अमः सङ्ग्रहं न बाध्यः ॥
 इह खलु नानाविधबुधजनगणसम्मत-निखिलविघ्नशमनकृष्णनमस्कारकाम-
 क्षत्क्रीड़ाक्षवनच्छेन तमेव प्रथमं प्रतिपादयन्नाह मेघैरिति । यमुनाया-
 स्तीरे राधासाधवयोः रङ्गःकेलयो जयन्ति । रङ्गसि निर्वर्जने सुरते रति-
 विषये वा केलयो रङ्गःकेलयः । तथाच रङ्गः सुरतगुणयोरिति रभसः ।
 रङ्गो गुप्तं यथा स्यात् इति क्रियाविशेषणं वा । इत्यादि ।

Bengali. Date, ? Place of deposit, Kánthálpáda, Post office, Naiháti. Paṇḍita Rámatáraṇa Thákura. Appearance, old. Prose and verse. Incorrect.

Beginning. अस्य प्रथमपत्रं नास्ति तेन द्वितीयपत्रस्य प्रारम्भवाक्यं लिखितम् ॥

गयायां पिण्डप्रदानेन वनादिभौचे ?

भोक्षयितौ तीर्थबलप्रभावादवीचिसंज्ञं भरकं गतौ तौ ॥

पिष्टुन् पितामहंश्चैव तथैव प्रपितामहान् ।

प्रीणयामीति यत्तु यं त्वया दत्तमस्मिन्दम ।

तेनास्मद्युगपद्युगो जातो वाक्येन सप्तम ॥ इत्यादि ।

End. आहं ईश्वरीकुण्डे चकाराद्रक्षिणीकुण्डे च आहकर्तुः सिद्धो भवतीत्यर्थः ।
गौरी चेति तत्र महेश्वरकुण्डे सतङ्गलाभः पूजनात् सर्वसौभाग्यं प्रापितो
भवतीत्यर्थः ॥

Colophon. इति गयाप्रकाशः समाप्तः ॥

विषयः । गयासाक्षात्प्रादित्तरूपसुखेन तत्पौर्णिकसंन्यक्तमभिषयनिरूपणम् ।

No. 90. गीतगोविन्दटीका, (सर्वाङ्गसुन्दरी) । Substance, country-made paper, 15 × 2½ inches. Folia, 65. Lines, 6 on a page. Extent, 1,500 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk., 1650. Place of deposit, Kánthálpáda vid Naiháti, Paṇḍita Rámatáraṇa Thákura. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

प्रथम्य जगतामीशं कृष्णरूपं सनातनम् ।

क्रियते गीतगोविन्दटीका सर्वाङ्गसुन्दरी ॥

मेघमेदुरसम्बरं वनभुवः श्यामास्त्रमालुभेर्भक्तं भीरयमित्यादि । इत्यादि ।

End. किम्भूताः सानन्दा आनन्देन सह वर्तमानाः । किं तदित्याह गान्धर्वकलासु
यत् कौशलं अस्ति यद्वैष्णवमनुष्यानं यत् शङ्कसे विवेकतत्त्वम् । यत् कायेषु
शीलाश्रितम् । किम्भूतस्य कृष्णैकतानात्मनः । कृष्णश्चासौ एकतानचेति
कृष्णैकतानं । तदेव आत्मा यस्य एकातानोऽनन्यवृत्तिः ॥

Colophon. इति गीतगोविन्दे महाकाव्ये स्वाधीनभर्तृकावर्णने सुप्रीतप्रीताम्बरो नाम
द्वादशः सर्गः समाप्तोऽयं ग्रन्थः । शकाब्दा १६५० ।